tadeusz dołęga mostowicz

VRACIUL PROFESORUL WILCZUR

UNIVERS

Tadeusz Dołęga-Mostowicz

VRACIUL

●

PROFESORUL WILCZUR

Traducere, prefață și note
de ION PETRICĂ

EDITURA UNIVERS
București, 1988

PREFAȚĂ

Rareori un scriitor a cucerit cu atîta dezinvoltură cititorii și critica literară, așa cum a făcut-o polonezul Tadeusz Dołęga-Mostowicz.

Cariera fulminantă a acestui ziarist, născut în 1898, cu studii de drept la Kiev, nu a fost precedată de nici un eveniment editorial. Debutul lui cu romanul *Cariera lui Nikodem Dyzma* (Kariera Nikodema Dyzmy, 1932) a stîrnit însă senzație. Cititorii l-au primit cu entuziasm, critica i-a arătat și ea interes, deși era pusă într-o situație evident jenantă față de autorități. Cartea apărea la șase ani după lovitura de stat din 1926 și instaurarea dictaturii lui Pilsudski, într-un moment în care prigoana împotriva opoziției, fraudele, abuzurile, dezorientarea din rîndurile grupării sanatiste a lui Pilsudski destrămaseră și umbra de iluzii privind rolul „bărbatului providențial". Or, romanul aducea în prim plan tocmai cariera amețitoare a unui impostor lipsit de scrupule, căruia i se construiește o întreagă legendă pentru a motiva ascensiunea omului cu „mînă forte" pînă în cele mai înalte funcții și la un pas de fotoliul primului ministru.

Cititorii știau că Tadeusz Dołęga-Mostowicz, colaborator, apoi redactor șef al ziarului național-democrat de opoziție „Rzeczpospolita", scrisese un articol incisiv la adresa lui Pilsudski, pentru care ofițerii dictatorului l-au transportat la gropile de gunoi de la periferia orașului molestîndu-l cumplit [1], așa că recepționau romanul ca pe o răzbunare a autorului și o satiră antisanatistă, încercînd să descifreze fiecare amănunt, să identifice fiecare personaj.

În perioada interbelică era celebră cariera profesorului de arheologie Leon Kozłowski, numit de Pilsudski ministru al agriculturii pentru că avea o concepție „interesantă" asupra reformei agrare, aceea de a nu o realiza, apoi numit și prim-ministru pen-

[1] Vezi Zbigniew Mitzner, *Wstęp* în Tadeusz Dołęga-Mostowicz *Kariera Nikodema Dyzmy*, Varșovia, 1955, p. 8—9.

tru că era cel mai obtuz dintre toți candidații [1]. Unii îl vedeau în Dyzma chiar pe Piłsudski.

În orice caz, carierismul devenise o tară incriminată și de alți scriitori ai vremii, ca Zofia Nałkowska, Julius Kaden-Bandrowski etc.

Succesul *Carierei lui Nikodem Dyzma* l-a încurajat într-atît pe Tadeusz Dołęga-Mostowicz, încît pînă la începutul celui de al doilea război mondial a publicat anual cîte două, trei romane.[2] A creat, prin urmare, numai șapte ani, fiindcă în 1939 a fost ucis în condiții neelucidate, dar în acest răstimp romanele lui au cunoscut mai multe ediții, iar zece dintre ele au fost ecranizate. Popularitatea lui era atît de mare, încît revistele îi ofereau onorarii exorbitante iar cineaștii de la Hollywood i-au solicitat și ei colaborarea.

Succesul de care se bucură pînă astăzi romanele acestui scriitor laborios poate să-i intrige pe unii dintre cititorii rafinați. El nu este un analist de tipul lui Proust, Joyce sau Kafka, nu este nici măcar un inovator, ci se revendică din marea familie a realiștilor secolului al XIX-lea și stăpînește perfect substanța și tehnica romanului foileton.

Atenția autorului se concentrează asupra personajului central, pe care îl modelează pînă în cele mai mici amănunte, brodînd în jurul existenței lui intrigi ingenioase, captivante. Acțiunea curge vioi, „este ruptă din viață", pasionantă, bogat pigmentată cu elemente sentimentale și de moravuri. Odată accentul deplasat spre dinamica acțiunii, personajele se individualizează în acest plan iar analiza psihologică lapidară, descrierile succinte sînt subordonate stabilirii unui contact rapid cu cititorul.

---

[1] *Ibidem.*

[2] *Ultima brigadă (Ostatnia brygada,* 1932), *Frații Dalcz et Comp. (Bracia Dalcz i S-ka,* 1933), *Cecuri fără acoperire (Czeki bez pokrycia,* 1933), *Procurorul Alicja Horn (Prokurator Alicja Horn,* vol. I—II, 1933), *Universul doamnei Malinowska (Świat pani Malinowskiej,* 1934), *Al treilea sex (Trzecia płeć,* 1934), dilogia : *Masca de aur (Złota maska,* 1935) și *Praguri înalte (Wysokie progi,* 1935), dilogia : *Doctorul Murek anihilat (Dr. Murek zredukowany,* 1936) și *A doua viață a doctorului Murek (Drugie życie dra Murka,* 1936), *Copilul lor (Ich dziecko,* 1937), *Trei inimi (Trzy serca,* 1937), dilogia : *Vraciul (Znachor,* 1937) și *Profesorul Wilczur,* 1939, *Jurnalul doamnei Hanka (Pamiętnik pani Hanki,* 1939), la care să mai adăugăm două scenarii de film : *Testamentul profesorului Wilczur* și *Arap alb,* ultimul după piesa omonimă a lui Michał Bałucki.

I s-a reproşat lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz că a făcut concesii gustului mic-burghez [1], apreciindu-i-se, aproape în exclusivitate, romanele satirice, cum sînt *Cariera lui Nikodem Dyzma*, în primul rînd, *Fraţii Dalcz et Comp.*, *Doctorul Murek anihilat*, *A doua viaţă a doctorului Murek* sau *Jurnalul doamnei Hanka*. Fără îndoială că romanele amintite au toate şansele să rămînă mărturii documentare asupra unei perioade istorice confuze, deşi un personaj de tip balzacian ca Nikodem Dyzma depăşeşte cu mult limitele epocii sale, în ultima vreme se constată însă un interes sporit pentru celelalte romane ale scriitorului polonez.

Reeditarea, în 1985, a dilogiei *Vraciul* şi *Profesorul Wilczur* a demonstrat, şi după cincizeci de ani, disponibilităţile unui mare număr de cititori pentru aşa-zisa literatură de masă.

Lupta dintre bine şi rău, contradicţia între realitate şi imaginaţie, între posibilităţi şi aspiraţii, care au dominat de la început arta, ca şi raportul dintre receptor şi obiectul artistic, au îndemnat mereu cititorul să caute în literatură viaţa, să-şi proiecteze propria existenţă în opera literară. Atîta vreme cît nu avem de-a face cu maculatura, acţiunea tranzitivă a literaturii de masă poate fi benefică. Ea îmbogăţeşte spiritual cititorul, sporeşte sensibilitatea omului faţă de valorile etice şi estetice ale existenţei. Din acest punct de vedere romanele lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz reprezintă o sursă inepuizabilă de reflecţii, cel puţin atîta vreme cît arivismul, carierismul şi egoismul vor mai naşte drame sociale şi morale.

Mediul cel mai poluat sub aspect moral este oraşul, scriitorul lăsîndu-se tentat să reînvie o mai veche opoziţie între oraş şi sat, primul înfăţişîndu-se ca un monstru devorator, al doilea ca o cauză a purităţii morale. „Oraşul e un monstru, afirmă Wilczur. A pus între om şi pămînt asfalt şi beton. De unde să-şi ia omul sentimentele ? Sentimentele vin din pămînt, ca toate sevele vitale. În oraş seacă, se fărîmă, se prefac în pulbere, rămîne numai creierul înfierbîntat de lupta pentru existenţă, creierul care nu mai e capabil să gîndească, ci numai să com-bi-ne !" Construcţiile oraşului acoperă omului orizontul, lăsînd „numai nişte des-

[1] Vezi A. Łempicka, *Mostowicz — pisarz drobnomieszczaństwa (Mostowicz — scriitorul micii burghezii)*, „Twórczość", z. 2, p. 133—156.

chizături mici, ca niște tuneluri, prin care putem ieși din interiorul acestui monstru."

Aproape toate personajele lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz își încep viața sub semnul satisfacerii nevoilor materiale, al luptei pentru un statut social cît mai avantajos. Goana după bani, după înavuțire ucide însă sentimentele, dezumanizează. La începuturile carierei sale Rafał Wilczur luptă și el „pentru post, pentru cabinet, pentru pacienți bogați". Așa procedează și mai tinerii doctori: Jerzy Dobraniecki și Jan Kolski. Cînd setea de înavuțire este întreținută și de parteneră, viciul devine devorator. Dobraniecki se folosește de cele mai josnice mijloace și nu ezită să provoace moartea unui pacient pentru a-l compromite pe Wilczur, ca să-i ia locul. Nina Dobraniecka, frumoasă, fascinantă în societate, se află pe treapta cea mai de jos a moralității. În acest univers bogăția nu servește omului, ci „înăbușă totul și-l pune pe om să-i slujească ei." Pînă și candida Ilarysia, alături de Leszek Czyński, începe să gîndească prin prisma banilor care i-ar putea asigura activului profesor o viață liniștită. Din această perspectivă drama lui Rafał Wilczur nu este urmarea amneziei care îl aruncă într-o existență vegetativă, îl transformă dintr-un celebru chirurg într-un vraci de țară, ci a unui complex de concepții și determinări în care sentimentul iubirii este redus la luxul pe care bărbatul îl poate oferi femeii. De aceea el nici nu se întreabă dacă Beata poate fi fericită alături de un bărbat cu șaptesprezece ani mai în vîrstă decît ea. Lui Wilczur i-au trebuit treisprezece ani de suferință, de expiere, pentru a putea înțelege că un asemenea mariaj nu putea fi viabil și pentru a evita altul, și mai nepotrivit, de astă dată cu Lucia Kańska, altruistă pînă la sacrificiul de sine, dar cu peste treizeci de ani mai tînără decît el. Numai experiența de viață, în care locul central îl ocupă suferința, element purificator, este capabilă să desăvîrșească personalitatea umană. Wilczur se transformă cînd ajunge la antipodul existenței sale anterioare, Kolski — după ce trăiește dezamăgirile unei aventuri erotice cu Nina Dobraniecka, doctorul Jerzy Dobraniecki — abia cînd este salvat de la moarte de cel pe care el l-a distrus pentru a-și asigura o viață plină de lux.

Din fericire, spiritul de observație al scriitorului îl depășește pe ideolog. Lumea satului, chiar și într-un ținut atît de înapoiat și de sărac ca cel surprins în roman, este și ea stratificată, zgu-

duită de drame. Morarul Prokop Mielnik, care și-a alungat fratele pentru a-i lua averea, îndură toate nenorocirile care se abat asupra lui pentru ca în cele din urmă să poată aprecia cum se cuvine valoarea binelui și răului. Zenon, fiul curelarului Wojdyllo, se umanizează abia cînd vede cu propriii lui ochi monstruozitatea actului său de potențial ucigaș.

Cinstea și altruismul nu sînt un dat al universului rural, ci urmarea unei vieți grevate de privațiuni, a sensibilizării omului simplu la suferință și nedreptate. Neîncrezători în tot ce vine din afara mediului lor, țăranii sînt însă capabili de mari sacrificii atunci cînd cineva le cîștigă încrederea. Relațiile dintre doctorul Wilczur și țărani, dintre doctorița Kańska și țărani se situează în afara actelor filantropice, ele se bazează pe o comuniune de sentimente, pe modul apropiat de a gîndi raporturile interumane și profesiunea de medic. În felul acesta altruismul nu rămîne un act gratuit, fără consecințe sociale și morale, ci se transformă într-o forță modelatoare.

Profesorul Wilczur face parte din familia eroilor lui Stefan Żeromski, dar în timp ce doctorul Tomasz Judym, erou solitar, era menit să zguduie conștiința contemporanilor, Wilczur se adresează inimilor, oferind, conform convenției literaturii de masă, soluții, deschizînd perspectivele unor mutații etice. Asupra unei asemenea literaturi plutește, amenințătoare, melodrama.

Se vede că a sesizat și scriitorul această primejdie, mai ales după prima parte, cu liniaritatea ei evenimențială, fiindcă în partea a doua cazuistica socială este mai bogată, suportul proceselor de conștiință mai solid, euforia — cenzurată de cinismul, ușor sentimental, al unui personaj pitoresc ca Cyprian Jemioł.

Jemioł nu este o prezență insolită în creația lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz. În *Cariera lui Nikodem Dyzma*, Jorj Ponimirski, un alienat mintal, rămîne singurul personaj lucid, care demască impostura lui Dyzma într-o cavalcadă a carierismului și prostiei. În *Vraciul* și în *Profesorul Wilczur*, Jemioł, alias Obiedziński, dezvăluie și ei o altă fațetă a realității. Cinismul lui maschează dezamăgiri îndelung refulate, tot așa precum paradoxurile debitate ascund adesea acuzații grave la adresa unei lumi în care „mintea există numai pentru a face rău."

Pentru Jemioł alcoolul este un narcotic, așa cum fusese pentru Kolski aventura amoroasă. Narcoza nu putea reprezenta însă o

alternativă la spiritul mercantil, la parvenitismul vremii și Jemioł este nevoit să-i mărturisească lui Wilczur propriul eșec: „Tu trăiești pentru alții, alții pentru ei înșiși, numai eu nu știu pentru cine și pentru ce trăiesc".

Între doi poli ai manifestărilor existențiale — egoismul și altruismul — Tadeusz Dołęga-Mostowicz compromite atît carierismul lui Jerzy Dobraniecki, arivismul Ninei Dobraniecka, izolaționismul lui Jemioł, cît și exaltarea juvenilă a Ninei Kańska.

Universul construit de scriitorul polonez rămîne dominat de personalitatea statuară a profesorului Rafał Wilczur, ridicată parcă din suferințele tuturor semenilor săi. Wilczur nu este un ideal, un model abstract, ci sinteza unor valori umane, rezultată dintr-o pătrunzătoare și fină investigație în cele mai diferite sfere ale potențialului uman, un personaj care pledează pentru echilibrul dintre rațiune și sentimente.

Indiferent de coordonatele geografice pe care ar ajunge, mesajul umanist al romanelor lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz are darul de a fi convingător și tonifiant, situîndu-le la nivelul celor mai bune opere ale literaturii europene de masă.

ION PETRICĂ

VRACIUL

Capitolul I

În sala de operații era liniște deplină. Din cînd în cînd se auzea doar zăngănitul ascuțit al instrumentelor metalice pe placa de sticlă. În aerul încălzit pînă la treizeci și șapte de grade Celsius stăruiau aroma dulceagă de cloroform și mirosul de sînge, care pătrundeau prin mască umplînd plămînii cu un amestec insuportabil. O soră medicală leșinase într-un colț al sălii, dar nimeni dintre cei prezenți nu putea părăsi masa de operație ca să-i vină în ajutor. Nu putea și nici nu voia. Cele trei ajutoare nu-și luau privirile de la rana roșie, deasupra căreia se mișcau încet și parcă stîngace mîinile mari ale profesorului Wilczur.

Pînă și cea mai neînsemnată mișcare a acestor mîini trebuia înțeleasă imediat. Fiecare mormăit ce ieșea din cînd în cînd de sub mască însemna o indicație precisă pentru ajutoare și era îndeplinită cît ai clipi din ochi. Era vorba nu numai de viața pacientului, ci de ceva mult mai important, de reușita unei operații demențiale, desperate, care putea deveni un nou și mare triumf al chirurgiei, putea spori gloria profesorului, a spitalului și elevilor lui, dar și a întregii științe poloneze.

Profesorul Wilczur opera un mixom al cordului. Ținea inima în mîna stîngă și cu mișcări ritmice o masa continuu. Prin mănușa subțire de cauciuc îi simțea fiecare tresărire, fiecare gîlgîit, oricît de neînsemnat ar fi fost el, cînd valvulele refuzau să-i mai dea ascultare. Atunci, cu degetele amorțite, le silea să lucreze. Operația dura de patruzeci și șase de minute. Doctorul Marczewski, care urmărea pulsul, înfipse pentru a șasea oară acul seringii în camfor și atropină.

În mîna dreaptă a profesorului lanțetele și chiuretele licăreau în mișcări scurte. Din fericire mixomul nu pătrundea adînc în mușchiul inimii, ci forma un con plat, clasic. Viața acestui om putea fi salvată. Numai de-ar mai rezista opt, nouă minute.

Nici unul dintre ei nu s-a-ncumetat, se gîndea mîndru profesorul.

Da, nici unul. Nici un chirurg, nici din Londra, nici din Paris, din Berlin sau Viena. L-au adus la Varşovia, renunţînd la glorie şi la un onorariu colosal. Iar onorariul însemna construirea unui nou pavilion al spitalului şi încă ceva, mai important, vacanţa Beatei şi a fetiţei lor în Insulele Canare. O iarnă întreagă. Îi va fi greu fără ele, în schimb lor le va prinde foarte bine. În ultimul timp, nervii Beatei...

Perna roz-vineţie a plămînului se umflă spasmodic şi se dezumflă brusc. O dată, de două, de trei ori. Bucata de carne vie din mîna stîngă a profesorului tresări. Cîteva picături de sînge se prelinseră din incizie pe membrana violetă. În ochii celor prezenţi licări groaza. Se auzi fîsîitul uşor al oxigenului, iar acul pătrunse din nou sub pielea pacientului. Degetele groase ale profesorului se strîngeau şi se desfăceau ritmic.

În cîteva secunde rana era curăţată. Acum firul subţire de aţă chirurgicală urma să desăvîrşească opera. O cusătură, două, trei. Era incredibil ca aceste mîini uriaşe să fie capabile de atîta precizie. Aşeză cu băgare de seamă inima la locul ei şi cîteva clipe o privi atent. Se umfla şi se dezumfla în ritm inegal, dar primejdia trecuse. Profesorul se îndreptă şi făcu un semn. Doctorul Skórzeń scoase dintre fîşiile de pînză sterilizată partea excizată din peretele toracic. Încă vreo cîteva operaţii indispensabile şi profesorul răsuflă uşurat. Restul rămînea în seama ajutoarelor sale. Putea să aibă totală încredere în ele. Mai dădu cîteva indicaţii şi trecu în vestiar.

Aici inspiră cu voluptate aerul curat. Îşi scoase masca, mănuşile şi halatul pătate cu sînge şi se întinse ca să-şi dezmorţească oasele. Ceasul arăta două şi treizeci şi cinci. Iar întîrzia la prînz. Şi tocmai într-o zi ca asta. Ce-i drept, Beata ştie ce operaţie importantă are, dar, oricum, întîrzierea într-o asemenea zi îi va produce o mare mîhnire. Dimineaţa, cînd a plecat de acasă, intenţionat nu lăsase să se vadă că ţine minte data de astăzi ; a opta aniversare a căsătoriei lor. Dar Beata ştia că el nu uită. În fiecare

an primea cîte un cadou frumos, cu fiecare an mai frumos și mai scump, pe măsură ce sporeau celebritatea și averea lui. Cu siguranță că și acum în cabinetul de la parter așteaptă un nou cadou. Blănarul trebuia să-l fi trimis încă de dimineață...

Profesorul se grăbea și se îmbrăcă repede. Totuși trebuia să mai treacă pe la doi bolnavi de la etajul al doilea și pe la pacientul operat adineauri. Doctorul Skórzeń, care veghea lîngă bolnav, raportă scurt :

— Temperatura treizeci și cinci cu nouă, tensiunea o sută patrusprezece, pulsul foarte slab cu o ușoară aritmie, între șaizeci și șaizeci și șase.

— Slavă Domnului. Profesorul îi zîmbi.

Tînărul doctor învălui cu o privire plină de admirație statura uriașă și mătăhăloasă a șefului. Fusese studentul lui la Universitate. Cîtă vreme profesorul mai făcuse cercetare, îl ajutase la pregătirea materialelor pentru lucrările lui științifice, iar de cînd și-a deschis un spital propriu, doctorul Skórzeń găsise aici un salariu bun și un larg cîmp de activitate. Poate în sufletul lui regreta că șeful renunțase atît de neașteptat la ambițiile de om de știință, că se mulțumise să rămînă un belfer universitar și să facă bani, dar din cauza asta nu-l putea prețui mai puțin. Știa, ca de altfel toată Varșovia, că profesorul nu o făcea pentru el, că muncea ca un rob, că n-a ezitat niciodată să-și asume răspunderea și adeseori a făcut adevărate minuni, ca cea de astăzi.

— Sînteți un geniu, domnule profesor, spuse cu convingere.

Profesorul Wilczur rîse cu vocea lui joasă și blajină, care dădea atîta liniște și încredere pacienților săi.

— Să nu exagerăm, colega, să nu exagerăm ! O să ajungi și dumneata la asta. Recunosc însă că sînt mulțumit. În caz de ceva spune să mă caute la telefon. Deși cred că nu va fi nevoie. Și aș prefera, fiindcă astăzi am... o sărbătoare în familie. Cred că au și telefonat că se arde mîncarea pe foc.

Profesorul nu se înșela. În cabinetul lui, telefonul sunase de cîteva ori.

— Vă rog să-i comunicați domnului profesor să vină cît mai repede acasă, spunea servitorul.

— Domnul profesor e în sala de operații, răspundea de fiecare dată, imperturbabilă, secretara, domnișoara Janowiczówna.

— Ce naiba înseamnă asediul ăsta ? întrebă medicul-șef Dobraniecki, intrînd în cabinet.

Domnișoara Janowiczówna răsuci cilindrul mașinii de scris și scoțînd o scrisoare dactilografiată, spuse :

— Astăzi e aniversarea căsătoriei domnului profesor. Ați uitat ? Doar aveți invitație la bal.

— Ah, așa e. Și sper să fie o distracție agreabilă... La ei întotdeauna muzica-i excelentă, masa rafinată și societatea aleasă.

— Mă mir că ați uitat femeile frumoase, spuse ironic secretara.

— N-am uitat. De vreme ce vei fi și dumneata acolo... ripostă doctorul.

Obrajii uscățivi ai secretarei se îmbujorară.

— O glumă deplasată. Ridică din umeri. Chiar de-aș fi cea mai frumoasă femeie, tot nu m-aș putea aștepta la o atenție din partea dumneavoastră.

Domnișoara Janowiczówna nu-l agrea pe Dobraniecki. Îi plăcea ca bărbat, pentru că era într-adevăr ispititor, cu nasul lui acvilin, cu fruntea lui înaltă și mîndră, pentru că era un excelent chirurg și chiar profesorul îi încredința cele mai dificile operații și-l susținuse să devină conferențiar, dar ea îl considera un carierist calculat, care urmărește un mariaj convenabil. Apoi nu credea în loialitatea lui față de profesor, căruia îi datora, de fapt, totul.

Dobraniecki era destul de abil ca să sesizeze acest resentiment. Cum avea însă obiceiul să nu irite pe nimeni care putea să-i facă vreun rău oricît de mic, continuă conciliant arătînd spre cutia de pe birou.

— Ți-ai luat o haină de blană nouă ? Văd cutia de la Porajski.

— Nu sînt eu de Porajski și mai ales de o asemenea blană.

— Chiar „asemenea" ?

— Uitați-vă. Zibelină neagră.

— Fiu... fiu... Îi merge bine doamnei Beata, dădu din cap, apoi adăugă : Cel puțin din punct de vedere material...

— Ce vreți să spuneți ?

— Nimic.

— Ar trebui să vă fie rușine, izbucni ea. Orice femeie ar putea s-o invidieze pentru un asemenea soț, care o iubește atît de mult.

— Fără îndoială.

Domnișoara Janowiczówna îl fulgeră cu o privire furioasă.

— Are tot ce-și poate visa o femeie ! Tinerețe, frumusețe, o fetiță minunată, un soț celebru și stimat de toți, care muncește zi și noapte ca să-i ofere ei confort, belșug, poziție în societate. Și vă asigur, domnule doctor, că ea știe să prețuiască asta !

— Nici eu nu mă îndoiesc, spuse plecîndu-și ușor capul, dar mai știu că femeile prețuiesc mai presus de orice...

Nu reuși să încheie fraza, fiindcă în cabinet intră doctorul Bang și strigă :

— Uluitor ! A reușit ! Va trăi !

Începu să relateze cu entuziasm desfășurarea operației la care asistase.

— Numai profesorul nostru s-a putut încumeta la așa ceva !... A arătat ce știe, adăugă domnișoara Janowiczówna.

— Ei, să nu exagerăm, interveni Dobraniecki. Pacienții mei nu sînt întotdeauna lorzi și milionari, poate că nu au întotdeauna șaizeci de ani, dar istoria cunoaște o serie întreagă de operații pe cord. Chiar și istoria medicinei noastre. Chirurgul varșovian, doctorul Krajewski, și-a cîștigat celebritatea mondială exact cu o asemenea operație. Și asta cu treizeci de ani în urmă !

În cabinet se mai adunaseră cîteva persoane, lucrători ai spitalului, iar cînd profesorul își făcu apariția, îl asaltară cu felicitări.

Îi asculta cu un zîmbet de satisfacție pe fața lui mare și roșie, dar trăgea mereu cu ochii la ceas. Trecură însă

mai bine de douăzeci de minute, pînă ajunse jos la limuzina lui mare și neagră.

— Acasă ! spuse șoferului și se așeză comod.

Oboseala îi trecea repede. Era sănătos și puternic, și chiar dacă datorită corpolenței sale arăta ceva mai în vîrstă, nu avea decît patruzeci și trei de ani și se simțea încă tînăr. Uneori parcă era un copil. Știa să se rostogolească pe covor împreună cu Mariola, să se joace de-a v-ați ascunselea, nu numai pentru plăcerea ei, ci și pentru a lui.

Beata nu voia să înțeleagă așa ceva, și cînd îi vedea în asemenea situații, avea în priviri un fel de jenă și de teamă :

— Rafal, zicea, dacă te-ar vedea cineva !

— Poate că m-ar angaja pe post de dădacă, răspundea el rîzînd.

De fapt aceste momente îl întristau. Beata era, fără îndoială, cea mai bună soție din lume. Îl iubea. Dar de ce îl trata cu atîta respect, cu un fel de venerație ? În grija și în atenția ei era ceva liturgic. În primii ani crezuse că-i e teamă de el și a făcut totul să înlăture această teamă. Povestea despre el cele mai năstrușnice lucruri, îi destăinuia erorile lui, aventurile compromițătoare din timpul studenției, se străduia să-i scoată din căpșor pînă și cea mai neînsemnată idee că nu ar fi întru totul egali. Dimpotrivă, la fiecare pas sublinia că trăiește numai pentru ea, că muncește numai pentru ea și că numai datorită ei este fericit. De fapt acesta era purul adevăr.

O iubea pe Beata nespus de mult și era convins că ea îl răsplătește cu aceeași dragoste, deși mai tăcută, mai puțin impulsivă. Dintotdeauna ea a fost delicată și gingașă ca o floare. Întotdeauna a avut pentru el un zîmbet, un cuvînt bun. Și ar fi fost convins că nu putea fi altfel, dacă n-ar fi văzut-o adeseori bine dispusă, explodînd în cascade de rîs, glumeață și cochetă, de fiecare dată însă cînd era înconjurată de tineret și de fiecare dată cînd știa că el nu o vede. Se dădea peste cap s-o convingă că el este mai dispus decît ceilalți, cei mai tineri, să accepte distracțiile lipsite de griji, dar în zadar. În sfîrșit, cu timpul, s-a împăcat și cu gîndul acesta, a renunțat la pretenția de a-și spori fericirea și așa nespus de mare.

A venit și a opta aniversare a căsătoriei lor, a opta aniversare a unei convieţuiri netulburate nici de cel mai mărunt conflict, nici de cea mai măruntă neînţelegere sau de o umbră de neîncredere, în schimb, de atîtea ori luminată de mii de clipe şi ore de bucurii de dezmierdări, de mărturisiri...

De mărturisiri... De fapt numai el îi mărturisea sentimentele, gîndurile, planurile sale. Beata nu ştia s-o facă, sau poate că viaţa ei interioară era prea uniformă, prea simplă... Poate — şi Wilczur îşi reproşă această formulare — e prea săracă. Socotea că o jigneşte, că o nedreptăţeşte pe Beata gîndind astfel despre ea. Dar dacă aşa era într-adevăr, cu atît mai mare era tandreţea care-i umplea inima.

— O năucesc, o ameţesc, îşi spunea el. Ea este atît de inteligentă şi atît de sensibilă. E iritată şi înspăimîntată fiindcă nu vrea să arate că grijile ei sînt atît de mărunte, de cotidiene, de terne.

Ajuns la o asemenea concluzie, se străduia să compenseze această nedreaptă disproporţie. Pătrundea cu cea mai mare prudenţă şi grijă în treburile casei, se interesa de toaletele ei, de parfumuri, prelua fiecare cuvînt referitor la distracţia sau la aranjarea camerei copilului şi îl analiza cu atîta preocupare de parcă era vorba de lucruri cu adevărat importante.

Şi pentru el chiar erau mai importante decît oricare altele, de vreme ce era convins că fericirea trebuie îngrijită cu cea mai mare delicateţe, de vreme ce înţelesese că în puţinele ore răpite muncii, pe care le dăruia Beatei, trebuia să ofere un conţinut cît mai bogat, cît mai multă căldură...

Automobilul se opri în faţa unei vile albe, frumoase, fără îndoială cea mai frumoasă de pe Aleea cu lilieci şi una dintre cele mai elegante din Varşovia.

Profesorul Wilczur sări din maşină, fără să mai aştepte ca şoferul să-i deschidă portiera, luă din braţele lui cutia cu haina de blană, traversă repede trotuarul şi străbătu aleea parcului. Îşi deschise singur uşa şi o închise cît mai uşor. Voia să-i facă Beatei o surpriză pe care o plănuise acum o oră, cînd, aplecat asupra toracelui des-

chis al pacientului, urmărea traseele complicate ale aortelor și venelor.

În hol îl găsi însă numai pe Bronisław și pe bătrîna menajeră Michałowa. Pesemne că Beata era prost dispusă din cauza întîrzierii lui, fiindcă cei doi aveau niște mutre pleoștite și se vedea cît de colo că-l așteptau. Asta-i încurca profesorului planurile, așa că le făcu semn cu mîna să plece.

Cu toate acestea, Bronisław spuse :

— Domnule profesor...

— Ssst ! îl întrerupse Wilczur și încruntîndu-și sprîncenele adăugă în șoaptă : ia paltonul !

Servitorul mai încercă să spună ceva, dar mișcă doar buzele și-i ajută profesorului să se dezbrace.

Wilczur deschise repede cutia, scoase din ea o haină frumoasă dintr-o blană neagră, lucioasă, cu părul lung, mătăsos, și-o aruncă pe umeri, își puse pe cap gluga cu cele două codițe atîrnînd poznaș, iar pe mînă manșonul, apoi se privi fericit în oglindă : arăta ridicol.

Aruncă o privire spre servitori, să vadă ce impresie le făcea, dar în ochii menajerei și ai servitorului nu întîlni decît oprobriu.

— Proștii, își spuse.

— Domnule profesor... începu iar Bronisław, în timp ce Michałowa își trecea greutatea trupului de pe un picior pe altul.

— Gura ! șopti și, trecînd pe lîngă ei, deschise ușa salonului.

Se aștepta s-o găsească pe Beata împreună cu micuța lor în camera roz sau în budoar.

Străbătu dormitorul, budoarul, camera copilului. Nu erau. Se întoarse și se uită în cabinet. Nici aici nu era nimeni. În sufragerie, pe masa încărcată cu flori, strălucind de auriul porțelanurilor și de cristaluri, erau două tacîmuri. Mariola și miss Tholereed luau de obicei masa mai devreme. În dreptul ușii deschise a bufetului stătea camerista. Avea fața plînsă și ochii umflați.

— Unde-i doamna ? întrebă îngrijorat.

În loc de răspuns, fata izbucni în plîns.

— Ce-i ? Ce s-a-ntîmplat ? strigă fără să-și mai stăpînească vocea. Îl sugruma presimțirea unei nenorociri.

Menajera și Bronisław se furișară în sufragerie și se opriră tăcuți lîngă perete. Își trecu privirile îngrozite peste chipurile lor și strigă disperat :

— Unde-i doamna ?

Deodată privirea i se opri pe masă. Lîngă tacîmul lui era un plic sprijinit de păhărelul zvelt de cristal. Un plic bleu cu marginile argintate.

Inima i se strînse brusc și simți cum se învîrte totul cu el. Nu înțelegea încă nimic, nu știa nimic. Întinse mîna și luă scrisoarea care i se părea țeapănă și moartă. O vreme o ținu între degete. Pe coperta adresată lui, recunoscu scrisul Beatei. Litere mari, colțuroase.

O deschise și începu să citească :

„Dragă Rafał. Nu știu dacă vei reuși să mă ierți vreodată că plec..."

Cuvintele începură să-i tremure și să i se rotească în fața ochilor. În plămîni îi lipsea aerul, pe frunte îi apărură broboane de sudoare.

— Unde este ? strigă cu vocea sugrumată. Unde este ? !

— Doamna a plecat împreună cu domnișoara, bîigui șoptit menajera.

— Minți ! tună Wilczur. Nu-i adevărat !

— Chiar eu am chemat taximetrul... confirmă cu vocea gravă Bronisław, iar după o pauză, adăugă : și am coborît valizele. Două valize...

Profesorul intră împleticindu-se în cabinetul de alături, închise ușa în urma lui și se sprijini de ea. Încercă să citească scrisoarea pînă la capăt, dar trecu multă vreme pînă reuși să-i înțeleagă conținutul.

„Nu știu dacă vei reuși să mă ierți vreodată că plec. Procedez odios nedreptățindu-te pentru marea ta bunătate, pe care n-am s-o uit niciodată. Dar n-am mai putut rămîne. Îți jur că altă soluție nu putea fi decît moartea. Eu însă nu sînt decît o femeie slabă și nefericită. Nu am putut face un gest eroic. De luni de zile m-am luptat cu acest gînd. Poate că nu voi fi niciodată fericită, poate că nu voi cunoaște niciodată liniștea. Dar nu aveam dreptul s-o lipsesc pe Mariola noastră de mine... și pe el.

Scriu haotic, dar mi-e greu să-mi adun gîndurile. Astăzi e aniversarea căsătoriei noastre. Știu, dragă Rafał,

că mi-ai pregătit un cadou ! Ar fi necinstit dacă l-aș primi acum, cînd m-am hotărît irevocabil să plec.

M-am îndrăgostit, Rafal. Iar această dragoste e mai puternică decît mine. Mai puternică decît toate sentimentele pe care le nutresc și le-am nutrit întotdeauna pentru tine, de la recunoștința nețărmurită pînă la cea mai profundă stimă și admirație, de la afecțiunea sinceră pînă la obișnuință. Din păcate, nu te-am iubit niciodată, dar am aflat asta abia cînd l-am întîlnit pe Janek.

Plec departe și ai milă de mine, nu mă căuta ! Te implor, fie-ți milă de mine ! Știu că ești mărinimos și nespus de bun. Nu te rog să mă ierți, Rafael. Nu merit iertare și-mi dau seama că ai dreptul să mă urăști și să mă disprețuiești.

N-am fost niciodată vrednică de tine. N-am reușit niciodată să mă ridic la nivelul tău. O știi foarte bine și numai bunătății tale îi datorez faptul că te-ai străduit întotdeauna să nu-mi arăți acest lucru, ceea ce însă era pentru mine nespus de umilitor și de chinuitor. Mi-ai oferit bunăstare, m-ai înconjurat cu oameni din sfera ta. M-ai copleșit cu cadouri scumpe. Se vede însă că eu nu eram făcută pentru o asemenea viață. Mă chinuia și societatea aleasă și bogăția și celebritatea ta și... platitudinea mea în comparație cu tine.

Acum pornesc pe deplin conștientă spre o viață nouă, în care s-ar putea să mă aștepte o sărăcie cumplită, și în orice caz o luptă grea pentru fiecare bucată de pîine. Dar voi duce această luptă alături și împreună cu omul pe care-l iubesc nețărmurit. Dacă prin fapta mea nu ucid noblețea inimii tale, dacă reușești, te conjur, uită-mă. Sînt convinsă că în curînd îți vei recăpăta liniștea, doar ești atît de înțelept ; sînt convinsă că vei întîlni altă femeie, de o sută de ori mai bună decît mine. Îți doresc din tot sufletul fericire, pe care o voi recăpăta și eu, cu adevărat, cînd voi afla că ție ți-e bine.

O iau pe Mariola, fiindcă fără ea n-aș putea trăi nici o oră. Tu o știi cel mai bine. Să nu crezi că vreau să-ți răpesc comoara cea mai de preț, care este bunul nostru comun. Peste cîțiva ani, cînd amîndoi vom putea privi liniștiți în trecut, am să te caut.

Adio, Rafal. Să nu mă crezi o uşuratică şi nu-ţi face iluzii că în vreun fel oarecare ai putea determina schimbarea hotărîrii mele. Decît să renunţ, mai bine mor. N-am ştiut să te mint, şi află că ţi-am fost credincioasă pînă în ultima clipă. Adio ! Fie-ţi milă şi nu încerca să mă găseşti.

BEATA

Ps. Banii şi toate bijuteriile sînt în casă. Cheia de la casă am lăsat-o în sertarul secret din biroul tău. Iau cu mine numai lucrurile Mariolei."

Profesorul Wilczur coborî mîna în care ţinea scrisoarea şi-şi şterse ochii : în oglindă se văzu în îmbrăcămintea aceea stupidă. Aruncă totul de pe el şi începu să citească din nou scrisoarea.

Lovitura căzuse asupra lui atît de neaşteptat, încît i se părea ceva ireal, ceva care aducea mai de grabă cu un fel de ameninţare, de avertisment.

Citi :

„din păcate, nu te-am iubit niciodată..."

Şi mai departe :

„mă chinuia societatea aleasă, şi bogăţia, şi celebritatea ta..."

— Cum se poate ? gemu el. De ce ?... De ce ?...

În zadar se străduia să înţeleagă ceva. În conştiinţa lui rămăsese doar atît : a plecat, l-a părăsit, a luat copilul, iubeşte pe altul. Nici un motiv nu ajungea la creierul lui. Vedea doar faptul nud, sălbatic, neverosimil, grotesc.

Afară se lăsa amurgul timpuriu de toamnă. Se apropie de fereastră, citind scrisoarea Beatei pentru a nu ştiu cîta oară.

Deodată se auzi o bătaie în uşă şi Wilczur tresări. Pentru o clipă fu cuprins de o speranţă inconştientă :

— E ea ! S-a-ntors !...

Dar imediat înţelese că e imposibil.

— Intră, spuse cu vocea răguşită.

În cameră intră Zygmunt Wilczur, o rudă îndepărtată, preşedintele Curţii de Apel. Întreţineau relaţii cordiale şi se vizitau destul de des. Apariţia lui Zygmunt într-o ase-

menea clipă nu putea fi întîmplătoare și profesorul înțelese imediat că Michałowa trebuia să-l fi înștiințat telefonic.

— Ce mai faci, Rafał ? întrebă Zygmunt pe un ton energic dar prietenos.

— Ce mai faci ? Profesorul îi întinse mîna.

— De ce stai pe întuneric ? Îmi dai voie ? Și fără să mai aștepte răspunsul, răsuci comutatorul. E frig aici, urîtă toamnă. Ce-mi văd ochii ? ! Lemne pe șemineu ! Nimic nu-i mai bun decît un șemineu. Bronisław ar trebui să aprindă focul...

Deschise ușa și strigă :

— Bronisław, te rog să faci focul în cămin.

Intrînd, servitorul aruncă o privire spre stăpînul lui, ridică blana de pe jos, aţiţă focul și ieși. Focul cuprinse repede lemnele uscate. Profesorul stătea nemișcat la fereastră.

— Hai să ne-așezăm aici și să mai stăm de vorbă. Zygmunt îl trase spre fotoliul de lîngă cămin. Așa. Căldura e un lucru minunat. Tu, așa tînăr cum ești, nu știi s-o prețuiești. Dar eu cu ciolanele mele bătrîne... Ce-i cu tine, nu ești la spital ? Tragi chiulul astăzi ?

— Da... Așa s-a-ntîmplat.

— Iar eu tocmai ți-am telefonat, încerca el să întrețină conversația. Ți-am telefonat la spital. Voiam să trec pe la tine ca să-ți cer un sfat. Începe să mă supere piciorul stîng. Mi-e teamă că-i vorba de o sciatică...

Profesorul asculta în tăcere, dar la el ajungeau numai cuvinte izolate. Cu toate acestea vocea lui Zygmunt, egală și calmă, îl făcu să-și adune gîndurile, să le lege, să contureze o imagine a realității aproape palpabilă. Tresări cînd vărul lui schimbă tonul și întrebă :

— Dar unde-i Beata ?

Chipul profesorului se crispă și răspunse cu greutate :

— A plecat... Da... A plecat... A plecat... în străinătate.

— Astăzi ?

— Astăzi.

— Asta pare să fie o hotărîre neașteptată ? observă în treacăt Zygmunt.

— Da... eu am trimis-o... Înțelegi... au fost anumite lucruri și...

Vorbea cu atîta greutate, iar pe chipul lui se vedea atîta suferință, încît Zygmunt se grăbi să confirme pe cel mai cald ton de care era capabil :

— Înțeleg. Sigur că da. Numai că voi ați trimis invitații pentru astă-seară. Ar trebui să telefonăm fiecăruia și să contramandăm... Îmi dai voie să mă ocup eu de asta ?

— Te rog.

— Excelent. Cred că Michatowa are lista invitaților. O iau de la ea. Iar tu ai face mai bine dacă te-ai culca puțin. Ce zici ?... Nu te mai bat la cap. Ei, la revedere...

Întinse mîna, dar profesorul nici nu băgă de seamă Zygmunt îl bătu pe umăr, se opri o clipă în prag și ieși.

Wilczur își reveni cînd se închise ușa. Își dădu seama că strînge în mînă scrisoarea Beatei. O făcu ghemotoc și o aruncă în foc. Flacăra o cuprinse imediat, o prefăcu într-un boboc roșu apoi în cenușă. Cînd se frecă la ochi și se ridică, nu mai rămăsese de mult nici urmă de scrisoare iar lemnele se prefăcuseră și ele într-o grămadă de jeratic. Împinse fotoliul cu o mișcare încetă și se uită împrejur.

— Nu pot, nu pot să mai stau aici, șopti și ieși în vestibul.

Bronislaw sări de pe scaun.

— Ieșiți, domnule profesor ?... Pardesiul sau un palton mai cald ?

— N-are importanță.

— Afară nu-s decît cinci grade. Eu cred că mai degrabă ceva călduros, hotărî servitorul și îi oferi paltonul.

— Mănușile ! strigă, alergînd după profesor pe verandă, dar se vede că Wilczur nu-l mai auzea. Era în stradă.

Sfîrșitul lui octombrie era în anul acesta răcoros și ploios. Vîntul de la miazănoapte smulgea de pe crengile copacilor și ultimele frunze pretimpuriu îngălbenite. Pe trotuar clipocea apa. Trecătorii rari mergeau cu gulerele ridicate și cu capetele aplecate ca să-și ferească fețele de stropii mărunți și tăioși ai ploii, sau își țineau cu amîndouă

mîinile umbrelele pe care rafalele de vînt încercau să le smulgă. De sub roţile automobilelor care treceau rar de tot, ţîşneau şuvoaie de apă tulbure, caii de la trăsuri pleoscăiau lenevoş, iar coviltirele ridicate şiroiau de ploaie, lucind searbăd în lumina lămpilor gălbui.

Doctorul Rafal Wilczur se încheie automat la palton şi păşi înainte.

— Cum a putut face una ca asta ? ! Cum a putut ? ! îşi repeta în gînd întrebarea.

Să nu-şi fi dat ea seama că-i răpeşte totul, că îl lipseşte de scopul şi raţiunea lui de a exista ? Şi de ce ?... Pentru că a întîlnit un om... Măcar de l-ar fi cunoscut, de-ar fi avut certitudinea că o poate preţui, că n-o va umili, că o va face fericită. A scris numai numele lui Janek.

Wilczur începu să-şi aducă aminte de toţi cunoscuţii lor mai apropiaţi şi mai depărtaţi. Nici unul dintre ei. Poate fi vreun mizerabil, un escroc, un vîntură-lume, care o părăseşte cu prima ocazie. Vreun seducător de profesie, care a ameţit-o pe Beata, a minţit-o, a amăgit-o cu declaraţii şi jurăminte mincinoase. Probabil se gîndea la bani. Ce se va întîmpla cînd se va convinge că Beata nu şi-a luat nici măcar bijuteriile ?... Sigur, e un pungaş rafinat. Da, trebuie urmărit, trebuie prevenită ticăloşia, cît mai e timp. Trebuie să ceară autorităţilor, poliţiei să-i caute. Să trimită scrisori de urmărire, detectivi...

Cu aceste gînduri se opri şi privi împrejur. Era în centru. Îşi aduse aminte că undeva pe aproape, la a doua sau a treia intersecţie, văzuse, trecînd pe acolo, un comisariat de poliţie.

Porni într-acolo, dar după cîţiva paşi se întoarse.

— Şi ce-i dacă o găsesc ? Ea nu se va mai întoarce niciodată la mine.

Scrisese limpede că nu-l iubeşte, că o irita presupusa lui superioritate, bogăţia lui, celebritatea lui... şi cu siguranţă şi dragostea lui. A fost delicată şi n-a spus-o deschis... Ce drept are el s-o judece, să-i hotărască soarta ? Dar dacă ea preferă umilinţa alături de celălalt ?... Ce argumente poţi folosi ca să convingi o femeie să se întoarcă

lîngă un soț pe care nu-l iubește, pe care... îl urăște ?... Și apoi, nu cumva a ajuns prea repede la convingerea că omul acela este o lepădătură și un pungaș lacom ?... Beatei nu i-au plăcut niciodată bărbații de acest soi, o atrăgeau idealiștii, visătorii... Pînă și Mariolei îi citea ore-n șir versuri lirice, pe care un copil de șapte ani nu le poate înțelege. Le citea pentru ea.

Omul cu care a plecat trebuie să fie un tînăr, un sărac lipsit de simț practic. Cum și cînd l-a cunoscut ?... De ce n-a amintit niciodată de el ?... Și a fugit, așa pe neașteptate, a procedat necruțător, crud. A părăsit un om care pentru ea... ca un cîine, ca un rob... Și de ce ? De ce ?

A păcătuit el cu ceva față de ea, față de dragostea lui?... Niciodată ! Nici cu gîndul ! A fost prima femeie pe care a iubit-o. Era aproape cu zece ani în urmă. Ce bine ținea minte totul. A cunoscut-o întîmplător. Și a binecuvîntat întîmplarea aceea pînă în ziua de astăzi, a binecuvîntat-o seara și dimineața și în fiecare ceas în care o privea, în care se bucura la gîndul că o va privi. Era pe atunci conferențiar și tocmai avea seminar în prosectură, cînd un camion l-a călcat pe bunicul ei. I-a acordat primul ajutor. O fracțură complicată la membrele inferioare. Bătrînul îl implorase să-i anunțe cu cea mai mare prudență soția, bolnavă de inimă, și nepoata. Ușa locuinței modeste din Orașul Vechi i-o deschisese Beata.

Cîteva luni mai tîrziu erau logodiți. Avea numai șaptesprezece ani. Era firavă și palidă. Purta rochițe ieftine și cîrpite. În casă era sărăcie. Părinții Beatei își pierduseră în timpul războiului întreaga avere. Pînă în ziua acelui accident mortal, bunicul își întreținea soția bătrînă și nepoata din lecțiile de limbi străine pe care le dădea în diferite case. Pînă a se duce și ea pe urmele soțului în mormîntul familiei din Powązki, singura posesiune somptuoasă care le mai rămăsese din vechea bogăție, bunica povestea ore-n șir nepoatei și logodnicului ei despre vechea splendoare a familiei Gontyński, despre palate, vînători, baluri, despre hergheliile de cai și despre bijuterii, despre toalete aduse de la Paris... Beata stătea și asculta, iar în ochii ei visători se părea că licărește regretul după trecutul pierdut, după povestea aceea care nu avea să se mai întoarcă.

În asemenea clipe el îi strîngea mîna delicată și-i spunea :

— Am să-ți dau toate astea. O să vezi, Beata. Și bijuterii, și toalete de la Paris, și baluri, și servitori ! Tot am să-ți dau !

El însă nu avea atunci nimic în afară de cîteva valize într-o garsonieră, de niște dulapuri cu cărți de specialitate și un salariu modest de conferențiar.

Avea însă o voință de oțel, o încredere imensă și o dorință, care-l ardea ca para focului, să-i îndeplinească Beatei promisiunile făcute. A început lupta. Lupta pentru post, pentru cabinet, pentru pacienți bogați. Cunoștințele uriașe, talentul înnăscut, caracterul neșovăitor și munca, o muncă îndîrjită, furibundă au dat roade. A avut și noroc. O dată cu faima îi creșteau și veniturile. La treizeci și șapte de ani i s-a oferit o catedră, iar cîteva săptămîni mai tîrziu a avut parte de o fericire și mai mare : Beata i-a născut o fetiță.

Tocmai în onoarea acelei străbunici Gontyńska au botezat-o Maria Jolanta și îi spuneau tot Mariola.

Amintirea fetiței îi provocă o nouă strîngere de inimă profesorului Wilczur. Nu o dată se întreba pe care o iubește mai mult... Cînd a început să vorbească, unul dintre primele ei cuvinte a fost :

— Tapa...

Și așa a rămas. De atunci îi spunea numai Tapa. La doi ani, cînd s-a îmbolnăvit de scarlatină, și în cele din urmă s-a însănătoșit, Wilczur a jurat să trateze pe gratis toți copiii săraci. În spitalul lui, atît de scump, în care era mare lipsă de locuri, cîteva camere erau ocupate de copii, de pacienți fără plată. Toate acestea pentru ea, pentru sănătatea ei.

Iar acum i-a fost răpită.

Era ceva inuman, depășea toate limitele egoismului.

— Trebuie să mi-o dai. Trebuie ! vorbea cu voce tare, strîngînd pumnii.

Trecătorii se uitau în urma lui, el însă nu vedea nimic.

— Legea e de partea mea ! M-ai părăsit, dar am să te oblig să mi-o înapoiezi pe Mariola. Legea e de partea mea. Și legile morale. Trebuie să recunoști tu însăți, tu, ticăloaso, ticăloaso, ticăloaso !... Nemernico, tu nu înțelegi că ai săvîr-

şit o crimă ? ! Care crimă poate fi mai cumplită ?... Care, spune tu !... Te-au scîrbit banii şi toate celelalte. Bine, dar ce ţi-a lipsit ? Doar nu dragostea, pentru că nimeni nu te poate iubi ca mine ! Nimeni ! Nimeni pe lume !

Se poticni şi era cît pe aci să cadă. Mergea pe o stradă nepavată, cu noroiul pînă la glezne. Ici şi colo erau aruncate nişte pietroaie pe care locuitorii căsuţelor din cartier încercau să ajungă acasă fără să se murdărească. Ferestrele erau de-acum întunecate. Rarele felinare cu gaz răspîndeau o lumină searbăd-albăstruie. În dreapta ducea o stradă mai mare şi cu construcţii mai dese. Wilczur coti pe ea şi înaintă tot mai încet.

Nu simţea oboseală, dar avea picioarele grele, insuportabil de grele. Trebuie să fi avut şi cămaşa udă, fiindcă fiecare suflare a vîntului parcă îi sfichiuia pielea.

Deodată cineva îi ieşi în cale.

— Falnic domn, se auzi o voce răguşită, împrumută-mi fără nici o garanţie bancară cinci zloţi, pentru ipoteca Monopolului Polonez de Băuturi Spirtoase. Siguranţă şi încredere.

— Ce ? Profesorul nu înţelegea.

— Nu cehăi, că cehăit vei fi, spune Sfînta Scriptură : cum cehăieşti tu pe aproapele tău, aşa te vor cehăi şi pe tine, cetăţean al capitalei unui stat de treizeci de milioane cu ieşire la mare.

— Ce doriţi ?

— Sănătate, fericire şi mult noroc. Şi pe deasupra doresc să-mi umplu stomăcelul gol cu o soluţie de alcool de patruzeci şi cinci de grade, cu contribuţia binevoitoare a unei anumite doze de porcărie ce-i zice salam.

Jerpelitul se legăna uşor, iar de pe faţa lui cu barba nerasă de cîteva zile venea o duhoare de votcă.

Profesorul duse mîna la buzunar şi-i oferi cîteva monezi.

— Poftim.

— *Bis dat, qui cito dat**, spuse sentenţios beţivul. *Thank You, my darling.* Dă-mi voie însă, generosul meu binefăcător, să-ţi ofer şi eu ceva de preţ. Am în vedere societatea mea. Da, nu te înşală auzul, omule bun. Poţi avea această onoare. *Noblesse oblige !* Eu fac cinste ! Te-a plouat, sir,

* Cine dă la timp, dă de două ori (din lb. lat.).

şi ai îngheţat în frig, păşeşte în casa mea şi te încălzeşte împreună cu mine. Ce-i drept, nu am casă, în schimb am ştiinţă. Ce înseamnă o clădire în comparaţie cu ştiinţa?... Dar cu, *mon prince,* o împart bucuros cu dumneata. Ştiinţa mea este întinsă. Deocamdată în sens topografic. Ştiu, spre exemplu, unde se află singura cîrciumă în care poate intra la această oră un om fără să spargă broaştele şi gratiile. Un singur cuvînt : Drożdżyk. Aici la intersecţia străzilor Polaniecka şi Witebska.

Wilczur îşi spuse că într-adevăr alcoolul i-ar face bine. Era îngheţat. Apoi sporovăiala monotonă a beţivului întîlnit acţiona ca un anestezic. Fără să vrea se străduia să înţeleagă ceva din vorbăria lui, iar aceasta-i înăbuşea conştiinţa stridentă a nefericirii, care dezlănţuise în capul lui vîrtejurile celor mai dureroase gînduri.

Începuse să se lumineze spre răsărit cînd, după îndelungi bătăi la ferestruicile închise, pătrunseră într-o prăvălioară îmbibată cu exalaţiile butoaielor de heringi, cu duhoare de bere şi de petrol. Într-o încăpere din spatele prăvăliei, ceva mai mare, dar care duhnea şi mai rău, plină cu fum de tutun ieftin şi acru, stăteau într-un colţ cîţiva bărbaţi beţi criţă. Gazda, un găligan pătrat cu mutră de buldog adormit, îmbrăcat într-o cămaşă murdară şi cu vestă descheiată, fără să întrebe, puse pe o măsuţă liberă o sticlă de votcă şi o farfurioară cu nişte felioare de mezeluri.

Dar ce cald era aici. Voluptuos de cald. Mîinile îngheţate începură să i se dezmorţească cu desfătare, aproape dureros. Primul pahar de votcă îi încălzi gîtul şi stomacul. Comeseanul său ocazional vorbea fără încetare. Consumatorii din colţ nu acordau noilor sosiţi nici cea mai mică atenţie. Unul sforăia zgomotos, ceilalţi trei răbufneau din cînd în cînd într-o bolboroseală neînţeleasă.

Parcă se certau.

Al doilea pahar îi aduse lui Wilczur o anumită uşurare.

— Ce bine, îşi zise, că nu se uită nimeni la mine, că nimeni nu...

— ...fiindcă, vezi, conte, îşi continuă monologul companionul bărbos, pe Napoleon l-au luat dracii, pe Sandu Macedon ditto. Dar de ce, întrebi cu voce de tunet ? De

accea pentru că nu-i greu să fii cineva. E greu să fii nimeni. Nimeni, o insectă măruntă după gulerul Providenței — *disce puer !* Asta ți-o spun eu, Samuel Obiedzinski, care n-o să cadă niciodată de pe piedestal cu nasul în țărînă, fiindcă niciodată nu se urcă acolo. Soclul e un suport pentru proști, dragă prietene. Iar credința e un balon care mai devreme sau mai tirziu pierde gazul. Șansă ?... Există, de acord, există o șansă : să crăpi tu mai devreme. Cetățeni, feriți-vă de baloane !

Ridică sticla goală și strigă :

— Domnule Drożdżyk, încă una ! Stăpîn al tuturor bucuriilor, ocrotitor al celor rătăciți, dătător de luciditate și de uitare.

Circiumarul încruntat aduse fără grabă votca, o destupă, izbind cu palma lui lată în fundul sticlei, și o așeză în fața lor.

Profesorul Wilczur bău în tăcere și se cutremură. Nu era băutor, iar gustul oribil al acestui rachiu ordinar trezea în el repulsie. Simțea însă un ușor vuiet în cap și voia să amețească de tot.

— Tot scopul posedării materiei cenușii din creier, continuă omul care-și spunea Samuel Obiedzinski, este de a jongla între conștiință și întuneric. Căci cum am putea explica drama intelectului care ajunge la concluzia absurdă că nu este decît un capriciu al naturii, un balast, o băşică agățată de coada excelenței noastre animale ? Ce știi dumneata despre univers, despre lucruri, despre scopul existenței ? Da, te întreb eu pe tine, ființă împovărată cu două kilograme de materie cenușie, ce știi despre scop ?... Nu-i oare un paradox ? Nu poți mișca o mînă, nu poți face un pas fără un scop clar și înțeles. E adevărat ?... Iar cînd colo, te naști și vreme de cîteva zeci de ani execuți milioane, miliarde dintre cele mai diferite acțiuni, te zbați, muncești, înveți, lupți, cazi, te ridici, te bucuri, desperi, gîndești consumînd energie cît toată termocentrala din Varșovia și pentru ce naiba toate acestea ? Da, prietene, nu știi și nu poți ști cu ce scop le faci. Singura instanță căreia te poți adresa, cerîndu-i informații competente în această privință, este intelectul tău, iar el, ca să mă exprim așa, desface neputincios brațele. Atunci, care-i sensul, care-i logica?

Rise zgomotos și goli paharul dintr-o înghițitură.

— Atunci de ce mai există intelect, de vreme ce nu reușește să-și îndeplinească singura, de fapt unica lui misiune ?... Știu ce-mi va răspunde, dar și asta-i o prostie. Va spune că sfera lui de acțiune se limitează la funcțiile vieții. Cauzele și scopurile vieții nu intră în atribuțiile lui. De acord. Dar ai să vezi cum se descurcă el cu viața. Ce ne poate explica ? De fapt nimic. Nimic în afară de cele mai elementare funcții animalice. Atunci de ce ne-a mai crescut sub țeastă această neoformație ? De ce naiba, te întreb, stimate domnule președinte ? Ce știe el ? Știe ce-i aceea gîndire ? I-a oferit omului măcar posibilitatea să se cunoască pe sine ? Să se cunoască într-adevăr, încît să poată spune cu certitudine : sînt un ticălos, sau ; sînt cinstit. Sînt idealist, sau : sînt materialist. Nu, de o sută de ori nu ! Spune doar dacă vreau carne de vită sau de porc. Dar pentru asta e suficient creierul unui simplu Azorică. Dar dacă e vorba de om, de aproapele nostru ? Ne învață el ceva ?... Nu ! Garantez cu toată averea mea că sub înalta dumitale frunte nu s-a înfiripat nici o certitudine cu privire la persoana mea atît de interesantă. Deși sîntem împreună de... de două sticle. În definitiv, ai vreo certitudine, nu cu privire la mine, ci la persoanele pe care le cunoști de ani de zile ?... Știu eu, cu privire la frații, la tatăl dumitale, la soție, la vreun prieten ?... Nu ! Oamenii umblă în costume impermeabile. Și nu există mijloc de a ajunge și de a cunoaște conținutul lor. În sănătatea burlacilor ! Bea !

Ciocni paharul său de paharul lui Wilczur și îl bău.

— Dacă dorești, maestro, să afli cum arată cu adevărat o damă elegantă, poți s-o vezi în baie pe gaura cheii. Constați, să zicem, dacă are sînii uzați și coapsele subțiri. Afli ceva nou despre ea. Dar despre esența ei tot nu știi nimic. Chiar și atunci cînd e singură și își scoate costumul pe care l-a îmbrăcat totdeauna pentru tine, sub el mai are unul, pe care nu-l scoate niciodată, care rămîne și pentru ea impenetrabil. Nu-i așa ? Firește, sînt clipe cînd poți privi pe cineva prin mînecă sau pe sub guler. Acestea sînt momentele catastrofale. Costumul se rupe, plesnește, apar fisuri și crăpături. Iată... iată, spre exemplu, situația în care te afli tu acum ! A trecut peste tine ceva greu.

Se aplecă peste măsuță și își înfipse în Wilczur privirile ochilor lui albaștri și înroșiți.

— E adevărat ? întrebă apăsat.

— Da, dădu din cap profesorul.

— Sigur că da ! strigă furios Obiedzinski. Sigur că da ! Un om ca mine, care caută liniștea, nu poate să scape de prostia omenească ! Pentru că la capătul fiecărei tragedii stă prostia !... Și atunci ce e ? Balon sau piedestal ?... Ai dat faliment, te-au azvîrlit dintr-un fotoliu ministerial sau ai avut o decepție ? Cum ?... O femeie ?... Te-a înșelat ?...

Wilczur lăsă capul în jos și răspunse surd :

— M-a părăsit...

Ochii lui Obiedzinski străfulgerară furios.

— Ei, și ce ! ? urlă el. Și ce-i cu asta ? !

— Ce este ? Wilczur îl apucă de mînă. Ce este ?... Asta-i tot. Tot !

În vocea lui trebuie să fi fost ceva ce răsuna ca cel mai puternic argument, fiindcă Obiedzinski se liniști numaidecît, se încovoie și tăcu. Abia după cîteva minute începu să vorbească încet, pe un ton plîngăreț :

— Viața e abjectă, iar eu sînt un ghinionist. Detest sentimentalismele, iar soarta îmi scoate în cale tot felul de victime ale sentimentelor. Se vede că diavolii... Nu există nici o îndoială că totul e relativ. Pe unul nu-l doboară nici o lovitură de măciucă, altul alunecă pe un sîmbure de vișină și își sfărîmă țeasta. Nu există nici o măsură, nici un criteriu. Bea, frate. Votca e un lucru bun. Sapristi !

Turnă în pahare.

— Bea, repetă vîrînd paharul între degetele lui Wilczur. Hai, Drożdżyk, mai adă una !

Gazda se tîrî din bîrlogul lui și aduse altă sticlă, apoi stinse lumina. Nu mai era nevoie de ea. Din curtea murdară bătea în fereastră lumina unei zile înnorate și ploioase. Cei din colț ieșiseră în stradă, lăsîndu-și amicul sforăind.

Obiedzinski se sprijini în coate și într-o meditare de bețiv spuse :

— Așa e cu femeile... Una se lipește de tine și-ți stoarce toată vlaga, alta te jupoaie de tot ce ai, a treia te înșală la orice pas și se mai găsește și cîte una care te bagă în mize-

rie, în noroiul ăsta de fiecare zi... Spălat, măturat, scutece și alte asemenea lucruri. Și asta-i viața... Dar nu-i adevărat, totul depinde de bărbat. De cum e el ! Unuia nici nu-i pasă, altul se zvîrcolește ca un motan rănit, miorlăie și crapă, dar unul ca tine, amigo ?... Tu trebuie să fii puternic. Ca un copac uriaș. Dacă ți s-ar jupui scoarța, ți-ar crește alta, dacă ți s-ar tăia ramurile, ți-ar crește altele... Pe tine însă te-au smuls din pămînt cu rădăcini cu tot... Și te-au azvîrlit în pustiu...

Wilczur se aplecă spre el și bolborosi :

— Cu rădăcini cu tot... așa e...

— Ei vezi. Iar dacă n-ai sprijin, puterea nu te mai ajută. Pămîntul s-a înmuiat, s-a risipit, a încetat să mai existe. Arhimede spunea... Ce spunea el ?... A, să-i fie de bine... Aha !... Despre ce vorbeam ? Că rădăcinile ! Nici cele mai puternice rădăcini nu ajută dacă n-au de ce se ține. Ei !... viața-i ca aia...

Limba i se împletica tot mai rău. În cele din urmă se clătină, se sprijini de perete și adormi.

Cu ultimele străfulgerări de conștiință. Wilczur repeta în gînd :

— Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot... Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot...

Se vede că nu a dormit mult, fiindcă trezit de ghiontiri brutale; deschise cu greu ochii și se clătină. Alcoolul nu dispăruse încă. Pe masă stătea altă sticlă cu votcă, iar în afară de companionul nocturn mai erau trei necunoscuți. Profesorul Wilczur cu greu își dădu seama unde se afla, și deodată se trezi în el dureros amintirea Beatei. Se ridică și trîntind scaunele ce-i stăteau în cale, porni spre ușă.

— Hei, stimate domn, strigă cîrciumarul în urma lui.

— Ce-i ?

— Nu binevoiți să plătiți ?... Patruzeci și șase de zloți.

Wilczur scoase automat portofelul din buzunar și-i întinse o bancnotă.

— Ce de bănet ! Fiu, fiu, fluieră uluit unul dintre comeseni.

— Leagă cățeaua, mormăi altul.

— Drożdżyk ! strigă al treilea. De ce faci pe prostul ! Dă-i omului restul ! Ia te uită la el !

Cîrciumarul se uită cu ură la client, numără banii și-i dădu lui Wilczur.

— Iar tu, puşlama, vezi-ţi de treburile tale.

Wilczur nu dădu nici o atenţie incidentului şi ieşi în stradă. Cădea o zăpadă deasă şi moale, dar caldarîmul şi trotuarele rămăseseră negre, fiindcă zăpada se topea numaidecît. Pe mijlocul străzii treceau căruţe încărcate cu cărbune.

— M-a părăsit... m-a părăsit... repeta Wilczur. Mergea împleticindu-se. Ca un copac smuls cu rădăcini cu tot...

— Stimate domn, mergeţi spre cartierul Grochów ? auzi alături vocea cuiva. Poate-i mai bine să ocoliţi prin strada Rawska. E mai puţin noroi.

Îl recunoscu pe unul dintre comeseni.

— Mi-e totuna, răspunse Wilczur şi făcu un semn cu mîna.

— Atunci e bine. E-n drumul meu şi mergem împreună. E mai vesel. Se pare că aţi avut un necaz.

Wilczur nu răspunse.

— Necazurile umblă printre oameni. Iar eu vă spun că la necaz nu-i decît un leac : să-l îneci în băutură. Sigur, nu într-o vizuină ca a lui Drożdżyk, care-i un pungaş şi dă oamenilor mezeluri cu stricnină. Dar aici aproape, pe Rawska, e o cîrciumă ca lumea. Te poţi şi distra. Servesc nişte chelneriţe... Iar preţurile sînt aceleaşi.

Mergeau din nou în tăcere. Însoţitorul, mult mai scund şi mai subţire decît Wilczur, îl luase de braţ şi tot înălţa capul uitîndu-se la el pe sub cozorocul şepcii de ciclist. Trecuseră de cîteva intersecţii, cînd îl trase într-o parte :

— Ei, mergem, sau ?... Cel mai bine-i să-l îneci. Aici. Unul singur.

— Fie ! căzu de acord Wilczur şi intrară în cîrciumă.

Prima înghiţitură de votcă nu i-a adus uşurare. Dimpotrivă, parcă-i limpezise mintea înceţoşată, următoarele şi-au făcut însă efectul.

Într-o încăpere alăturată cînta hîrîit o orchestră. S-au aprins luminile. După un timp s-au lipit la masa lor doi bărbaţi, muncitori după înfăţişare. A venit şi o chelneriţă grasă şi fardată strident. Erau la a treia sticlă, cînd dintr-o cămăruţă alăturată se auzi un rîs zgomotos de femeie.

Profesorul Wilczur sări în picioare. Tot sîngele i se urcă la cap și o secundă rămase încremenit. Ar fi jurat că recunoscuse vocea Beatei. Cu o mișcare violentă îl dădu la o parte pe comeseanul care-i stătea în cale și dintr-o săritură ajunse în pragul încăperii.

Două lămpi cu gaz luminau cămăruța. La masă stătea un bărbat îndesat, burtos, și o fată pistruiată cu pălărie verde.

Se întoarse încet, se lăsă greoi pe scaun și izbucni în plîns.

— Mai toarnă-i ! mormăi cel cu șapcă de ciclist. Ține la votcă.

Îl scutură pe Wilczur de umăr.

— Bea, frățioare ! Lasă !

La unsprezece, cînd se închidea cîrciuma, comesenii au trebuit să-l sprijine pe Wilczur, fiindcă nu se mai putea ține pe picioare. Și așa, clătinîndu-se cu trupul lui mare, îi legăna în toate părțile. Gîfîiau de atîta efort. Din fericire nu aveau mult de mers. După colț, pe o străduță întunecoasă, aștepta o trăsură cu coviltir. Îl urcară tăcuți pe Wilczur și se înghesuiră și ei o dată cu el. Vizitiul dădu bice calului.

După vreun sfert de oră, casele începură să se rărească. De o parte și de alta, ici și colo printre garduri, licărea luminița cîte unei lămpi cu petrol. În cele din urmă dispărură și ele. În schimb te izbea duhoarea gropilor de gunoaie. Trăsura coti și tropotul copitelor de cal încetă. Pămîntul era moale și nu se mai auzeau. Ajunseră la prima groapă.

— Stai, aici e cel mai bine ! se auzi o voce șoptită.

Ascultară o clipă. În depărtare orașul vuia uniform. Aici, în jur, era liniște deplină.

— Varsă-l ! căzu un ordin scurt.

Trei perechi de brațe înșfăcară trupul vlăguit al profesorului. L-au buzunărit cît ai clipi. I-au scos fără greutate paltonul, haina și vesta. Deodată, probabil din cauza frigului, Wilczur se dezmetici și strigă :

— Ce-i asta, ce faceți ?...

În același timp încercă să se ridice de la pămînt. Cînd reuși să ajungă în picioare, primi o lovitură groaznică în

ceafă. Căzu ca un trunchi. Cum însă în cădere se rostogoli pe marginea unei gropi adînci, în care erau aruncate gunoaiele, alunecă pînă în fundul ei.

— Fir-ar să fie ! spuse unul. Nu l-ai putut ține ?

— De ce ?

— Mucos prost ce ești ! De ce ? Acum coboară în groapă după ghete și după pantaloni.

— Coboară tu dacă ești atît de șmecher.

— Ce-ai spus ? Primul se apropie de el amenințător.

Se anunța o păruială, cînd se auzi vocea potolită a vizitiului, care își fuma în tăcere țigara.

— Iar eu vă spun : valea. Vreți să ne găsească cineva aici ?...

Bărbații se potoliră și săriră în trăsură. Calul o luă din loc. Înainte de a ieși în șosea se opriră, vizitiul scoase de sub capră un sac vechi și sterse cu grijă gunoiul de pe toate roțile, apoi urcă, țmocăi la mîrțoagă și pe cîmp se așternu iar liniștea.

Ziua nu venea nimeni pe aici și cu atît mai puțin noaptea. Dimineața însă era forfotă în jurul gropilor. Țăranii din satele așezate pe o rază de cîțiva kilometri de oraș, care se ocupau cu căratul gunoaielor, veneau cu încărcătura lor duhnitoare. Veneau, aruncau gunoiul din căruțe și se întorceau acasă cu cei cîțiva zloți cîștigați. Cei mai conștiincioși răsturnau murdăria chiar în groapă, așa cum erau dispozițiile, alții, folosindu-se de lipsa de control, o azvîrleau pe cîmp.

Bătrînului Pawel Bańkowski, gospodar din Brzozowa Wólka, îi plăcea însă munca cinstită. De aceea trăsese chiar pe marginea gropii și își descărca liniștit căruța. Nu se grăbea, pentru că și iapa trebuia să se odihnească înainte de a porni la drum, dar și el suferea de astm, lucru de înțeles la vîrsta lui.

Tocmai terminase și își întindea pe capră sacul cu resturile de fîn, cînd auzi clar un geamăt venind din groapă. Își făcu repede semnul crucii și își ascuți auzul. Geamătul se auzi și mai puternic.

— Hei ! strigă el. Cine naiba-i acolo ?

— Apă ! gemu o voce slabă.

Vocea i se păru cunoscută lui Pawel Bańkowski. Aseară, în drum spre oraş, îl văzuse pe Mateusz Piotrowski din Byczyniec, care venea şi el la cărat de gunoi. Ceva îi spunea că acesta-i Piotrowski. Şi vocea e aceeaşi şi întotdeauna trăgea la groapa asta. Apoi îi plăcea să şi bea. O fi căzut în groapă, poate că şi-a rupt ceva şi zace acolo.

Se uită împrejur. Era încă întuneric. La răsărit abia se crăpa de ziuă. Dacă Piotrowski şi-a lăsat căruţa aici, atunci calul s-a-ntors cu siguranţă la Byczyniec.

— Dumneata eşti, Piotrowski ? întrebă. Ai căzut ori ce s-a-ntîmplat ?

Singurul răspuns fu un geamăt încet.

— Poate că i-au făcut-o orăşenii ? De la cei din oraş se aştepta la orice.

Încercă marginea gropii cu piciorul, apoi se răzgîndi, se întoarse la cal, dezlegă frînghia care ţinea loc de hăţuri, o legă strîns de osie şi, ţinîndu-se de ea, coborî în groapă.

— Mateusz, răspunde, că-i întuneric, strigă. Unde eşti?

— Apă !... auzi o voce chiar lîngă el.

Se aplecă şi-i atinse umărul.

— N-am apă, de unde apă ? Trebuie să ieşi de aici. Dar unde ţi-e calul ?... S-o fi dus singur acasă... Hai, că nu te pot lua pe sus, încearcă să te ridici.

Bătători gunoiul cu tălpile, îşi înţepeni zdravăn picioarele şi trase de corpul lipsit de vlagă.

— Mişcă-te. Hai ! Singur n-am să reuşesc.

— Nu pot.

— Eee ! Nu pot ! Sforţează-te. Că n-o să mori aici.

Mîinile lui Bańkowski dădură de ceva umed şi lipicios. Îşi mirosi degetele şi întrebă :

— Te-or omorît ?

— Nu ştiu.

Ţăranul căzu pe gînduri.

— Orice-o fi, n-o să-ţi dai duhul aici. Ptiu !... Uite, am aici o frînghie, dacă ai putea să te ridici, te-ai trage cumva sus.

Se vede că victima îşi recăpăta puterile, fiindcă se mişcă o dată, a doua oară, dar se prăbuşi din nou, cu toate că Bańkowski îl sprijinea cum putea.

— N-avem ce face, spuse, trebuie mers după ajutoare. Cred că au mai venit şi alţii.

S-a căţărat afară şi s-a întors după cîteva minute cu încă doi oameni, explicîndu-le că nişte lepădături de varşovieni l-au omorît pe Piotrowski din Byczyniec. Ţăranii s-au apucat, fără vorbă, de lucru, şi în curînd scoaseră rănitul şi-l întinseră în căruţa bătrînului. De fapt cel salvat se simţea mai bine, fiindcă se ridică singur în capul oaselor şi începu să se plîngă de frig.

— L-au lăsat numai în nădragi. neamul lor de ciini, blestemă unul dintre ţărani.

— Ar trebui dus la comisariat, spuse celălalt.

Bańkowski ridică din umeri.

— Nu-i treaba mea. Eu îl duc la Byczyniec. că tot mi-e în drum, şi acolo copiii lui să facă ce-or vrea. Să se ducă la la post, treaba lor.

— Sigur că da, făcură cei doi. Treaba lor.

Bătrînul împinse sacul cu fîn sub capul victimei. iar el se aşeză pe scîndura goală şi trase de hăţuri. Cînd au ieşit în şosea, s-a aşezat mai comod şi a tras un pui de somn. Iapa cunoştea bine drumul.

Se trezi abia cînd cerul era luminat. Se uită împrejur şi se frecă la ochi. În spatele lui, zăcea în căruţă, acoperit cu ţolul, un necunoscut, o faţă lată, tumefiată, păr negru năclăit de sînge în creştetul capului. Bańkowski ar fi jurat că nu-l mai văzuse în viaţa lui. Iar cu Piotrowski din Byczyniec nu semăna deloc. Doar la înălţime şi la corpolenţă, pentru că şi el era un bărbat zdravăn. De sub ţolul scurt şi găurit se zărea o cămaşă subţire, sfîşiată, pantaloni murdăriţi de noroi şi ghete orăşeneşti.

— Ce dracu ! blestemă şi căzu pe gînduri. Ce să fac eu cu treaba asta ?

Socoti ce socoti şi în cele din urmă se aplecă în spate şi îşi scutură pasagerul de umăr.

— Hei, domnule, trezeşte-te ! Naiba mi l-a scos în cale. Omul şi-o face cu mîna lui... Trezeşte-te !

Pasagerul deschise încet ochii şi se ridică într-un cot.

— Cine eşti dumneata ? întrebă furios ţăranul.

— Unde sînt, ce-i asta ? răspunse printr-o întrebare pasagerul.

— În căruţa mea. Nu vezi ?

— Văd, mormăi omul și se ridică cu greu în capul oaselor, trăgîndu-și picioarele.

— Ei ?

— Și cum am ajuns eu aici ?

Bańkowski se întoarse și scuipă. Trebuia să se gîndească.

— Știu eu ? Și ridică din umeri. Se vede că eu am dormit, iar tu te-ai urcat în căruță. Ești din Varșovia, nu ?

— Ce anume ?

— Întreb dacă ești varșovian ?... Dacă e așa, atunci n-ai de ce merge cu mine la Wółka, și nici la Bycznіec. Eu mă duc acasă. Iar dumneata n-ai ce căuta la Wółka. O, eu trebuie să cotesc după moara aia de vînt... Cobori sau ce faci ?... Și așa pînă la barieră sînt vreo zece kilometri...

— Pînă unde ? întrebă omul, iar în ochii lui se vedea uimirea.

— Doar îți spun că pînă la barieră, la Varșovia. Dumneata ești din Varșovia ?

Omul căscă ochii, își șterse fruntea și spuse :

— Nu știu.

Bańkowski fierbea. Acum îi era limpede că are de-a face cu o lichea. Își pipăi cu băgare de seamă punga cu bani ascunsă la piept și își roti privirile. La o distanță de vreo jumătate de kilometru se zărea un șir de căruțe.

— Ce faci pe prostul, se răsti țăranul, nu știi de unde ești ?

— Nu știu, repetă omul.

— Atunci te-ai țicnit. Și nu știi nici cine ți-a spart capul ?

Celălalt își pipăi copul și mormăi :

— Nu știu.

— Atunci coboară din căruță, strigă țăranul înfuriat la culme. Hai, coboară !

Trase de hățuri și iapa se opri. Necunoscutul coborî docil în șosea. Coborîse și stătea uitîndu-se năucit în toate părțile. Văzînd că omul nu are nici un gînd rău, Bańkowski se hotărî să-i vorbească cu blîndețe.

— Eu îți vorbesc ca unui om, ca unui creștin, iar tu ca unui câine. Ptiu, lepădătură orășenească ! Îl întreb dacă-i din Varșovia, el zice că nu știe. Poate nu știi nici că te-a născut mama ta ?... Poate nu știi nici cine ești și cum te cheamă ?...

Necunoscutul se uita la el cu ochii larg deschiși.

— Cum... mă cheamă ?... Cum ?... Nnnu... nu știu...

Și chipul lui se schimonosi parcă de frică.

— Ptiu ! scuipă Bańkowski și hotărîndu-se brusc, șfichiui cu biciul greabănul calului. Căruța porni.

Îndepărtîndu-se vreo cîteva postate se uită în urmă : necunoscutul venea după el pe marginea șoselei.

— Ptiu ! făcu din nou și biciui mîrțoaga de o luă la trap.

Capitolul II

Dispariția profesorului Rafał Wilczur tulburase întreg orașul. În primul rînd, toată problema era învăluită în mister. Toți cei care veniseră de ani de zile în contact cu profesorul și-l cunoșteau bine, dădeau asigurări că orice bănuială de sinucidere ar fi o absurditate. Wilczur se remarca printr-o vitalitate de-a dreptul stihinică, își iubea munca, își iubea familia, iubea viața. Situația lui materială era excelentă. Reputația lui creștea necontenit. În lumea medicală era socotit o somitate.

Crima era și ea exclusă din simplul motiv că profesorul nu avea dușmani. Singurul mobil acceptabil al unei crime putea fi jaful. Dar și de astă dată apăreau serioase îndoieli. S-a dovedit cu ușurință că în ziua critică, profesorul nu avea asupra lui cu mult peste o mie de zloți, se știa că avea un ceas obișnuit și nu purta nici măcar verighetă. Prin urmare, ideea unui jaf premeditat și în consecință o crimă păreau neverosimile. În cazul unui accident sau al unei crime întîmplătoare, ar fi fost găsit imediat cadavrul.

Mai rămînea o posibilitate : pierderea memoriei. Cum anul trecut poliția reușise să descopere cinci persoane dispărute ca urmare a pierderii memoriei, în notele din majoritatea cotidienelor se avansa exact această eventualitate.

Că în aceste note se vorbea cu jumătate de gură, iar în convorbirile particulare se discuta deschis despre dispariția profesorului Wilczur în împrejurări misterioase, se datora cu totul altor cauze.

În zadar asaltau ziariștii vila profesorului din Aleea cu lilieci. Ce-i drept, aflaseră fără dificultate că soția profesorului, împreună cu fetița de șapte ani, nu se află la Varșovia, în rest însă servitorii erau muți și refuzau să dea orice informație. Cei mai insistenți erau îndrumați spre vărul dispărutului, Zygmunt Wilczur, președintele Curții de Apel. Iar acesta repeta imperturbabil :

— Căsnicia vărului meu a fost întotdeauna foarte fericită. Numeroși prieteni o considerau o căsnicie model. Prin urmare asocierea dispariției profesorului, care m-a afectat profund, cu situația lui familială este, și rămîne, sublinia el, o stupiditate.

— Dar puteți să ne spuneți, domnule președinte, unde se află în prezent doamna Beata Wilczur ? întrebau ziariștii.

— Sigur că da. Sînt gata să vă repet ce am auzit de la vărul meu chiar în ziua în care a ieșit ultima oară din casă. Mi-a declarat că și-a trimis soția și copilul în străinătate.

— Cu ce scop ?

Președintele, zîmbind, făcea cu mîna un semn nedefinit.

— Recunosc că asta nu l-am întrebat. Probabil că era vorba de un tratament. Din cîte îmi amintesc, soția vărului meu suporta cu greu ploile noastre autumnale. De altfel ea călătorea destul de des în străinătate.

— Și totuși, o plecare atît de inopinată, chiar în ziua sau cu cîteva zile înaintea balului pentru care au fost trimise și invitații...

— Domnii mei, treburile oamenilor iau asemenea întorsături... Și apoi nu eram în relații chiar atît de apropiate încît să le cunosc toate planurile. Dacă însă pot să vă rog ceva, v-aș fi foarte recunoscător, din motive familiale, dacă această chestiune nu ar lua amploarea unei senzații nesănătoase. Și mai ales sper să nu găsesc în presă nici o aluzie la viața familială a vărului meu. V-aș fi foarte recunoscător. În schimb sînt gata să vă împărtășesc opiniile mele personale cu privire la acest caz. Nu este exclus că pro-

fesorul a intenționat să plece împreună cu soția. L-a reținut la Varșovia o operație deosebit de importantă, despre care au scris toate ziarele. În clipa în care operația a reușit, vărul meu putea să plece liniștit pe urmele soției.

— Au trecut atîtea zile, observă unul dintre reporteri, și e imposibil să nu fi ajuns la profesor alarma declanșată de presă. Ar fi dat un semn de viață.

— Cu siguranță. Dacă ar fi ajuns. În străinătate sînt însă multe colțișoare, pensiuni montane liniștite, stațiuni de odihnă retrase, în care presa varșoviană nu ajunge.

— Știrea despre dispariția profesorului a fost reluată de toată presa din străinătate și chiar de radio, se încăpățînă ziaristul.

— Se poate să nu asculți radioul. Eu personal nu suport radioul. Și apoi cîte persoane nici nu pun mîna pe ziare în timpul concediului. Nu toți au chef de așa ceva undeva în Tirol sau în Dalmația.

— Da, domnule președinte, dar mai există o împrejurare. Profesorul nu-i nici în Tirol, nici în Dalmația și nicăieri în străinătate.

— Cum ați reușit să aflați așa ceva ? întrebă zîmbind președintele.

— N-a fost deloc greu. Pur și simplu am constatat la prefectură că pașaportul profesorului Wilczur a fost eliberat pentru un an de zile. Termenul valabilității a expirat exact acum două luni și nu a fost prelungit.

S-a așternut liniștea. În cele din urmă președintele desfăcu brațele.

— Ei, fără îndoială, lucrurile nu sînt clare. Vă rog însă să mă credeți că voi depune toate eforturile ca să le lămuresc. Se ocupă de asta și poliția. În orice caz vă reamintesc rugămintea mea.

Datorită rugămintii exprimate de un om care ocupa o poziție respectabilă în viața publică, precum și simpatiei de care se bucura profesorul dispărut, presa a renunțat la tentația de a răscoli viața lui particulară. Asta nu stăvilea, firește, șuvoiul de bîrfe care circulau printre cunoscuți și necunoscuți, dar cum nu erau întreținute de știri noi, treptat au început să se stingă.

Poliția, în schimb, nu abandonase cazul. Comisarul Górny, căruia i-a fost încredințat, reușise să stabilească unele amănunte. Investigarea personalului din spital scosese la iveală faptul că în ziua fatală, plecînd acasă, profesorul Wilczur era într-o excelentă dispoziție și ducea o blană de zibelină, pe care tocmai o cumpărase și care trebuia să fie cadoul lui pentru soție cu ocazia celei de a opta aniversări a căsătoriei. Nimic nu indica faptul că soția lui urma să plece atît de repede în străinătate. Din declarațiile servitorilor rezulta că profesorul a aflat de plecare abia din scrisoarea lăsată de ea. Scrisoarea aceea a făcut asupra lui o impresie zguduitoare. Părea năucit și n-a mîncat nimic. Stătea în cabinet pe întuneric.

Scrisoarea nu a fost găsită, dar nu era greu de presupus că îi anunța hotărîrea ruperii relațiilor dintre ei. O asemenea bănuială exprimase și președintele Wilczur, care nu ascundea anchetatorului nici cele mai mici amănunte și relatase întocmai vizita făcută vărului său.

Din celelalte declarații ale servitorilor nu mai rezulta nimic sigur. Doamna Beata pleca în fiecare dimineață cu mașina într-o plimbare mai lungă, în parcul Łazienki. Șoferul rămînea în mașină în fața porții și nu a văzut niciodată pe nimeni care s-o însoțească. În schimb paznicii parcului au recunoscut-o imediat, după fotografia arătată, pe doamna care se întîlnea în fiecare zi cu un tînăr blond și firav, îmbrăcat într-un costum destul de uzat. Descrierea acelui blond nu evidenția nici un amănunt caracteristic.

Cercetarea scrisorilor și hîrtiilor doamnei nu a furnizat nici o urmă. S-a constatat că a lăsat o sumă mare de bani și bijuteriile. Nu și-a luat nici blănurile, nici alte lucruri scumpe care ar fi putut fi ușor vîndute.

În biroul profesorului, comisarul Górny a găsit un revolver încărcat.

— Aceasta îmi permite să trag concluzia, îi spunea președintelui Wilczur, că profesorul categoric nu avea intenții sinucigașe. În caz contrar ar fi luat arma cu el. Ar fi luat-o și în cazul în care ar fi intenționat să se răzbune pe seducătorul soției.

— Credeți, domnule comisar, că putea ști unde trebuia să-l caute ?

— Nu. Cred că nici măcar nu bănuia existența lui. Nici un servitor din Aleea cu lilieci n-a văzut vreun tînăr cu o asemenea înfățișare. Sînt însă convins că descoperirea acestei perechi ne va da răspuns la întrebarea : ce s-a întîmplat cu profesorul Wilczur ?

Potrivit acestei concepții, comisarul a îndrumat ancheta spre căutarea Beatei. În urma unor investigații îndelungate a fost adus la el șoferul taximetrului cu care a plecat soția profesorului în ziua respectivă. Nici acesta însă nu avea prea multe de spus. Ținea minte că a dus din Aleea cu lilieci la Gara Centrală o femeie tînără și plăcută, împreună cu o fetiță de cîțiva ani. A plătit, și-a luat singură valizele și a dispărut în mulțime. Cercetarea mersului trenurilor nu a adus nimic nou. Între douăsprezece și două la amiază, din Gara Centrală pleca o duzină de trenuri în cele mai diferite direcții.

Comisarul Górny se gîndea să trimită scrisori de urmărire pe numele Beatei Wilczur, cînd o nouă descoperire a împins ancheta pe o altă pistă.

În timpul unei percheziții de rutină, întreprinsă la unul dintre samsarii din strada Karmelicka, printre numeroasele lucruri provenite din furt sau din jaf, au fost găsite un palton, o haină și o vestă de dimensiuni neobișnuit de mari. Deși etichetele croitorului fuseseră scoase, a fost identificat cu ușurință atelierul de croitorie care le confecționase și în felul acesta s-a constatat că aparțineau profesorului dispărut. Strîns cu ușa, samsarul a declarat că le-a cumpărat de la un anume Feliks Żubrowski.

Contrar așteptărilor comisarului, Żubrowski nu fusese niciodată înregistrat pentru vreo infracțiune. Locuia pe strada Przywiślna, împreună cu soția și cu cei patru copii ai săi, era cărăuș de nisip și a declarat că a găsit hainele pe malul apei în dimineața zilei respective, cînd se întorcea de la o petrecere. Cîțiva martori, poate nu prea demni de încredere, confirmau alibiul. În orice caz nu i se putea dovedi nimic și după trei zile de arest, Żubrowski a fost pus în libertate. În favoarea nevinovăției lui pleda și faptul că în locul acela Vistula era adîncă, iar sinuciderea profesorului Wilczur foarte posibilă.

În zilele următoare a fost cercetată albia fluviului pe o distanță de cîțiva kilometri, dar fără rezultat. Servitorii și președintele Wilczur au fost invitați de șase ori la prosectură pentru recunoașterea unor cadavre neidentificate, dar de prisos fiindcă profesorul dispărut avea o statură care sărea în ochi ; în jur de un metru nouăzeci înălțime și o greutate de aproape o sută de kilograme.

— Încă n-am găsit cadavrul, spunea cu o voce resemnată comisarul Górny —, poate îl scoate apa la primăvară. Vistula are numeroase cotloane și, cum se întîmplă adesori, cadavrele ies la suprafață abia după cîteva luni.

— Prin urmare, dumneavoastră îmi confirmați temerile ? întrebă președintele.

— Foarte multe împrejurări pledează pentru sinucidere. Pentru orice eventualitate am trimis copii după fotografia profesorului la toate posturile de poliție.

— Atunci luați în considerare și eventualitatea unei amnezii ?

— Ca să fiu sincer nu cred în așa ceva. Atîta vreme însă cît nu apare cadavrul, nu am voie să neglijez această eventualitate. Din același motiv n-am abandonat nici ipoteza crimei. Deși am aproape certitudinea că aici poate fi vorba numai de sinucidere. Asta-i sigur. A plecat de acasă năucit de nenorocirea care s-a abătut asupra lui și de aceea nu a luat nici o hotărîre. A umblat, cu siguranță, mult prin oraș, poate a și băut ca să-și înece necazul...

— Nu a băut niciodată, l-a întrerupt președintele.

— Oricum, a hotărît să-și pună capăt vieții. Pentru că cine putea să-l ucidă ?... Tîlharii ?... Ar fi trebuit să fie cel puțin trei sau patru, ca să-l lichideze fără zgomot. Doar era un om cu o forță fizică deosebită. Să fi fost împușcat ?... Nu-i exclus, dar împușcăturile pot atrage pe cineva și trebuie să te grăbești ca să scapi de cadavru. Pe palton și pe haină nu există nici urmă de sînge. Mai rămîne atragerea într-o cursă și uciderea într-un loc închis. Prin urmare crimă cu premeditare. Cine putea avea un asemenea interes, cine avea de cîștigat ?... Nimeni. Profesorul nu a lăsat un testament. După lege tot ce avea ar fi revenit fiicei și soției. Dumneavoastră afirmați însă că văduva e cea mai dezinteresată femeie din lume. Mai rămîne amantul care, după înfățișare, nu o ducea prea bine. Dar și asta e

mai mult decît îndoielnic. Dacă ar fi vrut să obțină bani, ar fi putut s-o convingă pe doamna profesoară să-și ia banii, blănurile și bijuteriile. Ceea ce ar fi reprezentat o sumă frumușică. Socotind cu aproximație, vreo șaptezeci de mii, iar un șmecher poate îndemna la orice o femeie îndrăgostită.

— Mă îndoiesc. Beata avea principii...

— Domnule președinte, ca judecător cu experiență, știți mai bine decît mine că pentru o femeie acolo unde începe dragostea se termină toate principiile. Dar în favoarea nevinovăției acestei perechi pledează și alte lucruri. Primo : n-ar fi fugit, pentru că ar fi atras suspiciunile asupra lor. Secundo : s-ar fi prezentat după dispariția profesorului. Doar a trîmbițat toată presa. Și ar fi cei din urmă proști socotind că poliția nu i-ar găsi mai devreme sau mai tîrziu, dacă i-ar considera autorii crimei. Fiind vorba de o asemenea moștenire ca a profesorului, ar fi apărut în cîteva zile, și iată că trec două luni. Trebuie să aibă conștiința curată.

— Și eu cred la fel.

— Și încă ceva. Știu din experiență că un criminal nu are niciodată răbdare. Toți se grăbesc să obțină ceea ce i-a împins la crimă. Și întotdeauna încep să se învîrtă sub nasul poliției. Se simt mai siguri la vedere decît în umbră, unde pot atrage bănuiala asupra lor.

— Asta e adevărat.

— E cert. Am analizat încă o posibilitate. Crimă din întîmplare. Să zicem că profesorul a dat de ei și în timpul disputei a fost ucis. În acest caz din nou trebuie să avem în vedere faptul că profesorul era un om puternic și că pe hainele lui nu s-a găsit nici sînge, nici urme de eventuale pete. Este de neconceput ca acel tînăr firav și destul de sfrijit să fi putut ucide un uriaș fără folosirea unei arme. De aceea nu mă fac luntre și punte ca să-i caut.

Președintele încuviință.

— Poate ar fi mai bine dacă nu i-am găsi. Cel puțin cîtă vreme cazul nu-i elucidat.

— Poate ar fi mai bine, recunoscu comisarul.

De fapt nici nu putea spune altceva, fiindcă pînă acum poliția nu dăduse nici de cea mai vagă urmă a Beatei Wilczur, a fiicei ei și a bărbatului necunoscut.

Lunile treceau iar în acest carusel, care e viața tuturor orașelor mari, încet, încet lumea uita de profesorul Rafał Wilczur și de misterioasa lui dispariție. În dulapurile poliției praful se așeza peste filele dosarelor de anchetă. Pe urmă, peste ele a crescut vraful dosarelor cu alte cazuri, iar după un an au fost împachetate în lăzi și transportate la arhivă.

Conform legii, tribunalul a stabilit un curator care să îngrijească de averea celui dispărut, iar avocatul Szrenk, căruia i-a fost încredințată această funcție, nu avea motive să se plîngă. Salariul mergea regulat, iar muncă era puțină. Vila din Aleea cu lilieci a închiriat-o, banii i-a investit în acțiuni ale orfelinatelor, conducerea spitălului a încredințat-o doctorului Dobraniecki, cel mai apropiat colaborator al profesorului, un om foarte dotat și care se bucura de toată încrederea.

În spital, de altfel, totul mergea după sistemul stabilit încă de profesorul Wilczur. În cîteva luni a fost terminat pavilionul cel nou, iar afluența pacienților, care la început scăzuse vizibil, a revenit la normal. Schimbările aduse de doctorul Dobraniecki erau neînsemnate. Atîta doar că au fost desființate locurile gratuite pentru copiii săraci, iar cîteva persoane au plecat, de altfel fără pierderi pentru instituție. Primul care și-a prezentat demisia, în urma unui conflict destul de neplăcut cu șeful, din cauza acelor copii, a fost asistentul doctor Skórzeń, iar după el au fost eliberați contabilul Michalak și domnișoara Janowiczówna, care făcea totul de capul ei și își permitea să se amestece în dispozițiile doctorului Dobraniecki, iritîndu-l cu felul ei de a fi, lipsit de respectul cuvenit.

Comportarea ei era cu atît mai supărătoare cu cît noul șef mai înăsprise întrucîtva disciplina în spital, unde domnise pînă acum o atmosferă excesiv de patriarhală. În același timp, poziția doctorului Dobraniecki se întări nu numai în spitalul pe care îl conducea. Noile alegeri în Cercul Chirurgilor i-au adus funcția de președinte, iar un an mai tîrziu i-a fost încredințată și catedra celui dispărut, împreună cu titlul de profesor. Fiind un medic foarte înzestrat și un om curajos, treptat, dar constant, îi sporea și averea și reputația.

O dată cu scurgerea anilor, denumirea „Spitalul profesorului dr. Wilczur" devenea un anacronism tot mai evident. Așa că nimeni nu s-a mirat cînd, în cele din urmă, cu acordul curatorului, denumirea a fost schimbată în „Spitalul prof. dr. Wilczur". Cu această ocazie a fost publicată o biografie destul de întinsă, scrisă de prof. dr. J. Dobraniecki și intitulată : „Prof. dr. Rafał Wilczur — un chirurg genial".

Lucrarea se încheia cu următoarele cuvinte :

„Cinstind memoria celui mai bun om, Profesor înțelept și mare Învățat, lumea medicală poloneză rămîne îndoliată după tragica lui dispariție, acoperită, din nefericire, de negura unui dureros mister."

Capitolul III

Șeful postului de poliție din Chotymów, Wiktor Kania, stătea plictisit la masa din cancelarie, acoperită cu o hîrtie verde, curată, și căsca din cînd în cînd aruncîndu-și privirile pe fereastră. Postul de poliție se adăpostea în ultima căsuță de la marginea orășelului, iar de la ferestrele lui se vedea cîmpul întins, acoperit cu verdeață deasă, malul lacului, pe care fuseseră întinse năvoadele, linia neagră a pădurii, la poalele căreia fumega coșul joagărului lui Hasfeld, și drumul spre joagăr, pe care tocmai venea locțiitorul lui Kania, polițistul Sobczak, împreună cu un bărbat înalt și slab.

Sobczak pășea cu picioarele răschirate, se bălăbănea ca o rață și ducea sub braț o foaie mare de placaj pentru trasforare. Bărbosul părea să fie muncitor la joagăr, dar nu de multă vreme. Kania îl vedea pentru întîia oară și doar îi știa pe toți din Chotymów și de pe o rază de cîțiva zeci de kilometri. Apoi, faptul că Sobczak își ducea singur placajul dădea de gîndit. Se vede că nu socotea indicat să facă uz de serviciile însoțitorului său, prin urmare ceva nu era în regulă cu el : omul nu-l însoțea pe Sobczak de bunăvoie.

La postul de poliție din Chotymów erau aduși diferiți indivizi. Unii pentru bătăile de prin sate, alții pentru furturi mărunte de prin pădure și de pe cîmp, alții pentru braconaj. Uneori se întîmpla să pună mîna și pe ceva mai gras, pe cîte un bandit sau pe un delapidator care evita șoselele circulate și încerca să ajungă la granița cu Germania pe drumuri lăturalnice.

Se vede că bărbosul condus de Sobczak, cu toată statura lui de uriaș, nu trezea temerile polițistului și era cu siguranță vorba de ceva mărunt.

Puțin mai tîrziu ușa se deschise și intrară amîndoi. Bărbosul își scoase șapca și se opri lîngă ușă. Sobczak salută și raportă :

— Acest om s-a prezentat la joagărul lui Hasfeld, cerînd de lucru. A fost angajat, dar s-a constatat că nu are nici un act și nu știe cum îl cheamă și de unde e.

— O să vedem noi imediat, mormăi șeful de post Kania și îi făcu bărbosului semn cu mîna. Ai vreun act ?

— Nu am.

— Sobczak, percheziționează-l !

Polițistul îi deschcie surtucul gros și uzat, îl scotoci prin buzunare și puse pe masă tot ce găsise : un briceag mic și ieftin, cîțiva zeci de groși, o bucată de șnur, doi nasturi și o lingură de metal. I-a pipăit și turetcii, dar nici acolo n-a găsit nimic.

— Cum ai ajuns aici ? întrebă majurul.

— Am venit de la Czumka, din județul Sursk.

— De la Czumka ?... Dar de ce ai venit ?

— Caut de lucru. La Czumka am lucrat la un joagăr. Joagărul a fost închis. Oamenii ziceau că găsesc de lucru aici, la Chotymów.

— Și cum îl chema pe proprietarul joagărului din Czumka ?

— Fibich.

— Ai lucrat multă vreme acolo ?

— O jumătate de an.

— Și te-ai născut tot în județul Sursk ?

Bărbosul ridică din umeri.

— Nu știu. Nu țin minte.

Șeful de post îl privi amenințător.

— Ei, ci ! Nu mă duci dumneata pe mine. Știi să scrii?

— Da.

— Unde ai făcut școala ?

— Nu știu.

— Numele și pronumele ? strigă nerăbdător Kania.

Bărbosul tăcea.

— Ești surd ?

— Nu, domnule majur, și vă rog să nu vă supărați pe mine. Eu nu am făcut nici un rău.

— Ei, atunci spune adevărul !

— Acesta-i adevărul. Nu știu cum mă cheamă. Poate că nici nu mă cheamă în vreun fel. Toți mă întreabă, iar eu nu știu.

— Și cum ? N-ai avut niciodată acte ?

— Niciodată.

— Atunci cum te-au angajat ? Fără acte ?

— În orașe îmi cereau peste tot actele și nu voiau să mă primească. Prin sate, lumea nu se uită la asta. Îți spune fiecare cum îi place și gata. Aici, la joagăr le-am dat numele cu care m-au poreclit cei de la Czumka : Józef Broda *. Dumneavoastră însă v-am spus că nu-i decît o poreclă. Eu n-am făcut nici un rău și am conștiința curată.

— Asta o să vedem noi.

— Puteți să le scrieți celor la care am lucrat. N-am furat de la nimeni nimic.

Șeful de post căzu pe gînduri. În cariera lui a avut de-a face cu diferiți indivizi care-și tăinuiau numele adevărat, dar întotdeauna dădeau un nume fictiv. Acesta însă susținea cu încăpățînare că nu are nume.

— Dar unde-i familia dumitale ?

— Nu știu. Nu am familie, răspunse resemnat bărbosul.

— Dar ai fost condamnat ?

— Da.

Șeful de post deschise larg ochii.

— Unde ?

— Anul trecut la Radom, iar acum trei ani la Bydgoszcz. O dată la o lună și o dată la două săptămîni.

---

* Broda — barbă (trad. din lb. polonă).

— Pentru ce ?

— Pentru .vagabondaj. Dar pe nedrept. Dacă cineva caută de lucru, înseamnă că e vagabond ?... De fapt pentru că nu aveam acte. Eu am cerut şi la tribunal, şi la poliţie, şi în închisoare să-mi elibereze un act. N-au vrut. Spuneau că nu există asemenea lege. Şi atunci ce să fac ?

Tuşi şi desfăcu braţele.

— Daţi-mi drumul, domn majur. Eu nu fac rău nimănui.

— Să-ţi dau drumul ?... Nu-mi dă voie legea. Te trimit la prefectură, şi acolo să facă ce vor ei. Poţi să iei loc şi nu mă deranja. Trebuie să închei un proces-verbal.

Scoase din sertar o coală de hîrtie şi începu să scrie. Stătu mult pe gînduri, fiindcă lipsa numelui şi a locului de naştere a individului reţinut îi dădea peste cap schema procesului-verbal. În cele din urmă termină şi se uită la bărbos. Barba şi părul cărunt îl făceau cam de cincizeci de ani. Stătea nemişcat, cu privirile aţintite în perete, iar trupul lui uscat şi obrajii scofîlciţi îi dădeau înfăţişarea unui schelet. Numai mîinile uriaşe şi muncite se mişcau într-un fel ciudat şi nervos.

— Dormi aici, spuse Kania, iar mîine te trimit la judeţ.

Se ridică şi adăugă :

— Nu-ţi fac nimic acolo. Cel mult o să stai o vreme pentru vagabondaj şi-ţi dau drumul.

— Dacă altfel nu se poate, n-am ce face, mormăi posomorît bărbosul.

— Şi acum vino încoace.

Deschise uşa unei cămări cu ferestruica prevăzută cu gratii. Pe jos era întins un străjac bine umplut cu paie. Uşa era din scînduri zdravene.

Cînd uşa s-a închis, bărbosul se întinse pe străjac, şi începu să se gîndească. Atît majurul cît şi celălalt poliţist nu erau oameni răi, dar se vede că legea le impunea să fie răi. De ce îl privau iar de libertate, de ce-l privesc mereu ca pe un infractor ?... E chiar atît de important să ai nişte acte, să te cheme cumva ?... În felul acesta un om devine altul ?...

I-au explicat de atitea ori că e imposibil să nu-l cheme cumva. Şi în cele din urmă a trebuit să le dea dreptate. Dar îi era teamă să se gîndească la asta. Cînd încerca s-o facă, îl cuprindea o senzaţie ciudată : parcă ar fi uitat ceva, ceva nespus de important. Şi deodată gîndurile, cuprinse de o neliniştе febrilă, începeau să alerge în toate părţile, se vînzoleau, se sfîşiau cu desperare, ca nişte animale cuprinse de o panică sălbatică ; se învîrteau tot mai repede, fără sens, fără scop, apoi se rupeau în bucăţi, în ghemotoace ciudate, ce semănau cu nişte monştri fără forme, fără conţinut, se uneau într-un pachet mare de vată care-i umplea tot craniul.

În asemenea momente simţea cea mai mare frică. I se părea că înnebuneşte, că-şi pierde minţile, că e neputincios şi părăsit în faţa unei catastrofe iminente. Şi în tot haosul acesta infernal el nu-şi pierdea nici o clipă cunoştinţa. Undeva în interiorul creierului un aparat de precizie înregistra cu calm fiecare manifestare, fiecare frază. Şi acesta era cel mai mare chin.

În zadar se străduia cu toate puterile lui să se smulgă din mocirla care-l înghiţea. Să nu se mai gîndească, să-şi concentreze atenţia asupra unui obiect, să se salveze. Numai durerea fizică îi aducea puţină uşurare. Îşi înfigea dinţii pînă la sînge în trup, îşi muşca degetele, se izbea cu capul de pereţi pînă se istovea, pînă leşina.

Atunci rămînea nemişcat şi epuizat, aproape mort.

De aceea simţea o teamă, o teamă abjectă de animal în faţa propriei memorii. Se temea de tot ce l-ar fi putut determina să arunce o privire imprudentă în ceaţa trecutului, în întunericul acela de coşmar, pe care nu-l poţi pătrunde, dar care te atrage ca un abis.

Aşa că interogatoriul de la poliţie a reprezentat pentru el o tortură cumplită, iar cînd a rămas singur şi a constatat că primejdia unui atac trecuse, aproape că se bucura de arestare.

Cu toate acestea, noua reţinere la poliţie, calvarul anchetei şi primejdia unui alt atac îl făceau să se gîndească în ce fel s-ar putea pune la adăpost în viitor. Exista o singură modalitate : actele. Cum însă pe cale legală era im-

posibil să le obțină, nu-i rămînea decît să le fure, să le ia cuiva.

Încă nu știa cum o să procedeze, dar decizia fusese luată.

A doua zi dis-de-dimineață a fost transferat la prefectura dintr-un orășel mai mare, situat la o distanță de vreo zece, cincisprezece kilometri. Prefectura era într-o clădire mare, zidită. Polițistul l-a lăsat pe bărbos jos, la parter, în grija unui alt polițist, care mai supraveghea vreo cîțiva arestați. După o așteptare îndelungată, au început să-i cheme pe rînd la etajul întîi, în sala de judecată.

Un funcționar tînăr și grăsuț stătea la o masă acoperită cu postav verde și încărcată cu hîrtii. Judeca repede. Cînd a venit însă rîndul bărbosului, se vede că i s-au trezit anumite bănuieli, fiindcă i-a cerut să mai aștepte. Polițistul l-a dus într-o cameră alăturată. Aici, la masă, stătea un bătrînel și scria cu înverșunare. Camera era mică. Bărbosul s-a așezat pe banca de lîngă fereastră și din plictiseală începu să urmărească munca bătrînului. Pe birou era un vraf de hîrtii. Erau cereri cu timbre ștampilate, avizuri colorate și... bărbosul tresări : aproape de el era un pachet de hîrtii prinse cu o agrafă iar deasupra un act. Un certificat de naștere. Se trase mai aproape și citi. Era eliberat pe numele de Antoni Kosiba, născut la Kalisz. Socoti vîrsta : 52. Dedesubt se vedeau ștampilele...

Bărbosul se uită la polițist : stătea cu spatele și citea niște anunțuri lipite pe ușă. Nu-i rămînea decît să pună șapca pe birou, în așa fel încît să acopere hîrtiile.

— Te rog să-ți iei șapca, se stropși bătrînelul. Și-a găsit locul.

— Vă rog să mă iertați, bolborosi bărbosul și o luă împreună cu maldărul de hîrtii, pe care îl răsuci și îl ascunse în buzunar.

Firește, de data aceasta nu se putea folosi de actele astfel dobîndite, așa că a fost condamnat la trei săptămîni de arest pentru vagabondaj repetat.

După trei săptămîni însă a ieșit din închisoarea județeană și a pornit în lume ca Antoni Kosiba.

Capitolul IV

Chiar în Odryny, pe moșie, nu era nimic demn de a fi văzut. Palatul mare, ars în timpul războiului, năpădit de urzici, de brusturi și de măcrișul-calului, an de an se acoperea cu tot mai mult mușchi și mucegai, și se ruina. Proprietăreasa, prințesa Dubanțeva, văduvă după un demnitar al curții din Petersburg, se stabilise în Franța și nu venea niciodată pe aici. Administratorul, domnul Poleszkiewicz, un bătrîn ciudat, ocupa la fermă două cămăruțe într-o anexă de lemn, purtînd și ca semnele neglijenței și paraginii.

În schimb, în jur se întindeau superbi Codrii Odrynului, mii de hectare de pini, brazi, stejari și mesteceni înalți, de aluni și ienuperi, străbătuți de poteci înguste și întortocheate, pe care întîlneai mai des urme de mistreț și de cerb decît de cal sau de om. De sus, toată această întindere uriașă arăta ca o catifea verde, scînteietoare, bătută des cu rubine. Pentru că nici apele nu lipseau de aici. Lacuri mai mari sau mai mici, unite între ele de pîrîiașe ascunse printre sălcii și arini, făceau mai ușoară înconjurarea codrilor cu barca decît cu piciorul. De bărci se slujeau și cei cîțiva pădurari.

Numai la conacul din mijlocul codrilor trebuiau să meargă pe jos. Conacul era situat pe o măgură, într-o poieniță înconjurată din toate părțile de zidul codrilor. În conac locuia conductorul silvic Jan Oksza, fiul bătrînului Filip Oksza, care vreme de peste patruzeci de ani îngrijise Codrii Odrynului, iar după moartea lui lăsase fiului său slujba și tot ce avea. Tînărul făcuse școala întîi la Vilnius, pe urmă studiase la Varșovia iar după ani de zile s-a întors cu diploma în buzunar, cu soție și cu o fiică, s-a instalat la conac și de cinci ani deținea puteri depline asupra Codrilor. Depline, pentru că domnul Poleszkiewicz, superiorul lui, avea încredere în el, nu se amesteca în treburile lui și dacă trecea pe la canton, n-o făcea ca să controleze registrele, ci să stea de vorbă cu doamna Beata Oksza, să joace o partidă de șah cu domnul Jan sau s-o așeze pe micuța Marysia în șa în fața lui și s-o „ducă" în

poiană. De fapt era singurul oaspete care mai trecea pe la canton.

Se vede că domnul Oksza moștenise de la tatăl său o fire retrasă, nu se lipea de vecini, pe care, de altfel, trebuia să-i caute la distanțe mari, dar nici ei nu-l asaltau. Era un om de casă, cu toată vîrsta lui tînără, ceea ce nu trebuia să mire pe nimeni, fiindcă avea o soție frumoasă și — cum spunea pădurarul Barczuk — „foarte de treabă", o copilă ca un înger și fericire în cămin.

De aceea nu-i plăcea nici să călătorească. De cîte ori trebuia să meargă pînă la Brasław, ori, ferească sfîntul, pînă la Vilnius, amîna plecarea de pe o zi pe alta, poate și pentru că era cam bolnăvicios, iar călătoria îl obosea. Se întîmpla să răcească puțin și îndată scuipa sînge și cădea la pat... Dar cum era bun, omenos și drept, toți subalternii se uitau la el cu părere de rău cum se stingea văzînd cu ochii. De două ori a trebuit să vină doctorul, lucru dificil și scump, pentru că opt mile nu-i o joacă. Oamenii ziceau că tînărul conductor n-o mai duce mult și cam așa stăteau lucrurile.

Vara e frumos în codru. Rășina miroase puternic, aerul e cald ca în cuptor și îți vîjîie urechile de atîtea muscuțe. Vîrfurile pinilor zvelți se leagănă, vîntul vuiește în coroanele bătrînilor stejari, mușchiul e pufos ca un covor, peste tot e plin de afine și de ciuperci, încît să tot trăiești. Iar cînd vine toamna, peste codri se așterne o liniște ca într-o biserică în timpul sfințirii. Copacii stau îngîndurați și nici nu simt cum le cad frunzele aurii și roșietice. Iarna, zăpada acoperă totul, înalt, adînc, se așază în straturi groase pe crengi, iar cînd respiri, cînd tragi în piept aerul rece și sănătos, simți că te cuprinde fericirea.

După iarnă, vine însă primăvara. Din pămîntul dezghețat al codrilor, din lacuri și mlaștini se ridică aburi încărcați de umezeală, sporind suferințele celor bolnavi de tuberculoză.

Așa a fost și cu domnul conductor Oksza. A trecut cu bine iarna, dar în martie, cînd au început zăpezile să se topească, sănătatea lui s-a înrăutățit. Iar dacă s-a înrăutățit, iată că de patru săptămîni zăcea în pat și primea rapoartele pădurarilor în dormitor. A slăbit de nu-l mai

puteai recunoaşte, iar cînd îl apuca tusea, cînd începea să-l scuture, îi pierea şi vocea cîte un sfert de oră sau mai bine. Atunci pe frunte i se iveau broboane mari de sudoare şi respira greu.

Simbătă, doamna-nici nu i-a lăsat pe pădurari să intre. A ieşit la ei în bucătărie, palidă şi istovită, şi le-a spus în şoaptă :

— Soţul se simte atît de rău încît... încît nu trebuie obosit.

Şi a izbucnit în plîns.

— Poate ar trebui să aducem doctorul, spuse unul dintre ei. Ar avea o moarte mai uşoară.

— Nu vrea nici un doctor, scuturâ ea din cap. Şi eu l-am rugat, nu vrea şi pace.

— M-aş duce eu după doctor, se oferi altul. Iar domnului conductor îi puteţi spune că doctorul s-a oprit aici în trecere.

Aşa a rămas, iar doamna Oksza îşi şterse lacrimile şi se întoarse în dormitor. După atîtea nopţi nedormite abia îşi mai trăgea picioarele. Cînd se apropia însă de patul bolnavului se străduia să zîmbească şi să pară bine dispusă. Se temea ca privirile lui Janek să nu-i citească adevăratele, groaznicele şi dureroasele gînduri care îi chinuiau sărmanul suflet. Cînd el adormea, ea îngenunchea şi se ruga cu înflăcărare.

— Doamne, iartă-mă, nu mă pedepsi, nu te răzbuna pe mine ! Nu mi-l lua. Am păcătuit, am făcut mult rău, dar iartă-mă ! Iartă-mă ! N-am putut altfel !

Şi lacrimile îi şiroiau pe faţa străvezie, iar buzele îi tremurau şoptind cuvinte neînţelese.

Janek se trezea însă repede. Venea un nou acces de tuse, iar pe prosop apărea o altă pată de sînge. Trebuia să-i dea gheaţa şi medicamentele.

Surprinzător, spre seară starea lui s-a ameliorat. Febra i-a scăzut. A cerut să fie ridicat mai sus şi s-a aşezat în capul oaselor. A băut fără împotrivire un pahar cu smîntînă şi a spus :

— Mi se pare că voi trăi !

— Sigur, sigur, Janek. Criza a trecut, asta-i limpede. Te simţi mai puternic. Ai să vezi că într-o lună te însănătoşeşti complet.

— Așa cred și eu. Mariola nu doarme ?

Niciodată nu i-a pronunțat acest nume. Nu-i plăcea și de la început i-a spus simplu Marysia. Pînă la urmă s-a obișnuit și Beata.

— Nu, încă nu doarme. Își face lecțiile.

— Tu mai ai timp și pentru lecții cu ea ?...

Tăcu, apoi adăugă :

— Doamne, cît rău v-am făcut eu vouă !

— Janek ! Cum poți spune niște lucruri atît de îngrozitoare ? ! se sperie Beata.

— Acesta-i adevărul.

— Nici tu nu crezi ce spui. Ne-ai dăruit atîta fericire, atîta fericire nemaiîntîlnită !...

Închise ochii și șopti :

— Te iubesc, Beata. Cu fiecare zi te iubesc mai mult. Și această dragoste nu mă lasă să mor.

— N-o să mori, nu poți să mori. Fără tine viața mea ar fi mai rea decît moartea. Dar să nu mai vorbim de asta. Acum a trecut. Știi ceva ? O chem și pe Marysia. Nu te-a mai văzut de atîta vreme. Dă-mi voie !

— N-ar trebui. Aici e un aer plin de microbi. Mă neliniștește și faptul că tu îl inspiri tot timpul. Pentru plămînii ei tineri e o adevărată otravă.

— Atunci o să stea în prag. Schimbă cu ea măcar cîteva cuvinte. Tu nici nu știi cît și-o dorește.

— Bine, încuviință el.

Beata deschise ușa și strigă :

— Marysia, tata îți dă voie să intri.

— Tăticule ! din casă se auzi un strigăt fericit, apoi zgomot de pași grăbiți.

Fata intră în fugă și se opri încremenită. Nu-l mai văzuse pe bolnav de două săptămîni și pesemne că schimbarea lui o speriase.

— Tăticul se simte astăzi mai bine, spuse repede Beata, și îți dă voie să stai în prag. În curînd o să se scoale și o să mergeți iar împreună în pădure.

— Cum îți merge, draga mea ? întrebă Oksza.

— Mulțumesc, tăticule. Știi, tăticule, că apa a săpat sub mesteacănul acela strîmb de la Pîrăul Cărunt.

— A săpat ?

— Da. Mikola spune că o să cadă. Şi mai spune că fiul lui, Gryszka, a văzut ieri patru elani lîngă Vadul Huminsk. Mergeau unul după altul.

— Sînt cei din Pădurea Roşie.

— Aha, şi Mikola crede la fel.

— Dar n-ai uitat ce-ai învăţat la botanică şi la fizică? întrebă zîmbind.

— N-am uitat, tăticule ! îl asigură fetiţa şi ca argument începu să-i spună ce a învăţat singură. După această scurtă convorbire, Oksza îşi luă rămas bun, trimiţîndu-i un sărut cu mîna.

Avea o mînă firavă şi incredibil de albă.

După ce Marysia ieşi, spuse :

— Cum creşte fata asta. N-are decît doisprezece ani şi-i aproape cît tine. La anul trebuie s-o dăm la şcoală. Sper că pînă la urmă prinţesa să primească aprobarea pentru tăierea pădurii şi atunci ne vom pune şi noi pe picioare.

— Numai să te însănătoşeşti cît mai repede.

— Da, da — confirmă energic, trebuie să mă însănătoşesc şi să-mi văd de afaceri. Dacă nu iese nimic din afacerea cu pădurea, m-am hotărît să-mi caut altă slujbă. E greu să te desparţi de Codrii Odrynului, dar Marysia creşte. Şi asta-i mai important.

Căzu pe gînduri, apoi întrebă :

— Ai cheltuit mult pe medicamente ?

— Nu-ţi face griji.

— Ştii, mă gîndeam că dacă aş muri acum, nu ţi-ar rămîne prea mult după acoperirea cheltuielilor de înmormîntare. Asta mă chinuie cel mai mult... Banii de pe mobilă ţi-ar ajunge pentru vreun an. Iar tapiseriile acelea vechi... Se pare că sînt preţioase.

— Janek ! Ce tot vorbeşti ! îi reproşă Beata.

— Nimic, repet şi eu la ce m-am gîndit. M-am mai gîndit că în caz de ceva ai dreptul să ceri pensie pentru Marysia. Nu cred că Wilczur să fi apărut. Ar fi scris în ziare. Cineva însă trebuie să-i administreze averea, iar Marysia are drepturi asupra ei.

— Şi asta o spui tu, Janek ? întrebă Beata fără să-şi ascundă revolta.

Pînă acum, în cei cinci ani, nu s-a adus niciodată vorba de profesor. De cinci ani, de cînd i-a spus să trimită unui orfelinat pînă și lenjeria și hăinuțele Mariolei.

Oksza își coborî privirile.

— Nu am dreptul s-o condamn la mizerie.

— Iar eu nu am dreptul să întind mîna după banii lui. De o sută de ori, de o mie de ori prefer moartea. Niciodată, auzi, Janek, niciodată !

— Bine. Să nu mai vorbim despre asta. Dar vezi, dacă eu n-aș mai fi... Cînd credeam că o să mor, mă cuprindea teama la gîndul ce se va întîmpla cu voi...

— Știu să cos, știu să brodez, pot să dau lecții... Orice, numai asta nu ! Gîndește-te, cu ce obraz m-aș putea duce la moștenitorii lui eu, pe care ei... au dreptul să mă socotească vinovată de moartea lui. În definitiv, Janek, de ce vorbim noi despre toate astea ? Te simți sănătos și, slavă Domnului, totul merge cît se poate de bine.

— Sigur că da, draga mea, sigur că da. Își lipi fața de mîna ei.

— Ei, vezi ! se lumină. Iar acum trebuie să încerci să adormi. E tîrziu.

— Bine. Simt că mi-e cam somn.

— Noapte bună, scumpul meu, noapte bună. Somnul o să-ți dea putere.

— Noapte bună, fericirea mea.

Beata acoperi lampa, se înveli cu pledul și se culcă pe canapea. După un sfert de oră însă își aminti că trebuie să-i mai dea picăturile înainte de culcare.

Se sculă, numără douăzeci de picături dintr-un medicament cu miros de creozot, adăugă apă și se aplecă asupra bolnavului.

— Janek, spuse în șoaptă, trebuie să-ți iei medicamentul.

Nu se trezi. Îi atinse delicat umărul și se aplecă deasupra lui.

Atunci văzu că are ochii deschiși.

Nu mai trăia.

Capitolul V

Chiar la mijlocul drumului dintre Radoliszki şi Nieskupa se ridica o moară de apă, care cu multă vreme în urmă fusese proprietatea călugărilor bazilieni de la mănăstirea din Wickuny, şi pe care ei o construiseră în timpul regelui Batory, iar acum aparţinea lui Prokop Szapiel, căruia i se spunea Prokop Mielnik *.

Pămîntul pe aici nu era nici prea bogat, nici prea roditor, era bun pentru cultura secarei şi a cartofilor, şi aparţinea ţăranilor şi unor boiernaşi mărunţi. Prokop însă nu ducea lipsă de secară pentru măcinat, mai ales că nu avea nici un fel de concurenţă primprejur, în afară de o moară de vînt situată la vreo cinci kilometri, într-un sătuc de lituanieni, Bierwinty. Aceasta însă nu făcea faţă nici la cele optzeci de case, fiindcă lituanienii erau gospodari neîntrecuţi şi scoteau de pe cinci hectare mai mult decît un ţăran bielorus de pe şapte sau opt.

Aşa era şi în Nieskupa. Nieskupa era locuită de ruşii de rit vechi, veniţi aici cu multă vreme în urmă din Rusia. Toţi bărbaţi înalţi, sănătoşi, harnici, pentru care era o nimică toată să umble cît e ziua de lungă în urma plugului şi să are atît de adînc, cum nici cei din Bierwinty nu arau.

În Radoliszki, în schimb, ca prin tîrguri, erau mulţi evrei, care se ocupau, la scară mai redusă, cu achiziţionarea de grîne prin satele mai îndepărtate, atît pentru nevoile orăşelului, cît şi pentru vînzare. Ei îl aprovizionau pe Prokop Mielnik. Aşa că nu se plîngea. Dacă nu venea vreo secetă, dacă nu lipsea apa în iazuri — nici nu avea motive. Seceta venea însă rar prin părţile acestea şi trebuia să dureze nu ştiu cît, ca apa să nu mai învîrtească roata, fiindcă iazurile, cu toate că au fost săpate cu vreo cîteva sute de ani în urmă, erau solide, adînci şi, curăţate tot la zece ani, nu se colmatau.

Erau trei iazuri. Două sus şi unul jos. Toate erau înconjurate cu sălcii. Căderea apei în cel de jos era mare,

---

* morar (trad. din bielorusă).

de vreo doi stînjeni, şi în afară de scocul ce ducea la roată, mai erau două stăvilare pentru cazuri de inundaţie. În iazuri era plin de peşte : ocheane, mihalţi, bibani, dar în primul rînd porcuşori. Nu lipseau nici racii. În scorburile adînci, printre rădăcinile spălate de apă, colcăiau cu sutele. Cei doi argaţi ai lui Prokop, şi mai ales cel tînăr, Kaziuk, se pricepeau grozav să-i prindă. Stătea în apă pînă la genunchi şi cum se apleca şi băga mîna pînă la cot ori mai adînc în bortă, cum scotea racul.

La moară nu-i mînca nimeni, pentru că îi socoteau nişte viermi, dar în orăşel, la Radoliszki, aveau căutare: şi părintele catolic, şi popa ortodox şi doctorul, mai ales doctorul era mare amator. Prefera să ia pentru o consultaţie treizeci de raci decît douăzeci de ouă sau trei zloţi

Amatori erau şi la fabrică, la vreo douăsprezece verste dincolo de orăşel, dar pînă acolo trebuia să nimereşti vreo ocazie. Pe jos era prea departe, iar bătrînul Prokop nu dădea calul pentru aşa ceva, cu toate că era stătut şi gras ca un porc. Ovăzul nu-i lipsea. Stătea cît era ziua de lungă, bătea din copite şi fornăia de răsuna grajdul. Grajdul era mare, solid, construit din bîrne groase. În afară de cal mai erau acolo două vaci şi, într-un ţarc — porcii. Sub acoperiş mai era loc pentru căruţă şi pentru sanie.

Casa era lipită de moară. Avea trei odăi în care locuia Prokop cu familia lui şi cu argaţii. Mai ridicase el o aripă nouă, pentru Albin, băiatul cel mare, cînd trebuia să se însoare, dar de la moartea lui Albin, aripa cea nouă stătea pustie fiindcă nenorocirea a dat şi peste al doilea băiat, chiar a doua zi după ce s-a mutat în ea. Oamenii ziceau că cineva trebuie să-i fi făcut farmece, ori s-o fi deocheat. Dacă era adevărat sau nu, cine ştie, destul că nimeni nu voia să stea în ea, cu toate că unii vorbeau în şoaptă că nu căsuţa ar fi fost blestemată, ci copiii lui Prokop Mielnik erau pedepsiţi pentru că bătrînul s-a judecat cu frate-su şi l-a lăsat cerşetor.

Grozav îl mai supărau pe Prokop asemenea vorbe. Nu putea să le sufere şi mulţi au păţit-o pentru bănuielile lor.

Şi totuşi trebuia să fie ceva la mijloc. Bătrînul Mielnik avea trei băieţi. Cel mijlociu a murit pe front, cel mare s-a îmbătat şi a mers pe gheaţă, chiar înainte de a se în-

sura. Gheaţa s-a spart şi el s-a înecat. Cel mic, vrînd să bată o pană la un stîlp, a căzut de sus şi era cît pe-aci să-şi piardă viaţa. S-a ales cu amîndouă picioarele rupte. În zadar au adus doctorul, în zadar i-a pus doctorul atele. Avea să rămînă schilod pentru toată viaţa : nu putea merge. De cinci luni de zile ba zăcea, ba se mai ridica, dar nu mai era bun de nimic, aşa că la optsprezece ani devenise o povară pe capul lui taică-su.

Nici cu fata n-a avut noroc Mielnik. S-a măritat cu un maistru de la ţiglărie, dar maistrul a murit în timpul unui incendiu, iar ea fiind însărcinată a născut un copil bolnav de epilepsie.

Iată de ce umbla bătrînul Prokop întunecat ca noaptea şi se uita încruntat, cu toate că oamenii îi invidiau bogăţia, moara nu stătea deloc, iar el nu se putea plînge de sănătate.

Anul acesta, toamna, mai căzu pe capul lui un necaz: l-au luat la armată pe argatul cel tînăr, pe Kaziuk. Prokop nu voia să ia pe oricine în locul lui. La moară e muncă de răspundere, cere chibzuială şi putere. Nu mergea orice cioban. S-a gîndit bătrînul ce s-a gîndit pînă a pus ochii pe Nikitka Romaniuk din Poberczie. Tatăl lui Nikitka şi aşa avea doi fii înşuraţi, iar cel mai mic căutase de lucru şi la oraş. Băiatul era sănătos, chibzuit, ba chiar făcuse şi ceva şcoală.

Luînd această hotărîre, Prokop porni la drum, într-o joi, cînd era zi de tîrg la Radoliszki. De la moară pînă la joagăr era aproape, nici o verstă de drum. Ţăranii se duceau la tîrg. Briştele şi căruţele treceau una după alta. Toţi îl salutau pe Mielnik, fiindcă toţi îl cunoşteau. Cîte unii se uitau la el, fără să-şi struneasca mîrţoaga, să vadă cum a primit bătrînul nenorocirea care i-a schilodit şi pe cel din urmă fiu, pe Wasilko. Dar pe chipul lui Prokop nu se putea citi nimic. Avea, ca întotdeauna, sprîncenele încruntate şi dădea din barba lui sură şi mare ca o lopată.

În sfîrşit, îl ajunse şi Romaniuk. Mergea după cumpărături, pentru că avea căruţa goală, numai muierea lui stătea în spate.

Prokop îi făcu semn cu mîna şi porni pe lîngă căruţă. Şi-au strîns mîinile.

— Ei, ce mai e ? întrebă Romaniuk. Huzureşti, frăţioare ? !

— Trăiesc şi eu cu ajutorul Domnului. Dar am un necaz.

— Am auzit.

— Nu asta. Mi-l iau pe Kazik la armată.

— Îl iau ?

— Îl iau !

— Atunci ?...

— Aha. Ştii că la mine se cîştigă bine. Argatul nu face foame, ba mai pune şi ceva deoparte.

— Ştiu, recunoscu Romaniuk.

— Eu m-am gîndit că Nikitka al tău s-ar potrivi la o treabă ca asta.

— De ce nu ?

— Atunci cum rămîne ?

— Cu ce ?

— Ei, cu Nikitka.

— Adică, să vină la tine la lucru ?

— Aha.

Romaniuk se scărpină în cap iar în ochii lui mici şi căprui licări bucuria. Spuse însă pe un ton nepăsător :

— De, băiatu-i sănătos...

— Slavă cerului, mormăi repede Prokop de teamă ca lui Romaniuk să nu-i vină în minte să întrebe de sănătatea lui Wasil. Numai să vină vinerea viitoare, pentru că atunci mi-l iau pe Kaziuk.

— E bine că mi-ai spus, fiindcă el nu-i acasă. S-a dus, hăt, la Oszmiana.

— Să caute de lucru ?

— Sigur că da.

— Dar se-ntoarce ?

— Cum să nu se-ntoarcă ? Îi trimit eu numaidecît din Radolîszki o carte poştală.

— Atunci bine. Pe vineri...

— Am înţeles.

— E mult de lucru acum. Nu mă descurc fără doi argaţi, adăugă Prokop.

— Vine la vreme.

— Atunci cu bine !

— Cu bine !

Romaniuk scutură hățurile, dar căluțul sur și burtos nici nu-l luă în seamă, și țăranul căzu pe gînduri, mulțumit. Mare cinste că dintre atîția, Prokop îl alesese tocmai pe fiul lui.

Se întoarse și se uită la nevastă. Dintre broboadele groase care-i înfășurau strîns capul, nu se vedeau decît ochii și nasul.

— Mielnik îl ia pe Nikitka al nostru, spuse.

Muierea oftă :

— Doamne Dumnezeule !...

Și nu se știa dacă se bucură ori se amărăște. De fapt Romaniuk nici nu s-a gîndit vreodată la asta. Așa era vorba ei, plîngăreață.

Se bucura și Prokop. Nu-i plăceau schimbările și frămîntările. Acum treaba era rezolvată. Cel puțin așa i se părea lui. Și i s-a părut pînă vineri seara.

În ziua aceea s-a apucat să încuie moara mai tîrziu decît de obicei. Tot aștepta ceva. Ai casei nici nu bănuiau de ce-i atît de supărat, fiindcă nu spusese nimănui nimic. În schimb el fierbea. Și i-a spus clar să vină vineri ! Kaziuk plecase. De a doua zi avea să fie de lucru pînă peste cap, iar el n-avea ce face.

— Așteaptă tu, cîine blestemat, mîrîia și își răsucea barba.

Și s-a jurat că nu-l mai primește, chiar de-ar veni dis-de-dimineață. Sîmbătă nu înseamnă vineri. Mai bine ia unul de pe drum, fie el și hoț, numai pe Nikitka — nu.

Dar Nikitka n-a apărut nici a doua zi. A trebuit să-l ia ca ajutor pe un țăran care adusese niște secară la măcinat.

În ziua următoare, cum era duminică și moara închisă, după ce-și făcuse rugăciunea, deși supărarea îl tot încurca, Prokop ieși în fața casei și se așeză pe bancă. A trăit el mult, dar nu i s-a mai întîmplat ca cineva să-l dezamăgească chiar așa. A vrut să-i facă băiatului un bine, iar el n-a venit. Firește, trebuie să fi găsit de lucru la Oszmiana, dar asta nu-l dezvinovățea.

— Are să vadă el, și tot neamul lui, mormăia trăgînd din lulea.

Soarele lumina puternic. Era o zi caldă și liniștită. Deasupra iazurilor zburau stoluri de păsări căutînd omizi.

Deodată pe drum se auzi un huruit. Bătrînul își duse mîna streașină la ochi. Pe drum gonea o motocicletă.

— În sfînta zi de duminică... scuipă. Nu se tem de Dumnezeu.

Știa el de cine vorbește. Tot ținutul știa de astă-primăvară că acesta-i tînărul Czyński, fiul proprietarului fabricii din Ludwikowo. Studia ingineria în străinătate și acum venise la odihnă la părinți. Oamenii ziceau că trebuia să preia conducerea fabricii de la taică-său, dar în capul lui nu era decît motocicleta, mașinăria asta drăcească, ce nu lăsa oamenii să doarmă noaptea și speria caii pe drum.

De aceea bătrînul se uita cu greață la norul de praf ce dispărea pe drum. Tot uitîndu-se într-acolo, zări un om venind spre moară. Omul mergea încet, cu pas măsurat și ducea în spinare o bocceluță în vîrful bățului. La început lui Prokop i se păruse că e Nikitka și tot sîngele i se urcase în cap, dar cînd drumețul s-a mai apropiat, a văzut că nu mai e tînăr și barba neagră îi încărunțise.

S-a apropiat, a făcut o plecăciune, a dat binețe ca orice creștin și a întrebat :

— Îmi dai voie să mă așez și eu și să cer puțină apă ? E arșiță și ți se face sete.

Morarul îl scrută din priviri, se trase mai într-o parte și-i făcu semn cu capul.

— Oricine poate să se așeze, iar de apă, mulțumim cerului, nu ducem lipsă. Uite colo în tindă e o găleată. Îi arătă în spate.

Drumețul i se părea simpatic. Avea o față tristă, dar Prokop trecuse prin prea multe necazuri ca să-i mai placă fețele vesele. Apoi mai avea și o căutătură omenoasă. Omul poate învăța cîte ceva de la orice călător. Iar acesta se vede că venea de departe, pentru că vorbea altfel.

— Dar de unde vii ? îl întrebă Prokop, cînd necunoscutul se întoarse și se așeză ștergîndu-și cu dosul palmei picăturile de apă de pe barbă și de pe mustăți.

— De departe. Acum însă de lîngă Grodno. Caut de lucru.

— Și de la Grodno pîn-aici n-ai găsit nimic ?

— Ba da. Am lucrat o lună la un fierar din Mickuny, dar lucrul s-a terminat și am pornit mai departe.

— Din Mickuny ?

— Da.

— Îl cunosc pe fierarul de acolo. Nu-l cheamă Wotowik ?

— Wotowik, Józef. N-are decît un ochi.

— Așa e. I-a sărit o scînteie în ochi. Înseamnă că și tu ești fierar ?

Drumețul zîmbi :

— Sînt și nu sînt. Mă pricep la de toate...

— Cum așa ?

— Umblu prin lume de vreo douăzeci de ani, așa că am învățat multe lucruri.

Bătrînul îi aruncă o privire pe sub sprîncenele stufoase.

— Ai lucrat și în morărit ?

— Nu, nu mi s-a-ntîmplat. Dar să-ți spun drept, domnule Mielnik, am înnoptat la Poberezie, la familia Romaniuk. Oameni buni. Am auzit că băiatul lor s-a tocmit să lucreze la tine. El însă și-a găsit de lucru la Oszmiana, la cooperativă, și nu vrea să se întoarcă.

Prokop se înfunecă.

— Înseamnă că ei te-au trimis.

— Da de unde. Cînd am auzit, mi-am zis să încerc. Să mergi și să întrebi, nu-i păcat. Dacă vrei mă iei, dacă nu vrei, nu.

Prokop ridică din umeri.

— Cum pot să te iau, să bag în casă un om străin ?

— Eu nu te silesc.

— Și bine faci. Nu te cunosc și nimeni nu te cunoaște pe aici. Înțelegi și tu... Poate că tu ești un om bun, fără gînduri rele, dar poți fi și rău. Nu știu nici cum te cheamă, nici de unde ești.

— Mă cheamă Antoni Kosiba și sînt din Kalisz.

— Cine știe unde mai e și Kaliszul ăsta.

— Apoi departe.

— Lumea-i mare, oftă Prokop, și oamenii de tot felul.

Se lăsase tăcerea, dar după un timp morarul îl întrebă din nou :

— Da' de ce umbli atîta și nu-ți găsești și tu un loc ? Tu n-ai casă.

— N-am.

— Și n-ai nevastă ?

— Nu.

— Da' de ce ?

— Nu știu. Muierea n-aduce nimic bun pe lume.

— Ce-i drept e drept, încuviință Prokop, din pricina ei e atîta stricăciune și necaz. Dar omul trebuie să se-nsoare. Așa-i legea.

Și bătrînul Prokop se gîndi că legea asta a fost pentru el cumplită. Ce-i drept nevasta i-a născut trei fii și o fiică, dar nu ca să se bucure de ei, ci ca să sufere.

Călătorul îi întrerupse gîndurile :

— Sigur că nu mă cunoști, dar eu am lucrat la oameni, am și certificate. Poți să le citești.

— N-am de gînd să le citesc. Din citit și din scris nu iese nimic bun.

— Am și acte-n regulă. Dacă aș fi hoț, n-aș căuta de lucru, ci de furat. Și apoi m-ar fi băgat demult la pușcărie, iar eu umblu de doisprezece ani. N-aș avea nici la cine să mă ascund, pentru că n-am pe nimeni apropiat.

— Dar de ce n-ai ?

— Dar tu ai ? întrebă călătorul.

Asta-l puse pe gînduri pe morar.

— Cum să nu ? Am familie.

— Dar dacă, ferească Dumnezeu, ți-ar muri ?... Ai găsi pe cineva apropiat, binevoitor, care să te ajute la nenorocire ?...

Necunoscutul vorbea cu un fel de amărăciune și-l privea în ochi pe Prokop.

— Nimeni n-are pe cineva apropiat, încheie el, iar Mielnik nu răspunse nimic. Pentru întîia oară în viață cineva îi strecura un asemenea gînd și i se părea adevărat. Așa că privi mai prietenos la drumeț.

— Nu mă privește, spuse, ce gîndesc și ce vorbesc oamenii despre mine. Știu eu singur cum trebuie să trăiesc. Nu vreau răul și necazul nimănui. Dacă vine cineva la mine, nu pleacă flămînd. Dumnezeu mi-e martor. Asta-ți spun și ție : de pîine nu duc lipsă, te saturi și tu. Sigur că n-o să te las să dormi în șanț. Se găsește un colț și pentru tine. Dar de lucru nu am. Îți spun așa : mi se pare că

eşti cinstit şi nici prost nu eşti, dar cu am nevoie de un muncitor sănătos, puternic, tînăr. Iar tu ai vîrsta ta.

Drumeţul se ridică fără să scoată o vorbă. La cîţiva paşi de casă zăcea în iarbă o piatră de moară, crăpată în două. Se aplecă asupra ei, îşi băgă mîinile sub una dintre jumătăţi, îşi propti picioarele şi o ridică. O ţinu un timp, privindu-l în tăcere pe Mielnik, apoi o azvîrli de dudui pămîntul.

Prokop îşi umplea încet luleaua. Drumeţul se aşeză alături, scoase o ţigară din buzunar şi o aprinse.

Morarul spuse :

— Se apropie amiaza.

— Se apropie, încuviinţă drumeţul uitîndu-se la soare.

— E vremea prînzului. Ce fac muierile astea, nu respectă şi ele rînduiala în zi de sărbătoare ?

Muierile însă respectau rînduiala, fiindcă tocmai atunci se auzi în tindă o voce subţire de fetiţă :

— Bunicule ! Prînzul !

— Hai, mănînci şi tu cu noi ce s-o nimeri, mormăi Prokop ridicîndu-se.

— Mulţumesc, răspunse drumeţul şi porni în urma lui.

Din tinda cu pămînt pe jos, în dreapta, se trecea peste un prag înalt şi se intra în odăi, iar în stînga, se trecea peste un prag şi mai înalt şi se intra într-o încăpere mare, adică în bucătărie, în care oamenii luau masa şi stăteau toată ziua. Aproape un sfert din încăpere îl ocupa un cuptor uriaş, albit cu var. Prin uşa lui mare răbufnea dogoarea. Pe plita roşie se zăreau nişte oale negre, burtoase, care îşîiau şi bolboroseau umplînd aerul cu un miros plăcut de mîncare. Pe cuptor şi pe laviţele pe care iarna dormeau bătrînii şi copiii erau acum întinse numai nişte vechituri acoperite cu un chilim vărgat.

Pereţii netencuiţi, dar căptuşiţi cu scînduri erau acoperiţi cu sute de ilustraţii colorate. Într-un colţ era agăţat un iconostas aurit, împodobit cu hîrtie de diferite culori, iar în faţa lui ardea o candelă atîrnată în lănţişoare de aramă.

În acelaşi colţ stătea o masă mare, acoperită duminica cu o pînză groasă şi curată. Pe faţa de masă era o pîine

enormă şi turtită, erau linguri de lemn şi de aluminiu, furculiţe, cuţite şi sare într-o untieră verde, al cărei capac imagina o oaie cu miei. De-alungul pereţilor erau laviţe late, iar deasupra lor poliţe aşternute cu ziare tăiate în colţuri. Pe poliţe erau străchini, ulcioare, căni, talere, oale emailate şi ceainice, iar la loc de cinste şase tigăi de aramă străluceau de un roşu metalic.

În încăpere erau şase persoane. O femeie bătrînă, gîrbovită, două femei încă tinere şi o fetiţă de vreo treisprezece ani, cu ochi negri frumoşi. Şi doi bărbaţi : unul roşcat, zdravăn, lat în umeri, care şedea smerit lîngă uşă, şi un brunet tînăr, zvelt, în care drumeţul recunoscu numaidecît pe fiul gazdei — Wasil. Wasil şedea pe laviţă, după masă, sprijinindu-se într-un cot, şi privea pe fereastră. Intrarea tatălui şi a străinului nu-i întrerupse gîndurile triste.

În schimb femeile începură să forfotească şi să se învîrtă prin încăpere. Imediat apărură pe masă două străchini învăluite în aburi : una cu borş gras, cealaltă cu cartofi fierţi.

Pentru Prokop şi pentru Wasil erau pregătite farfurii adînci de faianţă. Ceilalţi trebuiau să mănînce din aceeaşi strachină. Bătrînul se aşează la locul de cinste, de sub tablouri, se închină cu mişcări largi, ceilalţi îi urmară pilda, apoi în încăpere se auzi numai sorbitul îmbietor. Prezenţa unui necunoscut nu mira pe nimeni aici. Nu era întîia oară. Aşa că nimeni nu-i acorda vreo atenţie deosebită. Între ei schimbau rar frînturi de fraze, cînd poloneze, cînd bieloruse, ca toţi cei de prin părţile locului. Străchinile se goliră repede şi bătrîna, căreia i se spunea „mama Agata", se adresă uneia dintre femei :

— Hai, Zonia ! Ce, ai adormit ? Mişcă-te !

Zonia, o femeie înaltă, lată-n şolduri, sări în picioare, luă străchinile şi alergă la cuptor. Apucă un cîrlig cu coada lungă, ce stătea în colţ, îl vîrî repede în cuptorul aprins şi scoase din el o oală. Obrajii ei sănătoşi şi bucălaţi se înroşiră de la foc. În vreme ce aducea strachina plină, ţinînd-o cu mîinile întinse, se vedea că are sîni nespus de mari şi de plini.

După borş a urmat carnea, carne de porc fiartă şi tăiată în bucăţi mari cît pumnul.

— Olga ! strigă nerăbdătoare mama Agata, adresîndu-se celeilalte femei. Taie-i fratelui tău pîine ! Nu vezi ?!

Olga zveltă și sprintenă, luă pîinea, o ridică ușor, o sprijini de piept și croi o felie lungă și subțire.

— Și eu vreau pîine, mamă, spuse fetița pe care o chema Natalka.

— Nici de om să nu uiți, mormăi Prokop.

Olga aruncă oaspetelui o privire și puse dinaintea lui o felie la fel de frumos croită.

— Mulțumesc, spuse el, iar ea îi zîmbi și dădu din cap.

— N-ai de ce.

— De departe ești ?

— De departe, din Kalisz.

— Ai fost și la Vilnius ?

— Am fost !...

— Ai văzut și Ostra Brama ?

— Am văzut-o. E acolo o icoană a Maicii Domnului, făcătoare de minuni.

Prokop își privi fiul pe sub sprîncene și iar își coborî ochii.

— Toată lumea știe că e, mormăi el.

— Ai văzut chiar tu vreo minune ? întrebă Wasyl.

— De văzut n-am văzut, dar oamenii povesteau fel de fel de minuni.

— De pildă. Fii bun și povestește.

— Eu nu mă pricep la astfel de lucruri continuă oaspetele, dar am să vă spun, cum oi putea, ce-am auzit.

— Spune, spune ! Micuța Natalka se mută mai aproape de el.

Începu să vorbească despre o mamă care a născut doi gemeni morți, despre un negustor căruia hoții i-au furat marfa, despre un clevetitor căruia i s-a uscat limba, despre un soldat care și-a pierdut amîndouă brațele la război, iar madona i-a ajutat pe toți.

Tocmai terminaseră de mîncat și femeile voiau să se apuce de strîns masa, dar se opriseră, ascultînd cuvintele povestitorului. El însă, tăcut de felul lui, vorbea încet și scurt.

— Am auzit eu și alte minuni, dar nu le țin pe toate minte, încheie.

— Dar asta-i icoană catolică ? întrebă Zonia.

— Catolică.

— Aș vrea să știu, interveni iar Wasil, dacă ajută și oamenilor de altă credință, să zicem ortodocși.

— Asta nu știu, ridică din umeri oaspetele, dar cred că oricui, numai să fie om bun.

— Numai să fie creștin, îl corectă supărată mama Agata. Doar nu vrei să spui că i-ar ajuta și pe ovrei !

— Pe ovrei ? se auzi vocea de bas a argatului cel roșcat, care tăcuse pînă atunci. Lor le-ar trimite numai boli. Asta e !

Rîse zgomotos și se lovi cu palmele peste genunchi.

Bătrînul Prokop se ridică și se închină. Era semnalul și pentru ceilalți. Femeile se apucară de spălat vasele. Bărbații ieșiră în fața casei, în afară de Wasil, care rămase la masă. Mielnik își fumă luleaua, apoi își aduse cojocul, îl întinse pe iarbă sub arțar și se culcă, să atipească puțin după un prînz îndestulat.

— Eu sînt aici muncitor, începu vorba roșcatul adresîndu-se călătorului ce ședea alături. Al șaselea an. Bună moară. Dar tu în ce meserie o să lucrezi ?

— Eu n-am meserie. Mă pricep la tot felul de lucruri...

— Dacă rămîi peste noapte aici și dacă mîine dimineața o să ai chef și te pricepi la lăcătușerie, repară-mi și mie revolverul. S-a înțepenit și nu se ridică deloc cocoșul. Parcă a intrat diavolul în el.

— I-am rugat să mă lase să înnoptez aici ; m-au lăsat, așa că o să înnoptez. Iar dimineață o să mă uit bucuros. Mă pricep puțin la lăcătușerie.

— Îți mulțumesc.

— Nu-i nevoie. Și așa trebuie să plătesc cumva pentru ospitalitate. Oameni buni.

Argatul înceuviință.

— Oameni deschiși, nimic de zis. Bătrînul e pretențios și aspru, dar drept. Nu ia omului ultimul bănuț și nu stoarce din el ultima picătură de sudoare. Chiar dacă oamenii zic că și-a lăsat fratele pe drumuri iar acela i-a blestemat copiii. Cine știe cum a fost, fiindcă asta a fost demult. Cu peste patruzeci de ani în urmă. În ce privește blestemul, poate a și fost, pentru că Prokop n-a avut noroc

de copii. Cel mare s-a înecat, cel mijlociu a pierit în război. A rămas după el numai văduva, Zonia aceea, şi cum era din oameni săraci n-a mai plecat de la soceri. Femeie sănătoasă şi încă tînără. Puţine fete o întrec. Bătrînei Agata nu-i place. Se ia de ea. Au fost fel de fel de motive, dar acum... S-a împăcat şi cu Olga, fata lui Prokop. Bătrîna însă e mai înverşunată. Şi Olga e muiere bună. Nu doreşte nimănui rău...

— Ieri duc eu fîn în grajd, iar ea mulge vaca. Şi zice : Ascultă, Witalis, ţi-a venit şi ţie cam de mult vremea să te însori. Pe mine mă pufneşte rîsul. Ce să mă însor. Şi-i spun : Poate cu tine, Olga. Iar ea, ştiu că se uită după învăţătorul din Biernaty. Atunci îşi arată dinţii şi zice : Ţie, Witalis, nu ţi-e gîndul la mine. Pentru tine, zice, Zonia, văduva, e mai bună decît mine.

Argatul se porni pe rîs, scuipă şi adăugă :

— Aşa glumeşte ea. Ei, treburi muiereşti.

În vremea asta au ieşit şi femeile afară. Olga şi Zonia gătite. Se duceau la Biernaty, la serată. Micuţa Natalka se învîrti ce se învîrti şi se opri lîngă oaspete.

— Tu l-ai văzut pe Wańka al nostru ?

— Nu, dar cine-i Wańka ?

— E cal. Şi-i gras ca un porc. Dar pe tine cum te cheamă.

— Antoni.

— Pe mine Natalka, Szumińska. Tatăl meu a fost maistru la fabrica din Ludwikowo. Tu cunoşti fabrica din Ludwikowo ?

— Nu, n-o cunosc.

— E tare frumos acolo. E un palat mare. Iar domnişorul merge cu motocicleta. Şi în hală sînt cuptoare mari, unul lîngă altul. În ele se arde cărămidă. Sînt şi cuptoare pentru faianţă şi pentru porţelan. Foarte interesant. Dar iazurile noastre le-ai văzut ?

— Nu, nu le-am văzut.

— Atunci hai să-ţi arăt unde poţi să te scalzi. Acolo, lîngă pădure. Aici, jos, e primejdios. Sînt gropi mari şi vîrtejuri. Bunicul Prokop nu lasă pe nimeni de cînd s-a spart gheaţa de s-a-necat unchiul Albin.

— Bine, mergem, căzu de acord.

Natalka, cu vocea ei subțire, îl copleșea cu poveștile ei. Mergeau pe mal, pe o cărare îngustă și bătătorită. Așa au înconjurat iazul și au ajuns la pădure. Atenția fetei fu atrasă de ciuperci.

— Doamne, strigă ea, ce de bureți galbeni! Au crescut de vineri pînă acum, fiindcă vineri i-am cules pe toți împreună cu mătușa Zonia. Vrei să adunăm?... E drept că astăzi e duminecă, dar dacă faci ceva de plăcere, nu-i păcat. Și bunica zice...

Au stat toată după-amiaza să adune bureți galbeni din iarba-neagră cu care era înțesată pădurea. S-au mai odihnit puțin și s-au întors acasă pe înserate. S-au întors tocmai la timp, pentru că era vremea cinei. Mama și mătușa Natalkăi nu veniseră de la dans, așa că a trebuit s-o ajute ea pe bunica Agata. Adunaseră un șorț de ciuperci. Ca să nu se strice, trebuiau alese și puse în apă.

După cină și după ce s-a strîns tot de pe masă, Prokop, iar după el și bătrîna, s-au dus să se culce în odăile de pe cealaltă parte a tinzii. Witalis l-a luat în brațe pe fiul lor, pe infirmul Wasil și l-a dus tot în odăi, apoi s-a-ntors, a scos de după cuptor două străjace, le-a întins pe lavița de lîngă perete și a spus:

— Culcă-te. Dormi noaptea asta cum poți. Nu mai sînt multe muște.

A închis ușa, a stins lampa și s-a culcat. Oaspetele a făcut la fel. În încăpere s-a lăsat liniștea. La început se mai auzea bîzîitul muștelor, pînă nu s-au cuibărît și ele, pe urmă răzbătea numai susurul liniștit și uniform al apei de la moară. Era liniște, cald și bine. Iar somnul venea ușor.

Era încă întuneric cînd i-a trezit scîrțîitul roților, tropotul copitelor și niște strigăte: oamenii aduceau secară la măcinat. În tindă se auzi tușitul lui Prokop. Witalis sări în picioare și oaspetele la fel. Înghesuiră strajacele după cuptor.

Prokop Mielnik intră și mormăi:

— Lăudat fie...

— În veci... răspunseră, ei.

— Ce stați? Mișcă, diavole, îi spuse lui Witalis. Ridică stăvilarul!

Se uită încruntat la oaspete și adăugă :

— Da' cu tine ce-i ? Apucă-te de lucru ! N-auzi ? Oamenii au adus secară !...

— Înseamnă că-mi dai de lucru ? întrebă bucuros.

— Fie ! Îți dau.

Capitolul VI

Din ziua aceea Antoni Kosiba a rămas la moara lui Prokop Mielnik. Și cu toate că nu rîdea niciodată, iar de zîmbit zîmbea rar, se simțea aici mai bine decît oriunde în altă parte. De muncă nu se temea, sălile și mîinile nu și le cruța, vorbăreț nu era, așa că Prokop nu avea ce să-i reproșeze. Dimpotrivă, era chiar mulțumit de argatul cel nou. Dacă însă n-o arăta, asta se datora felului său de a fi.

Antoni Kosiba îndeplinea toate treburile care-i reveneau. La stăvilare, la turnat secară, la cîntar sau la măcinat. Cînd se strica ceva, se apuca repede de reparat și, fiind priceput, era de mare folos. Adeseori se rupea catarama sau aluneca roata dințată pe osie, el imediat știa ce trebuie făcut, o făcea și numai era nevoie de fierar sau de rotar.

— Ești priceput, Antoni, spunea Witalis. Se vede că ești umblat prin lume.

Iar altădată :

— Nu ești încă bătrîn. Dacă-l slujești cum trebuie pe Prokop o să vezi că-ți găsește și nevastă. Ți-o dă pe Olga, văduva.

— Vorbești și tu să te afli-n treabă, ridica din umeri Antoni Kosiba. Nici lor nu le trece prin cap așa ceva și nici mie. Ce-mi trebuie ?

Roata morii duduia, șuvoiul de apă vuia, pietrele huruiau. Făina se ridica în văzduh și-l umplea cu gust de pîine. Avea de lucru de dimineața pînă seara. Nici nu-i ajungea timpul. În schimb duminica se putea odihni și își putea îndrepta ciolanele. Dar nici atunci Antoni nu căuta să se apropie nici de Zonia cea veselă, nici de mama Na-

talkăi, cu toate că amîndouă îl îndrăgiseră și erau binevoitoare cu el. În timpul lui liber stătea mai mult cu Natalka.

Toate zilele semănau una cu alta și lui i se părea că așa va fi mereu, pînă cînd se întîmplă un lucru care schimbă totul, iar pentru familia lui Prokop Mielnik avea să fie un mare eveniment.

S-a întîmplat așa : într-o sîmbătă, chiar înainte de a opri moara, a plesnit butucul de stejar al roții. Trebuia cît mai repede strîns cu un cerc de fier. Prokop adusese în goană uneltele iar Antoni se chinui vreo trei ceasuri pînă îl repară. Cum bătrînul ținea la unelte mai mult ca la orice și le păstra lîngă patul lui, îi porunci lui Antoni să le ducă înapoi. Antoni a luat cutia pe umăr și a plecat. Pînă atunci nu intrase niciodată în odăi, pentru că nu era un curios de felul lui, și nici nu avusese ce căuta acolo.

Aici era nespus de curat. La ferestre erau perdele albe, scrobite, și ghivece cu mușcate. Pe paturile înalte se ridicau pînă aproape de tavan piramide de perne pufoase, dușumeaua era vopsită în roșu.

Antoni se întoarse ca să-și șteargă mai bine picioarele și intră. În cealaltă odaie îl zări pe Wasylko. Stătea întins în pat și plîngea. Cînd Wasylko îl zări pe Antoni, se mai liniști, dar îl strigă.

— Ascultă, Antoni, eu nu mai pot să rabd. Mai bine mor, decît să trăiesc așa. Eu îmi pun capăt zilelor. Așa mi-a fost scris.

— Nu vorbi așa, îi răspunse liniștit Antoni. Multe nenorociri cad asupra oamenilor și totuși trăiesc...

— Trăiesc ?... Atunci ?... Să putrezesc așa ca un butuc?

— De ce să putrezești ?

— Dar ce rost mai am eu ? N-am pentru cine trăi. Și așa va fi. Zac și mă socotesc. Și am socotit : Altă ieșire nu-i.

— Lasă prostiile, mormăi Antoni, ascunzîndu-și emoția. Ești tînăr.

— Și ce-i dacă sînt tînăr. Ce mi-e tinerețea, dacă nu mă pot ține singur pe picioare. Dacă aș fi bătrîn, atunci... Asta-i pedeapsă pentru păcatele tatei ! Dar de ce trebuie să sufăr eu ? De ce eu ?... Eu i-am luat unchiului partea lui ?... Nu eu ! Nu eu ! Tata ! Atunci de ce sînt eu schilod?...

Antoni își plecă privirile. Nici nu se putea uita la băiatul ăsta frumos ca o fată, care se căina așa.

— Gîndește-te la altceva.

— La ce mă pot eu gîndi, la ce ? Numai cînd mă uit la picioarele astea ale mele, îmi zic că mai bine nu m-aș fi născut ! Uită-te și tu !

Trase de plapumă și se descoperi.

Picioarele uscate, neînchipuit de subțiri erau pline de umflături noduroase și de dungi roșietice, care nu apucaseră să albească. Wasil spunea ceva, dar Antoni Kosiba nu auzea nimic, nu deslușea cuvintele. Se uita ca fermecat. Simțea că se petrece ceva ciudat în el. Se uita de parcă ar mai fi văzut cîndva așa ceva, de parcă așa ar fi trebuit să fie. O forță irezistibilă îl făcea să se aplece asupra băiatului. Întinse mîinile și începu să-i palpeze genunchii și tibia. Apăsînd musculatura atrofiată, degetele lui butucănoase, acoperite cu piele îngroșată, descoperecu o îndemînare desăvîrșită locurile în care oasele se sudaseră greșit.

Respira greu, de parcă era după un mare efort. Se lupta cu gîndurile. Da, sigur că da : înțelegea cu o limpezime extraordinară. Oasele s-au sudat greșit. Asta trebuie să fie. Și aici la fel. Asta e !

Se îndreptă și își șterse cu mîneca sudoarea de pe frunte. Ochii îi scînteiau și era atît de palid, încît Wasil îl întrebă :

— Ce ai ?

— Stai așa, Wasil, îi spuse Antoni cu vocea răgușită, cînd ai căzut de ți-ai rupt picioarele ?

— Acum cinci luni... Dar...

— Cinci ? Dar ți le-au pus la loc ?

— Mi le-au pus. Doctorul din orășel, din Radoliszki.

— Și ?

— Și zicea că voi fi sănătos. Mi-a bandajat picioarele în niște scîndurele. Am zăcut două luni, dar cînd mi le-a scos...

— Atunci ?

— Atunci mi-a spus că nu mai e nimic de făcut. Că nu mai ajută nimic.

— Nimic ?

— Aha. Tata a vrut să mă ducă la spital, la Vilnius. Doctorul spunea însă că n-are de ce, fiindcă nici Dumnezeu nu mai poate face nimic.

Antoni rise.

— Nu-i adevărat.

— Cum nu-i adevărat ? întrebă cu vocea tremurîndă Wasil.

— Uite așa, nu-i adevărat. Ia... mișcă degetele... Ei vezi ?... nu-i adevărat. Dacă nu le-ai putea mișca, atunci totul ar fi în zadar. Dar tălpile ?

— Nu pot, se strîmbă Wasil, mă dor.

— Te dor ?... Așa și trebuie. Înseamnă că e bine.

Își încruntă sprîncenele și se părea că se gîndește la ceva. În cele din urmă spuse cu hotărîre :

— Picioarele tale trebuie rupte încă o dată și puse corect. Așa cum trebuie să fie. Dacă n-ai putea mișca degetele, atunci n-ar mai fi nimic de făcut, dar așa se poate.

Wasil se uita la el uluit.

— Dar tu de unde știi, Antoni ?

— De unde ?... Antoni ezită. Nu știu de unde. Dar asta nu-i deloc greu. Uite, aici s-a sudat strîmb, și aici, iar la piciorul ăsta e și mai rău. Aici osul e plesnit pînă la genunchi.

Apăsă și întrebă :

— Doare ?

— Doare rău.

— Ei, vezi. Și aici trebuie să fie la fel !..;

Băiatul gemu la apăsarea cu degetul.

Antoni zîmbi.

— Vezi ?... Aici trebuie tăiată pielea... și mușchiul. Pe urmă cu un ciocănel... sau cu un ferăstrău. Așezate la locul lor.

Antoni, de obicei liniștit și chiar flegmatic, era de nerecunoscut. Îi explica lui Wasil cu înflăcărare că nu mai e timp de pierdut și că trebuie făcut repede.

— Doctorul Pawlicki n-o să vrea... Wasil scutură din cap. El dacă zice ceva, pe urmă nici nu mai vrea să audă. Poate să merg la Vilnius ?

Tremura tot, răscolit de speranța pe care o trezise în el Antoni, și-l privea neliniștit.

— Nu trebuie să mergi la Vilnius ! îi răspunse furios Antoni. Nu-i nevoie de nimeni. Eu ţi-o fac. Eu singur !

— Tu ? strigă neîncrezător Wasil.

— Da, eu. Şi ai să vezi că o să fie ca înainte.

— De unde poţi şti tu una ca asta ? Asta-i operaţie. Trebuie să ai învăţătură ca să faci aşa ceva. Ai mai făcut vreodată ?

Antoni se înfuriecă. Nu-şi putea învinge această ciudată dorinţă, ceva îl obliga să stăruie în intenţia lui. În acelaşi timp înţelegea că nu-l vor lăsa, că nu-i vor da voie, că nu-l vor crede. Pînă acum nu se ocupase niciodată cu vindecarea bolilor şi cu atît mai puţin cu tratarea picioarelor rupte. Printre numeroasele meserii, pe care le practicase în îndelungatul său pelerinaj, ştia cu siguranţă că nu tratase pe nimeni. Se mira singur de el, cum putea susţine cu atîta certitudine, cu atîta convingere că infirmitatea lui Wasil putea fi înlăturată. Se mira, dar asta nu-i schimba cîtuşi de puţin convingerea şi nici hotărîrea.

Lui Antoni Kosiba nu-i plăcea minciuna. De data aceasta însă, hotărî să nu renunţe la ea, dacă astfel nu îşi putea atinge scopul.

— Dacă am făcut ? ridică din umeri. Am făcut de multe ori. Am să-ţi fac şi ţie şi o să te însănătoşeşti. Tu nu eşti băiat prost şi o să fii de acord.

Uşa se deschise şi micuţa Natalka strigă :

— Antoni, vino la cină ! Dar ţie, Wasilko, să-ţi aduc în pat ?

— Nu mănînc, se răsti iritat şi supărat Wasilko, fiindcă îi întrerupeau discuţia atît de importantă. Cară-te, Natalka !

Începu să-l întrebe iar pe Antoni şi-l lăsă să plece abia cînd se auzi în tindă vocea mamei.

Două zile mai tîrziu, bătrînul Prokop îl chemă pe Antoni la el, în faţa morii. Şedea şi pufăia din luleaua lui.

— Antoni ce i-ai trăncănit tu lui Wasilko al meu ? întrebă după ce stătu o vreme pe gînduri. Adică în problema aia cu operaţia.

— I-am spus adevărul.

— Care adevăr ?

— Că eu pot să-l scap.

— Cum poți tu ?

— Trebuie deschis, oasele trebuie rupte din nou și puse la loc. Nu s-au sudat bine.

Bătrînul scuipă, își mîngîie barba sură și dădu din mînă.

— Termină. Chiar doctorul a spus că nu mai e nimic de făcut, iar tu, un prost, fără învățătură, vrei ?... E drept că te pricepi la felurite lucruri. Nu zic ba. Ar fi și păcat... dar cu trupul omului nu-i așa ușor. Trebuie să știi unde-i locul fiecărui osișor, al fiecărei vinișoare, care cu care se potrivește, ce rost are. Am mai tăiat și eu cîte un porc, cîte un vițel. Cîte sînt acolo pe care nu le pricepi. Și la urma urmei, ce-i ?... Un animal. La om însă toate-s delicate. Trebuie să te pricepi la așa ceva. Asta nu-i mașină de tocat paie, pe care o desfaci, îi întinzi șuruburile și altele pe pămînt și pe urmă o pui la loc, o ungi și taie mai bine decît înainte. Trebuie să ai priceperea asta, școli, carte.

— Cum vrei ! Antoni dădu din mînă. Te silesc eu, sau ce ? Îți spun că pot, fiindcă am scăpat atîția oameni de necazuri ca ăsta, și pot. Ți s-a întîmplat să mă auzi pe mine vorbind în vînt ?

Bătrînul tăcea.

— S-a întîmplat să spun că mă pricep la ceva și să stric ?

Mielnik dădu din cap.

— Asta-i drept ! Ar fi păcat să spun altfel ! Ești priceput și nu mă plîng. Dar aici e vorba de fiul meu. Înțelegi ? Ultimul care mi-a mai rămas.

— Tu vrei să rămînă pentru totdeauna schilod ? Fiindcă îți spun că nu-i va fi mai bine, ci tot mai rău. La ei au sărit bucăți din os. Le pipăi și tu cu mîna. Spui că-i nevoie de carte. Ai avut carte. Doctorul din orășel e om cu carte. Și ce-a făcut ?

— Dacă unul cu carte nu poate, unul fără carte nici n-are de ce să se apuce. Doar — și ezită — să-l duc la Vilnius, la spital. Cheltuielile sînt însă mari și nu se știe dacă ajută...

— Nu-i nevoie de cheltuieli. Mie nu-mi dai nici un ban. Nu te silesc, Prokop, îți repet, nu te silesc. Am vrut s-o fac din inimă, pentru că țin la voi. Dacă ți-e teamă că Wasil poate să moară din asta, sau poate să se îmbolnăvească și mai rău, atunci bagă de seamă la două lucruri. Întîi, e

dreptul tău să mă și omori. N-am să mă apăr. Iar dacă vrei, îți slujesc cît trăiesc pe degeaba. Al doilea lucru: Prokop : tu n-ai auzit ce gînduri îi umblă lui prin cap ?

— Ce gînduri ?

— Din astea... că vrea să-și ia viața.

— Ptiu, să nu vorbești într-un ceas rău. Miclnik se scutură.

— Eu nu vorbesc. El însă numai la asta se gîndește. Mi-a spus-o și mie, și altora. Întreab-o pe Zonia ori pe Agata.

— În numele Tatălui...

— Iar tu, Prokop, lasă-l pe Dumnezeu, spuse supărat Antoni, fiindcă toată lumea zice că nefericirea copiilor tăi e pedeapsă pentru nedreptatea care i-ai făcut-o fratelui tău...

— Cine spune așa ? ! sări bătrînul.

— Cine ?... Cine ?... Toți. Toată lumea. Dacă vrei să știi și fiul tău spune la fel. De ce, zice, trebuie să sufăr eu, să fiu schilod toată viața pentru păcatul tatei ?...

Se așternu tăcerea. Prokop își lăsă capul în jos și stătea încremenit. Părul lui lung, căruntși barba i se mișcau ușor în bătaia vîntului.

— Ai milă, Doamne. Ai milă, Doamne, șoptea.

Și deodată lui Antoni i se făcu milă de el. Iată, i-a aruncat în față acestui nefericit cea mai dureroasă acuzație. Simți nevoia să îndulcească ceea ce i-a spus și-i zise cu blîndețe :

— Ce vorbesc oamenii e neîndoielnic o minciună... Nimeni nu poate cunoaște soarta omului. Iar Wasil e tînăr și-i încă prost. Eu nu cred în alde astea.

Bătrînul se foi.

— Eu nu cred, continuă Antoni. Și cea mai bună dovadă e faptul că fiul tău poate fi vindecat și eu îl vindec. Gîndește-te, Prokop, eu nu-ți vreau decît binele, așa cum știu că nici tu nu-mi dorești rău. Gîndește-te ce-o să fie cînd în pofida tuturor vorbelor, Wasil se va înzdrăveni și va începe să meargă, așa cum merg toți oamenii, și se va apuca de lucru ? O să ai cui lăsa moara, iar la bătrînețe o să-ți găsești sprijin și grijă chiar la fiul tău. Gîndește-te dacă asta nu va închide gura bîrfitorilor cînd o să-l vadă pe Wasil sănătos ?

Mielnik se ridică greu de pe butuc și se uită la Antoni. Ochii îi scînteiau neliniștiți.

— Ascultă, Antoni, dar juri că nu-mi va muri copilul ?

— Jur, se auzi răspunsul.

— Atunci vino !

Porni înainte tăcut. Aruncă o privire în odăi. Nu era nimeni. În colț, în fața icoanei pilpiia flăcăruia candelei.

Prokop luă icoana din cui, o ridică solemn deasupra capului și spuse :

— Pe sfînta și precurata...

— Pe sfînta și preacurata, repetă Antoni.

— Pe Cristos izbăvitorul...

— Pe Cristos izbăvitorul...

— Jur.

— Jur.

— Jur — repetă Antoni și sărută icoana pe care i-o întinse Prokop.

Totul trebuia făcut în mare taină. Prokop Mielnik nu voia să se audă și să înceapă iar să se vorbească de fratele cel alungat și de pedeapsa care ar fi căzut asupra copiilor lui. Cu tot jurămîntul lui Antoni Kosiba, cu toată încrederea deosebită pe care o avea în el, luase totuși în seamă și eventualitatea morții fiului.

De aceea nu le-a spus nimic precis nici celor mai apropiați.

În ziua următoare, conform planului lui Antoni, muierile au trebuit să deretice în aripa pustie. Au aprins focul în sobă, au adus un ciubăr cu apă, două dintre cele mai mari cratițe și așternutul lui Wasil și al lui Antoni.

Muierilor și celuilalt argat le-a spus numai atît :

— Antoni știe cum să-l vindece pe Wasil, și-l va vindeca acolo.

În acest timp, Antoni a luat dintre unelte, un ciocan, un ferăstrău mic, le-a curățat pînă s-au albit cu praf de cărămidă și le-a făcut minere. Pe urmă a căutat o daltă și două cuțite. Le-a ascuțit îndelung, dar cum a făcut-o în magazie, nimeni nu l-a putut vedea. Nimeni nu știa cum a scobit scîndurelele. Bătrînul Prokop a plecat la oraș dis-de-dimineață și la întoarcere i-a dus lui Antoni în căsuță

niște pachete. Era vată și tinctură de iod. Bandaje și-a făcut Antoni singur din două cearșafuri.

Seara l-au culcat acolo pe Wasil și au rămas împreună în anexă. Acolo era o odaie mare cu trei ferestre și o nișă întunecoasă. Lui Wasil i-au pus patul în odaie. Nișa a ocupat-o Antoni. Ca și în odăile din casa mare, pe lîngă pereți erau laviță, iar într-un colț, o masă mare.

Wasil nu putea adormi. Mereu îl întreba pe Antoni fel de fel de amănunte.

— Mai bine ai dormi, îl repezi Antoni. Ce, ți-e frică de durere, ca unei muieri ?

— Nu mi-e frică de durere. Da' de unde. Ai să vezi. Nici n-am să gem. Și te rog tu nici nu te gîndi la durere. Am să suport. Numai să fie bine.

— Va fi bine.

În zori, moara a pornit ca de obicei. Doar că amîndouă femeile au trebuit să se ducă în locul lui Antoni.

— Ce-i asta, Prokop, glumeau țăranii, macini cu muierile ?

Prokop însă nu răspundea la glume. Altceva avea el în cap. Își vedea de lucru, dar în sufletul lui se ruga neîncetat.

În vremea asta soarele ieșise din ceața ce atîrna deasupra orizontului și inundase pămîntul cu o lumină caldă. În căsuță se luminase de-a binelea.

Antoni, care trebăluia de mult, mormăia ceva pe sub mustață. Wasil îl urmărea cu privirile și nu spunea nimic. Uriașul acesta bărbos i se părea un om extraordinar, misterios și primejdios. În purtarea lui, în graba și în clipele scurte în care cădea pe gînduri, în zîmbetele și în încruntarea sprîncenelor era ceva ce te umplea de o spaimă superstițioasă. Wasil știa că acum nu va veni nimeni aici și că el e în mîinile lui. Mai știa că nu ajută nici o rugăminte, fiindcă Antoni nu renunța pentru nimic în lume la planul lui. Poate ar fi strigat după ajutor, dar nici de asta nu mai era în stare. Se uita ca fermecat la lucrurile de neînțeles pe care le făcea Antoni, cum arunca felurite instrumente în apă clocotită, cum se înfășura în cearșaf, cum așeza pe scăunel sulurile de bandaje... Cum scotea de undeva niște frînghii...

Wasilko își spuse că așa trebuie să arate un călău care se pregătește să tortureze pe cineva. Și deodată îl cuprinse uimirea cînd auzi la capul lui o voce caldă și domoală, atît de deosebită de tonul obișnuit al lui Antoni.

Antoni se aplecase asupra lui și vorbea senin și blînd :

— Ei, curaj, prietene, fii bărbat ! Trebuie să suferi puțin, dacă vrei să fii iar un flăcău vioi și semeț. Totul va merge bine. Hai, sprijină-te de mine.

L-a luat pe brațe și l-a lungit pe masă.

— Vezi, spunea, eu știu că tu ești curajos, că o să strîngi din dinți și n-o să scoți nici un cuvînt. Dar fără voia ta, s-ar putea să tresari, așa că trebuie să te leg. Fiindcă orice tresărire ar putea să-mi strice treburile. Bine ?

— Leagă, șopti Wasil.

— Și nu te uita aici. Uită-te în tavan sau pe fereastră, la norii de pe cer.

Vocea aceasta domoală îi liniștea nervii. Simțea cît de tare îl strîng frînghiile. Acum era atît de strîns legat de masă, încît nici nu se putea mișca. Trăgînd cu coada ochiului mai văzuse că Antoni își suflecase pînă sus mînecile și își spălase îndelung mîinile în apă fierbinte.

Pe urmă s-a auzit zornăitul instrumentelor, încă o secundă și pe piciorul drept simți două atingeri repezi de sîrmă înroșită în foc. Încă două !... Durerea devenea tot mai puternică. Wasil încleștă fălcile cît putu de tare, în ochi îi apărură lacrimile. I se părea că se scurg ceasuri în șir, iar durerea creștea mereu... În cele din urmă printre dinții strînși îi scăpă un strigăt prelung și înăbușit :

— Aaaaa...

În piciorul dureros simți deodată o lovitură puternică. Durerea fusese atît de mare încît parcă-i turnase foc în măduva oaselor și-i smulsese mușchii într-o strînsoare ucigătoare. În ochi i se roteau punete argintii.

— Mor, își spuse și leșină.

Cînd și-a revenit, primul lucru pe care l-a simțit a fost un gust de rachiu în gură. Era complet vlăguit. Nu-și putea ridica pleoapele, nu-și dădea seama unde e și ce s-a-ntîmplat cu el. Pe urmă a simțit miros de tutun și a început să deslușească șoapte. Vorbeau doi bărbați. Da, recunoștea vocea tatălui și a lui Antoni.

Deschise cu greu ochii. Se obișnui cu lumina. Pe laviţa din faţa lui stătea Prokop şi se uita la el. Alături, Antoni.

— A deschis ochii, spuse tatăl. Băiatul meu, Wasilko! S-a-ndurat cerul de noi, păcătoşii! Slavă lui. Băiatul meu, trăieşti? Trăieşti?...

— Cum să nu trăiască. Antoni se apropie de pat. Trăieşte şi ar trebui să se însănătoşească.

— Mi-ai pus la loc oasele picioarelor? întrebă în şoaptă Wasil.

— Păi, cum? ! Şi am reuşit! Tare rău mai erau rupte, iar doctorul acela ţi-a făcut şi mai mult rău. Acum stai liniştit. Ar trebui să se sudeze bine.

— Şi... şi voi merge?

— Vei merge.

— Ca toţi oamenii?

— Ca ei.

Pleoapele lui Wasil căzură din nou.

— A adormit, spuse Antoni. Să-l lăsăm să doarmă. Somnul îi dă puteri.

Capitolul VII

O săptămînă mai tîrziu, lui Wasil i-a trecut febra şi i-a revenit pofta de mîncare. Odată cu speranţa îi revenea şi buna dispoziţie. În timpul pansării se schimonosea de durere, dar glumea. Îl îngrijea Antoni însuşi, iar cînd era mai mult de lucru la moară, atunci femeile aveau grijă de bolnav.

N-a fost chip să se păstreze taina faţă de ele şi se vede că de aceea vestea despre operaţie s-a răspîndit prin împrejurimi. Cîte un prieten sau coleg al lui Wasil se abătea din drum ca să mai schimbe o vorbă cu el. Şi femeile curioase veneau să spioneze, ca să aibă ce bîrfi. Numai de Antoni se fereau şi dacă cineva vedea că e în odaie, pleca numaidecît.

Aşa au trecut octombrie, noiembrie, decembrie. În ziua de ajun, Wasil a început să-l roage pe Antoni să-l lase să-şi încerce puterile. Antoni însă mîrîi ameninţător:

— Stai acolo și să nu miști vreo aţelă ! Îţi spun eu cînd !

Abia spre sfîrșitul lui ianuarie hotărî că-i timpul să scoată bandajul. Toată familia ar fi vrut să fie de față, dar Antoni n-a lăsat pe nimeni. El însuși era foarte emoţionat și-i tremurau mîinile cînd desfășura bandajul.

Picioarele lui Wasil se subţiaseră și mai mult, mușchii se atrofiaseră și mai rău. Dar rănile se vindecaseră bine și, ce-i mai important, dispăruseră nodurile și strîmbăturile de pe picioare.

Antoni pipăia cu băgare de seamă prin pielea subţire centimetru cu centimetru de os. Ţinea ochii închiși, de parcă privirea l-ar fi încurcat. În cele din urmă răsuflă ușurat și mormăi :

— Mișcă degetele... Acum ușor tălpile... Doare ?...

— Nu, nu doare, răspunse Wasil cu vocea sugrumată de emoţie.

— Acum încearcă să îndoi genunchii...

— Mi-e frică.

— Hai, curaj !

Wasil îi îndeplini porunca și se uită cu lacrimi în ochi la Antoni.

— Pot să-i îndoi ! Pot !

— Ai răbdare. Nu prea mult. Acum ridică ușor piciorul ăsta... așa, acum pe ăsta...

Wasil făcea eforturi ca să-i îndeplinească indicaţiile și tremura din tot trupul de emoţie.

— Iar acum acoperă-te și stai acolo. Mai stai vreo săptămînă. Pe urmă începi să te ridici.

— Antoni !

— Ce-i ?

— Asta înseamnă... asta înseamnă că... voi putea umbla ?...

— La fel ca mine. Nu dintr-o dată. Trebuie să înveţi. La început, ca un copil mic, n-ai să te poţi ţine pe picioare.

Și aceasta era adevărul. Abia după două săptămîni de la scoaterea bandajelor a reușit Wasil să înconjoare odaia

fără ajutorul cîrjei. Atunci Antoni a chemat toată familia. A venit Prokop și Agata, și amîndouă femeile tinere, și micuța Natalka.

Wasil stătea pe pat, complet îmbrăcat și aștepta. Cînd s-au adunat toți, s-a ridicat și a înconjurat odaia încet, slăbit, dar cu pas sigur. S-a oprit în mijlocul odăii și a izbucnit în rîs.

Atunci femeile s-au pornit pe plîns de parcă s-ar fi întîmplat o mare nenorocire. Mama Agata își luase fiul în brațe și se cutremura de plîns. Numai bătrînul Prokop stătea nemișcat, dar și lui îi curgeau lacrimile pe mustăți și pe barbă.

Cînd s-au mai potolit plînsetele și rîsetele femeilor, Prokop îi făcu semn lui Antoni.

— Vino cu mine.

Au ieșit amîndoi din aripa cea nouă, au înconjurat casa și au intrat în tindă.

— Dă-mi căciula ta, îi porunci Prokop. A luat-o și a dispărut cu ea în odaie. A stat acolo vreo zece minute. Deodată ușa se deschise. Ținea căciula cu amîndouă mîinile. I-o întinse lui Antoni.

— Ține, ia ! Numai imperiali. Îți ajung pentru tot restul vieții. Binele pe care mi l-ai făcut tu, nu se poate plăti cu bani, dar dau tot ce pot ! Ia-i !

Antoni se uită întîi la el, apoi la căciulă : era aproape plină cu monezi mici de aur.

— Ce-i cu tine, Prokop ? Antoni făcu un pas îndărăt. Ce-i cu tine ? Tu ți-ai pierdut mințile.

— Ia-i ! repetă Mielnik.

— Ce să fac cu ei ? Eu n-am nevoie. Astîmpără-te, Prokop. Pentru bani am făcut eu asta ?... Pentru că țin la voi, pentru că ești un om de treabă ! Și-mi părea rău de băiat.

— Ia-i !

— Nu-i iau ! îi răspunse hotărît Antoni.

— De ce ?

— N-am ce să fac cu ei. Nu-i iau !

— Ți-i dau din inimă, cerul mi-e martor, că ți-i dau din inimă. Și nu-mi pare rău.

— Iar eu îți mulțumesc din inimă. Îți mulțumesc, Prokop, pentru gîndul tău curat, dar eu n-am nevoie de bani. O bucată de pîine am, pentru tutun și îmbrăcăminte cîștig, ce să fac cu ei ?

Mielnik rămase pe gînduri.

— Eu ți-i dau, spuse în sfîrșit, iar tu nu-i iei. Treaba ta, Antoni. Cu forța nu ți-i pot da. Dar nici tu nu ai dreptul așa ! Tu, Antoni, nu vrei să-mi primești recunoștința. Ce vrei, să-mi scoată oamenii ochii că pentru așa lucru cu nu te-am răsplătit cu nimic ?... N-ai dreptul să te porți cu mine așa necreștinește, neomenește. Nu vrei aur, atunci primește altceva. Fii oaspetele meu. Trăiește cu noi ca unul de-al familiei. Vrei cîteodată să dai o mînă de ajutor la moară sau în gospodărie, dă, nu vrei, nu da. Trăiește ca la tatăl tău.

Antoni încuviință dînd din cap.

— Mă simt bine la tine, Prokop, și rămîn. Dar n-am de gînd să-ți mănînc pîinea pe degeaba. Cît mai sînt sănătos și mă mai țin puterile, nu mă las de muncă, fiindcă ce viață ar fi aia fără muncă ? Iar ție îți mulțumesc pentru inima ta bună.

Mai mult n-au vorbit despre asta. Și totul a rămas ca mai înainte. Doar la masă, mama Agata îi punea lui Antoni farfurie separată, și-i alegea chiar ea cele mai grase bucăți de carne.

În prima vineri, cînd se adunase o mulțime de lume la moară, Wasil a ieșit în ogradă îmbrăcat într-un cojoc scurt, nou, cu căciulă înaltă de astrahan și cizme cu carîmbi de lac. Mergea de față cu toți, de parcă n-ar fi avut niciodată nimic. Oamenii căscau larg gurile și își dădeau coate, pentru că nimănui nu-i venea să creadă ce spuneau femeile, că argatul lui Prokop Mielnik, Antoni Kosiba, venit de pe meleaguri îndepărtate, l-a vindecat ca prin minune pe Wasil.

Pe cît de cunoscută fusese înainte nenorocirea lui Wasil, pe atît de răsunătoare devenise acum însănătoșirea lui. Se vorbea la Biernaty și la Radoliszki, la Wieckuny și la Nieskupa, la Poberezie și la Guminskie. Iar de acolo vestea a mers și mai departe, pînă la moșia lui Romejko și a lui Kuncewicz, pînă în satele întinse de pe Ruczejnica, ba

chiar și mai departe. Pe acolo oamenii se ocupau mai puțin de asta, dar aici, aproape, toți țineau minte însănătoșirea nemaipomenită de la moară.

Așa că pe la sfîrșitul lui februarie, cînd în răsura din pădurea din Czumsk un meșteacăn a căzut peste Fedorczuk, un țăran din Nieskupa, vecinii au hotărît să-l ducă la moară, la Antoni Kosiba. L-au adus aproape fără suflare. Sîngele îi țîșnea pe gură, iar omul nici nu mai gemea.

Cînd sania trasă de un căluț mic și umflat s-a oprit în fața morii, Antoni tocmai ducea un sac de tărîțe în magazie.

— Ajutor, frate, i se adresă unul dintre ei. Un copac ne-a strivit vecinul. Patru copii rămîn orfani, fiindcă pe mama lor am îngropat-o anul trecut.

A ieșit și Prokop, iar ei de îndată s-au întors spre el să-l convingă pe Antoni.

— L-a vindecat pe băiatul tău, să-l ajute și pe Fedorczuk.

— Nu-i treaba mea, oameni buni, le-a răspuns Prokop așezat. Nu pot nici să-i poruncesc, nici să-l opresc. E treaba lui.

În vremea asta, Antoni își scuturase mîinile de făină și îngenunchease pe zăpadă lîngă sanie.

— Luați-l cu grijă, spuse, și veniți după mine.

După însănătoșirea lui Wasil, Antoni rămăsese definitiv în aripa cea nouă. Acolo se simțea mai bine și apoi tot stătea ca goală. Acolo l-au dus și pe Fedorczuk.

Antoni s-a ocupat de el pînă seara tîrziu, apoi s-a dus în odaia în care așteptau țăranii din Nieskupa.

— Slavă cerului, spuse, vecinul vostru e un bărbat zdravăn. Șira spinării e-ntreagă. I-a frînt numai șase coaste și furca gîtului. Duceți-l acasă și să stea culcat pînă nu mai scuipă sînge. Cum îl apucă tusea dați-i cîte o bucată de gheață. Nu-i dați nimic fierbinte. Și nici mîna stîngă să n-o miște. Se vindecă. Peste zece zile trimiteți pe cineva după mine, să văd cum îi merge.

— Și n-o să moară ?

— Eu nu-s proroc, ridică Antoni din umeri, dar cred că dacă faceți tot ce vă spun eu, scapă.

L-au luat pe Fedorczuk și au plecat. N-au trecut însă zece zile și tot din Nieskupa au adus un nou pacient. Un argat a alunecat cînd făcea o copcă în gheață și și-a despicat laba piciorului cu securea, aproape pînă la os. Nu se știe dacă securea era ruginită sau i-a intrat în rană mizeria din papuc, destul că piciorul se înnegrea văzînd cu ochii. Pînă și bolnavul își dădea seama că e cangrenă.

Antoni clătină din cap și mormăi :

— Eu nu mai am ce face. Piciorul e pierdut.

— Salvează-mi măcar viața ! se ruga nefericitul.

— Trebuie tăiat piciorul de aici, din locul ăsta. Antoni arătă deasupra genunchiului. O să rămîi schilod pe toată viața și o să mă blestemi. O să spui că se mai putea face ceva.

— Îți jur, frate, salvează-mi viața, că văd și eu petele negre. Cangrenă.

— Cum vrei, căzu de acord Antoni după o clipă de gîndire.

Operația a fost foarte dureroasă și într-atît l-a sleit pe bolnav, încît nici nu l-au putut lua acasă vreo cîteva zile. Viața lui însă nu mai era în primejdie.

După aceste cazuri, faima lui Antoni Kosiba a crescut și mai mult. Aproape că nu era zi să nu vină bolnavi cu fel de fel de suferințe. Unuia îi puroiau ochii de nu mai vedea nimic pe lume, pe altul îl dureau oasele, al treilea se plîngea de crampe, altul se sufoca de tuse. Erau și dintre cei care nu știau ce au : boleau și gata.

Antoni nu-i ajuta pe toți. Pe unii îi trimitea imediat înapoi, spunîndu-le că pentru boala lor nu-i nici un leac. Altora le spunea fel de fel de lucruri : să pună pe pîntece un sac cu nisip fierbinte, să nu pună sare în mîncare, și să nu mănînce carne, să bea felurite fierturi din plante. Și așa se întîmpla, că cine pleca de la el cu vreun sfat întotdeauna se însănătoșea, iar dacă nu se însănătoșea de tot, cel puțin îi mai alina suferința.

În împrejurimi erau cîțiva vraci. La Pieczki, la contele Zantoft, un baci bătrîn știa să descînte bolile de piele și durerea de dinți, dar se pricepea și la alte boli. O babă, Biclakowa, din colonia Nowe Osiedle, avea leac pentru pecingine și pentru nașteri norocoase ; un țîrcovnic din

Radoliszki gonea viermii și oprea sîngerările. Dar toți îl puneau pe bolnavi să spună niște rugăciuni sau niște cuvinte misterioase, făceau niște semne deasupra bolnavilor sau le dădeau amulete.

În schimb vraciul cel nou, Antoni de la moară, nu făcea așa ceva. El întreba, se uita, pipăia, pe urmă umbla ca rătăcit prin odaie, își freca violent fruntea, își dădea ochii peste cap și spunea numaidecît cum trebuie vindecată suferința.

Prin sate oamenii discutau mult despre metodele lor de vindecare. Dintr-un punct de vedere Antoni Kosiba îi întrecea pe toți : nu lua bani. Dacă bolnavii aduceau un boț de unt, un pui, un săculeț cu bob, un sul de pînză de casă ori un scul de lînă, le primea mulțumind cu un mormăit scurt, dacă nu aduceau nimic îi ingrijea și așa. Unora mai săraci le mai dădea și de la el, iar ce rămînea intra în cămara lui Mielnik. Antoni n-avea nevoie de nimic pentru el, lui îi era de-ajuns să aibă de tutun, de o pereche de bocanci neargăsiți și de ceva îmbrăcăminte. Pentru atîta îi ajungea cîștigul de la moară, fiindcă nu se lăsase de lucru, cu toate că Prokop îl îndemnase la aceasta din recunoștință pentru băiat, și pentru tot ce le dădea lor Antoni.

În vremea asta numărul pacienților creștea. Erau și zile în care lui Antoni nu-i mai rămînea nici un ceas pentru munca lui. Afară stăteau cîte zece sau și mai multe căruțe cu bolnavi, dacă veneau de departe. Fiindcă și dintre aceștia erau mulți, Altfel, cei care mai aveau putere, veneau pe jos. În cămară, în tindă și chiar în odaie, prin colțuri, se ridicau grămezi cu daruri, fiindcă mama Agata nu voia să primească decît hrană, în schimb pînza, lîna, inul, pieile de miel și de vițel, penele și în primul rînd plantele la care se lăcomea Antoni, zăceau grămadă unele peste altele.

— Acuși ajunge gunoiul pînă-n grindă, spunea Zonia cea lată-n șolduri. Te dă afară bogăția din casă. Dacă mi-ai spune, ți-aș mătura... Și podeaua ar trebui frecată...

— Lasă... Făcea el cu mîna. Mie mi-e bine și așa.

— Ar trebui spălate ferestrele, adăuga ea.

— Merge și așa.

— Bărbatul fără-ngrijire e ca livada fără-ngrădire.

Antoni tăcea crezînd că dacă nu răspunde, Zonia o să stea, ce o să stea, și o să plece. El de fapt o îndrăgea, prețuia bunătatea ei, dar prefera să fie singur.

De data asta Zonia însă nu se dădea bătută.

— Tu, Antoni, ești un bărbat descurcăreț. Dar nu știi să-ți vezi interesul. Ehe, ce bogății ai putea tu strînge dacă ai vrea. Atîta popor vine la tine. Să-i ajuți pe suferinzi, e un lucru creștinesc. Dacă-i sărac, și pe degeaba, dar mi se-ntorceau măruntaiele pe dos cînd am văzut că n-ai luat de la un bogătan ca Dulejko din Bierwinty decît un cojocel. El ți-ar fi dat și o vacă dacă i-ai fi cerut. Mulți bani ai putea strînge.

— N-am nevoie de bani. Ridica el din umeri. Eu nu sufăr de foame și nu am pentru cine strînge.

— Asta-i vina ta.

— Care?

— Că n-ai pentru cine strînge. Ar trebui să ai și tu femeia ta. Și copii.

— Eu sînt bătrîn de-acum, mormăi.

Zonia își arătă dinții.

— Tu, bătrîn... Cîte nu te-ar lua! ...

— Nu-i nevoie.

— Și eu te-aș lua. Zău că te-aș lua.

Antoni se întoarse repede cu spatele și mormăi:

— Lasă prostiile astea.

— Dar de ce-s prostii ?... Nu te teme. Nu trece lună să nu mă peteească cineva. Sînt eu văduvă, dar nu sînt cea din urmă muiere. Duminica trecută, ai văzut și tu, au venit din Wickuny bătrînul Baran și grădinarul Siwek. M-au cerut pentru Miszczonek cel tînăr. Eu însă nimic, cu toate că-i mai tînăr decît mine și-i lasă tat-său treizeci de jugăre de pămînt. Eu însă nici gînd. Nu așa bărbat îmi trebuie mie. Pe tine te-aș lua, numai o vorbă de-ai zice. Și află că și Prokop ar fi...

— Nu mi-e mie de-nsurat, Zonia...

— Nu-ți plac ?

— Ce să-mi placi ?... Mie nu-mi place nici una, fiindcă nu mi-e gîndul la însurătoare...

— Adică, de ce ?

— De aia.

— Ai şi tu nevoie de femeie. Ori poate că n-ai ?

— Nu.

— Atunci, du-te dracului ! răbufni pe neaşteptate Zonia. Să stai pe deal şi să nu vezi soarele ! Scutura-te-ar frigurile ! Să stai în apă şi să nu-ţi poţi astîmpăra setea. Uită-te la el ! Aşa eşti tu de ţanţoş. Aşa eşti de duşmănos ?... Bine, bine. Am să ţin eu minte. Ptiu !

Şi a ţîşnit afară trîntind uşile, roşie de furie. A doua zi însă nu mai rămăsese nimic din supărarea ei. Îi turna iar grijulie supă, ceai mai tare decît altora şi îşi arăta dinţii frumoşi şi albi.

În afară de Zonia şi micuţa Natalka, în căsuţa lui Antoni nu mai intra nimeni din familia morarului. Dacă ar fi putut, Natalka, ar fi stat zi şi noapte aci. Se legase mult de Antoni.

Într-o zi îi spuse :

— Mătuşa Zonia se găteşte tot mai frumos. Ieri şi-a cumpărat la iarmaroc o bluză roşie. Şi ghete cu toc înalt...

— Asta-i bine.

— Dar eu ştiu de ce se găteşte ea aşa.

— Pentru că-i muiere, iar muierilor le place să se gătească.

— Nu, Natalka clătină din cap. Pentru că ea vrea să se mărite cu tine.

— Nu vorbi prostii, o repezi el.

— Nu eu, Witalis vorbeşte. Şi bunica la fel.

— Prostii.

Fetiţa bătu din palme.

— E adevărat ?... E adevărat ?...

— Sigur că-s prostii. Dar tu de ce te bucuri aşa ?

— Pentru că eu ştiu de ce n-o vrei pe mătuşa Zonia. Tu te-nsori cu mine, cînd o să fiu mare.

— Sigur că da, sigur că da. O mîngîia pe păr zîmbind.

— Te-nsori cu mine ?

— Numai să creşti.

Numai cu ea îi plăcea să stea de vorbă, numai ei îi zîmbea uneori. O îndrăgise pe Natalka din toată inima. Aşa că de cîte ori fata avea vreun atac de epilepsie, se amăra rău de tot şi îşi spunea că numai să vină primăvara şi se duce în pădure să caute ierburile care o pot

lecui. Pe aici, unde oamenii strîngeau pentru vînzare ori pentru folosul lor mușețel, valeriană, mentă, floare de tei, bujorel, albăstrele, frunză de mesteacăn, măciulii de mac sălbatic, angelică, mătrăgună, cimbrișor, ruje și multe alte ierburi, numai de una nu putea afla nimic. Nu-și putea aminti cu nici un chip numele ei și cu toate că o descria cum arată iarba asta cu frunzulițe mici și ascuțite, nimeni nu-i putea spune cum se cheamă și dacă se găsește prin pădurile de primprejur.

Odată s-a dus și la farmacia din Radoliszki cu speranța că o găsește acolo. Farmacistul însă, enervat de explicațiile lungi și de faptul că el nu cunoștea această plantă, i-a dat afară pe Antoni. L-a dat afară cu atît mai bucuros, cu cît înmulțirea vracilor în jurul orășelului îi stătea ca sarea-n ochi și lui și doctorului Pawlicki. Faima lor era prea mare ca să nu le ia chiar și pacienții din orășel.

În timpul dezghețului din martie, cînd oamenii au început să se îmbolnăvească mai des, dar doctorului Pawlicki nu-i sporea numărul pacienților, acesta se sfătui cu farmacistul și se hotărî să acționeze. Scrise o amplă sesizare prefectului și medicului șef din județ, plîngîndu-se de adevărata plagă a vracilor, cerînd adoptarea unor măsuri oficiale în scopul etc. Măsurile oficiale mergeau încet și nu venea nici un răspuns. Între timp s-a întîmplat un lucru care l-a înfuriat la culme pe doctorul Pawlicki. Într-o zi a venit după el trăsura din Kluczewo. Domnul Kijakowicz, boierul din Kluczewo suferea de pietre la rinichi și chema deseori medicul. Brișca din Kluczewo își făcea apariția de obicei dis-de-dimineață. Aceasta era urmarea unor cauze bine determinate. Domnul Kijakowicz avea seara oaspeți la bridgi și cum nu se putea abține să nu bea cîteva pahărele, noaptea îl apucau crizele, iar în zori vizitiul Ignacy pornea cu o pereche de murgi iuți după doctor.

De data aceasta a venit abia după-amiază. Așezîndu-se în brișcă, doctorul Pawlicki începu să-l întrebe ce s-a-ntîmplat. Ignacy, cinstit cum era, se vede că nu-și dădea seama de ceea ce spune și cu cine vorbește, ori poate că o făcea anume ca să-l necăjească pe doctor, care mereu uita de bacșiș, i-a povestit totul deschis. Stăpînul îl tri-

misese ca de obicei dis-de-dimineață, dar nu după domnul doctor, ci după vraciul acela, Antoni Kosiba, care locuia la Mielnik, la marginea orășelului.

— Cum așa ? se înfurie doctorul. Te-au trimis după vraci ?

— După vraci.

— Se vede că domnul Kijakowicz se grăbește să ajungă pe lumea cealaltă.

— De grăbit nu se grăbește. Dar lumea zice că vraciul ăla dacă lecuiește pe cineva, apoi parcă-i ia boala cu mîna.

Doctorul izbucni.

— Cită prostie ! cîtă prostie ! Dumneata nu înțelegi că un neghiob, care habar n-are de medicină, de anatomie, e un pericol pentru viața omului ?

— Eu înțeleg, răspunse vizitiul.

— Te lămuresc eu îndată. Să zicem că ți se îmbolnăvește cel mai bun cal. La cine te duci ? La veterinar sau la un neisprăvit care nu știe unde-i coada și unde-i capul calului ?

Ignacy se porni pe rîs.

— Cine să nu știe așa ceva ? !... Dar de ce să zic eu că mi se îmbolnăvește calul ?... Dacă omul îngrijește de cal, și-i un cal bun, de ce să zic de boală, să nu fie într-un ceas rău.

Doctorul Pawlicki dădu din mînă, dar adăugă :

— Vezi însă că dumneata ai avut atîta minte să nu te duci după vraciul acela, ci să vii după mine.

— Dar ce era să fac ? Dacă m-aș întoarce cu brișca goală, boierul m-ar lua la palme. Mă gîndesc eu și-mi zic : dacă ăla nu vrea, atunci mă duc după domnul doctor.

— Cine nu vrea ?

— Ăla... Vraciul de la Mielnik.

— Cum nu vrea ?

— Așa, n-a vrut. Eu, zice n-am vreme să umblu pe la boierii voștri, zice. Nu vezi, zice, cîți bolnavi așteaptă?... Așa zice, iar eu mă uit, e adevărat : popor mult ca joia la iarmaroc. Atunci eu îi zic : boierul, zic, îți plătește mai mult decît toți ăștia la un loc, numai să-l ajuți. Atunci

el zice : Dacă boierul e bolnav, să vină aici şi el ca ceilalţi. Mie bani nu-mi trebuie... Ce era să fac ?... Am întors şi gata. Ştiu şi eu că el nu ia bani.

— Dar produse ia, strigă Pawlicki.

— Nu, nici produse nu ia ! Ceva unt, ouă, cîrnaţi. Nu-i lacom.

Doctorul strînse din dinţi. Ajuns la conac, nu i-a mai făcut reproşuri domnului Kijakowicz, dar la întoarcere i-a poruncit însă lui Ignacy să se abată pe la moară.

În faţa morii, sau mai degrabă în bătătura din faţa căsuţei, erau vreo duzină de căruţe. Caii deshămaţi mîncau liniştiţi fin. În căruţe zăceau bolnavi. Vreo şapte, opt ţărani şedeau pe grinzile de lîngă grajd, trăgînd din ţigară.

— Unde-i... vraciul acela ? întrebă doctorul Pawlicki.

Unul dintre ţărani se ridică şi-i arătă cu mîna spre uşă.

— În odaie, domnişorule !...

Doctorul sări din brişcă şi împinse uşa. Chiar în tindă îl lovi duhoarea de piele neargăsită, de catran şi de varză acră. În odaie era o putoare insuportabilă. Grămezile de zdrenţe şi murdăria de pe duşumea, de pe geamuri şi de pe lucruri... Era aşa cum îşi închipuise doctorul. Lîngă perete şedea o femeie cu simptome clare de icter. Un uriaş lat în umeri, cu părul încărunţit, stătea aplecat deasupra mesei şi amesteca nişte ierburi uscate într-o basma murdară.

— Dumneata eşti vraciul ? întrebă cu o voce aspră doctorul Pawlicki.

— Eu sînt muncitor la moară, răspunse scurt Antoni, aruncînd o privire neprietenoasă spre noul venit.

— Dar îndrăzneşti să tratezi bolnavii ! Otrăveşti oamenii ! Ştii dumneata că pentru asta te mănîncă puşcăria ?

— Ce doriţi, cine sînteţi dumneavoastră ? întrebă liniştit vraciul.

— Eu sînt medic, doctor în medicină. Şi să nu-ţi închipui că am să închid ochii la modul în care otrăveşti dumneata populaţia.

Vraciul sfîrşi cu ierburile, legă basmaua şi dîndu-i femeii legătura, spuse :

— Cît ici de două ori între degete la o litră de apă, aşa cum ţi-am spus. O bei fierbinte. Jumătate pe stomacul gol şi jumătate seara. Înţelegi ?

— Înţeleg.

— Cu bine.

Băbuţa mulţumi şi ieşi văitîndu-se. Vraciul se aşeză pe laviţă şi se adresă doctorului.

— Pe cine am otrăvit eu, domnule ?

— Pe toţi îi otrăveşti !

— Nu-i adevărat, domnule. Nu a murit nici unul.

— Nu a murit ? Dar vor muri ! Dumneata otrăveşti organismul încetul cu încetul. Asta-i crimă ! Înţelegi ? Crimă ! Iar eu n-am să permit ! N-am dreptul să tolerez aşa ceva ! În murdăria asta, în putoarea asta ! Numai pe mîinile dumitale sînt mai mulţi microbi decît într-un spital de boli infecţioase.

Îşi roti scîrbit privirile prin încăpere.

— Ţine minte ce-ţi spun : dacă nu încetezi practica dumitale criminală, ai să ajungi la puşcărie !

Vraciul ridică uşor din umeri.

— Ce să fac ? Eu nu fac nici un rău. Puşcăria ? Şi puşcăria e pentru oameni, nu pentru cîini. Dar vă rog să nu vă supăraţi pe mine.

— Eu te previn ! Şi te sfătuiesc să încetezi. Te sfătuiesc !

Îl ameninţă cu degetul şi ieşi. Afară respiră cu plăcere aerul proaspăt. De pe capră, Ignacy îi aruncă o privire ironică. Doctorul Pawlicki se şi instalase în trăsură, cînd îl zări în prag pe Wasil, fostul lui pacient. Wasil trebuie să-l fi aşteptat, pentru că l-a salutat şi s-a apropiat de brişcă.

— Bună ziua, domnule doctor.

Mersese cu pas sigur, iar acum stătea drept. Stătea şi se uita chiar în ochii doctorului.

— Vedeţi, domnule doctor, că m-am însănătoşit, spuse mîndru. Slavă Domnului, m-am însănătoşit. Antoni m-a vindecat. Iar dumneavoastră ziceaţi că pentru mine nu mai e nici o nădejde. Aţi vrut să mă lăsaţi schilod pentru toată viaţa.

— Şi cum te-a vindecat ? întrebă doctorul fără să-şi ascundă furia.

— Şi-a dat numaidecît seama că oasele n-au fost puse cum trebuie. Le-a rupt şi le-a pus din nou. Acum pot să şi joc.

— Ei... ei, felicitări, mormăi doctorul şi strigă la vizitiu : Dă-i bătaie !

Cît a ţinut drumul, doctorul Pawlicki nu a putut scăpa de nişte gînduri negre. Cînd a ajuns acasă era trecut de ora prînzului. Familia s-a aşezat din nou la masă, ca să-i ţină tovărăşie. Înghiţea repede friptura uscată, străduindu-se să nu se observe că nu-i place. Bătrîna Marcysia, care cu treizeci de ani în urmă îl învăţase să meargă pe picioare, umbla preocupată de ceva, tatăl se uita cu nostalgie la ziarul pe care Kamila începuse să i-l citească. Acum trei săptămîni îşi spărsese ochelarii şi nu avea bani să-şi cumpere alţii. Kamila avea pe ea o rochiţă cărămizie, în care arăta jalnic şi îmbătrînită, mama, zîmbind delicat, încerca să ascundă expresia de suferinţă care i se întipărise pe faţă. O lună de băi cu nămol i-ar reda sănătatea pentru o vreme îndelungată.

— Doamne, Doamne, îşi spunea doctorul Pawlicki, în timp ce îşi servea compotul de mere. Îi iubesc, sînt gata să fac orice pentru ei, dar e peste puterile mele să mă uit în fiecare zi şi în fiecare ceas la mizeria în care trăiesc.

I se părea că fiecare gest al lor, fiecare cuvînt, fiecare colţişor al locuinţei sărace, îi adresează reproşuri amare. Cîte speranţe nu şi-au legat ei de viitorul lui, de practica, de veniturile lui. Şi iată că stau de aproape un an în acest tîrg uitat de lume şi abia le poate asigura o existenţă modestă.

Dacă ar putea să plece de aici ! Nu se temea de greutăţi. El ar fi plecat şi în Africa, şi în Groenlanda. Ei însă ar muri aici de foame. Simţea, ştia că în lumea largă ar avea succes, ar face carieră, bani, ştia însă tot atît de bine că nu avea curajul să facă un pas hotărît. Era robul sentimentelor sale, sincere şi profunde. Aceste sentimente l-au legat de ei, de părinţi, de soră, ba chiar şi de bătrîna Marcysia, l-au legat ca nişte lanţuri, de căsuţa mică de lemn, de tîrgul acesta mizer...

Cu cît se scufunda mai adînc în mocirla unei vegetări fără perspective, cu atît mai duios, mai grijuliu îşi ascun-

dea desperarea în fața celor mai apropiați. Cît le era de îndatorat că nici ei nu-și trădau dezamăgirea. Îl dureau însă gîndurile lor, gîndurile care trebuiau să trăiască în ei. Ele pătrundeau într-un fel misterios tot ce era în casa lor, umpleau văzduhul cu o tristețe nețărmurită, pe care n-o putea împrăștia nici cel mai bine simulat rîs, nici cea mai zgomotoasă manifestare de satisfacție.

— Am fost la vraciul acela, începu Pawlicki. I-am spus cîteva adevăruri și l-am sfătuit să abandoneze practica atît cît mai e timp.

— E adevărat, interveni Kamila, că are atîția pacienți?

— Atîția ? izbucni în rîs. Dacă eu aș avea a zecea parte, dacă aș avea...

Se opri și își mușcă buzele.

Mama începu să vorbească repede, foarte repede, despre pisica Basiei, care a dispărut undeva, despre onomastica lui Koźlicki, despre vaca preotului, care dă nespus de mult lapte.

Pawlicki însă nu auzea. Ceva îl rodea, sîngele îi zvîcnea în tîmple. Pe neașteptate îndepărtă paharul cu ceai și sări în picioare.

— Pentru că el știe să trateze, iar eu nu știu !

— Jurek ! spuse îndurerată mama.

— Da ! Da ! Nu știu.

— Ce tot vorbești !

— Vă amintiți de fiul morarului, care și-a rupt picioarele ? Vă amintiți ?... Ei, eu i-am pus greșit oasele. Da, greșit. N-am știut cum se face, iar vraciul acela a făcut-o !

Tatăl îi puse mîna pe umăr.

— Liniștește-te, Jurek. N-are de ce să-ți fie rușine, tu nu ești chirurg. Iar ca internist nu ești obligat să te pricepi la... altă specialitate.

Doctorul Pawlicki rîse.

— Sigur că da ! Nu sînt chirurg. Dar vraciul acela, fir-ar să fie, nici el nu e chirurg. E un simplu țăran ! E un simplu argat al morarului !... Dar m-am săturat ! Mi-e totuna. Nu dau voie nimănui să mă lase muritor de foame! O să vedeți voi ! O să vedeți că știu să lupt !

Ieși, trîntind ușa.

Capitolul VIII

În orășelul Radoliszki, acolo unde o străduță îngustă, care poartă numele lui Napoleon, dă în Piața Mică, botezată Piața Independenței, e o clădire cu etaj, construită din cărămidă roșie. În ea sînt patru prăvălii. Cea mai mare și cea mai arătoasă dintre ele e cea de pe colț, proprietatea doamnei Michalina Szkopkowa. În prăvălie sînt de vînzare articole de papetărie, timbre fiscale și poștale, ață, panglici, nasturi, pe scurt : un adevărat bazar care mai avea și tutun și țigări.

De cîte ori venea Antoni Kosiba la Radoliszki, tocmai în prăvălia doamnei Szkopkowa își cumpăra tutun, țigări și chibrituri și tot de aici mai cumpăra și ață de mătase.

Doamna Szkopkowa servea rar în prăvălie. Mai mult joia, cînd era zi de tîrg. De obicei avea de lucru pînă peste cap acasă, pe lîngă cei patru copii și în gospodăria ei frumușică. La prăvălie se ajuta cu o fată tînără, orfană, care își îndeplinea cinstit și conștiincios obligațiile de vînzătoare, pentru locuință, masă și zece zloți pe lună.

Doamna Szkopkowa știa să prețuiască și alte calități ale fetei, în primul rînd faptul că pe Marysia o simpatizau clienții. O simpatizau pentru că era politicoasă, zîmbitoare, binevoitoare și cum se spune, frumoasă. Mulți dintre clienții mai răsăriți, ce să mai ascundem, intrau special în prăvălia doamnei Szkopkowa ca să mai stea de vorbă cu Marysia, să mai glumească cu ea și să-i facă curte. Domnul farmacist, notarul, nepotul preotului paroh, moșierii din împrejurimi, inginerii din fabrică — nici unul nu pierdea ocazia să treacă după un pachet de țigări sau după o carte poștală.

— Tu, Maryńka, să ai grijă, spunea doamna Szkopkowa. Tu nu te uita la oricine și nici la oameni însurați, dar dacă se nimerește un flăcău cu situație, care îți place, du și tu o politică înțeleaptă. Cine știe, poate ieși chiar o căsătorie.

Marysia rîdea.

— Mai am timp.

— În asemenea treburi, noi femeile n-avem niciodată timp. Iar tu cred că împlinești în curînd douăzeci de ani.

E vremea. La vîrsta ta eu aveam un fiu de trei ani. Să nu pierzi vremea cu oricine, şi nici prea sus să nu ţinteşti, că te frigi. Asta ţi-o spun eu !... De pildă cu domnişorul acela de pe motocicletă ! Vine el, vine, dar să se-nsoare cu tine nici nu-i trece prin cap. Îi cunosc eu pe ăştia. Îi cunosc bine ! Îşi dau ochii peste cap, te prind de mînă, oftează, şi pe urmă... ruşinea de pe lume ! Nu-ţi căuta nenorocirea cu lumînarea.

— Ce spuneţi, doamnă ! rîdea Marysia. Nici prin minte nu mi-a trecut aşa ceva.

— Bine, bine ! Tatăl lui e mare bogătaş. Proprietar de moşie şi de fabrică. Îşi însoară fiul cu vreo contesă... Să ţii minte asta.

— Fireşte. Eu nici nu mă gîndesc. Ce aţi văzut la el ? Dacă-i fac vreunui client ochii dulci, adăugă în glumă, atunci bătrînului vraci de la moară.

Era adevărat. Marysia îl îndrăgise pe Antoni Kosiba. În primul rînd o atrăgea meseria lui. În orăşel se spuneau tot felul de minuni despre el. Ziceau că pe cine atinge el cu mîna, îl însănătoşeşte, chiar de-ar fi pe moarte, că şi-a vîndut sufletul diavolului, alţii spuneau că i-a dat puteri Maica Domnului de la Ostra Brama, ziceau că lecuieşte pe gratis, că ştie şi ierburi, care-i de ajuns să le bei ca să-l iubeşti pe cel care ţi le-a dat.

Şi apoi era tot timpul trist, tăcut şi avea nişte ochi atît de buni.

Şi se purta altfel decît oamenii simpli. Nu scuipa pe duşumea, nu înjura, nu alegea marfa. Venea, îşi scotea căciula, spunea pe scurt ce vrea, plătea şi mormăia :

— Mulţumesc, domnişoară. Şi pleca.

Aşa a fost pînă într-o zi de martie, cînd pe neaşteptate s-a pornit o ploaie. Vraciul tocmai era în prăvălie, iar afară ploua cu găleata.

S-a uitat pe fereastră şi a întrebat :

— Îmi daţi voie, domnişoară, să mai rămîn pînă trece ploaia ?...

— Dar, vă rog. Sigur că da. Luaţi loc.

A ieşit de după tejghea şi i-a oferit un scaun.

— Cum să plecaţi pe o ploaie ca asta, adăugă ea. E departe. V-ar uda tot pînă aţi ajunge la moară.

Atunci a zîmbit.

— Înseamnă că ştiţi că sînt de la moară ?

— Ştiu, încuviinţă cu o mişcare a capului. Sînteţi vraci. Toată lumea vă cunoaşte. Dar nu sînteţi de prin părţile acestea, fiindcă vorbiţi altfel, cu alt accent.

— Sînt de departe, din Regat.

— Şi mama era tot din Regat.

— Doamna Szkopkowa ?

— Nu, mama mea.

— Dumneavoastră nu sînteţi fiica proprietăresei ?

— Nu. Eu lucrez aici.

— Dar mama unde e ?

— A murit. Acum patru ani... de tuberculoză.

În ochii ei se iviră lacrimi, apoi adăugă :

— Dacă dumneavoastră aţi fi fost atunci pe aici, poate că aţi fi vindecat-o... Sărmana de ea. Altceva visa ea pentru mine. Dar să nu credeţi că mă plîng. Nici vorbă. Doamna Szkopkowa este foarte bună cu mine. Şi nu-mi lipseşte nimic... Poate cărţile... şi pianina.

— Dar tatăl dumneavoastră ?

— Tata a fost conductor silvic pe moşia prinţesei Dubanţeva. În codrii Odrynului. Ah, ce frumos era acolo. Eram pe atunci o fetiţă mică. Am rămas numai cu mama. Săraca de ea, a trebuit să lucreze din greu. Cîştiga cosînd, dînd lecţii de muzică. Întîi am locuit la Braslaw, pe urmă la Święciany, spre sfîrşit aici, la Radoliszki. Aici a murit mama şi eu am rămas singură pe lume. S-a îngrijit de mine preotul de dinainte, iar cînd a plecat în altă parohie, m-a lăsat în grija doamnei Szkopkowa. Mai sînt şi oameni buni pe lume. Dar e greu să n-ai pe nimeni cu adevărat apropiat.

Vraciul dădu din cap.

— Ştiu şi eu ce înseamnă asta.

— Nici dumneavoastră n-aveţi familie ?

— Nici eu.

— Pe nimeni ?

— Pe nimeni.

— Dumneavoastră aveţi cel puţin bucuria că vă iubesc oamenii, pentru că îi salvaţi. Ajutorarea aproapelui, alinarea suferinţelor trebuie să vă dea o mare satisfacţie.

Omul se simte util. Să nu rîdeţi de mine, dar eu din copilărie visam să fiu medic. Dacă trăia mama... Mă şi pregătisem pentru examenul de clasa a şasea şi trebuia să urmez gimnaziul la Vilnius.

Zîmbi trist şi dădu din mînă.

— Ah, ce să-i faci ? !

— Dumneavoastră sînteţi o domnişoară cu carte ?...

— Aş vrea să fiu. Acum e prea tîrziu. Bine că am ce mînca.

Pe tejghea era întins un lucru de mînă : o faţă de masă cu flori colorate. Fata o luă şi începu să brodeze.

— Pot cîştiga şi cu rochiţe şi cu alte mărunţişuri de îmbrăcăminte. Vedeţi, brodez. Asta-i pentru doamna Hermanowiczowa din Piaski.

— Brodaţi frumos.

— Mama m-a învăţat.

Au mai stat de vorbă vreo jumătate de oră. Cînd s-a oprit ploaia, vraciul şi-a luat rămas bun şi a plecat. Din ziua aceea însă trecea tot mai des pe la prăvălia doamnei Szkopkowa şi stătea mai mult de vorbă. O îndrăgise mult pe domnişoara Marysia. Îi făcea o mare plăcere numai să se uite la ea, la chipul ei vioi, la mîinile ei delicate, la părul ei auriu şi pieptănat lins. Avea o voce clară şi sonoră, ochii ei mari şi albaştri priveau cu căldură şi simţea limpede că şi ea îl îndrăgeşte.

La moară, ca de obicei înainte de strîngerea recoltei, era puţin de lucru. Începuseră lucrările de primăvară în cîmp, iar oamenii n-aveau timp să bolească şi să se lecuiască. Aşa că nu mai veneau atît de mulţi pacienţi, iar Antoni tot a doua, a treia zi se ducea la orăşel. Nu mai ruga pe nimeni să-i facă cumpărături, ceea ce atrase atenţia familiei lui Prokop Mielnik.

— Ceva te trage pe tine la Radoliszki, spunea înţepător Zonia.

— Ce să-l tragă, glumea Wasyl. Se duce la vreo muiere.

— Du-te de-aci, deşteptule ! mormăia Antoni îmbufnat.

Cum însă în sat nu se poate ascunde nimic, în curînd toţi ştiau că Antoni stă în prăvălia doamnei Szkopkowa.

— Ei, şi — ridicase din umeri Prokop, cînd i-a spus Zonia — e bărbat Szkopkowa e o femeie ca lumea. Nu-i nici bătrînă şi are bani. Şi-i comerciantă. Dar tu ce-ţi bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala.

Într-o zi a trecut pe la moară un negustor ambulant. Şi-a desfăcut desagii şi toată familia s-a adunat să-i admire marfa. Ce nu era acolo ! Pinzeturi subţiri de fabrică şi percaluri colorate, şi poşete orăşeneşti din piele, şi brăţări, şi fel de fel de mărgele. O avere.

Manifestîndu-şi zgomotos admiraţia, femeile se uitau la fiecare lucru, îl măsurau, îl pipăiau. Şi se tîrguiau cu înverşunare, iar tîrguiala era anevoioasă, fiindcă negustorul primea nu numai bani, ci şi in, lînă, ciuperci uscate şi miere.

Antoni stătea deoparte, dar cînd femeile s-au liniştit, s-a apropiat şi el de desagi. N-a cotrobăit mult în ei. A luat un cupon de mătase pentru rochie şi o brăţară de argint, lată, încrustată cu pietre verzi. A trebuit să-i dea negustorului multe sculuri de in şi un sul mare de lînă.

Zonia se-mbujorase toată văzînd acest schimb. Nu se îndoia că-i pentru ea. În schimb Olga era convinsă că Antoni cumpărase lucrurile pentru micuţa Natalka.

Se înşelaseră însă amîndouă. A doua zi pe la prînz, vraciul a pornit spre orăşel cu o legătură sub braţ. Amîndouă îl vedeau pe fereastră, iar Zonia, mai explozivă, începu să blesteme :

— Pentru broasca aia bătrînă, pentru vaca aia ! Frîngă-i-s-ar picioarele pe drum !

Antoni a ajuns în orăşel întreg şi nevătămat. Cum a văzut pe fereastră că în prăvălie era o doamnă, a aşteptat pînă a ieşit, apoi a intrat şi el. Domnişoara Marysia l-a întîmpinat, ca de obicei, cu căldură :

— Frumoasă vreme, unchiule ! E cald de parcă ar fi vara.

Nu se ştie de ce, îi spunea unchi. Aşa i-a venit ei în minte. Alte fete tinere se temeau de Antoni, ea nu simţea nici o teamă. Dimpotrivă, credea în bunătatea lui şi se revolta ori de cîte ori cineva dădea de înţeles că vraciul de la moară era slujit de diavol.

— Cine are de-a face cu necuratul, spunea ea, acela face rău oamenilor şi trăieşte necinstit. Cît despre el nimeni nu poate spune nimic rău.

Nu există nici o cauză care să determine o fiinţă omenească să simpatizeze altă fiinţă omenească. Simpatia vine de undeva, din văzduh sau din afară. Nici Marysia nu ştia, de ce l-a îndrăgit pe vraci. Ajunge că se bucura ori de cîte ori trecea pe la prăvălie. În ziua aceea se bucura cu atît mai mult, cu cît avea să-l roage ceva.

— Ce bine că ai venit, unchiule Antoni — îi spuse zîmbind. Am nevoie de dumneata, unchiule...

— Ce nevoie ai, domnişoară ?

— Te rog să-mi promiţi că-mi îndeplineşti orice rugăminte.

Îşi mîngîie barba şi o privi în ochi.

— Tot ce stă în puterile mele.

— Mulţumesc frumos ! Aici pe strada Bisericii, stă o bătrînă. Tare necăjită. În ultima vreme aşa i s-au umflat picioarele, încît nu mai poate merge. M-a implorat să te rog, unchiule, să treci pe la ea şi să-i dai un sfat.

— Fie ! zîmbi. Trec pe la ea, cu toate că eu nu mă duc la oameni acasă. Dar nu e nimic pe gratis.

— Ea e tare săracă... începu Marysia cam încurcată.

— Nu despre asta-i vorba, o întrerupse el, dar ca răsplată trebuie să-mi faceţi plăcerea şi să primiţi acest dar.

Spunînd asta puse pachetul pe tejghea.

— Ce-i asta ? se miră ea.

— Uitaţi-vă. Nu-i mare lucru, dar vă prinde bine.

Marysia desfăcu pachetul şi se înroşi.

— Material... Şi brăţară...

— Vă rog să le purtaţi spre sănătate şi podoabă.

Marysia scuturâ din cap.

— Eu nu pot primi aşa ceva. Nu, nu ! De ce ?... De ce îmi faceţi asemenea cadouri ?

— Mă refuzaţi ? întrebă în şoaptă.

— Păi, cum pot eu !... Şi de ce ?

— Fă-mi plăcerea asta, domnişoară. Primeşte. Dumitale rochiţa şi podoabele astea îţi prind bine, şi apoi e o mare bucurie pentru mine. Parcă ţi-aş da o parte din inima mea. Nu se cuvine să le refuzi. E un semn de re-

cunoştinţă. De recunoştinţă, că de cînd viu pe aici, mi-e mai uşor.

— Dar astea trebuie să fi costat scump !

— Ce să coste. Dădu din mînă. Dumneata ştii, domnişoară, că eu n-am nevoie de nimic pentru mine... adică... aşa am crezut pînă acum că nu am nevoie, dar iată că am şi eu aiurelile mele, toanele mele... Şi mi-am zis că trebuie să ai pe cineva pe lume, — un sufleţel bun, să ai la cine să te gîndeşti şi să-ţi fie mai uşor să trăieşti. Eu îmbătrînesc. Iar la bătrîneţe omul începe să tînjească după căldură. Te-am îndrăgit sincer, domnişoară. Ia-le, te rog ! Nu-i un dar scump, e însă din inimă. Ia-l ! Şi dumneata eşti singură şi eu sînt singur, dar singurătatea mea e grea, fiindcă sînt bătrîn. Dă-mi voie, domnişoară, ca măcar din cînd în cînd să-ţi arăt că-ţi doresc numai binele.

Fata era emoţionată. A întins mîinile şi i-a strîns puternic palmele mari şi muncite.

— Mulţumesc, mulţumesc mult de tot, unchiule Antoni. Nu le merit, dar îţi mulţumesc.

Seara, cînd s-a întors acasă, i-a arătat doamnei Szkopkowa darurile primite.

— Cît e el de bun, doamnă, spunea. Ce sînt eu pentru el ? O fată străină. Mi-a fost ruşine să le primesc, dar ştiam că l-ar durea refuzul meu.

— Ia te uită. Doamna Szkopkowa clătina din cap. Ai grijă să nu ţi se-mplinească prezicerea.

— Care prezicere ?

— Că se-nsoară cu tine.

Marysia izbucni în rîs.

— Ce spuneţi ! Dumneavoastră se vede că nu-l cunoaşteţi ! E bătrîn şi nici nu-i trec asemenea gînduri prin cap. Şi apoi, adăugă semeaţă, e mai bun decît mulţi tineri.

Şi era aproape sinceră în ceea ce spunea. Aproape, căci cunoştea ea un tînăr care îi plăcea foarte mult. Şi-au cunoscut tot în prăvălie, dar de mult, cu doi ani în urmă. Era tînărul Czyński, fiul proprietarului de la Ludwikowo. Un an întreg n-a fost pe acasă. Studia ingineria. Dar vara şi-o petrecea la Ludwikowo, de unde venea deseori prin

Radoliszki. Uneori cu părinții, în automobil sau într-o trăsură frumoasă, și atunci doar trecea pe la prăvălia doamnei Szkopkowa, alteori venea singur, călare sau cu motocicleta. Atunci stătea ore-n șir în prăvălie.

Băiatul era vioi, înflăcărat și atît de frumos, cum nu mai văzuse Marysia în viața ei. Înalt, zvelt, negru ca smoala, bronzat. Numai ochii îi avea albaștri ca ea, altfel ar fi semănat cu un țigan. Și era plin de viață, vesel, zgomotos încît atunci cînd trecea pe acolo părea că umple singur toată prăvălia. Rîdea, cînta melodii noi (cînta foarte frumos !), făcea diferite scamatorii. O dată a sărit cu picioarele pe tejghea spre dezolarea șoferului care tocmai venise după el.

Dar cel mai mult îi plăcea cum povestea. Era tînăr, numai cu șapte ani mai în vîrstă decît ea, dar, Doamne Dumnezeule, ce nu văzuse el, unde nu fusese ! A străbătut toată Europa, a fost în America și în diferite insule exotice. Și cum povestea ! Avea ce povesti, pentru că natura lui exuberantă îl băga în fel de fel de aventuri. Le înșira, parcă le scotea din mînecă.

Poate că l-ar fi socotit un mincinos, dacă n-ar fi vorbit toată lumea de scandalurile lui și n-ar fi știut cîte necazuri are domnul Czyński cu fiul. Odată, la Radoliszki, cînd era iarmaroc, a intrat călare în cîrciumă și s-a certat cu tînărul Żarnowski din Wieliszkowo, iar mai tîrziu s-a ajuns și la duel. Altădată a aprins un foc mare pe calea ferată și a oprit trenul. Multe anecdote circulau pe seama lui prin județ. Nu erau însă dintre acelea care să-l compromită ori să-l facă de rușine.

Poate doar cele cu femeile. Se spunea că nu-i scapă nici una, că le curtează pe toate și multe au vărsat lacrimi din cauza lui.

Marysia însă nu credea în bîrfe. Și nu credea din două motive. Domnul Leszek nici nu se uita la femei. Constatase chiar ea. De cîte ori stătea mai mult în prăvălie, toate frumusețile tîrgului alergau în fuga mare. Dacă vreuna vedea calul sau motocicleta în fața prăvăliei, gonea ca nebună acasă, se gătea cu cea mai frumoasă rochie, își făcea părul cîrlionți, își punea cea mai bună pălărie și venea, chipurile, după o carte poștală sau după hîrtie de scrisori.

Iar Marysia rîdea, fiindcă tînărul Czyński nici nu se uita la ele.

— Dumneata, domnule Leszek, îmi atragi clienții, îi spunea cînd rămîneau iar singuri. Doamna Szkopkowa ar trebui să-ți fie recunoscătoare.

— Dacă mai vine una, îi arăt limba ! amenință el, prefăcîndu-se iritat.

Întîmplarea a făcut ca cinci minute mai tîrziu să intre doamna farmacistă. Era gătită ca de bal și atît de parfumată încît cu greu se mai putea respira în prăvălie. Czyński, fără să stea mult pe gînduri, deși nu i-a arătat limba, a făcut ceva mult mai grav : s-a prefăcut că strănută. Și dacă a început, a tot strănutat pînă cînd doamna parfumată a plecat ca din pușcă din prăvălie, roșie și amețită de furie.

De atunci o ura pe Marysia și de cîte ori o întîlnea pe doamna Szkopkowa o asigura că nu va mai cumpăra de la ea nici de un bănuț, cît vreme va mai fi în prăvălie fata aceea oribilă.

Doamna Szkopkowa era necăjită pentru că pierdea o clientă, a și certat-o pe Marysia, cu toate că nici ea nu știa de ce, așa pentru orice eventualitate, dar n-a dat-o afară.

Farmacista poate că nu mai era tînără, dar era neîndoielnic frumoasă. Domnul Leszek nu se uita însă nici la altele mai tinere, nici chiar la cele care se îmbrăcau elegant ori proveneau din familii bune, ca nepoata de frate a preotului, ca fiica inginerului de drumuri sau ca domnișoara Pawlicka, sora doctorului. Firește, asta o măgulea pe Marysia. O măgulea cu atît mai mult, cu cît Leszek era îngrozitor de încrezut, ceea ce Marysia considera un mare defect. În timp ce față de ea era simplu și vesel, față de alți oameni se purta rigid și-i privea de sus. Vorbea de la egal la egal numai cu moșierii mai înstăriți din împrejurimi, pe ceilalți îi disprețuia. Repeta adesea că mama lui e din familie de conți, iar tatăl provenea dintr-o familie de magnați, de senatori, și că în tot voivodatul, în afară de neamul Radziwiłł și Tyszkiewicz, nimeni n-are dreptul să ridice nasul mai sus decît Czyński.

Odată, Marysia n-a mai putut răbda și i-a spus cu un zîmbet ironic :

— E foarte amuzant să vezi un tînăr bogat umblînd cu nasul pe sus ca să impună unei fete sărace, vînzătoare într-o prăvălie.

El s-a fîstîcit şi a jurat că n-a avut asemenea intenţie.

— Te rog să nu crezi, domnişoară Marysia, că sînt atît de snob şi de prost.

— Eu nu cred aşa ceva, i-a răspuns rece. Cred însă că dumneata subliniezi cu foarte mult tact diferenţa socială dintre noi...

— Domnişoară Marysia !

— ...şi favoarea pe care mi-o faci binevoind să-ţi răpeşti din timpul dumitale preţios pentru a sta de vorbă cu o vînzătoare prostuţă şi săracă dintr-un orăşel prăpădit...

— Domnişoară Marysia ! Dumneata mă scoţi din minţi !

— Nu am această intenţie, domnule. Obligaţia mea este să fiu politicoasă cu clienţii. Şi de aceea vreau să vă cer iertare că trebuie să mătur în prăvălie, iar praful ar putea să dăuneze preţioasei dumneavoastre sănătăţi, fără să mai vorbim de costumul londonez.

— Aşa vorbiţi ? se ridică palid.

— Da, domnule.

— Domnişoară Marysia !

— Mai doriţi să vă împachetez ceva ? Se aplecă peste tejghea silindu-se să zîmbească.

Czyński lovi din toate puterile cu cravaşa peste tureacul cizmei.

— Mă împachetez eu singur şi mă duc la dracul ! Adio, domnişoară ! N-o să mă mai vedeţi curînd !

— Drum bun !...

— Fir-ar să fie !

A ţîşnit din prăvălie, a sărit în şa şi a pornit în galop. Vedea pe fereastră cum goneşte ca un nebun prin piaţa nepavată a Independenţei, ridicînd nori de praf.

Se aşeză şi căzu pe gînduri. Era convinsă că a procedat cum se cuvine, că trebuia să-i dea o lecţie acestui încrezut, şi totuşi îi părea rău.

— N-o să-l mai văd curînd... Poate niciodată, oftă. Ce să fac. Poate că-i mai bine aşa.

A doua zi, la opt, cînd a venit să deschidă prăvălia, în faţa uşii aştepta pădurarul din Ludwikowo. Adusese o

scrisoare. Czyński scria că din cauza ei și-a stricat vacanța, că nu se aștepta la așa ceva de la ea, că a înțeles cu totul pe dos intențiile lui, că l-a nedreptățit și l-a jignit, dar pentru că și el s-a purtat nepoliticos, consideră că e de datoria lui de gentelmen să-i ceară scuze.

„Pentru ca să-mi înec aceste amare amintiri, scria la sfîrșit, plec la Vilnius, și voi bea pînă mă va lua dracul, așa cum v-ați dorit."

— Aștept răspuns, domnișoară ? întrebă pădurarul.

S-a gîndit o clipă. Nu, de ce să-i scrie ? Ce rost are ?

— Nu am nici un răspuns, spuse. Te rog să-i transmiți domnului că-i doresc numai bine.

Trecuseră trei săptămîni și Czyński nu apăruse. Îi era puțin dor de el, ba chiar și-a ghicit dacă va veni și dacă va intra în prăvălie. În a treia săptămînă a primit o telegramă. Nu-i venea să-și creadă ochilor : era prima telegramă pe care o primea în viața ei. Era trimisă din Krynica și suna astfel :

„Lumea e plictisitoare stop, viața e lipsită de sens stop, oare farmacista se mai parfumează stop, dumneata ești cea mai frumoasă fată din Europa centrală, stop, păcat stop, Lech".

Trei zile mai tîrziu, în Radoliszki se auzi iar huruitul motocicletei, dînd de știre întregului orășel că tînărul Czyński s-a întors pe meleagurile natale. Marysia abia reuși să ajungă la oglindă și să-și aranjeze părul, că el și dăduse buzna în prăvălie.

În fond îi era foarte recunoscătoare pentru această vizită, dar nu voia să se trădeze. Se temea să nu-și închipuie că ține atît de mult la prezența lui. Asta însă îl supără și-i strică întîmpinarea cordială la care se aștepta.

După cîteva fraze convenționale, Czyński spuse :

— Dumneata condamni snobismul meu, dar snobii au măcar această calitate că știu să facă efortul de a fi politicoși chiar și atunci cînd nu au chef de așa ceva.

Marysia ar fi vrut să-l asigure că față de el nu trebuia să facă eforturi, că întoarcerea lui și faptul că s-a gîndit la ea acolo, în Krynica, i-a făcut o mare plăcere... Dar în loc de așa ceva s-a auzit spunînd :

— Știu că aceasta este politețea dumitale.

A străfulgerat-o cu o privire plină de ură.

— Da, da ! Aveţi dreptate !...

— Nu mă-ndoiesc.

— Cu atît mai bine.

— Mă mir doar că faceţi atîtea eforturi.

Izbucni într-un rîs care i se păru sarcastic.

— O, cîtuşi de puţin. E un automatism. Vedeţi dumneavoastră, educaţia mi-a inoculat automatismul unor forme cuviincioase în relaţiile cu oamenii...

Fata îşi plecă privirile.

— Admir acest lucru.

Czyński se întoarse brusc. Nu-i vedea faţa, dar era convinsă că strîngea din dinţi.

Încă o dată ar fi vrut să facă pace. Înţelegea că trebuie să spună ceva împăciuitor, că îl tratează nedrept, că el nu se va mai întoarce dacă nu aude de la ea nici un cuvînt amabil. Înţelegea, dar nu reuşea să facă acest pas spre capitulare.

— Adio, domnişoară ! spuse şi ieşi repede, fără să mai aştepte răspuns.

Numai pentru că a intrat o clientă nu s-a pornit pe plîns.

Asta s-a-ntîmplat în urmă cu un an. Pînă la sfîrşitul vacanţei, Czyński nu s-a mai arătat niciodată în Radoliszki. Pe urmă a venit iarna, o iarnă lungă, pe urmă primăvara. Despre tînărul Czyński se mai bîrfea, ca de obicei, iar la urechile Marysiei ajungeau din cînd în cînd diferite ştiri. Se spunea că a fost la practică în străinătate, că avea să se căsătorească cu o baroneasă din Poznań, că prinţii baronesei veniseră chiar în vizită la Ludwikowo.

Marysia primea totul cu indiferenţă. Niciodată nu-şi făcuse iluzii în ceea ce-l privea pe tînărul Czyński. Şi apoi îi făcea reproşuri neîntemeiate.

În timpul iernii a trecut pe la Radoliszki caravana cinematografică. Instalat în hangarul pompierilor cu tot frigul pătrunzător de acolo, trei seri la rînd, cinematograful n-a dus lipsă de public. Rulau nişte filme americane, iar doamna Szkopkowa, cu toate că ascultase atîtea cazanii care încriminau desfrîul arătat pe ecrane, s-a hotărît, în sfîrşit, să vadă cu ochii ei acel desfrîu şi să-i aprecieze gradul de nocivitate. Dar pentru că se temea că nu va înţe-

lege multe lucruri, a luat-o cu ea pe Marysia, atît din considerație pentru educația ei, cît și pentru faptul că Marysia mai fusese la cinematograf.

Într-adevăr, Marysia fusese la cinematograf în orașe mari ca Brasław și Święciany, dar pe atunci era încă un copil. Acum se gîndea la filmele acelea și îi plăcea mai cu seamă unul dintre ele. Era povestea unei fete de la țară, pe care nimeni nu o băga de seamă prin părțile ei. Toți o socoteau o sărăntoacă. Cînd a ajuns însă într-un oraș mare, într-un magazin uriaș, prin care se perindă zilnic mii de cumpărtori, a cunoscut-o și s-a îndrăgostit de ea un pictor celebru și bogat, care a știut să vadă în ea și frumusețe, și farmec, și caracter.

— Da, se gîndea cu melancolie Marysia. Poate că într-un oraș mare e posibil, dar dacă rămînea la țară, tristă ar fi fost soarta ei.

În ceea ce o privea, știa că nu va pleca niciodată de aici. Iar aici... ce bărbat s-ar putea îndrăgosti de ea și ar putea s-o ia în căsătorie... Avea destulă minte ca să nu se gîndească nici o clipă la fiul proprietarului de la Ludwikowo. Nici părinții lui n-ar fi de acord, nici lui nu i-a trecut prin cap așa ceva și nici ea nu-și dorea să fie soția unui asemenea bogătaș. Ea căra rudelor și cunoștințelor lui pachetele din prăvălie pînă la trăsură, cum ar putea deci s-o trateze ca pe o egală cu ele.

Cu totul altfel și-ar închipui ea viitorul dacă domnul Leszek ar fi un funcționar obișnuit, fără avere, un meșteșugar sau chiar și un gospodar.

Atunci ar fi cu totul altfel !

Îl socotea culmea frumuseții bărbătești. În nici o fotografie din filme, în nici o ilustrată din prăvălie (și erau atîtea) n-a văzut un băiat mai atrăgător decît el. Îi plăcea din toate punctele de vedere. Chiar și mîndria, îngîmfarea asta a lui, nu era un defect la care să nu poți închide ochii. De altfel dacă ar fi un modest om al muncii, n-ar fi atît de încrezut.

A venit și primăvara iar Marysia dacă se mai gîndea la tînărul Czyński, apoi se gîndea ca la un personaj din visurile ei și nu ca la viitorul proprietar al moșiei din Ludowikowo.

Personajul acesta poate că nu ocupa în imaginaţia ei un loc prea important, dar permanent şi de neclintit. De neclintit pentru că nu mai exista spaţiu pentru alţii. În împrejurimi nu lipseau tinerii care îi acordau atenţie Marysiei, fără să-şi ascundă sentimentele, dar nu făceau nici o impresie deosebită asupra ei.

A venit şi iunie, un iunie călduros şi exuberant. Orăşelul înconjurat de marea vălurită a grînelor verzi, semăna cu un mănunchi uriaş de tei şi mesteceni, sub care se ascundeau, ca nişte flori modeste, căsuţele albe şi roşii, abia vizibile, printre tufele de iasomie, liliac şi floarea-miresei. În zilele de sărbătoare, cînd te întorceai dintr-o plimbare mai lungă, ţi se părea că nu există pe lume un colţişor mai liniştit şi mai frumos decît acesta. De departe nu se vedeau uliţele nepavate, pline de hîrtoape, nici grămezile de gunoi din curţi sau porcii tolăniţi în băltoace.

Soarele strălucea pe cerul senin, peste cîmp trecea o boare blîndă, înmiresmată, iar sufletul îţi era uşor şi fericit.

În zilele de lucru Marysia pleca de la prăvălie abia după şapte. Iar în prăvălie era o zăpuşeală insuportabilă. Pomii săditi de curînd în jurul pieţei dădeau încă prea puţină umbră sau aproape deloc, iar zidurile se încălzeau, aşa de tare încît produsele de tutun trebuiau duse ziua în pivniţă, de teamă să nu se prefacă în pulbere. În schimb seara, Marysia închidea cît mai repede prăvălia şi înainte de a se întoarce acasă alerga la Żwirówka. Żwirówka era un pîrîiaş, pe care vara îl trecea şi o găină fără să-şi ude penele, dar care în două locuri, lîngă şosea şi după biserică, se revărsa în două iazuri late şi destul de adînci. Lîngă şosea se scăldau bărbaţii, iar după biserică femeile, de obicei fetele tinere.

După baie îi mai rămînea destul timp ca s-o ajute pe doamna Szkopkowa în gospodărie iar pe urmă să ia o carte în mînă. Marysia citise de mult toate cărţile din biblioteca parohială, le citise şi pe cele din mica bibliotecă a şcolii generale din localitate. I se mai întîmpla să împrumute cîte un roman sau un volum de versuri de la puţinii intelectuali ai locului. Şi era avidă de cărţi. Multe le ştia aproape pe de rost, printre ele două franţuzeşti şi una germană, pe care le citea mai des, ca să nu uite limba.

Cea franceză era un volum vechi şi uzat din versurile lui Musset, proprietatea fostului preot. Odată, la prăvălie, era cu ea în mînă, cînd a intrat bătrînul şi dragul ei oaspete, vraciul de la moară.

— Dar ce citeşti dumneata, domnişoară ? întrebă, aşa într-o doară.

— Nişte poezii, foarte frumoase poezii... Versuri. Dar sînt în franceză.

— În franceză ?

— Da, unchiule. Le-a scris Musset.

Vraciul întoarse cartea spre el, se aplecă asupra ei şi Marysiei i se păru că încearcă să citească. Buzele lui se mişcară încet, dar se ridică imediat.

Era palid iar ochii lui parcă se tulburaseră.

— Ce ai, unchiule Antoni ? întrebă uimită şi uşor speriată.

— Nimic, nimic... Clătină din cap şi îşi strînse tîmplele.

— Ia loc, unchiule. Ieşi de după tejghea şi îi oferi un scaun. Astăzi e o căldură groaznică, cred că ţi-a făcut rău.

— Nu, fii liniştită, domnişoară. Mi-a şi trecut.

— Slavă Domnului. M-am speriat... În ceea ce priveşte cartea, ascultă ce limbă frumoasă. Cred că poţi să n-o cunoşti, dar tot simţi frumuseţea ei, mai ales în poezie.

Întoarse cîteva pagini şi începu să citească. Dacă şi-ar fi ridicat pentru o clipă ochii de pe carte, ar fi văzut imediat că ceva se întîmplă cu Antoni Kosiba. Dar Marysia citea pentru ea. O delectau fluiditatea şi sonoritatea strofelor, vioiciunea rimei şi sentimentele poetului care trăia disperarea a două inimi despărţite fără milă de capriciile soartei şi în care dorul arde, cu o flacără tot mai potolită, dorul care devenise singura lor raţiune de a exista.

Cînd sfîrşi îşi ridică ochii : întîlni privirile buimăcite ale vraciului aţintite asupra ei.

— Ce s-a-ntîmplat ? Sări de la locul ei.

Şi atunci auzi cum repetă, cît se poate de exact, ultima strofă. Nu se putea înşela, cu toate că şoptea cu o voce hîrîită.

— Dumneata... dumneata... începu, dar el, parcă ar fi încercat să-şi amintească ceva, spuse :

— Da... capriciile soartei. Precum copacul smuls cu rădăcini cu tot... Ce-i asta ?... Ce-i asta ?...

Se ridică împleticindu-se.

— Doamne ! Unchiule Antoni ! Unchiule ! strigă ea.

— Mi se-ntunecă mintea, spuse respirînd greu. Mi se-ntunecă de parcă aş înnebuni... Ce cai trec pe acolo ?... De ce am venit eu aici ?... După tutun... Spune ceva, domnişoară... Vorbeşte-mi...

Marysia mai degrabă simţi decît înţelese ce vrea. Începu să vorbească repede că sînt caii din Piaski, că probabil doamna Hermanowiczowa venise după cumpărături, ori să plătească o slujbă pentru sufletul bărbatului ei, că în fiecare lună dă...

Debita tot ce-i venea ei în minte şi îl ţinea pe vraci de mîinile lui mari.

Se liniştea încetul cu încetul. Se aşezase, dar tot mai respira greu. Marysia i-a adus un pahar cu apă, pe urmă a dat o fugă pînă în pivniţă după tutun şi l-a împachetat. Cum se apropia şapte, şi-a zis că nu-l poate lăsa singur.

— Mai aşteaptă, unchiule, un sfert de ceas, pe urmă închid şi te conduc o bucată de drum. Bine ?

— De ce, domnişoară ? Mă duc singur.

— Dar dacă eu vreau să fac o plimbare.

— Bine, se învoi resemnat.

— Poate vrei să aprinzi o ţigară ?... Ţi-o răsucesc eu.

— Aprind, încuviinţă dînd din cap.

Cînd au ajuns în şosea, a început să-şi revină.

— Se întîmplă să mi se facă rău, spuse. Cred că e ceva la creier. Înainte, cu mult înainte, nu mi se întîmpla.

— Dă, Doamne, să nu se mai repete, spuse Marysia şi-i zîmbi afectuos. Asta-i de la soare.

Vraciul scutură din cap.

— Nu, dragă domnişoară ! Nu-i de la soare.

— Atunci de la ce ?

Tăcu vreme îndelungată, apoi oftă :

— Nici eu nu ştiu.

Pe urmă mai adăugă :

— Şi nu mă mai întreba de asta, fiindcă deîndată ce încep să mă gîndesc, să-mi forţez memoria s-ar putea să se dezlănţuie iar răul acela în mine.

— Bine, unchiule Antoni. Să vorbim despre altceva.

— Nu, nu trebuie, domnişoară. Întoarce-te. Prea lung drum pentru picioruşele dumitale micuţe.

— Ece, nu-s deloc micuțe. Dar dacă dumneata vrei să rămîi singur, eu mă întorc.

Se opri, zîmbi, o strînse ușor la pieptul lui și o sărută cu blîndețe pe frunte.

— Dumnezeu să te răsplătească, domnișoară, spuse și se îndepărtă.

Marysia porni spre orășel. Gestul și sărutul neașteptat al acestui om nu numai că nu-i pricinuiseră vreo supărare, dar parcă o mai liniștiseră după toate cele întîmplate. Acum înțelegea și mai clar că în acest vraci bătrîn găsise o ființă cu inimă de aur și apropiată de a ei. Era convinsă că nimeni pe lume nu nutrește pentru ea sentimente mai nobile și mai fierbinți, că în caz de vreo nenorocire el e singurul care i-ar sări în ajutor.

Dar mai înțelegea că acest prieten bun are și el nevoie de ajutor, că asupra lui trebuie să se fi abătut o mare nenorocire, că în sufletul lui se petrece ceva misterios și de nepătruns.

Criza la care asistase în prăvălie, îi sugera mii de ipoteze fantastice. Pentru o minte sănătoasă fiecare dintre ele era o aberație, dar avînd de ales între banal și neverosimil, Marysia alegea, prefera să aleagă întotdeauna neverosimilul. De aceea i se părea că Antoni Kosiba, vraciul de la moară, este un personaj romantic, misterios, poate că sub sumanul lui se ascunde un prinț sau un nefericit care a comis cîndva o crimă — firește fără să vrea sau într-un moment de furie — și s-a autocondamnat să trăiască simplu și să se sacrifice pentru binele altora.

Nu, nu se înșela, nu se putea înșela, doar auzise limpede cum recitase poezia în limba franceză. Un țăran simplu nu putea s-o repete așa. Și apoi înțelesese conținutul poeziei !... Cum s-ar putea explica una ca asta ?...

— Să presupunem, se gîndea ea, că în peregrinajul său a ajuns cîndva în Franța sau în Belgia. E posibil. Mulți țărani emigrează și pe urmă se întorc.

Dar un asemenea raționament și o astfel de dezlegare a misterului erau prea prozaice. Iar dacă era așa, atunci de ce a fost atît de șocat ?... Oare nu se ascunde aci o tragedie ?... Fără îndoială că poezia i-a adus aminte de ceva, a trezit în el amintiri dureroase.

— Trebuie să fie un om neobișnuit, își spunea cu convingere.

Convingerea aceasta devenea cu atît mai puternică, cu cît își amintea mai multe amănunte care-i confirmau supoziția. Felul de a fi al acestui om, aparent, dar numai aparent și superficial, asemănător cu felul de a fi al oamenilor simpli. Delicatețea lui, altruismul...

Era sigură că a dat de urma unui mare și captivant mister și s-a hotărît să-l dezlege. Încă nu știa cum va proceda, știa însă că nu va cunoaște odihna pînă nu va descoperi miezul acestei taine.

Între timp s-au întîmplat lucruri care i-au canalizat gîndurile și preocupările în cu totul altă direcție.

Capitolul IX

Pe la mijlocul lunii iunie, într-o dimineață devreme, în piață s-a oprit un automobil mare albastru. În Radoliszki toți îl cunoșteau și știau că e al moșierului din Ludwikowo. Automobilul s-a oprit în fața prăvăliei de coloniale a Mordkăi Rabinowa. De la fereastra prăvăliei doamnei Michalina Szkopkowa se vedea ca-n palmă cum coboară întîi domnul Czyński, pe urmă doamna Czyńska și, la sfîrșit, fiul lor, Leszek.

Marysia se retrase repede de la fereastră. Reușise doar să vadă că tînărul inginer mai slăbise și că avea pe el un costum gri deschis, în care arăta și mai bine decît de obicei.

Era convinsă că din clipă în clipă ușa se va deschide și el va intra în prăvălie. Constată cu uimire că inima îi bate tot mai repede. Își spuse că s-ar putea să fie îmbujorată, iar el ar putea crede că din cauza lui.

De atîtea ori își imaginase cum îl va primi. Acum, cînd era atît de aproape, nu-și mai amintea nimic din planurile făcute. Știa doar că se bucură, că se bucură copilărește de venirea lui.

— Cel mai bine e să nu-mi fac nici un plan, hotărî ea, și să mă port potrivit cu purtarea lui. S-ar putea să intre și să ceară doar un pachet de țigări... Ca orice client.

Asta ar fi fost urît din partea lui şi numai la gîndul acesta Marysia se întristă, mai cu seamă că acum, mai mult ca oricînd, era convinsă că toamna trecută a fost nepoliticoasă şi nedreaptă cu el.

— Chiar de-ar cere numai ţigări, îşi spuse, eu tot trebuie să fiu amabilă. De-ar veni mai repede.

El însă nu veni deloc.

După un sfert de oră de aşteptare, Marysia se apropie cu băgare de seamă de fereastră şi văzu că familia Czyński se urcă în automobil. Maşina întoarse şi porni spre Ludwikowo.

— A plecat, spuse ea cu voce tare şi în prima clipă îi păru nespus de rău.

Abia seara, stînd în pat, începu să se gîndească la toate cele întîmplate şi ajunse la concluzia că asta încă nu înseamnă nimic. Chiar dacă ar fi vrut să treacă pe la ea, n-a făcut-o pentru că părinţii se grăbeau, iar el nu voia să le atragă atenţia asupra faptului că se cunosc, ceea ce sigur nu le-ar fi fost pe plac. A adormit liniştită.

A doua zi însă pe la prînz a electrizat-o huruitul cunoscut al motocicletei. Se auzea de departe. Spre surprinderea ei, huruitul nu slăbea. Într-adevăr, motocicleta a trecut vijiind prin piaţă, prin faţa ferestrelor şi s-a dus mai departe.

Devenise clar că uitase de ea, că nici nu se gîndea s-o mai vadă.

— Aşa ?... îşi spuse. E mai bine...

Dar nu era mai bine. Nu putea nici să brodeze. Îi tremurau mîinile. De cîteva ori s-a înţepat dureros în deget. Nu se putea gîndi la altceva. Dacă s-a dus pe şosea, înseamnă că s-a dus la familia Zenowicz. Familia Zenowicz era foarte bogată şi avea două fete de măritat. De multă vreme lumea îl şi potrivise pe tînărul Czyński cu una dintre ele. Dar atunci cît de adevărat era zvonul despre baroana din Poznań ?...

— În definitiv, se gîndi ea cu amărăciune, ce mă priveşte pe mine ? Însoară-se cu cine vrea. Îi urez să-şi găsească cea mai potrivită şi mai frumoasă soţie. Dar e oribil din partea lui că nu trece să schimbe măcar o vorbă. Doar nu-l muşc. Eu nu vreau nimic de la el.

Czyński s-a întors chiar înainte de şapte. Uşa prăvăliei (cu totul întîmplător) era deschisă, iar Marysia (tot întîmplător) stătea în prag.

A trecut. Nici n-a întors capul. Nici nu s-a uitat.

— Poate că-i mai bine aşa, se consola Marysia. Doamna Szkopkowa are dreptate că n-ar trebui să mă gîndesc la el.

În aceeaşi seară, dirigintele poştei locale, domnul Sobek, a avut o plăcută surpriză. A întîlnit-o pe domnişoara Marysia în drum spre casă şi cînd i-a propus să facă o plimbare cu el pînă la Trei Peri, ea a acceptat fără să stea pe gînduri. N-ar fi însemnat nimic deosebit dacă ar fi fost vorba de oricare altă fată din Radoliszki. Sobek se putea socoti liniştit printre bărbaţii care se bucurau de succes la femei. Era tînăr, prezentabil, funcţionar cu perspectiva unei frumoase cariere, fiindcă toţi ştiau că unchiul lui era o persoană importantă în direcţia judeţeană. În afară de aceasta cînta dumnezeieşte la mandolină, o mandolină frumoasă, încrustată cu sidef, de care nu se despărţea decît la serviciu.

Mandolina, ca şi celelalte calităţi ale domnului Sobek, atrăgeau tinerele fete. Pe toate, aproape pe toate, cu o singură excepţie, foarte dureroasă pentru domnul Sobek. Ce-i drept, domnişoara Marysia a fost întotdeauna amabilă cu el, dar nu şi-a manifestat niciodată dorinţa de a se cunoaşte mai bine. De fiecare dată evita să meargă cu el la patinoar, la plimbare sau la dans.

Dacă domnul Sobek ar fi fost un tînăr vanitos, de mult ar fi încetat să se mai învîrtă în jurul Marysiei. El era însă un tînăr cinstit, realist, fără capricii, răbdător şi cum se remarca printr-o mare stabilitate a gusturilor, din cînd în cînd îşi reînnoia propunerile.

Şi iată că în ziua aceasta se convinse că alesese tactica cea mai potrivită.

Mergeau alături pe drumul spre Trei Peri, cunoscut tuturor tinerilor şi bătrînilor din Radoliszki, pe care bătrînii cîndva, iar acum tinerii mergeau perechi, şi pe care doamna farmacistă îl poreclise cu răutate Promenada Vacilor, fiindcă vacile tot pe drumul acesta erau scoase la păşune.

De la ferestrele casei parohiale, de unde preotul, grijuliu cu morala oiţelor lui, vedea drumul ca-n palmă, pu-

tea să spună cu o anumită precizie cîte cununii va oficia în anul viitor. Şi ale cui. Era de-ajuns să constate că un tînăr sau altul „participă" la promenadă cu una şi aceeaşi domnişoară. În limbaj colocvial se spunea că „el umblă cu ea", iar asta însemna preludiul căsătoriei ; în cel mai rău caz o manifestare certă a dragostei. De ce o găseau tocmai în plimbare şi nu în statul pe loc, în şedere sau în altă poziţie a corpului omenesc, la asta nimeni nu s-a gîndit în Radoliszki, şi cu siguranţă nu s-a gîndit nici domnul Sobek în timpul plimbării lui cu domnişoara Marysia la Trei Peri.

El se gîndea numai şi numai la domnişoara Marysia, la faptul că e săracă, dar mai instruită şi mai educată decît altele, că e şi mai frumoasă, iar cu o asemenea soţie nu s-ar ruşina nici un funcţionar de stat, chiar de ar avea un rang ameţitor de înalt. Domnul Sobek îşi exprima gîndurile zdrăngănind uşor la instrument (aşa îi plăcea să-i spună mandolinei sale) melodia unui tango la modă : „Ai să mă iubeşti, Lolita ?..."

Din păcate, deşi înţelegea aluzia subtilă a tangoului, deşi bănuia intenţiile virtuosului cîntăreţ, deşi simţea o anumită recunoştinţă pentru atenţia care i-o acorda, domnişoara Marysia nu putea împărtăşi starea de spirit a partenerului ei. Acceptase să meargă cu el la plimbare ca să mai uite, să se convingă ea singură că Sobek este un băiat cinstit, că n-ar trebui să se ferească de el, că ar fi un soţ potrivit pentru ea. Chiar ideal. Nu bea, nu făcea scandaluri, nu gonea cu motocicleta, şi ce-i mai important : se remarca printr-o statornicie nemaiîntîlnită. Nu aşa ca alţii. Şi ce-i dacă nu-i prea inteligent, dacă are maniere de om simplu. Asta nu-i ceva ruşinos...

Zadarnice au fost însă toate argumentele de necontestat, toată bunăvoinţa ei, plimbarea care a luat sfîrşit la lumina lunii, atmosfera romantică, înfrumuseţată cu muzică şi discuţii. Marysia s-a întors acasă dezamăgită, tristă şi hotărîtă să nu mai meargă niciodată la Trei Peri, nici cu domnul Sobek, nici cu altcineva.

Noaptea a avut un vis îngrozitor. Se vedea pe ea şi pe tînărul Czyński. Goneau pe motocicletă cu o viteză demenţială, fugind de un incendiu, care mereu îi ajungea.

Deodată, în fața lor s-a deschis o prăpastie și ei au căzut pe fundul ei stîncos... Și era mult sînge, iar el i-a spus :

— Din cauza ta mor.

Simțea și ea că moare, și a început să strige după ajutor.

Cînd a deschis ochii și s-a dezmeticit din somn, o văzu pe doamna Szkopkowa aplecată deasupra ei.

— Ferească Dumnezeu de visul rău ! o auzi spunînd. Ce ai visat de ai țipat așa ?

În prima clipă Marysia ar fi vrut să-i povestească visul, dar amintindu-și că doamna Szkopkowa se pricepe la tălmăcit visele, preferă să tacă. Poate că însemna ceva neplăcut pentru domnul Czyński, pe care doamna Szkopkowa și așa nu-l iubea. Putea să-i spună vreo răutate.

— Am țipat ?... Nu știu de ce, spuse Marysia. Poate că am visat ceva. Visele se uită atît de ușor.

Marysia însă nu uitase. A doua zi cînd a zărit caii din Ludwikowo și pe domnul Lech în brișcă, a tresărit. Era convinsă că de data aceasta nu o va ocoli.

S-a înșelat din nou. A trimis vizitiul după țigări ! Vizitiul !

Se vede că o evita cu îndîrjire. Evenimentele ulterioare au confirmat în întregime această opinie. Nu era zi în care să nu vină la Radoliszki. Uneori în brișcă, alteori călare, dar cel mai des cu motocicleta. Anul trecut nu venea atît de des. Acum însă parcă îi făcea în necaz Marysiei, sau poate că avea alte motive, pe care ea nu le putea desluși.

De cîte ori era fără ochelari de motociclist, Marysia putea observa că era tras la chip, slab și avea înfățișarea unui om posomorît și îndîrjit.

— Poate că i s-a întîmplat ceva ? se neliniști ea, dar se mustră repede pentru gîndurile negre atît de pripite : cu ce drept și de ce mă neliniștesc eu ?!...

În cele din urmă o cuprinse apatia. Nu mai alerga la fereastră la ropotul copitelor, la huruitul trăsurii sau al motocicletei, ba se străduia nici să nu le mai audă.

Cînd își pierduse și ultimele speranțe, s-a-ntîmplat.

Era în douăzeci și patru iunie. În prăvălie forfota începuse încă de cu dimineață. Ca de obicei, cu ocazia onomasticii preotului, copiii de la orfelinat, surorile de caritate și alți localnici cumpărau multe felicitări. Abia pe la nouă s-a

mai liniştit, şi a avut şi Marysia timp să coboare în pivniţă după tutun, ca să expună măcar cîteva pachete în vitrină. Le-a luat în şorţ şi a urcat pe scară. S-a întors şi parcă tot sîngele i s-a adunat în inimă : la doi paşi de ea stătea el.

Nu mai ştia dacă a scos vreun ţipăt, nu ştia că pachetele de ţigări i-au căzut din şorţ. Ştia doar că pămîntul se învîrteşte cu o viteză nebună, şi că s-ar fi prăbuşit cu siguranţă, dacă el n-ar fi prins-o-n braţe şi n-ar fi ţinut-o puternic, lipită de pieptul lui.

De cîte ori a încercat mai tîrziu, niciodată n-a reuşit să-şi aducă aminte pas cu pas, clipă cu clipă acea întîmplare minunată şi extraordinară. Ţinea minte doar privirea lui aspră, supărată parcă, şi cuvintele învălmăşite pe care nu le înţelesese atunci, dar care păreau să se reverse în sîngele ei.

Pe urmă cineva a intrat în prăvălie şi s-au îndepărtat.

Cu siguranţă clientului i s-a părut ameţită sau lipsită de simţul orientării. Nu putea înţelege ce vrea, nu reuşea să-i spună cît costă. După ce clientul a plecat cu pachetele, Marysia a izbucnit în rîs.

— M-am prostit de tot ! Ce i-am putut eu da în loc de hîrtie de scris ! Doamne ! Uită-te şi dumneata !

Arătă cele mai diferite lucruri întinse pe tejghea şi rîdea, fără să-şi poată stăpîni rîsul fericit. Ceva tresărise în ea. Ceva se trezise la viaţă, ceva nou, minunat, luminos, înaripat, ca o pasăre mare şi albă.

Czyński stătea nemişcat şi o privea încîntat. Cîndva îi scrisese într-o telegramă că o consideră cea mai frumoasă fată... Acum însă era atît de frumoasă, cum n-o mai văzuse niciodată.

— Frumos ! Foarte frumos, spunea Marysia. Să veniţi de atîtea ori în oraş şi să nu treceţi pe la mine ! Credeam că v-aţi supărat.

— Că m-am supărat ? Glumiţi ! Eu v-am urît !

— De ce ?

— Pentru că nu vă puteam uita, domnişoară Marysia. Pentru că nu puteam nici să mă distrez, nici să lucrez.

— Şi de aceea cînd treceaţi prin faţa prăvăliei, întorceaţi capul în altă parte ?

— Da ! De aceea. Ştiam că nu vă plac, că mă dispreţuiţi !... Pînă acum nici o femeie nu m-a dispreţuit. Şi

mi-am dat cuvîntul de onoare că n-am să vă mai văd niciodată.

— Aţi săvîrşit două lucruri urîte : întîi cînd v-aţi dat cuvîntul, apoi cînd l-aţi călcat.

Czyński scutură din cap.

— Domnişoară Marysia, nu m-aţi condamna dacă aţi şti ce înseamnă dorul.

— Cum se poate ! se revoltă ea. De ce să nu ştiu ce înseamnă dorul ? Poate că ştiu mai bine decît dumneavoastră.

— Nu ! făcu un semn cu mîna. E imposibil. Dumneavoastră nu puteţi avea nici cea mai mică idee despre dor. Dumneavoastră ştiţi că uneori mi se părea că m-am scrîntit ?... Da ! Că m-am scrîntit !... Nu mă credeţi ? Atunci uitaţi-vă.

Scoase din buzunar o broşurică subţire, roz.

— Ştiţi ce-i asta ?

— Nu.

— E un bilet de vapor pentru Brazilia. Cu un sfert de oră înainte de ridicarea ancorei, a trebuit să-mi iau lucrurile şi în loc să plec în Brazilia am venit la Ludwikowo. N-am putut, pur şi simplu n-am putut ! Pe urmă a venit cel mai mare chin ! Mă străduiam să-mi respect cuvîntul dat, dar nu puteam renunţa la Radoliszki. Nu puteam provoca o întîlnire cu dumneavoastră, dar ea putea avea loc întîmplător. Nu-i aşa ?... Atunci nu mi-aş fi călcat cuvîntul.

Marysia se întunecă brusc.

— Se pare că aţi procedat greşit călcîndu-vă cuvîntul.

— De ce ? se revoltă el.

— Fiindcă... aţi avut dreptate să nu mă mai vedeţi.

— Am fost un idiot ! strigă convins.

— Nu, aţi fost un om rezonabil. Pentru amîndoi... Fiindcă nu are nici un sens.

— Ah, da ?... Chiar atît mă disprețuiţi, încît nu vreţi nici să mă vedeţi ?

L-a privit drept în ochi.

— Nu ! Ca să fiu sinceră, şi mie mi-a fost foarte dor de dumneavoastră, poate...

— Marysieńka ! Întinse braţele spre ea.

Clătină din cap.

— O clipă, să vă spun tot. Aşteptaţi. Mi-a fost foarte dor. Mi-a fost rău... Atît de rău... Am... plîns...

— Draga mea ! Minunea mea !

— Dar, continuă ea, am ajuns la convingerea că am să vă uit mai uşor dacă nu ne vedem. La ce poate duce cunoştinţa noastră ? Dumneavoastră sînteţi destul de rezonabil ca să ştiţi mai bine decît mine.

— Nu, o întrerupse, sînt destul de rezonabil ca să ştiu că nu aveţi dreptate. Eu vă iubesc. Firește, dumneavoastră nu puteţi şti ce înseamnă dragostea. Dar dumneavoastră mă simpatizaţi. Ar fi o nebunie să ne condamnăm în continuare la despărţire. Întrebaţi la ce poate duce ?! Oare nu-s frumoase, nu-s îndeajuns de convingătoare şi de importante întrevederile noastre, discuţiile, prietenia noastră ? Ce vă deranjează să vă vedeţi cu mine ?... Vă rog să mă ascultaţi !...

Asculta atentă şi nu putea să nu-i dea dreptate, nu putea fiindcă voia să fie convinsă. Iar el ştia să fie convingător.

De fapt, nici nu putea să-i interzică să intre într-o prăvălie în care avea acces orice client. Iar cu clienţii trebuia să vorbească politicos.

Aşa că, din ziua aceea, domnul Lech Czyński venea zilnic, iar calul sau motocicleta lui din faţa prăvăliei stîrneau senzaţie în tot orăşelul, fel de fel de comentarii şi invidie care, prin firea lucrurilor, s-au transformat în ceea ce se numea scandal public.

Ce-i drept, în sensul strict al cuvîntului, nimeni nu avea cunoştinţă de vreun act scandalos. Vizitele tînărului inginer într-o prăvălie în care uşa era deschisă oricui, nu puteau sugera nimănui bănuieli care s-o compromită pe domnişoara Marysia. Invidia oamenilor nu ţine însă seama de evidenţă. Aproape fiecare fată din Radoliszki se putea lăuda cu cîte un admirator, nici unul însă nu se putea compara cu tînărul Czyński. Atunci de ce acest frumos brunet a ales-o tocmai pe venetica asta de la Szkopkowa ? Dacă tot a vrut să-şi găsească o domnişoară din orăşelul acesta, putea să-şi găsească una şi mai frumoasă, şi mai înstărită, şi mai demnă de el din toate punctele de vedere. Firește, părinţii acestor fete mai demne, împărtăşeau indignarea copilelor, o împărtăşeau şi tinerii care se plimbau

cu ele la Trei Peri. Iar asta însemna opinia publică din Radoliszki.

Dacă în pofida sensibilității sale înnăscute, Marysia nu a sesizat modificarea opiniei publice din Radoliszki, asta se datora faptului că era prea absorbită de propriile-i trăiri. Iar trăirile acestea erau atît de noi și atît de tulburătoare, încît toată lumea înconjurătoare i se părea înceţoşată, ireală, întîmplătoare și lipsită de însemnătate.

Marysia abia acum își dădea seama că iubește. Cu fiecare zi această convingere devenea tot mai clară, tot mai profundă. În zadar încerca ea să lupte împotriva ei. Sau mai degrabă nu în zadar, pentru că tocmai datorită acestei lupte, datorită nevoii de a ceda în fața forței sentimentelor se realiza o potențare a acelei ciudate și tulburătoare vrăji, a acelei ameţeli ce o prindea ca un vîrtej care-ți taie respirația, te ameţește și te învăluie din toate părțile cu atingeri nevăzute, transparente, te imobilizează, te răpește și te duce...

— Iubesc, iubesc, iubesc, își spunea de mii de ori pe zi, iar în spusele ei era și uimire, și bucurie, și teamă, și fericire, și admirație pentru marea descoperire din sufletul ei, care nu știuse pînă acum că poartă în el un giuvaier atît de prețios.

Și totul era cu atît mai ciudat, cu cît, de fapt, nu se petrecea nimic nou. Dacă niște martori străini ar fi vrut și ar fi putut asculta discuțiile dintre cei doi tineri în prăvălia doamnei Szkopkowa, ar fi rămas dezamăgiți. Czyński venea, îi săruta Marysiei mîna, pe urmă îi povestea despre călătoriile și aventurile lui sau citeau împreună cărțile aduse de el. De obicei erau versuri. Uneori povestea și Marysia despre copilăria ei, despre mama ei, despre planurile ei, din păcate nerealizate. S-a schimbat poate numai faptul că ea îi spunea lui : domnule Leszek, iar el pur și simplu : Marysia. Firește, cînd nu-i auzea nimeni.

Poate că s-ar fi schimbat mai multe dacă Marysia ar fi fost de acord. Domnul Leszek încercase de multe ori să o sărute, dar ea a protestat întotdeauna cu atîta vehemență și cu atîta teamă, încît lui nu-i rămînea decît să se resemneze.

Pe urmă el pleca, iar ea se gîndea tot restul zilei la ceasurile trecute și la cele care vor veni mîine.

După închiderea prăvăliei se întorcea acasă, gînditoare, contemplîndu-şi bucuroasă propria fericire, plină de înţelegere pentru căsuţele din jur, pentru copacii verzi, pentru întregul univers, pentru toţi oamenii pe care îi întîmpina cu un zîmbet deschis.

De aceea nu vedea privirile lor neprietenoase, chipurile lor disprețuitoare, invidia şi răutatea lor. Şi iată că într-o zi s-a întîmplat ceva care avea să lase urmări foarte neplăcute.

În Radoliszki locuia de ani de zile o familie de curelari, vestită în tot judeţul. Familia Wojdyłło provenea din nobilimea scăpătată, dar cu vechi tradiţii, şi acesta era primul argument pentru stima şi preţuirea de care se bucura în orăşel ; al doilea era faptul că din moşi-strămoşi erau cunoscuţi ca cei mai buni curelari. O şa, un căpăstru sau un harnaşament de la Wojdyłło din Radoliszki aveau mare căutare, cu toate că adesea erau mai scumpe decît cele din Vilnius. Capul acestei familii înstărite şi respectate era în vremea aceea Pankracy Wojdyłło, pe care lumea îl poreclise Domnia-sa, fiindcă îi plăcea să repete acest cuvînt, iar lui trebuiau să-i urmeze în meserie Józef şi Kalikst, în timp ce al treilea fiu, Zenon, era socotit, atît de familie, cît şi de tot orăşelul, un vlăstar nereuşit.

Tatăl său voia să-l facă preot. L-a trecut cu greu pe flăcăul cel leneş prin cele şase clase de gimnaziu şi l-a înscris la seminar. Toate necazurile şi cheltuielile n-au folosit însă la nimic. În zadar îi creştea inima bătrînului cînd, spre uimirea tîrgului, i-a venit fiul în sutană de seminarist. N-a trecut nici un an şi l-au dat afară de la seminar. Zenon spunea că a plecat el de bună voie, fiindcă nu avea înclinaţie, dar oamenii povesteau că înclinaţiile lui spre votcă şi femei l-au dus la eliminarea din rîndurile viitorilor păstori de suflete. În favoarea acestor zvonuri părea să pledeze comportarea de mai tîrziu a ex-seminaristului. Mai mult stătea în cîrciumă decît în biserică şi la ce femei de pe strada Kramna se ducea, mai bine să nu vorbim.

Cum ştia latineşte, ar fi putut lucra la farmacie. Cel puţin aşa credea tatăl lui. Dar şi de data aceasta s-a înşelat. Zenon a abandonat repede farmacia. Şi în problema asta circulau diverse poveşti, care nu puteau fi verificate,

fiindcă domnul Niemira, farmacistul din Radoliszki, nu făcea parte dintre oamenii vorbăreți și apoi era prieten cu bătrînul Wojdyllo.

Și iată că acest Zenon Wojdyllo, trecînd într-o zi împreună cu cîțiva tineri, pe lîngă prăvălia doamnei Szkopkowa, tocmai cînd Marysia închidea prăvălia, a oprit-o și i-a vorbit aparent, pe tonul cel mai prietenos din lume.

— Bună seara, domnișoară Marysia, ce lucruri bune se mai aud ?

— Bună seara, i-a răspuns ea zîmbind. Mulțumesc de întrebare.

— E cam incomod la dumneavoastră...

— De-ce-i incomod ? se miră ea.

— Ei, o fi doamna Szkopkowa femeie de treabă, dar să nu se gîndească ea la atîta lucru, îi spuse cu compătimire.

— La ce ?

— La o canapea.

— La o canapea ? făcu ea ochii mari.

— Sigur că da. În prăvălie nu-i decît tejgheaua aceea îngustă și tare. Nu e loc pentru doi, mai ales cu domnul Czyński.

Tinerii izbucniră în rîs.

Marysia încă nu înțelegea unde bate, dar presimțind o mîrșăvie, ridică din umeri.

— Nu știu ce vreți să spuneți...

— Suzana cea virtuoasă nu știe ce spun, se adresă Zenon camarazilor. Dar știe cum se face.

Urmă altă explozie de rîsete.

Tremurînd din tot trupul, Marysia scoase cheia din ușă, coborî repede scările și porni în fugă spre casă. Genunchii i se înmuiaseră, capul îi vîjîia, iar inima îi bătea, mai să-i sară din piept.

Nimeni, pînă atunci, n-o jignise atît de brutal și de murdar. Nu făcuse nimănui nici un rău, nu spusese nimănui un cuvînt urît. Nici măcar în gînd. Și deodată...

Se simțea așa, de parcă cineva ar fi aruncat pe ea o găleată cu lături. Alerga, dar în urechi îi răsunau strigăte, rîsete și fluierături.

— Doamne, Doamne... şoptea cu buzele tremurînde. Cît e de groaznic, de josnic...

Se străduia să-şi revină, să-şi stăpînească hohotele de plîns ce se adunau în ea, dar nu reuşea. Ajunse pînă la gardul casei parohiale, se sprijini în el şi izbucni în hohote.

Străduţa din spatele grădinilor era una dintre cele mai puţin umblate. Trebuia o coincidenţă nemaipomenită, ca tocmai atunci domnul Sobek, dirigintele poştei din Radoliszki, să se ducă la grădinarul preotului după căpşuni. Văzînd-o pe Marysia plîngînd, întîi s-a mirat, pe urmă s-a înduioşat şi, în sfîrşit, s-a hotărît s-o consoleze.

Bănuia care poate fi cauza lacrimilor. Ştia şi el că tînărul Czyński stă toată ziua în prăvălie.

I-a sucit fetei capul, a făcut-o să se îndrăgostească, iar acum a părăsit-o, îi trecu prin minte domnului Sobek.

Îi atinse Marysiei braţul şi începu să-i vorbească :

— Nu merită să plîngeţi, domnişoară Marysia. V-o spun din inimă şi din raţiune. Nu merită. Timpul trece, durerea se vindecă. Păcat de ochi. Dumneavoastră sînteţi de o mie de ori mai de preţ decît el. Să-i pară lui rău. V-a nedreptăţit, o să-şi primească el pedeapsa. În lume nu se pierde nimic. Aşa-i legea. Nimic nu se pierde. Cum e şi cu grebla. Calci pe ea, şi cînd nici nu te aştepţi, grebla se ridică şi buf cu coada în frunte... Aşa-i legea. Hai, nu mai plîngeţi, domnişoară Marysia...

Îl înduioşau plînsul ei şi neputinţa lui de a o consola. Era şi el gata să izbucnească în lacrimi. O mîngîia uşor pe spatele cutremurat de hohote.

— Liniştiţi-vă, domnişoară Marysia, liniştiţi-vă. Nu trebuie, nu merită. V-a nedreptăţit... v-a nedreptăţit. E un om rău. Fără conştiinţă.

— Dar de ce, de ce ?!... Ce-i drept, nu mi-a plăcut... niciodată... Dar nu i-am făcut nici un rău.

Sobek stătu pe gînduri.

— De cine vorbiţi ?

— De el, de Wojdyłło...

— De bătrîn ? se miră Sobek.

— Nu, de... ex-seminarist.

— De Zenon ?... Dar ce v-a făcut huliganul acela ?

— M-a împroşcat cu injurii oribile... În faţa oamenilor! Aşa ruşine !... Aşa ruşine !... Cum mai ies eu acum în lume

Își frîngea mîinile.

Sobek simți că tot sîngele i se urcă în cap. Cîtă vreme crezuse că Czyński o nedreptățise pe Marysia, privise totul cu resemnare, ca pe o acțiune a unor forțe superioare, împotriva cărora nu ai ce face. Dar cînd a aflat că e vorba de tînărul Wojdyłło, l-a cuprins furia.

— Și ce v-a spus ? întrebă el, străduindu-se să fie calm.

Dacă n-ar fi fost atît de deznădăjduită și atît de iritată, cu siguranță că Marysia nu s-ar fi încumetat să se destăinuie. Dacă ar fi avut timp să mediteze, și-ar fi dat seama că nu avea nici un rost să-i spună domnului Sobek și nici altcuiva toate cele întîmplate. Acum însă își dorea prea mult să simtă compasiunea cuiva. Așa că i-a povestit cum a putut, cu întreruperi, toată povestea acelei groaznice întîmplări.

Ascultînd, Sobek s-a liniștit, ba chiar a și rîs.

— Iar dumneavoastră vă uitați la un prost ca ăsta, spuse. Ori vorbește el, ori latră un cîine, totuna e. N-aveți de ce vă necăji.

— Dumneavoastră vă e ușor să vorbiți așa...

— Ușor sau nu, n-are importanță, iar Zenon nu-i de luat în seamă. Ce-i el pentru dumneavoastră ?... Să-l scuipi și atît...

— Chiar și atît. Și-a șters lacrimile. Oamenii au auzit, se răspîndește prin oraș. Ce am să mă fac eu ?

— Ei, domnișoară Marysia, ce să faceți ? Important e că aveți conștiința curată.

— N-o să creadă toți că e curată.

— Cine-i cinstit, crede, cine-i rău găsește murdărie și-n biserică. Pe cei răi nu trebuie să-i iei în seamă. A fost, a trecut, s-a dus. Vedeți, îi arătă coșulețul, mă duc la grădinar după căpșuni. Nu veniți cu mine ? Sînt niște căpșuni bune, mari. Și dulci...

Marysia zîmbi.

— Mulțumesc, mă grăbesc să ajung acasă... La revedere !

— La revedere, domnișoară Marysia. Și n-aveți de ce vă necăji.

S-a oprit și i-a spus :

— Dumneavoastră sînteţi atît de bun cu mine. N-am să uit asta niciodată.

Sobek făcu o grimasă şi dădu din mînă.

— Ce bunătate. O nimic toată. La revedere.

A intrat în grădină fredonînd un tangou. Şi-a ales căpşunile, s-a tîrguit, a plătit şi a plecat acasă. Le-a pus în două farfurii adînci, a pisat în piuliţă nişte zahăr, le-a presărat cu multă pudră, ca să intre zahărul în ele. Îi plăcea să facă totul sistematic.

Între timp a fiert apa pentru ceai, a scos din dulap pîinea, untul. Aceasta era cina lui. Astăzi, pentru că era sîmbătă, o încheia cu un desert excelent : o farfurie cu căpşuni zemoase şi aromate. A doua farfurie o păstra pentru prînzul de a doua zi.

Pe urmă şi-a spălat tacîmurile, le-a şters, le-a pus la locul lor, şi-a luat din cui frumoasa lui mandolină şi a ieşit.

Vara, sîmbătă seara, tot tineretul era pe străzi, mai cu seamă pe Promenada Vacilor. Domnul Sobek întîlnea la tot pasul cunoscuţi. Cu unii se oprea, stătea de vorbă, glumea, pe alţii doar îi saluta de departe. A mers pe strada Wileńska, pe strada Napoleon, pe urmă s-a dus la Trei Peri şi s-a-ntors. Fetele încercau să-l atragă, fiecare în grupul ei. Întotdeauna e plăcut să asculţi ceva muzică. El însă se scuza şi se plimba singur, zdrăngănind din cînd în cînd strunele mandolinei.

Cînd a ajuns în strada Oszmiańska, a zărit în pridvor la Lejzor cîţiva tineri. Stăteau şi fumau.

— Hei, domnule Sobek, strigă unul dintre ei. Ia vino şi cîntă-ne ceva.

— Nu prea am chef. Sobek se opri.

— Lasă cheful, se auzi altă voce. Ia loc aici cu noi, şi-ţi vine cheful.

— Eu cu voi nu iau loc, răspunse Sobek.

— Dar de ce ?

— Fiindcă printre voi e o scîrbă, iar eu nu vreau să am de-a face cu scîrbele.

O clipă s-a aşternut tăcerea, apoi a treia voce întrebă :

— La cine te gîndeşti, dacă nu ţi-e cu supărare ?

— Eu la el nu mă gîndesc, spuse liniştit Sobek. Eu îl disprețuiesc. Iar dacă eşti curios să afli despre cine-i vorba, domnule Wojdyłło, apoi să ştii că despre dumneata.

— Despre mine ?

— Da, despre dumneata, domnule ex-seminarist ! Dumneata eşti pentru mine o scîrbă şi nu vreau să fiu în societatea dumitale.

— De ce jigneşti un om, domnule Sobek ? se auzi o altă voce împăciuitoare.

— Nu un om, ci o vită. Mai rău, un huligan.

— E beat sau ce-i cu el ? !... strigă Zenon.

— Beat ?... Nu, domnule Wojdyłło, eu nu sînt băutor. Sînt complet treaz. Nu ca dumneata, care dormi prin şanţuri. Care te porţi neruşinat cu fetele. Numai un porc beat, să-mi fie cu iertare, poate arunca unei fete nevinovate şi lipsite de apărare cuvinte atît de murdare în plină stradă. Asta e.

Şi zdrăngăni cîteva măsuri din valsul *Manevrele toamnei.*

— El vorbeşte despre Maryśka aia de la Szkopkowa, observă unul dintre ei.

— Sigur că despre ea, confirmă Sobek. Despre ea, pe care o scîrbă ca stimatul domn Wojdyłło...

— Termină odată, strigă Wojdyłło. Ajunge !

— Dumitale îţi ajunge, mie nu !...

— Vezi-ţi de nasul dumitale !

— Şi dumneata ai putea să-ţi vezi de al dumitale. Numai că-i întuneric. Nu se vede de la distanţă. Iar pînă aici nu cobori, pentru că ţi-e frică.

— De ce, de ce să-mi fie frică, prostule ?

— Ţi-e frică să nu-ţi pocesc mutra !...

— Liniştiţi-vă, nu merită, îi sfătui cineva cu blîndeţe din pridvor.

— Sigur că nu merită să-mi murdăresc mîinile, conveni Sobek pe acelaşi ton.

— O să-ţi pocesc eu mutra ! urlă Zenon.

Şi înainte ca ceilalţi să-l fi putut opri, sări din pridvor. În întuneric se produse învălmăşeală. Se auziră cîteva lovituri surde, apoi un trosnet puternic. Frumoasa mandolină a domnului Sobek se făcuse ţăndări în atingere

cu țeasta ex-seminaristului. Adversarii se înfățișară și se prăbușiră sub gard.

— Dă-mi drumul, se auzi vocea sugrumată a lui Zenon.

— Ține, huligane, ține, ține, ca să nu uiți!

Vocea lui Sobek era însoțită de bufnetele loviturilor.

— La mine sari tu!... Ține! Ține! Te mai legi de fete? Ai?

— Nu!

— Atunci ține, ca să nu uiți!

— Nu mă mai leg, jur!

— Atunci mai ține, ca să nu-ți uiți jurămîntul! Na! Mai na!

— Ajutor, fraților! se miorlăia Zenon.

În jur se adunaseră mai multe persoane atrase de bătaie, dar nimeni nu-i sări în ajutor. Sobek se bucura de stima tuturor, așa că pînă și cei care nu știau despre ce fusese vorba, preferau să creadă că dreptatea este de partea lui, cu atît mai mult, cu cît adversarul era un scandalagiu detestat. Nici camarazii lui Zenon nu se simțeau obligați la solidaritate. În adîncul sufletelor fuseseră de la început de partea lui Sobek. De altfel, Zenon sărise la bătaie.

— Domnilor, se auzi o voce din mulțime, ajunge, ajunge!

— Terminați, adăugă alta.

Sobek se ridică. Lejzor ieși din casă cu o lampă cu gaz în mînă. La lumina ei se vedea tot dezastrul săvîrșit pe învelișul exterior al lui Zenon. Hainele sfîșiate, ochii învinețiți, nasul spart. O vreme își plimbă limba prin gură, apoi scuipă cîțiva dinți.

Sobek își scutură hainele, își adună de pe jos resturile cutiei de la mandolină, ce se legănau jalnic atîrnate de strune, își drese glasul și se îndepărtă tăcut.

Începură să se împrăștie și alții, fără să spună și fără să întrebe nimic. A doua zi însă orășelul vuia ca un stup. După slujbă, în fața bisericii, nu se vorbea de nimic altceva. Toată lumea cunoștea exact cauzele și desfășurarea conflictului. În general i se dădea dreptate lui Sobek și oamenii se bucurau de pedepsirea lui Zenon. Pe de altă parte însă era condamnată și Marysia. O dată, că ea a fost cauza, a doua oară că vizitele lungi ale tînărului

czyński în prăvălie nu pledau în favoarea moralităţii tinerei domnişoare.

Şi apoi nu se făcea ca pentru o venetică, o vînzătoare de prăvălie, să se bată doi oameni din societatea oraşelului, un funcţionar şi fiul unei familii bogate şi respectate.

Toată lumea era curioasă să afle cum va reacţiona familia Wojdyłło. Unii îi întrebau, aşa în treacăt, pe fraţii lui Zenon, dar ei ridicau doar din umeri.

— Nu-i treaba noastră. Se-ntoarce tata, ştie el ce face.

Într-adevăr, Domnia-sa nu era în Radoliszki. Plecase după cumpărături la curelarii din Vilnius.

Marysia a aflat de bătaia pe care a primit-o Zenon, dis-de-dimineaţă. Au venit două vecine şi au povestit totul, cu lux de amănunte. Dacă doamna Szkopkowa a primit ştirea cu satisfacţie, ca pe o pedeapsă a divinităţii fiindcă Zenon părăsise sfînta slujbă duhovnicească, Marysia era desperată. Îşi făcea reproşuri că fusese atît de guralivă. De ce s-a plîns ea acestui mărinimos domn Sobek ? ! I-a făcut atîtea necazuri. Cine ştie ce urmări va avea. Bătrînul Wojdyłło nu va trece cu vederea molestarea fiului său. Cu siguranţă se vor adresa tribunalului, îl vor reclama la direcţia poştelor. Domnul Sobek poate să-şi piardă postul din cauza gestului său nobil...

Fără îndoială, Marysia îi era recunoscătoare, dar simţea un anumit regret. S-a sacrificat pentru ea, s-a expus, a intrat de bunăvoie în toată bîrfa asta care se va hrăni multă vreme cu numele lui. Şi datorită acestui fapt a devenit creditorul ei, al Marysiei. Chiar dacă n-ar scoate nici o vorbă, fiecare privire a lui îi va spune :

— Ţi-am apărat onoarea, demnitatea şi bunul renume, şi nu mi se cuvine nici o răsplată ?

Şi mai era ceva. Marysia îşi dădea seama că din cauza scandalului, va deveni obiectul tuturor bîrfelor, care îi vor otrăvi viaţa.

Aşa că n-a minţit cînd s-a scuzat că nu poate merge la slujbă fiindcă o doare capul. Într-adevăr, se simţea bolnavă, nefericită şi deprimată. Toată duminica a stat în casă, a plîns şi s-a gîndit ce o să fie de acum încolo. Dacă ar fi putut să fugă de aici, să plece cît mai departe... Chiar şi la Vilnius. S-ar apuca de orice muncă, s-ar face

slujnica... Nu avea însă bani de drum și nu-și făcea iluzii că doamna Szkopkowa i-ar putea împrumuta. Nici doamna Szkopkowa și nici altcineva din orășel. Poate... doar...

Așa și-a adus aminte de vraciul de la moară. Unchiul Antoni nu i-ar refuza nimic. Iată un om, singurul om care i-a mai rămas.

Începu să-și alcătuiască în grabă un plan. Seara, cînd se lasă întunericul, o ia prin spatele grădinilor și se duce la joagăr, iar de acolo la moară !... Pe drum închiriază o căruță și în zori ajunge la gară. De acolo îi trimite o scrisoare doamnei Szkopkowa... Și lui, domnului Leszek.

Inima Marysiei se strînse. Dar ce se va întîmpla dacă el nu va voi să vină la Vilnius ?...

Și toate proiectele s-au năruit...

Nu, de o sută de ori prefera să suporte aici, zilnic, bîrfa, batjocura, ponegrirele și chiar rușinea, decît să renunțe la posibilitatea de-a vedea ochii și gura lui, și părul lui, de-a asculta vocea lui gravă și dragă, de-a simți atingerea mîinilor lui puternice și frumoase.

— Fie ce-o fi, s-a hotărît ea.

Mai era o soluție : să-i destăinuie totul. Doar e mult mai învățat decît ea, și cu siguranță găsește cea mai bună soluție.

Așa ceva n-ar face însă niciodată. Știa că nimeni din orășel nu va îndrăzni să-i spună motivul conflictului dintre domnul Sobek și fiul lui Wojdyllo. De altfel, domnul Leszek nu intra în vorbă cu nimeni de aici. Dacă însă ar afla de scandal, ar fi gata să intre la bănuieli și să creadă să Sobek avea anumite drepturi ca să-i ia apărarea Marysiei, iar atunci...

— Nu, nu-i spun nimic, nimic ! hotărî ea. Așa e cel mai înțelept.

Dimineața a pornit de acasă cu capul aplecat și mergea atît de repede de parcă ar fi alergat-o cineva. A răsuflat ușurată abia cînd a intrat în prăvălie. S-a privit în oglindă și a constatat cu părere de rău că ultimele întîmplări și cele două nopți nedormite lăsaseră urme pe chipul ei. Era palidă și avea cearcăne la ochi. Asta a descumpănit-o și mai mult.

— Dacă mă vede cum arăt, își spunea, i se face silă de mine. Ar fi mai bine să nu vină.

Era ora unsprezece şi Marysia devenea tot mai neliniştită.

— M-am gîndit într-un ceas rău să nu vină ! îşi reproşă.

Clopotul bisericii bătea de amiază, cînd Marysia zări caii din Ludwikowo. Domnul Leszek nu era însă în brişcă. Vizitiul şedea pe capră căscînd. Doamna Michalewska cea grasă, menajera de la Ludwikovo, coborî şi se duse după cumpărături. Marysia ar fi vrut să alerge pînă la brişcă şi să întrebe de domnul Leszek, dar s-a abţinut şi bine a făcut, fiindcă n-a trecut nici un ceas şi pe stradă se auzi huruitul motocicletei.

Era gata să izbucnească în plîns de fericire. Domnul Leszek n-a observat însă nici paloarea ei, nici lacrimile din ochi. A intrat ca un uragan, a făcut cîteva sărituri ca într-un *mazur* * şi a strigat :

— Vivat genialul mecanic ! Trăiască ! Felicită-mă, Marysieńka ! Am crezut că mă iau toţi dracii pe căldura asta, dar m-am încăpăţînat.

A început să-i povestească cum i s-a stricat motocicleta pe drum, cu cîtă greutate a reparat singur defecţiunea, cu toate că putea veni cu brişca, odată cu doamna Michalewska.

Era atît de mulţumit de el, încît radia de fericire.

— *Pîn' la mîndra cînd te duci, toate drumurile-s dulci !* strigă el.

— Ce te-ai murdărit, domnule Leszek ! Îţi aduc imediat nişte apă.

Tocmai îi turna apă în lighean, cînd intră doamna Szkopkowa cu prînzul. Le aruncă o privire aspră, dar nu spuse nimic.

— Domnul Czyński a trebuit să-şi repare motocicleta, îi explică Marysia. S-a mînjit cu unsoare şi a vrut să se spele.

— N-am să stropesc prea mult, adăugă Czyński.

— Nu face nimic, răspunse rece doamna Szkopkowa şi ieşi.

Inginerul nu luă deloc în seamă răceala proprietăresei prăvăliei. Îi explica vesel Marysiei ce defecţiune avusese

* Dans popular polonez.

la motor şi cît de ingenios a reuşit s-o repare. Treptat fata îşi recăpătă şi ea naturaleţea.

— Ce frumos rîzi tu ! îi spunea Czyński.

— Obişnuit.

— Tocmai că nu obişnuit ! Îţi jur, Marysia, că din toate punctele de vedere, dar absolut din toate punctele de vedere, tu eşti neobişnuită. Iar dacă-i vorba de rîs... fiecare om rîde altfel.

Şi începu să dea monstre din rîsul diferitelor persoane. Era atît de hazliu şi făcea nişte grimase, încît ar fi mişcat şi un mort. Cel mai mult şi cel mai bine o imita pe menajera cea grasă, pe doamna Michalewska.

Nu ştia că exact în clipa aceea, doamnei Michalewska îi venea mai degrabă să plîngă decît să rîdă, şi asta tocmai din cauza lui.

Vizitiul observase că în timp ce se cocoţa în brişcă, menajera era îmbujorată, de parcă abia venise de lîngă plită. Tot drumul o auzea cum bombăne ceva în spatele lui, cum ofta şi gemea.

— Trebuie să se fi întîmplat ceva, şi-a spus vizitiul.

Şi se întîmplase. Doamna Michalewska aflase în oraşel nişte lucruri atît de groaznice, încît nici nu-i venea să creadă şi n-ar fi crezut dacă n-ar fi fost mărturia mai multor persoane şi dacă n-ar fi văzut cu ochii ei unde şi-a lăsat domnul Leszek motocicleta şi unde a stat două ceasuri bătute pe muchie.

Cei doi murgi mărunţi, dar bine hrăniţi, alergau la trap, dar doamnei Michalewska i se părea că brişca abia se mişcă. Mereu se uita înainte, socotind cîţi kilometri mai erau pînă la Ludwikowo.

În sfîrşit, dincolo de pădure peisajul se deschidea. Cîmpul înclinat cobora spre linia albastră a lacului ce se zărea la orizont. Pe malul lacului erau aşezate în rînduri simetrice cubuleţele caselor din cărămidă roşie. Pe o colină, în mijlocul unor buchete de verdeaţă, se albea un palat înalt şi zvelt, socotit în tot judeţul a opta minune, dacă nu a lumii, atunci cel puţin a ţinuturilor din nord-est. Numai doamna Michalewska nu împărtăşea această euforie. Prefera vechiul palat de lemn, mai întins şi mai intim decît cel nou, în care s-a născut, a crescut şi a muncit de copilă.

Nu putea să-i ierte stăpînului de-un leat cu ea, bătrînului Czyński, că în loc să reconstruiască exact casa arsă în timpul invaziei, a ridicat un palat modern, şi cu două etaje, de parcă ar fi ţinut cu tot dinadinsul ca bătrînele picioare ale menajerei să aibă cît mai multe trepte de urcat şi de coborît.

Cu toate că era absorbită de alte gînduri, doamna Michalewska sacrifică şi de astă dată un oftat acestei bizare inovaţii, cu care, în pofida anilor scurşi, nu reuşise să se obişnuiască.

Intrînd pe poartă, trăsura coti pe o alee laterală a parcului şi se opri la scara de serviciu. Doamna Michalewska era prea iritată ca să se mai ocupe personal de descărcatul şi depozitarea în cămară a rezervelor aduse. Se avîntă ca locomotiva unui accelerat prin bucătărie, prin oficiu şi prin sufragerie, gîfîind poate ceva mai puternic decît o cerea oboseala şi viteza ei de deplasare.

Ştia unde îi poate găsi la ora asta pe doamna şi pe domnul Czyński, şi nu s-a înşelat. Erau pe terasa dinspre miazănoapte. Doamna Eleonora, ţeapănă şi dreaptă în corsetul ei, stătea pe un scaun tare, netapisat (de altele nici nu voia să audă) şi era cufundată în lectura unor registre ale fabricii. În spatele ei stătea contabilul, domnul Słupek, cu o mutră de nefericit, care parcă dintr-o clipă în alta urma să fie supus la cazne. Capul lui chel, asemănător unei gogoşi mari, roşietice, era acoperit cu broboane dese de sudoare. La celălalt capăt al terasei, într-un fotoliu mare de trestie, şedea domnul Stanisław Czyński, înconjurat de vrafuri incredibile de ziare.

Michalewska s-a oprit tăcută în mijlocul terasei ca un monument al groazei.

Domnul Czyński îşi coborî ochelarii şi întrebă :

— Ce s-a întîmplat Michalesia ?

— Nenorocire ! gemu ea.

— N-ai găsit lămîi ?

— Ah, ce lămîi !... Com-pro-mi-te-re !

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă domnul Czyński, liniştit, dar cu mai mult interes, lăsînd deoparte ziarul.

— Ce s-a-ntîmplat ?... Un adevărat scandal !... Credeam că mor de ruşine. Tot tîrgul nu vorbeşte decît de asta ! Numai de el !

— De cine ?

— Ei, de iubitul nostru Leszek.

— De Leszek ?

Doamna Czyńska își ridică privirile și spuse :

— Ține minte, domnule Słupek. Întrerupem la poziția asta, 1482 zloți și 24 de groși.

— Da, doamnă. Contabilul răsuflă ușurat. Douăzeci și patru de groși. Pot să plec ?

— Nu, rămîi. Ce spui, Michalesia ?

— Despre domnul Leszek ! Rușine pentru întreaga familie ! Am aflat niște lucruri, încît...

— Atunci te rog să le repeți. Cu siguranță niște bîrfe, spuse cu o liniște deplină doamna Czyńska.

— În Radoliszki se bat, se omoară din cauza domnului Leszek al nostru. Dirigintele poștei și-a spart ghitara în capul lui și s-au tăvălit prin toată piața. I-a spart nasul ! I-a rupt dinții...

— Cui ? sări domnul Czyński. Lui Leszek ?

— Nu, băiatului Domnici-sale, curelarul.

— Și ce ne privește pe noi ?

— Fiindcă-i din cauza fetei pe care o curtează domnul Leszek.

Doamna Czyńska își încruntă sprîncenele.

— Nu înțeleg. Te rog, Michalesia, povestește totul pe rînd.

— Asta și fac. Din cauza fetei. Din cauza Marysiei de la Szkopkowa. De mult mi-am dat eu seama că trebuie să fie ceva la mijloc. Am eu ochi bătrîni, dar văd bine. N-am zis eu săptămîna trecută : Ei, ei, cam prea des se duce domnul Leszek la Radoliszki !... N-am zis ?... Spuneți, n-am zis ?...

— Lasă asta ! Și ce-i cu fata aceea ?

— Pentru fată. Frumoasă, frumoasă, dar eu nu văd nimic special la ea. Ca să te bați pentru ea ?... Asta-i una, domnul Leszek — alta. Toată ziua fuga la oraș. Mă gîndesc eu : Ce-l tot trage pe el acolo ? Și ce se dovedește ? Abia acuma.

— Ei, ce se dovedește ?

— Că la ea merge, la Marysia aceea. Unde stă motocicleta zile întregi ?... În fața prăvăliei doamnei Szkopkowa. Dar domnul Leszek unde stă ?... Păi, în prăvălie. Numai ei

doi ! Da ! El şi ea. Skopkowa nu stă în prăvălie. Doamna farmacistă zice că-i de mirare că pînă acuma părintele n-a probozit din amvon acest scandal. Şi, zice, dacă n-o face, se vede că din respect şi din stimă pentru părinţii acestui, zice, cavaler întreprinzător.

Domnul Czyński făcu o grimasă cumplită.

— Şi, mai departe ?

— Ei, fiul curelarului, ex-seminaristul, sîmbătă... Nu, nu, vineri... Nu, bine zic, sîmbătă, o întreabă în public pe Marysia aceea de ce n-a pus în prăvălie şi o canapea... Marysia nimic. Atunci el a început să-şi bată joc de domnul Leszek al nostru şi de ea, cu asemenea cuvinte, de se ţineau toţi cu mîinile de burtă de atîta rîs.

— Cum toţi ? întrebă calm doamna Eleonora.

— Ei, lumea. Asta se petrecea pe uliţă şi auzea fiecare. Se vede că fata s-a ruşinat, fiindcă n-a suflat o vorbă, şi a rupt-o la fugă. Dar trebuie să se fi plîns ăluia de la poştă, lui Sobek. Ori poate că el a aflat de la altcineva. Destul că de îndată ce l-a întîlnit pe ex-seminarist, a tăbărît şi aşa l-a burduşit, încît abia a scăpat cu viaţă. Iar astăzi am văzut cu ochii mei că motocicleta domnului Leszek era din nou în faţa prăvăliei. Îşi mai atrage vreo belea. Sobek acela poate să-i facă vreun rău, fiindcă...

— Bine, bine, o întrerupse doamna Czyńska. Îţi mulţumim, Michalesia, pentru informaţii. Am să mă ocup eu de problema asta.

Vorbea pe un ton total indiferent, dar menajera ştia ce înseamnă asta. Acum îi trecu prin minte că a procedat prea în grabă şi nechibzuit. Ce-i drept era revoltată împotriva vizitelor imorale făcute de Leszek, dar îl iubea mai mult decît pe propriii ei copii şi acum îi părea rău de fapta săvîrşită.

— Dar, eu, începu, nu zic nimic de domnul Leszek al nostru, fiindcă se-nţelege...

Doamna şi domnul Czyński vorbeau însă în franceză, ceea ce însemna că prezenţa Michalesiei, era de prisos. A plecat, dar şovăind, şi gîndindu-se dacă n-ar fi bine să iasă în întîmpinarea lui Leszek şi să-l prevină în legătură cu tărăboiul pe care chiar ea îl dezlănţuise. După ce s-a mai gîndit însă, a ajuns la convingerea că nu-i strică tînă-

rului o săpuneală zdravănă, pe care o merită, ba chiar o să-i prindă bine, aşa că a renunţat.

Oricum, merita un blam. Dacă a sedus o fată cinstită, a procedat urît, dacă Marysia aceea nu era o fată cinstită, atunci s-a făcut de ruşine pe el şi familia.

Aşa judeca Michalesia, şi de aceeaşi părere erau şi părinţii lui Leszek.

Întorcîndu-se acasă spre uimirea şi neliniştea sa, Leszek observase privirile reci cu care a fost întîmpinat. La început a fost îngrozit de bănuiala că nemernicul acela de Bauer, directorul hotelului din Vilnius, trimisese nota de plată.

— Asta-i o porcărie, se gîndea luînd cina în tăcere. N-a mai putut aştepta cîteva săptămîni cu nota de plată ? Dacă Leszek mai ţinea minte — erau trecute acolo lucruri pe care pentru nimic în lume n-ar fi vrut să le afle părinţii. Mai ales oglinzile sparte şi mult prea multe sticle de şampanie...

— Ai putea să ne sacrifici o jumătate de oră ? îl întrebă doamna Czyńska ridicîndu-se de la masă. Am vrea să stăm de vorbă.

— Chiar o jumătate de oră ? replică bănuitor Leszek.

— Crezi că e prea mult pentru părinţi ?

— Da de unde, mamă. Sînt la dispoziţia voastră.

— Să trecem în cabinet.

— Oho ! mormăi Leszek. Înseamnă că e ceva serios.

În cabinet se desfăşurau de obicei cele mai oficiale şi mai puţin plăcute conferinţe cu părinţii.

Domnul Czyński se aşeză pe locul prezidenţial şi tuşind de două ori, începu :

— Dragă Leszek ! Am fost încunoştinţaţi că prin comportarea ta uşuratică împingi pînă dincolo de limitele admise nu numai bunele moravuri, dar şi noţiunea de demnitate personală, pe care eu şi cu mama ne-am străduit să ţi le insuflăm.

— Nu ştiu despre ce-i vorba, tată, răspunse Leszek pe un ton rece şi defensiv.

— E vorba de gîlcevile oribile dintre... cavalerii... din tîrg, de gîlcevile provocate de tine.

Leszek răsuflă uşurat :

— Deci nu-i nota de plată ! Slavă cerului ! şi zîmbi deconectat. Iubiţii mei părinţi ! Văd că aţi fost induşi în eroare, sau, vorbind mai simplu, v-au dus cu nişte poveşti. Eu nu ştiu de nici o gîlceavă. Şi cu atît mai mult nu am putut-o provoca.

— Şi nu ştii nimic despre o anume Marysia ? întrebă calm mama. Despre o vînzătoare în prăvălia Szkopkowei ?

Leszek se înroşi uşor.

— Ce are a face asta ?

— Are, dragul meu.

— Da. O cunosc pe această Marysia. Drăguţă fată. Leszek tuşi, apoi adăugă : Trec destul de des pe la prăvălia aceea după ţigări.

— În fiecare zi, sublinie mama.

— Posibil, îşi încruntă sprîncenele. Şi ce-i cu asta ?

— Eşti acolo în fiecare zi şi stai ore-n şir.

— Chiar dacă... Nu crezi, mamă, că am trecut de vîrsta la care mai trebuie să fiu controlat ?...

— Fără îndoială. Dacă e vorba de controlul nostru. Dar pînă şi cel mai matur şi mai independent om este supus şi unui alt control şi încă mult mai puţin înţelegător. Mă gîndesc la controlul opiniei publice.

Leszek se ofuscă :

— Iartă-mă, mamă, dar nu am comis nici o crimă.

— Nimeni nu te acuză de crimă.

— Atunci despre ce-i vorba ?

— Despre tact şi demnitate, spuse apăsat doamna Czyńska.

— Cred că nu m-am abătut nici de la una, nici de la alta.

Domnul Czyński se foi nerăbdător în fotoliu.

— Dragul meu, începu. Trebuie să înţelegi şi tu că desele tale vizite, vizitele demonstrative în prăvălia aceea nu puteau să nu trezească comentarii...

— Nimeni n-are nici un drept. Prăvălia... prăvălia e un loc public. Oricine are dreptul să intre într-o prăvălie.

— Scuză-mă, interveni mama, dar asemenea explicaţii sînt mai prejos de nivelul tău. În primul rînd, stai acolo zile-ntregi, ceea ce atrage atenţia şi stîrneşte comentarii. Doar nu-ţi închipui că e cineva atît de naiv încît să creadă

că-ţi petreci timpul studiind metodele comerţului cu amănuntul. Stai acolo pentru vînzătoarea-aceea.

— Se poate. Şi ce-i cu asta ?

— Din asta ar rezulta că socoteşti societatea ei deosebit de interesantă.

— Într-adevăr.

— Şi de potrivită pentru tine ?... Da ?... Potrivită pentru domnul Czyński sub aspect distractiv, intelectual, social ?

Leszek ridică din umeri.

— Asta-i o problemă de concepţii, de opinii...

— Ei, dă-ne voie să-ţi spunem că, după părerea noastră, aici nu-i nici o problemă. Şi cea mai bună dovadă este faptul că vizitele tale au dat naştere la tot felul de bîrfe.

— Nu-mi pasă de bîrfe ! strigă iritat.

— Şi nu numai la bîrfe. Fata aceea a fost jignită în public de unul dintre... concurenţii tăi mai puţin norocoşi, drept urmare... alt adorator al acestei domnişoare atît de populare, a socotit potrivit să sară în apărarea onoarei ei provocînd o bătaie în plină stradă. Datorită acestui fapt, aventurile tale galante şi... persoana ta au devenit celebre prin împrejurimi.

Leszek făcu ochii mari.

— Eu nu ştiu nimic de toate astea ! E imposibil !

Sări în picioare şi strigă :

— Astea sînt nişte bîrfe ordinare, în care nu e nimic adevărat !

— Din păcate, fiule, spuse domnul Czyński, avem ştiri sigure.

— Nu cred ! răbufni Leszek. Mi-ar fi spus. Iar dumneata, mamă, vorbind despre o fată pe care nici n-o cunoşti, despre cea mai cinstită fată, n-ar trebui să foloseşti astfel de... astfel de... aluzii echivoce ! Asta-i... asta-i oribil !

Domnul şi doamna Czyński se priviră repede unul pe celălalt. Erau surprinşi de revolta fiului lor, care pînă acum se exprimase mult prea uşor despre femei.

— Observ că domnişoara aceea te interesează foarte mult.

— E firesc să mă intereseze, de vreme ce din cauza mea este expusă la asemenea... asemenea...

Îşi muşcă buzele şi tăcu.

Doamna Czyńska povesti calm tot ce aflase de la menajeră. Leszek reuşise să se stăpînească într-atît încît n-o întrerupse niciodată. După ce a terminat, spuse sec :

— Şi ce măsuri vreţi să luaţi ?

— Ce măsuri ? se miră domnul Czyński. Singura măsură e aceea că te rugăm să reflectezi la comportarea ta. Asta-i tot.

Leszek scutură din cap.

— Asta nu-i tot. Puteţi să credeţi sau nu, dar eu nu văd în comportarea mea nimic ce v-ar prejudicia vouă, mie sau oricui altcuiva. Nu am nimic să-mi reproşez. Absolut nimic ! În schimb nici eu şi cred că nici părinţii mei nu putem lăsa nepedepsit un mitocan care, servindu-se de numele meu, terfeleşte reputaţia unei fete, ce-i drept sărace, dar demne de toată stima.

Doamna Eleonora îşi măsură fiul cu o privire ironică.

— Eşti prea sigur, dragul meu, de stima de care este demnă, chipurile, domnişoara aceea. Nu te bănuiesc de naivitate ! Dar cum ai de gînd să reacţionezi ?... Sînt foarte curioasă. Poate că urmînd exemplul acelui funcţionar de la poştă, ai de gînd să te iei la bătaie cu fiul curelarului ?

— Nu, dar am să-l dau în judecată !

— N-ar fi o dovadă de înţelepciune. Un proces nu ameliorează reputaţia acelei domnişoare.

— Atunci îl pun pe vizitiu să-l bată cu biciul ! strigă pierzîndu-şi răbdarea. Şi în orice caz... De azi înainte nu mai luăm nimic de la tatăl lui, nici pentru fabrică, nici pentru moşie !

— Tatăl lui nu are nici o vină, observă domnul Czyński.

— Sigur că nu, îl susţinu doamna Eleonora. Şi apoi dă-mi voie să-mi exprim uimirea în legătură cu tonul tău atît de apodictic, de parcă fabrica şi moşia ar fi proprietatea ta iar problema comenzilor ar depinde numai de tine.

Leszek avea însă nervii prea surescitaţi. A făcut un pas îndărăt şi a întrebat :

— Da ?... Prin urmare intenţionezi să te aprovizionezi în continuare de la curelarul acela ?

— Nu văd nici un motiv de schimbare.

— Dar eu văd ! strigă el.

— Din fericire asta nu ne obligă şi pe noi.

— Da ? Atunci ascultaţi ! Cer categoric. Aveţi de ales. Ori sînteţi de acord, ori nu mă mai vedeţi niciodată !

S-a întors pe călcîi şi a ieşit din cabinet. Era revoltat la culme, atît de revoltat, încă n-ar fi ezitat să-şi pună în aplicare ameninţarea şi să plece numaidecît.

Nu voia şi nici nu putea să se gîndească acum dacă procedează bine. Numai gîndul că un mucos dintr-un tîrg oarecare a îndrăznit în public să facă glume pe seama lui îl ducea la exasperare, îi întuneca mintea şi-l obliga să reacţioneze imediat. Acum cel mai important lucru era : să-l pedepsească, să se răzbune, chiar de s-ar opune părinţii ! De s-ar opune ! Aproape că dorea acest lucru. Le-ar arăta el că e în stare să nu dea înapoi de la nimic, şi-i va pedepsi şi pe ei.

Ieşi în parc şi, furios, începu să lovească frunzele şi cactuşii cu bastonul tatălui, pe care-l luase din antreu.

Firește, plecarea de acasă echivala cu sărăcia. Avea, ce-i drept, pregătire de inginer ceramist, putea primi un post la Ćmielowo sau în altă fabrică, dar asta i-ar fi limitat bugetul la o sumă mizeră de cîteva sute de zloţi pe lună.

— Asta este, încerca să se convingă singur. Va trebui să rezist.

Şi deodată se ivi o întrebare :

— Ce anume a determinat conflictul, conflictul care avea să se răsfrîngă asupra întregii lui vieţi ?

Răspunsul veni uşor :

— Marysia...

Da. În fond aici era vorba de Marysia, de fata aceasta delicioasă, pentru care era gata să facă orice. Iar dacă, să zicem, nu chiar orice, atunci foarte multe...

— Foarte multe, se asigura el însuşi.

Imediat însă apărură îndoielile. Ruperea relaţiilor cu părinţii, renunţarea la situaţia lui şi la bunăstare, n-ar reprezenta un preţ prea ridicat ?...

Alungă acest gînd cu indignare. Lucrurile erau limpezi : cineva a îndrăznit s-o jignească pe Marysia şi pe el, aşa că acela trebuie să-şi primească pedeapsa. Dacă

însă părinții refuză unicului lor fiu această măruntă satisfacție, atunci dovedesc că nu merită nici o milă. Să sufere.

Dar Marysia ?... Cu Marysia e cu totul altă problemă. În cazul ei nu trebuie să se pună întrebarea dacă ea merită sau nu milă. Fiindcă judecînd la rece, cu Marysia ceva nu e în ordine. Categoric — nu. Se vede că fiul curelarului pretindea o anumită intimitate în relațiile cu ea, ori a acționat sub impulsul geloziei. Dar poștașul acela, Sobek ?... De ce i-a luat apărarea Marysiei ?... Fără nici un motiv ?

Un asemenea raționament ar fi expresia celei mai tîmpite naivități. Fără îndoială că între el și fată trebuie să fie ceva.

Era cumplit de iritat. Chiar și numai bănuiala sugerată de mama că oamenii aceia ar fi... rivalii lui i se părea o insultă, cea mai gravă insultă.

— Iată consecințele apropierii de persoane din acest mediu, gîndea cu amărăciune.

Mama este, fără îndoială, o femeie cu experiență. Știe să privească viața cu realism. Dacă bănuielile ei sînt măcar în parte adevărate...

— Frumos mai arăt ! M-am făcut de rîs ca un mucos. Fata asta în fața mea se preface în floare, dar cine știe ce face ea cu unul ca Sobek ?...

E adevărat că bănuiala era hidoasă, dar cine poate garanta că viața, că realitatea nu e tot atît de hidoasă ?

Și Leszek fu cuprins de o totală apatie. Se așeză pe banca de piatră, umezită de rouă, iar lumea i se părea dizgrațioasă, plictisitoare, nevrednică de nici un efort, de nici o luptă, de nici un sacrificiu...

...Dacă Marysia ar fi fost o fată cinstită, sinceră, nu i-ar fi tăinuit scandalul acela. Dimpotrivă. I-ar fi spus totul, l-ar fi rugat pe el s-o apere, nu pe un oarecare Sobek...

De după copaci se ridică luna rotundă. Lui Leszek nu-i plăcea luna. De data aceasta descoperi în fizionomia ei dezagreabilă un zîmbea evident ironic.

— Sînt încă îngrozitor de prost, își spuse, îngrozitor de prost.

Și se gîndi ce vor spune părinții despre toată povestea asta și despre comportarea lui.

Dacă ar fi putut auzi discuția lor, s-ar fi convins că nu se deosebea de ei în privința aprecierii înțelepciunii sale.

După plecarea lui, domnul și doamna Czyński au rămas multă vreme tăcuți. În cele din urmă doamna Eleonora a oftat :

— Mă îngrijorează foarte mult prostia lui Leszek.

— Nici pe mine nu mă bucură, adăugă domnul Stanisław ridicîndu-se. E tîrziu. Să mergem la culcare.

Ca de obicei i-a sărutat soției mîna, apoi a sărutat-o pe frunte și s-a dus în camera sa. După un sfert de oră era în pat și auzi o bătaie în ușă tocmai cînd începuse să citească *Potopul*, care reprezenta pentru el cel mai sigur mijloc de liniștire a nervilor înainte de culcare, de uitare a problemelor zilnice și care-i legăna îmbătător imaginația.

— Tu ești ? se miră zărindu-și soția. De mulți ani se dezobișnuise de vizitele ei în capot și la această oră.

— Eu sînt, Stasio. Am vrut să-ți cer părerea într-o problemă. Nici eu nu știu cum e mai bine să procedăm. Crezi că amenințarea lui Leszek ar trebui luată în serios ?

— E un băiat lipsit de echilibru, spuse evaziv domnul Czyński.

— Fiindcă, vezi tu... Ar fi foarte nepedagogic să cedăm sub presiunea amenințării. De pe altă parte trebuie să avem în vedere și vîrsta lui. Dacă n-am reușit să-l educăm pînă acum, atunci pedagogia nu mai ajută la nimic.

Domnul Stanisław privi cu regret spre volumul gros deschis pe plapumă. Zagłoba tocmai preluase comanda și trecuse la aprovizionarea taberei. Un fragment deosebit de senin, cînd colo, iar cazul lui Leszek.

— Cred, Ela, că l-am refuzat prea categoric.

— Dar corect.

— Fără îndoială. Pe de altă parte însă a fost lezată ambiția băiatului. Sînt de părere că în cele din urmă...

Gîndul la ce urma, la aprovizionarea cu arme și cu muniție din Białystok, la sosirea prințului Sapieha (Un cap prostesc, e din Witebsk !), totul îi crea domnului Czyński o dispoziție pașnică și conciliantă.

— ...în cele din urmă curelarul acela ar trebui să-şi înveţe odrasla să se poarte. Nu i se poate nega lui Leszek o anumită doză de dreptate.

— Prin urmare, stărui să acceptăm condiţia impusă de Leszek ? reluă doamna Eleonora.

— Eu stărui ? se miră sincer domnul Stanisław.

— Doar nu eu, ridică nerăbdătoare din umeri doamna Eleonora. Întotdeauna am fost de părere că tu eşti prea moale şi prea îngăduitor cu el. Numai de nu ne-ar costa prea scump moleşeala ta.

— Scuză-mă, Ela... începu domnul Czyński, dar soţia îl întrerupse :

— Poftim, am să fac cum vrei tu. Cu toate că, subliniez încă o dată, o fac împotriva convingerii mele.

— Dar... încerca să se împotrivească domnul Stanisław. Dar eu...

— Tu ? Tu l-ai educat greşit, dragul meu ! Noapte bună !

Şi doamna Eleonora ieşi. Ieşi cu un sentiment de ruşine în suflet. Conştiinţa nu putea fi înşelată, aruncînd răspunderea pentru concesie în spinarea soţului. Firea ei despotică se revolta împotriva acestui ultimatum dat de Leszek şi dacă domnul Stanisław ar fi încurajat-o măcar cu un cuvînt în rezistenţa ei, în fermitatea ei, atunci nu şi-ar fi schimbat hotărîrea. Mergînd însă spre dormitorul soţului era absolut sigură că nu va auzi de la el o asemenea încurajare.

Ar greşi cel care ar crede că doamna Eleonora Czyńska putea să se împace cu o totală înfrîngere. Ce-i drept, tremura la gîndul că fiul şi-ar putea pune în aplicare ameninţarea şi ar pleca undeva la capătul pămîntului, dar nu putea concepe ca propria-i capitulare să echivaleze cu renunţarea la toate avantajele.

A doua zi şi-a chemat fiul şi i-a comunicat scurt că la insistenţele tatălui şi nicidecum sub presiunile lui Leszek, a decis să renunţe la comenzile făcute curelarului Wojdyllo. dar cu o condiţie. Leszek pleacă chiar astăzi, pentru o perioadă mai îndelungată, la unchiul Eustachy, lîngă Varşovia.

Intenţionat nu precizase perioada, de teamă că un timp prea îndelungat ar fi fost respins de Leszek. Temerile ei

erau însă de prisos. După o noapte nedormită, după multe serii de gînduri sceptice, ba chiar cinice, Leszek era complet resemnat. Chiar şi el se gîndise, dacă n-ar fi mai bine să plece undeva, aşa că primi proiectul mamei fără cea mai mică împotrivire.

Plecarea elimina automat tentaţia vizitelor în oraşel. În casa gălăgioasă şi veselă a unchiului Eustachy, plină întotdeauna de fete şi de femei tinere, îşi va petrece timpul mai plăcut decît în ţinutul acesta oribil, în băltoaca asta înnămolită, printre treburi mărunte, murdare şi terne.

Aşa gîndea pînă cînd prin faţa ferestrelor vagonului nu au început să alerge clădirile gării. Cînd însă roţile trenului au intrat în hurducăitul ritmic şi monoton, gîngurile lui se tulburară, se vînzoliră şi porniră brusc în altă direcţie.

Dar asta-i altă poveste.

Capitolul X

La moara lui Prokop Szapiel, poreclit Prokop Mielnik, viaţa se scurgea liniştit. Cerul senin şi albastru se răsfrîngea în oglinda întinsă şi tăcută a iazurilor, teii răspîndeau în jur o mireasmă de miere, apa — dătătoare de viaţă, strălucitoare ca o panglică, aluneca pe roata mare a morii ca o necurmată fîşie de oglindă, spărgîndu-se între zbaturi în cioburi verzui, străvezii, din ce în ce mai mărunte, din ce în ce mai albe, pînă cînd răbufneau de jos într-o spumă învolburată, în stropi de vuiet.

Jos se auzea vuiet, sus mormăia monoton rîşniţa mulţumită şi sătulă de pîinea mestecată, iar pe jgheaburi curgea făina pufoasă şi preţioasă. Numai să ţii sacii sub şuvoiul acela de făină.

Fiind în ajunul secerişului, moara nu avea prea mult de lucru. Pe la trei după-amiază, Witalis închidea stăvilarul şi, eliberată de greutatea apei, roata se mai învîrtea o dată, de două ori din inerţie, osiile de stejar scîrţîiau, angrenajul metalic trosnea, rîşniţa huruia, apoi se aşternea liniştea. Numai pulberea de făină cădea fără zgomot,

de la înălțimea acoperișului, pe pământ, pe sacii înșirați, pe cîntare, și se așternea pînă dimineața în straturi groase de o jumătate de deget.

Alți morari, necinstiți, vindeau oamenilor și făina așa, dar bătrînul Prokop o strîngea pentru hrana animalelor și a altor viețuitoare, așa că vacile, calul, dar și porcii, rațele, gîștele și găinile mamei Agata umblau hrănite boierește.

După trei, nu mai era nimic de lucru la moară iar vraciul Antoni Kosiba pleca de obicei în orășel. Se scutura de făină, își punea o cămașă curată, își spăla fața și mîinile pe malul iazului și pornea spre Radoliszki.

Vara veneau puțini bolnavi și asta mai ales seara, după apusul soarelui, cînd, așa cum se știe, oamenii sînt mai liberi.

În ultima vreme toți ai casei, dar mai cu seamă femeile, observaseră mari schimbări în comportarea vraciului. Parcă începuse să se îngrijească mai mult. Își lustruia ghetele cu cremă neagră, își cumpărase două cămăși colorate, își tundea barba și părul care înainte îi cădea pe umeri, făcîndu-l să semene cu un popă.

Zonia nu avea nici o îndoială în ceea ce privește cauzele acestei eleganțe. Instinctul femeiesc, infailibil în asemenea probleme, îi spusese mai de mult că Antoni Kosiba, indiferent pînă atunci la farmecele femeiești, și-a găsit vreo muiere în orășel. La început bănuielile cădeau asupra Szkopkowei, proprietăreasa prăvăliei, dar după o scurtă investigație s-au dovedit neîntemeiate. Ce-i drept, Antoni îi vizita prăvălia, dar acolo o vedea numai pe fata care lucra la Szopkowa.

Zonia o vedea deseori și o apuca rîsul și furia cînd se gîndea la stăruințele lui Antoni.

— Ei, bătrîne, spunea uitîndu-se la vraci. Ce ți-a venit ? Nu-i ca pentru tine !... Bagă-ți mințile-n cap ! Asta e ! De ce-i ea bună ? Umbli după ea și la ce ajungi ? Tu ai nevoie de muiere sănătoasă, de lucru, nu de una cu mînușițe albe.

— De una ca tine, rîdea Olga.

— De ce nu ? ! De ce nu ? ! Zonia își punea mîinile în șolduri, luînd o poziție agresivă. Nu că mă laud, dar cu ce-s eu mai prejos de aia ?... Că nu-s așa de tînără ?... Și

ce ? Gîndește-te, Antoni, ce nevoie ai tu de una așa de tînără ?... Și încă de la oraș ! Cu fandoseli. Cu pălărie. Îți faci numai păcate !

— Taci, proasto ! răspundea în cele din urmă vraciul pierzîndu-și răbdarea.

Și pleca mormăind :

— Ce-i poate trece proastei prin cap !...

Antoni socotea pălăvrăgeala Zoniei o pierdere de vreme. Nici nu-i trecea prin minte să se însoare. Simțea față de femei o repulsie, pe care nici nu încerca să și-o explice. Se temea de ele, dar le și disprețuia. Dacă era vorba însă de Marysia din Radoliszki, asta era cu totul altceva. Marysia era altfel decît toate celelalte. Atît de altfel, încît i se părea o absurditate să o compari cu femeile în general. Pînă și ideea Zoniei despre o căsătorie a lui cu Marysia era atît de stupidă, încît nici nu merita să te gîndești la ea. Dacă totuși se gîndea, o făcea numai ca să-și dea seama cum a apărut așa ceva în mintea ei îngustă.

Că se ducea la prăvălie ?... Se ducea, și ce-i cu asta ? Că uneori îi ducea Marysiei cîte un dar ?... Și nu avea voie ?... Că-i plăcea să tăifăsuiască cu ea ?... Sigur că-i plăcea mai mult cu ea decît cu altcineva, dar nu ca să toarne prostii... Sărăcuța de fată. E un copil aproape, și singură, orfană. Ce e rău în faptul că-i arăți puțină bunătate ?... Cu atît mai mult cu cît e sinceră, dezinteresată, lipsită de orice calcule. De altfel simțea că și ea se legase de el, că îl îndrăgise sincer. Dacă ar fi altfel nu l-ar întîmpina întotdeauna cu atîta bucurie, nu l-ar ține cît mai mult în prăvălie, nu i-ar destăinui toate tristețile și necazurile ei.

Iar în ultimele zile Marysia nu ducea lipsă de ele. Încă de luni părea abătută. Joi, cînd a venit, a observat imediat că plînsese.

— Ce-i, fețita mea, o întrebă el, iar nu te lasă oamenii să trăiești ?

Ea scutură din cap.

— Nu, unchiule Antoni ! Nu-i asta ! Dar din cauza scandalului s-a abătut o mare nenorocire.

— Asupra cui ? se neliniști el.

— Asupra lui Wojdyllo, curelarul.

— Ce nenorocire ?

— Se vede că domnul Czyński cel tînăr a aflat de la cineva de bătaia aceea, şi că ex-seminaristul m-a jignit, iar ieri, cînd curelarul a trimis la Ludwikowo căruţa cu marfă, nu i-au mai dat altă comandă. Domnia-sa n-a fost în oraş. A fost la Wilnius şi a venit abia ieri. Cînd s-a întors căruţa goală, a întrebat :

— Şi unde-i materialul ?

Căruţaşul i-a răspuns :

— Doamna mi-a poruncit să-ţi repet că nu mai are de lucru pentru noi.

— De ce nu mai are ? Închide fabrica ?

— Fabrica n-o închide, zice căruţaşul, dar nu mai vor să-ţi dea de lucru pentru că fiul dumitale l-a jignit pe domnişorul.

Vraciul tuşi.

— Asta-i nedrept. De ce să răspundă tatăl pentru fiu ? Fiul e o puşlama, dar tatăl e om cumsecade şi n-a făcut nici un rău.

— Sigur că da, recunoscu Marysia. Şi eu i-am spus la fel.

— Adică cui ?

— Domniei-sale. El abia cînd a auzit acele lucruri de la căruţaş a început să se intereseze şi a aflat ce s-a întîmplat. S-a dus întîi la domnul Sobek, i-a întins mîna şi l-a felicitat că bine i-a făcut fiului său, apoi a venit la mine.

— Şi ce-a vrut ?

— Întîi m-a privit aspru şi mi-a spus : Am venit să cer iertare pentru purtarea lui Zenon al meu. E un băiat prost şi rău. Merita o pedeapsă, derbedeul, dar ce a primit de la domnul Sobek e prea puţin. Înţeleg, zice, că nu avea dreptul să vă jignească, adică pe mine. Nu-i treaba lui ce faceţi dumneavoastră. De dumneavoastră se îngrijeşte doamna Szkopkowa, e dreptul ei, nu al unui linge-blide. Dacă dumneavoastră mi-aţi fi spus mie, ar fi primit el ce merita. Dar, zice, v-aţi plîns boierului cel tînăr din Ludwikowo, iar acum asupra mea, om bătrîn, s-a abătut pe nedrept o mare nenorocire, fiindcă mi-au retras comenzile, iar asta înseamnă mai mult de o jumătate din cîştig.

Vraciul se miră.

— Dar dumneata nu te-ai plîns boierului cel tînăr ? !

— Întocmai. Așa că i-am spus asta domnului Wojdyłło, dar el se pare că nu m-a crezut.

— Ei, încă nu văd nici o nenorocire.

— Nenorocirea-i alta. Azi-dimineață bătrînul Wojdyłło și-a alungat fiul de acasă.

— L-a alungat ?... Cum l-a alungat ? se miră vraciul.

— Așa e el, aspru. Tot tîrgul nu vorbește decît de asta. Și toată lumea spune că din cauza mea... Dar cu ce-s eu vinovată ?... Ce rău am făcut eu ?...

Vocea Marysiei tremura, iar în ochi i se iviră lacrimi.

— Am vrut să alerg la domnul Wojdyłło și să-l implor să-l ierte pe Zenon, dar mi-a fost frică... Și nici n-ar lua în seamă rugămintea mea. Preotul a intervenit pentru Zenon spunîndu-i că băiatu-i stricat, dar alungat din casă, apucă pe drumuri și mai rele... N-a ajutat. Bătrînul i-a răspuns că să putrezească și în închisoare și pe el tot nu-l înduplecă, fiindcă, zice, nu-i numai leneș, derbedeu și o haimana, dar își mai lasă și tatăl și frații fără pîine.

Vraciul dădu din cap.

— Neplăcută treabă, dar tu n-ai nici o vină, domnișoară.

— Și ce-i dacă n-am ! își frîngea mîinile Marysia, dacă toată lumea mă arată cu degetul ca pe o ucigașă... se uită chiorîș la mine... O întărîtă împotriva mea și pe doamna Szkopkowa. L-am auzit pe un dulgher spunîndu-i doamnei Szkopkowa : O țineți pe venetica asta s-aducă numai pagubă oamenilor și mînia lui Dumnezeu.

Marysia își acoperi fața cu palmele și se porni pe plîns.

— Știu, știu, hohotea, cum o să se sfîrșească. Or să mă sfîșie... mă lasă fără lucru.... Și eu am vrut, am vrut să fie cît mai bine... Dacă ar veni domnul Leszek l-aș ruga în genunchi să-l ierte pe Zenon... Dar el... nu vine... Nu dă nici un semn de viață. Asta îmi mai lipsea, nefericita de mine... asta... O, Doamne !...

Antoni Kosiba ședea cu mîinile atîrnînd fără vlagă. Chipul îi pălise de emoție. Și-ar fi dat și sufletul numai să o scape pe fata asta de suferințe și de necazuri. Se simțea cuprins cînd de furie, de dorința de a acționa imediat, cînd de sentimentul propriei neputințe.

Nu existau cuvinte cu care ar fi putut s-o îmbărbăteze. Aşa că se ridică, o îmbrăţişă şi mîngîind-o pe păr cu mîna lui aspră, muncită, repeta :

— Linişteşte-te, porumbiţa mea, linişteşte-te, porumbiţa mea !...

S-a lipit de el, zguduită de plîns. Şi l-a cuprins atîta jale gîndindu-se la ea şi la el, la singurătatea şi la neputinţa lor, încît începură să-i curgă şi lui lacrimi pe faţă, pe barba încărunţită, pe degetele ce alunecau cu cea mai mare dragoste pe capul bălai al fetei.

— Linişteşte-te, porumbiţa mea, linişteşte-te, linişteşte-te... spunea abia şoptit.

— Numai pe tine, unchiule Antoni... numai pe tine te am pe lume... venetica...

— Amîndoi sîntem străini printre oameni, amîndoi sîntem venetici, porumbiţa mea ! Şi nu te mai necăji, nu-ţi mai plînge ochii. Nu-i las eu să te năpăstuiască. Sînt bătrîn, dar mai am putere... Cîtă vreme nu sufăr eu de foame şi de mizerie, atîta vreme o să ai şi tu de toate, porumbiţa mea. Linişteşte-te, linişteşte-te, fetiţa mea, scumpa mea, linişteşte-te... Dacă te-or necăji oamenii prea tare, vii la mine la moară. Nu-i frumos acolo la mine şi nici bogăţie nu-i, dar de foame şi de frig n-o să suferi şi nici căldura sufletească n-o să-ţi lipsească... Sînt acolo păduri mari, lunci întinse, o să adunăm ierburi, o să m-ajuţi, porumbiţo, să tămăduim oamenii... N-o să se lege de tine nici o limbă rea, n-o să auzi o vorbă de ocară... O să ne fie bine împreună, nouă veneticilor... Linişteşte-te, porumbiţo, linişteşte-te...

— Cît eşti tu de bun, unchiule Antoni, cît eşti de bun. Marysia se liniştea încetul cu încetul. Nici un tată adevărat nu putea fi mai bun... Ce am făcut eu să merit atîta bunătate ?...

— Ce-ai făcut ? vraciul căzu pe gînduri. Cine poate şti ? Dar ce-am făcut eu că iată tu, porumbiţa mea, te lipeşti de mine, că mi-ai încălzit ca un soare inima bătrînă, care bătea doar din obişnuinţă şi nu din vreo nevoie... Dumnezeu ştie, iar eu, cu toate că nu ştiu, am să-i mulţumesc cît voi trăi...

În fața prăvăliei se opri o brișcă și îndată intra un domn. Cumpăra hîrtie colorată pentru lampioane, probabil pentru sărbătoarea recoltei, ce se apropia. Alegea pe îndelete, se tîrguia și se plîngea de prețurile ridicate.

Cînd, în sfîrșit, a ieșit cu pachetele, vraciul spuse :

— Îmi dai voie, porumbițo, să-ți spun deschis ce gîndesc ?

— Te rog. Zîmbi cam îngrijorată că după o asemenea introducere nu va auzi lucruri plăcute.

Și nu se înșela : vraciul începu să-i vorbească despre domnul Leszek.

— De la el ți se trag toate grijile și necazurile. Ce nevoie ai tu de el, porumbițo ?... Nu spun că ar fi rău sau primejdios, n-are nici căutătură rea, da-i încă tinerel, fără cumpătare, un vînturatic. Nu o dată m-am uitat la el, nu o dată și nu numai de zece ori l-am văzut venind și stînd aici... Oamenii vorbeau și ei... Și cum e tînăr și ușuratic, nu-i de mirare că-l bănuiesc de gînduri nu prea curate. Eu unul, cerul mi-e martor, nu cred ! Pun capul că tot ce se zice nu-s decît vorbe-n vînt. Dar vezi tu, de ce să vorbească ?... Limba oamenilor n-o poți lega, ochii nu-i acoperi. Se uită și vorbesc. Ești tînără, ai văzut puține, ușor poți crede în orice făgăduială.

— Dar el nu-mi făgăduiește nimic, îl întrerupse Marysia îmbujorată și uluită.

— Nu-ți făgăduiește nimic ?... Atunci ce vrea ?... Ține minte că el e mare boier, bogat, umblat. Ce ești tu pentru el ?... O jucărie. Inima se obișnuiește. Iată și acum : lipsește și ți-e greu.

— Din alte motive...

— Poate și din altele, poate și din acesta. Clătină blînd din cap. De căsătorit cu tine nu se căsătorește. Atunci de ce !...

Marysia își plecă privirile.

— Eu nici nu m-am gîndit la asta. E plăcut să stai de vorbă cu el. A călătorit mult, a văzut multe. Povestește frumos...

— Să-i povestească alteia. De ce te-a ales tocmai pe tine ?

— Fiindcă... zice... că-i plac.

— Cum să nu-i placi ? Că doar nu-i orb.

— N-am crezut că și tu, unchiule, o să vezi ceva rău în asta.

Vraciul se apără cu mîinile.

— Ferească sfîntul ! Nu-i nici un rău, dar n-are rost. Pe tine te pune rău cu oamenii, se face multă tevatură și nu folosește nimănui. Nu-s împotriva lui. Nu. Dar dacă ar fi chiar om de treabă, porumbițo, nu te-ar arunca el așa, în gura lumii, nu ți-ar suci capul, n-ar sta aici ca o stană de piatră.

— Eu... eu nu-l pot pofti afară, încerca să se apere Marysia.

— Nici nu trebuie. Dacă vrei să asculți de un sfat bun, sincer, nu te mai întinde cu el la vorbă. Și n-o să mai stea pe capul tău. Nu vrei să asculți, eu n-am ce face.

Marysia căzu pe gînduri. Înțelegea foarte bine că sfatul vraciului e și binevoitor și înțelept. În fond, mai de vreme sau mai tîrziu, într-un fel sau altul, cunoștința ei cu domnul Leszek tot ar trebui să ia sfîrșit. Ori îi vine alt capriciu, ori se însoară. Și gata. Tărăgănarea nu duce la nimic. Cu cît va dura mai mult, cu atît îi va fi mai greu să se despartă, cu atît mai dureros va fi dorul. Iată, n-a venit cîteva zile și viața ei a devenit un coșmar... Pe de altă parte, oare n-ar prefera ani de suferință în schimbul fericirii pe care i-o oferă cele cîteva luni în care îl poate vedea, îl poate privi în ochi și-i poate asculta vocea ?...

Amintirea celei mai scurte fericiri rămîne în suflet pentru totdeauna, pînă la moarte. Are ea dreptul să renunțe la această comoară ? E mai bine să renunțe de teama suferinței și să trăiască cu pustiul acela searbăd și sterp în suflet ?...

Vraciul e un om bun și înțelept, dar dacă se înșală de data aceasta ?

— Am să mă gîndesc la sfatul tău, unchiule Antoni, spuse în cele din urmă pe un ton grav. Am să mă gîndesc, deși poate n-o să mai fie nevoie, fiindcă nu cred să mai vină pe aici.

Şi într-adevăr, zilele treceau, dar pe tînărul Czyński nu-l mai văzuse nimeni prin împrejurimi.

În schimb bîrfa era în floare. Asprimea Domniei-sale era dezaprobată de unii şi lăudată de alţii. Toate opiniile însă coincideau în două puncte : primul era convingerea că Zenon Wojdyłło va sfîrşi rău, al doilea — credinţa că principala vinovată este Marysia.

Chiar şi cei care pînă nu de mult o întîmpinau cu căldură acum încercau să treacă pe lîngă ea, prefăcîndu-se că n-o văd. Alţii, în schimb, îşi spuneau opiniile cu voce tare, în orice împrejurare, fără să facă economie de cuvinte pipărate. Şi nici măcar nu erau oameni răi sau înăcriţi. Pur şi simplu se obişnuiseră cu anumite norme ale vieţii din orăşel şi orice se depărta de la aceste norme devenea în ochii lor demn de condamnat. O fată sărmană care umblă cu un tînăr bogat nu poate spera să se căsătorească cu el, atunci ce speră ?...

Această logică era împărtăşită cu precădere de cei care-l lăudau mai cu zel pe curelar pentru izgonirea din casa părintească a fiului trîndav şi scandalagiu. Dacă pînă la vîrsta asta nu s-a făcut om, atunci nimic nu-l mai ajută. Nu şi-a ascultat tatăl şi mama, să simtă acum pe pielea lui. Să plece în lume şi să nu mai facă de ruşine o familie cumsecade.

Se vede însă că Zenon nu avea de gînd să plece. Ce-i drept dispăruse undeva în prima zi, dar a doua zi s-a întors, confirmînd prin purtarea sa cele mai pesimiste bănuieli şi previziuni. S-a îmbătat criţă la cîrciuma lui Judka, a băut toţi banii pe care-i dăduse taică-su de drum, pe urmă, pînă noaptea tîrziu, a făcut scandal pe uliţă strigînd că dă foc casei părinteşti, că-i împuşcă pe toţi Czyńskii şi-i sfărîmă capul dezmăţatei aleia de Marysia.

Ca urmare, s-a luat de un poliţist, sfîşiindu-i buzunarul, şi dus cu forţa la post, a spart geamurile şi a stricat mobilierul. I-au pus cătuşe şi l-au ţinut o zi şi o noapte la arest, pe urmă i-au încheiat proces-verbal, care trebuia să-l trimită în judecată şi să-i dea o pedeapsă de vreo două luni.

Eliberat temporar, Zenon a dispărut din nou din orăşel, dar se spunea că se învîrte pe undeva prin apropiere.

Evenimentele acestea n-au zguduit numai opinia publică din orăşel. S-a aflat de ele şi la Ludwikowo. Doamna Czyńska a trimis imediat un flăcău la curelar şi i-a comunicat că deşi consideră dreaptă pedeapsa aplicată lui Zenon, din dorinţa de a împiedica rostogolirea lui în mocirlă, a hotărît să reînnoiască vechile comenzi şi speră că domnul Wojdyllo îşi va ierta fiul.

Curelarul era însă un om aspru. A mulţumit pentru comenzi, dar a declarat că el nu-şi schimbă hotărîrea şi că nu mai vrea să-l vadă în faţa ochilor pe fiul denaturat. Nu s-a lăsat convins.

— Uite, îi spunea doamna Czyńska soţului. Uite care-i atitudinea unui tată faţă de copii, dacă tatăl are principii şi caracter.

Domnul Stanisław s-a prefăcut că n-a înţeles aluzia şi a mormăit ceva pe sub mustaţă, adîncindu-se în lectură. În schimb, doamna Eleonora a ajuns la convingerea că din toată afacerea aceasta putea trage anumite foloase pedagogice în ceea ce-l privea pe Leszek şi s-a apucat să redacteze o amplă scrisoare adresată unicului său fiu, relatîndu-i exact lucrurile şi însoţindu-le cu numeroase apostrofe didacticiste.

Dacă ar fi primit-o, scrisoarea aceasta ar fi avut o influenţă moralizatoare asupra lui Leszek. Din păcate, în timp ce această capodoperă a vocaţiei pedagogice a mamei se afla în vagonul poştal al trenului ce gonea spre Varşovia, destinatarul se întorcea de pe o parte pe alta în vagonul de dormit al unui tren cu direcţia Ludwikowo.

Se întorcea de pe o parte pe alta şi nu putea adormi fiindcă avea mustrări de conştiinţă care nu puteau fi înşelate de nici un pretext şi de nici un subterfugiu. Firește, la unchiul său se plictisea ca un mops în şifonier, dar nu din motive obiective. Societatea era numeroasă, plăcută şi veselă, distracţiile variate şi nesfîrşite, femeile frumoase, bucătăria excelentă, vremea superbă. Cauza plictiselii era în el însuşi. Pur şi simplu îi era dor.

Era o prostie şi o neseriozitate ca lui, om matur, cu judecată sănătoasă, să-i fie dor de blonda aceea din prăvălie ca unui licean după o domnişoară de pension, să-i fie dor în pofida celei mai insistente autopersuasiuni, a celei mai irezistibile argumentări, în pofida voinţei şi hotă-

rîrilor sale. Plecase cu hotărîrea nestrămutată de a scăpa de sentimentele acelea nesăbuite, de a se smulge din hăţişul de treburi mărunte şi dezgustătoare, rezultate din aceste sentimente. Dar abia îşi începuse călătoria că l-au şi năpădit alte gînduri, l-au încolţit, l-au asaltat şi n-a mai avut linişte şi odihnă.

În loc să simtă repulsie, căzuse într-o stare de tristeţe, de sentimentalism, de duioşie. Imaginaţia îi oferea numai scene fantastice, în care o vedea pe Marysia plîngînd în braţele acelui cavaler impostor, Sobek, altădată o vedea batjocorită şi umilită de gloată, sau plecînd într-o direcţie necunoscută... într-un paltonaş ponosit, cu o pălărioară ridicolă de provincie şi cu tot avutul ei adunat într-o valijoară jerpelită.

Imaginea fusese atît de clară, încît se speriase. A sărit din pat, s-a îmbrăcat, şi-a împachetat lucrurile, a poruncit să fie trezit şoferul ca să-l ducă la Varşovia. Unchiului i-a lăsat o scrisoare cu explicaţia că şi-a adus aminte de o afacere deosebit de importantă şi de urgentă.

La Varşovia, pînă la plecarea trenului mai avea două ore. Mergînd fără nici un rost pe Marszałkowska, s-a oprit în faţa vitrinei unui giuvaiergiu. Fără să vrea privirile i s-au oprit asupra unui inel superb de platină cu safire de un albastru deschis.

Aceasta e culoarea ochilor ei, constată cu duioşie şi, fără să mai stea pe gînduri, intră în magazin.

Inelul nu era prea scump, dar îl costă tot restul de bani care-i mai rămăsese după cumpărarea biletului de tren.

Cum nu putea să adoarmă, scoase cutia din buzunarul pardesiului şi privi inelul. Pînă acum nu-i făcuse Marysiei nici cel mai neînsemnat cadou. Era îndoielnic dacă ea ar fi primit ceva.

— Ar fi primit, îl străfulgeră un gînd, dacă ar fi fost un inel de logodnă.

Şi deodată simţi că inima îşi grăbise pulsaţiile.

Întinse mîna în care ţinea inelul privind scînteierile nestematelor.

— Acesta este inelul meu de logodnă, spuse cu voce tare.

Îşi înălţă capul şi privi ameninţător prin compartiment, de parcă ar fi aşteptat împotrivirea cuiva. Compartimen-

tul era însă gol, pereţii tăceau, numai perdelele se legănau uşor în ritmul trenului.

Îl cuprinse o linişte plăcută, asemănătoare somnului. Acum ştia, acum nu mai exista nici o îndoială, Da, se va căsători cu ea. Va fi a lui, va fi alături de el pentru totdeauna. S-a sfîrşit cu dorul, s-a sfîrşit cu neliniştea, cu îndoielile şi suferinţele.

Să-i spună nebunie cine o vrea ! Dar îi vor spune aşa numai cei care nu ştiu ce nebunie, ce nebunie disperată e lupta împotriva iubirii !

Ce crimă e ! Are omul dreptul să-şi smulgă din piept cel mai bun, cel mai nobil şi cel mai frumos sentiment ? Cine ştie, poate singurul sentiment care ne justifică existenţa, care reprezintă bogăţia sufletului nostru ?... Să-l calci în picioare, să-l distrugi, să te lepezi de el ?... În numele cărei raţiuni ?... Ca să obţii preţuirea oamenilor ? Ce prostie ! Să renunţi pentru alţii la tine, să renunţi la ce-i mai important în tine, la propria-ţi fericire ? !

Era perfect conştient de greutăţile şi piedicile care se vor ridica în calea lui. Nu se amăgea nici o clipă că va obţine acordul părinţilor pentru această căsătorie. Nu se îndoia că vor face totul ca să-i zădărnicească planurile. Opinia publică, toate cunoştinţele şi rudele se vor mobiliza împotriva Marysiei. Trebuie să fie pregătit pentru o luptă îndîrjită.

Nu se temea însă de luptă. Dimpotrivă. Îl incita gîndul că se va ridica singur împotriva tuturor în apărarea fericirii lui şi a Marysiei, că va înlătura toate piedicile, va rezista tuturor atacurilor, că va învinge, fiindcă trebuie să învingă.

În mintea lui se şi contura planul bătăliei. Îşi imagina tot arsenalul de arme şi de şiretlicuri pe care-l vor folosi împotriva lui. Vor fi ameninţări cu ruperea relaţiilor, avertizări că va fi dezmoştenit sau chiar va fi dezmoştenît, glume răutăcioase şi calomnii josnice, scene şi scandaluri, crize şi leşinuri, rugăminţi şi presiuni. Şi totul va începe cu tăierea fondurilor. Cu relaţiile lor, părinţii lui îl vor pune uşor în imposibilitatea de a-şi găsi vreo slujbă.

Asta trebuie avut în vedere, îşi spuse.

Nu-i nimic mai uşor decît să te arunci în luptă cu viziera ridicată şi să pierzi. Aici nu e vorba numai de a lupta, ci de a cîştiga. Trebuie să rămînă în picioare. Ce-i drept, ar putea să-şi vîndă pe ascuns lucrurile personale şi să fugă cu Marysia undeva la capătul pămîntului. Ea e obişnuită cu sărăcia. Iar el se va obişnui. E tînăr, va găsi undeva de lucru. Dar o asemenea fugă nu i-ar da nici o satisfacţie, dimpotrivă, i-ar ştirbi din fericirea cucerită. De aceea trebuia exclusă de la bun început.

Avea suficient simţ practic ca să excludă donchişotismul care-l ispitea adeseori, cînd era vorba de lucruri importante. De aceea se hotărî şi acum să acţioneze prudent, prevăzător şi în cea mai mare taină.

Deocamdată nu voia să-şi bată capul cu strategia pe care urma s-o adopte. Era atît de încîntat de descoperirea adevăratelor sale dorinţe, atît de fericit de hotărîrea luată, încît toate celelalte probleme trebuiau să scadă, să se micşoreze, să-şi piardă însemnătatea.

Apariţia lui Leszek radios, plin de bună dispoziţie a stîrnit senzaţie la Ludwikowo. În primul rînd nu se aşteptau să vină, în al doilea rînd, prea vizibilă era schimbarea lui. Dispăruseră fără urmă iritarea lui, violenţa reacţiilor, indiferenţa faţă de treburile casei şi ale averii, plictiseala.

— Ce s-a întîmplat cu tine, Leszek ? întreba mulţumită doamna Eleonora.

— M-am schimbat, mamă. Sînt pur şi simplu alt om.

— Sînt curioasă dacă această faza prielnică e şi de durată.

— Da, sigur. Zîmbea misterios. Am impresia că e ultima fază a evoluţiei mele. Vedeţi, am meditat îndelung şi am ajuns la concluzia că e timpul să mă stabilizez, să mă apuc de lucru, de ordonarea vieţii mele şi aşa mai departe.

Uimit, domnul Czyński îşi ridică privirile de pe ziar.

— Asta înseamnă că intenţionezi să te ocupi de fabrică?

— Şi nu te înşeli, tată.

— Atunci trebuie să-i trimit unchiului o depeşă de mulţumire. Ai întîlnit la ei pe cineva care te-a schimbat într-atît ? Se pare că erau acolo multe persoane.

— Ah, da, foarte multe. Adevărată aglomerație. Dădu afirmativ din cap și adăugă după o clipă : iar în aglomerația aceea m-am întîlnit... pe mine.

— A... Și ce impresie ți-a făcut această întîlnire ?

— La început destul de neplăcută. Am auzit multe observații critice pertinente. În cele din urmă m-am convins că am de-a face cu un om care știe ce vrea. Amîndoi am fost foarte mulțumiți de această constatare.

Doamna Eleonora s-a aplecat și l-a sărutat pe frunte.

— Vă felicităm pe amîndoi și cu această ocazie și pe noi.

— Mulțumesc, mamă. Merit aceste felicitări mai mult decît îți închipui tu, răspunse grav.

Această convorbire a avut loc seara după cină și-i umplu pe doamna și pe domnul Czyński cu cele mai roze speranțe. Nu mică le-a fost însă mirarea cînd, a doua zi dimineața, întrebat dacă domnișorul mai doarme, servitorul le-a comunicat :

— Domnișorul a poruncit să i se aducă motocicleta și a plecat în direcția Radoliszki.

Capitolul XI

Părintele Pelka era un bărbat în vîrstă. Dormea puțin și se trezea devreme. Anumite tulburări ale aparatului digestiv îl făceau să se simtă groaznic pe nemîncate. De aceea, în zilele de lucru clopotul anunța slujba de dimineață înainte de șapte, iar la șapte părintele Pelka ieșea în fața altarului.

Ca să ajungă la slujbă, Marysia trebuia să se trezească la șase și din cauza aceasta era cam nedormită. Reculegerea în biserică îi aducea însă alinare, așa că de cîteva zile nu lipsise de la nici o slujbă. Îngenunchea într-un colț după amvon și se ruga fierbinte să i se ierte păcatele, să scape de tristețea și de necazurile care s-au abătut asupra ei, să cunoască și ea bucuria iar omul pe care-l iubește — fericirea.

Orga cînta acele ciudate melodii bisericești în care nu era nici tristețe, nici veselie, ci doar liniștea neobișnuită și atotputernică a lucrurilor veșnice, o liniște cum pare să se reverse din cer în nopțile înstelate.

Liniștea aceasta umplea toată biserica, încremenea în statuile albe ale apostolilor și prorocilor, se risipea în contururile șterse ale icoanelor înnegrite, răsuna în cuvintele de marmură ale rugilor latine, ce veneau dinspre altar, și umplea sufletele chinuite ale credincioșilor care căutau aici liniștea.

Marysia ieșea din biserică amețită parcă de această seninătate nepămînteană, liniștită și împăcată cu soarta. Nu îndrăznea să pătrundă cu gîndul revelațiile din ceasurile de contemplare. Nici n-ar fi putut. Dar cît de clar simțea acea adiere a veșniciei, care-i insufla ei, o fată mică și sărmană, uitată de toți și de care nimeni nu avea nevoie, încrederea că undeva are un ocrotitor mare și puternic și un aliat ai cărui ochi buni o privesc nevăzuți, dar văd totul.

În fiecare zi ieșea cu impresia ciudată că în curînd se va întîmpla ceva, că totul se va schimba, că o fericire neașteptată se va revărsa asupra ei. Iar convingerea aceasta era atît de puternică, încît în dimineața aceea, cînd, întorcîndu-se de la biserică, l-a zărit pe domnul Leszek în fața prăvăliei, nici măcar nu s-a mirat. Numai că nu-și putuse stăpîni bucuria.

— Ați venit, repeta cu vocea tremurîndă, ați venit...

Dacă mai era capabilă să observe ceva în stare aceea de surescitare, atunci domnul Leszek i se părea grav de concentrat. S-a rușinat cînd i-a sărutat mîna în plină stradă, de față cu oamenii.

Abia au ajuns înăuntru că i-a luat mîna și privind-o în ochi i-a spus :

— Niciodată n-am iubit pe cineva cum te iubesc pe tine. Nu pot trăi fără tine. Vrei să fii soția mea ?

Marysia simți să i se înmoaie genunchii și i se învîrtește capul.

— Ce... ce... spuneți ?... se bîlbîi.

— Te rog, Marysia, să accepți să-mi fii soție.

— Dar... e imposibil ! țipă aproape.

— De ce-i imposibil ?

— Vă rog să vă gîndiţi ! şi-a smuls mîinile din strînsoarea lui. Dumneavoastră glumiţi !

Laszek îşi încruntă sprîncenele.

— Nu mă crezi ?

— Nu, nu ! Vă cred, dar v-aţi gîndit... O, Doamne ! Ce s-ar întîmpla ! Părinţii dumneavoastră... Oamenii din orăşel... V-ar ponegri, v-ar otrăvi viaţa... Iar pe mine m-ar sfîşia...

Czyński confirmă cu o mişcare a capului.

— De acord. Am prevăzut totul. Ştiu că ne aşteaptă multe, poate foarte multe neplăceri, şicane, insulte. Dar avînd de ales între toate acestea şi renunţarea la tine, sînt gata de orice. Dintr-un motiv foarte simplu : te iubesc. Iar dacă tu nu înţelegi acest lucru, atunci se vede că m-am înşelat în privinţa sentimentelor tale, iar tu nu mă iubeşti deloc.

L-a privit cu reproş.

— Eu ?... Eu nu vă iubesc ?...

— Marysia !

A luat-o în braţe şi a acoperit-o cu sărutări. Vigoarea şi forţa cu care o strîngea o imobilizaseră pe Marysia. Nu putea şi nici nu voia să se apere. În clipa aceea era nespus de fericită. Ar fi jurat că de la începutul lumii, nici o fată nu cunoscuse atîta fericire.

Dacă a existat vreodată în gîndul ei şi cel mai mărunt reproş la adresa lui Leszek, acum nu mai rămăsese nici urmă din el. Firește, nu credea că proiectul căsătoriei se va realiza. Era imposibil. Dar chiar şi numai hotărîrea lui, fără îndoială sinceră, chiar şi numai dorinţa lui, faptul că s-a învins pe el însuşi şi a făcut aşa ceva pentru ea, demonstra noblețea lui, profunzimea sentimentelor, generozitatea firii lui. Dacă ar fi fost întrebată acum dacă poate exista un om mai presus decît el, ar fi negat cu conştiinţa curată.

S-a înfrînt pe el însuşi, pentru că trebuia să-şi înfrîngă mîndria, convingerea că cele mai bogate şi mai frumoase fete oftează după el, că cele mai bune case îl vor de ginere, că puţini îi sînt deopotrivă sub aspectul numelui, averii, instrúirii. Doar atîta îi plăcea să se laude, în treacăt parcă, cu numele unor prieteni cu titluri şi vorbea cu atîta dispreţ despre oamenii din orăşel.

Şi deodată vrea s-o ia de soţie. Pe ea care în acest orăşel ridiculizat era o venetică, o orfană săracă, fără familie, fără prieteni, în afara vraciului de la moară, fără un bănuţ. E drept că în comparaţie cu alte fete din Radoliszki e mai instruită şi poate altfel educată datorită mamei ei. Dar educaţia, instruirea şi comportarea ei n-ar distona în mediul lui ?...

Tatăl ei, pe care îl pierduse cînd avea numai cîţiva ani, se pare că fusese medic, tatăl vitreg, pe care-l iubise ca pe un tată adevărat şi-i spunea tata, fusese doar conductor silvic, slujbaş modest pe o moşie, iar mama se trăgea, ce-i drept, dintr-o familie cunoscută, dar aici lumea o ştia învăţătoare săracă, de muzică şi de limbi străine, apoi doar croitoreasă.

Oare asemenea oameni ca familia Czyński, oamenii din sferele în care se acordă mai multă atenţie originii şi genealogiei decît în sferele aristocraţiei veritabile, ar putea să se împace cu gîndul că fiul lor încheie o asemenea căsătorie ?...

Revenindu-şi după primele emoţii, Marysia începu să-i vorbească lui Leszek exact despre aceste lucruri. El o asculta atent, n-a întrerupt-o, dar cînd a terminat, a întrebat-o :

— Şi ce-i cu asta ?... Schimbă cu ceva faptul că ne iubim ?...

— Nu, nu-l pot schimba. Eu vă voi iubi întotdeauna, numai pe dumneavoastră, pînă la moarte ! şopti.

— Dar se vede că pentru tine asta nu-i suficient ca să lupţi, să suporţi neplăceri şi necazuri.

Scutură din cap.

— O, nu ! Nu-i vorba de mine ! Eu aş suporta orice sacrificiu, orice înjosire. Dar tu...

— Ce-i cu mine ? întrebă aproape furios.

— Tu... Te va face nefericit, te va dezgusta, te va doborî...

Sări în picioare disperat.

— Maryśka ! Maryśka ! Cum nu ţi-e ruşine ? ! Mă jigneşti ! Cum poţi să nu crezi în forţele mele ? !...

— Nu-i asta, se împotrivi Marysia. Eu cred, dar nu am dreptul să te expun la toate acestea. Nu vreau să-ţi fiu povară. Şi aşa sînt foarte, foarte fericită...

— O, asta-i foarte frumos. Eşti fericită. La mine însă nu te gîndeşti ! Poftim ?... Eu pot să rămîn nefericit, pentru că ţie ţi s-a năzărit că-mi poţi fi povară ! Ar trebui să-ţi fie ruşine ! O fată atît de inteligentă şi atît de chibzuită să spună asemenea absurdităţi ! Şi în definitiv cine te-a împuternicit să-mi hotărăşti tu soarta ?... Ea nu are dreptul să mă expună ! Dar eu cred că am acest drept !... Eu vreau, eu trebuie, şi gata ! Tu crezi că sînt chiar atît de neajutorat, că trebuie neapărat să fiu dependent de părinţi ? Nu-i lumea destul de mare ca să încăpem şi noi ? Crezi că în caz de război cu familia, dacă ne-am sătura de război, n-am putea pleca în altă parte ?... Nu-ţi fie teamă ! Nu mă cunoşti îndeajuns. Nu sînt dintre cei cărora să le sufle cineva în ciorbă. Ai să vezi ! De altfel n-avem despre ce vorbi. Hotărîrea a fost luată şi gata !

Zîmbi şi o strînse din nou la pieptul lui.

— Cel puţin nu-mi îngreuna tu lupta, lupta pentru fericirea mea şi a ta, pentru fericirea noastră... Altfel înnebunesc şi-mi trag un glonte în cap !

— Leszek ! Scumpul, iubitul meu. Îşi strîngea braţele în jurul gîtului lui.

— Ai să vezi, Marysieńka mea, că vom fi cea mai fericită pereche din lume.

— Da, da. Se lipea de el. Nu mai era în stare să gîndească, să protesteze, să se împotrivească. Îl credea. Îi spulberase îndoielile cu înflăcărarea şi voinţa lui.

Leszek scoase din buzunar cutiuţa şi îi arătă inelul cu safire.

— Iată semnul meu ocrotitor, spuse vesel punîndu-i inelul pe deget. Să ţii minte că eşti proprietatea mea indivizibilă.

— Cît e de frumos !

— Pietrele acestea au culoarea ochilor tăi.

Privi îndelung inelul, apoi spuse cu uimire şi cu solemnitate în voce :

— Înseamnă că sînt... logodită ?

— Da, iubito, eşti logodnica mea.

— Logodnică... repetă şi adăugă cu tristeţe : Dar eu nu-ţi pot oferi un inel... Nu am. Ultimul inel, al mamei, a fost vîndut pentru a acoperi... cheltuielile de înmormîn-

tare. Era tot cu safire, dar mama ţinea foarte mult la el, cu toate că era ieftin şi mult mai modest decît acesta.

În ochii ei se iviră lacrimi.

— Nu te mai gîndi la lucruri triste, îi spuse. Iar eu şi fără inel de logodnă nu voi putea uita că sînt de-acum sclav, cel mai fericit sclav, care nu-şi doreşte deloc eliberarea.

— Doamne ! Doamne ! şoptea. Mi se-nvîrte capul. Totul a venit atît de repede...

Leszek izbucni în rîs.

— O, nu cred că atît de repede. Ne cunoaştem de doi ani.

— Da, dar puteam eu să-mi închipui că se va termina în felul acesta !

— Se termină în cel mai bun fel care poate fi imaginat.

— Nu mă pot convinge că nu e vis, că e realitate. Şi... serios... mi-e frică.

— De ce ţi-e frică, Marysieńka ?

— Că... ştiu eu, că totul se va spulbera, va dispărea, că ceva ne va despărţi.

O luă de mînă.

— Se-nţelege, comoara mea, că deocamdată trebuie păstrat maximum de prudenţă, trebuie preaîntîmpinată orice intrigă. Trebuie să păstrăm totul în secret. Nimeni, dar absolut nimeni nu trebuie să afle de logodna noastră. Mi-am făcut un plan. Cînd voi finaliza acest plan, atunci ţac-pac, ne cununăm, faptul e împlinit şi nu ne mai pot face nimic, chiar de s-ar da peste cap. Dar ţine minte : tăcere !

Marysia se porni pe rîs.

— Eu şi aşa n-aş spune nimănui. Ar rîde toţi de mine, nu m-ar crede. Şi apoi îţi închipui că eu am cui să mă destăinui ?... Poate numai unchiului Antoni...

— Vraciului de la moară ?... Nu, nu-i spune nici lui. Bine ?

— Promit.

Şi Marysia şi-a ţinut promisiunea, cu toate că în aceeaşi zi dezvăluirea adevărului ar fi scutit-o de multe neplăceri.

Neplăcerile au început odată cu venirea doamnei Szkopkowa la prăvălie. Femeie cumsecade, doamna Szkopkowa s-a lăsat antrenată de atmosfera ce domnea în Radoliszki. Găsindu-l pe Leszek în prăvălie, s-a așezat demonstrativ în spatele tejghelei lăsînd să se înțeleagă că nu va pleca atît de repede. Îndată ce tînărul Czyński a plecat, a început supărată :

— N-ai pic de măsură ! Ți-ai pierdut mințile, fetițo ! Asta ți-e mulțumirea pentru grija și pentru pîinea care ți-am dat-o !

— Doamne sfinte ! Marysia o privea rugător. Dar ce rău v-am făcut ?

— Ce rău ? răbufni doamna Szkopkowa. Tot orășelul începe să mă arate cu degetul că permit asemenea lucruri ! Ce rău ?... În prăvălia mea să se întîmple așa ceva !...

— Ce se întîmplă ? !

— Scandal public ! Da, da, scandal ! Rușine ! De asta te-am crescut eu ? De asta te-am îngrijit, ca să mă bălăcărească lumea ? !... Ce caută domnișorul ăsta aici, donjuanul ăsta, craiul ăsta ?...

Marysia tăcea. Domna Szkopkowa făcu o pauză și își răspunse singură la întrebare :

— Îți spun eu ce caută ! Îți spun eu ! Umblă după cinstea ta ! Asta e ! Vrea să facă din tine ibovnica lui ! Iar tu, proasto, îți mai dai ochii peste cap și-l ademenești pe împielițatul ăsta spre pierzania ta, spre dezonoarea ta. Știi ce te-așteaptă dacă te lași ispitită ?... Viață amarnică și moarte groaznică, iar după moarte osîndă veșnică !... Dacă n-ai minte, ascultă-mă pe mine, femeie bătrînă ! Ce crezi tu că eu dau așa din meliță ? Pentru plăcerea mea ?... Nici dușmanilor mei nu le doresc așa plăcere. Mie mi se rupe inima. Vine la mine una cum e Kropidłowska și mă ia, că eu n-am ochi, că eu nu văd, că aia, cum îi zice, motocicleta-i în fața prăvăliei. Că de ce-o îndemn eu pe fată la dezmăț și la păcat ?... Eu atunci îi zic : Să am iertare, dragă doamnă Kropidłowska, dar nu-i treaba matale ce și cum ! Iar dacă vrei să știi adevărul, uite că aluatul crește în blid, se revarsă, și dumneata vrei să mă duc la prăvălie ?... Atunci ea : Ai grijă, stimată doamnă Szkopek, să nu-ți crească aluatul prea mult că poate-i crește și fetei altceva !... Cînd am auzit asta am crezut că

m-apucă damblaua. Din cauza ta ! Așa-mi răsplătești tu bunătatea și bunăvoința... Orice flendură îmi scoate ochii cu tine... La bătrînețe...

Doamna Szkopkowa se înduioșă și începu să se smiorcăie.

Marysia îi luă mîna și vru să i-o sărute, dar se vede că femeia era supărată de-a binelea, fiindcă își smulse mîna și spuse :

— N-ajunge să-ți ceri iertare !

— Doamnă, dar de ce trebuie să-mi cer iertare ? îndrăzni Marysia.

— De... de ce ? Doamna Szkopkowa era uluită.

— Da. Oamenii, sau una ca doamna Kropidłowska, văd în fiecare lucru ceva rău. Iar aici nu e nimic rău. Îl judecați greșit pe domnul Czyński. El nu are deloc asemenea intenții. E un om foarte generos și cinstit.

— Nu bagă mîna în buzunarul nimănui, o întrerupse supărată doamna Szkopkowa, dar dacă-i vorba de o fată, toți bărbații sînt porci.

— Tocmai că nu-i așa. Poate alții. Nu știu, dar el nu-i așa.

— Ai caș la gură, asta e ! Iar eu îți spun : Dă-l pe ușă afară, dacă ții la cinstea ta. La cinstea ta și la ocrotirea mea, accentuă ea.

— Cum să-l dau afară ? Să-i spun că-i interzic să mai vină la prăvălie ?

— Chiar așa.

— Atunci el ar putea răspunde că nu e prăvălia mea, că în prăvălie poate intra oricine.

— Poate intra dar nu poate ședea la taifas.

— Și ce se va întîmpla dacă se va supăra ? Dacă familia Czyński va înceta să se mai aprovizioneze de la noi, cum au făcut cu Domnia-sa ?

Doamna Szkopkowa se întunecă. De asta se temea și ea, iar argumentul oferit de Marysia, deși nu era sincer, venise la timp și își făcu efectul.

— Ei, murmură. Așa nu se poate. De ce încerci să mă îmbrobodești ? Știi tu cum să scapi de el !

— Învățați-mă cum, se încăpățînă Marysia.

— Atunci o să te-nvăț, încheie discuția doamna Szkopkowa, hotărîndu-se să ceară sfatul părintelui.

Intre timp, zilele treceau, dar nu era nici una fără ca tînărul inginer să nu treacă măcar pentru o jumătate de oră pe la Marysia. Doar că stătea mai puţin în prăvălie decît înainte. Mai puţin, pentru că avea mai puţin timp liber. Spre satisfacţia părinţilor se apucase de lucru la fabrică. Făcuse cunoştinţă cu contabilitatea, cu administraţia, cu producţia, cu modul de obţinere a materiei prime şi cu desfacerea. Socotea, îşi lua notiţe, în discuţiile cu părinţii oferi în trecere cîteva proiecte de reorganizare pertinente şi rezonabile.

Tatăl îl lauda deschis, iar mama tăcea, ceea ce la ea însemna şi mai mult. Într-o după-amiază îl întrebă :

— Leszek, tu chiar ai de gînd să ne oferi un ajutor sistematic în conducerea fabricii ?

— Da, mamă. Dădu afirmativ din cap. Dar cu anumite condiţii.

— Ce condiţii ?

— Mamă, eu vreau să mă stabilizez.

— În ce fel ?

— Simplu. Vreau să cunosc cadrul muncii mele, al competenţei mele, într-un cuvînt să am o funcţie bine delimitată.

Doamna Eleonora îl privi cu o oarecare uimire.

— Eşti fiul nostru.

— E o fericire pentru mine — zîmbi făcînd o plecăciune — dar asta nu-mi precizează atribuţiile. Vezi, mamă, mie îmi plac situaţiile clare. Foarte clare. Chiar şi sub aspect juridic. Pînă acum am luat din buzunarul vostru mai mult decît am cîştigat. De aici înainte vreau să lucrez şi să am un salariu. Un salariu permanent. Nu vă cer să-mi daţi conducerea deplină, dar, să zicem, încredinţaţi-mi conducerea producţiei.

— Nici acum nu te împiedică nimic să...

— Ba da. Puteţi să mă socotiţi un om ciudat, dar eu nu pot, nu vreau şi... nu voi lucra altfel. Ştiu foarte bine ce-mi vei spune, mamă. Îmi vei spune că sînt urmaşul vostru, că toate vor fi cîndva ale mele şi că ar fi ridicol să mă angajez la firma părinţilor mei. Vedeţi însă că pentru fericirea mea, pentru liniştea sufletului meu şi pentru a fi satisfăcut de mine însumi am nevoie de în-

dependență. Trebuie să am munca mea, funcția mea și banii mei. Aceasta este condiția mea !

Domnul Czyński făcu un semn nelămurit cu mîna.

— O condiție cam ciudată, dar în definitiv nu văd nici un motiv pentru a o socoti absurdă.

— Ce nevoie ai de așa ceva ? întrebă scurt doamna Eleonora privind scrutător în ochii fiului.

— Nu-ți ajunge, mamă, dacă-ți spun că e vorba de aspirația spre independență ?

— Independența poate fi foarte rău folosită.

— Firește. Dar puteți să vă luați măsuri de securitate. Spre exemplu, dacă se constată că nu-mi îndeplinesc bine obligațiile, că scade calitatea sau cantitatea producției, că apar deficiențe în organizare, că se înregistrează pierderi din vina mea, aveți dreptul să mă concediați.

Domnul Czyński rîse.

— Vorbești de parcă ar trebui să încheiem un contract.

— De ce nu ? Leszek se prefăcu mirat. Situațiile clare ușurează relațiile. Vreau să fiu un simplu angajat, așa ca domnul Gawlicki sau Słupek. Ei au contracte. În aceste contracte sînt prevăzute salariile, locuința și primele. Nu văd rațiunea pentru care mi-ați refuza un astfel de contract.

Se lăsă tăcere. Leszek simțea că îndată o să audă din gura mamei întrebarea : Ce nevoie ai de așa ceva ?... Tuși și continuă :

— Pot fi un lucrător corect și cinstit numai în cazul în care știu că mi-am asumat niște obligații prin contract. Altfel îmi va fi ușor să-mi aduc aminte că sînt fiul proprietarilor și că în cele din urmă îmi vor trece cu vederea neglijența sau indolența. Ar trebui să vă bucurați că doresc să mă înham benevol.

— Bine, răspunse doamna Eleonora gînditoare. O să medităm asupra acestei chestiuni.

— Vă mulțumesc. Leszek se ridică, îi sărută mamei mîna, își sărută tatăl pe frunte și ieși.

Părea destins, vesel, dar în sufletul lui tremura la gîndul că mama îi va ghici intențiile și se va opune categoric. De aceea, ca să înlăture orice suspiciune, a început să viziteze conacele din împrejurimi, ba chiar ve-

cinii mai îndepărtați, iar la întoarcere povestea noutăți, bîrfe, acordînd o atenție deosebită descrierii laudative a diferitelor domnișoare. Asta trebuia să facă asupra părinților impresia că stabilizarea pe care o dorea era legată de niște planuri matrimoniale și că vizitele acelea au ca scop găsirea unei candidate pentru a-i fi soție.

De la Ludwikowo la Radoliszki ducea un drum bătut. Adăugînd însă vreo zece kilometri, se putea ajunge la orășel mergînd spre Bożyszki și Wickuny. Împingînd cît mai departe măsurile de precauție, Leszek folosea acum numai acest drum. Doar cînd avea de făcut anumite cumpărături pornea direct spre Radoliszki. Iar atunci gonea ca un nebun ca să mai smulgă un sfert de oră pentru a sta mai mult de vorbă cu Marysia.

Din cauza ocupațiilor sale din fabrică, acum dispunea de timp mai mult după-amiază. De aceea se întîlnea deseori în prăvălie cu vraciul Antoni Kosiba de la moară. Îi era cam teamă de bărbosul acela cu ochi triști și cu umeri uriași. Era convins că vraciul îl privește cu neîncredere sau chiar amenințător, cu toate că Marysia îl asigura că e cel mai bun om sub soare.

— Poate că nu prea are încredere în tine, spunea. Dar e vina ta. Dacă mi-ai permite să-i spun de logodna noastră, sînt convinsă că te-ar îndrăgi imediat.

— Prefer prudența. Zîmbi. Iar pentru manifestările lui de simpatie mai am răbdare. Atîta pagubă !

Marysia îl privi cu reproș.

— Leszek, nu-i frumos să rîzi de cel mai generos om și de un mare prieten al meu.

— Iartă-mă, iubito, dar mi se pare că nu-i cel mai bun loc în care să-ți depozitezi sentimentele. Poate că acest vraci este întruchiparea onestității, poate că știe și vindeca, ceea ce nu prea cred, dar e un simplu țăran. La ce-ți folosește prietenia cu un astfel de om simplu ?

Marysia scuturâ din cap.

— La ce-mi folosește ?... Vezi, Leszek, tu ai părinți și [illegible]ii ce înseamnă să fii orfan. Să nu ai pe nimeni, ab[illegible] pe nimeni. Atunci orice mînă întinsă spre noi, fie [illegible]icît de muncită, acoperită cu cea mai bătătorită [illegible] e o comoară, o mare comoară. O comoară de ne[illegible]t. Tu asta nu înțelegi !

— Ba înţeleg, Marysieńka, înţeleg. Leszek se ruşină. Şi să mă ia toţi dracii dacă n-o să-l răsplătesc... Doar eu îl simpatizez.

Marysia i-a povestit ce i-a promis vraciul cînd se temea că-şi pierde slujba la doamna Szkopkowa.

— Acum vezi ce suflet are ? încheie.

Leszek era emoţionat.

— Da. O bunătate ieşită din comun ! Dar nici noi nu vom fi mai prejos. Numai să reuşesc eu, şi omul acesta va primi la Ludwikowo o casă ca lumea, şi o rentă viageră. Iar la prima întîlnire îi dau ceva bani.

Marysia izbucni în rîs.

— Tu nu-l cunoşti. El nu primeşte bani. În general vindecă pe gratis. Apoi spuneai că e un simplu ţăran. Uite, închipuie-ţi că eu am serioase îndoieli.

— Şi de ce ?

— Ştii că se pare că el cunoaşte franceza ?

— Ei, poate a fost emigrant. Mulţi ţărani se duc după lucru în Franţa.

— Nu ! îl contrazise ea. Dacă ar fi aşa, ar şti să vorbească franţuzeşte. Dar el a citit, şi încă versuri. Numai, te rog, să nu te trădezi că ştii.

— De ce ?

— Pentru că numai amintirea acestui lucru face asupra lui o impresie teribilă.

— Adică tu crezi că e un intelectual, care se ascunde sub haine ţărăneşti ?

— Nu ştiu dacă se ascunde. Aş jura că un om ca el nu putea săvîrşi nimic condamnabil, care să-l oblige să se ascundă. Dar este inteligent. Fii atent la expresia ochilor lui, la anumite mişcări, la felul de a vorbi. Poate că nu-i decît o părere, dar cînd stau de vorbă cu el am impresia că din punct de vedere intelectual e mult mai presus decît mine.

— Există şi ţărani inteligenţi, observă Leszek şi căzu pe gînduri. Apoi strigă :

— Ştiu ! E o metodă foarte simplă. Putem verifica foarte uşor şi constatăm dacă e intelectual sau ţăran. Numai să-l încolţim cu abilitate.

— Leszek, pentru nimic în lume eu nu vreau...

— Știu, știu ! Nici eu nu am asemenea intenții. Nici nu mă gîndesc să mă amestec în taina lui, dacă există vreuna. E vorba numai de a constata. Te asigur că nici nu-și va da seama.

— Totuna. Marysia luă o înfățișare nemulțumită. Nu-i frumos.

— Cum vrei. Eu pot trăi și fără asta, căzu de acord Leszek.

Căzu de acord doar aparent, fiindcă el se hotărîse să încerce cu prima ocazie. Avea o fire pasionată după dezlegarea misterelor. Cînd era mic îl citise pe Karl May, apoi citise povestirile senzaționale ale lui Conan Doyle. Chiar și simplele rebusuri îl captivau.

Modul care-i venise în minte, într-adevăr, nu era complicat. În discuția cu el trebuiau folosite cuvinte, pe care un simplu țăran nu le poate înțelege. Dacă va înțelege sensul frazei sau al întrebării, aceasta va fi o dovadă evidentă că nu este ceea ce vrea să pară. Abia atunci ar putea avansa în cercetarea cauzelor...

Într-una din zilele următoare, mergînd la Radoliszki pe drumul ocolit, l-a întîlnit pe vraci. A oprit motocicleta, l-a salutat și arătînd spre mănunchiul de ierburi adunate de prin șanțurile de la marginea drumului, l-a întrebat :

— La ce boli ajută, domnule Kosiba ?

— Asta-i angelică, ajută la inimă, a răspuns vraciul politicos dar rece.

Ca să-i creeze o dispoziție mai bună și să-l atragă într-o discuție mai lungă, Leszek glumi :

— Dar nu știți care-i cel mai bun leac în dragoste ?

Vraciul își ridică privirile și spuse apăsat :

— În dragoste cel mai bun leac, domnule, e cinstea.

Și-a scos căciula și a pornit mai departe.

Leszek a rămas o clipă nemișcat, surprins de răspunsul la care nu se așteptase, apoi, bănuind ce voise să spună vraciul, mormăi :

— Nu i se poate nega *l'ésprit d'apropos*.

Cînd a ajuns în orășel, i-a povestit Marysiei de întîlnire și a adăugat :

— Trebuie să recunosc că m-a pus în încurcătură, deși nu meritam un asemenea tratament.

— Dar el nu știe asta, observă ea.

— Exact. Și al' dracului m-am chinuit să nu-i trîntesc tot adevărul. În general secretul acesta mă chinuie. Cu multă plăcere aș trîmbița peste tot știrea logodnei noastre. Dar încă n-am voie. N-am voie. Graba mi-ar încurca rău planurile.

De aceea se străduia să nu trezească curiozitatea nimănui, nici la Ludwikowo, nici la Radoliszki, cu vizitele sale. Uneori lăsa motocicleta în fața circiumii sau în curte la negustorul de cai Glazer, iar la prăvălie se ducea pe jos. Nu atrăgea chiar așa atenția.

Se vede că la Ludwikowo nu mai ajungeau alte bîrfe, fiindcă părinții nu ziceau nimic, dimpotrivă, priveau cu ochi buni munca fiului lor la fabrică. Nu reveneau la discuția hotărîtoare, nu insista nici Leszek, de teamă ca părinții să nu vadă în nerăbdarea lui alte impulsuri.

Într-o vineri s-a întîlnit din nou cu vraciul Kosiba. De astă dată în prăvălie. Bătrînul vorbea cu Marysia iar cînd a intrat Leszek, pe fața lui mare și bărboasă mai stăruiau urmele unui zîmbet. Se vede că era bine dispus și Leszek se hotărî să folosească prilejul pentru experiența lui. L-a salutat cu căldură și l-a întrebat în treacăt :

— Dumneavoastră sînteți din Regat, nu vă e dor după locurile acelea ?

— N-am lăsat pe nimeni acolo, așa că nu mi-e dor.

— Ciudat. Eu sînt încă prea tînăr și nu am experiență, dar am auzit de la cei mai în vîrstă că în străinătate sufereau de nostalgie. Dumneavoastră nu ?

— De ce ? Vraciul clipi din gene.

— De nostalgie, repetă dezinvolt Leszek.

— Nu. Scutură din cap. Doar e același pămînt, nu e străinătate.

Leszek nu era încă edificat și observă :

— Ei, da, însă oamenii sînt alții, alte obiceiuri. Nu-i așa de ușor să te aclimatizezi.

Vraciul ridică din umeri.

— Am umblat prin toată țara. Casa mea e peste tot și nicăieri.

Nici asta nu-l mulțumi însă pe Leszek. Vraciul putea să deducă sensul cuvîntului din context. Întrebarea trebuia construită cu mai multă precizie.

— Şi aici sînt oameni care ţin la dumneavoastră, spuse. Am auzit de multe ori. Aveţi clientelă numeroasă ?

Kosiba confirmă cu o mişcare a capului.

— Da. Mai ales primăvara şi iarna. Vara se îmbolnăvesc mai puţini.

Lui Leszek inima îi bătu mai puternic. Acum era aproape sigur că bănuielile Marysiei erau întemeiate. Totuşi mai adăugă :

— Aţi face avere, dacă nu aţi avea aspiraţii filantropice.

Vraciul însă ori nu-şi dădea seama că e examinat, ori îi era indiferent că i se întind capacane, fiindcă zîmbi blajin.

— Asta nu-i filantropie, spuse. Îmi place să ajut oamenii suferinzi, iar de avere... n-am nevoie. Dumneavoastră, om bogat, vă vine greu să înţelegeţi.

— De ce ? -

— Fiindcă bogăţia e înşelătoare. Bogăţia se cîştigă pentru a sluji la ceva. Cînd însă ai obţinut-o, ea înăbuşă totul şi-l pune pe om să-i slujească.

— Adică din mijloc devine scop ?

— Da, da.

— Pornind de la acest principiu e primejdios să posezi ceva, fiindcă poţi deveni sclavul propriei proprietăţi.

— Sigur că da, conveni cu blîndeţe vraciul, dar numai dacă omul nu înţelege acest lucru, dacă se lasă înşelat.

Marysia asculta tăcută convorbirea şi ghicise că Leszek o începuse pentru a-şi verifica bănuielile. Acum nu se mai îndoia că avea dreptate. Vraciul Antoni Kosika nu era un simplu ţăran. Trebuie să fi obţinut la vremea lui o educaţie aleasă, ori să fi fost în societatea unor oameni instruiţi. La aceeaşi concluzie ajunsese şi Leszek.

După plecarea vraciului i-a spus :

— Ştii că dă de gîndit ? ! Omul acesta gîndeşte abstract, raţionează logic şi cunoaşte sensul unor cuvinte pe care oamenii simpli nu le folosesc niciodată. Pun capul că la mijloc e un mister.

— Ei, vezi ? !

— Nu despre asta e vorba acum, continuă Leszek. Cel mai mult mă uimeşte alt aspect al problemei. Omul acesta este înzestrat, fără îndoială, cu o mare inteligenţă.

Să presupunem că din motive necunoscute s-a hotărît să ia înfăţişarea unui simplu ţăran. Trebuie să fi ţinut la acest lucru, de vreme ce trăieşte consecvent ca un ţăran, se îmbracă şi se exprimă ca un ţăran. Şi deodată se lasă atras într-o conversaţie în care îmi permite să constat că e un om instruit !... Asta e de neînţeles ! Cum se poate ? A făcut atîtea ca să fie luat drept un om simplu, a făcut totul, şi se lasă atras într-o cursă atît de vizibilă ! Ceva nu se leagă. S-ar părea că nu-l mai preocupă continuarea mascaradei. Fir-ar să fie ! Mă pasionează taina asta.

Marysia îl luă de mînă.

— Vezi cît eşti de rău ? Doar mi-ai promis că nu te vei ocupa de asta. Nu te-aş ierta niciodată dacă din cauza ta şi, bineînţeles, şi a mea, unchiul Antoni ar avea neplăceri.

— Fii liniştită, iubito ! La aşa ceva nu se va ajunge. Chiar dacă descopăr ceva, va fi taina noastră. Şi apoi avem noi timp să ne ocupăm de treburile altora ? Iubito ! Cum rămîne cu jurnalul tău ?

Îi promisese că-i aduce jurnalul ei, abandonat, ce-i drept, de trei ani, dar care reprezenta cronica vieţii ei încă din copilărie.

I-a dat un volum gros, legat în pînză.

— Vreau să-l citeşti, îi spuse îmbujorîndu-se. Dar te rog să nu rîzi de mine. Am fost cîndva foarte prostuţă şi... nu ştiu dacă cu vremea am devenit mai deşteaptă.

— Eşti cea mai deşteaptă fată pe care am văzut-o, o asigura el patetic. Cea mai bună dovadă că m-ai ales pe mine.

— Dacă aceasta-i măsura deşteptăciunii, apoi tu ţi-ai dat un prost certificat alegînd un nimic ca mine.

— Acest nimic este totul pentru mine.

În aceeaşi seară, culcîndu-se în pat, Leszek deschise jurnalul la pagina întîi şi citi :

— „Mă cheamă Maria Jolanta Wilczur. Am zece ani. Primul meu tată nu mai trăieşte, iar cu cel de-al doilea tată şi cu mama locuim în cantonul nostru drag, chiar în mijlocul uriaşilor Codri ai Odrynului..."

Scrisul strîmb şi neformat se înlănţuia în cuvinte obişnuite ; cuvinte simple, cuvinte modeste, se aşterneau în linii vălurite, acopereau pagină după pagină.

Fără voie, zîmbetul îi apărea pe buze și ochii i se umezeau citind aceste file, cele mai dragi de pe lume, care îi destăinuiau, zi de zi, lună de lună, an de an, bucurii mărunte, dar atît de emoționante, sufletul luminos, atît de curat, de simțitor, de sensibil, file care-i permiteau să-i însoțească copilăria, adolescența, să și le apropie și să dorească și mai mult ca nimic să nu-i despartă.

Capitolul XII

Începuseră să cadă primele frunze roșii de arțar. Era început de toamnă, o toamnă caldă, liniștită, însorită. În zilele de lucru, plugurile ieșeau la cîmp, iar pe drum treceau căruțe încărcate cu saci grei, dar duminica era pustiu peste tot. Numai greierii cîntau și cîte o pasăre se ridica de pe mirişte într-un zbor lin, ori vreun iepure bine hrănit trecea drumul în fugă.

Huruitul puternic al motorului sfîșia liniștea după-amiezii. Motocicleta trecu de drumul ce ducea la moară și coti pe un drumeag lateral mărginit de tufișuri. Tînărul Czyński mergea repede, dar era un șofer excelent și Marysia, care se cam temuse la primele excursii, acum se simțea în siguranță pe șaua din spate. Doar la cotituri se ținea mai strîns de însoțitorul ei.

Drumul ducea spre pădurea de pe lîngă Wickuny. De obicei, după masă, Marysia ieșea pe șosea, în afara orașului, și se întîlneau departe de ochii lumii. Rareori întîlneau pe cineva pe aici, dar nici atunci Marysia nu trebuia să se teamă că ar putea fi recunoscută. Salopeta verde și ochelarii o făceau de nerecunoscut. Pînă la pădure erau vreo șase kilometri și acolo își petreceau ei timpul pînă seara, cînd Leszek o ducea pe Marysia la Radoliszki, apoi se întorcea pe ocolite la Ludwikowo.

Prudența era necesară, fiindcă gurile rele ar fi sfîșiat-o dacă s-ar fi aflat că se duce în pădure numai cu tînărul inginer.

În duminica aceea, ajutînd-o să-și încheie salopeta, Leszek îi spuse :

— Aceasta e ultima noastră zi conspirativă.

În vocea lui era ceva ciudat.

— De ce ultima ? întrebă Marysia.

— Pentru că mîine anunţăm tuturor logodna noastră.

Marysia încremeni.

— Ce spui tu, Leszek ? ! şopti.

O cuprinse spaima la gîndul ce avea să se întîmple. Firește, avea încredere în logodnicul său. O încredere nemărginită. Cu toate acestea, undeva în adîncuri, în subconştient, mai stăruia o îndoială potolită şi tristă. Prefera să nu se gîndească la viitor. Prezentul era atît de frumos, încît i se părea că orice s-ar întîmpla ar fi mai rău.

— Urcă, iubito, o zorea Leszek, astăzi avem nevoie de mult timp ca să plănuim totul.

Se urcă tăcută în şa. Întotdeauna adierea aerului o amețea puţin, dar astăzi se simţea aproape năucită. Nu bănuia că s-ar putea întîmpla atît de repede, nu ştiuse de ce depindea deconspirarea logodnei lor. Nu ştiuse şi nu putuse afla, fiindcă Leszek, după o analiză profundă a situaţiei, hotărîse să nu-i împărtăşească nici ei planurile lui.

Ieri însă încheiase pregătirile şi acum avea în buzunar cel mai legal contract posibil. Documentul conţinea un acord pe trei ani între părinţi şi fiu. În baza contractului, tînărul Czyński devenea şeful producţiei la fabrică, cu un salariu, ce-i drept, nu prea mare, dar absolut suficient.

Obţinerea acestui acord al părinţilor, nu era un gest prea frumos. A trebuit să facă uz de un vicleşug, dar tocmai pentru că nu era un vicleşug cu care putea să se laude, preferase să nu-i vorbească Marysiei de el. Se temea, şi nu fără motive, că fata ar fi fost gata să se împotrivească şi să refuze să beneficieze de avantăjele astfel obţinute.

Personal, Leszek nu era încîntat de maşinaţiile sale, dar nici nu-şi făcea prea multe scrupule. În fond era o luptă pentru existenţă, o luptă pentru propria-i fericire şi pentru fericirea fetei iubite. Trebuia să-şi asigure atuurile necesare, aşa că şi le-a asigurat. Trebuia să-şi lipsească părinţii de mijloace agresive şi i-a lipsit.

Luni, aşa-şi plănuise, îi va înştiinţa că a hotărît irevocabil, să se căsătorească cu Marysia. Atunci, firește, vor înţelege de ce a ţinut atît de mult la acest contract.

— Da, le va spune, e adevărat. Am prevăzut că veţi încerca să-mi împiedicaţi căsătoria, am prevăzut că punînd

prejudecăţile voastre de castă mai presus de fericirea fiului vostru, veţi încerca să mă determinaţi să-mi schimb hotărîrea. De aceea nu văd raţiunea pentru care eu ar fi trebuit să renunţ de la bun început la mijloacele mele de apărare. În fond nu am săvîrşit nici un abuz. Va trebui să-mi plătiţi salariul timp de trei ani, dar nu degeaba. În schimbul unei munci cinstite şi conştiincioase. Iar acum aveţi de ales : ori vă împăcaţi cu situaţia, o cunoaşteţi pe viitoarea mea soţie şi o acceptaţi ca pe un nou membru al familiei, ori mă scoateţi şi pe mine din familie.

Ştia foarte bine că părinţii nu vor ceda imediat. Ştia că va ploua cu rugăminţi şi cu ameninţări, că vor fi lacrimi şi supărări, că se putea ajunge într-adevăr la ruperea relaţiilor şi la un război deschis. Dar în acest caz nu mai avea ce face.

În adîncul sufletului nutrea încă speranţa că în cele din urmă va reuşi să obţină acordul lor. Numai dacă ar vrea s-o cunoască pe Marysia. Era convins că farmecul ei, inteligenţa ei, bunătatea ei şi toate calităţile pe care nu le-a întîlnit la atîtea alte fete vor reuşi să-i convingă pe părinţi.

În orice caz era pregătit pentru orice şi în funcţie de felul în care părinţii vor primi ştirea de mîine, îşi făcea şi el planurile de viitor.

În orice situaţie, de mîine Marysia trebuia să renunţe la slujba de la prăvălie. Dacă părinţii vor fi de acord cu hotărîrea fiului, se va muta imediat la Ludwikowo. Dacă nu, pînă la cununie va trebui să plece la Vilnius. Leszek pregătise şi acolo totul. Ar locui o lună la familia lui Wacek Korczyński. Wacek fusese coleg de şcoală cu Leszek, iar doamna Korczyńska, care ţinea foarte mult la Leszek, ar fi primit-o cu toată căldura pe logodnica lui.

Mai rămînea de discutat cu Marysia problemele privitoare la plecarea ei şi la despărţirea de tutorele de pînă acum. Orice s-ar zice, Marysia era încă minoră, iar una ca Szkopkowa, cu toate că Leszek nu lua în serios o asemenea eventualitate, putea să le facă greutăţi. În afară de aceasta, în cazul plecării la Vilnius, apărea şi problema delicată a banilor. Nu ştia dacă Marysia, care sigur nu avea bani, va fi de acord să primească suma necesară de la el. Nu ar fi de fapt o sumă mare. Doamna Korczyńska s-ar ocupa

personal de completarea garderobei Marysiei. Problemele financiare le-ar reglementa mai tîrziu. Din fericire, pentru Wacek, un avocat care cîştiga foarte bine, asemenea cheltuieli mărunte nici nu conta.

Leszek se gîndea la toate acestea pe drum. Marysia, care şedea în spatele lui, era şi ea dusă pe gînduri. Ca de obicei duminica, drumul era pustiu. Abia lîngă pod au întîlnit o căruţă trasă de un căluţ. Calul s-a speriat de motocicletă şi a sărit într-o parte. Căruţaşul, probabil beat, în loc să strîngă hăţurile, a sărit în şanţ. Pasagerul s-a luat după el. Norii de praf au învăluit această imagine, pe care n-au admirat-o decît o secundă. Leszek nici n-a oprit, numai Marysiei i se păruse o clipă că pasagerul din căruţă era cineva cunoscut.

Şi nu se înşelase : pasagerul era Zenon Wojdyłło. Cînd motocicleta dispăru la cotitură în norii de praf, Zenon se ridică din şanţ şi, ameninţînd cu pumnul, bolborosi cîteva înjurături suculente, cu atît mai suculente, cu cît era într-adevăr beat.

Dar nici Marysia, nici Leszek nu-l auziră. Drumul se lărgea şi intra într-o pădure bătrînă cu copaci înalţi.

Au ajuns într-o poieniţă unde şi-au întins mica lor tabără. Tot banchetul consta din nişte fructe şi cîteva pachete de ciocolată. Au lăsat totul lîngă motocicleta ascunsă în tufişuri şi, prinzîndu-se de mîini, au pornit spre marginea unei zănoage. Aici se aşezau întotdeauna. Zănoaga era adîncă, cu pereţii abrupţi, jos curgea un pîrîiaş întunecat. Adeseori, şezînd aici tăcuţi, vedeau cum vin căprioarele la adăpat. Astăzi însă vorbeau, iar ecoul vocilor, trebuie să le fi speriat.

— Iubita mea, îi spunea Leszek, s-a terminat cu necazurile noastre. Peste o lună ne cununăm. Îmi închipui ce mină va face preotul cînd ne vom duce să dăm ştirile ! Ei, el şi alţii ! O să fie o adevărată senzaţie !

Îşi frecă palmele, dar rămase mirat uitîndu-se la Marysia.

— Te îngrijorează ceva ?

— Vezi tu, oftă ea, pentru mine nu va fi un lucru prea plăcut. Îţi poţi uşor închipui ce vor spune oamenii.

— Ce pot să spună ?

— Că mă mărit cu tine pentru carieră... pentru bani, pentru poziția ta, că fac o afacere bună, că am reușit să pun mîna pe un asemenea soț...

Leszek se înroși.

— Astea sînt prostii ! Cum poți să crezi așa ceva ?

— Știi și tu foarte bine că așa vor spune.

— Atunci am să le spun, izbucni el, că sînt niște proști. Vor să măsoare totul cu măsura lor mizeră. Dar să se țină departe de tine ! Departe ! N-ai teamă, sînt în stare să-mi apăr soția. Chiar de-ar veni diavolul în persoană ! Dacă își are locul aici un cuvînt atît de urît ca afacere, atunci numai eu fac o afacere bună căsătorindu-mă cu tine. Da, pentru că fără tine, n-aș putea trăi. Și nici n-aș vrea. Iar tu te-ai căsători cu mine chiar de n-aș avea un ban, chiar dacă m-ar chema Pîrțolină și aș fi un simplu muncitor. Sînt gata să jur !

Marysia se lipi de el.

— Și n-ai jura strîmb. Cu siguranță că aș prefera să fii sărac.

— Dar eu, iubito, sînt sărac. Nu am nimic. Totul aparține părinților mei și depinde de fantezia lor. Eu nu am decît o slujbă la Ludwikowo. Un salariu și un mic apartament. Asta-i tot. Așa că vezi, nu faci nici o carieră. Cea mai mare comoară a mea vei fi tu... O comoară pe care n-o voi da nimănui...

Se uita cu încîntare la capul ei aplecat, la strălucirile aurii ale soarelui în părul ei lins, la profilul ei delicat.

— Tu nici nu știi, îi spunea, cît ești de frumoasă. Doar am văzut mii de femei. Mii. Am văzut frumusețile acelea celebre după care lumea e înnebunită, diferite stele de cinema și altele. Nici una nu s-ar putea compara cu tine. Și în orice caz nici una nu are atîta farmec. Tu nu știi că fiecare mișcare a ta, fiecare zîmbet, fiecare privire e o operă de artă. Au știut să te prețuiască pînă și în acest tîrg păcătos ! Dar să vezi cînd am să te introduc în înalta societate! O să-și piardă toți mințile ! Ascultă-mă ! Cei mai renumiți pictori se vor întrece să-ți facă portretul. Revistele ilustrate îți vor publica fotografiile...

— O, Doamne ! rîse ea. Cum poți să exagerezi.

— Nu exagerez deloc ! Ai să vezi şi tu. Iar eu voi umbla mîndru ca un rege. Ştiu că e vanitate, dar se pare că toţi bărbaţii au acest defect. Se bucură şi sînt plini de mîndrie că au femei pentru care sînt invidiaţi.

Marysia scutură din cap.

— Chiar dacă s-ar găsi unii care să vadă în mine vreo frumuseţe, tot ar fi prea puţin ca să te poată invidia. Mă cuprinde frica la gîndul că mă voi compromite prin lipsa de maniere, de educaţie, prin prostie.

— Maryśka !

— Aşa este. Îţi închipui că cunoştinţele tale vor uita că am fost fată în prăvălia doamnei Szkopkowa ? Vor fi cu toţi cu ochii pe mine, pentru că sînt o cenuşăreasă, o gîsculiţă provincială. Nu reuşesc să mă mişc printre ai tăi, să vorbesc cu ei. Sînt lipsită de instruire. Ce-i drept, mama avea intenţii să mă pregătească pentru bacalaureat, dar după cîte ştii eu nu am bacalaureatul. Te însori cu o fată simplă.

În vocea ei răsuna tristeţea. Leszek o prinse delicat de mînă şi o întrebă :

— Spune-mi, Marysia, tu chiar mă consideri un găgăuţă naiv şi lipsit de simţ critic ?

— Dar de unde ! protestă ea.

— Consideri că sînt mai prejos decît rudele şi cunoştinţele mele sub aspectul pretenţiilor şi al calităţii criteriilor ?... Pentru că aşa s-ar putea înţelege din cele spuse de tine. Eu, cel din urmă prost, te iau de soţie, văzînd în tine nişte calităţi pe care tu nu le ai, şi abia ei îmi pot deschide ochii.

— Nu, Leszek, negă ea hotărîtă. Tu priveşti însă lacunele mele cu îngăduinţă pentru că mă iubeşti.

— Te vor iubi şi ei.

— Să dea Domnul.

— Iar lacunele tale sînt închipuiri. Le-aş dori tuturor fetelor să fie atît de distinse ca tine, să aibă atîta inteligenţă nativă şi atîta delicateţe a simţirilor. În ceea ce priveşte manierele, sînt convins că ţi le vei însuşi fără cea mai mică greutate, iar de instruit te vei putea instrui cît doreşti. Dar nu prea mult, fiindcă n-aş vrea să am o soţie mult mai deşteaptă decît mine.

— De asta să nu te temi, rîse Marysia.

— De asta mă tem cel mai mult. Luă o înfățișare gravă. Știi cînd m-am convins că Marysieńka mea e o înțeleaptă ?

— Nu știu.

— Atunci cînd nu mi-ai spus nici un cuvînt despre toate scandalurile acelea din tîrg. Doar puteam să bănuiesc că acel Sobek care ți-a luat apărarea avea niște drepturi asupra ta. Tu însă ai judecat corect : N-am să mă explic în fața lui Leszek, fiindcă dacă a fost în stare de o bănuială atît de josnică, nu merită nici o explicație.

Marysia nu-și amintea să fi judecat atunci în felul acesta, dar nu l-a contrazis.

— N-am vrut să te amestec în treburile acelea neplăcute, spuse ea.

— Asta-i rău. Cine să te apere dacă nu eu ?

Stătu o clipă pe gînduri apoi adăugă :

— Trebuie să trec într-o zi pe la poștă, să-i strîng mîna acelui Sobek. E drept, e o obrăznicie din partea lui că îndrăznește să te iubească, dar a procedat ca un bărbat cinstit.

Soarele coborîse mult. De obicei la vremea asta se pregăteau de întoarcere, astăzi însă mai aveau multe lucruri de discutat. Au stabilit că a doua zi Marysia o va înștiința pe doamna Szkopkowa despre logodna sa și că nu va mai lucra în prăvălia ei.

— Mai spune-i, propuse Leszek, că dacă se consideră frustrată, îi înapoiezi cheltuielile pe care le pretinde.

— Tu n-o cunoști — răspunse Marysia. Ea nu pretinde nimic, pentru că i-am muncit. S-ar supăra de moarte numai dacă aș aminti de așa ceva. E o femeie foarte generoasă. Mă tem însă de altceva : nu va crede că ne-am logodit.

— Eu cred că am să vin în jurul prînzului așa că va auzi și de la mine. Oricum, să ai lucrurile împachetate.

— Leszek, iubitul meu, ce am făcut eu să merit atîta fericire ? !

Leszek o cuprinse și o îmbrățișă cu dragoste. Simțea o bucurie nemărginită că pentru această fată, pentru această fată minunată, care nu are pe nimeni apropiat pe lume, el este și va fi totul. Și se mira de el însuși. Doar de atîta

ori ţinuse în braţe diferite femei, dar nu simţise pentru ele nimic în afară de dorinţa de posedare. Atunci de ce faţă de această fetiţă, pe care o dorea mai mult decît orice pe lume, chiar şi dorinţa era altfel, plină de dragoste statornică, de evlavie parcă. Cîndva, în primele luni după ce se cunoscuseră, o privea şi pe ea ca pe toate celelalte. Dacă atunci ar fi fost singură cu el... Nimic nu l-ar fi împiedicat să săvîrşească o greşeală cumplită.

— Slavă cerului că nu s-a întîmplat aşa, îşi spuse.

S-au plimbat încă multă vreme prin pădure şi aproape se întunecase, cînd s-au hotărît să se întoarcă. O bucată de drum, plină de hîrtoape şi de rădăcini, au mers încet. De altfel n-aveau de ce se teme, Leszek cunoştea drumul ca pe propriul buzunar, cunoştea fiecare şleau, fiecare piatră, fiecare cotitură. Ar fi ajuns la şosea şi cu ochii închişi, la lumina farului puteau goni însă zdravăn.

Cel puţin aşa credeau ei.

În clipa în care motocicleta ieşea din pădure, iar huruitul ei umplea cîmpul adormit pînă la şosea, la una dintre cotiturile drumeagului se zări umbra unui bărbat.

Ex-seminaristul aştepta de mult. Dormise cîteva ore în şanţ şi-i era teamă că în vremea asta motocicleta trecuse înapoi spre şosea. Din fericire neliniştea lui era lipsită de temei. Dinspre pădure se apropia huruitul motorului. Uneori, în locurile mai ridicate ale drumului, lumina farului desprindea din tufişurile negre străfulgerări de verdeaţă stridentă.

— Acum nu-mi mai scapă ei, mormăia Zenon.

De o săptămînă bea de stingea. Cerşise de la o mătuşă din Swilciany cîteva zeci de zloţi, şi întorcîndu-se la Radoliszki, mai pe jos, mai cu vreo căruţă de ocazie, nu scăpa nici o cîrciumă, nici o bodegă. Se întorcea ca să-i mai ceară o dată iertare tatălui, dar cum nu credea că o va obţine, de disperare, bea pînă îşi pierdea cunoştinţa. Cînd a văzut după-amiază motocicleta lui Czyński şi i-a recunoscut pe cei doi, pe autorii izgonirii lui din casă, în mintea lui de beţiv s-a înfiripat brutal ura şi dorinţa de răzbunare.

— Acum or să-mi plătească pentru toate necazurile, îşi spunea.

Ştia că trebuiau să se întoarcă pe aici, că nu exista alt drum. S-a aşezat în şanţ, după cotitură, şi a aşteptat.

Capul îi mai vîjîia şi se mai clătina, dar de îndată ce auzi motocicleta apropiindu-se începu să acţioneze repede şi organizat. Calculase totul exact. Chiar după această cotitură, drumul urca într-o pantă destul de accentuată, iar Czyński trebuia să accelereze şi o va face cu îndrăzneală, fiindcă urma o curbă destul de lină.

Cînd va zări obstacolul neaşteptat, imediat după curbă, va fi prea tîrziu să mai frîneze şi nu va avea cum să evite accidentul.

Zenon îşi pregătise din timp materialul pentru obstacol. Două trunchiuri putrezite, destul de groase, pe care le găsise în tufişuri şi o grămadă de pietre, de care nu era lipsă prin şanţuri.

Acum le urcă în drum şi le aşeză de-a curmezişul. Trecerea era complet blocată şi nici nu putea fi vorba de a ocoli obstacolul. Pe ambele părţi ale drumului erau şanţuri adînci, iar marginile lor exterioare erau mult mai înalte decît cele interioare. Acoperite cu tufişuri dese, formau parcă doi pereţi de o parte şi de alta a drumului.

Nu era încă întuneric de tot, aşa că Zenon îşi mai privi o dată opera cu o satisfacţie sumbră. Tocmai voia să plece spre şosea, cînd îi trecu prin minte că ascunzîndu-se în tufişuri, lîngă baricadă, putea urmări fără teamă rezultatul răzbunării sale.

— Cel puţin să văd cum îşi frîng gîtul, spuse zîmbind.

Alunecă de cîteva ori pe marginea şanţului, dar în cele din urmă ajunse sus, depărtă crengile tufişurilor şi se cuibări comod sub ele. Punctul de observaţie era excelent ales. Nu-i rămînea decît să stea liniştit şi să aştepte, iar după ce se vor răsturna să iasă în şosea şi să pornească spre oraş. Nimeni nu va putea dovedi că el a pus obstacolul, nimeni nu l-a văzut pe aici, iar ţăranul cu care venise s-a dus spre Oszmiana. Şi nici nu ştia pe cine a dus. Iar pe cei doi îi pot găsi abia dimineaţa. Pe drumul ăsta nu trecea nimeni noaptea, nu era ca pe şosea, pe unde trec căruţele la trenul de dimineaţă sau după cărămidă la Ludwikowo.

— Sigur, pot să apară unele bănuieli, îşi spunea Zenon. Nu o dată i-am ameninţat. Dar nu vor găsi dovezi împotriva mea. Iar eu am să mă răzbun... Şi o să mai am şi spectacol... Aşa ceva nu se întîmplă în orice zi !...

Minutele se scurgeau şi lui i se păreau ore. Huruitul motorului se apropia, devenea tot mai puternic. Nu-i despărţea mai mult de trei kilometri de accidentul iminent.

— Doar dacă-l previne vreun diavol, îi trecu lui Zenon prin cap.

Dar nimic nu l-a prevenit pe Czyński. Dimpotrivă. A constatat că se face destul de frig şi că Marysia poate răci. Cum după pod drumul era mult mai bun a accelerat zdravăn.

Snopul de lumină albă se înfigea în întuneric, îl despica în două făcîndu-i drum. Încă două curbe, după a doua, un deal destul de înclinat şi ajung în şosea. Leszek se gîndea la ziua de mîine, la discuţia decisivă cu părinţii, la felul în care le-o va prezenta pe Marysia, la marea lui fericire, la serile pe care le vor petrece împreună, la dimineţile în care se vor trezi pentru a se convinge a mia oară că fericirea lor nu este un vis, ci realitate... Se gîndea la o masă cu două tacîmuri, la ea, veselă, radioasă şi luminoasă umblînd prin casa lui, prin casa lor...

Şi deodată zări...

Înainte ca gîndul să poată străbate creierul, înainte de a înţelege că aceasta înseamnă moarte, a frînat instinctiv, şi-a coborît fulgerător picioarele şi a înfipt călcîiele în drumul ce alerga sub roţi. Cauciucurile au scîrţîit, pe ambele părţi au ţîşnit două fîntîni de pietriş şi răsună bubuitul surd al unei lovituri puternice.

Pe urmă totul a amuţit.

Spectacolul fusese într-adevăr nemaipomenit, iar lui Zenon nu-i scăpase nici o fărîmă, nici o fracţiune de secundă. A văzut motocicleta ieşind de după cotitură, a văzut efortul disperat al motociclistului, a văzut clipa în care motocicleta a izbit obstacolul şi cele două trupuri azvîrlite înalt în văzduh.

Pe urmă s-a aşternut liniştea.

Înţelegea cu o claritate ciudată tot ce se întîmplase. Era atît de treaz, de parcă n-ar fi pus niciodată o picătură de alcool în gură. S-a răzbunat. Zac acolo în drum, morţi, ori răniţi mortal. S-a răzbunat şi nu simţea nimic, sau mai

degrabă simţea în el un gol imens. Şi liniştea aceasta ciudată şi surdă.

Coborî în drum. În partea stîngă, departe de obstacol, zăcea motocicleta. Zenon aprinse un chibrit. Era o grămadă de fier încolăcit. Porni mai departe şi aprinse alt chibrit.

Zăceau aproape unul lîngă altul. Ea fusese aruncată mai departe. Zenon se aplecă asupra lui. Avea mîinile şi picioarele răsfirate în dezordine, capul aplecat pe umăr. Arăta ca un manechin moale. Partea de jos a feţei era zdrobită, din gura larg deschisă îi curgea sînge. Avea ochii închişi.

Doi paşi mai încolo zăcea ea. Zăcea cu faţa la pămînt, cu braţele adunate, parcă plîngea, parcă s-ar fi întins singură aci, ca să plîngă în linişte, parcă se întinsese cum se întind toate femeile cînd plîng. Pe ea nu se cunoştea nimic. Zenon mai aprinse un chibrit şi se aplecă asupra Marysiei, ca să-i privească faţa dintr-o parte. Atunci a zărit o pată de sînge în păr.

Se uită în urmă. I se păruse că Czyński gemea. Trebuie să fi fost o iluzie. Băgă chibriturile în buzunar şi porni înainte.

Fără să-şi dea seama, mergea tot mai repede. În capul lui se petrecea ceva ciudat. Simţea că încolţeşte în el un sentiment nou, necunoscut, un sentiment îngrozitor. Da, se temea, se temea cumplit, dar nu de cei rămaşi în drum, ci de el însuşi, de el însuşi în acest pustiu, în întuneric, în conştiinţa că alături de el, în urma lui, aproape în el mai este cineva, monstruos, înfiorător, groaznic...

— Ucigaşul !

Şi deodată începu să alerge. Din pieptul sufocat i se smulse un strigăt :

— Ajutor ! Ajutor ! Ajutor !

Pe şosea se auzea un hurducăit. O să găsească acolo oameni.

— Ajutor ! Ajutor ! Ucigaşul !...

Strigătul se prefăcea în urlet, într-un urlet sălbatic, animalic, într-un schelălăit nearticulat, în care nu mai puteai desluşi cuvinte, ci doar o teamă demenţială şi o rugăminte disperată.

Capitolul XIII

La moară se culcau seara devreme. Pînă şi femeile, cărora, cu toată truda din timpul zilei, le plăcea să trăncănească pînă tîrziu, de le apuca uneori miezul nopţii în faţa casei, plecaseră la culcare, fiindcă începuseră nopţile răcoroase.

Bătrînul Prokop îşi spunea rugăciunile în faţa icoanelor şi bătea cu fruntea în duşumea, cu atît mai zelos cu cît era zi de duminică. Argatul Witalis sforăia de mult în cuhnie. Tînărul Wasil stătea la Antoni Kosiba în căsuţă şi cînta încet dar iscusit la muzicuţă. Cînta şi se uita la vraci, care amesteca tăcut, într-o strachină micuţă, seu, o doftorie şi fiere de porc. Prepara o alifie bună împotriva degerăturilor.

Deodată, în liniştea aceea, începu să latre cîinele. Gîştele trezite se porniră pe gîgîit.

— Vine cineva la noi, spuse Wasil.

— Vezi cine e, mormăi vraciul.

Wasil şterse muzicuţa cu mîneca, o ascunse în buzunar şi fără să se grăbească ieşi afară. Auzi limpede hurducăit de căruţă şi vocile amestecate ale unor oameni. Voci multe, să fi fost vreo opt sau zece oameni. Unul alerga înainte, gîfîind de efort. Cînd ajunse lîngă Wasil şi se opri în lumina ce cădea pe fereastră, Wasil făcu un pas înapoi.

— Ce diavol mai e şi ăsta ? ! întrebă ameninţător, ca să-şi dea curaj.

Omul cu faţa şi mîinile pline de sînge şi cu o înfăţişare de nebun bolborosi răguşit :

— Vraciul... Ajutor... Mai trăiesc...

— Cine ?

— Mai repede, mai repede ! gemu omul. Vraciul ! Vraciul !

— Ce s-a-ntîmplat ? se auzi din tindă vocea lui Antoni Kosiba.

— Salvează-i ! Salvează-i ! Salvează-mi şi mie sufletul blestemat ! Alergă spre el. Mai trăiesc !

Wasil îl privi în ochi şi spuse :

— E Zenon al curelarului Wojdyłło.

— Ce s-a-ntîmplat ? se auzi alături vocea lui Prokop.

— S-au răsturnat cu motocicleta ! spuse Zenon scuturat parcă de febră. Mai trăiesc !

Vraciul îl prinse de umeri.

— Cine ? Cine omule ? !... În vocea lui răsună disperarea.

Nu mai era nevoie de răspuns. Tocmai se apropia căruța. În ea zăceau întinse două trupuri nemișcate. Din odaie veni în fugă Witalis, veniră și femeile și aduseră lumină.

Fața tînărului Czyński, acoperită cu cheaguri de sînge, făcea o impresie groaznică, dar avea ochii deschiși și parcă luceau. În schimb fața Marysiei, palidă ca o coală de hîrtie, semăna cu fața unei moarte. Din părul auriu, de deasupra tîmplei curgea sînge. Aplecat deasupra căruței, vraciul le luă pulsul.

Țăranii povesteau de-a valma :

— Tocmai treceam pe lîngă drumul spre Wickuny, cînd a ieșit ăsta strigînd după ajutor. Alergăm noi să vedem ce e, cînd colo, Doamne iartă, ei zac în drum...

— Nici nu mai suflau.

— Cu motocicleta asta s-au răsturnat. Cineva a lăsat un trunchi în drum, iar ei s-au lovit de el, și...

— Noi ne sfătuiam ce să facem, iar ăsta cade în genunchi și ne sărută mîinile. Ajutați-i, zice, duceți-i în tîrg la doctor, zice, fiți creștini...

— Noi gata, că doar oameni sîntem, dar cum să-i duci pînă în tîrg. Că-și dau sufletul, chiar dacă mai trăiesc. Așa că ne-am hotărît să-i aducem aici, la vraci...

— Măcar că și aici e nevoie mai mult de preot...

Antoni Kosiba se întoarse spre ei. Chipul lui așa împietrise, încît semăna mai mult a cadavru decît a om. Numai ochii îi ardeau.

— Singur n-o scot la capăt, spuse. Să alerge cineva după doctor.

— Witalis ! strigă Prokop, înhamă calul.

— Nu mai e timp de înhămat, strigă vraciul.

— Dați-mi un cal, mă duc eu, spuse Zenon.

— Scoate-i calul, Witalis ! încuviință Prokop, iar tu dă de știre și la Ludwikowo că feciorul lor zace aici.

Vraciul și ajunsese în odaie. Cu o mișcare a mîinii mătură toate lucrurile de pe masa cea mare, cu alta

curată laviţa. Mîinile îi tremurau, iar pe frunte îi apăruseră broboane de sudoare.

Ieşi din nou. Acum dădea dispoziţii. Răniţii au fost transportaţi cu băgare de seamă pe braţe în odaia în care Wasil mai aprinsese două lămpi. Olga aţîţă focul în sobă. Natalka turna apă în oale. Zonia tăia cu foarfecele mari pînză pentru bandaje.

Afară răsună un tropot violent. Zenon gonea deşelatelea spre orăşel.

— Îşi rupe şi ăsta gîtul, mormăi Witalis în urma lui. Mai omoară şi calul pe întuneric.

— Ce să omoare ! răspunse Mielnik neliniştit de prevestirea sumbră. Drumu-i drept, bun.

— Doamne, Doamne, ce nenorocire ! repeta bătrîna Agata.

— A trebuit să ispitească duhul rău în zi de sărbătoare, mormăi sentenţios un ţăran. Să meargă pe motocicletă.

— Ăsta nu-i păcat, ce păcat să fie ? se împotrivi unul mai tînăr.

— Poate că nu-i păcat, dar nici bine nu-i.

— Oameni buni, povestiţi tot, aşa cum s-a întîmplat, spuse Prokop.

S-au adunat toţi în jurul căruţei. Au ieşit din odaie şi cei ai casei, pesemne poftiţi afară de Antoni. Au început să povestească amănunţit. Din cînd în cînd, cîte unul dintre ascultători se rupea de grup şi se uita pe fereastră. Împotriva obiceiului său, vraciul uitase să tragă perdelele.

De fapt vraciul nu uitase. Ştia însă că nu mai poate pierde nici o clipă. Întîi s-a apucat să-i facă un control Marysiei. Respiraţia slabă şi pulsul abia simţit păreau să indice agonia. Trebuia stabilit cît mai repede despre ce contuzii era vorba. Rana de deasupra tîmplei nu putea fi cauza unei stări atît de grave. Era superficială şi provenea probabil din contactul, în timpul căderii, cu o piatră ascuţită, care i-a despicat pielea şi a alunecat pe suprafaţa osoasă. Osul nu era atins. Şi pielea de pe mîini şi de pe picioare era jupuită în multe locuri, dar oasele erau întregi.

Degetele vraciului palpau repede, dar sistematic, trupul nemişcat al fetei, coastele, claviculele, coloana ver-

tebrală și au revenit la cap. Abia atinse locul în care capul se unea cu gîtul și Marysia tresări o dată, de două, de trei ori...

Acum știa : baza craniului era înfundată.

Dacă n-a fost afectat creierul, o operație imediată o mai putea ajuta. Mai putea... era o speranță neînsemnată... dar era.

Vraciul își șterse cu dosul palmei sudoarea de pe frunte. Privirea lui se opri asupra instrumentelor primitive pe care le folosise pînă acum. Își dădea perfect seama că nu va putea face o operație atît de primejdioasă și de grea cu ajutorul lor.

— Toată speranța e în doctor, se gîndi cu febrilitate. Să dea Domnul să ajungă la timp.

Între timp, vraciul spălă și pansă rănile Marysici, apoi se ocupă de Czyński. Tînărul își recăpătase cunoștința și gemea tare. După ce-i spălă fața și-l curăță de sînge, constată că are maxilarul fracturat. Mai neplăcută era fractura complicată a brațului stîng. Osul fracturat străpunsese mușchiul și pielea.

Cu cîteva tăieturi de cuțit, vraciul înlătură mîneca și se apucă de operație. Din fericire accidentatul leșină de durere. În douăzeci de minute operația era terminată. În orice caz viața lui Czyński nu era în primejdie.

În acest timp Zenon gonea ca un nebun spre oraș. Era cît pe-aci să calce niște femei în fața bisericii și în cele din urmă descălecă în fața casei doctorului Pawlicki.

Medicul nu se culcase încă și își dădu seama imediat ce trebuia să facă. Își trimise sora să telefoneze de la poștă la Ludwikowo, iar el scoase repede din dulap valiza cu instrumente chirurgicale, controlă dacă nu lipsește ceva, mai împachetă diferite medicamente, seringa pentru injecții și bandaje.

Sora se întoarse cu știrea că domnul și doamna Czyński pleacă imediat cu mașina și în cinci minute vor fi în Radoliszki.

— Plec cu ei, hotărî medicul.

— Pleçați imediat, luați calul, îl zorea Zenon.

— Ai înnebunit ! se revoltă Pawlicki: Să merg călare și încă fără șa ? !... Cu mașina ajung mai repede.

Şi avea dreptate. Maşina sosi neaşteptat de repede. Speriată, familia Czyński voia să-l întrebe pe Zenon ce şi cum s-a întîmplat, dar medicul declară că pentru asta mai au timp.

În mai puţin de cinci minute erau în faţa morii. Cînd au intrat în odaie, vraciul tocmai termina bandajarea capului celui accidentat.

— Trăieşte ? Fiul meu trăieşte ? ! strigă doamna Czyńska.

— Trăieşte, doamnă, şi n-o să aibă nimic, răspunse vraciul.

— Ce poate şti omul acesta, doctore ? Salvează-mi fiul !

— Imediat îi scot zdrenţele acestea şi-l consult, spuse medicul.

— N-are rost să-l chinuiţi. Vă spun eu ce are. Are fractură de maxilar, aici, şi fractură a braţului, aici. I-am pus osul la loc.

— Te rog să nu mă deranjezi ! strigă doctorul. Cred că ştiu eu mai bine decît dumneata ce trebuie să fac !

— Aici nu mai e nimic de făcut ! susţinea cu îndărătnicie vraciul. Ea, domnişoara, trebuie salvată imediat.

— Ce are ? întrebă doctorul.

— Osul e înfundat în creier.

— Domnule doctor ! gemu doamna Czyńska.

Pulsul era absolut mulţumitor.

— Îi fac doar o injecţie antitetanos şi trebuie dus la spital. Trebuie cît mai repede făcută o radiografie. Şi acum s-o consult pe fata aceasta.

Se aplecă asupra Marysiei şi încercă să-i găsească pulsul. După o clipă întoarse capul.

— E în agonie, declară.

— Salvaţi-o, domnule doctor, spuse cu vocea răguşită vraciul.

Medicul ridică din umeri.

— Aici nu se mai poate face nimic. Să-i controlez contuzia... Hîm !... Da... Fractură a bazei craniene.

Trupul nemişcat începu să tresară.

— A fost atinsă şi scoarţa cerebrală, adăugă. Dovadă tresăririle... Da... Aici nu mai ajută nici o minune. Aveţi o oglindă ?

Vraciul îi oferi un ciob de oglindă. Doctorul o apropie de gura întredeschisă a accidentatei. Se acoperi cu o ceață ușoară.

— Ei, asta e. Își depărtă brațele. Singurul lucru pe care pot să-l fac e să-i administrez o injecție pentru întărirea inimii. Starea ei însă e disperată.

Deschise valiza plină cu instrumente chirurgicale strălucitoare. Vraciul se uita la ele vrăjit, nu-și putea lua privirile de la ele.

Între timp medicul umplu seringa cu un lichid dens, incolor, extras dintr-o fiolă și-l injectă fetei în antebraț, sub piele.

— Păcat de muncă, mormăi. În orice clipă poate avea loc deznodămîntul.

Și reveni la Czyński, apucîndu-se de desfășurarea bandajelor. Vraciul îi atinse brațul.

— Domnule doctor ! Salvați-o!

— Om prost ce ești ! Pawlicki se întoarse spre el iritat. Cum s-o salvez ?

— E obligația dumneavoastră, îi răspunse Kosiba.

— N-o să mă înveți dumneata care-mi sînt obligațiile. Și-ți mai spun ceva ; dacă acest rănit va face o infecție din cauza bandajelor dumitale, intri la zdup. Înțelegi ? Dumneata nu ai dreptul să tratezi bolnavi.

Vraciul părea că nu aude nimic.

— Vă rog să-i faceți operație, spuse. Dar dacă reușește ? !

— Mai lasă-mă naibii ! Ce dracu de operație ? !

Și întorcîndu-se spre domnul și doamna Czyński, luîndu-i parcă martori, strigă :

— Să operez un cadavru ? !... E fractură a bazei craniene. Cu siguranță bucățile de os au atins creierul. Nici cel mai mare geniu al chirurgiei n-ar putea face nimic. Și apoi să faci o trepanație în aceste condiții de igienă...

Făcu un semn rotund cu mîna, arătînd spre mănunchiurile de ierburi prăfuite atîrnate de tavan, la lămpile fumegînde și la gunoiul de pe podea.

— De-aș avea instrumente ca dumneavoastră, continuă cu îndărătnicie vraciul, aș încerca chiar eu...

— Tot norocul că nu le ai. Ai ajunge mai repede la pușcărie, răspunse mai liniștit medicul, ocupat cu palparea

maxilarului tînărului Czyński. Hîm... într-adevăr — fractură. Se pare că nu-i ceva grav... Fără radiografie nu e nimic sigur... Răni superficiale...

Dezinfectă cu îndemînare rănile și puse bandajul său. Apoi îi controlă mîna și văzînd cele două incizii, izbucni furios :

— Cum ai îndrăznit să faci așa ceva !... Cum ai îndrăznit ? !... Și asta cu vreun briceag murdar !...

— Ieșea osul, îi explică Antoni Kosiba, iar cuțitul l-am băgat în apă fiartă...

— Am să te învăț eu... O să răspunzi pentru asta...

— Am să răspund, mormăi resemnat vraciul. Și ce era să fac ?

— Să mă aștepți pe mine !

— Am trimis după dumneavoastră. Noroc că v-au găsit acasă, dar ce ar fi fost dacă nu v-ar fi găsit ? ! Trebuia să las rănitul fără ajutor ?...

— Și îți sîntem recunoscători, spuse domnul Czyński. Omul acesta are dreptate, doctore.

— Fără îndoială, conveni nemulțumit medicul. Într-adevăr, puteam să nu fiu acasă. Acum, ferește-ne, Doamne, de vreo infecție.

Domnul Czyński scoase din portofel o bancnotă și o întinse vraciului.

— Ia asta pentru ajutorul dumitale.

Kosiba scutură din cap.

— Nu-mi trebuiesc bani.

— Ia ! Că-i ajuți pe săraci fără bani, e bine, dar de la noi poți să iei.

— Eu nu-i ajut pe săraci sau pe bogați, ci pe oameni. Iar pe acest domnișor, dacă mă lăsa cugetul, nu-l ajutam deloc. Mai degrabă el ar fi trebuit să piară, decît nefericita asta de fată... Moare din pricina lui...

Doamna Czyńska se adresă medicului în franceză:

— Acum poate fi transportat în mașină ?

— Da!... răspunse. Imediat chem niște oameni. Numai să-mi strîng lucrurile.

Își adună în grabă instrumentele de pansat, închise valiza și ieși cu ea în fața casei. Antoni Kosiba văzu că doctorul puse valiza în mașină. Atunci s-a hotărît :

— Trebuie s-o iau.

Folosindu-se de confuzia creată în timpul transportării tînărului Czyński, vraciul ieşi afară. Portiera maşinii era deschisă, iar şoferul stătea de cealaltă parte. Era suficientă o mişcare, urmată de revenirea în căsuţă.

Nimeni nu observase dispariţia valizei. Două minute mai tîrziu, maşina porni spre Radoliszki.

Vraciul nu pierdu timpul. Se închise în odaie, înşiră cu febrilitate instrumentele obţinute pe masă, la capul Marysiei, îşi potrivit lămpile cît putu mai aproape, aşeză cu cea mai mare băgare de seamă trupul fără vlagă în poziţia convenabilă. Se închină şi trecu la operaţie.

Întîi a trebuit să-i radă părul la ceafă. În locul ras se zări o pată mică, vînătă. Inflamaţia era neînsemnată.

Îşi mai lipi odată urechea de pieptul fetei. Inima abia tresărea. Întinse mîna, luă un cuţitaş îngust şi ascuţit, cu mîner lung. Din prima incizie ţîşni un sînge de culoare închisă şi pătrunse în fişiile de pînză. A doua incizie, a treia şi a patra... Mişcările repezi şi sigure ale mîinilor lui dezveleau locul de prindere a muşchilor. Se zări osul alb-rozuliu al craniului.

Da, doctorul Pawlicki nu se înşelase, osul era înfundat, fisurat, iar cîteva bucăţele mici se deplasaseră apăsînd asupra creierului.

Trebuiau extrase cu cea mai mare atenţie pentru a nu leza membrana care acoperă creierul. Era nespus de greu şi de obositor, mai cu seamă pentru că trupul pacientei începuse să tremure. Deodată tremurul se opri.

— Acesta-i sfîrşitul, se gîndi vraciul.

N-a întrerupt însă operaţia. Nu avea timp nici să-i ia pulsul. Nu-şi lua ochii de la rană, nu vedea că afară, turţindu-şi nasurile de geamuri, oameni urmăreau cu îndărătnicie eforturile lui disperate.

Cînd a sfîrşit şi a cusut rana, era pe la întîiul cîntat al cocoşilor. Se închină iar şi din nou îşi lipi urechea de pieptul fetei : nu deslușea nimic.

— Injecţia ! îl străfulgeră un gînd.

Găsi uşor în valiză cutia cu fiole şi seringa.

— Asta i-a injectat şi doctorul, constată.

După injecţie inima începu să bată perceptibil.

Atunci Antoni Kosiba se prăbuşi greu pe laviţă, îşi lăsă capul în palme şi izbucni în plîns.

Şi a rămas aşa nemişcat o oră sau poate mai mult, complet epuizat, aproape fără cunoştinţă. Pe urmă s-a ridicat să controleze dacă inima Marysiei mai bate. Pulsul abia simţit nu-şi revenise, dar nici nu slăbise. Abia tîrîndu-şi picioarele, vraciul adună instrumentele, le spălă, le aşeză în valiză şi după o clipă de gîndire duse valiza în şură, înlătură fînul dintr-un colţ şi o ascunse cît mai adînc. Aici era în siguranţă, n-o vor găsi şi nu i-o vor lua. Posedînd această comoară, cu cît îi va fi mai uşor să facă mai bine şi mai repede operaţiile, chiar şi pe cele grele, ca cea de astăzi.

— Cum i-a spus doctorul ? se gîndi. Trepanaţie... Da, trepanaţie... E clar. Doar cunosc acest cuvînt. Cum mi-a putut zbura din minte ?...

Se întoarse în odaie, controlă pulsul Marysiei, stinse lampa şi se culcă în apropiere, ca să fie gata la orice mişcare a pacientei. Nu se aştepta însă la aşa ceva.

Cînd s-a trezit, soarele era sus. Cineva bătu în uşă. Ieşi şi-l zări pe şeful de post din Radoliszki, pe majurul Ziomek. Alături stăteau Mielnik şi Wasil.

— Ce face fata, domnule Kosiba ? întrebă majurul. Mai trăieşte ?

— Trăieşte, domnule majur, dar cine ştie dacă scapă.

— Trebuie s-o văd.

Intrară în odaie. Poliţistul se uită o clipă la fata în stare de inconştienţă şi constată :

— De interogatoriu nici nu poate fi vorba. Dar de la dumneavoastră tot trebuie să iau declaraţii. Hîm. Doctorul Pawlicki a comunicat că se întoarce astă-seară şi-i va elibera certificatul de deces. El credea că încă ieri...

— Doctorul a plecat ? întrebă vraciul.

— A plecat cu Czyński cel tînăr ca să-l ducă la oraş la spital. Se zice că n-o să aibă nimic, dar acum nu poate vorbi. Una dintre victime e fără cunoştinţă, cealaltă este lipsită de posibilitatea de a vorbi !... Şi cînd te gîndeşti că dacă nu s-ar fi prezentat singur, criminalul ar fi putut fugi liniştit.

— Criminalul ? Ce crimă ? A fost un accident, se miră Wasil.

— Aşa crezi ? Dar a fost vreunul dintre voi acolo, la cotitura aceea ?

— Nu.

— Eu am fost în zori. Şi ce-aţi zice dacă într-o bună zi trunchiurile de copaci dintr-o curătură veche ar ieşi singure în drum şi s-ar aşeza de-a curmezişul? Şi ar mai ieşi şi pietrele singure ?.... Aşa minuni nu s-au mai văzut. A fost un atentat criminal.

— Şi cine-i criminalul ?

— Cine ?... Păi, individul acela, Zenon, fiul curelarului Wojdyllo.

Cei prezenţi se priviră uimiţi.

— Trebuie să fie o greşeală, domnule majur, spuse în cele din urmă bătrînul Prokop. Zenon a fost primul care i-a ajutat, a chemat oamenii, i-a adus aici la moară, şi s-a dus după doctor !

— Ia te uită ! Poliţistul clătină din cap. Deci e adevărat ce-a spus. El a spus, dar eu nu l-am crezut. Mă gîndeam că vrea să iasă basma curată, să obţină circumstanţe atenuante. Se vede că într-adevăr l-a mustrat conştiinţa.

— Şi s-a prezentat singur.

— Sigur. Zicea că diavolul l-a pus, că era beat... Ei, dar să mă apuc de scris.

Prokop l-a poftit pe poliţist în odaie, unde a avut loc audierea tuturor celor din casă în calitate de martori. A dat declaraţie şi Antoni Kosiba, dar el a spus puţine lucruri. A adăugat la cele spuse de ceilalţi că a dat victimelor primul ajutor. Pe urmă femeile au servit micul dejun, în timpul căruia majurul l-a rugat pe vraci să-i spună ce să facă cu durerile pe care le simte de cîteva luni în partea dreaptă. A primit nişte ierburi, a mulţumit, a dat dispoziţie ca în cazul în care fata ar deceda, să fie anunţat la post, şi-a luat rămas bun şi a plecat.

Marysia însă nu murea. Zilele treceau una după alta, iar ea zăcea nemişcată şi inconştientă. Singura modificare în starea ei era febra care părea să crească cu fiecare oră. Faţa ei albă ca varul devenea tot mai aprinsă, respiraţia abia simţită devenise rapidă, violentă şi sacadată.

De trei ori pe zi vraciul îi turna în gura încleştată o fiertură brună, zi şi noapte îi punea comprese proaspete de cîrpe muiate în apă rece de fîntînă pe fruntea înfierbîntată şi pe inima agitată.

Vraciul slăbise și încărunțise și mai mult. Chipul lui semăna cu chipul unui cadavru, numai în ochi îi ardea desperarea. Își pierduse orice speranță. Zadarnice toate străduințile, zadarnice toate eforturile, zadarnică îngrijirea. Vedea cum îi scapă din mîini această viață tînără, viața singurei ființe de pe lume pentru care era gata, fără șovăire, să-și dea propria-i viață.

A treia zi l-a rugat pe Wasil să se ducă în oraș după doctor.

— Poate că face el ceva, spunea.

Wasil s-a dus și s-a întors fără nimic. Doctorul se oprise mai multă vreme la Vilnius și se pare că nu avea să se întoarcă prea repede, fiindcă trebuia să-l însoțească pe Czyński cel tînăr în străinătate.

Seara, Antoni Kosiba a trimis la Pieczki după baciul de acolo. Nu credea deloc în eficiența „descîntecelor" lui, dar înecatul se agață și de un fir de pai.

Baciul a venit în pofida aversiunii față de concurent. Vedea în asta o mare victorie pentru el. S-a uitat la muribundă, i-a atins mîna, pe urmă i-a ridicat o pleoapă, i-a ridicat a doua, i-a răsfrînt buza de jos, cercetînd atent suprafața interioară, zîmbi ușor și începu să mormăie ceva pe sub mustață, ținînd în același timp mîinile deasupra capului ei.

Degetele lui bătrîne, noduroase, se strîngeau încet, de parcă adunau ceva, pe urmă coborau pînă la tălpi și aici se întindeau iar, de parcă scuturau ceva nevăzut. Repetă aceste mișcări de șapte ori mormăind fără-ncetare un descîntec, din care numai cuvintele de la sfîrșit le pronunța cu voce tare :

— ...pe ape întinse, în zări necuprinse, în soare fierbinte, în neguri negrite, la lumina lunii, la trei sute de ani, ieși pe fereastră !

La ultimele cuvinte alergă repede la fereastră, o deschise, scoase mîinile afară și porunci :

— Turnați-mi repede apă într-o găleată de lemn.

Unul dintre cei prezenți îi îndeplini porunca. Atunci baciul adună pe un capac de oală cîțiva tăciuni aprinși, turnă peste ei un pumn de ierburi scoase dintr-un sac din pînză de cînepă, ce-i atîrna peste umăr și se îndreptă în-

cot spre fiecare colţ al odăii. În colţ se oprea, sufla în tăciuni pînă se ridica un nor de fum, spunea Tatăl nostru şi se întorcea la căpătîiul muribundei, pentru ca apoi să se îndrepte spre alt colţ.

Toată ceremonia a durat vreo oră. În cele din urmă baciul se apropie de Marysia, îi cercetă din nou pleoapele şi dădu din cap.

— O să trăiască, spuse cu convingere. Am descîntat moartea. Dar moartea e puternică. Ea nu ascultă nici de cel mai puternic descîntec. Dacă se încăpăţînează, nu pleacă cu mîinile goale. De aceea alegeţi o găină şi tăiaţi-o chiar la miezul nopţii, aici, sub fereastră. Bolnava e fată ori e măritată ?

— Fată, răspunse Kosiba.

— Atunci trebuie o găină albă. Aveţi o găină albă ?

— Avem. Olga dădu din cap profund impresionată.

— Atunci tăiaţi-o. Pe urmă fierbeţi-o şi vreme de patru zile daţi-i-o bolnavei să mănînce. Ferească sfîntul, nimic altceva, numai găina şi supa de la ea. Şi acum nu-mi mulţumiţi, că nu-i bine, iar eu mă duc. Lăudat fie !

— În vecii vecilor, răspunseră cei de faţă.

În urma baciului ieşiră toţi din odaie, a rămas numai Zonia. Îl înghionti pe vraciul dus pe gînduri şi întrebă :

— Cum e, Antoni, ajută ori n-ajută ?

— Nu ştiu. Ridică din umeri.

— Fiindcă, vezi tu, eu cred că toate astea sînt aiureli. Cum să ajute bolnavului tămîierea şi mormăiala aia ?... Vorbăria şi tămîierea nu sînt leacuri. Tu vindeci altfel şi atunci de ce l-ai mai chemat pe baci ?! De-acum o să spună tuturor, că acolo unde tu n-ai mai putut face nimic, a ajutat el. Iar Marysia asta dacă avea să se însănătoşească, s-ar fi însănătoşit şi aşa. Acum însă, pentru tine, ar fi mai bine să moară, fiindcă...

Cînd văzu privirile lui Antoni tăcu şi se lipi de perete.

— Ce-i cu tine, ce-i cu tine, Antoni ?! spuse repede. Eu nimic rău... Din bunăvoinţă pentru tine... Zău. Nu doresc moartea nimănui... Iar tu imediat... Dumnezeu ştie ce-ţi închipui. Hai, nu te supăra, uite, la miezul nopţii am să tai eu găina sub fereastră. Am să aleg una albă, albă de tot...

— Du-te, Zonia, du-te, lasă-mă singur, şopti vraciul.

— Mă duc. Noapte bună. Iar tu, Antoni, culcă-te și te odihnește, că te istovești de tot. În ce privește găina, fii liniștit. Am să fac cum a zis baciul. Noapte bună.

A ieșit și în urma ei s-a lăsat liniștea. Numai respirația șuierătoare a Marysiei amintea că în această liniște se întîmplă ceva, că ceva se grăbește, se grăbește spre un sfîrșit implacabil.

Antoni își apropie scăunelul, își sprijini cotul de marginea mesei și se uită la vinișoarele vineții de pe pleoapele închise ale fetei.

Făcuse tot ce-i îngăduise priceperea, ce-i spusese mintea, ba chiar împotriva ei, împotriva convingerii, făcuse ce-i dictase desperarea și un instinct ascuns undeva în vreun colț al sufletului căutînd ajutorul și salvarea în puterea neînțeleasă și poate inexistentă a vrăjilor.

Timpul se scurgea, afară noaptea era tot mai adîncă. Antoni Kosiba se gîndea la el, la soarta lui, la viața lui, atît de pustie pînă acum, atît de searbădă și fără nici o legătură cu oamenii, cu lumea din jurul lui. Da, fără nici o legătură. Fiindcă numai simțirea leagă. Nu pîinea, nu viața, nu bunătatea și bunăvoința altora, nici măcar convingerea că-i ești de folos cuiva, numai simțirea ta. Și a fost de-ajuns să îndrăgească pe cineva din tot sufletul și iată că soarta i-l ia, i-l smulge, i-l răpește.

Și iar, ca atunci, se trezi ceva în el și își șterse fruntea.

Și brusc înțelese că odată, tare demult, parcă în altă viață, trăise ceva asemănător. Era sigur. Soarta îi luase pe cineva pe care-l iubise, fără de care nu putea trăi...

Simțea zvîcniri în tîmple, în cap gîndurile se zvîrcoleau într-un vîrtej amețitor.

— Cum s-a întîmplat ?... Cînd ?... Unde ?... Că doar s-a întîmplat...

Strînse dinții și degetele pînă simți cum i se înfig dureros unghiile în palme.

— Să-mi amintesc... să-mi amintesc... Trebuie să-mi amintesc...

Nervii lui chinuiți păreau că tremură de încordare. Gîndurile i se risipeau în frînturi imperceptibile, într-o spumă albă, informă, ca apa pe roata morii și o imagine tulbure, încețoșată începu să prindă contururi... Ovalul

delicat al unui chip... Un zîmbet discret împodobește buzele, părul auriu și... ochii. Negri, adînci, de nepătruns...

Din gîtlejul uscat și sugrumat al lui Antoni Kosiba se smulse un cuvînt necunoscut și totuși cel mai familiar, un nume neauzit niciodată și totuși cel mai apropiat :

— Beata...

Îl repetă uimit, speriat și cu speranță. Simțea că în ei se petrece ceva, că descoperă ceva nespus de important, că încă o clipă și în fața lui se va deschide o mare taină...

Se strînse în el, se încrîncenă...

Deodată în liniștea de afară se auzi un țipăt strident de pasăre. O dată, de două ori, de trei ori...

Antoni Kosiba sări în picioare și în prima clipă nu știu ce s-a întîmplat. Abia după un timp înțelese.

Zonia tăia găina... Găina albă... E miezul nopții...

Se apropie în grabă de Marysia. Cum a putut s-o lase atîta timp... Îi atinse mîna, obrajii, fruntea... Îi controlă pulsul, îi ascultă respirația.

Nu exista nici o îndoială : febra scăzuse, scăzuse brusc. Obrajii și mîinile abia dacă erau călduțe.

— Se... răcește, acesta-i sfîrșitul — își spuse.

Fără să piardă timpul, aprinse focul în sobă, puse un pumn de ierburi într-o oală mică. În cîteva minute băutura pentru întărirea inimii era gata. Turnă în gura bolnavei trei linguriță, iar după o jumătate de oră pulsul părea mai puternic. Repetă doza.

Mai trecu un sfert de oră și Marysia deschise ochii. Închise pleoapele și le deschise din nou. Buzele ei se mișcară și parcă zîmbiră. Ochii priveau cu luciditate.

Vraciul se aplecă asupra ei și-i șopti :

— Porumbița mea, fericirea mea... Mă recunoști ?... Mă recunoști ?...

Buzele Marysiei se mișcară și cu toate că nu se putea auzi nici un cuvînt, știa, își dădea seama după mișcarea lor că spunea aceleași cuvinte, pe care i le spunea întotdeauna :

— Unchiul Antoni...

Pe urmă respiră mai adînc, pleoapele i se închiseră și o respirație ritmică și egală începu să-i ridice pieptul.

Adormise.

Vraciul căzu cu faţa la pămînt şi plîngînd de fericire repeta :

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne... Mulţumescu-ţi ţie, Doamne...

Se lumina de ziuă. Cei de la moară se sculaseră. Witalis s-a dus să ridice străvilarele, Wasil s-a dus la grajd. Agata şi Olga se învîrteau prin cuhnie iar Zonia şedea pe prag şi jumulea găina albă.

Capitolul XIV

După două săptămîni, doctorul Pawlicki s-a întors la Radoliszki şi chiar a doua zi a fost chemat la moşia Rajewszczyna, care aparţinea familiei Skirwoynilor unde maşina de tocat paie îi prinsese braţul unui argat.

Atunci a ieşit la iveală lipsa trusei chirurgicale. Doctorul susţinea că în noaptea aceea adusese valiza acasă, servitoarea însă afirma iar bătrîna Marcysia se şi jura că n-a adus-o... Au răscolit casa, din pivniţă pînă în pod, dar fără nici un rezultat, aşa că doctorul s-a dus la locul accidentului numai cu instrumentele din cabinet. Întorcîndu-se însă din Rajewszczyna a trecut pe la Ludwikovo, ca să-l întrebe pe şofer.

Şoferul ţinea foarte bine minte că domnul doctor ieşise cu valiza din casă şi o pusese în maşină, ţinea minte că la întoarcere valiza n-a fost scoasă nici în oraş, nici la Ludwikowo şi nici la gară. Îşi mai amintea că atunci cînd îl scoteau pe domnişor din casă, vraciul dădea tîrcoale maşinii...

— Dacă cineva a luat-o, atunci numai el, îşi dădu cu părerea şoferul.

— Sigur că da. Doctorul se plesni peste frunte. Cum nu m-am gîndit de la început ?! Firește. E limpede, doar spunea că dacă ar avea instrumente, ar încerca să-i facă fetei operaţie. Ei, acum am pus mîna pe el. Nu ştii dacă Marysia aceea, care s-a răsturnat cu domnul inginer, mai trăieşte ?

Şoferul nu ştia, dar în Radoliszki lumea nu vorbea decît de asta şi spre mirarea lui sinceră, doctorul Pawlicki

află imediat că fata trăiește și se pare că se însănătoșește. Unii socoteau că e meritul vraciului de la moară, alții că e al baciului din Pieczki, dar toți subliniau cu satisfacția proprie oamenilor simpli în astfel de cazuri, că puterea tainică a vrăjilor ajutase acolo unde medicina se declarase neputincioasă.

Indiferent de iritarea pe care i-o stîrniseră aceste relatări, doctorul își întări convingerea în justețea bănuielilor sale. Doar o consultase pe fata aceea și constatase fără nici un dubiu fractura bazei craniului. Chiar dacă ar fi fost chirurg, tot nu s-ar fi încumetat la o asemenea operație, pe care o considera inutilă. Nu excludea însă complet nici o întîmplare excepțională (o șansă la o mie) în care operația putea reuși. În schimb excludea categoric eventualitatea ca accidentata să poată trăi măcar cîteva ore fără trepanație și fără extragerea fragmentelor de os. Cu atît mai mult excludea posibilitatea realizării unei operații reușite fără instrumente chirurgicale de precizie.

Din acest raționament rezulta că instrumentele lui au fost furate de vraciul Antoni Kosiba.

Aceste argumente le-a expus a doua zi dimineața la postul de poliție în fața majurului Ziomek, cerîndu-i inițierea unei anchete, efectuarea percheziției și arestarea vraciului sub acuzația de furt și de practicare ilegală a medicinei.

Majurul Ziomek ascultă cu atenție și răspunse :

— Obligația mea este să închei un proces-verbal în legătură cu sesizarea dumneavoastră. Personal cred că aveți dreptate. Numai Kosiba putea să ia valiza cu instrumente. Sigur că nu are dreptul să practice medicină și pentru asta ar trebui să fie tras la răspundere. Pe de altă parte, dacă și dumneavoastră spuneți că fără aceste instrumente n-ar fi putut face nimic, iar cu ajutorul lor a salvat viața unui om, cu toate că nu avea dreptul, pentru asta vreți să-l distrugeți ?...

Medicul își încruntă sprîncenele.

— Domnule comandant ! Nu știu dacă dumneavoastră ca funcționar al poliției aveți calitatea să apreciați infracțiunile. Eu, ca cetățean, știu că intră în competența tribunalelor. Disocierea intențiilor bune de cele rele ale infractorului nu sînt de competența noastră. De aceea, fă-

cînd această sesizare, am dreptul să sper că îi veți da curs conform procedurii. Cer percheziția și arestarea hoțului.

Polițistul dădu din cap afirmativ.

— Bine, domnule doctor, voi face ce-mi cere datoria.

— Dar eu, ca parte vătămată, am posibilitatea să asist la percheziție ?

— Firește, răspunse sec Ziomek.

— Și cînd intenționați s-o faceți ?

Ziomek privi ceasul.

— Imediat. Nu vreau să mă bănuiască cineva de delăsare.

— Acum trebuie să merg la masă, spuse medicul. Poate ne ducem la moară peste vreo două ore ?

— Nu, domnule doctor. Percheziția va avea loc imediat. Dacă vreți să fiți de față...

— Ce să fac ?! Merg cu dumneavoastră.

Ziomek chemă pe unul dintre cei doi subalterni ai săi și-i ordonă să caute o căruță.

La moară nu se aștepta nimeni la oaspeți. Aici viața se scurgea după obiceiurile statornicite, cu singura deosebire că Antoni Kosiba aproape că nu mai lucra la moară și că primea mai puțini bolnavi decît înainte, dar și pe aceștia îi vedea afară iar în zilele ploioase în tindă, fără să-i primească în odaie.

În odaie, pe un pat cu așternut curat, zăcea Marysia. Fata își recăpăta sănătatea neașteptat de repede. Vitalitatea organismului său tînăr își spunea cuvîntul. Rana postoperatorie se vindeca normal, pofta de mîncare creștea. Temerile inițiale ale vraciului că urmările accidentului ar putea afecta anumite funcții ale organismului s-au dovedit, din fericire, neîntemeiate. Își mișca liber brațele, degetele și picioarele. Creierul nu suferise nici o leziune durabilă, fiindcă vederea și auzul funcționau fără repros și vorbea cu aceeași voce cristalină, discutînd ore întregi cu îngrijitorul său.

Prima ei grijă după recăpătarea cunoștinței a fost : ce se întîmplă cu Leszek ? Cînd a auzit că nu a suferit nici o contuzie primejdioasă și că părinții l-au trimis la tratament în străinătate, a răsuflat ușurată.

— Numai să se însănătoșească !

Nu-şi amintea cum s-a petrecut accidentul. Nu observase nimic pe drum. Ştia doar că mergeau destul de repede şi că deodată a zburat în aer. Atîta. Nu simţise nici durerile, nici febra de mai tîrziu. Cînd şi-a revenit, a fost mirată că se află într-o încăpere necunoscută şi nu pe motocicletă, între tufişuri. Nu-şi dădea seama că s-a aflat cu un picior în groapă. Antoni Kosiba nu-i spusese nici un cuvînt despre lupta tragică pe care o dusese pentru viaţa ei, nu-i spusese cît de grave şi de serioase erau leziunile.

— Porumbiţo, ai la ceafă un oscior rupt şi de aceea ţi-am pus pansamentul acela incomod. Ferească sfîntul să mişti cumva capul, că nu se mai lipeşte osul cum trebuie.

I-a făgăduit ascultare, dar chiar a doua zi a început să întrebe cînd se poate scula din pat.

— Trebuie să stai o vreme în pat, îi răspundea evaziv vraciul. El ştia că o să dureze vreo două luni, dar nu voia să o întristeze. De aceea, cînd se căina că îşi va pierde slujba la doamna Szkopkowa dacă va mai sta mult în pat, cînd se încăpăţîna că vrea să se ridice, o repezea :

— Nu ispiti Providenţa! Fii mulţumită că eşti în viaţă. Şi ascultă ce-ţi spun eu, că mai dai de vreun necaz !

— Bine, bine, unchiule Antoni. Îi zîmbea împreunîndu-şi mîinile. Nu te supăra !

— Cum să mă supăr ?! Radia vraciul. Cum aş putea eu să mă supăr pe tine, soarele meu !

— Atîtea necazuri îţi fac...

— Ce necazuri ! se revolta el. Pentru mine e cea mai mare bucurie. Iar în ce o priveşte pe doamna Szkopkowa, nu te mai gîndi la întoarcere.

— Cum se poate ?

— Ce nevoie ai, porumbiţo ?... Te însănătoşeşti şi rămîi aici la mine...

Zîmbi şi adăugă :

— Dacă vrei.

Antoni nu amintea de necazurile de care vorbea Marysia, pentru că nimic din ce făcea pentru ea nu socotea a fi necaz. Şi făcea multe. În fiecare zi o lua pe braţe şi o muta pe patul lui în nişă şi îi scutura cu grijă aşternutul, în fiecare zi îi ştergea faţa şi mîinile cu un prosop muiat în apă caldă şi o hrănea cu lingura, ca pe un sugar.

Pentru alte trebúri chema pe cîte una dintre femei, de cele mai multe ori pe micuța Natalia, care o adora pe Marysia, dar trebuia să dea și el o mînă de ajutor, pentru că ele nu aveau atîta putere încît să o ridice. La început fata se rușina de el, dar în curînd s-a obișnuit socotindu-l pe „unchiul Antoni" ocrotitorul ei, tatăl ei aproape.

Vorbea cu el sincer despre orice, fără să atingă însă o singură temă. Observase că de fiecare dată cînd venea vorba de tînărul Czyński chipul lui se posomora. Își dădea seama că el îl consideră pe Leszek vinovat de accident și că din cauza accidentului a aflat de excursiile lor în pădure, pentru care nu-l poate ierta. Dacă ar fi putut să-i spună deschis :

— Nu fi supărat pe el, unchiule Antoni, fiindcă e băiat cinstit, mă iubește și se însoară cu mine.

Dar nu avea dreptul să-i spună. Trebuia să aștepte vreo știre de la logodnic. De aceea, din cînd în cînd, întreba dacă nu-i vreo scrisoare pentru ea.

Vraciul ghicise ce scrisoare așteaptă ea și de fiecare dată răspundea scurt și morocănos :

— Nu-i.

Îi răspundea pe un asemenea ton, de parcă ar fi vrut să adauge :

— Și nici nu va fi.

În adîncul sufletului său era sigur de asta, tot atît de sigur pe cît era Marysia de contrariu.

Tînărul acela ușuratic i-a sucit fetei capul, cu cît pe-aci s-o trimită pe lumea cealaltă, a schilodit-o, iar acum o să-și găsească alta în străinătate. N-o să scrie nici un cuvințel.

Bănuielile lui Kosiba păreau întemeiate. Din ziua accidentului trecuse o jumătate de lună și nici o scrisoare, nici măcar n-a venit cineva din partea lui Czyński să întrebe de sănătatea fetei.

Marysia însă nu-și pierdea speranța și aștepta.

De cîte ori se auzea cîte un huruit și își dădea seama că e o brișcă și nu o căruță țărănească, inima începea să-i bată mai tare.

— Dar dacă-i brișca din Ludwikowo ?!

Așa a fost și în ziua aceea. Nu era însă brișca din Ludwikowo, ci una împrumutată de postul de poliție. În brișcă

şedeau majurul Ziomeki, încă un poliţist şi doctorul Pawlicki.

Cînd se deschise uşa, vraciul tocmai îşi hrănea pacienta şi aruncînd o privire pe fereastră băgă iar lingura în strachină.

— Bună ziua, spuse majurul din prag. Avem o treabă cu dumneata, domnule Kosiba. Cum se mai simte domnişoara Marysia ?

— Mulţumesc, domnule majur! Mă simt mai bine, răspunse veselă fata.

— Slavă Domnului.

— Daţi-i voie, vă rog, să termine masa, interveni morocănos vraciul.

— Ei, să termine. Noi aşteptăm, încuviinţă Ziomek şi se aşeză pe laviţă.

Doctorul Pawlicki se apropie de pat şi se uită tăcut la Marysia.

— N-are febră ? întrebă în cele din urmă.

— A avut, dar nu mai are, răspunse Kosiba.

— Picioarele şi mîinile n-au fost afectate ?... Nu a apărut nicăieri paralizie ?

— Dar, domnule doctor, interveni Marysia, eu sînt complet sănătoasă. Dacă n-ar fi osciorul acesta de la ceafă, care trebuie să se sudeze, m-aş ridica imediat.

Medicul rîse sec.

— Oscior?... Ăsta-i oscior ! Nu te pricepi la asta, domnişoară. A fost o fractură a bazei craniene...

Vraciul îl întrerupse :

— Sînt gata. Ce doriţi, vă rog ?

Puse deoparte strachina goală şi se postă în aşa fel încît îl despărţi pe doctor de patul Marysiei.

— Domnule Kosiba, spuse majurul, dumneata ai făcut operaţia după accident ?... Trepanaţia ?...

Vraciul îşi înfipse picioarele în pămînt.

— Şi dacă-i aşa ?

— Dumneata nu eşti licenţiat în medicină. Ştii că legea interzice aşa ceva ?

— Ştiu. Dar mai ştiu că un licenţiat în medicină, care după lege are obligaţia să salveze un om, în acest caz a refuzat să-l salveze.

— Nu-i adevărat, interveni doctorul Pawlicki. Am vrut şi am consultat accidentata. Am considerat că starea ei era disperată. Era în agonie.

Vraciul zări ochii larg deschişi a Marysiei şi faţa care-i pălise brusc.

— Nicidecum, îl contrazise. Nu exista nici o primejdie.

Medicului i se ridicase tot sîngele în cap de revoltă.

— Cum aşa ? Dar ce ai spus chiar dumneata atunci ?

— N-am spus nimic.

— Asta-i minciună !

Vraciul tăcea.

— N-are importanţă, se amestecă majurul. Şi într-un caz şi în altul, dumneata eşti răspunzător, domnule Kosiba. Deşi trebuie să-ţi spun că răspunderea nu este mare, fiindcă nu există nici o parte vătămată. Nu numai că nu există cineva care să fi avut de suferit în urma infracţiunii dumitale, dimpotrivă, există cineva căruia i-a fost salvată viaţa. Mai importantă însă e a doua chestiune : cu ajutorul căror instrumente ai făcut operaţia ?

— Nu-i totuna ?...

— Nu. Fiindcă domnul doctor Pawlicki te acuză de însuşirea instrumentelor dumisale.

— Nu de însuşire, ci de furt, sublinie dur medicul.

— De furt, repetă majurul. Recunoşti, domnule Kosiba?

Vraciul îşi plecase capul şi tăcea.

— Domnule comandat ! strigă medicul. Treceţi la percheziţie. Valiza trebuie să fie aici sau ascunsă undeva prin acareturi.

— Scuzaţi-mă, domnule doctor, replică poliţistul, dar vă rog să nu-mi dictaţi dumneavoastră ce trebuie să fac. Asta e treaba mea.

Făcu o pauză şi se adresă iar vraciului :

— Recunoşti ?

După o clipă de ezitare, dădu din cap.

— Da.

— De ce ai făcut-o?... Pentru profit sau pentru că fără aceste instrumente nu puteai salva victima accidentului.

— Aceasta nu e întrebare, strigă doctorul Pawlicki. E o sugestie ! De altfel forţată, pentru că dacă acest... vraci ar fi avut o asemenea intenţie, mi-ar fi înapoiat valiza pe care a furat-o.

— Mai aveți valiza aceea ? întrebă polițistul.
— O am.
— Și o înapoiezi de bunăvoie ?
— Da.
— Unde este ?
— O aduc imediat.

Trecu încet pe lîngă el și deschise ușa. Îi vedeau pe fereastră statura înaltă, aplecată. În odaie se așternuse tăcerea. După cîteva minute, Kosiba se întoarse cu valiza.

— Aceasta este ? se adresă majurul medicului.
— Da, e valiza mea.
— Vă rog să verificați dacă nu lipsește ceva.

Pawlicki deschise valiza și verifică superficial conținutul.

— Nu, se pare că nu lipsește nimic.
— Eu nu mă pot baza pe „se pare" — spuse pe un ton oficial Ziomek. Vă rog să constatați cu toată certitudinea sau să indicați obiectele care au dispărut.
— Nu lipsește nimic, se corectă medicul.
— Atunci încheiem procesul-verbal.

Ziomek scoase din servietă niște hîrtii și începu să scrie. În odaie se lăsă tăcerea.

Doctorul Pawlicki era destul de sensibil ca să sesizeze ostilitatea cu care îl priveau toți cei de față, inclusiv tăcutul șef de post. Ostilitatea și dezaprobarea. Să aibă ei dreptate ? El nu avea ce să-și reproșeze. Proceda în deplin acord cu conștiința lui, proceda așa cum îi poruncea datoria de cetățean și de medic. Dacă îndeplinindu-și această datorie avea de cîștigat prin înlăturarea unui concurent, totul era în ordine... În definitiv, are tot dreptul să lupte pentru existență și încă prin mijloace legale. Legea și moralitatea publică sînt de partea lui. Chiar dacă n-ar fi medic, chiar dacă acest vraci nu i-ar lua clienții, tot ar trebui să ceară neutralizarea acestui om.

Statul ocrotește sănătatea cetățenilor săi prin sute de legi și dispoziții. Unui medic i se cer ani lungi de studii, o practică istovitoare, cunoștințe și etică profesională. Iar aici un țăran simplu, primitiv, încalcă legea. Nu are nici o importanță că i-au putut reuși cîteva operații. În alte mii de cazuri se poate dovedi un ucigaș. Atunci de ce un

doctor în medicină, care a cheltuit atîția bani pentru a se instrui și și-a sacrificat atîția ani, să renunțe benevol la drepturile ce-i revin, să privească nepăsător la activitatea nocivă și primejdioasă a unui om simplu și să moară de foame ?

— De ce ?

Pentru că atitudinea lui nu e pe placul acestor oameni cinstiți, fără îndoială, dar care totuși nu sînt intelectuali ?.. Or, tocmai ca intelectual, ca singurul om cu studii superioare, ar trebui să-i învețe, ar trebui să le explice că el procedează just și corect, că practica vrăjitorească reprezintă o primejdie publică, că legile trebuie să fie respectate, că furtul e furt, indiferent de mobilul acțiunii. Că o societate civilizată, statul și toți cetățenii conștienți au obligația să respecte în orice împrejurare ordinea existentă.

Firește, în mobilurile acțiunii lui Kosiba sînt numeroase motive pentru o sentință blîndă. Dar asta intră în atribuțiile tribunalului...

Nu, doctorul Pawlicki nu avea ce să-și reproșeze în acest caz. Poate doar faptul că orgoliul înnăscut nu-i permitea să se coboare pînă acolo încît să se dezvinovățească în fața acestor oameni, ceea ce însă tot n-ar folosi la nimic.

Stătea tăcut, cu capul ridicat, cu buzele strînse, prefăcîndu-se că nu observă privirile ostile.

Majurul Ziomek încheie procesul-verbal, îl citi și cei prezenți îl semnară.

— Mai trebuie să semnezi o declarație că nu vei părăsi locul de domiciliu, se adresă el lui Kosiba. Aici. Nu ai dreptul să pleci nicăieri fără înștiințarea poliției.

— Cum se poate ? se miră doctorul. Nu-l arestați ?

— Nu văd nici un motiv. Majurul ridică din umeri.

— Cred că furtul e dovedit ?...

— Și ce-i cu asta ?... Se arestează atunci cînd există temeri că acuzatul poate fugi, ori eu sînt sigur că nu va fugi.

— Această siguranță se poate dovedi înșelătoare.

— Pentru asta eu voi fi tras la răspundere, domnule doctor. De altfel voi preda cazul judecătorului de instrucție. Poate că la solicitarea dumneavoastră, el va dispune

arestarea, dar mă îndoiesc. După pronunțarea sentinței, îl vor închide, firește, dacă va fi condamnat. Ei, aici nu mai avem ce face. La revedere, domnule Kosiba ! Multă sănătate, domnișoară Marysia !

Au ieșit și imediat se auzi huruitul trăsurii, semn că plecaseră.

Vraciul stătea nemișcat în ușă. Cînd se întoarse, o zări pe Marysia în lacrimi.

— Ce-i cu tine, porumbițo, ce-i cu tine ? se neliniști el.

— Unchiule, unchiule iubit, cîte necazuri ți-am adus eu pe cap. Eu sînt vinovată de toate !

— Liniștește-te, porumbițo, și nu mai plînge. Ce necazuri ? N-o să-mi facă nimic.

— Dacă te bagă la închisoare, eu mor de desperare !

— Nu mă bagă, nu mă bagă !... Iar dacă mă bagă, ce-i? Nu-mi cade coroana de pe cap.

— Nu vorbi așa, unchiule. Ar fi o nedreptate cumplită.

— Sufletelul meu, pe lume e mai multă nedreptate decît dreptate. Iar eu, la drept vorbind, merit să fiu pedepsit. Am furat.

— Ca să mă salvezi pe mine !

— Asta așa e, dar tot furt se cheamă. Altă poveste că nu-mi pare rău. Ce era să fac ?... Nu merită să mai vorbim de asta. Chiar și majurul e de partea mea.

— Numai omul acela rău, doctorul acela...

— Știu eu dacă-i rău, porumbițo ?... Nu știu. E neînduplecat. Iar pentru asta nu poți învinovăți pe nimeni. Așa-i caracterul lui. Poate că nu a simțit niciodată o inimă bună, și atunci s-a împietrit și a lui. Și mai ține minte, porumbițo, că-i e greu să se împace cu gîndul că el ți-a pus cruce, iar eu, cu ajutorul cerului, te-am salvat. Cu bună știință nu ți-am spus pînă acum cît de grav a fost. Bolnavilor nu trebuie să le spui asemenea lucruri, fiindcă își fac griji și asta împiedică însănătoșirea.

— Cum să te răsplătesc eu, unchiule Antoni, pentru bunătatea ta, pentru tot ce faci pentru mine !

Își împreună mîinile privindu-l în ochi printre lacrimi. Vraciul zîmbi și spuse :

— Cum ?... Să mă iubești puțin.

— Să te iubesc ? strigă. Dar eu, unchiule, te iubesc cum numai pe mama am iubit-o !

— Îţi mulţumesc, porumbiţo, răspunse el cu vocea tremurîndă.

Capitolul XV

Procesul lui Zenon Wojdyłło a avut loc la jumătatea lui octombrie, la Vilnius. La Radoliszki s-a aflat abia a doua zi după pronunţarea sentinţei, fiindcă, datorită faptului că acuzatul şi-a recunoscut vina, n-au mai fost chemaţi şi martorii, în afară de victimele accidentului, care, din cauza sănătăţii, nu s-au putut prezenta.

Dacă în ziare s-a făcut mare vîlvă în jurul acestui proces, aceasta se datora faptului că acuzatul a cerut singur cea mai aspră pedeapsă. Văzînd însă în cererea lui Zenon o manifestare a remuşcării şi luînd în considerare multe alte circumstanţe atenuante, şi fiind convins de intenţia sinceră a acuzatului de a se îndrepta, tribunalul l-a condamnat la numai doi ani de închisoare.

La moară, ştirea a adus-o Wasil, care fusese la Vilnius cu nişte treburi ale tatălui său şi, folosindu-se de acest prilej, a asistat la proces. De la el a aflat Marysia că Czyński cel tînăr nu s-a prezentat la proces fiindcă e la tratament în străinătate. Deşi auzise în sală numele localităţii respective, Wasil nu putea să o indice, pentru că fiind un nume străin, nu-l ţinea minte.

Marysia se gîndea dacă n-ar trebui să-l roage pe el sau pe altcineva să afle adresa lui Leszek. Cu siguranţă că la Ludwikowo numai părinţii îi cunoşteau adresa. Se temea totuşi că dintr-o asemenea încercare s-ar putea ivi complicaţii, aşa că s-a hotărît să aştepte cu răbdare scrisoarea lui.

Luarea hotărîrii era simplă, mai greu îi era să se înarmeze cu răbdare. Săptămînile se scurgeau una după alta, iar Leszek nu scria. Prin cap îi treceau gînduri tot mai triste şi tot mai puţine speranţe îi rămîneau.

Starea sănătății Marysiei se îndrepta neașteptat de repede. Ședea acum în pat, iar în primele zile ale lui noiembrie, vraciul i-a dat voie să părăsească patul.

Rănile de deasupra tîmplei și cele postoperatorii se vindecaseră complet. În locurile în care i se luase pielea de pe mîini și de pe picioare nu mai rămăseseră decît niște urme vagi. Puterile îi reveneau treptat, dar constant. Imediat, a doua zi după ce s-a ridicat din pat, a început să deretice prin gospodăria vraciului. După o săptămînă odaia și alcovul arătau cu totul altfel.

— Nu te obosi, porumbițo, încerca vraciul să-i tempereze elanul. Ce ne trebuie ?...

— Nu-i mai curat și mai frumos așa, unchiule Antoni?

— Păcat de puterile tale.

De fapt nu prea era timp pentru dereticat, frecat și șters praful. Răcoarea toamnei îi sporise vraciului pacienții. Erau zile cînd se adunau și peste treizeci de persoane. Toți știau că Antoni Kosiba a fost chemat la judecătorul de instrucție și că va avea proces la Vilnius. Se spunea că o să-l închidă, așa că trebuiau să se grăbească pentru a-i cere sfatul.

Pînă și Antoni se aștepta la condamnare și voia să o pregătească pe Marysia, dar ea se revolta și-l asigura că nici nu poate fi vorba de așa ceva.

— Doar eu voi fi martorul căruia i-ai salvat viața. Asta nu-i de ajuns ?

La drept vorbind și vraciul își punea puțin nădejdea în ea, ca și în mulți alți pacienți ai săi care veneau în masă, oferindu-se să depună mărturie.

Data procesului fusese stabilită pentru sfîrșitul lui noiembrie și totul părea să decurgă bine, cînd, deodată, Marysia se îmbolnăvi. Organismul ei slăbit de lunga ședere în pat, cedă ușor bolii. Răcise dereticînd în tinda răcoroasă. Ventuzele și ierburile pentru transpirație n-au dat rezultate. Trebuia să stea în pat.

Nici gînd să mai meargă la proces, așa că Antoni Kosiba plecă singur.

Cum ajunse la Vilnius, se prezentă la avocatul Makłaj, pe care i-l recomandase Judka din Radoliszki. După ce se orientă asupra situației, avocatul stabili onorariul, din fe-

rieire nu prea ridicat, dar îi spuse de la început să nu se aştepte că va fi declarat nevinovat.

— Am să mă străduiesc să obţin o condamnare cît mai uşoară.

A venit şi ziua procesului. Intrînd în clădirea tribunalului, Antoni îl zări pe doctorul Pawlicki şi asta îl umplu de presimţiri rele.

Într-adevăr, depunînd ca martor, doctorul Pawlicki, deşi a spus adevărul curat, i-a adus acuzaţii foarte grave. A vorbit despre murdăria din odaia lui, despre duhoarea de acolo, despre faptul că personal l-a avertizat în legătură cu această practică primejdioasă şi, în sfîrşit, despre furtul valizei cu instrumente chirurgicale. A recunoscut că lui Kosiba i-au reuşit cîteva operaţii grele, dar le-a pus pe seama întîmplării.

Al doilea martor al acuzării, delegatul Camerei Medicale, a prezentat tribunalului date statistice referitoare la practica vracilor în regiunile din răsărit. Datele acestea confirmau faptul că uriaşul procent de mortalitate în rîndurile populaţiei săteşti era urmarea tratamentelor aplicate de vracii localnici. În continuare a adus numeroase exemple de metode de „tratament" aplicate de aceştia, exemple care au stîrnit în rîndul auditoriului groază, repulsie şi revoltă.

Martorii chemaţi de apărare, peste douăzeci la număr, toţi bolnavi vindecaţi de Antoni Kosiba, prin depoziţiile lor au înclinat însă balanţa în favoarea acuzatului.

Şi totul s-ar fi terminat altfel, dacă la acest proces acuzatorul n-ar fi fost un tînăr procuror, doctor în drept, Zgierski, care apărea pentru întîia oară într-un proces. Procurorul Zgierski îşi pregătise actul acuzării cu conştiinciozitatea şi pasiunea unui novice. Abordase problema din punct de vedere social şi etic.

— Cîtă vreme vom mai permite, striga el, ca în ţara noastră să prolifereze monstruoasele superstiţii medievale ? Cîtă vreme vom mai permite să prolifereze obscurantismul şi crimele odioase ale practicilor vrăjitoreşti ?... Sentinţa de astăzi trebuie să răspundă la întrebarea dacă sîntem un stat civilizat, dacă facem parte din Europa, nu numai sub aspect geografic, ci şi cultural, ori vrem să tolerăm, în continuare, barbaria.

A vorbit mult și frumos despre misiunea civilizatoare în aceste regiuni, despre obscurantismul din rîndul populației bieloruse, despre miile de detașamente de medici tineri gata să vină în ajutorul celor suferinzi, dar care sînt condamnați la șomaj, despre eugenetică, despre armata care are nevoie de recruți sănătoși, în sfîrșit despre obiectivele educative ale sentințelor judecătorești și despre faptul că această sentință trebuie să fie un avertisment dat altor hiene care trăiesc pe seama ignoranței maselor.

La sfîrșit a mai atins și coarda patriotismului local, subliniind că o sentință blîndă în asemenea infracțiuni ar sugera opiniei publice din alte ținuturi ale Poloniei că brațul dreptății în regiunile din răsărit tolerează înapoierea și urmările ei nocive.

Avocatul Makłaj nu dispunea nici de a zecea parte din darul oratoric al adversarului său. Așa că alocuțiunea lui, deși argumentată, nu a reușit să șteargă impresia lăsată de cuvîntarea fulminantă a procurorului. Nici nu a încercat să-i respingă argumentele construindu-și apărarea în jurul persoanei acuzatului, un om dezinteresat, care, ce-i drept, și-a însușit instrumentele chirurgicale, dar numai în scopul salvării unei fete muribunde.

— Nu a fost adus aici nici unul, a încheiat el, căruia să-i fi dăunat ajutorul medical al lui Antoni Kosiba, nu a fost dat numele nici unui pacient care să-și fi pierdut viața din cauza lui. În schimb am văzut un întreg cortegiu de oameni recunoscători, vindecați de el. De aceea cer achitarea lui.

Dacă în această clipă în Antoni renăscuseră unele speranțe, ele dispărură foarte repede sub loviturile replicii procurorului.

— Mă uimește, mă uimește și mă umple de rușine, începu el, poziția adoptată de apărător. Mă umple de rușine fiindcă în cuvîntul apărării am auzit reproșul că m-am ocupat de problemă și am uitat de om. Într-adevăr, onorată instanță, aceasta-i o neglijență gravă din partea acuzatorului public. Dar mă uimește faptul că tocmai apărătorul aduce în discuție această chestiune. Da ! Cercetînd însă profilul moral al lui Antoni Kosiba putem să nu considerăm, cu conștiința împăcată, că abaterile lui sînt și mai condamnabile ?... Acest așa-zis binefăcător al omenirii s-a

săturat într-o bună zi de munca fizică cinstită şi i s-a făcut dor după o pîine uşor cîştigată. Din argat la moară a devenit un şarlatan. Fără îndoială, e mai uşor să spui unui ţăran năucit descîntece aiurite, să-i dai să bea fiertură de ierburi decît să cari saci cu făină. Şi acuzatul a optat pentru ce-i mai uşor. Legenda despre dezinteresul lui este spulberată de martori, care declară că deşi nu i-au plătit pentru sfaturi, i-au adus... benevol daruri. Chiar şi Kosiba a declarat, la întrebarea domnului preşedinte, că trăieşte îndestulat. Faptul este edificator pentru vremurile crizei de astăzi şi ale mizeriei ţăranilor. Astăzi trăiesc bine la ţară numai cei care jupoaie sărăcimea, cei care prin înşelăciuni dau celorlalţi şi ultimele rezerve de hrană.

Procurorul zîmbi.

— Da, onorată instanţă, acesta este un aspect al profilului moral al acuzatului, e trecutul lui. Dar care-i va fi viitorul ? Ce va face el dacă va ieşi liber din această sală?... În privinţa aceasta nu există îndoieli. Însuşi acuzatul le-a risipit definitiv, răspunzînd în timpul procesului la întrebarea mea. A recunoscut că şi-a continuat practicile pînă în ultima clipă şi că în caz de achitare, va continua să „trateze" oameni. Prin urmare, nu simte nici o remuşcare. Nu promite să se îndrepte. Dar în problema furtului ? Şi-a recunoscut fapta, dar spune deschis că dacă s-ar ivi o situaţie asemănătoare ar fura din nou. Acesta e un infractor care nu poate, sau mai degrabă nu vrea să-şi înţeleagă vina, un infractor înrăit în recalcitranţa lui. Acesta este omul de care a trebuit să mă ocup la cererea domnului apărător. Omul acesta, surd la toate avertismentele, care reprezintă un pericol public, ar trebui să fie izolat imediat şi neutralizat printr-o aspră pedeaspă cu închisoare.

După o nouă replică a avocatului Makłaj, instanţa s-a retras să delibereze.

O jumătate de oră după aceea, seara tîrziu, s-a pronunţat sentinţa.

Trei ani de închisoare.

Procurorul Zgierski primea pe culoare felicitările rudelor şi cunoscuţilor. Antoni Kosiba a fost pus sub stare de arest în sală şi dus la închisoare. Avocatul a anunţat că va face recurs.

Știrea despre condamnarea și închiderea lui Antoni Kosiba a fost adusă la moară de țăranii care s-au întors de la proces.

În primul moment nimănui nu-i venea să creadă, iar Marysia a și rîs.

— Oameni buni ! Ați încurcat ceva ! E imposibil !

— Poate trei luni ? întrebă Wasil.

— Nu, trei ani, se încăpățînau țăranii. Și asta pentru că procurorul era pornit rău împotriva lui.

Și au povestit, cum se pricepeau, toată desfășurarea procesului.

— Fie-vă milă ! strigă bătrînul Prokop. Asta înseamnă că cel care i-a schilodit și era cît pe-aci să-i omoare, a fost închis pe doi ani, iar cel care i-a salvat — pe trei ! Cum se poate ?

— Așa e...

Marysia se porni pe plîns. Chiar în ziua aceea se ridicase din pat, cu toate că tusea o mai chinuia.

— Ce-i de făcut, domnule Mielnik, ce-i de făcut ? îl întreba ea pe Prokop.

— Dar eu de unde să știu ?...

— Trebuie mers la Vilnius, să-l ajutăm cumva.

— Cum să-l ajutăm ? Nu poți dărîma închisoarea.

Wasil interveni cu chibzuință :

— Vă spun eu, domnișoară Marysia : acum n-avem cum să-l ajutăm, dar la recurs, da. Se vede că avocatul acela e slab. Avocatul face mult... Înseamnă că trebuie altul. Trebuie aflat care e mai mare acolo la oraș, și mergem la el.

Toți lăudară sfatul lui Wasil.

— Dar cînd poate avea loc recursul ?

— Nu prea repede, spuse unul dintre țărani. Cînd am avut eu procesul pentru brazii aceia din pădurea de la Wickuny, recursul a venit după patru luni.

— Și așa-i repede ! observă altul. Uneori trebuie să aștepți și un an.

Marysia a plîns toată noaptea. A doua zi a făcut un pachet. A pus acolo lenjeria unchiului Antoni, cojocelul, tot tutunul care l-a găsit, cîrnați, slănină.

Tocmai cînd făcea pachetul a venit și Zonia.

— Ce faci ? întrebă. Pachet pentru Antoni ?

— Da.

— Şi prin cine-l trimiţi ?

— Am să întreb. De atîtea ori trece pe aici cîte unul care se duce la Vilnius.

Zonia căzu pe gînduri, pe urmă îşi scoase basmaua, îi dezlegă nodul şi scoase două monezi de cîte cinci zloţi.

— Ţine, trimite-i şi banii ăştia.

— Ce bună eşti tu, Zonia ! spuse Marysia.

Dar Zonia se burzului.

— Pentru unii bună, pentru alţii nu. Lui îi dau, nu ţie!

Marysia observase de mult că Zonia nu o vede cu ochi buni. Îi spuse totuşi împăciuitoare :

— Atunci îţi mulţumesc în numele lui.

Zonia ridică din umeri.

— Ce eşti tu pentru el, sînt şi eu. De ce să-mi mulţumeşti tu ?! O să-mi mulţumească el, cînd s-o-ntoarce. Şi pentru asta, şi pentru că am grijă de lucrurile lui să nu se prăpădească.

— De ce să te ocupi tu de asta, Zonia ?

— Dar cine ?

— Eu.

— Tu ?... Şi de ce ?... Ai de gînd să stai trei ani la socru-meu ?...

Marysia se înroşi.

— De ce trei ani ?... La recurs îl achită pe unchiul Antoni.

— Îl achită ori nu-l achită. Iar el nu ţi-e nici un unchi. Cum ai de gînd să trăieşti aici ?... Din ce ?...

Zări lacrimi în ochii Marysiei şi adăugă :

— Ei, nu plînge. Că nu te-alungă nimeni de aici. Acoperişul ajunge pentru toţi... Şi mîncarea. Am spus şi eu aşa o trăsnaie. Nu plînge, proasto. Îi pare cuiva rău de ceva ? Hai...

Cu toate asigurările Zoniei, Marysia înţelese acum situaţia ei. Într-adevăr, dacă nu mai era unchiul Antoni, nu mai avea ce căuta aici. I s-a dat de înţeles, cu mai multă delicateţe decît se obişnuieşte la oamenii simpli, dar limpede.

Aşa că atunci cînd a auzit chemarea la masă, nici nu s-a mişcat de la locul ei. Tremura la gîndul că toată familia Mielnik se va uita la ea în timpul mesei, îi va număra lingurile de mîncare, de mîncare dăruită, şi fiecare

bucată dusă la gură... Între ei îi vor spune pe ascuns venetica, linge-blide, pînă nu încep să-i spună în față.

— Trebuie să plec de aici, trebuie... Dar unde ?...

Știa de la oameni că în prăvălia doamnei Szkopkowa lucra acum altă fată. Aici nu putea găsi nici o slujbă. Nimeni nu știa că a fost logodită cu Leszek, nimeni n-ar fi crezut-o chiar dacă ar fi avut curajul să o spună cu voce tare. În schimb toți știau, mai ales după accident, că se întîlnea cu el, că se duceau numai ei doi în pădure... Cu o asemenea reputație nu putea spera să găsească vreo slujbă.

Și să plece... Încotro ?

S-a aruncat pe pat plîngînd. Își plîngea soarta nemiloasă, marea și unica iubire, care nu i-a oferit decît suferință, rușine și nefericire...

— Leszek, Leszek, de ce m-ai uitat ? repeta cu lacrimile șiroind.

— Hai, domnișoară Marysia, masa ! se auzi de afară vocea lui Wasil.

Nu s-a mișcat de la locul ei, dar el intră imediat în odaie.

— De ce plîngi, domnișoară Marysia ? întrebă.

— Nu știu ! răspunse printre hohote.

— Cum se poate ?... Te-a supărat cineva ?... Hai, spune, te rog !...

— Nu, nu...

— Atunci de ce plîngi ?... Nu trebuie...

Se mișca pe loc, neputincios, și adăugă :

— Eu nu pot să te văd plîngînd. Hai, ajunge... ajunge... Ți-a spus cineva ceva ?

— Nu, nu...

Flăcăul își aminti că ceva mai devreme o văzuse pe Zonia ieșind din căsuță. L-a cuprins furia.

— Bine, mormăi și ieși.

Toată familia era la masă. Wasil se opri în pragul cuhniei și întrebă liniștit :

— De ce nu-i și Marysia ?

— Am chemat-o, nu știu de ce n-a venit. Olga ridică din umeri.

— Nu știi ?...

— Nu știu.

— Atunci poate știe Zonia ?

Zonia îi întoarse spatele.

— De ce eu ?...

Wasil urlă deodată :

— Știu eu, boală ce ești !

— Ce-i, Wasil, ce-i cu tine ? se miră sincer bătrînul Prokop.

— Asta e că ea plînge acolo ! Și cine a făcut-o să plîngă dacă nu vrăjitoarea asta ?... Ce i-ai spus ? !

Zonia își puse mîinile în șolduri și își ridică voinicește capul.

— Ce-am vrut, aia i-am spus. Înțelegi ?!

— Liniștiți-vă ! își pierdu Prokop răbdarea.

— Ce vrea de la mine ?... Nu i-am spus mai nimic și chiar dacă i-aș fi spus, ce-ar fi ?... Trăiește din mila noastră, atunci să nu mai fie atît de mîndră.

— Nu din mila ta ! urlă Wasil fără să se mai poată stăpîni.

— Atunci să plece unde vede cu ochii ! strigă Zonia înfierbîntată.

— Ea ?... și Wasil rîse răuprevestitor. Ea ?... mai degrabă pleci tu. Nu se știe dacă ea n-o să fie aici mai mare stăpînă decît tine. Nu uita că tata-i bătrîn și vine rîndul meu. Eu pe tine te alung unde vezi cu ochii, pe tine ! Iar dacă o să vrei să-mi mănînci pîinea, atunci o să-i faci ghetele !

S-a așternut liniștea. Bănuiseră ei mai de mult că lui Wasil îi place de Marysia. Acum însă o auzeau chiar din gura lui. Și se vede că nu-i plăcea oricum de vreme ce un flăcău de obicei liniștit s-a înfuriat într-atît încît a amenințat că o alungă pe cumnată-sa, la care el ținea de fapt.

Stătea palid, cu chipul încruntat și arunca celorlalți priviri furioase.

— Liniște ! spuse Prokop, cu toate că în odaie și așa domnea liniștea. Liniște, zic ! Tu, Wasil, scoate-ți asta din cap. Nu fii prost. Nu-i ea de tine și nici tu de ea. Gîndește-te singur, și o să-ți dai seama. Iar tu, Zonia, du-te la ea și roag-o să vină. Și ai grijă, o amenință cu degetul, ai grijă să vrea să vină. Și-ți mai spun ceva, Zonia, e rău să năpăstuiești așa o orfană, o sărmană ! Te pedepsește Dumnezeu.

— Eu n-o năpăstuiesc, cerul mi-e martor, spuse Zonia lovindu-se cu pumnul în piept.

— Hai, du-te. Şi să mai ştii că Antoni ţine la ea ca la fata lui. Şi atunci ?... A dat nenorocirea peste el, iar eu să nu-i dau fetei adăpost şi hrană ?... E păcat, Zonia. Du-te... du-te !....

— De ce să nu mă duc ? Mă duc.

Zonia se duse în fugă la anexă. Îi trecuse supărarea. Poate şi gîndul că domnişoara asta nu-i va fi rivală, pentru că dacă are de ales între Antoni, bătrîn, şi Wasil, tînăr şi bogat, o să-l aleagă pe ultimul, poate că şi acest gînd a făcut-o să-i ceară iertare cu duioşie, s-o îmbrăţişeze şi s-o sărute.

— Hai, hai, nu mai plînge. Fac orice pentru tine, numai să nu te văd plîngînd. Vrei basmaua asta cu flori ? Dacă o vrei, ţi-o dau ţie... Hai, nu plînge, nu plînge...

A mîngîiat-o pe spinare, pe faţa udă de lacrimi, pe mîini, pînă cînd Marysia s-a liniştit. Cînd s-au întors în cuhnie, nu s-a mai vorbit de asta.

Cu toate acestea, cu toată căldura cu care familia morarului o înconjura pe Marysia, sensibilitatea ei odată pusă la încercare nu-i mai dădea pace. O chinuia sentimentul că e o povară pentru aceşti oameni, că se foloseşte de bunătatea lor, fără să-i răsplătească în vreun fel. De atîtea ori se oferise să ajute în casă, dar aici erau femei destule şi nici una nu se lăsa înlocuită.

O rodea gîndul că trebuie să facă ceva, dar vedea tot mai clar că e neputincioasă. Cum era fără nici un ban, nici nu putea fi vorba de plecare. Îi mai rămînea speranţa ca doamna Szkopkowa s-o primească înapoi.

Cu puţin înainte de Crăciun, Marysia s-a dus în oraş. A plecat destul de tîrziu, ca să nu ajungă pe lumină în Radoliszki. Nu voia s-o vadă oamenii.

Cînd a ajuns în faţa casei doamnei Szkopkowa se înserase.

Doamna Szkopkowa tocmai venise.

— O, Marysia ! o întîmpină ea cu prefăcută afecţiune. Ce mai faci, draga mea ?

Marysia îi sărută mîna.

— Mulţumesc, acum bine, dar era cît pe ce să mor.

— Da, da... Trebuie aprinsă lampa...

— Imediat o aprind. Marysia se grăbi, dar doamna Szkopkowa luă chibriturile.

— Nu, lasă. În casă la mine... spuse cu un înţeles anume. Ştiu că ai fost pe moarte. Ce să-ţi fac, vina ta. Eu mi-am făcut datoria. Te-am prevenit că din asta nu iese nimic bun. N-ai ascultat-o pe bătrîna Szkopkowa. Da... da... Ai venit după lucruri ?

— După lucruri, confirma Marysia şi întoarse capul ca să-şi ascundă lacrimile.

— Poţi să le iei. N-o să-ţi fie greu. Le-am împachetat de mult şi am vrut să ţi le trimit la moară, numai că n-am avut prin cine.

S-a lăsat tăcerea.

— Cum o duci acolo ? întrebă Szkopkowa făcîndu-şi de lucru în jurul scrinului.

— Aşa şi aşa.

— Ei, cred că nu-ţi pare rău că eşti la ei.

— Aş fi preferat să fie ca înainte, spuse Marysia.

— Şi eu aş fi preferat, accentuă Szkopkowa. Ce să fac dacă tu ai ales alt drum. Ai preferat să-ţi primejduieşti viaţa şi să te faci de ocară, iar pe mine să mă faci de ruşine... Mama ta s-o fi răsucit în mormînt... Am fost la cimitir, am fost şi am pus pe mormîntul ei o lumînare şi o cununiţă de imortele, ca s-o mai îmbunez, sărăcuţa de ea. Ce să fac, zic, dragă doamnă Oksza, nu mă învinovăţi pe mine, pentru că eu nu o dată i-am spus fetei dumitale. Dar tinereţea nu crede în experienţa celor bătrîni. Roagă-te acolo pentru îndreptarea copilului dumitale... M-am rugat şi eu ca să găseşti ocrotitori mai buni ca mine... Şi aşa...

Marysiei îi curgeau lacrimile pe obraji.

— Doamnă, vă jur că n-am făcut nimic rău, vă jur !

— Copila mea. Aş vrea să te cred. Dar la ce ajută. Toţi au văzut că ai umblat cu uşuraticul acela, pe care Dumnezeu în marea lui milostivire nu l-a pedepsit încă. Toţi ştiu că era cît pe aci să te omoare şi pe urmă te-a lăsat... Şi dacă vrei un sfat de la mine, ţi-l dau : Pleacă cît mai departe de aici, între străini, şi altă dată fereşte-te de spilcuiţi şi nebuni din ăştia. Şi ca să ai cu ce pleca şi să nu-ţi aminteşti de mine cu inima grea, cum îmi amintesc eu de tine, ai să găseşti în coşuleţul acela cîţiva zloţi...

Pentru început îți ajung. Cel mai bine ar fi să pleci la Varșovia. Du-te acolo la un preot și roagă-l să te sfătuiască. Într-un oraș mare e mai ușor să găsești de lucru.

Își șterse nasul și adăugă :

— Așa m-am gîndit eu. Dar cred că iar e prea tîrziu. N-o să-mi asculți sfatul.

Marysia îi luă mîna și o sărută.

— Așa am să fac. Mulțumesc, doamnă, mulțumesc... N-am să uit niciodată....

— Ei, du-te, fata mea, du-te cu Dumnezeu. Sfînta Fecioară să te blagoslovească și să te ocrotească.

O îmbrățișă și trecînd-o pragul, strigă în urma ei :

— Și să-mi scrii !

— Am să vă scriu.

Coșulețul de răchită nu era greu, nici conținutul lui sărăcăcios, dar mîna îi amorțea și tot mai des trebuia să treacă coșul dintr-o mînă în alta.

De cîteva zile gerul se mai îmblînzise, iar acum începuse să ningă cu niște fulgi mari care cădeau încet, lenevos, dar atît de des, încît nu se vedea nimic la cîțiva pași. Din fericire, copacii înalți de pe marginea șoselei nu te lăsau să te rătăcești. Dacă Marysia mergea însă tot mai încet, aceasta nu se datora pierderii drumului. Atîtea gînduri îi treceau prin cap, atîtea sentimente îi sfîșiau inima, îi da dreptate fostei sale ocrotitoare. Într-adevăr, ar trebui să plece, să plece cît mai departe, chiar și la Varșovia. Acum avea bani și fiecare zi amînată era lipsită de sens...

Dar să părăsească locurile acestea, să renunțe pentru totdeauna la speranța de a-l mai vedea măcar de departe pe Leszek... Să-l lase așa pe unchiul Antoni ? !... Doar el se va întoarce aici... I-a arătat atîta bunătate, a trezit atîtea sentimente comune... Sigur că trebuie să plece. Dar mai degrabă la Vilnius. O să-i dea voie să-l vadă la închisoare... Se vor sfătui ce-i de făcut... Da, acesta-i cel mai important lucru, singurul lucru important. Ce-i rămînea altceva de făcut ?...

Găsi cu greu drumul spre moară. Ningea atît de des, încît dacă n-ar fi fost vuietul apei ce cădea pe roata morii și fornăitul cailor, nici n-ar fi zărit moara. Luminile le-a văzut abia cînd a ajuns aproape și s-a mirat că și ferestrele căsuței lui Antoni erau luminate.

— Se vede că Natalka a venit să-şi facă lecţiile, îşi spuse Marysia.

În tindă îşi scutură ghetele de zăpadă, deschise uşa şi se opri înlemnită.

Odaia începuse să se învîrtească cu ea cu tot, inima îi bătea de să-i sară din piept, scoase un ţipăt şi leşină.

Capitolul XVI

La începutul lunii decembrie, în sanatoriul doctorului Du Chateau din Arcachon se deschidea sezonul de iarnă provocînd o afluenţă masivă de parizieni suferinzi de artrită. Aşa că pe la mijlocul lui decembrie cînd a venit domnul Stanisław Czyński şi i-a comunicat doctorului că vrea să-şi ia fiul în ţară, medicul nu s-a împotrivit deloc.

— De acord, i-a spus. Fiul dumneavoastră este de fapt complet sănătos. Deocamdată nu i-aş recomanda nici un sport care solicită eforturi, dar oasele s-au sudat ireproşabil, sub influenţa masajelor musculatura s-a fortificat suficient, în ceea ce priveşte starea lui de spirit, cred că este manifestarea unei nostalgii. Întoarcerea în ţară, la familie îl va înviora şi-l va pune pe picioare.

— Aşa sper şi eu. Domnul Czyński îi scutură mîna.

Acum, stînd în vagon, în faţa fiului, nu-i mai rămăsese nimic din speranţa aceea. După ce se sfătuise cu soţia, intenţionat plecase singur la Arcachon, ca să-l aducă pe Leszek de sărbători. Erau speriaţi de scrisorile lui. După un lung bombardament de misive din partea lor, le-a trimis şi el două scrisori şi acestea scurte, deprimante, reci.

Pe tatăl său l-a întîmpinat cu aceeaşi răceală şi a fost de acord să se întoarcă.

— Mi-e totuna. Atît a spus.

Stătea tăcut, cu o ţigară stinsă de mult în mînă şi părea să nu audă ce-i spunea tatăl său despre politică, despre îmbunătăţirea conjuncturii, despre noile comenzi. Se părea că nu-l interesează nimic, că nimic nu-l poate preocupa, nimic nu-l poate emoţiona. Oare şocul nervos pe care l-a

făcut în timpul acelui accident nefericit avea să facă, pentru totdeauna, dintr-un băiat vesel un melancolic apatic ?...

În zadar se străduia domnul Czyński să-i capteze atenția cu ceva. Leszek se rezuma la răspunsuri scurte, se uita pierdut la vîrfurile ghetelor sale și era stăpînit de o liniște stinsă, vlăguită.

Noaptea, domnul Czyński nu putea adormi și aruncă o privire în compartimentul fiului. Avea o presimțire rea și nu se înșelase prea mult : cu toată noaptea geroasă, Leszek deschisese fereastra și, îmbrăcat numai într-o pijama subțire, stătea aplecat cu capul afară. Cînd s-a deschis ușa, un vînt rece ca gheața năvăli în compartiment.

— Ce faci, fiule ! se sperie domnul Czyński. Te îmbolnăvești de pneumonie.

Leszek se întoarse.

— Se poate, tată.

— Te rog, închide fereastra !

— Mi-e cald.

— Vreau să vorbesc cu tine.

— Bine.

Închise fereastra și se așeză.

— Ești foarte imprudent, Leszek, începu domnul Czyński. Nu numai că nu ai grijă de sănătatea ta, dar te și expui cu bună știință.

Tăcerea a fost singurul răspuns.

— De ce nu te-ai culcat ?

— Nu mi-e somn.

— Ar trebui, totuși. Starea sănătății tale necesită încă multă grijă.

— De ce ? Leszek îl privi în ochi.

— Cum, de ce ? !

— Așa, de ce ? Crezi că țin la asta ?

— Ar trebui să ții.

— Aha ! Și făcu un semn cu mîna.

— Leszek !

— Tată ! Dumneata chiar crezi că viața merită îngrijire, neliniște, preocupare ?... Crede-mă că personal nu țin deloc la viață.

Domnul Czyński făcu un efort să zîmbească.

— Cînd eram de vîrsta ta, minți, aveam și eu asemenea depresiuni, dar am avut destulă minte ca să le socotesc stări trecătoare.

— Și aici ne deosebim, tată. Dădu Leszek din cap. Eu știu că nu e o depresiune trecătoare.

— Eu te asigur că așa e. Ai încredere în experiența mea. Firește, șocul fizic și cel psihic lasă urme. Dar trec. Și trec cu atît mai repede cu cît vei privi mai realist actuala ta stare de spirit. Conștientizarea cauzelor depresiunii este cel mai eficient mijloc de combatere a ei.

Domnul Czyński nu avu impresia că argumentarea lui convingătoare ar fi ajuns la fiul său, așa că adăugă :

— Și încă ceva. Nu ai voie să uiți de noi, de părinții tăi, pentru care tu ești totul. Dacă rațiunea nu acționează asupra ta, atunci mă adresez sentimentelor tale.

Leszek tresări și după o pauză întrebă :

— Tată, dumneata chiar crezi că sentimentele sînt o forță atît de mare și vrednică de stimă încît să le iei în seamă cînd se naște în noi întrebarea hamletiană : a fi sau a nu fi ?...

— Sigur că da, Leszek.

— Îți mulțumesc, tată. Sînt de aceeași părere.

— Ei, vezi, fiule. Acum culcă-te și încearcă să adormi. Spre dimineață vom fi acasă. Da... Nu-ți poți închipui cît îi e de dor mamei după tine. Ea întotdeauna se străduiește să pară o fire puternică... Dar tu știi cîtă duioșie se ascunde sub acest înveliș. Hai, dormi, fiule. Noapte bună.

— Noapte bună, tată, răspunse Leszek cu o voce uscată.

Stinse lumina, dar nu se culcă. Hurducăitul ritmic al roților, legănatul vagonului, fîșiile de scîntei pe geamul întunecat... Așa era și atunci cînd se întorcea. Numai că atunci ar fi vrut să grăbească goana trenului. Ei îi ducea inelul de logodnă, iar lui fericirea.

În sera de la Ludwikowo o fi înflorit liliacul ?... Da, liliacul și heliotropii înmiresmați... O să pună să taie tot. Și poate... Acolo sigur e totul acoperit cu zăpadă înaltă și albă. Iar pe zăpadă nu-i nici o urmă. O ridicătură mică și uitată...

Va păşi pe întinderea aceea albă, imaculată... Primul şi ultimul... Acolo e ţinta lui. De acolo nici un drum nu mai duce nicăieri... Va aşeza florile, va acoperi mormîntul cu flori... va ajunge pînă la ea mireasma liliacului şi a heliotropului prin zăpadă, prin stratul de pămînt şi prin capacul de lemn ?... Vor ajunge şoaptele lui repetînd cel mai drag nume, cele mai duioase chemări şi cele mai desperate jurăminte ?... Va auzi ea bătaia tot mai slabă a inimii lui muribunde între florile ce mor, se va pregăti să-l întîmpine, îşi va petrece braţele în jurul gîtului lui şi-l va lăsa, ca mai înainte, să o privească, pînă se satură, în ochii ei radioşi ?... Pentru totdeauna, pentru veşnicie...

Ce sentiment plăcut îl cuprindea cînd gîndea astfel. Ce linişte coborîse peste el de cînd se împăcase cu acest gînd. De cîte ori rămînea singur se cufunda în întinderile nesfîrşite ale morţii, lipsite de pasiune, uriaşe şi necuprinse ca spaţiul cosmic. De-acum făcea parte din ele.

Cît de grea şi de dureroasă a fost prima perioadă ! De cum a putut articula cîteva silabe, a întrebat :

— Ce-i cu ea ?

Mama a tresărit atunci şi i-a răspuns scurt :

— Nu mai trăieşte, dar nu te gîndi la asta.

Iar doctorul Pawlicki a adăugat :

— Fractură a bazei craniene. Cu aşa ceva nu se poate trăi mai mult de cîteva zeci de minute.

Atunci şi-a pierdut cunoştinţa. Şi de cîte ori şi-a recăpătat-o, conştiinţa morţii Marysiei i se părea că neagă propria lui existenţă. Zăcînd cu ochii închişi, auzea convorbirea purtată în şoaptă. Doctorul îi făcea reproşuri doamnei Czyńska :

— Nu trebuia să-i spuneţi de moartea fetei. A fost o imprudenţă. Ar putea să-i înrăutăţească starea psihică.

Iar mama i-a răspuns :

— Nu ştiu să mint, doctore. În ceea ce mă priveşte am preferat întotdeauna adevărul neplăcut unor iluzii. De altfel, fiul meu nu este răspunzător de accident.

— Mă gîndeam, ezită medicul, la altceva. Putea să simtă ceva pentru Marysia aceea....

— Exclus ! îl întrerupse doamna Czyńska cu atîta hotărîre, de parcă pînă şi simpla bănuială ar fi fost o jignire pentru ea.

Starea fizică a lui Leszek se ameliora cu fiecare zi. În spitalul din Vilnius i-au făcut radiografii, rănile și contuziile se vindecau normal. În schimb starea psihică a bolnavului trezea temeri tot mai mari. De aceea, de îndată ce viața lui era în afara oricărei primejdii, a fost transportat întîi la o clinică de chirurgie din Viena, apoi la Arcachon, pentru convalescență. La Arcachon societatea internațională, veselă, trebuia să-i influențeze pozitiv starea de spirit. Din păcate Leszek evita oamenii. Nu participa la distracții, la excursii, și cu toate că se supunea automat tratamentului prescris, starea lui de spirit nu se modifica deloc.

Cel puțin aparent. În realitate, fără să-și dea seama cei din jur, în el se maturiza o hotărîre definitivă.

Se maturiza și-i aducea alinare...

Firește, își iubea părinții și era conștient de durerea pe care le-o va provoca. Era dispus la mari sacrificii, dar gîndul că se va condamna pentru toată viața la suferințe, pe care nimic nu le putea alina, i se părea monstruos, peste puterile lui.

Și apoi prea mult își dorea moartea, tocmai o asemenea moarte. Și-o dorea ca pe o expiere. Intrase în viața liniștită și fericită a celei mai minunate ființe nepoftit, nechemat, intrase aproape cu forța. Dacă n-ar fi fost el, ar fi dus și astăzi o existență poate simplă și săracă, dar senină. El i-a tulburat liniștea, din cauza lui a murit, iar după moarte i-a rămas memoria pătată. Din cauza lui. N-a avut suficient curaj pentru a se împotriva tuturor adversităților. A fost prea meschin. A vrut să-și asigure o existență confortabilă ascunzîndu-și intențiile. Cu prețul cinstei ei!

Asta cerea o pedeapsă! Și trebuia să și-o administreze singur, pentru că numai astfel putea spăla pata de pe memoria ființei iubite mai presus de orice...

Trenul s-a oprit în stația aceea mică și atît de cunoscută. Pe peron așteptau doamna Czyńska, Tita Zenowiczówna, Anielka, sora ei, vărul Karol, soția lui, Zulka, și încă cîteva persoane din familie, care se adunau de obicei la Ludwikowo de sărbători.

Zîmbetul reținut cu care Leszek îi salută pe toți, nu-i putea induce în eroare: abia dacă era un zîmbet convențional. Intenționat veniseră să-l întîmpine cu ovații și cu

veselie, ca să-l dezmorţească din capul locului, să-l înveselească şi să-l atragă în treburile lor zilnice, lipsite de griji. Numai Anielka îl privea tăcută şi parcă-l compătimea.

— Cum a slăbit şi cît e de trist, îi spuse în şoaptă doamnei Czyńska.

— Încearcă să-l înveseleşti şi prefă-te că nu vezi la el nici o schimbare. Doamna Czyńska o strînse de mînă. El întotdeauna a ţinut la tine.

Patru sănii cu clopoţei traseră în faţa palatului de la Ludwikowo, ca în timpul carnavalului. Toată ziua, Leszek n-a rămas nici o clipă singur. În salon radioul se întrecea cu gramofonul.

După cină s-a retras, în sfîrşit, în camera lui. Aici nu se schimbase nimic. Privi neliniştit spre birou. Jurnalul Marysiei era la locul lui.

Toată noaptea a citit, a răsfoit de cîteva ori aceleaşi pagini, pe care le ştia atît de bine, aproape cuvînt cu cuvînt. A adormit abia spre dimineaţă şi s-a trezit tîrziu. Servitorul i-a adus micul dejun şi i-a comunicat :

— Domnul este la fabrică şi a poruncit să vă întreb dacă nu vreţi să treceţi şi dumneavoastră pe acolo.

— Nu, scutură din cap. Dar te rog să chemi grădinarul.

— Vă ascult !

— În seră sînt multe flori ?

— Ca de obicei de sărbători. Anul acesta trandafirii au crescut foarte frumos.

După micul dejun şi-a făcut apariţia grădinarul şi au trecut împreună în seră. Leszek îi arăta grădinarului, ce părea cam uimit, mereu alte flori iar la sfîrşit i-a spus :

— Te rog să le tai pe toate care ţi le-am arătat.

— Să le tai ?

— Da. Şi să le înveleşti în ceva.

— Unde vreţi să le trimiteţi, vă rog ?

— Le iau eu personal.

— Plecaţi, domnule inginer ?

Leszek nu-i răspunse nimic şi se îndreptă spre ieşire.

— Domnule inginer, îl opri grădinarul. Mi-aţi poruncit să tai aproape toate florile. Nu e treaba mea, dar nu ştiu dacă doamna...

— Bine. Te rog să-i comunici doamnei şi s-o întrebi dacă nu are nimic împotrivă.

— Doamna a plecat cu mașina la gară și revine abia după masă.

— Atunci o întrebi după masă. Și eu plec tot după masă.

Leszek nu se îndoia că mama va fi de acord și cu devastarea serei. Sigur că va înțelege imediat pentru ce are nevoie.

S-a întors în camera lui și s-a apucat de redactat scrisori. Cea mai lungă era destinată părinților. Cîteva mai scurte — unor prieteni apropiați, una, oficială, poliției și, în sfîrșit, una doamnei Szkopkowa. La ultima ținea foarte mult. Ea trebuia să constituie reabilitatea Marysiei în ochii opiniei publice din orășel.

Tocmai terminase de scris, cînd la ușă bătu menajera, doamna Michalewska. Ieri nu reușise să-l vadă pe Leszek. Era tare ocupată, cum se întîmplă de sărbători. Acum însă aflase că Leszek pleacă imediat după masă, așa că a lăsat prăjiturile în seama bucătarului, ca să-l poată vedea pe domnul Leszek și să-i exprime bucuria ei că mulțumită cerului îl vede iar sănătos. A început să-i povestească cum întrebau toți de el, ce au spus și ce au făcut...

Leszek asculta pălăvrăgeala ei și-i trecu prin minte că această femeie, această cronică vie a județului trebuie să știe exact ceea ce n-ar vrea să întrebe în orășel.

— Michalesia dragă, i se adresă. Am o rugăminte.

— O rugăminte ?

— Da. Nu știi cumva... vocea i se frînse, n-ai putea să-mi spui... unde... a fost înmormîntată...

— Cine ?

— Unde a fost înmormîntată... fata care a murit atunci în accident ?...

Femeia căscă gura mare.

— În ce accident ?

— Ei, atunci cu mine ! își pierdu el răbdarea.

— Doamne sfinte ! strigă. Ce tot spuneți ! Cum s-o îngroape ? !... Pe Marysia aceea ?... De la Szkopkowa ?... Păi ea trăiește !

Tot sîngele i se urcă în obraji. Sări de pe scaun și era cît pe aci să cadă.

— Cum ?... Cum ?... întrebă șoptind înfricoșător, încît, speriată, Michalewska se trase spre ușă.

— Mă jur ! strigă ea. Cum s-o îngroape ? S-a însănătoşit. A vindecat-o vraciul acela, iar pe el l-au băgat în puşcărie. Ea stă acolo la moară. Ştiu de la oameni. Iar Pawełek al nostru, cel de la bucătărie, a văzut-o cu ochii lui... Doamne ! Ajutor !...

Leszek se clătină, se împletici şi căzu la pămînt. Speriată, menajera crezuse că a leşinat, dar a auzit un hohot de plîns şi nişte cuvinte răzleţe. Cum nu înţelegea despre ce-i vorba şi simţindu-se răspunzătoare pentru tot ce s-a întîmplat, a ieşit în fugă strigînd după ajutor.

Toţi erau adunaţi în hol. Michalewska a dat buzna şi le-a spus cu vocea sugrumată că domnul Leszek a păţit ceva.

Înainte însă de a sfîrşi, Leszek trecu în fugă prin hol şi lăsînd uşa deschisă ieşi pe terasă.

— Mai şi răceşte ! gemu Michalesia. Fără palton. Ce-am făcut !...

Între timp Leszek alerga spre grajduri.

— Înhamă repede ! strigă primului rîndaş întîlnit. Repede ! Repede !

S-a apucat şi el să dea o mînă de ajutor. S-a stîrnit vînzoleală. Din palat venea în fugă valetul cu paltonul şi cu căciula. Cinci minute mai tîrziu, sania gonea spre Radoliszki, gonea ca nebună, fiindcă Leszek luase vizitiului hăţurile şi mîna el singur.

I se învîrtea capul, inima îi bătea ca un ciocan. Şi gîndurile îi alergau într-un galop dementţial. Îl sfîşiau sentimente contradictorii. Simţea o fericire imensă, în acelaşi timp însă o furie tot atît de mare parcă smulgea carnea de pe el. Era dispus să-i ierte pe toţi, să se arunce în braţele celui mai înverşunat duşman al său şi deodată furia îi încleşta maxilarele. L-au minţit ! Au folosit un vicleşug atît de ieftin, atît de ruşinos ! I-au ascuns atîta timp că ea trăieşte. Se va răzbuna, se va răzbuna fără nici o milă !

Şi deodată îl cuprindea duioşia : dar cît a trebuit să sufere ea ! Cu siguranţă a aşteptat o ştire de la el, o scrisoare, un semn de viaţă. Treptat şi-a pierdut orice speranţă, singură, părăsită, uitată în nefericirea ei de omul care i-a jurat dragoste.

— Nu mă crede cumva un nemernic ?...

Scrîşni din dinţi.

Şi asta din cauza lor ! O, nu le-o iartă el. Doctorului acela, Pawlicki, îi va da cîteva palme, îi va tăia urechile în duel. Să ţină minte toată viaţa că a procedat ca un ticălos. Dar mama ?... Ea va suferi şi mai mult pentru fapta ei abjectă. Îi va spune aşa :

— Din cauza minciunii tale mîrşave fiul tău era să se sinucidă. Minciuna a ieşit la iveală împotriva voinţei tale. Prin urmare poţi considera că ţi-ai ucis fiul. În orice caz ai ucis toate sentimentele lui filiale. Pentru tine voi fi de-acum un străin.

Iar de acum încolo nu-i va mai adresa nici un cuvînt. Va pleca, va pleca de aici imediat şi pentru totdeauna. Nici pe tatăl său nu vrea să-l mai vadă. Cum a putut el să tăinuiască minciuna mamei ? !

— Aceasta-i dragostea părintească, mînca-o-ar iadul !

Şi cînd te gîndeşti cît de aproape a fost nenorocirea : acolo, în Franţa, de mult voise să sfîrşească totul. L-a reţinut doar dorinţa de a-şi împlini ultima datorie faţă de Marysia. De aceea a aşteptat, de aceea s-a întors aici...

— Se vede că cerul mi-a călăuzit paşii.

Şi deodată i se păru că întrezăreşte taina destinului său, că-i era destinată o mare şi nemăsurată fericire şi că imensitatea acestei fericiri n-ar fi putut-o preţui niciodată cum se cuvine dacă n-ar fi fost această suferinţă, această desperare neţărmurită, care i-a mistuit sufletul.

Şi se gîndi : de-atîtea ori a întîlnit în viaţă bucuria, succesul, izbînda. Primise totul ca pe ceva natural, obişnuit, care i se cuvenea. Nu-şi amintea ca măcar într-un singur caz să se fi trezit în el dorinţa de a adăuga la rugăciunile spuse din obişnuinţă măcar un suspin de recunoştinţă. A fost nevoie chiar de asemenea încercări grele, ca să înveţe să preţuiască aceste mari daruri ?... Să le înţeleagă valoarea ca să le merite ?... Să se maturizeze pentru a primi o asemenea fericire ?...

Aşa gîndea, dar cum la el gîndul trebuia întotdeauna să-şi găsească imediat exprimarea în faptă, la prima răscruce strînse hăţurile, încît caii îşi înfipseră picioarele de dinapoi în zăpadă, le aruncă vizitiului şi coborînd în-

genunche cu capul descoperit în faţa unei troiţe, privi la figura tăiată în tinichea şi înnegrită de rugină.

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne ! Mulţumescu-ţi ţie, Doamne ! — repetă.

Întotdeauna s-a considerat un om credincios, cu atît mai mult cu cît nu l-a frămîntat niciodată vreo îndoială fundamentală. Educat de mic în spirit religios, nu s-a remarcat niciodată printr-o rîvnă deosebită, dar nici nu a neglijat practicile impuse de biserică, în limitele unui minimum admis. De aceea rugăciunea aceasta din faţa troiţei de la răscruci era şi pentru el o revelaţie. Pînă acum nu ştiuse ce e o rugăciune şi ce trăiri profunde poate oferi.

Cînd a urcat din nou în sanie, simţea că ceva s-a liniştit în el, s-a înseninat, s-a luminat. I s-au îmblînzit şi gîndurile privitoare la vicleşugul mamei, a început să reflecteze. În acelaşi timp parcă sporise conştiinţa fericirii care-l aşteaptă.

Au trecut în goană prin Radoliszki şi au cotit pe drumul ce ducea la moara lui Prokop. Cînd s-au oprit în faţa morii, era un amurg timpuriu de iarnă.

În uşă stătea argatul Witalis.

— Aici locuieşte domnişoara Wilczurówna ? îl întrebă Leszek.

— Cine ?

— Domnişoara Wilczurówna.

— Nu ştiu. Nu locuieşte aici. Poate că e domnişoara Marysia ?

— Da, da ! Sări din sanie. Unde-i domnişoara Marysia ?

— S-a dus în tîrg. Trebuia s-o întîlniţi în drum spre Radoliszki.

— N-am întîlnit-o. Dar se întoarce repede ?

— Cred că repede.

— Atunci aştept.

În uşă se ivi capul Zoniei.

— Dacă sînteţi bun să aşteptaţi, atunci mai bine ar fi în odaie. Ori poate în anexă, la Marysia... Vă rog, poftiţi aici.

Îşi şterse mîinile în şorţ şi-l conduse pe Leszek în odaia din anexă. Găsi chibriturile pe sobă şi aprinse lampa.

Leszek își roti privirile prin încăpere. Era sărăcăcioasă, dar curată.

— Marysia trebuie să vină îndată. S-a dus pînă în tîrg, încercă Zonia să lege vorba. Dumneavoastră văd că v-ați însănătoșit.

— M-am însănătoșit.

— Mare noroc. Cînd v-au adus aici pe dumneavoastră și pe Marysia, mi-era și frică să mă uit. Atîta sînge, că Doamne ferește ! Ne-am și rugat pentru sufletele dumneavoastră. Dacă n-ar fi fost Antoni !... Ce să mai vorbim ! Făcu un semn cu mîna.

— Care Antoni ? întrebă Leszek.

— Antoni Kosiba, vraciul care stă aici.

— Aici stă ?

— Da'unde ? Acuma e la închisoare. Dar aici stă, aici se-ntoarce. Aici, pe laviță asta v-a ajutat, v-a pus oasele la loc, v-a cusut, chicoti Zonia. Am ras cu cioburi petele de sînge. Nu ieșeau. Cu dumneavoastră a fost rău, dar cu ea... nu mai era nici o nădejde. Nici nu mai sufla. I-au intrat oasele în creier. Cînd v-a dus la automobil, doctorul zicea că ea e caput. Sărmana asta, zicea, n-are nevoie decît de sicriu, zicea, și-i păcat, că-i frumoasă. Și la drept vorbind, vreme de o săptămînă nimeni nu credea că mai învie. Antoni a furat cuțărul cu instrumentele doctorului ca s-o scape. A îngrijit-o zi și noapte. Nici el nu mai știa ce să facă. L-a chemat și pe baciul din Pieczki s-o descînte. Ea însă tot parcă era moartă. Abia cînd am tăiat eu o găină albă sub fereastră, i-a ajutat.

Leszek asculta cu cea mai mare atenție și-i veni în minte că poate pe nedrept o bănuise pe mama sa și pe doctorul Pawlicki de minciună premeditată. Probabil că amîndoi erau convinși că Marysia, muribundă la plecarea lor, nu avea să-și mai recapete sănătatea. Povestirea acestei femei tinere părea să pledeze în favoarea lor. Pe urmă însă mama a aflat, cu siguranță, că Marysia trăiește. De ce nu i-a scris atunci nici un cuvînt despre asta ?... De ce nu i-a spus nimic tata, de ce a aflat abia la Ludwikowo, și asta întîmplător ? !... Aici era vina lor și asta le reproșa. Reproșul era însă atenuat de sentimentul propriei vinovății. Prea aspru și prea pripit și-a condamnat părinții și pe doctorul Pawlicki.

— Dar acum domnişoara Marysia e complet sănătoasă ? întrebă.

— Nu-i lipseşte nimic. Ba s-a făcut frumoasă ca mai înainte, rîse Zonia. Numai că are mari necazuri, fiindcă o văd că umblă plînsă.

— Ce necazuri ?

— Eu nu ştiu, dar cred că de necazuri nu duce lipsă. Intîi că şi-a pierdut slujba din pricina bolii. Doamna Szkopkowa a luat pe altcineva la prăvălie. Se zice că pe o rudă de-a ei.

— Asta nu-i nimic ! Ce altceva ?...

— Cu Antoni. L-au băgat pe trei ani la închisoare pentru furtul acela şi pentru că vindecă fără să aibă dreptul.

— Asta nu se poate !

— Ba se poate, pentru că l-au închis.

Şi Zonia i-a povestit lui Czyński pe larg ce şi cum s-a întîmplat.

— Ne-am sfătuit cum să-l ajutăm, dar ce ajutor îi putem da noi ?! încheie Zonia. Şi acum iertaţi-mă, fiindcă trebuie să văd de gospodărie. Marysia trebuie să sosească dintr-o clipă în alta.

A ieşit, iar Leszek începu să cerceteze cu duioşie încăperea. Peste tot se vedea înclinaţia Maysiei spre curăţenie, spre estetic. Cît au trebuit să muncească mînuşiţele ei !

— Acum totul va lua sfîrşit ! îşi spunea şi simţea cum îl cuprinde o mare bucurie.

Afară ningea cu fulgi mari, tot mai deşi.

— Numai să nu se rătăcească ! se nelinişti Leszek.

Deodată auzi un bocănit în tindă. Era sigur că e ea. Se opri în mijlocul încăperii şi aştepta. Se deschise uşa. Marysia se opri în prag, ţipă şi s-ar fi prăbuşit dacă n-ar fi prins-o la timp în braţe. Îi acoperea cu sărutări buzele, ochii ; sub atingerea mîinilor lui se topea zăpada de pe palton.

Încet îşi recăpăta cunoştinţa.

— Iubita mea, îi şoptea el. Fericirea mea... În sfîrşit, ştii lîngă mine vie şi sănătoasă, şi a mea... Toate s-au ridi-

cat împotriva noastră, dar acum nu ne mai desparte nimic... Ai crezut despre mine că sînt rău, că te-am uitat... Dar nu-i adevărat ! Îți jur că nu-i adevărat ! Spune-mi că mă crezi !

Marysia se lipea de el...

— Cred, cred, cred...

— Și mă mai iubești ?...

— Te iubesc. Te iubesc mai mult decît te-am iubit vreodată.

— Soarele meu ! Minunea mea ! Spune, ai gîndit ceva rău despre mine ?...

În ochii ei zări o clipă de șovăială.

— Rău n-am gîndit, răspunse în cele din urmă. Dar am fost tare tristă. Atîta am așteptat. Atît de mult am așteptat... Atîtea zile...

— Crede-mă, Leszek deveni grav, că și așa ai fost mai fericită decît mine. Și eu am trăit tot atîtea zile, dar au fost de o sută, de un milion de ori mai grele decît ale tale. Pentru că eu nu mai așteptam nimic.

Tăcu, apoi adăugă :

— Am fost indus în eroare.

Marysia scutură din cap.

— Nu înțeleg.

Lui însă îi era greu să spună adevărul. În cele din urmă se învinse :

— Mi s-a ascuns că trăiești. Nu cred că au făcut-o din rea voință. La început starea ta era desperată, pe urmă... Nimeni nu știa că tu ești totul pentru mine. Așa că nu m-au anunțat.

Dădu din cap și în ochi îi străluciră lacrimile.

— Acum știu, acum înțeleg... Și... ți-a părut rău că nu mai trăiesc ?...

— Dacă mi-a părut rău ? ! întrebă el. Marysia, iată dovezile ! Iată-le !...

Căută într-un buzunar, în al doilea, căută în toate.

— Am lăsat scrisorile la Ludwikowo pe birou. Dar ai să le citești mîine.

— Mi-ai scris, Leszek ? se miră.

— Nu ție, fericirea mea ! negă mușcîndu-și buzele. Erau scrisori de adio. Către părinți, către prieteni. Am sosit ieri și le-am scris azi-dimineață. Iar seara...

Se uită la ferestrele întunecate, acoperite pînă la jumătate cu zăpadă.

— Iar la vremea asta... nu mai trebuia să fiu în viață.

— Leszek ! strigă îngrozită.

— Ce rost avea să mai trăiesc fără tine !

S-au îmbrățișat, dar pe obraji le curgeau șiroaie de lacrimi. Își plîngeau trecutul vitreg, își plîngeau tristețea, desperarea care se mistuise în ei pînă la sfîrșit, își plîngeau fericirea, atît de mare, de necuprinsă, pe care o trăiau, încît se simțeau pierduți, mici și sfioși în nemărginirea ei.

Capitolul XVII

Leszek nu se înșelase. Plecînd năucit de acasă, lăsase scrisorile și plicurile neadresate pe birou. După plecarea lui, la Ludwikowo s-a stîrnit un adevărat haos. De atîta emoții, menajera, doamna Michalewska, a făcut o criză, după care, adusă la un anumit echilibru a început să relateze convorbirea ei cu Leszek atît de încîlcit, încît a trebuit să treacă mult timp pînă să se afle ce s-a întîmplat de fapt.

Chemat imediat de la fabrică, domnul Czyński are meritul de a fi stabilit situația reală. El nu s-a limitat la informațiile Michalewskăi ; a aflat de la servitori că Leszek a chemat grădinarul, de la grădinar că i-a poruncit să taie toate florile mai frumoase din seră...

Se înțelege că domnul Czyński nu a neglijat nici afirmația menajerei că l-a găsit redactînd niște scrisori. Era însă atît de prudent, încît, cu toate insistențele familiei, nu a permis nimănui să intre în camera fiului. De aceea a putut citi în liniște scrisorile.

Liniștea aceasta nu excludea însă faptul că în timpul lecturii, domnului Czyński au început să-i tremure mîinile,

iar pe frunte să-i apară broboane mari de sudoare. Conținutul scrisorilor confruntat cu relatările menajerei nu lăsa nici o îndoială asupra cauzelor apatiei lui Leszek și ale plecării lui inopinate.

Așa că de îndată ce se întoarse doamna Czyńska, iar domnul Stanisław o invită în cabinet, el putu să-i relateze sumar evenimentele și să-i înfățișeze întreaga situație.

— Azi-dimineață Leszek a chemat grădinarul și i-a poruncit să taie aproape toate florile din seră. Pe urmă s-a așezat la birou să scrie niște scrisori. Înainte de a ți le da să le citești, dragă Ela, trebuie să te informez că ele nu mai sînt actuale și că primejdia a trecut.

— Ce primejdie ? întrebă pe bună dreptate doamna Czyńska.

— Intenția de sinucidere a lui Leszek.

Doamna Eleonora îngălbeni.

— E o absurditate ! își încruntă ea sprîncenele.

— Citește ! îi răspunse soțul, oferindu-i colile scrise.

Citea repede și numai respirația precipitată îi trăda emoția profundă. După ce a terminat lectura a rămas tăcută, cu ochii închiși.

— Unde este ? întrebă în șoaptă.

Ascultă mai departe. Scrisorile au rămas aici fiindcă în cameră a intrat Michalewska. Leszek a întrebat-o în care cimitir a fost înmormîntată fata aceea despre care scrie cu atîta desperare în scrisorile sale. Firește, Michalewska a fost uimită și i-a explicat că fata trăiește. I-a spus și unde o poate găsi. Îți poți închipui ce impresie a făcut această veste asupra lui. A suferit un șoc nervos sau ceva în genul acesta. Pe urmă a alergat ca ieșit din minți la grajduri ca să înhame caii. Înainte de a pleca, servitorul abia a reușit să-i aducă paltonul și căciula. A plecat spre Radoliszki, firește, la nefericita aceea de moară, unde, după cîte știi, locuiește Marysia aceea.

— Ai trimis pe cineva după el ?

Domnul Czyński ridică din umeri.

— Ar fi de prisos. De fapt e vizitiul cu el. Așteptîndu-te pe tine, nu am luat nici o hotărîre. M-am gîndit

însă la toată această situație și am ajuns la anumite concluzii. Dacă-mi dai voie...

— Te ascult.

— În primul rînd știm acum că sentimentele lui Leszek pentru fata aceea nu sînt deloc un amuzament trecător, ci o dragoste profundă.

— E absurd !

— Personal sînt de acord cu tine, dar trebuie să luăm în considerare faptele obiective. Este cert că el o iubește. Nimeni nu-și ia viața pentru cineva pe care-l simpatizează doar. Asta-i una. Acum află că ea trăiește. Suferă un asemenea șoc încît îi sperie pe toți din casă. Nu-i de mirare. Un om care de cîteva luni se află într-o depresiune teribilă și se gîndește numai la modalitatea prin care să-și curme viața, recîștigînd deodată tot ce pierduse. Atunci își amintește că tocmai tu, propria lui mamă, i-ai vorbit de moartea acelei fete. Îmi dau de asemenea seama că noi amîndoi nu l-am înștiințat de însănătoșirea ei. Și acum gîndește-te, cum ne judecă el pe noi, cum ne poate judeca ?!

Doamna Czyńska șopti :

— Eu nu l-am mințit. Eram convinsă că spun adevărul.

— Dar cînd te-ai convins că nu era adevărat, ai hotărît să-i tăinuiești acest lucru.

— Nu să-i tăinuiesc. Pur și simplu nu am considerat că e o problemă atît de importantă pentru el încît să-i scriu.

Domnul Czyński făcu cu mîna un gest nedefinit.

— Te înșeli, dragă Ela. Mi-ai spus limpede atunci că Leszek nu trebuie să afle de însănătoșirea Marysiei.

— Pentru binele lui.

— Asta-i altă chestiune.

— Pentru binele lui. Am vrut să uite de această aventură.

Domnul Czyński se mișcă nerăbdător în fotoliu

— Mai poți numi acum așa ceva aventură ?... Acum, după ce ai citit scrisoarea ?...

— Nu am pus nici un accent pe acest cuvînt.

— Apoi, mai scrie că a fost logodit cu ea. Îi spune logodnică, ne asigură că în scurt timp trebuiau să se cunune.

— Nu aş fi fost niciodată de acord cu aşa ceva, răbufni doamna Eleonora. Nu le-aş fi dat niciodată binecuvîntarea mea !...

Domnul Czyński se ridică.

— Acum mă îndoiesc că el, fiul nostru... ne-ar mai primi binecuvîntarea, chiar dacă l-am ruga ! Chiar dacă l-am ruga. Ela, tu chiar nu înţelegi ce s-a întîmplat şi ce se putea întîmpla ? Tu nu-ţi dai seama că era cît pe aci să ne ucidem propriul copil ?... Bine ar fi să nu-l fi pierdut şi aşa pentru totdeauna !...

Liniştea lui dispăruse complet. Se luă cu mîinile de cap şi repetă măsurînd camera.

— Eu îl cunosc. El nu ne va ierta niciodată ! Eu îl cunosc. Nu ne va ierta !

— Stăpîneşte-te, Staś, îi spuse doamna Czyńska cu vocea uşor tremurătoare. Îţi înţeleg neliniştea şi poate chiar îţi împărtăşesc temerile. Vreau însă să subliniez că nu am să-mi reproşez nimic. Consider, în continuare, că datoria părinţilor e de a se îngriji de viitorul copilului...

— Are treizeci de ani.

— Exact. Cu atît mai mult dacă la cei treizeci de ani ai săi nu ştie să-şi organizeze viaţa. Ar fi o dovadă de slăbiciune şi de oportunism să renunţăm la principii pentru satisfacţia egoistă de a obţine acordul unui fiu care vrea să-şi croiască prost viitorul.

— Cu alte cuvinte, zise domnul Czyński, preferi să-ţi pierzi fiul decît să renunţi la propria-ţi concepţie asupra fericirii lui ?...

— N-am spus asta.

— Atunci ce-ai spus ? !

— Că trebuie să ţin la principii... dar...

— Ce dar ?...

— Dar singură nu am destulă putere. Din păcate nu o găsesc nici în tine.

Doamna Eleonora îşi lăsă capul în jos.

— E absurd, draga mea, spuse cu convingere soţul. Să zicem că sîntem puternici, că nu ne abatem de la princi-

piile noastre. Ce ar fi atunci viaţa noastră ?... Săpăm o prăpastie între noi şi fiinţa care este singurul scop al existenţei noastre, singurul rod, singurul argument.

Puse mîna pe umărul soţiei.

— Spune, Ela, cine ne mai rămîne ?... Ce ne mai rămîne ?... Îţi poţi închipui cum va arăta viaţa noastră ?...

Doamna Czyńska dădu din cap.

— Ai dreptate.

— Negreşit. Şi mai ia în seamă un lucru : noi nu o cunoaştem pe fata aceea. Ne bazăm resentimentele numai pe poziţia ei socială. Nu ştim nimic despre ea decît că a fost vînzătoare într-o prăvălie, dar ştim totuşi că fiul nostru a îndrăgit-o. Crezi că ar putea îndrăgi o fiinţă vulgară, lipsită de inteligenţă, obtuză — într-un cuvînt lipsită de orice calităţi ? Nu-ţi aduci aminte că tu însăţi ai sesizat spiritul lui de observaţie, aprecierile lui oportune la adresa cunoscuţilor noştri, atitudinea critică faţă de femei ?... De ce să ne închipuim lucrurile cele mai rele despre o fată pe care nu o cunoaştem şi pe care el şi-a ales-o ? Tot atît de bine am putea să ne închipuim că este un fenomen supraomenesc. Şi sînt convins, iar tu ştii că mie nu-mi place să arunc vorbe în vînt, că cele mai multe dintre prejudecăţile noastre se vor risipi cînd o vom cunoaşte.

Doamna Czyńska şedea tăcută, cu capul sprijinit în mînă şi părea că priveşte covorul.

— Dacă rezervele noastre vor creşte cu acest prilej, atunci, crede-mă, continuă domnul Stanisław, că şi Leszek le va împărtăşi cu timpul, cînd o va putea vedea pe fundalul nostru, în mijlocul nostru.

— Ce vrei să spui ?

— Cred că cel mai bine ar fi s-o luăm pe această Marysia la noi.

— La noi ?... La Ludwikowo ?...

— Firește. Şi mai adaug că trebuie să ne grăbim cu această invitaţie.

— De ce ?

— Pentru că dacă nu-i arătăm lui Leszek imediat cît mai multă bunăvoinţă, dacă se va gîndi măcar o clipă că am acţionat cu premeditare şi vrem, în continuare, să-l despărţim de Marysia... Atunci va fi prea tîrziu. Cine ştie

dacă nu a luat-o de la moară și nu a dus-o la vreun prieten de-al lui ?

— Atunci ce-i de făcut ? Doamna Czyńska strînse pumnii.

— Să mergem cît mai repede acolo.

— Unde ?... La moară ?

— Da. Dacă nu-i prea tîrziu.

Doamna Czyńska se ridică repede.

— Bine. Trimite după șofer, să tragă mașina.

Domnul Czyński o strînse la piept.

— Îți mulțumesc, Ela. Nu vom regreta. Îmbătrînim, draga mea, și avem nevoie de tot mai multă căldură.

Cînd Czyński ieși din cameră, doamna Eleonora își ștergea lacrimile.

Zece minute mai tîrziu, limuzina mare și neagră demară din fața cerdacului. Cufundați în gîndurile lor, doamna și domnul Czyński nu scoteau nici un cuvînt, ba uitaseră să-i spună șoferului unde merg.

Șoferul însă știa singur. La Ludwikowo toți știau unde și pentru ce se duc. Și cum putea fi altfel ? Sînt lucruri care mișcă toate inimile la fel, le simt toți și le înțeleg toți.

Mașina lungă și grea coti de pe șoseaua întinsă pe un drum lateral. Aici săniile încărcate cu cereale văluriseră drumul și trebuia mers încet, atent. Lumina puternică a farurilor urca și cobora, scoțînd la iveală, ca prin farmec, siluetele surprinzătoare ale arinilor înveșmîntați în zăpadă, măciucile negre ale sălciilor cu crăcile lor subțiri și în cele din urmă acoperișurile țuguiate ale acareturilor lui Prokop și stalactitele turnurilor de gheață, atîrnînd ca o cascadă înghețată.

Ninsoarea încetase și șoferul zări de departe sania de la Ludwikowo în fața morii.

— Caii noștri sînt în fața morii, spuse fără să se întoarcă.

— Slavă Domnului că mai sînt aici, își spuseră doamna și domnul Czyński.

Lumina farurilor scoase din casă vizitiul, care, după ce acoperise caii cu țoale, se încălzea în cuhnie lîngă sobă, și pe bătrînul Mielnik, care socotea de datoria lui să-i întîmpine pe boierii din Ludwikowo.

— Fiul dumneavoastră, îi înștiință el, e în căsuță la domnișoara Marysia. Dați-mi voie să vă conduc.

— Mulțumesc. Prokop ! spuse domnul Czyński, și luînd-o de braț pe doamna Eleonora, șopti : Ține minte, Ela, că dacă vrei să cîștigi inima cuiva, trebuie să-i oferi inima ta.

— Știu, bunul meu prieten. Îl strînse de braț. Și nu-ți fie teamă.

În adîncul sufletului se împăcase cu ceea ce nu prea demult i se părea ceva degradant. Iată, pentru a doua oară în viață, soarta a silit-o să treacă acest prag. O fatalitate învîrtise roata și o oprise iar într-un moment critic, într-un moment de neliniște și de nesiguranță, în fața acestei căsuțe cu ferestre mici și pătrate.

La bătaia în ușă, Leszek răspunse cu o voce puternică, sigură, poate chiar provocatoare :

— Intrați !

Cu cîteva minute în urmă luminile farurilor îl înștiințaseră de venirea părinților. Știa că sînt ei. Dar nu știa cu ce vin. Așa că sări în picioare și se postă în fața Marysiei, parcă ar fi vrut s-o apere de o primejdie ce se apropia. Fața i se alungi și se îngălbeni. Își încleștă dinții, fiindcă pe limbă îi veneau o sumedenie de cuvinte aspre, violente, neîndurătoare. Aștepta.

Ușa se deschise. Intrară. Se opriră în prag și poate că totul nu a durat mai mult de o secundă, dar suficient ca să-i înțeleagă. Pe chipul tatălui se vedea un zîmbet bun, liniștit, ochii mamei erau înroșiți de plîns, iar buzele îi tremurau.

— Băiatul meu ! abia șopti mama.

Leszek îi prinse mîinile și i le sărută nestăpînit.

— Mamă ! Mamă !...

În aceste cuvinte înăbușite de emoție se concentra totul, și durerile, și reproșurile, și speranțele, și regretul, rugămintea de iertare și iertarea însăși. Toată istoria suferinței lor, a luptei interioare, a acuzațiilor reciproce și grijilor înduioșătoare, a hotărîrilor nemiloase și a celor mai sensibile duioșii se concentrau în aceste două cuvinte : băiat, mamă, în aceste expresii, cu care sînt scrise cele mai trainice tratate, cele mai intangibile alianțe, cele mai sfinte concordate.

S-au îmbrățișat fără să-și mai spună nimic, fără să mai gîndească nimic, fără să mai dorească nimic decît ca ceea ce a reînviat în ei aureolat de un adevăr atît de strălucitor să nu se întunece niciodată.

Doamna Czyńska își reveni prima și spuse cu căldură :

— Dă-mi voie, Leszek, să-ți cunosc viitoarea soție.

— Mamă ! Privește-o pe cea mai iubită fată de pe lume... Nu atît de iubită pe cît merită.

Marysia stătea cu ochii plecați, stînjenită și timidă.

— Eu și tata, spuse doamna Eleonora, alăturăm sentimentelor tale pe ale noastre și poate că atunci se echilibrează.

Se apropie de Marysia, o îmbrățișă și o sărută cu căldură.

— Ești superbă, copila mea, și sînt convinsă că tînărul tău suflet e tot atît de frumos. Sper că ne vom împrieteni și că nu mă vei considera rivala ta, deși amîndouă iubim același băiat.

Rîse și mîngîie obrajii îmbujorați ai fetei.

— Uită-te în ochii mei, vreau să văd dacă-l iubești foarte mult.

— Ah, cît de mult, doamnă ! spuse în șoaptă Marysia.

— Eu nu sînt pentru tine doamnă, copilă dragă. Vreau să fiu mama ta.

Marysia se aplecă și își lipi buzele de mîna acestei doamne mîndre, care pînă nu demult îi fusese străină, amenințătoare și inabordabilă, și căreia acum avea dreptul să-i spună mamă.

— Dă-mi voie și mie, domnul Czyński întinse amîndouă mîinile spre Marysia, să-ți mulțumesc pentru fericirea fiului nostru.

— Eu sînt fericită datorită lui ! zîmbi cu mai mult curaj Marysia.

— Uitați-vă la ea, cît e de frumoasă ! spuse cu exaltare Leszek, care pînă atunci privea toată scena cu o uluire plină de fericire.

— Te felicit, băiete ! îl bătu pe umăr tatăl.

— Am pentru ce, nu-i așa ? Leszek își scuturâ mîndru capul. Dar voi încă nu o cunoașteți. Cînd o veți cunoaște,

așa cum o cunosc eu, o să vedeți că e un adevărat giuvaier, că e minunea întruchipată !

— Leszek ! spuse Marysia rîzînd, cum nu ți-e rușine să exagerezi așa ? ! După o asemenea reclamă, părinții tăi vor căuta măcar ceva să-ți confirme laudele. Cu atît mai amară va fi dezamăgirea lor cînd vor constata că nu sînt decît o fată simplă și prostuță.

— Modestia ta, o întrerupse doamna Czyńska, este o mare calitate.

— Nu e modestie, doamnă. Marysia scutură din cap. Vă rog să nu credeți că eu nu-mi dau seama cine sînt și cît îmi va fi de greu, cîte eforturi și cîtă muncă mă va costa ca să mă apropii măcar într-atît de nivelul lui Leszek, al dumneavoastră și al societății dumneavoastră, încît să nu-l fac de rușine pe Leszek cu lacunele în instruirea și educația mea. Recunosc deschis că mi-e teamă de asta și nu știu dacă am să reușesc. Iar dacă am îndrăznit totuși, dacă m-am hotărît să suport... toate dezamăgirile... toate umilințele... e numai pentru că îl iubesc atît de mult...

Vorbea repede, fără să-i privească, iar respirația ei precipitată mărturisea că spune lucruri care o frămîntă în cel mai înalt grad.

Leszek își trecu privirile peste chipurile părinților și parcă spunea :

— Vedeți ce fată mi-am ales ? !

— Iar astăzi sînt atît de fericită și atît de mîndră că voi fi soția lui, continuă Marysia, nu pentru că fiecare fată săracă, vînzătoare într-o prăvălie, visează să se căsătorească cu un bărbat bogat și elegant. Ce-i drept, mă bucur că deși a cunoscut atîtea fete minunate și bogate și cu poziție socială, m-a ales pe mine, o orfană de care nu are nimeni nevoie, dar sînt fericită și mîndră numai pentru că m-a ales tocmai el, cel mai nobil și mai bun om pe care-l cunosc.

Doamna Czyńska o îmbrățișă.

— Te înțelegem, copilă dragă. Și cu atît mai mult sîntem gata să te asigurăm că am putut să apreciem cinstea intențiilor tale. Fii, de asemenea, convinsă că în mijlocul nostru nu vei avea neplăceri, ci vei găsi inimi deschise și cel mai binevoitor ajutor în toate. Și să nu mai spui că ești

orfană, fiindcă începînd de astăzi ne ai pe noi, copilă dragă, şi casa noastră, care a devenit şi casa ta.

Marysia se apleacă din nou să-i sărute mîinile şi să-şi ascundă lacrimile care i se iviseră în ochi.

— Sînteţi atît de bună, şopti Marysia. Nici nu mi-am închipuit că sînteţi atît de bună... mamă !

Domnul Czyński, cu toate că era şi el emoţionat, zîmbi pe sub mustaţă şi tuşi :

— Ei, iar acum dacă tot am amintit de casa noastră, cred că cel mai bine ar fi să mergem acasă. O ajutăm pe Marysia să-şi împacheteze averea şi o luăm la Ludwikowo.

— Sigur că da ! încuviinţă doamna Eleonora. Nu mai are de ce rămîne aici.

Marysia se îmbujoră din nou, iar Leszek spuse :

— Vezi, mamă... Mi-e teamă că Marysieńka mea s-ar simţi puţin jenată. La Ludwikowo sînt atîţia oaspeţi, oamei încă străini pentru ea...

— Atunci vrei s-o laşi să rămînă aici ? se miră doamna Czyńska.

— Ferească sfîntul ! Dar am o idee. Aş vrea să plec cu Marysia la Vilnius.

— Acum ?... De sărbători ?

— Pînă la sărbători mai avem cinci zile. Trebuie să mergem din două motive : în primul rînd pentru că îi datorăm recunoştinţă acelui om cinstit, Kosiba, care a fost aruncat în închisoare pentru că ne-a salvat viaţa. Vreau să-i încredinţez acest caz lui Wacek Korczyński. Un avocat ca el poate orice. Şi nu mi-aş ierta nici cea mai măruntă neglijenţă faţă de omul căruia îi datorez atîta şi care i-a arătat Marysiei un ataşament neţărmurit.

— Ai perfectă dreptate, recunoscu doamna Eleonora.

— Al doilea motiv e legat de anumite completări pe care le impune garderoba reginei mele. Eu personal nu acord nici o însemnătate acestui lucru, dar nu aş vrea să se simtă stînjenită în mijlocul oaspeţilor de la Ludwikowo. De aceea sper că ajutaţi de soţia lui Wacek vom rezolva şi asta.

— Şi de data aceasta îţi dau dreptate. Doamna Czyńska înclină capul. Dar nu total. Fiindcă nu accept fără rezerve

gusturile doamnei Korczyńska. Așa că merg și eu cu voi, ca să mă ocup personal de problema asta.

— Mamă ! Ești un înger, exclamă Leszek.

Și într-adevăr, îi era recunoscător mamei sale pentru hotărîrea ei. Voia ca înainte de a veni la Ludwikowo, Marysia să se apropie de cineva din familie ca să se poată obișnui cu noua ei situație. Cunoscînd talentul înnăscut al mamei în relațiile cu oamenii, nu se îndoia că sub influența ei o fată atît de inteligentă și atît de sensibilă ca Marysia va cîștiga mult, în primul rînd va cîștiga acea naturalețe care lipsește multora într-un mediu nou.

O jumătate de oră mai tîrziu, doamna și domnul Czyński au plecat, fiindcă doamna Eleonora trebuia să se pregătească de călătorie. Leszek și Marysia au rămas și aveau să plece peste două ore, ca să se întîlnească cu mama la gară. Între timp, în căsuță își făcu apariția bătrînul Prokop și îi invită la cină. Faptul că boierul din Ludwikowo își ia soție pe cineva de sub acoperișul lui era o onoare care merita sărbătorită, îi asigura el. Așa că pe masă apăru o sticlă cu vișinată iar în cinstea logodnicilor gospodarul ținu o cuvîntare lungă împănată cu maxime din Sfînta Scriptură și din propriile-i cugetări filozofice.

Cu trenul de noapte călătoreau de obicei puțini pasageri. În ziua aceea, fiind în preajma sărbătorilor, în sala de așteptare erau numeroși negustori din orășel, care se duceau la Vilnius pentru a-și completa cumpărăturile. Apariția lui Leszek și a Marysiei împreună cu doamna Czyńska a stîrnit, firește, senzație. Șeful stației a socotit de datoria lui să o întîmpine personal pe doamna Czyńska și s-o întrebe :

— Stimată doamnă, părăsiți locurile noastre de sărbători ?

— Nu. Ne întoarcem peste cîteva zile, a răspuns doamna Czyńska. Mă duc cu fiul meu și cu viitoarea noră să facem unele cumpărături.

Șeful stației a rămas cu gura căscată de mirare. Leszek în schimb a zîmbit, spunîndu-și satisfăcut :

— Ei, mîine o să aibă ce discuta în Radoliszki și în împrejurimi.

Capitolul XVIII

În spatele brutăriei închisorii se spărsese o țeavă de canalizare. Deținuții ale căror condamnări nu erau definitive nu aveau obligația de a ieși la muncă, Antoni Kosiba s-a cerut însă voluntar. Prefera munca fizică, grea, inactivității dintr-o celulă cu aer închis, în care trebuia să asculte povestirile celorlalți despre loviturile date, despre încăierări și despre proiectele lor de viitor. După astfel de zile pustii veneau cele mai chinuitoare nopți cu insomnii. Așa că se cerea la orice fel de muncă. Cînd era de descărcat cărbune, de curățat curtea sau acoperișul de zăpadă, de cărat cartofi la bucătărie — el se anunța primul. Pe urmă, obosit, adormea buștean și nu mai avea timp să se gîndească nici la el, nici la Marysia și nici la altceva.

Primise condamnarea cu resemnare. Deși socotea pedeapsa o nedreptate strigătoare la cer, nu se revolta împotriva ei. Se obișnuise de mult cu nedreptatea. Nu îl revolta, nu îl mira și nici măcar nu îl întrista. Știa că un om amărît trebuie să se obișnuiască cu ea, cum se obișnuiește cu ploile și cu gerurile. Același Dumnezeu i-a creat și pe oamenii răi, înverșunați, aspri, insensibili.

Nici de la recurs nu se aștepta la cine știe ce. Un singur lucru îl frămînta, un singur lucru nu-l lăsa noaptea să doarmă : cum se descurcă Marysia ?

Cunoscîndu-l pe Prokop Mielnik nu se aștepta să i se întîmple ceva în casa lui, dar singurătatea într-un loc atît de retras nu însemna prea mult pentru o fată ca ea ?... Și atîtea planuri își făcuse ! Atît de frumos își închipuise viața lor sub același acoperiș. Firește, ar fi început să ia bani de la bolnavii lui, mai ales de la cei bogați, ca să aibă Marysia pentru cărțile la care ținea atît de mult, pentru rochii frumoase, care se potrivesc mai bine cu frumusețea ei delicată decît fustele obișnuite din percal. Dimineața ar lucra la moară, după-amiaza, cu ajutorul ei, ar primi bolnavii, iar seara Marysia cu vocea ei cristalină i-ar citi poezii și romane.

Și iată că totul s-a prăbușit. Trei ani e o bună bucată de vreme. În trei ani multe se pot schimba, ba chiar multe

trebuie să se schimbe. După expirarea pedepsei se va întoarce la moară, dar ea nu va mai fi acolo.

— Şi atunci ?...

Atunci va începe iar o viaţă pustie, o viaţă lipsită de un ţel anume. Nici pentru el, nici pentru oameni, nici pentru Dumnezeu, pentru că el nu şi-o doreşte, oamenii îl condamnă, iar Dumnezeu, de undeva din înălţimi, priveşte indiferent viaţa pe care o duce.

— Şi atunci ?...

Atîţia ani a bătut lumea, ca un animal rătăcit, care nu avea alt scop decît să-şi cîştige hrana şi un colţ în care să doarmă. Iar cînd în acest pustiu s-a aprins o singură lumină, cînd a început să desluşească în piept bătaia vioaie a inimii, iar în inimă un sentiment cald, omenesc, cînd şi-a dat seama că e şi el om, că şi-a găsit un ţel şi nevoia de a exista, a venit acea lovitură care l-a zdrobit.

Cît de vie era amintirea clipelor în care Marysia se afla între viaţă şi moarte, cînd, sfîrşit de desperarea aceea neputincioasă, stătea lîngă ea incapabil de nici un efort, de nici o speranţă, nici măcar de o rugăciune. Acum, în timpul nopţilor din închisoare, simţea acelaşi lucru. Gîndurile lui se roteau iar cu îndărătnicie deasupra acelui vîrtej care trăgea în abis tot ce iubea el, pentru care voia să trăiască şi pentru care putea să trăiască.

Şi pentru a doua oară s-a înfiripat în el o amintire înceţoşată, vagă, că odată, foarte de mult, mai trăise o asemenea nefericire, mai pierduse o dată totul. În zadar îşi chinuia memoria. Un singur lucru se contura cu claritate : acel nume ciudat, nemaiauzit vreodată şi totuşi atît de cunoscut : Beata.

De ce revenea acest nume cu atîta insistenţă, de ce numai pronunţarea lui trezea în el nelinişte ? Ce însemna asta ?...

Stătea întins pe salteaua tare, cu privirile aţintite în întuneric, de parcă ar fi vrut să-l pătrundă. Memoria lui se oprea însă mereu în acelaşi loc, se oprea în faţa unui perete înalt pînă la cer, dincolo de care nu putea trece.

...Era toamna, un drum noroios şi o căruţă obişnuită trasă de o mîrţoagă burtoasă... Stătea întins în căruţă şi dormea, iar capul i se lovea puternic, dureros, de scînduri. L-a trezit durerea.

Dar ce a fost mai înainte ?...

Da, aici se ridica acel perete înalt pînă la cer, iar în spatele lui se ascundea o taină de nepătruns. O viaţă necunoscută, uitată, ştearsă, smulsă din realitate. Un singur lucru ştia : viaţa aceea fusese altfel decît cea de astăzi. Trebuia să fi avut vreo legătură cu viaţa oamenilor bogaţi şi cu acel nume misterios : Beata.

În primii ani ai pribegiei încercase să străbată acel baraj care se ridica între memoria lui şi trecut. Doar îşi dădea seama că trebuie să fi avut şi el o perioadă a adolescenţei şi a copilăriei. Din discuţiile prudente purtate cu oameni întîlniţi întîmplător aflase că toţi îşi aduc aminte de anii copilăriei. Nu a mărturisit însă nimănui ciudata infirmitate de care suferea, fiindcă nimeni nu voia să-l creadă. Rideau de el şi ziceau că trebuie să aibă motivele lui pentru care nu vrea să-şi aducă aminte trecutul, el însă continua să-şi muncească creierul, să reia atacurile împotriva acelui perete, pentru ca de fiecare dată, obosit, istovit pînă la capătul puterilor, cu mintea rătăcită, să se întoarcă la realitate şi să-şi jure că nu va mai face nici o încercare.

Anii treceau. El se obişnuise, se împăcase cu situaţia lui şi nici nu mai trebuia să jure. Doar uneori, împotriva voinţei lui, cîte o întîmplare trezea în el acea nelinişte, acea teamă, pe care o simte orice om în faţa unor forţe pe care nu le înţelege şi care acţionează în adîncul lui.

Cel mai bun mijloc de a nu se mai gîndi la aceste lucruri era pentru el munca şi de aceea Antoni Kosiba recurgea la ea cît mai des cu putinţă.

În ziua aceea, de cu dimineaţa, era ocupat, împreună cu alţi deţinuţi, cu dezgroparea ţevii de canalizare, care plesnise. În urma dezgheţului care dura de cîteva zile, pămîntul de la suprafaţă se prefăcuse într-o masă noroioasă, în timp ce straturile adînci mai ţineau minte gerurile, iar ei trebuiau să lucreze din greu cu cazmaua şi cu tîrnăcopul.

În jurul orei zece, dinspre cancelarie se apropie de el gardianul-şef Jurczak.

— Oho, cheamă pe cineva la „vorbitor", îşi dădu cu părerea unul dintre deţinuţii mai experimentaţi.

Şi nu s-a înşelat. Îl chemau pe Antoni Kosiba.

— Te caută un domn şi o doamnă tînără, îi spuse gardianul.

— Pe mine ?... Cred că-i o greşeală...

— Lasă vorba şi vino la vorbitor.

Antoni nu mai fusese la vorbitor. Nu-l vizitase nimeni, aşa că acum îşi spărgea capul cine poate fi. Dacă ar fi fost Wasil cu Zonia, gardianul nu ar fi spus „un domn şi o doamnă".

În prima clipă, din cauza întunericului din sala despărţită de gratii, nu o putuse recunoaşte pe Marysia, mai ales că nu era îmbrăcată în paltonaşul ei şi cu beretă, ci într-o blană elegantă şi cu pălărie. Lîngă ea îl zări pe Czyński cel tînăr.

Cu o mişcare bruscă, Antoni Kosiba vru să se întoarcă. O presimţire îi spunea că îl aşteaptă ceva neplăcut, o veste rea, o lovitură neaşteptată. De ce sînt împreună şi ce-i cu îmbrăcămintea Marysiei ?...

— Unchiule Antoni ! îl strigă fata. Nu mă recunoşti, unchiule ?...

— Bună ziua, domnule Kosiba ! strigă Leszek.

— Bună ziua, răspunse Antoni încet.

— Ei, vedeţi, nu aveţi de ce să vă neliniştiţi, îi spuse vesel Czyński. De-acum totul o să fie bine. Dacă aş fi aflat mai devreme de necazurile pe care le aveţi din cauza noastră, m-aş fi ocupat de procesul dumneavoastră. Acum nu o să mai staţi mult aici. Vom face tot ce ne stă în putinţă ca să grăbim recursul, iar după recurs, sînt convins că veţi fi eliberat. Cum vă simţiţi ?

— Mulţumesc, ca la închisoare...

— Aşa tare ai slăbit, unchiule dragă, spuse Marysia.

— Tu însă te-ai întremat, porumbiţo, îi spuse zîmbind.

Marysia dădu din cap.

— De fericire.

— De fericire ?...

— Da, de marea fericire pe care am întîlnit-o.

— Ce fericire ? întrebă Kosiba.

Marysia îl luă pe Leszek de mînă şi spuse :

— S-a întors la mine şi nu ne mai despărţim niciodată.

— Marysia a acceptat să-mi fie soţie, adăugă Czyński.

Vraciul se agăţă cu amîndouă mîinile de gratiile care îl despărţeau de ei, parcă s-ar fi temut să nu se clatine şi să cadă.

— Cum aşa ? întrebă cu vocea înăbuşită.

— Da, unchiule, spuse zîmbind Marysia. Leszek s-a însănătoşit şi s-a întors. Vezi că l-ai condamnat pe nedrept. El mă iubeşte tare mult, aproape tot atît de mult ca mine...

— Dimpotrivă, o întrerupse vesel Leszek, eu o iubesc mult mai mult !

— Asta nu se poate. O să ne căsătorim în curînd. Am venit aici împreună cu mama lui Leszek. Şi mama mi-a cumpărat toate minunăţiile acestea. Cum îţi plac în ele ?

Abia acum observă ciudata întristare a bătrînului prieten.

— Unchiule, nu te bucuri de fericirea mea ? îl întrebă şi deodată înţelese. E foarte urît din partea noastră, cîtă vreme tu eşti aici. Nu te supăra.

Vraciul ridică din umeri.

— Dar cine se supără ?... Ei... nu m-am aşteptat... Să fiţi fericiţi.

— Mulţumim, mulţumim din toată inima, reluă Leszek. Vă rog să nu fiţi îngrijorat. Am încredinţat cazul celui mai bun avocat de aici, lui Korczyński. El afirmă că vă poate elibera. Şi putem avea încredere în el.

Kosiba dădu din mînă a lehamite.

— A, păcat de timp !...

— Ce spui, unchiule ! se revoltă Marysia.

— Nu-i păcat de nimic, îl asigura Leszek. Dumneavoastră sînteţi cel mai mare binefăcător al nostru. Cît vom trăi nu vom reuşi să vă răsplătim... Şi credeţi-mă că am să mă dau şi peste cap ca să vă recăpătaţi libertatea, domnule Kosiba.

Pe chipul vraciului se ivi un zîmbet trist.

— Libertatea ?... Dar... ce să fac cu libertatea ?...

Uimiţi, tinerii se uitară unul la celălalt, dar Leszek scutură din cap.

— E o depresiune trecătoare. Să nu gîndiţi aşa...

— De ce vorbeşti aşa, unchiule ?

— Sigur că da, porumbițo, oftă Antoni, nu trebuie. De ce să vorbim. Să ai parte de bucurie și de liniște, porumbițo... Ei, e timpul, rămîneți cu bine. Iar de mine nu vă faceți griji...

Se înclină încet, și se întoarse spre ușă.

— Domnule Kosiba ! strigă Leszek.

El însă grăbi pasul și era de-acum în coridor. Mergea tot mai repede, încît gardianul nu se putea ține după el și se înfurie :

— Ce alergi așa ! Mai încet ! Îmi rup picioarele alergînd după tine.

Vraciul încetini pasul și mergea cu capul lăsat în jos.

— Ce-i domnișoara aceea pentru tine ? întrebă gardianul. Rudă sau o cunoștință apropiată...

— Ea ? Vraciul îl privea pierdut. Ea ?... Știu eu...

— Adică cum nu știi ?

— Păi, într-o zi un om poate fi pentru celălalt totul, iar în alta... nimic.

— Ți-a spus unchi.

— Îți poate spune oricum. Asta nu înseamnă nimic.

Gardianul gîfîia de furie.

— Tu ești prea mare filozof pentru mine... Ptiu !

Își putea el închipui ce se petrece în sufletul acestui om ? Putea el bănui că deținutul Antoni Kosiba trece prin cel mai greu moment al vieții lui sărace ?... Atît el cît și cei din celulă au observat doar că parcă ceva îl lovise pe vraci, parcă îl doborîse și îl strivise. Amuțise cu totul, toată noaptea s-a zvîrcolit pe salteaua lui, iar dimineața nu s-a mai prezentat voluntar și a rămas singur în celulă.

Și nu mințise cînd i-a spus lui Czyński că nu-și dorește libertatea. Acum nu-și dorea nimic.

După atîția ani de singurătate printre oameni străini, găsise și el o inimă apropiată pe care avea să o piardă din nou. Cînd a cunoscut-o pe Marysia, cînd a simțit simpatia pe care a trezit-o în ea, cînd a înțeles că fata aceasta este pentru el mai scumpă decît orice — a început să creadă că a găsit, în sfîrșit, un scop în viață.

Nu, niciodată nu și-a făcut alte planuri. Bănuielile Zoniei privind proiectele lui de căsătorie i se păreau bizare. Pur și simplu voia s-o aibă pe Marysia lîngă el. Fi-

reşte, dacă ar fi vrut să-i fie soţie, dacă în felul acesta ar fi putut să-i asigure o existenţă liniştită şi o anumită bunăstare, ocrotire şi apărare împotriva gurilor rele, s-ar fi însurat cu ea. Dar parcă ar fi preferat să rămînă aşa cu el. Chiar dacă l-ar fi luat pe unul ca Wasilko...

Ar locui împreună, nu s-ar despărţi niciodată, în fiecare zi i-ar vedea ochii albaştri, i-ar auzi vocea de cristal, şi-ar încălzi inima bătrînă la zîmbetul ei primăvăratic. Atunci fiecare zi ar avea un sens, seara ar şti pentru ce munceşte şi pentru ce cîştigă...

Şi deodată toate planurile s-au spulberat. Antoni Kosiba nu vedea fericirea Marysiei în faptul că va fi o mare doamnă, că va avea un soţ bogat. Nu-i plăcea bogăţia, deşi nu ştia de ce nu avea încredere în ea. Nu avea încredere nici în Czyński cel tînăr. Nu era nimic curios în faptul că acest domnişor a îndrăgit-o pe Marysia. Ce om care ar cunoaşte-o, ar trece nepăsător pe lîngă ea ? De aceea toţi tinerii din Radoliszki o curtau. Iar faptul că Czyński s-a hotărît să se însoare... Poftă boierească. N-a putut-o cuceri altfel, dar va putea, va voi el să-i asigure fericirea ?... E în stare să înţeleagă ce comoară posedă, e în stare să preţuiască cum se cuvine această comoară şi să n-o risipească ?...

Cît a fost Marysia la moară, Antoni Kosiba nici n-a adus vorba de Czyński. A tăcut intenţionat, cu toate că văzuse amărăciunea fetei, cu toate că nu-i scăpase nerăbdarea cu care aştepta scrisoarea. În adîncul sufletului se bucura cînd treceau lunile şi nu venea nici o scrisoare.

— O să sufere, porumbiţa, o vreme, gîndea el, şi o să-l uite. Aşa o să fie mai bine pentru ea.

Dar lui Czyński nu putea să-i ierte tăcerea. Îl condamna cît putea de aspru. Nici acum nu putea. Îşi închipuia că Leszek s-a întors după însănătoşire, a întîlnit-o întîmplător pe Marysia de care uitase atîta vreme, şi a reînviat în el vechiul capriciu. Dar cît durează capriciile unor uşuratici ca el ?...

De altfel acestea nu erau singurele temeri care-l rodeau pe Antoni Kosiba. Îl chinuia propria-i înfrîngere. Cum o să trăiască şi pentru ce ?... Devenind doamnă, Marysia nu va mai avea nevoie nici de ocrotirea lui, nici

de ajutorul lui, va pătrunde în alte sfere, de o sută de ori mai îndepărtate decît cea dinainte, decît palatul din Ludwikowo de moara lui Prokop Mielnik !

— Nici n-o s-o mai văd, gîndea.

Cu cît chibzuia mai mult, cu atît mai amare îi erau gîndurile, cu atît mai puțin voia să trăiască, să se zbată ca să obțină schimbarea sentinței, să se întoarcă în odaia din anexă, în care viitorul începuse să se orînduiască atît de frumos, de luminos, de binefăcător, în care fiecare obiect i-ar aminti de Marysia din clipa în care a smuls-o morții...

— A fost a mea, numai a mea, iar acum mi-au furat-o...

Stătea zile întregi chircit și tăcut într-un colț al celulei. Nu-l interesau nici pachetele cu hrană și cu tutun care îi veneau acum des. Le dădea fără nici o împotrivire celorlalți să și le împartă între ei.

Așa au trecut sărbătorile.

După sărbători, Antoni a fost chemat la cancelarie. Venise noul lui apărător, avocatul Korczyński. Era un brunet încă tînăr, înalt, dar corpolent, cu o figură serioasă și cu priviri vii, pătrunzătoare.

— Ei, domnule Kosiba, îi întinse mîna, am făcut cunoștință cu cazul dumitale. M-am văzut și cu colegul Makłaj, am cercetat atent dosarul. În prima instanță procesul nu a fost condus cum trebuie și sînt de părere că avem multe de făcut. Dacă nu obținem achitarea, deși eu cred în acest lucru, atunci reducem condamnarea la cel mult cîteva luni. Am depus toate strădaniile pentru ca să fii eliberat...

— Nu țin la asta, mormăi Kosiba.

— Și cred că ai dreptate, mai ales că recursul a fost stabilit pentru întîi februarie. Prin urmare nu a mai rămas nici o lună. Pentru un timp atît de scurt, nu merita să facem toate formalitățile pentru cauțiune...

— Eu nu am nimic, de unde cauțiune ?...

— Domnul Czyński s-a oferit s-o depună el pentru dumneata.

— Prea mare favoare. Nu am nevoie de ajutorul domnului Czyński.

— Dar de ce ?... El este foarte bine intenţionat. În definitiv e de înţeles. Ai salvat viaţa logodnicei lui şi poate chiar şi a lui. Meritau amîndoi. Dar să revenim la cazul nostru. Am şi adunat ceva material care îmi va servi la apărare. Nu prea am timp şi am să fiu scurt. În primul rînd am cerut să i se facă radiografii lui Leszek şi logodnicei lui. Le-am arătat multor medici. Toţi au fost unanimi în părerea că operaţiile dumitale nu numai că sînt corecte, dar dovedesc cunoştinţe excepţionale. Mai cu seamă cea cu baza craniului. Toţi spun că a fost fenomenală. Aşa că trebuie să ştiu unde şi de la cine ai învăţat...

Vraciul ridică din umeri.

— N-am învăţat.

— Te rog să nu-mi ascunzi asta, domnule Kosiba, spuse blînd avocatul. Dacă doreşti, pot s-o păstrez pentru mine, dar trebuie să ştiu. Poate ai lucrat cîndva ca îngrijitor în vreun spital ? Sau poate ai fost sanitar în timpul războiului ?...

— Nu.

— Dar de cînd tratezi oameni ?... Unde ai fost înainte de a te stabili la moara de lîngă Radoliszki ?

— N-am mai tratat. Numai aici.

— Hm... Doar nu vrei să mă convingi că ai putut să aşezi oase fracturate, să faci amputaţii cu nişte instrumente primitive şi alte asemenea lucruri fără nici o practică.

— Eu nu vreau să vă conving de nimic.

— Lipsa dumitale de sinceritate îmi îngreunează apărarea.

— V-am rugat eu să mă apăraţi ? Nu am nevoie de nici o apărare. Avocatul îl privi cu interes.

— Preferi să stai la închisoare.

— Mi-e totuna, răspunse posomorît vraciul.

Avocatul se înfurie.

— Dar mie nu mi-e totuna. M-am hotărît şi am promis prietenului meu că te scot de aici. Şi să ştii că n-am să neglijez nimic. Nu vrei să vorbeşti, am să aflu de la alţii.

— Nu merită atîta osteneală. Vraciul dădu din mînă. Eu n-am nevoie de libertate, așa că ce nevoie ar avea altcineva ?... Nimeni n-are de cîștigat dacă sînt în închisoare sau dacă sînt în libertate.

— Spui prostii. Dar chiar dacă ai avea dreptate, în interesul dreptății...

— Nu există dreptate, îl întrerupse Kosiba. De unde v-a venit ideea că există dreptate ?

Avocatul încuviință cu o mișcare a capului.

— Firește, nu vorbesc de libertatea absolută. Poate că ea există, dar în gîndirea noastră, noi nu posedăm nici un mijloc de a verifica existența ei. Vorbeam de dreptatea relativă, omenească.

Vraciul rîse răutăcios.

— Nu există nici una. Omenească ?... Iată, mă vedeți pe mine aici, condamnat la trei ani. Iar cea absolută ?... Dumneavoastră nu veți găsi în gîndire nici un mijloc de verificare a existenței ei. Dar nu trebuie să o căutați în gîndire, ci în simțire, în conștiință. Dar dacă cineva găsește în conștiința lui numai nedreptate, dacă constată că toată viața lui nu-i decît o nesfîrșită nedreptate, atunci unde-i libertatea aceea absolută ? Că doar nu e pedeapsa !... Pedeapsa se aplică în caz de vinovăție. Asta e nedreptate ! Nemeritată !

Ochii îi străluceau, iar degetele i se strîngeau nervos. Avocatul tăcu o clipă, apoi întrebă pe neașteptate :

— Ce pregătire ai dumneata ?

— Nu am nici o pregătire.

— În hîrtiile dumitale scrie că ai terminat două clase la școala populară din județul Kalisz. Dumneata vorbești însă ca un intelectual.

Vraciul se ridică.

— Viața îl învață multe lucruri pe om... Pot să plec ?

— Imediat, o clipă. Prin urmare nu vrei să vorbești cu mine deschis.

— Nu am despre ce vorbi.

— Cum vrei. Nu te pot sili. Iar acum... poate ai nevoie de ceva ?... Rufe călduroase, cărți ?...

— Nu am nevoie de nimic, spuse apăsat vraciul. Dar dacă totuși vreau ceva, e să mă lase oamenii în pace.

Avocatul zîmbi şi îi întinse mîna împăciuitor.

— Bine, bine. La revedere, domnule Kosiba.

Părăsind închisoarea, avocatul Korczyński luase deja hotărîrea : trebuia să meargă la Radoliszki, la moară, în satele din împrejurimi, să caute martori, foşti pacienţi ai vraciului şi apoi să-i aducă la tribunal, la proces.

— Cu această ocazie am să trec şi pe la Ludwikowo pentru o zi, două, îşi spuse, şi o să fac din cazul acesta un caz de amploare, iar dacă nu-l cîştig, sînt un prăpădit.

Korczyński era un avocat tînăr, dar calităţile lui native, hărnicia, cunoştinţele juridice solide, ei, şi relaţiile pe care le avea i-au asigurat repede avansarea. Iar ambiţia îl făcea să urce tot mai sus, pentru ca să se remarce nu numai în baroul de aici, ci să-şi facă un nume în întreaga ţară.

Luase cazul lui Antoni Kosiba nu numai din prietenie pentru Leszek Czyński, nu numai pentru onorariul bun, pe care nu-l putea refuza, ci, în principal, şi în primul rînd, pentru că l-a interesat foarte mult cazul în sine şi simţea elementele de efect, care oferă unor procese o popularitate deosebită, iar avocatului, în caz de reuşită, o glorie răsunătoare.

Cum de fiecare dată cînd îşi asuma apărarea într-un proces nu neglija nimic, a doua zi a şi plecat la Radoliszki. I-au trebuit două zile să bată împrejurimile, să poarte discuţii dificile cu oamenii, să adune material. De aceea a trebuit să-şi scurteze vizita la familia Czyński.

A fost primit cu braţele deschise. Oaspeţii plecaseră, iar acasă nu erau decît doamna şi domnul Czyński, Leszek şi Marysia.

Korczyński le povestea amănunţit ce reuşise să adune şi îşi freca palmele.

— Sînt tot mai puternic. O să vedeţi, cînd îmi amplasez eu toată artileria şi deschid un foc concentrat, nu mai rămîn din acuzare decît ruine şi cenuşă. Kosiba acesta este un medic excelent ! Nici un caz mortal. În schimb aduc în faţa tribunalului cîteva zeci de cazuri tratate de el. Dintre acestea aproape jumătate nu numai că nu au plătit pentru tratament, dar au şi fost ajutaţi de el. Mobilul cîştigului cade complet. O să vedeţi ! Principalul

accent am să-l pun însă pe cunoştinţele lui. De aceea mi-a venit o idee.

— Anume ? întrebă Leszek.

— Iată, cu o zi înainte de proces trebuie să-i am la Vilnius pe toţi martorii, şi în primul rînd pe tine şi pe fermecătoarea ta logodnică. Nu ştiu dacă tribunalul va accepta propunerea mea şi dacă va fi de acord să cheme experţi. De aceea am în rezervă un argument tot atît de puternic, dacă nu şi mai puternic. Mi-a venit în minte ca un chirurg celebru să-i consulte pe toţi pacienţii lui Kosiba înainte de proces. Sigur, trebuie să fie o autoritate, care, atunci cînd apare ca martor al apărării, să determine tribunalul să admită opinia lui ca pe cea mai autorizată. Trebuie să fie o stea a chirurgiei.

Doamna Czyńska încuviinţă cu o mişcare a capului.

— În Polonia e unul singur. Profesorul Dobraniecki din Varşovia.

— Aţi ghicit ! Avocatul bătu din palme.

— Ei, nu era greu, spuse domnul Czyński rîzînd. Cred că mai greu va fi să-l convingeţi pe Dobraniecki să vină.

— Dacă e vorba de onorariu, interveni Leszek, te rog, Wacek, să nu-ţi faci probleme.

— Ei, nici onorariul nu va fi mic, răspunse rîzînd Korczyński, dar mai am şi alte argumente. Soţia lui Dobraniecki e verişoară cu soţia mea. Rezolvăm noi. Trebuie să rezolvăm, pentru că trebuie să cîştig.

Marysia îi zîmbi sincer.

— Vă sînt atît de recunoscătoare pentru această înflăcărare şi încurajare. Nici nu vă închipuiţi cît sînt de legată de acest om, cel mai bun de pe lume, şi cît îl iubesc. Nici nu ştiţi ce inimă are.

— Asta nu ştiu, dar vă cred pe cuvînt. În schimb Kosiba m-a uimit cu inteligenţa lui. Vorbeşte cu un om instruit, ceea ce nu se potriveşte cu înfăţişarea lui, cu şcoala aceea populară neterminată, cu ocupaţia lui de argat la moară sau cu cea de vraci !

— Vezi ! se adresă Marysia lui Leszek.

— Da, da, recunoscu Leszek. Închipuie-ţi, Wacek, că Marysia a observat demult acest lucru. Iar eu am făcut o experienţă care ne-a confirmat bănuielile.

— Ce experienţă ?! întrebă curios Korczynski.

— Destul de naivă, de fapt. Am început să discut cu el folosind multe cuvinte, al căror sens nu-l poate cunoaşte un ţăran simplu şi nici un semidoct.

— Şi ?...

— A înţeles tot. Şi asta încă nu-i nimic. Odată a găsit-o pe Marysia citind versuri de Musset, în original. Şi a citit corect o strofă întreagă.

— Nu numai că a citit, dar pun capul că a şi înţeles, adăugă Marysia.

Avocatul căzu pe gînduri.

— Da. Asta e într-adevăr ciudat... Există însă autodidacţi... Şi teza aceasta s-ar putea să-mi prindă bine, dacă Kosiba ar vrea să deschidă gura.

— Cum aşa ?

— Tace cu încăpăţînare. Nu a vrut să-mi furnizeze nici o informaţie. A căzut într-un fel de pesimism, de mizantropie, dracu' ştie ce.

— Sărmanul ! Marysia oftă. Şi eu cu Leszek am fost surprinşi. De aceea nu am vrut să mai insistăm. Ne-a primit ursuz. Nici nu mă mir. Să treci prin atîtea...

— O să-i treacă de îndată ce va fi iar liber, spuse cu convingere Leszek.

— Am să fac tot ce-mi stă în puteri, îi asigură avocatul.

— Ce bun sînteţi ! spuse Marysia.

— Eu ?... Bun ?... Domnişoară ! Aici nu încape bunătatea ! Eu cîştig bani...

— Ei, să nu exagerăm, interveni Leszek rîzînd.

— ...dacă eu cîştig un asemenea proces devin şi mai cunoscut, şi mai popular, capăt renume şi... imediat bani.

— Tfu, se revoltă doamna Czyńska, ar trebui să vă fie ruşine să pozaţi în carierist.

— Nu, eu nu pozez. Eu sînt carierist. Şi nici nu neg. Dimpotrivă. Mă laud de cîte ori am ocazia. Cînd eram încă student mi-am propus să fac carieră şi — fac consecvent. La noi, în mod ciudat, toată lumea îi condamnă pe carieriştii. Cuvîntul acesta a căpătat un sens peiorativ. În fond ce înseamnă să faci carieră ? Înseamnă să foloseşti toate atuurile cu care te-a înzestrat natura, mediul, educaţia,

instruirea, pentru a aplica în practică toate aptitudinile, inteligența, energia, priceperea de a întreține relații cu oamenii. Cine nu știe să facă uz de condițiile pe care le are, acela le irosește. E un risipitor și un nătăfleț. Firește, sînt și carieriști necinstiți, așa cum sînt și boxeri necinstiți, care folosesc în luptă mijloace nepermise. Dar asta e altă chestiune. Eu, spre exemplu, am cea mai mare încredere în carieriști, fiindcă știu că nu mă dezamăgesc, pentru că au ambiție, au vigoare, pentru că vrînd să-și asigure condițiile cele mai favorabile, le asigură și cauzei pe care o slujesc.

Korczyński rîse și adăugă :

— Dacă aș fi dictator, toate funcțiile de demnitari le-aș ocupa cu carieriști.

Domnul Czyński scutură din cap.

— Raționamentul dumitale mi se pare prea simplist.

— De ce ?

— Pentru că la un carierist dorința de a face carieră e uneori atît de puternică, încît, intrînd în conflict cu simțul datoriei, ca trebuie să învingă.

— Uneori ? reluă avocatul. Sînt de acord cu dumneavoastră. Dar nu înregistrăm cumva pierderi mai mari din cauza incapacității și indolenței unor înfometați, a unor paria benevoli ?... Cred că tocmai de aceea sîntem un popor de oameni săraci, fiindcă la noi domină psihoza disprețului pentru toți cei care s-au îmbogățit ori și-au asigurat o poziție socială. Avem respect numai pentru cei care au primit totul fără nici un merit personal, fără nici un efort, adică prin moștenire.

— Văd că ești partizanul cultului american pentru milionari.

— Nu toate lucrurile sînt proaste în America, zîmbi Korczyński.

Doamna Eleonora întrerupse discuția, revenind la procesul vraciului. Pe urmă s-a servit masa, iar seara Korczyński a plecat la gară.

— Face impresia unui om care nu știe să cedeze, își dădu cu părerea doamna Czyńska după plecarea lui.

— Da, confirmă Leszek. De aceea am mari speranțe în privința procesului. Și cred că ar trebui să grăbim renovarea căsuței în care îl vom instala pe Kosiba.

La casă se lucra de o săptămînă sub supravegherea atentă a celor doi logodnici, cărora nici prin minte nu le trecea că truda lor este zadarnică și că viitorul va arăta cu totul altfel decît îl planificaseră ei.

Capitolul XIX

Mica sală a Curții de Apel s-a umplut repede cu un public ciudat. Cojoacele cărămizii ale țăranilor din zona Radoliszki se amestecau cu paltoanele elegante de blană ale orășenilor. Procesul trezise mare interes nu numai în cercurile juriștilor, unde demult circulau zvonuri excitante despre senzaționala apărare pe care o pregătea Korczyński, dar făcuse vîlvă și în lumea medicilor, atît din cauza aspectului general al problemei, cît și datorită faptului că la proces avea să apară ca martor profesorul doctor Dobraniecki, cel mai de seamă chirurg polonez, care se bucura de considerație generală, de respect și celebritate.

Printre medicii veniți la tribunal nu lipseau foștii elevi ai celebrului profesor și nu era nimeni care să nu aștepte cu cel mai mare interes opinia lui cu privire la practicile vrăjitorești. Dacă se mira cineva, apoi se mira că profesorul a fost chemat în calitate de martor al apărării și nu al acuzării și de aceea toți se așteptau să audă lucruri senzaționale.

Că așa avea să se întîmple într-adevăr, se putea constata și după înfățișarea avocatului Korczyński. Vesel și comunicativ, ședea pe marginea mesei sale, cu toga descheiată, cu mîinile în buzunarele pantalonilor și discuta cu cîțiva colegi din barou. Alături, pe masă, stăteau vrafuri de acte și note, la care însă nici nu se uita. Asta însemna că stăpînea perfect materialul și că avea apărarea pregătită în amănunțime.

Şi într-adevăr era sigur pe el, mai cu seamă începînd de ieri. Ieri dis-de-dimineaţă l-a întîmpinat la gară pe profesorul Dobraniecki şi l-a condus la o clinică particulară unde fuseseră aduşi foştii pacienţi ai vraciului Kosiba. Cu mici pauze, profesorul şi-a petrecut aproape toată ziua consultînd pacienţii, studiind radiografiile şi dictînd stenografei concluziile sale.

Avocatul Korczyński nu neglijase nimic ce putea asigura cîştigarea procesului. A avut grijă să verifice prezenţa tuturor martorilor de care avea nevoie, a cercetat temeinic dosarul şi acum putea aştepta liniştit procesul.

În sală a fost adus acuzatul, care şi-a ocupat apatic locul sub supravegherea poliţistului. Înfăţişarea lui Antoni Kosiba părea să fie în cel mai strident contrast cu satisfacţia volubilă a apărătorului. S-a aşezat gîrbovit, şi-a aplecat capul şi privea nemişcat la duşumea. Barba îi încărunţise şi mai mult, pielea de pe faţă se îngălbenise, sub ochi i se conturau clar pungi vineţii. Nici nu se uita prin sală, de parcă nu auzea vocile binevoitoare ale cunoscuţilor care îi spuneau pe nume, ori poate că într-adevăr nu le auzea, fiindcă nu a reacţionat nici la întrebarea pusă de apărător. Abia sunetul pătrunzător al clopoţelului şi ordinul poliţistului, care i-a poruncit să se ridice, l-au trezit pe Kosiba. S-a ridicat greoi şi s-a aşezat din nou adîncit în gîndurile sale.

În sala aceasta el era singurul om pe care nu-l interesa cîtuşi de puţin desfăşurarea şi rezultatul procesului.

A răspuns ca un automat la întrebările puse în scopul stabilirii identităţii, apoi s-a cufundat iar în imobilitatea lui apatică.

— Dacă aş avea de-a face cu curtea cu juraţi, se gîndi zîmbind Korczyński, numai înfăţişarea acestui sărman mi-ar fi suficientă pentru a obţine graţierea.

Între timp începuse audierea martorilor. Depunea majurul Ziomek. La întrebările construite cu precizie de acuzator, Ziomek era obligat să ofere răspunsuri care îl învinuiau pe acuzat. Kosiba a recunoscut furtul valizei cu instrumente, nu a înapoiat valiza, a ascuns-o şi a ţinut-o cîteva săptămîni, a înapoiat-o sub ameninţarea cu percheziţia, care tot ar fi dus la descoperirea obiectului sustras.

Au urmat întrebările apărării :

— În calitatea sa de comandant al postului de poliție din Radoliszki, martorul a avut vreo reclamație împotriva lui Kosiba ?

— Nu, nici una.

— Înainte de momentul însușirii instrumentelor, ați fi considerat posibilă eliberarea unui certificat de moralitate lui Antoni Kosiba ?

— Sigur că da. Era un om foarte cumsecade.

— De ce nu l-ați arestat pe Kosiba după dovedirea furtului ?

— Pentru că, după părerea mea, nu exista teama că ar putea fugi. Era suficient angajamentul lui Kosiba că nu va părăsi domiciliul.

— Dumneavoastră știați că Antoni Kosiba a venit nu de mult în regiunea dumneavoastră și că vreme de mulți ani și-a schimbat foarte des domiciliul ?

— Știam.

— Și cu toate acestea ați avut încredere în el că își va respecta angajamentul ?

— Da. Și nu m-am înșelat, fiindcă nu a fugit.

— Mulțumesc. Nu mai am alte întrebări.

Următorul martor a fost doctorul Pawlicki. La început a declarat indispus că nu mai poate adăuga nimic la declarațiile sale anterioare, dar presat de procuror a început să povestească.

— Am fost de trei ori în încăperea în care locuia acuzatul.

— În ce scop ?

— Întîi ca să-l previn împotriva practicării ilegale a medicinii, pe urmă chemat la un accident și ultima dată pentru a-mi recupera instrumentele chirurgicale furate.

— Ce condiții igienice ați găsit acolo ?

— De-a dreptul deplorabile. Hainele acuzatului erau jegoase, mîinile foarte murdare. În multe locuri tavanul era acoperit cu pînze de păianjen. Am observat că vasele în care fierbea plantele erau acoperite de o murdărie plină de grăsime. Probabil că serveau și la pregătirea hranei. Făceau impresia că n-au fost spălate niciodată. Dușumeaua era plină de gunoi și de tot felul de vechituri. Era o duhoare insuportabilă.

— Unde făcea Kosiba operațiile ?

— Chiar în încăperea aceea.

— În asemenea condiții, în cazul unor intervenții mai serioase, pacientul era amenințat de infecție ?

— Firește, nu numai în cazurile mai serioase. Chiar și în cazul celei mai neînsemnate răni. Dacă la rană ajunge murdărie, praf sau ceva asemănător, există primejdia unei infecții sau a unui tetanos.

— Cum a reacționat acuzatul la avertismentele dumneavoastră ?

— Le-a ignorat total.

— Ați văzut instrumentele chirurgicale pe care le utiliza vraciul la operațiile sale ?

— Le-am văzut, dar acestea nu erau instrumente chirurgicale. Am văzut simple unelte de lăcătuș : ciocane, dălți, clește și altele. Precum și un simplu cuțit de bucătărie și un ferăstrău de grădinar.

— În ce stare erau acele unelte ?

— Unele erau ruginite. Pe o daltă am văzut pete de sînge. Toate miroseau a petrol sau a benzină, pe care se vede că deținutul le utiliza ca dezinfectant.

— Petrolul sau benzina sînt dezinfectante ?

— Da, însă într-o măsură neînsemnată.

— În zona Radoliszki sînt mulți vraci activi ?

— În apropiere zece, douăzeci. În județ sînt însă vreo cîteva zeci. Sînt o adevărată plagă.

— Cum explicați acest lucru ?

— Prin înapoierea populației.

— Mortalitatea în rîndul populației e mare ?

— Foarte mare.

— Ați fost chemat la cazuri în care moartea a survenit ca urmare a practicilor vrăjitorești ?

— Foarte des. La dosar se află o copie a memoriului meu înaintat autorităților, în care dau și cifre. Personal am notat șaptezeci și două de cazuri în decurs de doi ani. După datele oferite de toți medicii, în întreg județul practicile vrăjitorești au determinat moartea a peste două sute de persoane.

Apoi martorului i s-a adresat apărarea :

— Domnul doctor a afirmat adineauri că este chemat foarte des la victime ale practicilor vrăjitorești ?

— Așa este.

— De cîte ori ați avut de-a face cu victime ale lui Antoni Kosiba ?

— Nu-mi amintesc.

— Ah, da ? ! Dar atunci vă amintiți măcar un caz de acest fel ?

— Nu.

— Ciudat. Kosiba vindeca în imediata apropiere a orășelului Radoliszki, vindeca în condiții igienice îngrozitoare, folosea cele mai primitive unelte la operații, și cu toate acestea dumneavoastră nu ați auzit de nici un caz mortal din vina lui ?... Poate că totuși ați auzit ?

— Nu, răspunse medicul după o clipă de gîndire.

— Cum se poate explica așa ceva ? Avea Kosiba puțini clienți ?

— Nu i-am numărat pacienții.

— Vă înșelați, domnule doctor. Depozițiile dumneavoastră în prima instanță, afirmă că i-ați numărat. Onorată instanță, cer să se dea citire fragmentului respectiv din depoziția martorului. Volumul doi, pagina treizeci și trei, aliniatul unu.

Președintele făcu o grimasă.

— Nu e important pentru caz.

— Vreau să dovedesc că, după calculele martorului, doctor Pawlicki, Kosiba avea pînă la treizeci de pacienți pe zi.

S-a citit pasajul indicat, după care apărarea s-a adresat din nou martorului :

— La întrebarea domnului procuror ați declarat că ați fost de trei ori în încăperea lui Kosiba, între care o dată — chemat ?

— Exact.

— De ce ați fost chemat ?

— La doi grav răniți într-un accident de motocicletă.

— Cine v-a chemat ?

— Unul Wojdyłło, după cum am aflat mai tîrziu, chiar cel care provocase accidentul.

— La indicația cui ați fost chemat ?

— Se pare că la indicația lui Kosiba.

— Nu vă amintiți cumva dacă Antoni Kosiba v-a explicat de ce v-a chemat ?

— Ba da. Erau doi grav răniți și spunea că nu se poate descurca singur.

— V-a rugat să salvați fata rănită ?

— Da, dar am considerat starea ei lipsită de orice șansă. I-am administrat doar o injecție pentru fortificarea inimii.

— Kosiba v-a rugat să-i permiteți să folosească instrumentele dumneavoastră chirurgicale în scopul operării rănitei ?

— Da, dar nici un medic în locul meu nu i-ar fi îndeplinit o asemenea rugăminte.

— Și tot așa nici un medic nu s-ar fi oferit să opereze o muribundă numai pentru că o consultare superficială i-a sugerat bănuiala că operația nu poate salva pacienta ?

Doctorul Pawlicki se înroși.

— Nu aveți dreptul să mă jigniți !

— Resping întrebarea, interveni președintele.

Avocatul înclină capul.

— Ce v-a determinat să credeți că accidentata este irecuperabilă ?

— Era o fractură a bazei craniului ! Pulsul dispăruse aproape complet.

— Dar știți că Antoni Kosiba a efectuat operația și a salvat pacienta ?

— Știu.

— Cum vă explicați ?

Medicul ridică din umeri.

— Cel mai uimitor caz din cariera mea. Cred că e vorba de o întîmplare ieșită din comun.

— Cînd ați sosit la moară, vraciul v-a comunicat diagnosticul lui ?

— Da.

— Și coincidea cu al dumneavoastră ?

— Da.

— Prin urmare, nu vi se pare că stabilind corect diagnosticul și executînd cu succes o operație deosebit de primejdioasă, Antoni Kosiba a demonstrat un mare talent chirurgical ?

Medicul ezită.

— Negreşit. Trebuie să recunosc cinstit că în multe cazuri m-a pus pe gînduri.

— Mulţumesc. Nu mai am alte întrebări. Avocatul înclină capul şi privi zîmbind spre procuror.

Pe urmă s-au citit depoziţiile cîtorva martori ai acuzării la procesul anterior, după care au început să se perinde, unul după altul, martorii apărării. Prin urmare au făcut depoziţie bătrînul morar cu fiul lui, familia Czyński, în sfîrşit, o serie întreagă de foşti pacienţi ai lui Antoni Kosiba.

Emoţionantă a fost depoziţia lui Prokop Mielnik, care a încheiat astfel :

— Cerul l-a adus în casa mea blagoslovindu-mă pe mine, păcătosul, familia mea şi pe oamenii din împrejurimi. L-a trimis cerul şi nu duhul rău pentru că niciodată nu s-a ferit de sfînta muncă. Putea cere de la mine orice, putea sta fără să facă nimic, numai să mănînce şi să doarmă, dar el era cel dintîi şi la muncile uşoare şi la cele grele. Şi aşa pînă la proces. Cu toate că nu mai e om tînăr. Aşa că noi rugăm onorata instanţă să-i dea drumul spre slava cerului şi folosul oamenilor.

Capul cărunt al bătrînului se plecă adînc, procurorul îşi încruntă sprîncenele, iar toţi cei prezenţi îşi îndreptară privirile spre acuzat.

Antoni Kosiba şedea însă tot indiferent, cu capul aplecat. Nu auzea nici întrebările abile ale procurorului, nici contraatacurile apărării, nici depoziţiile martorilor. Pentru scurt timp l-a trezit vocea sfioasă şi tremurătoare a Marysiei. Atunci şi-a ridicat privirile şi a mişcat buzele, apoi iar a căzut în apatie.

— Nu mi-a mai rămas nimic, îşi spunea, nu mă mai aşteaptă nimic...

Între timp, la bară şi-a făcut apariţia cel mai important martor ; depoziţiile căruia avocatul Korczyński le acorda cea mai mare însemnătate. Nu numai el de altfel. Îl aşteptau cu nerăbdare atît judecătorii, cît şi publicul. Urma să ia cuvîntul luceafărul ştiinţei, chirurgul excepţional, cel dintîi în lumea medicală, persona gratissima, într-un fel reprezentantul ei oficial, preşedintele şi ocrotitorul ei.

Cine nu-l cunoştea personal, cine nu l-a văzut niciodată, tocmai aşa şi-l închipuia pe profesorul Dobraniecki. Un

bărbat înalt, în puterea vîrstei, ușor corpolent, cu un profil acvilin superb și cu fruntea înaltă. Fiecare mișcare a lui, sonoritatea vocii, privirea gravă demonstrau o siguranță pe care o dă numai sentimentul propriei valori, a valorii general recunoscute și susținute de pozițiile cucerite în viață.

— Mai multe persoane, a început el, mi s-au adresat, în calitate de chirurg, rugîndu-mă să le controlez starea sănătății. Toate suferiseră diferite traumatisme sau afecțiuni grave, în urma cărora s-au supus unor intervenții chirurgicale făcute de un vraci de țară pe numele de Kosiba. Auscultația și radioscopiile făcute cu ajutorul aparatului Roentgen au indicat cele ce urmează :

Aici profesorul a început să enumere numele martorilor audiați puțin mai înainte, adăugînd descrierea afecțiunilor, gradul lor de periculozitate, aprecierea asupra intervențiilor chirurgicale și a rezultatelor tratamentului. Ploua cu denumiri latinești, cu termeni medicali, cu expresii de specialitate.

— Rezumînd, încheie profesorul, trebuie să constat că în toate cazurile enumerate mai sus operațiile au fost realizate absolut corect, fără îndoială cu solide cunoștințe de anatomie și au salvat victimele de la moarte sau de la infirmități iremediabile.

Președintele înclină capul.

— Cum explicați faptul că un om lipsit de orice pregătire a putut efectua intervenții atît de riscante cu rezultate pozitive ?

— Și eu mi-am pus această întrebare, răspunse profesorul Dobraniecki. Chirurgia este prin natura ei o știință empirică, bazată pe experiență și observația a mii de generații. Începuturile intervențiilor chirurgicale datează din îndepărtatele timpuri preistorice. Arheologii cunosc descoperirile din epoca de bronz, ba chiar și a pietrei șlefuite care permit să se afirme că încă pe atunci oamenii știau să potrivească oasele fracturate, să amputeze membre etc. Cred că printre oamenii de la sate, familiarizați cu anatomia animalelor domestice, se găsesc unii cu un excepțional spirit de observație, care uneori vin în ajutorul oamenilor, cîștigînd o bună practică în cazurile mai mărunte și mai puțin complicate.

— Aici însă, interveni președintele, dumneavoastră ați calificat marea majoritate a cazurilor ca fiind afecțiuni complicate și primejdioase.

— Într-adevăr. De aceea și recunosc că am fost uimit. Acest vraci trebuie să posede nu numai experiență dar și un talent de-a dreptul fenomenal...

Se gîndi o clipă și adăugă :

— Intuiție... Da, intuiție chirurgicală, lucru foarte rar întîlnit. Personal am cunoscut cîndva un singur chirurg cu o asemenea siguranță a mîinii și cu o asemenea intuiție.

— Dar ce înseamnă siguranță a mîinii ?

— Siguranță a mîinii ? În primul rînd precizia inciziilor.

— Mulțumesc, spuse președintele. Părțile au întrebări ?

Procurorul scutură negativ din cap, dar avocatul Korczyński strigă :

— Eu am, Domnule profesor, ați întîlnit la vreunul dintre pacienții lui Kosiba, pe care i-ați consultat, vreo urmă de infecție ?

— Nu.

— Mulțumesc. Nu mai am alte întrebări.

Profesorul se înclină și se așeză în primul rînd de scaune, alături de familia Czyński. Acum, pentru întîia oară își aruncă privirile spre banca acuzaților. Zări un bărbos lat în umeri, slăbit, care arăta de vreo șaizeci de ani.

— Deci așa arată vraciul, își spuse. Tocmai era gata să-și întoarcă privirile, cînd îl puse pe gînduri comportarea ciudată a acuzatului.

Antoni Kosiba își ațintise asupra lui privirea parcă inconștientă.

Pe buzele lui se ivise un zîmbet indescifrabil, șovăielnic și interogativ.

— Ce om ciudat, constată în gînd profesorul și se întoarse. După o pauză mai lungă se văzu nevoit să-și abată din nou privirile spre vraci. Expresia feței lui osoase nu se schimbase, dar acum îl sfredelea de-a dreptul cu privirea.

Dobraniecki se foi nervos pe scaun și își îndreptă privirile spre procuror, care tocmai își începuse pledoaria. Vorbea cu o voce destul de monotonă, și poate că de aceasta

îi lipsea argumentele de sugestivitate, iar frazele scurte dar concrete, stăpînite și logice — de plasticitate.

Procurorul recunoștea că sentința din prima instanță poate fi considerată prea aspră de oamenii care se conduc după sentimente. Recunoștea că acuzatul Kosiba nu face parte din specia cea mai înrăită de șarlatani. Recunoștea chiar că putea fi împins spre practicile sale de porniri nobile.

— Dar, continuă el, noi nu facem acte de caritate. Sîntem reprezentanți ai legii. Și nu avem voie să uităm că acuzatul a încălcat legea.

Profesorul Dobraniecki se străduia să-și concentreze atenția asupra argumentării procurorului, dar nu-l lăsa în pace acea senzație insuportabilă ; pur și simplu simțea în ceafă privirea acestui Kosiba.

— Ce vrea de la mine ? se irita în sine. Dacă în acest fel își exprimă recunoștința pentru depoziția mea...

— ...Fără îndoială există și circumstanțe atenuante, continuă procurorul. Dar nu putem ignora faptele. Furtul rămîne furt. Dosirea obiectului furat...

Nu. În asemenea condiții îi era cu neputință să se concentreze. Ochii acestui om aveau o forță magnetică. Dobraniecki se întoarse spre el aproape furios, dar rămase uimit : vraciul stătea cu capul plecat. Mîinile mari îi atîrnau fără vlagă peste balustradă.

Deodată în mintea profesorului încolți o bănuială năstrușnică :

— Trebuie să-l fi văzut undeva pe acest om.

Memoria începu să lucreze. Profesorul avea încredere în memoria lui. Nu-l înșelase niciodată. Iar acum, după un timp, ajunse la concluzia că a fost o clipă cînd îl amăgise o asemănare lipsită de importanță. Probabil un pacient întîmplător de acum cîțiva ani... De altfel, nici nu avea timp să se mai gîndească la asta, fiindcă tocmai se ridicase avocatul Korczyński și vocea lui baritonală cu sonorități metalice răsună electrizant :

— Onorată instanță ! Numai destinul orb și o regretabilă neînțelegere au făcut ca acest om să se găsească în această sală în fața tribunalului. Nu aici este locul lui, și nu acest areopag este îndreptățit să-i judece faptele. Antoni

Kosiba ar trebui să se afle acum în aula Universității noastre, ar trebui să se afle în fața senatului universității și nu să-și aștepte sentința, ci înmînarea diplomei de doctor honoris causa al Facultății de Medicină !

— O, nu, domnilor judecători, nu am fost furat de fantezie ! Nu alerg după efecte oratorice și nici nu visez imposibilul. Dar dacă astăzi este imposibil să se acorde unui vraci titlul de doctor, aceasta se datorează numai faptului că în legislația noastră există o lacună. Că în diverse meserii răspunderea este diferit apreciată. Onorată instanță ! Nu putem fi de acord să încredințăm viața oamenilor unui medic ale cărui cunoștințe și pricepere nu sînt garantate de absolvirea medicinei. Dar o încredințăm fără șovăire unui inginer, constructor de mașini sau de poduri. Iar titlul de inginer ca și toate drepturile ce decurg de aci le poate obține oricine dovedește prin munca sa că posedă suficiente cunoștințe și aptitudini profesionale, chiar dacă nu a studiat politehnica. Doriți să citez aici numele cunoscute ale unor învățați care împărtășesc știința lor miilor de audienți la politehnică, fără să se poată lăuda cu diploma de absolvire a unei școli generale ?

— Din păcate, legiuitorul nu a prevăzut aceste posibilități și pentru profesiunea de medic. Dacă ar fi fost așa, stenograma procesului de astăzi i-ar fi fost suficientă lui Antoni Kosiba pentru a obține titlul de doctor. Ce dovezi mai bune, mai elocvente privind cunoștințele și aptitudinile lui ar putea fi adunate decît cele oferite de desfășurarea procesului, de depozițiile martorilor, care de fapt au venit aici nu ca matori, ci ca mărturii concrete, ca dovezi vii ale cunoștințelor medicale ale acuzatului.

— Au venit aici ca niște Lazări, cărora el le-a spus : Sculați-vă !... și au venit să mărturisească adevărul, au venit să-l arate cu degetul pe binefăcătorul lor și să spună : Acesta este ! Am fost infirmi, iar el ne-a făcut să umblăm, am fost bolnavi, iar el ne-a vindecat, am fost cu un picior în groapă, iar el ne-a poruncit să trăim !

— Dar domnul procuror îl găsește vinovat pe Antoni Kosiba că a îndrăznit să salveze oamenii fără să aibă diplomă. Dar dacă s-ar fi aruncat în apă ca să salveze oameni de la înec, ar fi trebuit să aibă certificat de absolvire a școlii de înot ?

— Eu nu sînt demagog şi nici nu apăr vrăjitoria. Dar cu atît mai vehement trebuie să protestez împotriva procedeului folosit de acuzare. Au fost alăturate aici două adevăruri aparent întîmplătoare : primul, că Antoni Kosiba e vraci, şi al doilea, că vracii sînt şarlatani care operează cu un întreg arsenal de trucuri şi artificii, de farmece şi descîntece şi alte nimicuri. Să-mi fie cu iertare ! O astfel de alăturare e perfidă, fiindcă după cîte ştim din desfăşurarea procesului, acuzatul nu a făcut niciodată uz de trucuri.

În desfăşurarea procesului a căzut cu brio şi acuzaţia conform căreia Kosiba ar fi acţionat în scopul obţinerii unor profituri. De vreme ce actul de acuzare găseşte în activitatea lui o infracţiune, singurul motiv al infracţiunii se spulberă, fiindcă unicul motiv plauzibil poate fi mania. Da. Înaltă instanţă ! Acest om este un maniac. Este robul maniei ajutorării oamenilor suferinzi, al ajutorării gratuite. ba, mai mult, cu preţul pierderii propriei libertăţi, cu preţul stigmatizării, cu preţul priciului închisorii şi al locului ruşinos din această boxă.

— N-am să mă opresc mai mult asupra faptului dacă Antoni Kosiba a fost un medic bun sau nu. M-au scutit de acest lucru martorii, m-a scutit în primul rînd luceafărul chirurgiei noastre, a cărui opinie reprezintă cel mai autorizat atestat. Nu am de gînd să fac uz de argumentul faci că doctorul în medicină Pawlicki nu a avut, cum a declarat el însuşi, nici un singur pacient al acestui vraci care să-i fi cerut ajutorul, în schimb acest vraci a prevenit infirmitatea într-un caz, iar în două a salvat de la moarte două persoane în faţa cărora doctorul Pawlicki s-a arătat neputincios.

— Domnilor judecători, vreau să vorbesc despre cea mai mare vină a lui Antoni Kosiba, vreau să vorbesc despre ceea ce acuzarea a adus în prim plan, vreau să vorbesc despre condiţiile neigienice din încăperea în care făcea operaţiile. Am fost în acea încăpere şi trebuie să-i mărturisesc domnului procuror că martorii pe care i-a chemat, au caracterizat cu multă indulgenţă condiţiile neigienice de acolo. Au uitat să adauge că la ferestre sînt crăpături prin care suflă vîntul, că în duşumea sînt spărturi prin care trage umezeală, că picură din tavan, că soba scoate fum, că în încăpere nu numai că nu lipseau murdăria, păienjeni-

sul și praful, dar era și plin de gîndaci !... Am văzut și instrumentele cu ajutorul cărora Kosiba făcea operații. Sînt niște fiare vechi, ruginite, știrbite și strîmbe, legate cu sîrmă și cu sfoară. Într-o asemenea încăpere și cu asemenea instrumente opera Kosiba oamenii.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu... Nici unul operat de el nu a murit ! Nici unul nu a făcut infecție !

— Văd aici în sală numeroși medici remarcabili și experimentați și-i întreb : aceasta este meritul sau vina lui Kosiba ? !... Îi întreb : dacă faptul că cineva face atîtea operații dificile în asemenea condiții îngrozitoare pledează împotriva sau în favoarea lui ? !... Dacă pentru asta trebuie să fie aruncat între cei patru pereți ai închisorii, sau merită o sală de operații cu porțelan și sticlă ? !...

Prin sală trecu un murmur, iar cînd murmurul încetă, avocatul Korczyński continuă :

— Și încă o acuzație apasă asupra acestui bătrîn, a cărui viață nu a cunoscut pînă acum nici o pată, în care a avut deplină încredere pînă și poliția, altfel atît de circumspectă : a săvîrșit un furt. Da. L-a ispitit luciul instrumentelor chirurgicale de precizie, atît de strălucitoare, și le-a furat. Ce-i drept înainte a încercat să împrumute aceste instrumente, dar, refuzat categoric, le-a furat. Dar de ce a făcut-o ?... Ce l-a împins pe acest om cinstit la infracțiune ?.. În ce situație și din ce motive a rîvnit la bunul altuia ?...

— În încăperea aceea, tocmai atunci era pe moarte o fată, o viață în floare se cufunda în abisul morții, iar el, Antoni Kosiba, știa, simțea, înțelegea că fără acele instrumente strălucitoare nu-i poate oferi un ajutor eficient. Întreb : cum trebuia să procedeze Antoni Kosiba ?...

Avocatul își plimbă privirile arzătoare prin sală.

— Cum trebuia să procedeze ? ! strigă el. Cum ar fi procedat fiecare dintre noi în locul lui ?... Eu găsesc un singur răspuns : fiecare dintre noi ar fi făcut ce a făcut și Antoni Kosiba, fiecare dintre noi ar fi furat acele instrumente ! Fiecăruia dintre noi conștiința ne-ar fi spus că aceasta este datoria, datoria noastră morală !

Izbi cu pumnul în masă și tăcu o clipă.

— În vechea Austrie, continuă el, există un ordin militar deosebit. Se dădea pentru fapte curioase, pentru nesub-

ordonare, pentru încălcarea disciplinei, pentru refuzul de a îndeplini un ordin. Era unul dintre cele mai importante şi mai rar atribuite ordine, dar reprezenta cea mai rîvnită distincţie. Dacă tribunalele poloneze ar avea dreptul să dea nu numai pedepse, ci şi distincţii, un astfel de ordin pentru încălcarea legii ar trebui să strălucească pe pieptul lui Antoni Kosiba la ieşirea din această sală.

— Cum, din păcate, un asemenea ordin nu există, primească dar ca recompensă faptul că fiecare om cinstit va socoti o onoare pentru el să strîngă această mînă trudită şi murdară, ca pe cea mai curată mînă de pe lume.

Korczyński se înclină şi se aşeză.

Profesorul Dobraniecki observă cu surprindere pe faţa lui şi pe pleoapele lăsate expresia unei emoţii. Emoţionat era şi el, ca şi publicul. Unul dintre judecători îşi ştergea uşor cu degetul îndoit colţurile gurii. Altul stătea cu ochii aţintiţi în hîrtii.

Sentinţa de achitare părea o formalitate, cu atît mai mult cu cît procurorul renunţase la replică.

— Acuzatul are dreptul la cuvînt, spuse preşedintele.

Antoni Kosiba nu se mişcă.

— Ai dreptul la ultimul cuvînt. Avocatul Korczyński îl scutură de cot.

— Eu nu... am nimic de spus. Mi-e totuna...

Şi se aşeză.

Dacă în clipa aceea cineva s-ar fi uitat la profesorul Dobraniecki, ar fi rămas foarte surprins. Profesorul se îngălbenise brusc, făcuse o mişcare de parcă ar fi vrut să se ridice de pe scaun şi deschisese gura...

Nimeni însă nu observase nimic. Oamenii tocmai se ridicau, fiindcă instanţa se retrăgea să delibereze. Discuţiile umpluseră sala, mulţi îl înconjuraseră pe Korczyński felicitîndu-l pentru excelenta apărare. Alţii ieşiseră pe coridor la o ţigară.

Profesorul Dobraniecki porni după cei din urmă. Mîinile îi tremurau în timp ce îşi scotea portţigaretul. Găsi o bancă liberă într-un colţ îndepărtat şi se lăsă greu pe ea.

Da. Îl recunoscuse. Acum ştia sigur : Vraciul Antoni Kosiba fusese cîndva profesorul Rafał Wilczur.

— Vocea aceea !

O, n-a uitat nici o clipă vocea aceea. Doar îi ascultase ani de-a rîndul sonoritatea. Întîi ca tînăr student la medicină, apoi ca asistent al lui, în cele din urmă ca medic începător, sprijinit de marele om de știință... Cum nu i-a recunoscut imediat trăsăturile ? ! Cum nu l-a putut distinge sub barba aceea căruntă !

Mai mult ! Cît de prost a putut fi mai devreme cînd nici nu-l văzuse pe Antoni Kosiba, dar privea uimit urmele operațiilor făcute de el ! Nu putea concepe ca un vraci de la țară să poată realiza atît de fantastic intervenții atît de complicate, în fața cărora ar ezita chiar și el, profesorul Dobraniecki !

— Ar fi trebuit să-i recunosc imediat mîna ! Ce prost am fost !

Apoi mai avea și alte indicii. Printre cei consultați era și domnișoara aceea operată de fractură a bazei craniene. Ce-i drept, pe Dobraniecki îl frapase numele ei : Wilczurówna, dar în graba aceea uitase s-o întrebe pe fată. Numele era destul de frecvent, chiar el avusese cîțiva pacienți Wilczur. Totuși trebuia să-i dea de gîndit. Vîrsta acestei Wilczurówna părea să corespundă vîrstei fiicei profesorului Wilczur... Cînd a dispărut împreună cu mama sa din Varșovia, avea... șapte ani. Da. E clar...

— Nu putea fi o întîmplare ! Vraciul Kosiba... și ea...

Profesorul aruncă țigara neterminată și își șterse fruntea. Era transpirată.

— Prin urmare nu a murit, nu a fost ucis ! S-a ascuns aici în haine țărănești și sub nume străin, s-a ascuns împreună cu fiica, dar de ce nu i-a schimbat și ei numele?... De ce tatăl și fiica lăsau să se creadă că sînt străini unul de celălalt ?

Acum și-a amintit cuvintele pe care i le spusese fata în timpul consultației :

— Unchiul Antoni a făcut pentru mine mai mult decît m-aș fi putut aștepta de la un unchi adevărat.

Ce rost avea comedia asta ?... Ei, și tatăl ei ! Ar fi fost suficient să se ridice și să spună :

— Aveam dreptul să operez și să tratez. Nu sînt vraciul Kosiba. Sînt profesorul Rafał Wilczur.

Ar fi fost eliberat.

— Atunci de ce ține cu atîta îndărătnicie la masca lui? Putea să-și dezvăluie adevăratul nume în fața primei instanțe, dar a preferat o condamnare de trei ani.

Dacă profesorul Dobraniecki nu și-ar fi cunoscut atît de bine fostul șef și magistru, poate ar fi crezut că Wilczur ascundea o infracțiune sau o crimă. Dar și acum n-ar face decît să dea din umeri dacă cineva i-ar fi sugerat o asemenea idee.

Nu, aici trebuia să se ascundă o taină mai adîncă.

În mintea lui Dobraniecki reînviară primele zile de după dispariția profesorului. Să fi fost fuga doamnei Beata cu fiica sa, urmată de dispariția profesorului Rafał, o comedie bine regizată ?... Și care puteau fi motivele ?... Au abandonat avere, poziție socială, glorie — totul, și au fugit. Dar cu ce scop ?

Gîndirea rațională a lui Dobraniecki nu admitea nici o explicație care nu putea fi susținută de niște premise logice, care nu avea la bază un impuls rațional, uman.

Acum însă nu avea timp să se ocupe de dezlegarea enigmelor. Din clipă în clipă trebuia să se pronunțe sentința. Firește, va fi o sentință de achitare, dar s-ar putea să fie și de condamnare.

— Este de datoria mea să-l anunț imediat pe avocat și să cer reluarea procesului ; să declar pe cine am recunoscut în persoana vraciului Kosiba.

Dobraniecki își mușcă buzele și repetă :

— Da, e de datoria mea.

Totuși, nu s-a mișcat din loc. Prea repede-i alergau gîndurile, prea violent pătrundeau în imaginația lui urmările acestui pas.

Înainte de a lua o hotărîre trebuia să ordoneze totul, să filtreze, să judece lucid și calm... Și să prevadă consecințele. Nu-i plăcea și nici nu putea să acționeze la întîmplare, sub influența impulsurilor.

— În primul rînd trebuie să mă liniștesc... își spuse pe un ton pe care îl folosea cînd își admonesta pacienții nervoși.

Scoase o țigară și o aprinse cu băgare de seamă. Constată că tutunul este prea uscat, că astăzi a fumat mai puțin ca de obicei și că ar trebui să limiteze fumatul la douăzeci

de ţigări pe zi. Aceste preocupări simple şi reflecţii secundare îi redară echilibrul, iar consecinţa se văzu imediat : îşi aminti un amănunt nespus de important, un amănunt pe care pînă acum nu-l luase în considerare şi care în fond schimba întreaga situaţie. În timpul procesului vraciul Kosiba îi zîmbea, în modul cel mai evident îi zîmbea !

— Mă privea ca pe un cunoscut, pe care nu-l poţi identifica. Şi nici nu ascundea faptul că încerca să mă recunoască !... Ce poate să însemne asta ?

Putea să însemne un singur lucru : profesorului Wilczur nu-i era teamă că ar putea fi identificat în persoana vraciului. Profesorului Wilczur nu-i era teamă ! Atunci de ce nu a întrerupt procesul printr-o simplă declaraţie că el este Wilczur ? Şi în acest caz nu putea exista decît un singur răspuns :

— Nu ştie nici el cine este...

Izbit de această descoperire, Dobraniecki sări în picioare.

— Amnezie. Pierderea memoriei. Doamne ! Atîţia ani a rătăcit... A coborît pînă la nivelul unui simplu salahor... Pierderea memoriei...

Profesorul Dobraniecki ştia foarte bine ce trebuia făcut pentru a-l vindeca pe nefericit. Era suficient să i se spună cine este, să i se amintească unele amănunte, să i se arate vreun obiect cunoscut.

Desigur, poate suferi un şoc psihic, dar oricît de puternic ar fi fost acest şoc, el nu ar fi fost primejdios.

După cîteva ore sau după cîteva zile. Wilczur şi-ar recîştiga complet memoria...

— Şi ce ar urma ?...

În faţa ochilor lui Dobraniecki se conturau clar consecinţele inevitabile. În primul rînd ştirea despre această tragedie şi despre sfîrşitul ei fericit se va răspîndi în toată ţara. Profesorul Wilczur se va întoarce în capitală. Se va întoarce în vila sa, în funcţiile sale, îşi va relua poziţia de frunte în lumea medicală. Se va întoarce şi mai celebru, mai adorat şi mai vestit, aureolat de nedreptăţile şi umilinţele suferite pe nedrept, cu aureola de vraci-făcător de minuni, care a putut fi un chirurg genial şi fără sală de operaţii, şi fără o liotă de asistenţi, şi fără instrumente...

— Se va întoarce... Şi ce se va întîmpla atunci cu mine ?...

Profesorul Dobraniecki simţi în gură un gust amar. Ce se va întîmpla cu el ?... Cu el, care a urcat pînă în vîrf, şi-a cîştigat întîietatea, a atins cea mai înaltă treaptă printr-o muncă anevoioasă de peste zece ani ?

Fără îndoială că toţi vor primi cu aplauze descoperirea lui. Va mai trăi o zi de triumf. Dar mai tîrziu ?... Mai tîrziu, prin forţa lucrurilor, va fi trecut pe planul al doilea, prin forţa lucrurilor se va găsi în umbra gloriei lui Wilczur. Ce-i drept, nimeni nu-i va lua catedra, dar sub presiunea opiniei publice va trebui să renunţe benevol la ea. Conducerea clinicii... cabinetul directorului... Toate inovaţiile aduse în aceşti ani... Preşedinţia diferitelor societăţi şi asociaţii...

Da, să intre acolo în sala tribunalului şi să spună că acest vraci este profesorul Rafał Wilczur, înseamnă să renunţe la propriile-i realizări, la propriile-i cuceriri, la propriile-i poziţii. Înseamnă să şteargă cu buretele cea mai strălucită perioadă a carierei sale şi să renunţe de bună voie la tot ce a îndrăgit atît de mult...

Şi încă un lucru : în biografia profesorului Wilczur exista un mic fragment pe care Dobraniecki nu reuşise să-l uite de atîţia ani, pe care nu şi-l putea ierta, ca pe un exces de vanitate. Minţise scriind despre un caz din clinica universităţii, despre un diagnostic îndrăzneţ şi exact, al cărui merit şi-l atribuise singur. Şi acum se mai înroşea cînd îşi amintea de minciuna aceea idioată şi gratuită.

Iar minciuna aceea, mică şi neînsemnată într-un context mai larg, putea fi divulgată de un singur om, de profesorul Wilczur.

Putea fi divulgată... numai în cazul în care Wilczur şi-ar recăpăta memoria...

Mîinile şi picioarele profesorului Dobraniecki parcă erau de gheaţă, dar în tîmple sîngele îi zvîcnea violent.

— Cum să procedeze ?...

Ar face el o mîrşăvie, dacă nu ar spune nimic ?... Ar fi o tragedie pentru Wilczur dacă ar rămîne în condiţiile în care a trăit pînă acum şi cu care a ajuns să se obişnuiască?...

— Doar e o simplă întîmplare faptul că avocatul Korczyński m-a chemat ca martor ! E o întîmplare fir-ar să

fie, că am fost de acord ! Altfel... Antoni Kosiba ar fi rămas pînă la sfîrşitul vieţii Antoni Kosiba şi nu aş avea nici o remuşcare.

Exact ! Acesta trebuie să fie criteriul. Dacă cineva nu ştie că e nedreptăţit, nedreptate nu există. Wilczur nu-şi dă seama că a fost altcineva. Îşi consideră destinul un lucru normal. Nu există fericire fără conştientizarea existenţei ei şi nu există nefericire...

Pe culoare răsună sunetul strident al clopoţelului.

— Vă rugăm să vă ridicaţi ! Curtea ! ajunse la urechile lui Dobraniecki vocea aprodului din pragul sălii.

Nu se mişcă din loc. Înăuntru se dădea citire sentinţei.

— Şi ce va fi dacă-l vor condamna ? îi trecu prin mintea înfierbîntată un gînd insistent.

Îşi strînse pumnii :

— Nu va fi, nu poate fi condamnat, îşi spunea.

O clipă mai tîrziu, în sală se stîrni rumoare, se auzi tîrşîitul scaunelor şi strigăte. Uşa se deschise. Publicul se revărsa pe coridoare.

După înfăţişarea oamenilor, nu era greu de ghicit că s-a dat o sentinţă de achitare. Dobraniecki răsuflă uşurat. I se părea că i se luase de pe inimă toată greutatea răspunderii.

Oamenii treceau pe lîngă el gesticulînd şi vociferînd. Ţărani în cojoace cărămizii, medici, avocaţi, morarul cu fiul său, domnul şi doamna Czyński. La sfîrşit, înconjurat de cel mai mare grup, venea vraciul Kosiba împreună cu apărătorul său, cu Czyński cel tînăr şi cu logodnica lui.

Avocatul Korczyński îi opri pe toţi lîngă profesorul Dobraniecki. Spunea ceva vesel, mulţumea pentru ceva.

Profesorul se străduia să zîmbească, la atingerea mîinilor, dar avea privirile lăsate în jos. Cînd le ridică o clipă, întîlni privirile lui Antoni Kosiba. Trebui să facă un mare efort ca să nu strige. Privirea lui Kosiba era agitată, insistentă, năucită.

În cele din urmă au plecat, iar Dobraniecki, complet epuizat, se lăsă într-o parte pe bancă. Korczyński, recunoscător, îi rezervase cel mai bun apartament în cel mai bun hotel. Aici avea linişte şi confort. Cu toate astea nu

putea dormi. Spre dimineață, istovit de nesomn, apăsă pe butonul soneriei : ceru să i se aducă un ceai tare și coniac.

Abia după ce a băut o sticlă întreagă de coniac a simțit efectul așteptat și a adormit.

S-a trezit tîrziu cu dureri de cap. Primise niște telegrame de la Varșovia. Într-una, un asistent de la clinică îi amintea data unei conferințe de la Zakopane, pe care profesorul urma să o prezideze, cealaltă era de la soție, și cerea să-și grăbească întoarcerea.

— Au mai fost și cîțiva domni, îi comunică băiatul din hotel. Au întrebat cînd puteți să-i primiți.

— Nu primesc pe nimeni. Sînt bolnav. Așa să le spui.

— Am înțeles, domnule profesor. Și domnului avocat Korczyński ?

— Tuturor.

S-a sculat abia seara tîrziu. Ar fi trebuit să-și facă valiza și să se întoarcă acasă. Dar nu putea face nici un efort. A bătut cîteva ore străzile orașului, apoi și-a cumpărat toate cotidienele apărute și s-a întors la hotel. În ziare a găsit relatări ample despre desfășurarea procesului și motivarea sentinței de achitare.

— Ei, totul e în ordine, își spunea. Sînt cu excesiv de sensibilizat. Trebuie să mă adun.

Această hotărîre nu-l ajută însă prea mult. Cînd a început să împacheteze se simți iar cuprins de o lehamite și de o iritare atît de mare încît ceru din nou coniac în cameră. Cu toate acestea a mai avut o noapte albă.

Dimineața devreme se sculă cu hotărîrea luată. Ieși înainte de a lua micul dejun, se urcă în primul taxi întîlnit și dădu adresa lui Korczyński.

L-a găsit încă în halat.

— Respectele mele, domnule profesor, îl întîmpină avocatul. Am fost ieri de două ori la dumneavoastră, dar mi s-a spus că nu vă simțiți bine...

— Da, da... Putem vorbi între patru ochi ?

— Vă rog ! Korczyński se ridică și închise ușa de la cabinet. Despre ce este vorba, domnule profesor ?

— Cum o cheamă pe domnișoara aceea ?... pe logodnica lui Czyński ?

— Wilczurówna.

— Maria Jolanta ?

— Maria știu sigur, dar să verificăm dacă mai era un nume.

Scoase din sertar un dosar cu hîrtii. Căută un timp și găsi.

— Da, Maria Jolanta Wilczurówna, fiica lui Rafał Wilczur și a Beatei, născută Gontyński.

Își ridică privirile. Profesorul Dobraniecki stătea palid, cu ochii închiși.

— Domnule avocat, spuse parcă făcînd un mare efort. Trebuie să vă comunic că este... că ea este... fiica lui.

— A cui ? se miră avocatul.

— Fiica lui Antoni Kosiba.

— Nu înțeleg, domnule profesor.

— Kosiba nu știa asta ?... Nici ea nu știa ?...

Korczyński îl privi bănuitor.

— Domnule profesor, începu el, trebuie să fie o neînțelegere. Ce-i drept, Kosiba a îngrijit-o pe această domnișoară, ea nutrește pentru el o simpatie deosebită, dar vă asigur că nu poate fi vorba de nici o înrudire...

Dobraniecki scutură din cap.

— Iar eu vă asigur că sînt tată și fiică. Antoni Kosiba este ...Rafał Wilczur.

Smulse din el această mărturisire respirînd greu.

— Cum așa ?

Profesorul tăcu îndelung.

— Da, începu să vorbească parcă pentru el. Eu l-am cunoscut. Nu pot să mă înșel și nu m-am înșelat. Acest vraci este profesorul Wilczur, dispărut acum treisprezece ani...

Se ridică brusc.

— Unde este ? Conduceți-mă la el.

Avocatul se temea că Dobraniecki a suferit un șoc nervos.

— Vă rog să luați loc, stimate domnule profesor, spuse cu blîndețe, mi se pare că e o neînțelegere la mijloc.

— Nici o neînțelegere. Acesta este Wilczur. Ați auzit vreodată de eminentul chirurg varșovian cu acest nume ?

— Sigur că da. Doar dumneavoastră conduceți spitalul ce-i poartă numele.

— Da. Acum treisprezece ani Wilczur a dispărut. Toți credeau că s-a sinucis... A avut o tragedie în familie. Cadavrul nu a fost găsit... Am fost asistentul lui, mîna lui dreaptă. Am preluat după el catedra, conducerea spitalului... Da... El este.

— Extraordinar ! spuse cu mai multă încredere Korczyński. Totuși cred că vă înșelați, domnule profesor. Ar însemna că vreme de treisprezece ani s-a ascuns sub un nume străin ?... De ce ?

— Amnezie. Pierderea memoriei.

— Cred că e... imposibil. Treisprezece ani ?...

— Sigur.

— Mă iertați, domnule profesor. De fapt, auzind acest lucru de la dumneavoastră, nu ar trebui să am nici o îndoială, dar, din punct de vedere științific, e posibil așa ceva ?

— Absolut. Amnezie regresivă. Medicina cunoaște numeroase cazuri de acest fel.

— E urmarea vreunui șoc psihic ?

— Cauza nu are nici o importanță. De obicei amnezia este consecința pierderii cunoștinței pe un timp mai scurt sau mai lung.

— Și este incurabilă ?

— Există și asemenea cazuri. În general însă... Dar să nu pierdem timpul. Unde este ?

— Kosiba ?... A plecat împreună cu familia Czyński. L-au luat cu ei. Dar asta e o adevărată revelație ! Și dumneavoastră sînteți absolut sigur ?

— Absolut !

— Fir-ar să fie ! Dacă aș fi știut la proces ! I-aș fi aruncat în aer și pe procuror și pe judecători ! Vă dați seama ce senzație ? !...

Dobraniecki nu era însă dispus să se intereseze de această latură a problemei.

— Mi-am dat seama mai tîrziu, spuse evaziv. Acum însă... Puteți să-mi dați adresa familiei Czyński ?...

— Cu plăcere. Intenționați să plecați acolo ?

— Firește.

— Şi speraţi să-l trataţi pe Kosiba sau mai bine zis pe Wilczur ?

— Nu-i nevoie de nici un tratament. E suficient să i se reamintească cine este. Dacă asta nu-l ajută... nu mai e nimic de făcut.

— Interesant ! Totuşi ceva trebuie să ţină el minte, de vreme ce nu a uitat cunoştinţele medicale ?

— Da. De aceea am mari speranţe, îi spuse Dobraniecki ridicîndu-se.

Capitolul XX

Trenul s-a oprit, gîfîind, într-o staţie micuţă. Era o dimineaţă senină, însorită. Pe acoperişul caselor se aşternuse un strat gros de zăpadă, crengile copacilor se plecau sub greutatea omătului. Tabloul care se înfăţişa privirii de pe peron părea sărbătoresc în albul şi în lumina lui, părea că zîmbeşte cochet şi ispititor cu liniştea lui pufoasă şi intimă.

Profesorul stătea şi privea această întindere imaculată. De atîta vreme nu mai fusese la ţară. În prima clipă, peisajul acesta i se părea ceva artificial, un decor exagerat de realist, pretenţios şi frumos pînă la irceal. S-au scurs cîteva minute pînă cînd a redescoperit în memoria sa vechile senzaţii, vechile contacte cu acest univers, vechile legături... Doar s-a născut la ţară, şi-a petrecut la ţară copilăria şi primii ani ai tinereţii.

— Şi aceasta e o amnezie, îşi spuse. Trăind în oraş, omul uită acest univers. Intră în ritmul bolnăvicios al carierei, al muncii, al cursei... Şi nu mai ştie că există o asemenea vreme, o asemenea linişte... un alt pămînt, unde adevărul comunică cu omul direct, nu prin intermediul difuzoarelor radioului, al literelor negre ale tiparului... Se uită...

Dobraniecki auzi în spate scîrţîit de paşi şi o voce :

— Dumneavoastră mergeţi la Radoliszki, nu ?

— Nu, la Ludwikowo. Se poate găsi aici o căruţă ?

— De ce nu ? Se poate. Dacă porunciţi, dau o fugă pînă la Pawlak şi înhamă cît ai clipi.

— Te rog foarte mult.

Acel „Cît ai clipi" dură însă aproape o oră. Drumul pînă la Ludwikowo, altă jumătate de oră. Cînd sania s-a oprit, în cele din urmă, în fața palatului, se făcuse amiază.

Atrasă de lătratul cîinilor, în ușă își făcu apariția Michalesia și ferindu-și ochii cu mîna, fiindcă soarele strălucea puternic, se uita la necunoscut.

— Ați venit în legătură cu fabrica ? întrebă.

— Nu. Aș vrea să vorbesc cu domnul Czyński.

— Vă rog să poftiți. Domnul Czynski însă nu este acasă.

— Nu-i nimic. De fapt aș vrea să o văd pe logodnica domnului Czyński, domnișoara Wilczurówna.

— Nici dînsa nu este.

— Nu este ?

— Nu. Au plecat toți la Radoliszki.

Profesorul Dobraniecki ezită.

— Dar se întorc repede ?

— Nu se știe. S-au dus să dea strigările. Ei, și părintele nu-i lasă așa repede. Îi oprește la masă.

— Da ?... Asta nu-i bine. Dar puteți să-mi spuneți ?... Avocatul Korczyński din Vilnius m-a informat că familia Czyński l-a luat la ea pe un anume Antoni Kosiba, un vraci ?

— Cum să nu, așa e, l-au luat. Numai că el n-a vrut să rămînă la noi.

— Nu înțeleg...

— Așa, n-a vrut. I-au pregătit o căsuță așa de frumoasă... acolo, dincolo de grădină. Și n-a vrut.

— Și unde este ?

— Unde să fie ? A plecat la moară, la Prokop Mielnik. Zicea că acolo se simte cel mai bine. S-a scrîntit bătrînul. Eu însă vă țin în frig, deși astăzi nu-i ger mare, și nu v-am poftit înăuntru. Vă rog...

Dobraniecki rămase pe gînduri.

— Nu, mulțumesc. Trebuie să plec la Radoliszki. Am foarte puțin timp la dispoziție și nu pot aștepta.

— Cum doriți. Iar dacă doriți să-l vedeți pe domnul Czyński, vă rog să treceți pe la părintele paroh.

— Bine. Mulțumesc.

Surugiul atinse calul cu biciul, profesorul își învelí picioarele în blană și sania porni.

Se vede însă că în ziua aceea îl urmărea ghinionul. Cînd a tras în fața casei parohiale, a aflat că aici nu sînt decît domnul și doamna Czyński, cu care nu avea nici o treabă. Vizitiul lor l-a informat pe profesor că domnul Leszek a plecat împreună cu logodnica sa la cimitir, unde este înmormîntată mama ei, iar pe drum trebuiau să treacă pe la moară să-l vadă pe vraci.

— Îi găsiți ori acolo, ori acolo, încheie vizitiul și adresîndu-se surugiului care-l ducea pe profesor, întrebă : Dar tu, Pawlak, cunoști caii bălțați de la Ludwikowo ?

— Cum să nu-i cunosc.

— Atunci, uită-te bine. Domnișorul a plecat cu caii bălțați. Dacă-i vezi, înseamnă că și domnișorul e acolo.

— Se-nțelege. Surugiul dădu din cap și țocăi.

Spre cimitirul din Radoliszki duceau două drumuri. Cel mai scurt, pe care mergeau întotdeauna înmormîntările, trecea pe la Trei Peri. Adăugînd cam o verstă, se putea trece pe lîngă moara lui Prokop Miclnik. Drumul acesta îl alesese și Leszek, nu pentru că era bine bătătorit, ci pentru a-l vizita cu această ocazie și pe vraci.

În adîncul sufletului, Leszek era puțin dezamăgit. Nu putea înțelege de ce nu a primit Kosiba oferta de a se instala la Ludwikowo, de ce nu a vrut să locuiască în căsuța din spatele grădinii, pentru a cărei restaurare el și Marysia și-au făcut atîtea griji. Știa cît de mult îl iubea Marysia pe „unchiul Antoni" și cît de mult ținea să-l aibă alături. Refuzul vraciului a fost pentru amîndoi o surpriză neplăcută.

Așa că de îndată ce au dat strigările s-au sfătuit să-l mai asalteze o dată cu rugăminți. Ce-i drept, cunoscîndu-i firea, Marysia avea slabe speranțe. Leszek însă, îndărătnic de felul lui, o asigura că-l poate convinge să se mute.

L-au întîlnit pe vraci în fața morii, cu un sac de făină în spinare. Tocmai încărca o sanie.

Îi întîmpină pe tineri fără să zîmbească, își scutură mîinile de făină și îi invită la el în căsuță.

— Nu-i o zi friguroasă, spuse, dar încălzesc îndată samovarul. Un ceai fierbinte nu strică.

— Cu plăcere, răspunse Leszek. Noi aici nu ne rușinăm... Ne simțim ca la noi acasă.

— Mulțumesc pentru bunăvoință.

— Ce-i drept, noi avem multă bunăvoință. Dumneata ai tratat cu dispreț invitația noastră la Ludwikowo, în schimb noi o acceptăm pe a dumitale.

Vraciul nu răspunse. Scoase de după sobă o gheată veche, trase tureacul pe burlanul samovarului și se porni să sufle în jeraticul ce mocnea înăuntru pînă începu să iasă pe dedesubt cenușă și scîntei.

— Dumneata, domnule Antoni, reluă Leszek, ne produci multă tristețe. Și la Ludwikowo și în împrejurimi sînt bolnavi care au nevoie de ajutorul dumitale. Iar noi trebuie să-ți ducem dorul ?...

Kosiba zîmbi palid.

— Glume, domnule ! Ce nevoie aveți voi de mine ?...

— N-ar trebui să vorbești așa, spuse Leszek prefăcîndu-se revoltat. Să nu vorbim de mine, dar nu poți spune că Marysia nu-i atașată de dumneata !

— Dumnezeu s-o aibă-n pază !

— Și atunci ?

— Ei, atașamentu-i atașament, dar viața-i viață. Altă viață, alte atașamente...

— Frumos ! făcu Leszek. Vezi, Marysia ?... Domnul Antoni ne dă de înțeles că s-a săturat de noi, că acum se atașează de alți oameni.

— Unchiule Antoni, spuse Marysia luîndu-l de braț, eu te rog, așa de mult te rog...

Vraciul întinse mîna și o mîngîie pe umăr.

— Porumbiță dragă... Pentru tine fac orice, dar eu nu-s de voi, nu-s de voi. Sînt bătrîn și trist. Numai înfățișarea mea v-ar strica fericirea. Nu trebuie, nu. Nu trebuie. Dacă vreți să mă vedeți cîteodată treceți pe aici, pe la moară... Să nu mai vorbim de asta.

Se întoarse spre samovarul care începuse să bolborosească.

Leszek desfăcu brațele.

— Ei, păcat. Şi eu care îmi făcusem planuri ca în ziua în care te muţi la Ludwikowo, în casă nouă, să-ţi ofer o trusă cu instrumente chirurgicale...

Leszek aştepta efectul, dar vraciul se prefăcea că nu auzise ispita. Luă paharele de pe poliţă, le privi la lumină şi se apucă să toarne ceaiul.

Cînd s-au aşezat la masă, Marysia spuse :

— Am fost astăzi să facem strigările. Peste patru săptămîni ne cununăm.

— Dar la nuntă trebuie să vii la noi, adăugă Leszek.

— Se poate şi fără mine. Nu mă potrivesc eu cu domnii care vor fi acolo. Apoi şi de aici vă doresc tot atît de mult bine ca şi de aproape.

— Nu vrei să fii martor la bucuria noastră, la sărbătoarea noastră ? !

— Unchiule Antoni !

— De ce nu ? încuviinţă vraciul. Vin la biserică, iar martor... Eu sînt de la început martorul tuturor necazurilor şi bucuriilor voastre. Slavă Domnului că totul se sfîrşeşte aşa cum aţi vrut voi.

— O, domnule Antoni, îl corectă Leszek, de-abia începe. E de-abia începutul marii noastre fericiri, pe care am cîştigat-o împotriva atîtor piedici, cu preţul atîtor lacrimi şi tristeţi, şi desperări... E de mirare cînd te gîndeşti cît a trebuit să suferim...

— Cu atît mai bine pentru voi, spuse grav vraciul.

— De ce cu atît mai bine ?

— Fiindcă fericirea durează atît cît omul ştie s-o preţuiască cum se cuvine. Iar omul preţuieşte numai ce se obţine greu.

Toţi trei au căzut pe gînduri. Tinerii se gîndeau la viitorul fericit care se deschidea înaintea lor, Antoni Kosiba la singurătatea în care va trebui să trăiască pînă la moarte. Şi el trecuse prin multe, a suferit mult şi nu a cîştigat nimic pentru el. Ar cîrti împotriva conştiinţei lui dacă ar regreta că le-a oferit lor acea puţină fericire pe care şi-a dorit-o pentru el, că a adăugat la marea lor comoară un dar atît de nevoiaş... Nu, nu regreta, dar îi era sufletul greu, cum trebuie să-i fie oricui, care nu mai aşteaptă nimic, nu mai speră nimic, nu mai doreşte nimic...

Se auzi o bătaie în ușă. Vizitiul intră cu o cutie în brațe.

— Mi-e teamă că îngheață florile. Au stat prea mult în ger.

— Bine. Lasă-le aici, spuse Leszek, cu toate că trebuie să plecăm în curînd.

— Unde vă duceți cu florile ? se interesă vraciul.

— Ne ducem la cimitir, la mormîntul mamei Marysiei. Vrem să împărțim cu ea bucuria noastră și să-i cerem binecuvîntarea, răspunse grav Leszek.

— Al mamei tale, porumbițo ?

— Da.

— Asta-i frumos... Foarte frumos... Mi-ai spus odată că se odihnește aici în cimitirul din Radoliszki. Da, da... Cînd zăceai aici, în odaia asta, între viață și moarte, am vrut să mă duc și eu la mormîntul ei, să mă rog pentru sănătatea ta... Cuvîntul mamei înseamnă mult nu numai în fața oamenilor... Grele clipe au fost... Numai că nu știam unde-i mormîntul ei.

Se posomorî, pe urmă își șterse fruntea și se ridică. Dintr-un colț al alcovului aduse un buchet mare de imortele.

— Țineți și asta. Duceți-le ei. Florile astea nu îngheață. Sînt florile morților. Puneți-le din partea mea.

Marysia, cu lacrimi în ochi, îl cuprinse cu brațele pe după gît.

— Dragul meu unchi, dragul meu unchi...

— Poate mergi și dumneata cu noi. I-ai duce dumneata personal florile, îi propuse Leszek.

Vraciul se uită în ochii Marysiei, se gîndi și încuviință cu o mișcare a capului.

— Bine, merg cu voi. De aici pînă la cimitir nu-i departe, dacă o să știu unde-i mormîntul, o să mă duc din cînd în cînd să mai smulg buruienile, să mai pun niște flori.

Antoni Kosiba știa cît suferă Marysia că nu a primit să se mute la Ludwikowo și acum dorea să-i dea o dovadă că nimic din ce o interesează pe ea, nu încetează să-l intereseze și pe el.

Un sfert de oră mai tîrziu, toți trei stăteau în sanie. Caii porniră ușor la trap și îndată ajunseră la cotitură, de unde se vedea ca în palmă capela și toată măgura pe care se întindea Cimitirul nou. Nou rămăsese numai cu numele, fiindcă gardul i se prăvălea, crucile erau înclinate, iar zidurile capelei sfîntului Stanisław Kostka își arătau în multe locuri cărămida roșie.

Cimitirul cel vechi, așezat în spatele bisericii, aproape în centrul orașului, era atît de înghesuit, încît de mai bine de treizeci de ani nu mai rămăsese nici un metru liber. În schimb aici, pe o măgură cîndva golașă, acum acoperită cu copaci, morții din Radoliszki și din împrejurimi erau îngropați de-a lungul unor alei. Între alei mai erau locuri libere, fără morminte și fără copaci. Nici copacii nu voiau să crească în nisipul acela.

Drumul trecea pe lîngă cimitir și sania s-a oprit în fața porții. De aici trebuia mers prin zăpada albă neatinsă, care ajungea în unele locuri pînă la genunchi. Troienise aici peste măsură. De îndată însă ce trecură de vîrful măgurii, putură merge fără nici o greutate. Numai lîngă morminte se mai adunase ceva zăpadă.

Marysia se opri la mormîntul mamei sale, îngenunche și începu să se roage. Leszek îi urmă exemplul. Vraciul își scoase căciula și stătea tăcut în spatele lor.

Era un mormînt simplu, cum se face la țară, cu o cruce mică, neagră, cu coroniță de flori uscate, și pe jumătate acoperită de zăpadă. Tinerii tocmai își încheiau rugăciunea. Leszek scoase florile din cutie, iar Marysia începu să curețe crucea de omăt. Atunci se zări tăblița cu inscripția...

Antoni își trecu privirile peste ea și citi :

„Beata născută Gontyński..."

Făcu un pas înainte, întinse mîinile...

— Ce s-a-ntîmplat, ce s-a-ntîmplat ? strigă speriat Leszek.

— Unchiule !...

— Doamne ! gemu vraciul. În mintea lui reînvie totul cu o claritate înfricoșătoare.

Tremura din tot trupul, iar din gîtlejul lui ieșea un geamăt surd, inuman. Nu mai avea nici un strop de putere și s-ar fi prăbușit la pămînt dacă nu l-ar fi prins în brațe Leszek și cu Marysia.

— Ce ai, ce ai, unchiule ? şoptea speriată Marysia.

— Mariola, fetiţa mea... fetiţa mea, repetă cu vocea tremurîndă şi izbucni în plîns.

Nu puteau ţine greutatea aceea lipsită de vlagă şi cu cea mai mare băgare de seamă l-au lăsat în zăpadă. Cuvintele lui îi uimi, mai cu seamă pe Marysia, fiindcă îi spusese pe numele pe care de mult, şi foarte rar, în clipele de mare tandreţe îl folosea mama ei. Nu aveau însă timp de pierdut. Se vede că Antoni Kosiba suferise un şoc nervos. Ghemuit în genunchi, cu palmele lipite de obraji nu-şi putea stăpîni hohotele de plîns.

— Trebuie să-l ducem în sanie, spuse Leszek. Mă duc după vizitiu, pentru că singuri nu reuşim.

Tocmai voia să plece, cînd pe alee apăru profesorul Dobraniecki. Apariţia lui neaşteptată îi surprinse, dar îi şi bucură.

— Respectele mele, domnule profesor, începu Leszek. A suferit un şoc nervos. Ce-i de făcut ?...

Dobraniecki stătea însă nemişcat privind tăbliţa de pe cruce.

— Trebuie să-l ducem în sanie, interveni Marysia.

Dobraniecki scuturâ din cap.

— Nu, lăsaţi-l pe tatăl dumneavoastră să plîngă.

Şi văzînd ochii larg deschişi ai celor doi tineri, adăugă:

— Acesta este tatăl dumneavoastră, profesorul Rafał Wilczur... Slavă Domnului, şi-a redobîndit memoria... Veniţi, să mergem mai departe... Să-l lăsăm să plîngă.

Stăteau în apropiere şi Dobraniecki, în frînturi de fraze, le povesti totul.

Între timp se vede că lacrimile i-au adus uşurare vraciului. Se ridică anevoios, dar nu se îndepărtă. Marysia alergă spre el şi îşi lipi faţa de braţul lui. Nu vedea nimic, fiindcă lacrimile îi umpleau ochii, dar auzea vocea lui şoptită :

— Odihneaşcă-se-n pace...

Soarele asfinţea, cerul la orizont era scăldat în roşu şi auriu, iar pe zăpadă se întindeau umbre albăstrui, primele semne ale unui amurg de iarnă timpuriu.

PROFESORUL WILCZUR

Capitolul I

Profesorul Jerzy Dobraniecki aşează receptorul cu o mişcare înceată şi fără să-şi privească soţia, spuse pe un ton aparent detaşat :

— Sîmbătă avem adunarea generală a Uniunii Medicilor.

Doamna Nina întrebă fără să-şi ia ochii de la el :

— Şi ce a mai vrut Biernacki ? El a telefonat, nu-i aşa ?

— Ah, o nimica toată. Nişte aranjamente organizatorice, spuse Dobraniecki şi dădu din mînă.

Doamna Nina îşi cunoştea prea bine soţul, pentru ca masca indiferenţei de pe faţa lui să rămînă impenetrabilă pentru ea. Presimţea că o nouă lovitură se abătuse asupra lui, că avusese loc un nou dezastru, sau cel puţin suportase o înfrîngere dureroasă, că, iată, suferise un eşec pe care voia să i-l ascundă.

Ah, omul acesta slab, omul acesta care nu ştie să lupte, care cedează altora, rînd pe rînd, toate poziţiile pe care le deţine, şi este mereu împins în umbră, în masa cenuşie a medicilor. Îl ura în asemenea clipe.

— Ce a vrut Biernacki ? întrebă apăsat.

Dobraniecki se ridică şi plimbîndu-se prin cameră începu să vorbească pe un ton condescendent persuasiv :

— Fără îndoială... Au dreptate... Wilczur merită... Apoi şi eu merit puţină odihnă. Atîţia ani am fost preşedintele Uniunii... Şi nu putem uita că Wilczur are dreptul la o anumită recompensă morală pentru toate nenorocirile prin care a trecut...

Doamna Nina izbucni într-un rîs scurt şi tăios. Din ochii ei mari şi verzi fulgera o ironie dispreţuitoare. Un rictus al buzelor, al frumoaselor ei buze, de imaginea cărora nu putea scăpa nici atunci cînd lucra, desena acum o linie plină de repulsie.

— Recompensă ?... A primit-o demult cu vîrf şi îndesat ! Cred că tu eşti orb ! Îţi ia funcţiile una după alta. Ţi-a luat conducerea spitalului, studenţii, pacienţii, veniturile... Recompensă !

Dobraniecki îşi încruntă sprîncenele şi spuse pe un ton care nu admitea împotrivire :

— Pe toate le merită, Wilczur este un mare învăţat, un chirurg genial.

— Da ? Atunci tu ce eşti ? Acum şase ani, cînd m-am căsătorit cu tine, te credeam convins că eşti cel mai bun chirurg şi o celebritate în ştiinţă.

Dobraniecki schimbă tonul. Se sprijini de marginea biroului, se aplecă asupra soţiei şi începu blînd :

— Dragă Nina, trebuie să înţelegi că există o anumită scară, o anumită ierarhie, că sînt diferite grade ale capacităţii şi valorii umane... Cum poţi să-mi reproşezi faptul că am tăria să fiu atît de lucid încît să apreciez singur că, din multe puncte de vedere, sînt inferior lui Wilczur ?... De fapt...

— De fapt, îi luă ea vorba, nu avem despre ce discuta. Tu-mi cunoşti părerea în această problemă. Dacă ţie îţi lipseşte ambiţia şi voinţa de a învinge, află că mie îmi prisoseşte. Nu mă pot împăca defel cu rolul de soţie a unei nulităţi. Şi te avertizez că dacă în cele din urmă vei fi nevoit să profesezi în vreo văgăună, eu nu merg cu tine.

— Nina, nu exagera.

— Ah, aşa se va sfîrşi. Crezi că eu nu ştiu. Wilczur îl favorizează acum pe docentul Biernacki. Te vor împinge pe treapta cea mai de jos ! Eu nu am cu ce-mi scoate haina de blană ! Pe tine însă asta nu te interesează, dar eu nu pot să suport, nu sînt făcută pentru ca să fiu nevasta unui calic. Şi te previn...

S-a oprit, dar în vocea ei răsunase o ameninţare mult prea evidentă.

Profesorul Dobraniecki spuse încet :

— Nu mă iubeşti, Nina, nu m-ai iubit niciodată...

Ea scuturâ din cap :

— Te înşeli. Dar eu pot iubi numai un bărbat adevărat. Unul adevărat, înseamnă unul care luptă, care în-

vinge, unul care nu cunoaște hotarele sacrificiului pentru femeia sa.

— Nina, îi reproșă, nu fac eu tot ce-mi stă în putere ?

— Nu faci nimic. Sîntem tot mai săraci, tot mai puțin se uită lumea la noi, sîntem împinși în umbră. Iar eu nu sînt făcută să trăiesc în umbră, și ține minte că te-am avertizat !

Se ridică și se îndreptă spre ieșire. Cînd era cu mîna pe clanță, Dobraniecki o strigă :

— Nina !

Întoarse capul. În ochii ei, care cu o clipă mai înainte scînteiau de furie, nu zări decît o răceală înspăimîntătoare.

— Ce mai vrei să-mi spui ? întrebă ea.

— Ce-mi ceri ?... Cum să procedez ?

— Ce ?... Făcu trei pași spre el și spuse apăsat : Distruge-l ! Dă-l la o parte ! Fii tot atît de necruțător ca și el și vei reuși să-ți păstrezi poziția !

După o clipă adăugă :

— Și pe mine... Dacă ții la asta.

Rămas singur, se lăsă greu în fotoliu și căzu pe gînduri. Nina nu vorbea în vînt. Și își dădea atît de bine seama că o iubește, că fără ea, viața ar fi pentru el lipsită de farmec și de sens. Cu șase ani în urmă, cînd i-a cerut mîna, putea socoti că nu-i cerșește dragostea. Ce-i drept era mult mai în vîrstă decît ea, dar era în culmea succesului, a celebrității și gloriei. Și a sănătății.

Din acest punct de vedere, ultimii trei ani au fost îngrozitori. Insuccesele profesionale și bănești 'i-au zdruncinat sistemul nervos. Ascundea de Nina crizele hepatice tot mai dese, dar nu-i putea ascunde urmările lor. Se îngrășa, dormea rău, pe fața tumefiată îi apăruseră pungi verzui sub ochi.

Nina nici nu-și închipuia cîtă suferință îi produceau înfrîngerile. Îi reproșa lipsa de ambiție, tocmai lui, care a fost condus toată viața de ambiție, pe care ambiția l-a ridicat pe culmi !

Căderea lui a început în ziua aceea nenorocită, cînd a fost regăsit, sau mai bine zis, cînd el l-a regăsit pe dispărutul profesor Rafał Wilczur. Cît de bine își amintea

ziua aceea ! O sală de tribunal întunecată, iar pe banca acuzaților un țăran bărbos, într-un suman jerpelit, un vraci, un vraci dintr-un sat de la marginea țării, judecat pentru practici interzise, pentru operații efectuate cu instrumente de lăcătușerie, primitive, ruginite, pentru operații care au salvat viața multor oameni necăjiți din niște sate urgisite...

Vraci...

Profesorul Jerzy Dobraniecki a fost primul care a recunoscut în el pe fostul lui șef și mentor, pe profesorul Rafał Wilczur, după a cărui dispariție, în mai bine de zece ani, i-a luat, i-a ocupat, i-a cucerit pe rînd toate pozițiile în știință, în practică, în viață.

Prin urmare, avea el dreptul să tăinuiască descoperirea făcută, avea el dreptul să-l condamne pe Wilczur la o nesfîrșită vegetare în mizerie și în necunoașterea propriei personalități, a numelui, a titlurilor, a originii ?... Astăzi profesorul Dobraniecki nu voia să se gîndească la toate acestea. Știa un singur lucru : ziua aceea de neuitat de acum trei ani devenise un blestem al vieții lui.

Rafał Wilczur și-a revenit repede din amnezia îndelungată. Și-a redobîndit memoria tot atît de repede pe cît de repede o pierduse cîndva, și o dată cu memoria și-a redobîndit tot universul în care trăise pînă la acel tragic accident. A revenit la catedră, Dobraniecki primind alta, secundară, a preluat conducerea spitalului și a clinicii chirurgicale universitare, iar regăsirea zgomotoasă i-a sporit și mai mult celebritatea. Celebritatea, banii și onorurile.

Iată, chiar astăzi i se cerea lui Dobraniecki să renunțe benevol la președinția Uniunii și să avanseze candidatura lui Wilczur, care va fi primită cu aclamații. Da, ei toți consideră acest lucru normal. Ei toți, cu alte cuvinte colegii, ei, adică pacienții, ei, adică studenții facultății de medicină. Pentru ei toți este evident că Wilczur merită întîietate. Și chiar el, doctorul Jerzy Dobraniecki, îi spusese adineaori soției că și el consideră la fel.

Dar nu era adevărat.

În el totul se revolta împotriva realității, împotriva imperativului de a renunța la pozițiile dobîndite. Cu cît îl încovoiau mai mult insuccesele, cu atît mai violente și mai puternice deveneau în el furia, disperarea și ura. De

aceea se temea de discuţiile cu Nina pe această temă. Se temea ca din firea ei pătimaşă şi nestăpînită să nu sară o scînteie pe revolta adunată în el.

Iar revolta sporea necontenit. Astăzi Nina îi spusese pentru întîia oară limpede, fără nici un menajament, că nu are bani să-şi scoată haina de blană. Ce-i drept avea o mulţime de blănuri şi putea foarte bine să se lipsească de una nouă, cu toate acestea recepţionase cuvintele ei ca pe o palmă pe obraz. Era mîndru că pînă acum nu-i refuzase nimic, că o acoperea cu cadouri scumpe, că pentru ea cumpărase acel mic palat din strada Frascati, că pentru ea ţinea atîţia servitori şi limuzine luxoase, că pentru ea dădea recepţii fastuoase. Poate că nu numai pentru ea, ci şi pentru el, dar în toată bogăţia aceasta cea mai mare plăcere o simţea atunci cînd în ochii ei întîlnea strălucirea mîndriei, a mîndriei provocate de puterea, de întîietatea pe care i-o asigura în societate poziţia şi celebritatea soţului.

Nina... S-o piardă... Aşa ceva i se părea lui Dobraniecki de neimaginat, dar ştia că dacă nu se va întîmpla vreo minune, dezastrul e inevitabil. De trei ani veniturile îi scădeau continuu, dar nu se putea hotărî să mai limiteze luxul în care trăia. Dacă lipsa banilor îl silea să limiteze ceva, îşi limita propriile cheltuieli, străduindu-se să ascundă acest lucru în faţa soţiei. Lucra tot mai mult, îşi asuma tot mai multe operaţii, fără să dispreţuiască nici micile onorarii, care-i picurau adeseori în rate de la pacienţii aproape săraci. În acelaşi timp, datoriile îi sporeau. Ca să-şi plătească datoriile pentru care ipotecase vila, a trebuit să facă un împrumut important, dar nu-şi putea plăti dobînzile.

— Asta-i o nimica toată, îşi spunea posomorît. Eu aş reuşi să mă împac şi cu asta, să mă mut într-o casă mai modestă, dacă Nina n-ar face din asta o tragedie.

Dobraniecki însuşi suferea mai mult din cauza pierderii poziţiei sale în societate, pe care i se părea că o dobîndise o dată pentru totdeauna în timpul absenţei lui Wilczur.

Nu mai departe decît ieri suferise o nouă umilinţă. La curs nu-i venise nici un student. A fugit din aulă de parcă

l-ar fi urmărit privirile batjocoritoare ale pereților goi. Era în pragul sinuciderii. Totul s-a terminat însă cu o criză dureroasă de ficat, apoi, o zi întreagă, cu un vijiit în urechi, provocat de dozele exagerate de beladonă. Din fericire în ziua aceea a avut o serie de operații simple, ușoare, care nu impuneau o concentrare deosebită și inventivitate, așa că i-au reușit în totalitate.

— Distruge-l...

Așa spusese Nina. Dobraniecki rise scurt și trist. Cum să-l distrugă el pe Wilczur !... Să ia studenții de mînecă și să-i ducă la cursurile lui, să se răzbune pe tinerii medici care preferau să asiste la operațiile în spitalul lui Wilczur, sau să-i racoleze pacienții bogați, fiindcă aici nu putea fi vorba de nici o concurență, cu toate că toți știau că Dobraniecki ia mult mai puțin pentru o operație și, mai mare rușinea, a ajuns să se și tîrguiască.

Se uită la ceas. Se apropia ora cinci. Astăzi e ziua de primire a Ninei. În curînd vor începe să se adune oaspeții. Tot mai puțini oaspeți. Salonul lor devenea tot mai puțin atractiv. Erau mulți numai cînd se răspîndea știrea că vine și profesorul Wilczur...

— Distruge-l, spusese Nina.

Să-l distrugi pe Wilczur însemna să-i distrugi celebritatea, să distrugi încrederea pacienților în infailibilitatea diagnozelor lui, în siguranța mîinii lui.

Se ridică și începu să umble prin cameră. Mai erau și alte mijloace. O muncă de furnică, sau mai degrabă de cîrtiță, care să ducă la subminarea, la erodarea acelei încrederi cu ajutorul slăbiciunilor care-i rămăseseră lui Wilczur din perioada amneziei. Dar lui Dobraniecki îi repugnau asemenea mijloace de luptă. Știa că Wilczur păstrase din practica lui de vraci o înclinație deosebită pentru anumite plante și alifii de valoare îndoielnică, dar mai știa că acele mijloace primitive nu puteau face nici un rău bolnavilor și de aceea nu elogia comportarea Ninei, care nu scăpa nici un prilej să ia în derîdere această practică și să facă uz de toate farmecele sale ca să transmită ironia ei și tinerilor medici care-i vizitau.

Agitația împotriva lui Wilczur dădea totuși anumite rezultate. Prin spitale și prin clinici începuseră să circule

numeroase anecdote, în care Dobraniecki recunoștea umorul răutăcios al soției sale. Cea mai proaspătă promoție de medici prelua aceste note ironice cu plăcerea izvorîtă din resentimentul propriu acestei vîrste față de tot ce nu e modern, pentru ca subminînd prestigiul unui maestru reputat să și-l sporească pe al lor. Se întîmpla ca unii dintre ei să se împotrivească categoric dorinței pacienților lor de a-l convoca pe Wilczur la consult. Acestea erau însă cazuri rare.

Cu vreo cîteva săptămîni în urmă, în unele cotidiene varșoviene apăruseră niște note și foiletonașe care făceau uz de materialul acela anecdotic. Ce-i drept, Wilczur nu era vizat nominal, dar toți își puteau închipui despre cine e vorba. Dobraniecki bănuia, și nu fără dreptate, că autoarea lor e Nina. În ultima vreme întîlnise în casa lor cîțiva ziariști, pe care nu-i mai văzuse pînă atunci. Interesul neașteptat al Ninei pentru oamenii presei nu putea scăpa atenției lui Dobraniecki.

Toată acțiunea Ninei trezea în el nu numai dezgust, ci și trista convingere că toate aceste jumătăți de măsură în lupta pentru existență sînt ineficiente.

— Distruge-l, îi spusese Nina, dacă ții la mine...

Dobraniecki își mușcă buzele și se opri la fereastră. Printre crengile copacilor, despuiate de toamnă, licăreau luminile dese și albe ale felinarelor, tot mai puternice pe măsură ce se înserа. Orașul îndepărtat mormăia într-o forfotă uniformă. În apropiere, pe asfaltul umed, scîrțîiră pneurile unui automobil care se opri în fața vilei.

Soseau primii oaspeți. Trebuia să se îmbrace.

Capitolul II

Profesorul Wilczur se întrerupse o clipă. Privirile lui alunecau prin aula plină pînă la refuz. Era o liniște deplină. Simțea că fiecare cuvînt al lui ajunge drept la inima studenților, că fiecare inimă îi răspunde cu un ecou viu.

— Chemarea medicului, răsună iar vocea lui, este creația celei mai mari și mai nobile iubiri, a iubirii față de

aproapele nostru, sădită în inimile noastre secătuite. Chemarea medicului înseamnă credinţă în frăţie, înseamnă dovada cea mai înaltă a comuniunii umane. Iar cînd veţi porni în lume, ca să vă îndepliniţi menirea, ţineţi minte în primul rînd un lucru : iubiţi oamenii.

A mai rămas o clipă nemişcat şi tăcut, apoi a zîmbit, şi-a înclinat uşor capul şi a părăsit aula cu pasul lui greoi, dar energic.

De cîte ori, de cîte sute de ori n-a străbătut el acest coridor lat, la sfîrşitul cursului, urmărit de larma care răbufnea în aulă după ieşirea lui. Astăzi însă nu fusese un curs ca toate celelalte, iar profesorul Wilczur nu vorbise studenţilor săi despre lucruri obişnuite. El însuşi nu era într-o dispoziţie obişnuită.

În ultimele săptămîni ajunseseră la el ştiri tot mai ciudate şi mai dureroase. La început l-au surprins într-atît încît l-au uluit. I se părea ceva cu totul întîmplător, de neînţeles, de-a dreptul absurd. Nu pentru că se refereau la el : dacă s-ar fi spus asemenea lucruri calomnioase la adresa profesorului Dobraniecki, a doctorului Rancewicz, Biernacki sau a tînărului Kolski, Wilczur ar fi fost la fel de zguduit.

Pînă în ziua de astăzi nu voia şi nu putea să creadă că toată această campanie calomnioasă îndreptată împotriva lui ar fi o acţiune organizată şi că ar avea aceeaşi sursă. Nu credea pentru că nu avea duşmani. Nu a dorit rău nimănui, nu a făcut rău nimănui. Toată viaţa a rămas credincios principiilor pe care le-a expus la sfîrşitul cursului de astăzi.

— E imposibil, repeta străbătînd coridorul luminos.

Abia în faţa decanatului privi ceasul. Era unsprezece. Spre uimirea lui, în prima încăpere zări cîţiva bărbaţi pe care nu-i cunoştea. La intrarea lui, s-au ridicat, iar secretarul îi explică :

— Domnii sînt de la presă. Vă roagă să le acordaţi un interviu.

Wilczur zîmbi.

— Tot nu v-ajunge ? Credeam că după trei ani, aţi reuşit să satisfaceţi curiozitatea cititorilor dumneavoastră. O să-i plictisiţi cu persoana mea şi cu avatarurile mele.

— Nu, domnule profesor, interveni unul dintre ziariști. De data aceasta ne interesează noul dumneavoastră pacient.

— Pacient ? Care pacient ?

— Leon Donat.

Wilczur desfăcu brațele.

— Ce pot eu să vă spun... Nu-i nimic grav. După cîte știu din relatările colegilor mei din Milano, operația va fi ușoară și nu va avea nici un fel de consecințe.

— Totuși, domnule profesor, e vorba de operarea unui laringe, a unui laringe care aduce cîteva milioane de zloți pe an. Și apoi mai e și popularitatea lui Donat. Dumneavoastră înțelegeți că această operație este evenimentul care interesează astăzi, în cel mai înalt grad, nu numai Varșovia, ci întreaga Europă, ba chiar întreaga lume. Orice ați vrea să ne spuneți, va fi ceva senzațional.

— Ei, bine, căzu de acord Wilczur. Totuși, trebuie să plec la spital, așa că pe drum vă stau la dispoziție cu orice informație.

Jos aștepta limuzina mare și neagră a profesorului. Ziariștii s-au instalat în limuzină, și în timp ce străbăteau străzile aglomerate notau cu scrupulozitate argumentele profesorului Wilczur.

Copleșit de activități, Wilczur abia acum își dădu seama că într-adevăr astăzi ochii a milioane de admiratori ai marelui cîntăreț vor fi ațintiți asupra spitalului său. Doctorița Lucia Kańska îi spusese încă de ieri că toată presa poloneză înregistrase cu multă satisfacție știrea că Donat, neavînd încredere în chirurgii italieni, francezi și germani, se hotărîse să-i încredințeze operarea laringelui său tocmai lui, profesorului Wilczur, și de aceea făcuse o călătorie atît de lungă pînă la Varșovia.

Cu toate că din descrieri și din fotografii rezulta că operația e într-adevăr banală și simplă, Wilczur nu se mira de teama cîntărețului, pentru care vocea reprezenta întreaga rațiune a existenței sale, iar un mic tremur al mîinii chirurgului în timpul intervenției îl putea lipsi de voce și de venituri colosale.

Sosind la clinică, Wilczur observă că aici domnește o încordare generală. În primul rînd, în fața porții se adunase o mare mulțime în așteptarea cîntărețului. În hol

și pe coridoare era o mișcare permanentă. Wilczur s-a despărțit de ziariști și în drum spre cabinetul său aruncă o privire în cabinetul internistului de serviciu. O zări pe soră și întrebă :

— Cine e de serviciu astăzi ?

— Doctorița Lucia Kańska, domnule profesor.

Dădu din cap. Bine !

În cabinetul lui îl găsi pe profesorul Dobraniecki discutînd ceva cu tînărul Kolski. Amîndoi erau înfierbîntați de discuție, dar cînd Wilczur intră, își întrerupseră discuția. L-au salutat în tăcere, apoi Kolski îi prezentă, scurt și la obiect, starea cîtorva pacienți și încheie :

— Pe inginerul Lignis ați promis că-l consultați dumneavoastră personal. Doamna Laskowska și domnul Rzymski v-au rugat să-i vizitați personal. Asta-i tot la etajul al treilea. Sărmanul acela care a fost adus aseară cu fractură de bazin, a avut spre dimineață o hemoragie internă și este în agonie. Se pare că nu se mai poate face nimic.

— Îți mulțumesc, colega, îi răspunse Wilczur și aruncîndu-și o privire spre ceas, adăugă : Trebuie să văd, în primul rînd, laringele lui Donat. Sala mică de operații este pregătită ?

— Da, domnule profesor.

— De cea mare ai nevoie dumneata cel puțin vreo patru ore, nu-i așa ? se adresă Wilczur lui Dobraniecki. Aș fi bucuros dacă ai reuși să-l salvezi.

Dobraniecki ridică din umeri.

— E o situație disperată. O șansă la o sută.

În timp ce Wilczur își îmbrăca halatul, sub ferestre se auzeau vociferări tot mai puternice. Medicii zîmbeau. Se înțelegeau fără cuvinte. Kolski remarcă :

— Oamenii apreciază mai mult arta decît sănătatea ! Nici unul dintre noi nu s-ar bucura de asemenea ovații.

— Dumneata, colega, uiți de profesorul Wilczur și de popularitatea lui, aruncă în treacăt Dobraniecki.

— Popularitatea mea nu se datorează faptului că sînt medic, ci faptului că am fost pacient, răspunse Wilczur și părăsi cabinetul. Imediat în urma lui ieși Kolski.

Dobraniecki se lăsă greu în fotoliu. Chipul lui parcă încremenise de încordare. Apoi apăsă pe sonerie. În cabinet intră o soră medicală.

— În ce salon a fost instalat Donat ? întrebă scurt Dobraniecki.

— În patrusprezece, domnule profesor.

— Operaţia mea e la ora unu ?... Te rog să ai grijă să fie anunţat doctorul Biernacki. Mulţumesc.

După ce a ieşit sora, s-a ridicat şi a aruncat o privire spre ceas. Mai aşteptă o jumătate de oră, apoi ieşi. O scară largă de marmură ducea la etajul întîi. Numărul patrusprezece era chiar lîngă scară. Bătu şi intră. Donat tocmai se îmbrăca, ajutat de o soră. Zărindu-l pe Dobraniecki, strigă vesel :

— O, profesore ! Mă bucur că te văd. Aveţi de gînd să mă tăiaţi astăzi.

— Bună ziua, maestre. Arăţi excelent, spuse Dobraniecki şi reţinu mîna cîntăreţului între palmele sale. Dar de ce foloseşti pluralul ? Doar ai cerut categoric să te opereze Wilczur. Dragă maestre, nu ai încredere în vechiul dumitale medic.

— Am deplină încredere în dumneata, profesore. Donat făcea eforturi să rîdă.

— Să lăsăm asta, răspunse pe un ton degajat Dobraniecki. Spune-mi ce mai e nou la dumneata ? Fireşte, nu mă refer la succesele artistice, pentru că despre ele e plină presa, dar cum mai stai cu treburile personale. Tot atît de nestăpînit te foloseşti de succesele dumitale amoroase ?

Donat izbucni într-un rîs sincer :

— Ah, de asta nu se satură omul niciodată ! Ochii îi scînteiau.

— Ar trebui să mai cruţi inimile femeilor, metaforic vorbind, iar pe a dumitale fără nici o metaforă, glumi Dobraniecki.

Şi nu vorbea lipsit de temei. Cu toată înfăţişarea lui înfloritoare, a unei construcţii aproape atletice şi a unui temperament dezlănţuit, încă din adolescenţă, Donat nu avea o inimă prea rezistentă. Mama lui, folosindu-se de

relațiile apropiate cu Dobraniecki, îi cerea adeseori sfaturi pentru fiu.

Donat tocmai povestea cu însuflețire despre o nouă aventură, cînd se auzi o bătaie în ușă. Era doctorița Lucia Kańska. Conform regulamentului, trebuia să-l consulte pe pacient înaintea operației. Găsindu-l însă aici pe profesor și pe pacient pregătit pentru masa de operații, se opri în prag.

— Pe mine mă cauți ? întrebă Dobraniecki. Foarte bine că te văd. Fii amabilă, te rog, și consultă-mi bătrînelul de la 62. În curînd intră pe masa de operație. Nu i-ar strica, dacă socotești indicat, cîteva injecții de întărire. Îți mulțumesc, domnișoară, și grăbește-te.

Doctorița Lucia voia să întrebe ceva, dar Dobraniecki se și întorsese spre Donat, întrebîndu-l :

— Și mai departe, maestre ?

— Foarte frumoasă fată, își exprimă Donat interesul. E medic ?

— Da, e o tînără internistă de la noi, îi explică Dobraniecki.

Cîteva minute mai tîrziu își făcu apariția doctorul Kolski, însoțit de un infirmier.

— Maestre, e timpul să mergeți în sala de operații.

Operația a început punctual.

Intervenția nu era nici dintre cele primejdioase, nici dintre cele dificile. Dar din grijă pentru laringele pacientului anestezia locală era contraindicată, așa că lui Donat i s-a făcut anestezie generală.

La operație asistau doctorii Januszewski și Kolski. Lumina puternică a proiectorului se răsfrîngea în oglindă și, multiplicată, lumina interiorul laringelui supus operației. În partea dreaptă, lîngă ganglion, apăruse o excrescență cît o jumătate de alună și de o culoare mai întunecată decît mucoasa care o înconjura. Ce-i drept, deocamdată ea nu-i periclita vocea lui Donat și fiind o neoformație benignă nu i-ar fi periclitat niciodată viața, totuși, în ultima vreme începuse să crească și era mai indicat să fie extirpată. Cu această ocazie mai trebuiau rezolvate niște aderențe, urmarea unei laringite de anul trecut. După aprecierea profesorului Wilczur, toate aceste operații nu trebuiau să depășească douăzeci și cinci, treizeci de minute.

În sala de operații, ceasul electric măsura cu exactitate secundele. Minutarul tocmai se apropia de minutul al unsprezecelea, cînd doctorul Kolski, care urmărea pulsul pacientului se întoarse repede spre sora medicală ce stătea în spatele lui și făcu un semn nerăbdător cu mîna.

Nu era nevoie de cuvinte.

Degetele îndemînatice ale surorii medicale și umpluseră seringa, iar o clipă mai tîrziu acul pătrunse sub pielea pacientului. Mai trecură cîteva minute și operația a trebuit repetată.

După optsprezece minute, profesorul Wilczur a fost nevoit să întrerupă operația.

Sala răsună de zgomotul pașilor grăbiți. Căruciorul cu aparatul cu oxigen. Respirație artificială. Alte injecții.

În minutul al douăzeci și cincilea, pacientul nu mai trăia.

Cauza decesului nu mai necesita nici o explicație. Era clar pentru toți : inima pacientului nu suportase narcoza. Profesorul Wilczur își scoase mănușile și masca, chipul lui încremenise. Nu avea ce să-și reproșeze, cu toate acestea moartea unui om în spitalul lui, în timpul unei intervenții chirurgicale efectuate de el, și încă a unei intervenții atît de banale, reprezenta pentru el o adevărată lovitură.

Nu se gîndea încă la ecoul pe care-l va avea acest tragic accident, la consecințele lui, pentru el personal era ceva îngrozitor că din cauza unei neglijențe de neînțeles, din cauza greșelii sau lipsei de conștiinciozitate a cuiva, în spitalul pe care îl conducea și-a pierdut viața un om care cu numai o jumătate de oră în urmă îi încredințase zîmbitor și plin de optimism sănătatea și viața sa.

În privirile personalului, Wilczur descoperi reflectarea propriilor gînduri. Părăsi sala de operații în tăcere. În garderobă își scoase încet halatul, strivit parcă de o uriașă oboseală.

Cînd a intrat în cabinetul său, găsi acolo aproape tot personalul superior al spitalului : doctorul Rancewicz, conferențiarul Biernacki, căruia îi revenise ticul nervos, Dobraniecki care trăgea tăcut din țigară, Kolski, palid, cu fața posomorîtă, Żuk, doctorița Lucia Kańska și încă vreo cîteva persoane. Domnea o liniște deplină. Profesorul Wil-

czur se apropie de fereastră și după o tăcere îndelungată, întrebă fără să-i privească :

— Care dintre colegii internişti a fost de serviciu astăzi ?

După o pauză scurtă, se auzi vocea înceată și tremurîndă a doctoriței Kańska.

— Eu, domnule profesor.

— Dumneata ? întrebă Wilczur parcă ușor surprins. L-ai consultat înainte de operație ?

Acum se întoarse și o privi cu reproș. Tocmai ea, pentru care nutrea cea mai mare simpatie, în care avea cea mai mare încredere, căruia îi prevestea un viitor strălucit, tocmai ea săvîrșise această cumplită neglijență...

— Ai uitat să-l consulți ?

Doctorița Lucia scutură din cap.

— Nu am uitat, domnule profesor, dar cînd m-am dus în salonul lui, l-am găsit acolo pe domnul profesor Dobraniecki. Domnul profesor Dobraniecki mi-a cerut să consult un alt pacient... și am crezut că l-a consultat dînsul pe Donat... Așa am înțeles, așa am avut impresia.

Privirile celor prezenți se îndreptară spre Dobraniecki, care se înroși puțin și ridică din umeri.

— L-ai consultat dumneata ? întrebă Wilczur.

În privirile lui Dobraniecki licări furia.

— Eu ? De ce ? Aceasta-i obligația internistului de serviciu.

Capul lui ridicat cu semeție și trăsăturile încruntate exprimau indignare.

— Mi s-a părut... începu doctorița Lucia cu vocea înecată de lacrimi, am avut impresia...

— Și ce-i cu asta ? întrebă ironic Dobraniecki. Dumneata îți îndeplinești obligațiile, obligațiile de care depinde viața pacientului numai atunci cînd nu ți se pare nimic, cînd nu ai impresii ?...

Doctorița Lucia își mușcă buzele pentru a nu izbucni în plîns. În tăcerea aceea se auzi vocea revoltată a doctorului Kolski :

— Am întîlnit-o pe colega noastră pe coridor și mi-a spus că dumneavoastră ați rezolvat... că îl cunoașteți personal pe Donat...

Dobraniecki își încruntă sprîncenele.

— Tocmai am trecut pe la el, ca pe la o veche cunoștință, ca să schimbăm cîteva cuvinte. Firește, i-aș fi controlat inima, dacă mi-ar fi putut trece prin minte că domnișoara își va neglija cu atîta ușurință obligațiile.

Pe fața Luciei șiroiau lacrimile. Buzele îi tremurau.

— Nu le-am neglijat... Am fost convinsă că... Nu pot să jur, dar sînt aproape sigură că mi-ați dat de înțeles că vă ocupați personal, fiindcă... Eu... niciodată...

Ultimele cuvinte se pierdură printre sughițuri.

— Dacă e cineva vinovat, izbucni Kolski, în nici un caz domnișoara Lucia !

Pe chipul profesorului Dobraniecki apărură pete întunecate. Făcu un pas îndărăt și strigă :

— Ah, da ? Acestea-s metodele ? Văd că se pune la cale o intrigă împotriva mea ! Vreți să aruncați vina asupra mea ! Eu trebuia să răspund pentru indisciplina din spital, pentru iresponsabilitatea unor persoane privilegiate din rîndul personalului ?... Ar fi revoltător dacă absurditatea n-ar fi prea evidentă. O, nu, dragii mei ! Nu mi-e teamă de intrigi și de minciuni. Nu fug de răspundere, atunci cînd, într-adevăr, îmi revine mie, dar acum, cînd mă siliți, nu mai am de gînd să tac. Da, vă spun deschis. Ani de zile am condus această instituție și la mine asemenea accidente erau cu totul excluse. La mine domnea o disciplină absolută, la mine nimeni nu se bucura de privilegii, la mine fiecare trebuia să-și asume întreaga responsabilitate pentru îndatoririle stabilite cu minuțiozitate. Poate că din această cauză am fost considerat un conducător prea aspru, exigent, intransigent, în schimb atunci nu se juca nimeni cu viața oamenilor !... Donat este victima dezordinii care domnește acum aici. Ea l-a ucis pe Donat, și, pe Dumnezeul meu, nu eu sînt răspunzător pentru asta !...

Nu numai cuvintele, dar întreaga atitudine, privire și expresia feței lui Dobraniecki păreau pline de acuzații, de acuzații îndreptate împotriva tuturor celor de față.

În liniștea care a urmat s-a auzit vocea profesorului Wilczur :

— Ți-aș rămîne îndatorat, colega, dacă ai dovedi mai multă stăpînire de sine și dacă nu ai pronunța sentințe.

Nimeni nu ţese intrigi împotriva dumitale, nimeni nu-ţi pune la îndoială meritele, nimeni nu te învinovăţeşte. De tot ce se întîmplă în spital, răspund eu, eu port răspunderea.

— Exact. Şi eu socotesc la fel, răspunse cu un zîmbet ironic Dobraniecki, salută cu o mişcare a capului şi ieşi din cameră.

Ştirea morţii lui Donat pe masa de operaţie a aruncat întreg spitalul într-o stare de deprimare. Fireşte, ştirea a ajuns repede în oraş şi în mai puţin de o oră, holul spitalului era plin de ziarişti şi de fotografi.

Moartea lui Leon Donat, tenor aflat în culmea gloriei, trebuia să facă în întreaga lume o impresie zguduitoare. Dar cum decesul s-a produs în împrejurări atît de neobişnuite, cazul căpăta trăsăturile unei mari senzaţii. Condeiele reporterilor s-au pus pe lucru adunînd frînturi de informaţii de la medici, de la sanitari, ba chiar şi de la oamenii de serviciu. Numai profesorul Wilczur nu a vrut să primească nici un reporter, declarînd că nu are nimic de spus. În schimb adjunctul lui, profesorul Dobraniecki, a acordat bucuros un interviu.

În interviu a subliniat cu toată loialitatea respectul şi preţuirea lui faţă de profesorul Wilczur, eminent chirurg, şi a adăugat că operaţia făcută de el în nici un caz nu putea avea un deznodămînt mortal, şi nici nu ar fi avut dacă nu ar fi existat anumite neajunsuri în organizarea activităţii din spital. În treacăt, a mai arătat că înainte, asemenea cazuri nu au avut loc, nici atunci cînd spitalul era condus de profesorul Wilczur, încă tînăr şi nemarcat de vicisitudini, şi nici atunci cînd el însuşi, profesorul Dobraniecki, a fost aici director.

— Vreau să mă înţelegeţi bine, spunea. Conducerea unei asemenea instituţii solicită foarte multe eforturi, energie nealterată, vitalitate neerodată de experienţe tragice. Fiecare dintre noi medicii ne dăm seama, sau cel puţin ar trebui să ne dăm seama că purtăm o mare răspundere pentru viaţa pacienţilor încredinţaţi nouă, că putem să ne îndeplinim cu demnitate înalta noastră misiune numai atunci cînd avem certitudinea deplinătăţii forţelor noastre spirituale şi intelectuale; care se diminuează chiar şi atunci

cînd viaţa decurge normal. De aceea mă simt obligat să iau cu toată hotărîrea apărarea profesorului Wilczur şi cred că am dreptul să solicit îngăduinţă pentru el.

— Dumneavoastră şi cititorii dumneavoastră ştiţi foarte bine ce evenimente dramatice l-au smuls pentru mulţi ani dintr-o existenţă normală. Vă rog să nu credeţi că atîţia ani de amnezie, de pierdere a memoriei şi de vegetare în condiţii groaznice, în mijlocul gloatei, în mizerie, nu puteau să nu lase urme asupra psihicului, intelectului şi voinţei unui om. Şi aşa este demn de toată admiraţia faptul că profesorul Wilczur a dovedit o asemenea forţă şi vitalitate a spiritului, încît după atîţia ani a reuşit să treacă de la practica de vraci, de la cele mai primitive metode de tratament la conducerea unui mare spital, în care pînă şi cel mai tînăr, şi cel mai energic om ar putea fi timorat de complexitatea problemelor organizatorice, care solicită o permanentă vigilenţă, un control permanent. Vă rog insistent să subliniaţi stima mea deosebită pentru profesorul Wilczur, care rămîne la datorie în pofida vîrstei la care orice medic, a cărui viaţă s-a desfăşurat normal şi liniştit, se gîndeşte la odihnă.

Despărţindu-se de ziarişti, profesorul Dobraniecki a condiţionat publicarea interviului de tipărirea lui fără nici o modificare.

— Fireşte, nu am şi nu pot avea influenţă asupra genului şi calităţii comentariilor cu care veţi socoti de cuviinţă să însoţiţi acest interviu şi cazul în general. Nu aş vrea însă ca în urma deformării cuvintelor mele vreun cititor să-şi poată face o părere eronată despre atitudinea mea faţă de acest caz.

La ora cinci după-amiază, pe străzile Varşoviei apăreau ediţii speciale care aduceau ştirea morţii celebrului tenor. Corespondenţii ziarelor străine transmiteau ample relatări, toate liniile telefonice care făceau legătura cu Berlinul, Viena, Parisul au fost multă vreme blocate.

În oraş nu se vorbea despre nimic altceva. Ediţiile speciale ofereau doar fapte seci, titlurile erau însă semnificative : „Marele cîntăreţ Leon Donat a murit sub cuţitul profesorului Wilczur"..., „Nu s-a controlat inima înaintea operaţiei", „Victima unei neglijenţe condamnabile în spitalul profesorului Wilczur"...

Varşovia fierbea. În faţa spitalului se adunaseră vreo cîteva mii de admiratori ai cîntăreţului decedat : din mulţime se auzeau strigăte împotriva profesorului Wilczur şi a medicilor în general. La ieşirea din spital, doctorul Żuk era cît pe aci să fie brutalizat, iar poliţia a împrăştiat cu greu mulţimea ca să poată trece maşina salvării, care tocmai aducea un pacient.

Şi în spital era o atmosferă apăsătoare. Numai profesorul Wilczur nu-şi întrerupsese activitatea cotidiană. Părea că nu observă expresia de pe feţele subalternilor săi şi nici nervozitatea lor, că nu ştie nimic despre indignarea din oraş, că nu aude larma mulţimii de sub ferestre.

Tocmai terminase vizita de seară şi cobora scările, cînd a fost adus un nou pacient. Doctorul Kolski, care-l asista pe profesor, voia să-l primească el, dar Wilczur s-a apropiat personal de medicul de la salvare. De pe targa cu care cei doi sanitari se îndreptau spre camera de gardă se auzeau gemete slabe, iar drumul era însemnat de picături dese de sînge.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă profesorul Wilczur.

Medicul de pe salvare îi explică : o bătaie cu cuţite, stare critică, cîteva răni adînci în torace şi în pîntece. Numai o intervenţie imediată l-ar mai putea ajuta. De aceea l-am şi adus aici, fiindcă e mai aproape.

— Imediat pe masă ! se adresă Wilczur lui Kolski. Kolski rămase o clipă nemişcat.

— Să-l opereze doctorul Rancewicz ?

— Nu, am să mă ocup eu de el, răspunse Wilczur.

Kolski ieşi în grabă să dea dispoziţiile necesare, apoi, avu grijă ca pacientul să fie dezbrăcat de zdrenţele lui. Era un vagabond, cu faţa nerasă de multă vreme, crestată în cîteva locuri de răni superficiale, dar sîngerînde. Trăgea să moară. Respiraţia inegală, cu duhoare de alcool, aproape că se oprise.

Sala de operaţii era pregătită. A venit şi doctoriţa Lucia, palidă ca o coală de hîrtie, cu ochii roşii de plîns îndelungat.

— Mergeţi acasă, domnişoară, i se adresă Kolski. Am eu grijă de toate. Iar în cazul acesta aproape că nu mai e nevoie de consultaţie. Nu ştiu dacă mai ajunge pînă în sala de operaţii.

Își făcu apariția și profesorul Wilczur. Se aplecă asupra pacientului și se îndreptă ștergîndu-și ochii cu mîna.

— Cine este ? Eu îl cunosc pe acest om. Sînt sigur că l-am mai văzut cîndva.

— Salvarea ne-a lăsat numai numele și prenumele, îl informă Kolski. În cheamă Cyprian Jemioł.

— Jemioł ? repetă profesorul. De unde-l cunosc eu ?

În prag apăru sanitarul și spuse că totul e pregătit. După scoaterea bandajelor provizorii se constată că rănile nu erau nici atît de adînci, nici atît de primejdioase, cum spusese medicul de pe salvare. Una singură era foarte periculoasă. Ascuțișul cuțitului îi despicase mușchii abdominali și o porțiune destul de mare din stomac. Plămînii erau neatinși, dar hemoragia puternică și îndelungată reprezenta cea mai mare primejdie.

— Al doilea cadavru într-o zi în această sală, spuse în șoaptă una dintre surorile medicale doctorului Kolski. De ce face profesorul această operație ?

Kolski nu răspunse. Între timp, profesorul Wilczur, cu mîinile lui mari, sutura cu o uluitoare îndemînare rană după rană. Mintea lui însă lucra intens, căutînd parcă în memorie imaginea acestui om.

— Jemioł, își spunea. Cyprian Jemioł... Sigur îl cunosc.

Operația era încheiată. Pacientul a fost luat viu de pe masă. Scînteia de viață care mai mocnea în el putea tot atît de ușor să se stingă sau să se întețească. A fost dus la etajul al patrulea, în secția celor care nu plăteau, iar profesorul Wilczur a trebuit să se ducă direct din sala de operații în cancelarie, unde îl și așteptau un comisar de poliție și un judecător de instrucție.

Sub presiunea opiniei publice, autoritățile erau nevoite să investigheze în amănunțime cazul morții lui Donat. Profesorul Wilczur a fost informat că la dosar se află deja declarațiile tuturor persoanelor mai importante care aveau vreo legătură cu cazul, iar judecătorul de instrucție îi dădu de înțeles că greutatea acuzațiilor înclină spre doctorița Lucia Kańska, care în timpul cercetărilor nu și-a negat vina. Faptul este confirmat și de declarațiile profesorului

Dobraniecki, acesta însă dă vina pe dezordinea generală din spital.

Profesorul Wilczur a trebuit să depună mari eforturi şi să aducă multe argumente ca să-i convingă că doctoriţa Kańska nu poartă nici o răspundere şi că nici profesorul Dobraniecki nu poate fi acuzat de ceva. Accidentul este urmarea unei neînţelegeri şi numai a unei neînţelegeri. Nu poate fi vorba de rea-voinţă din partea nimănui, dar asemenea neînţelegeri nu trebuie să aibă loc în spital şi profesorul Dobraniecki are dreptate cînd afirmă că moartea lui Donat este urmarea proastei organizări.

— Iar pentru organizare eu sînt aici răspunzător, încheie profesorul Wilczur, şi eu sînt singurul vinovat.

— Se înţelege, domnule profesor, spuse judecătorul de instrucţie în timp ce îşi aranja hîrtiile în servietă, că nu poate fi vorba de nici un proces penal. Trebuie să fiţi însă pregătit că familia regretatului Leon Donat sau societăţile de asigurare, la care defunctul a fost asigurat, pot ridica serioase pretenţii băneşti. Aşa că v-aş sfătui să vă adresaţi din timp avocatului.

— Vă mulţumesc, domnule judecător, spuse Wilczur.

Era ora zece cînd Wilczur părăsi spitalul. Jos o zări pe doctoriţa Lucia care-l aştepta. Îl impresionă înfăţişarea ei. Îi trecu prin minte că sărmana fată, disperată şi copleşită de evenimentele, în sfera cărora s-a trezit fără voia ei, ar putea face vreo nebunie.

Îi zîmbi şi o luă de braţ.

— Ei, dragă domnişoară, mai mult curaj, mai mult curaj. Nu trebuie să te frămînţi atîta. Nici un om nu poate fi absolut sigur de infailibilitatea tuturor acţiunilor sale. Şi nici un medic. S-a-ntîmplat, trebuie să treci şi peste asta, trebuie de acum înainte să fii şi mai atentă, dar nu trebuie să cazi într-o stare depresivă.

Lucia îşi scutură capul.

— Nu, domnule profesor. Aceasta nu e stare depresivă. E disperarea că dumneavoastră aţi putea fi într-adevăr convins de neglijenţa mea. Toate împrejurările sînt împotriva mea... Aş vrea foarte mult să-mi permiteţi să vă explic...

Wilczur o strînse mai puternic de mînă.

— Dragă domnişoară Lucia...

— Nu, nu, domnule profesor, îl întrerupse. Judecînd lucrurile obiectiv, merit să fiu condamnată şi ştiu că nu mai puteţi continua colaborarea cu mine. Nu mai puteţi risca colaborarea cu mine. Sînt gata să accept orice. Vreau doar să mă credeţi, să nu vă îndoiţi... Nu mă fac vinovată nici de neglijenţă, nici de superficialitate... Poate doar de prea mare încredere în bunăvoinţa şi loialitatea... profesorului Dobraniecki. Îmi asum toate consecinţele... Chiar de mi s-ar suspenda dreptul la practică, fie !... Dar vă rog să mă credeţi...

— Dar eu te cred, te cred, dragă domnişoară, o asigură Wilczur. Şi poţi fi liniştită, nimeni nu-ţi va suspenda nimic, vei rămîne în continuare în spital, iar încrederea mea în dumneata nu se va diminua cu nimic.

O vreme au mers în tăcere, apoi Wilczur i se adresă pe un ton neobişnuit de aspru pentru el :

— Dumneata eşti tînără, foarte tînără şi de aceea îţi iert şi singura greşeală de care te-ai făcut vinovată. Acum... Voi încerca să uit că ai putut măcar o clipă să te îndoieşti de bună-credinţa profesorului Dobraniecki, de bună-credinţa oricărui medic. Un medic poate greşi, dar nu există pe lume, auzi dumneata, nu există pe lume medic care, indiferent de motive, să pună în primejdie viaţa unui pacient. Asta, ca medic, ar trebui să înţelegi... Dumneata trebuie să crezi în asta ! În clipa în care nu mai crezi, trebuie să renunţi la profesiunea de medic.

Lucia interveni pe un ton explicativ :

— Eu am vrut doar să spun, că profesorul Dobraniecki...

— Să nu mai vorbim despre asta, o întrerupse Wilczur cu hotărîre. Ferească Dumnezeu să destăinui cuiva aceste... Ei, să lăsăm asta. Uite şi dumneata ce noapte frumoasă. Cîte stele.

Se aplecă spre ea zîmbind.

— Îmi place toamna. Îmi place toamna. Dar dumitale ?

Capitolul III

Conținutul ziarelor de dimineață au făcut-o pe doamna Nina Dobraniecka să se îmbujoreze. Poruncise să i se aducă toate ziarele și nu era nici unul care să nu fi publicat interviul cu soțul ei. Și aproape toate conțineau comentarii tăioase care înfierau neglijența condamnabilă dintr-un spital care ani de zile fusese renumit pentru ordinea ireproșabilă și nivelul medical ridicat. Unele publicații cereau de-a dreptul retragerea profesorului Wilczur, altele își exprimau temerea că dacă atît de neglijent a fost tratat un pacient bogat și celebru în lumea întreagă, atunci cum sînt tratați acolo oamenii simpli. Toate cotidienele aminteau și faptul că îndelungata amnezie a profesorului Wilczur nu putea rămîne fără influență asupra actualelor lui facultăți spirituale, dovadă fiind și reminiscențele înclinațiilor vrăjitorești spre utilizarea plantelor, chiar și a unora pe care știința le consideră de mult în mod oficial ca lipsite de valoare sau chiar dăunătoare.

Interviul soțului i se părea însă doamnei Nina prea slab. Omul acesta, spunea ea, a scăpat cea mai bună ocazie de a-și zdrobi, de a-și zdrobi definitiv adversarul și de a-l înlătura de pe scenă. Complimentele acelea exagerate la adresa lui Wilczur erau de prisos. Trebuia evidențiată mai bine vîrsta lui și găsită o dovadă a revenirii amneziei. Răsfoind publicațiile, doamna Nina apăsă pe butonul soneriei.

— Domnul profesor s-a trezit ? o întrebă pe servitoare.

— Domnul profesor a plecat acum o oră.

— Acum o oră ? se miră doamna Nina.

Ieri nu se văzuse cu soțul. De moartea lui Donat aflase din edițiile speciale. Încercase de cîteva ori să-l contacteze telefonic, dar de fiecare dată i se spunea că nu poate veni la telefon. S-a întors acasă seara tîrziu, cînd ea dormea. Iar acum a plecat înainte de opt, ceea ce nu făcea niciodată.

— Poți pleca și pregătește-mi baia, o concedie pe servitoare.

Doamna Nina se hotărî să nu piardă timpul. În primul rînd trebuia aflat ce ecou au avut articolele din presa de

dimineață printre cunoscuți, apoi trebuia făcut în așa fel încît personalitățile influente să aibă o atitudine cît mai critică față de Wilczur. Nu era o sarcină prea dificilă în atmosfera creată de evenimente. Toți interlocutorii doamnei Nina își dădeau seama că doamna Dobraniecka, soția adjunctului și a celui mai apropiat colaborator al lui Wilczur poate deține informații mult mai exacte și mai bogate despre desfășurarea operației și despre cauzele morții lui Donat, decît deținea presa.

Și doamna Nina nu le-a înșelat așteptările.

Avea relații întinse, știa să fie convingătoare. Drept urmare, bîrfele și comentariile în jurul tragicei întîmplări sporeau necontenit luînd forma celor mai fantastice ipoteze, presupuneri și suspiciuni. Problema preocupa în așa măsură Varșovia, încît nu putea părăsi nici coloanele presei. Nu era o campanie îndreptată direct împotriva persoanei profesorului Wilczur, în fond însă țintea subminarea poziției lui în lumea medicală și a celebrității lui de chirurg.

Doamna Nina nu făcea parte dintre persoanele care își aleg mijloacele de luptă, nu făcea parte dintre persoanele care se dau înapoi de la orice pas dacă acest pas o putea apropia de țintă. Din această cauză, după cîteva zile, a ajuns cu soțul său la controversă aprinsă.

La un consult convocat în legătură cu un pacient, Dobraniecki a auzit de la doctorul Hryniewicz o acuzație atît de absurdă la adresa lui Wilczur încît dintr-un simplu sentiment de bună-cuviință a trebuit să-l combată. Acuzația se referea la faptul că Wilczur, chipurile, în unele cazuri în loc de tratament „descîntă" bolnavul. O clipă Dobraniecki l-a bănuit pe Hryniewicz că pune la cale o provocare.

— E absurd, colega, spuse însoțindu-și cuvintele de o grimasă. Cum poți crede asemenea absurdități.

— Sora mea a auzit acest lucru de la soția dumneavoastră, i-a răspuns medicul.

Dobraniecki a mormăit ceva despre o confuzie care s-ar fi produs, dar întorcîndu-se acasă a început să-i facă soției reproșuri violente.

— Tu nu cunoști nici o măsură și nu ai simțul rezonabilului. În felul acesta nu faci decît să mă compromiți pe

mine. Nu poți convinge lumea de niște absurdități în care nu crede nici un om cu mintea întreagă.

Doamna Nina ridică din umeri.

— Și uite că au crezut.

— Ori s-au prefăcut, sublinie el.

— Dragul meu, fii convins că dacă vorbești pe cineva de rău, întotdeauna te cred.

— Și totuși, te rog, Nina, să-ți mai temperezi acțiunea. Wilczur își dă foarte bine seama cine are interes să-i strice reputația. În comportarea lui față de mine am observat în ultimele zile tot mai multă reținere și răceală. Dacă își pierde răbdarea îmi poate face foarte mult rău.

— Cum ?

— Foarte simplu. Poate să mă acuze că duc o campanie de defăimare împotriva lui.

Nina zîmbi ironic.

— În fața cui să te acuze ?

— Nu are importanță. În senat, la Uniune sau chiar în presă. Nu uita că se bucură încă de multă autoritate. O operație tragică... nu poate anihila o asemenea autoritate.

Profesorul Dobraniecki avea dreptate. Moartea lui Donat nu reușise să anihileze autoritatea profesorului Wilczur, dar a zguduit-o puternic. Cel mai clar s-a văzut acest lucru la adunarea anuală a Uniunii, în timpul alegerilor.

Poziția lui Wilczur era încă atît de puternică încît Dobraniecki a considerat mai indicat să-și retragă candidatura la funcția de președinte și să-l propună pe Wilczur. A urmat votarea și Wilczur a fost ales. Dar dacă cu două săptămîni în urmă ar fi fost ales cu unanimitate, acum a avut o neînsemnată majoritate și multe abțineri.

Wilczur n-a fost prezent. Profund afectat de necazurile lui, uitase de adunare, iar cînd a fost înștiințat de rezultat a adresat Uniunii o scurtă scrisoare declarînd că nu poate accepta alegerea. Și-a motivat refuzul afirmînd că e obosit și că funcțiile publice ar trebui ocupate de oameni mai tineri. În realitate, îi crea repulsie gîndul că acceptînd alegerea ar trebui să fie mereu în contact cu oamenii care au votat împotriva lui, care au dat crezare bîrfelor perfide și calomniilor care circulau prin oraș și

care găseau ecou în multe cotidiene, ba chiar și în publicații de specialitate.

Mai avea și alte necazuri. Într-o zi l-a vizitat reprezentantul unei societăți la care Donat fusese asigurat pentru o sumă colosală. Societatea se plasa pe poziția că răspunderea pentru moartea lui Donat revine profesorului Wilczur și că el trebuie să suporte asigurarea. Pentru Wilczur aceasta echivala cu ruina.

Cu toate acestea, a declarat, fără nici o ezitare, că este gata să acopere întreaga sumă. Putea el să se expună la un proces, la expertize, la scoaterea la lumină a tuturor bănuielilor care se acumulaseră nu numai în el, dar și în Lucia Kańska, în Kolski și cu siguranță în mulți alții? Ar trebui să apară în fața tribunalului, iar unul dintre ei ar aborda și aceste chestiuni, ar exprima aceste bănuieli. Pe Wilczur îl cuprindea oroarea și scîrba chiar și numai cînd se gîndea la ele.

Nu, nu putea accepta așa ceva.

În felul acesta într-o singură zi a pierdut aproape întreaga avere. Spitalul, vila, casa din Pulawska, toate au trecut în proprietatea societății de asigurări. Direcțiunea acestei societăți i-a arătat și așa multă înțelegere și bunăvoință menținîndu-l în fruntea spitalului, stabilindu-i venituri relativ ridicate și lăsîndu-i dreptul de a folosi vila toată viața. Datorită acestor împrejurări, chestiunea a fost rezolvată în tăcere și fără zgomot, fapt la care Wilczur ținea cel mai mult. Aparent nu se schimbase nimic. Nimeni nu știa că Wilczur încetase să mai fie stăpînul atotputernic al spitalului și că acum depindea de Societatea de Asigurări a lui Tuchwic.

Nici chiar Wilczur nu simțea această schimbare. De mulți ani nu mai dădea importanță banilor. Cîndva, cînd mai era cu el Beata, lucra și peste zece ore pe zi, credea că oferindu-i strălucirea limuzinelor elegante, a blănurilor și bijuteriilor scumpe îi putea oferi bucurie și fericire. Și iată că într-o zi a lăsat totul, a lăsat și a plecat, luînd-o pe Mariola. Odată cu plecarea ei s-au spulberat și iluziile lui. Toate eforturile de pînă atunci, toată lupta lui grea și îndîrjită i se părea o confuzie ridicolă, o trudă lipsită de sens, o eroare tragică.

Apoi au venit anii... cu totul alți ani... Cine știe dacă n-ar trebui să blagoslovească acei ani petrecuți pe cărările peregrinajului, anii petrecuți în mijlocul unor oameni buni, cînd muncea cu securea în mînă sau cu sacul greu în spinare și muncea pentru o simplă bucată de pîine... Pierderea memoriei. Da. Ani întregi n-a știut cine este, de unde este, cum îl cheamă. Dar n-a fost pierderea memoriei o binefacere pentru el ? N-ar trebui să-i mulțumească Domnului că i-a luat conștiința trecutului, conștiința rănii mortale primite drept în inimă, în inima ce iubea pînă la uitare, de la o femeie, de la femeia iubită mai presus de orice...

Cenușa timpului s-a presărat peste trecut, s-a presărat peste părul lui...

Din trecut i-a rămas numai Mariola... Dar i-a rămas?...

De trei ani, de cînd s-a căsătorit, a văzut-o o singură dată. Nu-i reproșa nici ei și nici lui Leszek acest lucru. Ce să-i faci ?... Fiecare cu viața lui. Puii de pasăre își iau zborul din cuib, își fac alte cuiburi și nu se mai întorc niciodată la cele vechi. Leszek și Mariola au plecat în America și cu toate că scriu des, din scrisorile lor se simte tot mai limpede distanța cîtorva mii de kilometri, granița miilor de alte condiții de existență care-i despart.

Nu au nevoie de mine, își spunea Wilczur, și, fiind bogați, nu vor simți că nu le rămîne nici o moștenire.

Moștenire. Pentru întîia oară i-a trecut prin minte că e bătrîn. Pînă acum munca de zi cu zi și energia lui inepuizabilă îl făceau să nu observe că se apropie de vîrsta la care majoritatea oamenilor se gîndesc la moarte. Cînd a citit aceste cuvinte în interviul lui Dobraniecki, i s-au părut atît de ridicole și de josnice, ca de altfel și celelalte destăinuiri perfide. Zilele și săptămînile treceau, iar el tot mai des se gîndea la bătrînețe.

E drept că și acum, la șapte dimineața era în picioare, iar la opt în spital, dar după-amiezele de cele mai multe ori și le petrecea acasă. De obicei singur.

Se simțea obosit. Atacurile neîntrerupte, la care nu răspundea, îi afectau starea nervilor, iar acest lucru îi înrăutățea sănătatea și buna dispoziție.

Tot atunci a început să bea. Nu era un viciu. Pur și simplu, bătrînul și experimentatul Józef, servitorul lui Wilczur, i-a propus într-o zi să bea un păhărel de coniac.

— Ați cam înghețat, domnule profesor. Vă face bine.

Din ziua aceea, după-amiaza, cînd se așeza în fața căminului din cabinet, lîngă cafeluță stătea și o sticlă cu coniac. Cîteva pahărele îl încălzeau bine, îi luau gîndurile de la realitățile neplăcute și-i creau iluzia detașării și satisfacției, dar în primul rînd îi adormeau nervii, nervii, care în ultima vreme aveau atîta nevoie de liniște.

Atacurile necontenite împotriva lui Wilczur trebuiau să influențeze și pe cei mai apropiați colaboratori ai săi. În spital observase că o parte a personalului avea o atitudine critică față de el și înclina evident spre Dobraniecki, fie din convingere, fie din prevedere, ca să-i intre în grație, în cazul în care s-ar apropia perioada dominației lui.

Aparent, atitudinea lui Wilczur față de Dobraniecki nu s-a schimbat cu nimic. Nevoiți să vină zilnic în contact la spital, participau la consulturi, la consfătuiri. Amîndoi însă se străduiau să se limiteze la ceea ce era strict obligatoriu. Evitau orice conflict. Așa că atunci cînd profesorul Dobraniecki i-a comunicat secretarului să nu-i mai repartizeze pacienți de la etajul patru (secție cu tratament gratuit), Wilczur a primit acest lucru fără nici un protest și de atunci vizita el însuși această secție.

Și tocmai în această secție i s-a întîmplat un lucru neașteptat. În timpul unei vizite a cunoscut un om care a fost înregistrat sub numele de Cyprian Jemioł. Sau mai degrabă Jemioł l-a recunoscut pe Wilczur.

Lucrurile s-au petrecut în felul următor : profesorul a fost înștiințat că pacientul și-a recăpătat cunoștința. Cînd Wilczur a intrat în salonul lui și s-a aplecat asupra bolnavului, acesta a deschis ochii și vreme îndelungată a rămas cu privirea lucidă ațintită pe chipul profesorului, apoi a zîmbit discret și i s-a adresat :

— *How do you do, darling* ?*

— De unde te cunosc eu pe dumneata ? întrebă Wilczur.

Zîmbind, pacientul își dezveli dinții cariați.

— Ne-a făcut cunoștință maestrul de ceremonii la o recepție oferită de prințesa Montecuculi **.

Profesorul rîse.

---

* Ce mai faci, dragă ? (Trad. din lb. engleză.)

** Probabil Montecuccoli, familie de prinți italieni.

— Da, îţi recunosc vocea şi felul de a vorbi.

— Nici nu e greu, *mon cher*. Obişnuiesc să-mi schimb vocea odată în viaţă. În perioada mutaţiei. În ceea ce priveşte felul de a vorbi, ţin să mă exprim elegant.

Profesorul îşi trase scaunul şi se aşeză.

— Şi totuşi, trebuie să ne fi cunoscut demult, foarte demult, spuse gînditor.

Jemioł închise ochii.

— Dacă m-aş mai putea mira de ceva pe această lume, atunci m-aş mira că nu ne întîlnim pe cealaltă. Ce coincidenţă ! Dacă memoria nu mă înşală, cu mulţi ani în urmă domnia-ta ai fost lipsit de posibilitatea de a-ţi continua viaţa de pămîntean şi ai fost expediat *al patres* *. Pe mine cîţiva prieteni buni m-au trimis nu de mult în aceeaşi direcţie. Şi iată că ne întîlnim într-un spital încălzit. Dumneata eşti doctor ?

— Da, spuse Wilczur. Eu te-am operat. Erai incredibil de ciopîrţit.

— Îmi pare foarte rău că ţi-am dat de lucru, *signore. Mille grazzie*. Dar de vreme ce eşti medic, spune-mi, te rog, în primul rînd, dacă nu mi-ai amputat ceva.

— Nu, vei fi complet sănătos.

— E o ştire destul de plăcută. Plăcută pentru Drożdżyk, care cu siguranţă îmi duce dorul şi îşi îneacă în lacrimi frumoşii lui ochi. Îţi aminteşti de Drożdżyk, *dottore* ?

— Drożdżyk ? Profesorul îşi încruntă sprîncenele.

— Da, *my dear*, mă refer la celebrul *établissement* Drożdżyk, *rue* Witebska *quinze* **... Un restaurant de categoria a treia din punct de vedere fiscal, dar de clasa întîi sub aspectul societăţii, al obiceiurilor şi moralităţii. *Établissement Drożdżyk*. Nu-ţi spune nimic ? *Rendez-vous*-urile Varşoviei elegante. *High life* ***... Acolo am avut onoarea şi plăcerea...

Profesorul Wilczur îşi frecă fruntea.

— Nu cumva ?... dumneata... dumneata m-ai acostat atunci pe stradă ?...

---

* La tatăl (trad. din lb. lat.).

** Stabilimentul Drożdżyk, strada Witebska cincisprezece (trad. din lb. fr.).

*** Inalta societate (trad. din lb. engl.).

— *Si, amico* * *Tocino tak, tak imienno* **. Am intrat la Drożdżyk să consumăm o soluție de alcool de patruzeci și cinci de grade, să abordăm unele chestiuni abstracte, ceea ce ne-a și reușit. Din cîte îmi amintesc aveai pe atunci niște neplăceri și, din păcate, un portofel prea burdușit în buzunar. Din ziua aceea ori de cîte ori am făcut elogiul sărăciei, am făcut uz de exemplul dumitale. Întotdeauna am fost de părere că bogăția nu aduce fericirea. Dacă nu ai fi avut atunci atîția bani, nu te-ar fi croit cu parul în cap și nu te-ar fi înecat în groapa de gunoi.

Jemioł îl privi în ochi pe Wilczur și adăugă :

— *Nein, mein Herr*** *vous vous trompez* ****. Eu nu am luat parte. Am aflat totul a doua zi. Folclor. Legendă. Încă o legendă spre meditație asupra efemerității lucrurilor lumești.

Wilczur duse automat mîna la moalele capului, unde mai rămăsese un semn.

— Prin urmare, așa s-a-ntîmplat ?

— Așa, comandante. Nici n-am visat să te mai văd vreodată.

Din ziua aceea profesorul îl vizita destul de des pe Jemioł, care de altfel se însănătoșea repede. L-a dat și în grija specială a domnișoarei Lucia, care s-a ocupat de el cu o ardoare deosebită. Wilczur nu putea să nu observe că această fată tînără se dedică muncii cu o dăruire nemaiîntîlnită, de parcă voia să compenseze greșeala pe care o făcuse. De asemenea, nu putea să nu observe că Lucia îl simpatizează în mod deosebit, că în privirile ei întîlnește multă căldură, compasiune cordială, prietenie și parcă o anumită rugăminte.

Uneori plecau împreună din spital și atunci ea îl conducea pînă acasă. De cele mai multe ori discutau probleme profesionale, dar se întîmpla ca discuția să alunece și spre probleme personale. Așa a aflat că Lucia este orfană. Era din Sandomierz, dar a crescut la Varșovia. La școală și la studii a întreținut-o o mătușă, care a murit acum cîțiva ani. I-a povestit și că a fost logodită, dar la puțin timp

* Da, prietene (trad. din lb. italiană).
** Exact, întocmai (trad. din lb. rusă).
*** Nu, domnule (trad. din lb. germ.).
**** Vă înșelați (trad. din lb. fr.).

s-a convins că tînărul inginer care mima dragostea în fața ei, era un om de nimic, și atunci a rupt logodna.

— Acum văd, interveni Wilczur, că doctorul Kolski este foarte preocupat de dumneata.

Ea ridică ușor din umeri.

— Kolski, domnule profesor, este un coleg, un băiat foarte cumsecade. Mi-e drag și-i recunosc calitățile, dar nu acestea sînt calitățile care ar putea trezi sentimente mai profunde.

Au mers o vreme în tăcere.

— Există vreo calitate care să trezească sentimentele în femeie ?... În afară de frumusețe, de tinerețe, de... știu eu... farmec ?...

Lucia negă cu o mișcare a capului.

— Nu, domnule profesor. Toate acestea pot interesa o femeie obișnuită. Cred că noi... că eu aș aprecia la un bărbat în primul rînd bogăția sufletească, aș vrea să găsesc în el o mare bibliotecă a trăirilor, a meditațiilor, a dramelor și înălțărilor, un fel de muzeu, un muzeu viu. Nu reușesc să mă exprim exact. Poate că am folosit comparații nereușite. Mai bine așa : aș vrea ca sufletul lui să fie un instrument complex, să aibă atîtea însușiri și sunete, încît nici într-o viață întreagă să nu reușesc să i le descopăr și să i le cunosc. Și cred că nu sînt o excepție. Mi se pare că așa ceva este foarte feminin, general-feminin... Această aviditate, această dorință de a veghea asupra multor, multor bogății, pe care mintea-noastră nu le cuprinde, dar pe care le poți prețui și venera... Pentru că numai venerînd poți iubi.

Zăpada albă acoperise străzile Varșoviei și scîrțiia ușor sub tălpile lor. Lumina lămpilor se frînge în fișiile vineții ale umbrelor. Copacii acoperiți de nea stăteau tăcuți, nemișcați, plini de demnitate.

— Nu-i adevărat, spuse Wilczur după o tăcere mai îndelungată. Ai să te convingi cîndva că nu-i adevărat.

— Niciodată nu mă voi convinge de așa ceva, contestă ea, dar el părea să nu-i audă cuvintele și vorbea în continuare :

— Tinerețea te face să vorbești așa, tinerețea te face să gîndești așa. Lipsa de experiență. Dragostea... dragostea dă ascultare trupului... Dă ascultare legilor naturii.

Dar spiritul ? Spiritul este spirit, locul lui e în abstract şi nu ai ce-i face.

În vocea lui răsună o notă de amărăciune şi Lucia spuse:

— Nu mă voi convinge de aşa ceva şi consider că dumneavoastră priviţi prea pesimist aceste lucruri.

— Pentru că eu m-am convins, spuse zîmbind trist. Poate că odată am să-ţi povestesc... Spre luare-aminte. Iar acum, iată şi casa mea. Îţi mulţumesc pentru plimbarea plăcută şi pentru conversaţie. Dumneata eşti un om bun, domnişoară Lucia.

La despărţire i-a sărutat mîna.

Scoţîndu-şi haina de blană în vestibul, se privi în oglindă şi constată că e nebărbierit.

— Józef, îi spuse servitorului, în fiecare dimineaţă aminteşte-mi că trebuie să mă bărbieresc.

— În fiecare zi aveţi totul pregătit, răspunse revoltat servitorul.

— Da, dar eu nu-mi aduc întotdeauna aminte, nu-mi aduc aminte...

Cuvintele rostite i-au amintit articolul de astăzi dintr-un ziar, care relua iar cazul morţii lui Donat. O mediocritate, care se ascundea îndărătul literelor doctor X.Y., afirma că tratarea completă a amneziei este aproape imposibilă. După opinia acelui ignorant, memoria nu revine niciodată complet şi crizele se repetă obligatoriu.

Ce absurditate. Folosindu-se de asemenea artificii încearcă să-l determine să renunţe. Dacă ar şti că spitalul aparţine acum societăţii de asigurări, cu siguranţă că ar găsi alte intrigi.

Îşi îmbrăcă halatul şi se aşeză în faţa căminului. Józef îi aduse o cafea fierbinte şi aromată şi ziarele de seară. Poate că intenţionat sau că întîmplător le-a aşezat în aşa fel încît aruncîndu-şi privirile asupra lor, Wilczur citi pe prima pagină a unui cotidian titlul :

„Profesorul Wilczur a plătit familiei regretatului Leon Donat despăgubiri în valoare de milioane."

Au trecut cîteva minute pînă a întins mîna după ziar.

„Aflăm, citi el, că societatea la care era asigurat cîntăreţul polonez de celebritate mondială, Leon Donat, decedat în împrejurări tragice în spitalul profesorului Wilczur, l-a ameninţat pe nefericitul chirurg cu intentarea unui proces

de despăgubire. Cum profesorul Wilczur ar fi pierdut acest proces, fiindcă moartea tenorului s-a produs ca urmare a neglijenței și dezordinii condamnabile din spitalul său, el a trebuit să suporte valoarea asigurării, care se ridică la amețitoarea sumă de două milioane și jumătate de zloți. Pentru a acoperi această sumă, spitalul profesorului, vila și aproape tot ce poseda au trecut în proprietatea societății. E greu să nu-l compătimim pe celebrul chirurg, tocmai acum cînd a fost lovit pe neașteptate de ruină, pe de altă parte, acest caz trebuie să servească drept avertisment tuturor acelor medici care tratează cu superficialitate viața pacienților..."

Wilczur puse ziarul deoparte și șopti :

— Prin urmare s-a-ntîmplat...

Iar s-au pus paie pe foc. Indiscreția cuiva, indiscreția sau spionajul îndîrjit, a făcut să se ațîțe iar bîrfa, să se dezlănțuie o nouă campanie împotriva lui.

— Nu mănînc, nu sînt flămînd, îi spuse servitorului cînd acesta îl anunță că masa e servită.

— Poate totuși o ceșcuță de *consommé* ?

— Nu, mulțumesc. Mai dă-mi o cafea... Da, și coniac.

În noaptea aceea profesorul Wilczur nu s-a culcat deloc. Excesul de cafea și de alcool a făcut ca dimineața, privindu-se în oglindă, să zărească o față cenușie, obosită și tumefiată. Cu toată oboseala, s-a bărbierit cu grijă și punctual și-a făcut apariția în spital.

Nu i-a fost greu să observe că știrea din ziarul de ieri era cunoscută tuturor. Prezentînd programul zilei și starea bolnavilor, doctorul Żuk nu îndrăznise să-l întrebe nimic pe Wilczur, dar privirea lui spunea că întrebările îi stăteau pe limbă.

Programul prevedea șase operații : o trepanație a craniului, trei fracturi ale membrelor și extirparea apendicelui unei fete de patrusprezece ani, care a fost adusă chiar în noaptea aceea. Cu excepția primei operații, celelalte erau simple și ușoare.

După ora de vizită, profesorul a trecut în sala de operații. De la memorabilul accident al lui Donat, suplimentar, consulta personal fiecare pacient, pentru a-i stabili starea inimii și dacă nu suferă de idiosincrazie la vreun

anestezic. Asta-i lua mult timp, dar prefera să se bazeze numai pe el însuşi.

Prima operaţie a durat peste o oră şi a reuşit excelent. A extirpat din creier o tumoare postgripală. Următoarele au mers la fel de uşor. Ultima însă Wilczur a amînat-o o jumătate de oră. Trebuia să se odihnească. Noaptea nedormită şi încordarea nervoasă îşi făcuseră efectul. În vreme ce stătea în garderobă, a venit Dobraniecki, l-a salutat şi i s-a adresat :

— Mi-a spus Rancewicz că sînteţi obosit. Poate dăm altcuiva apendicita aceea ?

— Nu, îţi mulţumesc, spuse Wilczur zîmbind palid.

— Eu sînt liber... Eventual...

— Nu. Mulţumesc. Wilczur nu-şi putu stăpîni tonul iritat.

Se ridică şi apăsă pe butonul soneriei.

— Pacienta în sală, se auzi îndărătul uşii vocea infirmierului.

Dobraniecki ieşi. Wilczur deschise dulăpiorul de serviciu şi scoase un borcănel cu brom, turnă o doză destul de mare în pahar, adăugă apă şi bău.

Cînd a început operaţia era complet liniştit şi sigur pe fiecare mişcare a sa. Incizia oblică era precisă. Cîteva picături de sînge pe substratul alb de grăsime şi zări încîlcitura cenuşiu-violetă a intestinelor. Sîrma incandescentă a aparatului electric sîsîi scurt şi strident, făcîndu-şi datoria, apoi apendicele inflamat ajunse în paharul cu formalină. Operaţia se apropia de sfîrşit. În minutul al patruzeci şi unulea, profesorul Wilczur terminase de pus copcile.

...Doisprezece, treisprezece, patrusprezece, cincisprezece, număra doctorul Żuk instrumentele.

Tocmai scoteau bolnava din sală.

— Lipseşte un instrument, spuse liniştit doctorul Żuk.

A urmat un moment de consternare. Profesorul Wilczur, care tocmai îşi scotea masca, spuse cu o voce răguşită :

— Înapoi pe masă.

Trebuia deschis din nou abdomenul pentru a scoate dintre intestine acel mic obiect metalic nichelat. Căldura din sala de operaţii şi oboseala îi cereau lui Wilczur o voinţă

extraordinară ca să-şi păstreze luciditatea minţii şi agerimea mîinilor. Simţea că e gata să leşine. Din fericire a rezistat pînă la capăt.

Pacienta a fost luată în clipa în care îşi revenea după anestezie. Împleticindu-se, Wilczur ieşi în urma ei în coridorul răcoros. Îşi smulse masca şi rămase cîteva minute sprijinit de parapetul ferestrei. Încet îşi recăpăta luciditatea şi forţele. Înţelese că vijîitul pe care îl aude este urmarea dozei excesive de brom. Se îndreptă încet spre vestiar. Se îmbrăcă ajutat de un sanitar şi ceru să i se aducă aici paltonul de blană şi pălăria şi, fără să mai treacă pe la cabinetul său, ieşi în stradă.

În acest timp, spitalul vuia ca un stup. Ce-i drept, abandonarea instrumentelor chirurgicale în abdomen este destul de frecventă, şi se întîmplă multor chirurgi, necesitînd o nouă intervenţie. Profesorul Wilczur era însă celebru prin luciditatea minţii şi spiritul de observaţie, încît nu i se întîmplase niciodată aşa ceva.

Firește, persoanele care asistau la operaţie sesizaseră extenuarea profesorului, iar doctorul Żuk, urmărindu-l cu atenţie, nu excludea un leşin şi se pregătea să-l înlocuiască el personal pe profesor în finalul operaţiei.

Acum întreaga elită a spitalului se adunase în cabinetul profesorului Dobraniecki, care spunea :

— Toţi îl respectăm, îi recunoaştem meritele, avem pentru el multă simpatie, dar asta nu trebuie să ne facă să nu vedem faptele : e un om bătrîn, i se cuvine şi lui odihnă, dar nu acceptă în nici un fel să i se spună aşa ceva. Asemenea accidente i se vor întîmpla tot mai des. Pur şi simplu nu ştiu ce-i de făcut.

În mijlocul unor încuviinţări generale, se auzi vocea tremurătoare a doctoriţei Lucia Kańska.

— Aici nu-i nimic de făcut. Trebuie deschise ferestrele şi schimbată această atmosferă infectă pe care o creează nişte oameni de rea-voinţă. Trebuiesc combătute bîrfele, minciunile şi denigrările oribile. Nu ştiu dacă ar exista cineva care să-şi poată păstra liniştea şi echilibrul în mijlocul atîtor calomnii josnice, atîtor intrigi perfide şi unelteiri zeloase care-l înconjoară pe profesorul Wilczur. E o ruşine ! E degradant ! Dar se înşală cei care vor să-l doboare pe profesorul Wilczur pentru interesele lor murdare.

Socotesc greşit. Un om ca el nu se încovoaie în faţa josniciei unor intriganţi infami, toţi oamenii cinstiţi vor fi de partea lui !...

Profesorul Dobraniecki îngălbeni şi îşi încruntă sprîncenele.

— Toţi sîntem de partea lui, spuse apăsat.

— Da ? Şi dumneavoastră, domnule profesor ? îl întrebă privindu-l drept în ochi.

Dobraniecki nu-şi putu ascunde indignarea.

— Dragă domnişoară. Cînd dumneata purtai încă uniformă de pension, eu publicam biografia profesorului Wilczur ! Dumneata eşti prea tînără şi îţi permiţi să treci cu prea multă uşurinţă peste o anumită distanţă. Nu cred că trebuie să-ţi dau mai multe explicaţii.

Doctoriţa Lucia Kańska se descumpăni : într-adevăr, între ea şi profesorul Dobraniecki era o asemenea distanţă ca între un general şi un soldat şi numai indignarea o făcuse să uite pentru o clipă acest lucru.

Folosindu-se de faptul că după ultimele cuvinte Dobraniecki se întoarse spre docentul Biernacki, Lucia părăsi cabinetul. Îl găsi pe Kolski la etajul al doilea. Tocmai termina de bandajat un bolnav. Era atît de agitată, încît el o întrebă :

— S-a întîmplat ceva ?

Scutură din cap.

— Nu, nimic. Nimic important. Iar uneltesc ceva... Voiam să vorbesc cu dumneata.

— Imediat, spuse făcînd un semn cu capul. În cinci minute voi fi liber. Aşteaptă-mă în camera mea.

În ochii lui se zărea tristeţe şi nelinişte.

Cînd a intrat în cameră, ea stătea la birou şi plîngea.

— Cît de hidoasă, cît de abjectă e lumea.

Kolski îi prinse delicat vîrfurile degetelor şi îi spuse pe un ton persuasiv :

— Întotdeauna a fost aşa. Lupta pentru existenţă nu este un joc de copii şi nici un joc de societate, ci un război, un război necontenit, în care atît dinţii, cît şi ghearele sînt o armă tot atît de bună ca şi cuvintele. Ce să-i faci. Se vede că aşa trebuie să fie. Hai, linişteşte-te, domnişoară Lucia, linişteşte-te !

Capitolul IV

Președintele Tuchwic bătea îngîndurat cu creionul în plicul cu coli subțiri, bătute la mașină.

— V-am citit memoriul, domnule profesor, spuse fără să-și ridice privirile spre Dobraniecki, așezat de cealaltă parte a biroului, l-am citit și trebuie să vă spun că mă aflu într-o situație nespus de neplăcută. Firește, trebuie să fiu de acord cu unele dintre argumentele dumneavoastră, dar atît din punct de vedere juridic, cît și personal nu pot face nimic.

Dobraniecki se mișcă în fotoliu.

— Mă iertați, dar n-am înțeles.

Pe chipul lui Tuchwic apăru o grimasă care trăda neră bdarea.

— Vedeți dumneavoastră, domnule profesor, eu nu mă pricep la treburile dumneavoastră medicale. Eu sînt un om de afaceri și în această sferă îmi cunosc obligațiile. Profesorul Wilczur a procedat față de noi foarte *fair*. A procedat ca un *gentlemen*. Bineînțeles, putea să nu ia asupra lui întreaga vină, putea să arunce vina asupra internistei care nu l-a consultat pe Donat. Bineînțeles că atunci aș fi avut dreptul să cer împărțirea răspunderii cu proprietarul spitalului și tribunalul, cu siguranță, ar fi confirmat-o. Dar mă îndoiesc că am fi recuperat întreaga sumă, iar cazul ar fi durat ani de zile. Acesta este primul punct. Apoi, personal, îi datorez dacă nu recunoștință, atunci cel puțin o atitudine la fel de *fair*...

— Dar cred că nu cu prețul vieții altor pacienți, intervені sarcastic Dobraniecki.

— Bineînțeles. Dacă este așa cum spuneți dumneavoastră și cum scrieți aici, recunosc că profesorul Wilczur ar trebui să se retragă. Dar eu nu-l pot obliga. Am încheiat cu el un contract în baza căruia rămîne conducătorul spitalului cît timp dorește. Acesta e al doilea punct. Există și al treilea. Vedeți dumneavoastră, eu îi sînt dator lui Wilczur recunoștință. Cu mulți ani în urmă a tratat-o pe mama mea și i-a salvat viața.

În cabinet s-a așternut liniștea. Președintele își aprinse încet pipa.

— Dintre toate argumentele, spuse Dobraniecki, esențial este unul singur : contractul cu Wilczur. Dar și în acest caz văd o soluție. Nu ați putea să vă gîndiți la un fel de pensie pentru Wilczur ? Cred că o asemenea rezolvare i-ar conveni și profesorului Wilczur. Bineînțeles sub o anume presiune.

— Eu însă nu pot face asupra lui nici o presiune, îi răspunse președintele.

Dobraniecki făcu o pauză.

— Dacă societatea, al cărei președinte sînteți, este proprietara spitalului, trebuie să țineți la renumele lui, pentru că renumele și numai renumele este principala lui valoare. Din clipa în care spitalul începe să-și piardă reputația celei mai bune instituții de acest fel din capitală, vor scădea și veniturile lui, prin urmare și valoarea lui obiectivă.

— Înțeleg asta foarte bine, recunoscu președintele. De aceea trebuie să vă asigur că nu intenționăm cîtuși de puțin să-l păstrăm pentru noi. Sîntem gata să-l vindem primului solicitant. Chiar cu o anumită pierdere.

Privirea lui Dobraniecki se învioră.

— Peste cîteva luni am putea discuta acest lucru.

— Dumneavoastră ?... se arătă curios președintele.

Dobraniecki făcu un semn nedefinit cu mîna.

— Nu singur. Eu nu dispun de asemenea fonduri. Dar sper să găsesc cîțiva medici care s-ar asocia cu mine. Firește, ar putea fi vorba de așa ceva numai în cazul în care conducerea ar fi încredințată altcuiva. Vă rog să nu mă înțelegeți greșit, domnule președinte. Nu țin cîtuși de puțin ca să preiau eu direcțiunea. Mă interesează în primul rînd securitatea pacienților și menținerea la un anumit nivel a instituției, al cărei coautor pot spune deschis că sînt.

Președintele se ridică.

— Am să mă mai gîndesc și în curînd am să vă dau un răspuns.

— Îl aștept cu o nerăbdare explicabilă fiindcă prelungirea stării actuale poate avea consecințe grave.

Președintele îl conduse pe Dobraniecki pînă la ușă, apoi se cufundă iar în fotoliul său adînc. Într-adevăr, cazul acesta avea pentru el un gust extrem de neplăcut. Dacă ar depinde de el, dacă nu ar fi răspunzător pentru aspectul financiar al societății, ar prefera să lase lucrurile așa cum sînt.

Dobraniecki nu-i plăcuse. Firește, știa că e o personalitate recunoscută și stimată, un savant de mare anvergură și un om care joacă un rol important în viața înaltei societăți varșoviene. Totuși atitudinea profesorului față de Wilczur i se părea președintelui jenantă, dacă nu chiar neloială.

Pe de altă parte însă, la urechile președintelui ajunseseră nu o dată zvonuri care confirmau datele cuprinse în memoriul lui Dobraniecki.

În aceeași seară, în timpul cinei, președintele Tuchwic relată soției sale toată povestea și auzi un astfel de sfat :

— Dragul meu, cel mai bine ai face dacă te-ai vedea cu Wilczur și ai discuta cu el deschis.

— Ai dreptate, recunoscu. Am s-o fac săptămîna viitoare.

În spital se știa de memoriul înaintat de Dobraniecki, fiindcă la redactarea lui participaseră cîțiva medici care țineau cu autorul. Bineînțeles, secretul nu a putut fi păstrat și în curînd ajunse și la cunoștința lui Wilczur. A ascultat în tăcere, a zîmbit, a ridicat din umeri și nu a spus nimic. A doua zi, în prezența cîtorva persoane, s-a adresat lui Dobraniecki :

— Mi se cuvine și mie un scurt concediu. Cum tot se apropie sărbătorile de iarnă, aș vrea să te rog să mă înlocuiești, firește, dacă nu ai alte planuri.

— Nici unul. Rămîn în Varșovia de sărbători. Dumneavoastră plecați ? Pentru mult timp ?

— Două, trei săptămîni. Cel puțin așa intenționez.

— Plecați la fiica dumneavoastră, în America ?

— Ah, nu, răspunse indispus Wilczur, e prea lung drumul.

Amintirea Mariolei îl făcu să sufere. Cu cîteva zile în urmă primise de la ea o scrisoare lungă. Știrea morții lui Donat ajunsese la ei, ca și faptul că Wilczur a trebuit să suporte despăgubiri uriașe, care l-au ruinat. Mariola știa

ei de campania purtată împotriva tatălui ei la Varşovia, dar în scrisoare Wilczur nu găsea acea compasiune de care ducea atîta lipsă.

„Ne-au amărît foarte mult necazurile dumitale, scria Mariola. Dar Leszek are dreptate cînd spune că poate e mai bine că nu va trebui să mai lucrezi atîta. La vîrsta asta, tăticule, trebuie să ai mai multă grijă de sănătatea dumitale decît de sănătatea altora. Slavă Domnului, situaţia noastră materială îţi permite să te poţi odihni. Leszek, care-i acum cu nişte afaceri la Philadelphia, mi-a telefonat ieri şi m-a rugat să te asigur că îţi va trimite lunar o mie de dolari, ba chiar şi mai mult dacă nu-ţi ajung."

În afară de acest pasaj, scrisoarea mai conţinea cîteva informaţii despre reuşitele lui Leszek în afaceri şi despre nişte succese minore obţinute de ei în societate.

Scrisoarea îl rănise profund pe Wilczur. Singurii oameni apropiaţi socoteau că sînt în ordine faţă de el dacă au grijă să nu-i lipsească banii. Ca şi clica lui Dobraniecki, ei considerau că ar trebui să renunţe la profesiunea îndrăgită, că nu mai e capabil să muncească şi că ar trebui să lase locul altora mai tineri.

Nu înţelegeau că pentru el renunţarea la muncă ar fi mai cumplită decît moartea, că ar însemna să recunoască în faţa lumii şi a sa, că nu mai este necesar nici lumii, nici lui însuşi, că a devenit o vechitură, un instrument uzat, care se aruncă la coşul de gunoi. Şi asta cînd doreşte mai mult ca oricînd să muncească, să acţioneze, să fie de folos...

Lui Dobraniecki nu-i spusese adevărul.

Nu intenţiona să plece nicăieri. Voia pur şi simplu să respire un timp în singurătate, departe de ochii oamenilor, să-şi odihnească nervii, să-şi recapete liniştea, să-şi adune gîndurile şi să regăsească în el acele forţe care să-i permită să depăşească şi campania duşmanilor.

I-a spus şi servitorului să comunice tuturor celor care-l caută, tuturor, fără nici o excepţie, că „profesorul a plecat undeva pentru cîteva săptămîni" şi să nu lase pe nimeni să intre.

Bătrînul Józef a înţeles exact dispoziţiile stăpînului şi-i îndepărta de la uşă atît pe cunoscuţii cît şi pe pacienţii profesorului. Nu-l plictisea nici măcar cu relatări despre cei care-l căutau. Dar nici profesorul nu-l întreba.

Primele două zile le-a petrecut în pat, în a treia s-a apucat de lectura publicațiilor de specialitate restante și a cîtorva opere științifice pe care încă nu le cunoștea. Firea lui activă începu însă curînd să se revolte. Tot mai des se uita la ceas, care acum nu-l mai grăbea nicăieri. În curînd constată că odihna îl obosește mai rău decît munca. Constatînd acest lucru, se apucă de ordonat notițele și alte materiale pe care le strînsese acum un an pentru un studiu privind tratamentul chirurgical al sarcomului. Cînd a terminat, a trecut numaidecît la redactare și cum orice muncă îl absorbea în întregime, de dimineața pînă seara tîrziu nu se ridica de la birou decît ca să servească în grabă prînzul sau cina.

Drept urmare, după o săptămînă lucrarea era încheiată, ceea ce nu-l bucură cîtuși de puțin pe Wilczur. Începuse să se plictisească. Gîndurile lui se învîrteau mereu în jurul problemelor spitalului, iar acest lucru nu avea deloc o influență pozitivă asupra stării nervilor lui. A scos din bibliotecă mai mult volume ale unor poeți cîndva atît de îndrăgiți, dar nici așa nu-și putea umple timpul liber. Umbla prin camere, stătea ore întregi la fereastră privind pustietatea străzii.

Începuse să-l întrebe cu meticulozitate pe Józef : cine a fost, cine a telefonat, ce a spus.

Într-o zi, stînd la fereastră, a zărit un om care ducea un brad. Se uită în calendar și se convinse că era Ajunul. De ani de zile, data aceasta nu mai avea pentru el semnificația sentimentală pe care o avea atunci cînd casa aceasta era casa unei familii, cînd se așeza la masă împreună cu Beata, cînd sub brad se ridicau mormanele de cadouri pentru Mariola...

Și deodată simți aproape dureros singurătatea din jurul lui. Gîndul străbătu repede galeria cunoștințelor, a colaboratorilor, colegilor.

Nu, nici unul nu-i era apropiat, cu nici unul nu avea relații mai călduroase.

Lucia... Profesorul zîmbi. Da. E o idee bună, genială. Îi dă un telefon și o invită la cină. Domnișoara Lucia nu va refuza.

Înviorat de această idee, profesorul Wilczur începu să răsfoiască repede cartea de telefoane. Cînd a dat însă de numărul Luciei, a ezitat.

Era de necrezut ca această fată tînără să nu-şi fi făcut un program de sărbători, să nu fi fost invitată de cineva mai din vreme, de cineva cu siguranţă mai interesant, într-o casă veselă, plăcută, cu brad, cu copii, cu atmosferă familială plină de căldură, de căldura aceea după care tînjea el însuşi. Poate că a invitat-o familia lui Kolski, ori poate familia Zarzecki, de care vorbea atît de des.

Profesorul închise cartea. În nici un caz nu avea dreptul să-i supraliciteze simpatia, ori poate mila, şi să-i răpească această frumoasă seară pentru a-şi satisface propriile-i plăceri.

Cu toate că a renunţat s-o mai caute, Wilczur nu putea să nu se gîndească la Lucia, la atitudinea ei blîndă, simţitoare şi sensibilă faţă de el, la atitudinea în care vibrau clar cele mai bune şi cele mai nobile sentimente. În orice caz s-a hotărît ca-într-una din zilele următoare să se vadă cu ea, iar astăzi se cuvenea să-i facă o plăcere. După o clipă de gîndire apăsă pe butonul soneriei şi-i spuse lui Józef :

— Józef, du-te la cea mai apropiată florărie, cumpără vreo douăzeci de trandafiri şi spune să fie trimişi pe adresa doctoriţei Lucia Kańska. Adresa o găseşti în cartea de telefoane.

— Îi scrieţi şi vreun bileţel, domnule profesor ?

— Nu, nu, se împotrivi violent profesorul, nici un bileţel.

— Şi ce culoare să aibă trandafirii ?

Wilczur îşi încruntă sprîncenele nemulţumit.

— Ei... pot să fie, ştiu eu, cum sînt de obicei ?

— Roşii, galbeni, albi.

— Albi ? Atunci să fie albi.

— Dar dacă nu găsesc albi ? întrebă pedant servitorul.

— Ah, Józef, nu mă plictisi. De unde să ştiu eu ?! Întreab-o şi tu pe vînzătoare.

— Am înţeles, domnule profesor.

După o oră s-a întors şi i-a comunicat că sfătuit de vînzătoare a ales trandafiri roz.

— Fiindcă vînzătoarea m-a întrebat pentru cine sînt, eu i-am spus că pentru o persoană tînără și nespus de drăguță, dar fără intenții amoroase. Atunci ea mi-a spus că cei mai potriviți sînt trandafirii roz, fiindcă...

— Bine, bine, mormăi Wilczur. Mulțumesc, Józef.

După ce a plecat servitorul, Wilczur își spuse :

— Józef a devenit groaznic de vorbăreț.

De fapt vina era a lui Wilczur, fiindcă, din plictiseală, în ultimele zile îl atrăgea pe Józef în conversații. Și în ziua aceea, spre seară, cînd a auzit că Józef se ceartă cu cineva în vestibul, l-a chemat mai tîrziu ca să-l întrebe cine a fost și ce a vrut.

— Un zdrențăros obraznic, domnule profesor. Insista să-i dau drumul la dumneavoastră și, să mă iertați, dar îndrăznea să spună că este prietenul dumneavoastră.

— Prieten ? se miră Wilczur. Dar nu și-a spus numele?

— Ba da, dar e un nume ciudat. Nu arăta a evreu, dar are un nume evreiesc. Cumva... Șecspir.

— Profesorul se porni pe rîs.

— Iar prenumele William ?

— Exact, domnule profesor. Și, să mă iertați, dar duhnea a votcă de la trei metri. Mi-am dat seama că-i un om iresponsabil, poate chiar un element. Și-i obraznică bestia. Eu îi spun că domnul profesor nu-i în Varșovia, iar el îmi zice, să mă iertați, că lui îi ajunge, nu mai țin minte ce, dar ceva scîrbos, un corp spiral sau așa ceva. Abia cînd m-a făcut cerber, n-am mai răbdat și l-am dat pe ușă afară. Bineînțeles, că m-am spălat repede pe mîini, fiindcă de pe unul ca ăsta pot să sară pe om tot felul de bacterii.

În aceeași clipă, într-o cameră închisă, nelocuită iarna și care dădea spre terasă, se auzi zornăitul unui geam spart. Józef sări la ușă. Dar înainte de a reuși s-o deschidă, în prag își făcu apariția Cyprian Jemioł.

— Șecspir ! strigă Józef. Spargere ! Poliția ! Te învăț eu minte !

Îl apucă de guler și dominîndu-l prin statură și forță, îl scutura cum scutură cîinele un iepure.

Fără să se arate prea indignat, Jemioł spuse :

— Preşedintele meu, porunceşte-i lui Atlas al tău, să nu mai cutremure pămîntul. Porunceşte-i repede, pentru că altfel îl liniştesc eu.

O dată cu ultimul cuvînt îi aplică o lovitură fulgerătoare între coaste. Cel lovit îl lăsă imediat şi drăcuindu-l se îndepărtă vreo cîţiva metri.

— Lasă-l în pace, Józef, spuse profesorul.

— Să chem poliţia, domnule profesor ? întrebă profund indignat servitorul.

Jemioł îl măsură cu o privire plină de dispreţ.

— Cheam-o, arhanghele, şi cere-i să te poprească. Lasă-l, preşedintele meu, să se dea pe mîna poliţiei. E regretabil că o faţă ca a lui nu se află încă în albumul poliţiei. Albumul ar fi încîntat de o asemenea faţă. Iar acum pleacă, nevrednice Leporello *, şi lasă-ne singuri fiindcă se apropie seara.

Profesorul făcu un semn cu mîna şi Józef, care tocmai se pregătea să sară din nou la Jemioł, se îndreptă spre uşă ridicînd din umeri.

— Dătătorule de plăceri, se grăbi să adauge Jemioł, porunceşte mameluculuí tău, *darling*, să aducă vreun lichid arzător, cu care să ne umplem viscerele. Chirurg fiind, ar trebui să ştii că nimic nu acţionează atît de binefăcător asupra vindecării rănilor ca soluţia de alcool de patruzeci şi cinci de grade. Du tratamentul pînă la capăt.

Profesorul zîmbi.

— Cînd ţi-au făcut ieşirea din spital ?

— Astăzi, *my beautiful friend. Aujourd'hui.* ** Am ieşit în lumea asta rece şi străină într-o dimineaţă ceţoasă de decembrie, dar porunceşte o dată să mi se dea votcă, în numele dragostei pentru aproapele nostru sau în numele oricui îţi vine acum în minte.

La privirea interogativă a servitorului, profesorul răspunse cu o mişcare afirmativă a capului. Cyprian Jemioł se aşeză dezinvolt în fotoliu şi după ce ieşi Józef rîse scurt.

— O, profan, o, masă înapoiată. Credea că închizîndu-mi uşa mă împiedică să te văd, dragă maestre. E ade-

---

* Personaj molièresc.

** Frumosul meu prieten (trad. din lb. engl.). Astăzi (trad. din lb. fr.).

vărat, au existat asemenea vremi, dar asta a fost demult. Eu am un obicei ciudat să nu cred că cineva nu-i acasă, dacă în vremea asta îl văd pe fereastră. Or, trecînd pe aici ți-am zărit bustul în fereastră, *darling*.

Profesorul spuse :

— Nu primesc pe nimeni, pentru că vreau să mă odihnesc. De aceea servitorul a primit dispoziția...

— Satis. Te iert. Eu sînt mărinimos și înțelegător. Și mie-mi place cîteodată singurătatea, dar asta se întîmplă numai în cazurile în care, dispunînd de o cantitate neînsemnată de alcool, aș fi amenințat de colaborarea binevoitoare a altcuiva. Bănuiesc, dragul meu Esculap, că tu te ascunzi din alte motive. N-are importanță. Eu însă a trebuit să-ți mulțumesc pentru că mi-ai cîrpit rămășițele pămîntene și le-ai adus în stare de utilitate publică. De fapt nu știu dacă în felul acesta n-ai făcut un act împotriva veșniciei care mă așteaptă cu înfrigurare. Închipuie-ți corurile de îngeri și nu mai puțin impresionantele coruri satanice, acoperindu-se reciproc, după toate principiile operei, și concurînd pentru sufletul meu înălțător. Cînd colo un individ, un *homo simplex*, posesorul unei ciudate priceperi în peticirea intestinelor umane, le răpește prada mult rîvnită.

Wilczur pufni în rîs.

— Nu a fost chiar atît de greu.

— În orice caz, am socotit potrivit, *mon cher*, să-ți fac o vizită, ceea ce se și întîmplă. Scuză-mă că haina mea are poalele cam scurte și că nu arăt a *gentleman-like*, dar înfățișarea mea este de o sută de ori compensată de fastul interior. Trebuie să-ți mărturisesc, fără nici o exagerare, dragă cardinale, că am simțit pentru tine o simpatie inexplicabilă și o atracție care m-ar neliniști pe mine însumi dacă nu aș avea deplina convingere că problemele dependente de departamentul lui Eros le-am lichidat demult, spre satisfacția ambelor părți, adică a mea și a lui Eros. Dragostea, *cher ami*, este invenția unor oameni cărora nu le place să gîndească, cărora gîndirea le provoacă mari greutăți. În ceea ce mă privește, la mine n-am observat niciodată așa ceva. Gîndesc tot atît de ușor, spre exemplu, pe cît de ușor încrustezi tu înfloriturî cu bri-

ceagul pe trupurile oamenilor pentru satisfacerea instinctelor tale de măcelar.

Józef intră cu o înfăţişare demnă şi dispreţuitoare, purtînd pe tavă două sticle, una de coniac şi alta de votcă, două pahărele şi cafea. La vederea lui, Jemioł strigă :

— Bine-ai venit, *palladium* *, majordomus, măreţ slujitor. Mă bucur că pentru stăpînul tău ai adus votcă iar pentru mine coniac. Încep să observ la tine anumite licăriri de inteligenţă. Poţi să speri în bunăvoinţa mea, paznic al căminului. Cînd o să te alunge profesorul, să vii la mine. Cine ştie, cine ştie...

Servitorul aşează cu o linişte imperturbabilă tava pe măsuţă şi ieşi maiestuos. Wilczur întrebă :

— Ştii, prietene, că astăzi e Ajunul ? Poate petrecem împreună această seară ?

Jemioł încruntă sprîncenele meditativ.

— Ce-i drept sînt invitat mai demult la Preşedintele Consiliului de Miniştri şi la prinţul Radziwiłł, ** dar prefer să rămîn cu tine. Te-am îndrăgit de cînd m-am convins că ştii să asculţi. Pentru că nu-i o artă să fii un om simplu şi prost, şi să vrei să vorbeşti încontinuu, pentru a-ţi exterioriza golul sufletesc, este o artă să ştii să asculţi şi de aceea, *carissime,* rămîn cu tine, cu condiţia că ospitalitatea ta nu se va rezuma la cantitatea de alcool pe care o văd în aceste vase, iar comunicativitatea — la actualele limite.

Se întunecase de-a binelea şi Wilczur aprinse lumina. Din sufragerie răzbătea zgomotul pregătirilor pentru cină. Józef aşeza tacîmurile. Profesorul aruncă acolo o privire şi spuse :

— Józef, pune pentru două persoane.

Era bucuros de vizita acestui om ciudat. Pălăvrăgeala lui acţiona ca un anestezic. Sub învelişul vorbăriei nestăpînite se ascundeau uneori idei profunde, neaşteptate, asociaţii surprinzătoare, care îi îndepărtau gîndul de la treburile lui, îndemnîndu-l spre abstractizări. Ce-şi putea dori mai mult Wilczur acum ?

---

* Statuia zeiţei Pallas Atena, ocrotitoarea cetăţii Troiei.
** Familie princiară poloneză.

Cînd s-au așezat la masă, Jemioł mînca puțin, în schimb bea și vorbea mult. Józef îi înlocuia farfuriile și-i aducea mereu alte sticle pline, fără să-și ascundă repulsia.

— Îmi placi, prietene. Îl bătu pe servitor pe umăr. Poți să te bazezi pe mine. Dacă într-o bună și frumoasă zi, patronul tău te concediază, prezintă-te la mine. Te recomand hoffliferantului * meu, lui Drożdżyk, stimat din toate punctele de vedere. Spune-mi numai dacă poți azvîrli pe ușă afară cu destulă îndemînare oaspeții mai puțin simpatici ?

Pe chipul solemn al lui Józef apăru expresia unei disponibilități imediate. Făcu o jumătate de pas înainte iar mîinile executară și ele o jumătate de mișcare de parcă ar fi vrut să confirme numaidecît că nimic nu poate face mai bine decît să dea afară oaspeții nedoriți. Jemioł nu dădu atenție acestui lucru și i se adresă lui Wilczur :

— Te-ai gîndit vreodată, signore, la misterul mecanismului social în care întotdeauna există un *quantum* de oameni care au îndrăgit ilotismul ? Niște paria privilegiați. Sclavi din predestinare și din proprie inițiativă. Menirea lor e să slujească...

— Fiecare slujește cuiva sau ceva, observă Wilczur.

Jemioł scutură din cap.

— *Tournement de tête, amigo* **. Eu nu slujesc nimănui. Eu. Iată-mă în toată splendoarea. Nimănui și la nimic. Libertatea. Înțelegi cuvîntul „libertate" ? Eu l-am înțeles cu mai bine de treizeci de ani în urmă. Cîndva am fost și eu sclav, un sclav cu nenumărați stăpîni. Stat, popor, religie, sentimente de toate genurile și de toate calibrele, onoare, ambiții. Imposibil de numărat. Și deodată, într-o bună și frumoasă zi, mi-am dat seama cît de încurcat sînt în toate acestea. M-a cuprins mirarea, apoi un rîs zadarnic. Am făcut o săritură plină de grație și am ieșit din lada cu gunoi, dezrobit, independent, liber. Nici nu m-am uitat îndărăt ca să văd ce ruine am lăsat în urmă. Și nimic nu mai e în stare să-mi tulbure libertatea.

— Doar poliția, mormăi pe sub mustață Józef.

---

* furnizorul curții (trad. din lb. germ.).

** aiureli (trad. din lb. fr.), prietene (trad. din lb. span.).

Jemioł auzi această observație. Ridică un deget și întorcînduse spre servitor spuse :

— O, masă înapoiată ! Vertebrat omnivor, cu gîndul numai la trup. Tu n-ai să ajungi niciodată în butoiul lui Diogene, tu n-ai să te ridici niciodată cu dirigeable-ul sufletului mai presus de leșul tău. *Odi profanum vulgus !...* * Bineînțeles că stau adesea și cu plăcere în pușcărie, dar spiritul meu nu pierde nimic din libertatea sa. *Spiritus flat ubi vult.* ** Chiar și atunci cînd lipsește spirtul. Mai toarnă-mi și pleacă, fiindcă vremelnicia ta îmi acoperă perspectiva veșniciei.

Wilczur înclină capul.

— Poți să te retragi, Józef.

Józef profită bucuros de permisiune, dar înainte de a se duce la bucătărie încuie cu grijă toate camerele, dulapurile și sertarele. Acest Șecspir nu trezea în el nici cea mai mică încredere. Józef era chiar înclinat să creadă că cel mai indicat ar fi să telefoneze imediat la comisariat și multă vreme n-a putut adormi gîndindu-se la faptul dacă nu a făcut o greșeală lăsîndu-l pe profesor singur cu acel om dezagreabil.

— Da, Cezare, spunea în vremea aceasta Jemioł plimbîndu-și pe sub nas paharul pe care tocmai îl golise. Da, Cezare ! Și iar te văd ieșit din formă. Atunci, dacă memoria mea genială nu mă înșeală, o femeie ți-a sfîșiat inima... Ascultă-mă pe mine : dă diavolului ce-i al diavolului : toate femeile, toate, de la cea mai bătrînă cotoroanță din Łysa Góra ***, pînă la cea mai tînără domnișoară de pension. Acesta-i departamentul lui. Să le ia naiba pe toate ! Ce-l pot interesa pe un om inteligent niște ființe încorsetate din ambele părți ? De corsetul creierului și al pantofilor. La mijloc pîntece și părțile acelea ale procreerii. Ce satisfacție îi poate oferi unui om lipirea buzelor de orificiul bucal rujat al unor ființe cu creier de găină, cu instincte animalice, lipsite de conștiință ! Nu, stăpîne, asta nu-i o

---

* Urăsc mulțimea de rînd (trad. din lb. lat.).

** Spiritul zboară unde vrea. (trad. din lb. lat.).

*** În folclorul polonez, localitate în care se întîlnesc vrăjitoarele.

ocupație pentru un om serios. Ți-ai ales un subiect nepotrivit pentru dramă.

Profesorul Wilczur zîmbi palid.

— Te înșeli. Nu am nici o dramă. Nu trăiesc nici o dramă.

Jemioł închise un ochi, iar al doilea, înroșit, îl ațintì asupra chipului lui Wilczur.

— Și totuși te roade ceva, *darling*. Eu sînt un tenismen prost, boxez slab, cînt, se pare, nu prea bine, iar la orgă cînt și mai rău, dar sînt un excelent psiholog. Nu te îndemn la destăinuiri. Nu-mi plac spovedaniile. Unul dintre cele mai plictisitoare lucruri pe lume este să asculți păcatele altora. Dar de data aceasta mă mîlostivesc. Află că sînt mărinimos. Pentru că mai trebuie să știi, conte, că sînt singurul om pe lume în fața căruia poți să te destăinui liniștit, fără teama că vei întîlni ironie, compătimire, Schadenfreude*, milă sau alte asemenea monstruozități. Voi fi insensibil ca un zid. Se pare că pentru asta am și fost inventat, chiar dacă evreii au inventat cu cîteva mii de ani în urmă zidul plîngerii. Așază-te deci, rabi, la poalele mele și plîngi. Pe cine vrei să plîngi, amigo ? Copiii, văduvele, orfanii, nereușitele în afaceri, catastrofele burselor sau așa, global, mirovaia scorb ?...**

Wilczur scuturà din cap.

— Oamenii... Oamenii... Oamenii răi...

Jemioł izbucni în rîs.

— Cristofor Columb ! O, Newton ! O, Kopernik ! Descoperitorule de noi adevăruri ! Ce revelație, ce spirit de observație ! Stimatul domn consilier a observat că oamenii sînt răi ? Dar cum ar trebui să fie ? Ai vrea, maestro, să-i prefaci în coruri de îngeri ? Asta ar cere puțină trudă. Ar trebui să-i sterilizezi de tot ce este esența vieții. Ești chirurg, atunci fă trei amputații : amputația buzunarelor, amputația stomacurilor, ei, și așa mai departe. Atunci vor deveni niște mielușei. Oameni răi... Alții nici nu există. Ori sînt niște vite grase care își păzesc prada și își consumă

---

* Bucurie de necazul altuia. (trad. din lb. germ.)

** Suferință universală. (trad. din lb. rusă)

propria grăsime, ori sînt niște cîini turbați care te apucă de beregată ! Alții nu există.

Jemiol se ridică și lovind cu pumnul în masă repeta într-un exces de furie :

— Nu există, nu există, nu există !...

— Nu-ți împărtășesc pesimismul, prietene, spuse liniștit Wilczur. Eu personal cunosc alți...

— Pe Marte ? Pe lună ?... Pe ce planetă ? urlă Jemiol.

— Pe a noastră. Pe pămînt.

— Ah, da ? rîse ironic Jemiol, și stăpînindu-se brusc, întrebă pe un ton liniștit :

— Ai putea, stimate domn, să-mi dai și mie adresa lor?

Wilczur își sprijini bărbia în palmă.

— Ar trebui să-ți dau multe adrese, prietene. Sînt mulți oameni buni.

— Ah, în cazul acesta se ascund atît de bine... Ei, în sănătatea ta, Sfinte Francisc. În sănătatea ta.

Jemiol goli paharul său, luă cu degetele o bucată de somon de pe platou, o înghiți și dădu din mînă :

— Reverendissime, cunosc o singură adresă : a ta. Alta nu-ți pot oferi pentru că nu am un domiciliu stabil. Trimite-i pe cei interesați : *Établissement Drożdżyk. Poste restante.*

— Nu-i adevărat, spuse Wilczur. Sînt mulți. Numai că e greu să-i vezi. Sînt mai puțin activi decît cei răi. Nu atrag atenția asupra lor. Preocupați de munca lor liniștită, se mulțumesc cu o simplă bucată de pîine, pe cînd ceilalți luptă pentru existență per fas et nefas.

— Ah, îl întrerupse Jemiol. Așa deosebiri faci, *my darling*, de acord. Dar atunci ia în considerare și faptul că cei activi se hrănesc cu ceilalți. Ceilalți, care nu luptă pentru existență, slujesc, pur și simplu, drept nutreț. Crește iarba, crește și cînd a crescut, spre slava Domnului, vine un pui de cățea, o mănîncă și gata. Ha, ha. Te-ai gîndit vreodată ce-i un oraș ? Orașul e o invenție a diavolului, iar satul e iarba. Orașele mănîncă satele. Cu cît mănîncă mai mult, cu atît sînt mai flămînde. *L'appetit vient en mangeant.* * Monștrii aceștia se umflă, se îneacă în febra

* Pofta vine mîncînd (trad. din lb. fr.).

ingurgitării, plutesc în propriile lor excremente, fiindcă nu pot digera totul... Orașele...

Își mai umplu un pahar și continuă :

— Urăsc orașele, dar mă atrag prin monstruozitatea proceselor de digerare. Eu sînt în intestinele lor. Și dacă nu mă sufoc, asta se datorează faptului că eu însumi sînt produsul lor. Iată opera !

Se ridică, poză în Napoleon. Părul lui răvășit, lucios de transpirație, fața murdară și nebărbierită, ochii sticloși de bețiv, zdrențele de pe el, toate alcătuiau ceva respingător.

— Iată ce *chef-d'oeuvre* *, intonă el pe un ton teatral. Iată capodopera orașului, iată floarea civilizației noastre, iată chintesența progresului...

Wilczur se cutremură. Într-adevăr, în cuvintele ciudatului său oaspete sesiză un adevăr. Înfățișarea tragicomică a lui Jemioł se asocia într-un fel cu ceea ce spunea.

Profesorul se ridică și se apropie de fereastră.

— Orașul, se gîndea, orașul animalelor lacome...

Strada era pustie. De undeva de departe se deslușeau niște sunete ritmice. A trecut o vreme pînă cînd a recunoscut clopotele.

Capitolul V

Întorcîndu-se de la niște cunoștințe din vilă, Lucia găsi în camera sa un buchet mare de trandafiri. Adora florile, acestea însă i-au produs o surpriză neplăcută. Firește, nu se îndoia că i le trimisese Kolski, cu toate că florile nu erau însoțite de nici un bilețel.

— De ce face el asta, de ce face asta ? se întrebă ea.

În gestul acesta anonim era ceva studențesc, dar și micburghez. Doar de atîtea ori i-a dat de înțeles că din partea ei nu se poate aștepta la nimic mai mult decît la simpatie și prietenie. Îl îndrăgise sincer, îi respecta cinstea și caracterul, dar pentru ea era numai coleg și nu putea rămîne decît coleg.

* Capodoperă (trad. din lb. fr.).

De cîte ori se întîmpla să rămînă numai ei doi şi nu aveau nimic urgent de făcut, Kolski încerca să dirijeze discuţia spre aspecte pur personale. Pe ea o costa multă trudă şi diplomaţie ca să nu permită aşa ceva. Nu voia să-l facă să sufere. El însă părea să nu înţeleagă considerentele după care se conducea Lucia şi nici nu sesiza în atitudinea ei faptul că nu se putea aştepta la alte sentimente, fiindcă revenea mereu la acelaşi subiect.

De fapt ea nu avea ce să-i reproşeze. Poate doar că era total absorbit de carieră, că tot timpul muncea, învăţa, studia, că se străduia să cîştige tot mai mult şi nu putea înţelege atitudinea ei. Şi doar abia acum cîteva zile erau cît pe-aci să se certe din această cauză.

— Nu înţeleg atitudinea dumitale faţă de propriu-ţi viitor, spunea el. Pierzi timpul cu practica aceasta care nu-ţi aduce nici un venit şi nici nu-ţi sporeşte experienţa şi cunoştinţele medicale.

— Pentru că dumneata eşti un egoist, i-a răspuns ea pe un ton indiferent.

Kolski s-a revoltat :

— Nu sînt deloc egoist, dar consider că pentru a oferi ceva trebuie întîi să ai ce. Cînd voi fi un medic în adevăratul sens al cuvîntului, cînd voi avea un cabinet bun, care să-mi asigure mie şi viitoarei mele familii o existenţă îndestulată, te asigur, domnişoară Lucia, că mă voi ocupa şi de orfelinate şi de casele de bătrîni, aşa cum faci dumneata astăzi. Te asigur că la începutul carierei sale profesorul Wilczur, pe care dumneata îl aşezi atît de sus, ştiu asta cu certitudine, nu era nici el stăpînit de furia filantropiei, ci muncea asupra sa şi pentru el.

Lucia ridică din umeri.

— Aici nu e vorba de filantropie. Cît de puţin mă înţelegi. Eu nu mă îngrijesc de săraci din filantropie.

— Totuna. Dacă preferi, putem să-i spunem simţ al datoriei sociale.

— Dar de unde. Nu poate fi vorba de datorie acolo unde găseşti plăcere. Eu o fac pentru mine. Mă bucură faptul că pot fi de folos, că sînt într-adevăr necesară acestor oameni care nu au cu ce plăti un medic, un medic mai bun.

— De acord. Accept, cu o singură rezervă : întîi trebuie să devii acel medic mai bun, să acorzi mai mult timp studiului în clinică, şi nu unor boli standard, care nu te învaţă nimic.

Lucia îl privi drept în ochi.

— Spune-mi, te rog, nu crezi că asemenea medici mai răi, ca mine, vor fi mereu necesari săracilor ?

Kolski ripostă iritat :

— Fără îndoială, dar de ce trebuie s-o faci tocmai dumneata, cu preţul aptitudinilor şi viitorului dumitale ?!

— Ei, uite egoismul. Aptitudinile mele, viitorul meu. Dar nu te gîndeşti la faptul că poate eu nu-mi doresc alt viitor, că poate cea mai mare plăcere o găsesc într-o astfel de utilizare a aptitudinilor mele. Cît de comic eşti în orbirea asta a dumitale. Dumitale ţi se pare că toţi oamenii trebuie să aibe aceleaşi preocupări şi aceleaşi aspiraţii ca dumneata.

— Nu aceleaşi, dar chibzuite, chibzuite !

Voia să-i răspundă că în interpretarea lui chibzuinţa se reduce la aspectele contabilicesti, dar s-a abţinut.

În orice caz, discuţia aceasta cam răcise relaţiile dintre ei, iar Lucia considera trandafirii primiţi acum o modalitate de a-şi cere scuze. Bănuiala aceasta o cam irita. Din cîteva motive. În primul rînd cunoştea zgîrcenia lui Kolski, care trebuia să fi cheltuit o sumă importantă din veniturile lui şi aşa modeste ; fireşte, nu fără ezitări şi fără convingerea că multă vreme nu va uita această cheltuială.

În al doilea rînd, avea o reticenţă înnăscută de a primi ceva de la oamenii faţă de care nu putea sau nu voia să se revanşeze. În sfîrşit, îşi dădea seama că anonimatul era un mare sacrificiu din partea lui Kolski. Era convinsă că el aparţine acelor oameni care poate că nu aleargă în mod special după popularitate, dar ţin întotdeauna să-şi facă remarcată prezenţa în toate problemele la care participă.

Tarele lui Kolski nu stîrneau însă indignarea Luciei, le privea mai degrabă cu îngăduinţă. Cu toate acestea se hotărî să-i reproşeze trimiterea florilor şi să sublinieze clar că nu-i fac plăcere asemenea dovezi de aducere-aminte.

Ocazia se ivi îndată după sărbători. Seara tîrziu, lucrînd în laboratorul spitalului la o analiză microscopică a sîn-

gelui unui pacient, auzi în spatele ei pașii lui Kolski. Folosindu-se de prilejul că poate să-i comunice opiniile fără să-l privească în ochi pe Kolski, spuse cu deplină siguranță:

— Bine că ai venit. Tocmai voiam să stăm de vorbă. De ce faci asemenea lucruri ? Te rog să mă crezi că nu pot nici măcar să-ți mulțumesc, fiindcă nu mi-au produs nici o plăcere.

Kolski se miră sincer.

— Nu știu ce vrei să spui, domnișoară Lucia.

— Nu te preface. Mă refer la flori. Faci niște cheltuieli inutile, niște cadouri care nu ți se potrivesc nici dumitale, nici mie.

— Nu știu despre ce flori e vorba, răspunse cu hotărîre Kolski.

Luciei îi trecu prin minte că acum apreciază cum se cuvine inutilitatea inițiativei sale și că face uz de anonimatul comisionului pentru a nu recunoaște nimic.

— Nu credeam că ești chiar atît de lipsit de curaj civic, spuse ea rece.

Kolski tăcu o clipă.

— Domnișoară Lucia, începu, trebuie să fie o neînțelegere. Cineva a vrut să te implice pe dumneata, pe mine sau pe amîndoi într-o glumă și s-a folosit de numele meu. Nu mi-a lipsit niciodată curajul civic și, în definitiv, de ce ar trebui să mă rușinez că îți trimit flori ? Și aș fi făcut-o, adăugă după o clipă de ezitare, dacă n-aș ști că dumneata nu apreciezi asemenea manifestări ale sentimentelor... prietenești.

— Prin urmare trandafirii nu sînt de la dumneata?... Mi i-a trimis un anonim... Iar eu am crezut... Te rog foarte mult să mă ierți.

Amîndoi erau într-o situație penibilă. Lucia se simțea de parcă ar fi încercat să-l convingă pe acest om că o adoră mai mult decît în realitate. Kolski era disperat că a săvîrșit o greșeală condamnabilă și nu i-a oferit Luciei de sărbători un cadou oricît de mărunt. Se putea crede că nu s-a gîndit deloc la ea. Ori poate că Lucia a inventat trandafirii aceia ca să sublinieze lipsa lui de atenție ?...

Stătea la masa din laborator privind jenat trupul ei ușor aplecat, îmbrăcat în halat alb, părul ei blond, obrajii

mai îmbujorați ca de obicei, mîinile foarte albe, poate prea late și prea mușchiuloase, care lucrau la microscop.

— Te rog foarte mult să mă ierți, repetă ea.

— Ah, nu face nimic, răspunse el încurcat.

— Ba da, pentru că te-am bănuit că te ții de prostii, spuse lapidar.

— Nu a fost nici o prostie, se împotrivi el. De fapt eu trebuie să-ți cer scuze că nu m-am gîndit la o atenție de sărbători.

Lucia ridică ușor din umeri.

— Nu văd nici un motiv pentru care ar fi trebuit să te gîndești la o atenție tocmai pentru mine. Nici unul.

Kolski ezită puțin.

— Motivul constă în faptul că trebuie să ne gîndim la persoanele pe care le socotim cele mai apropiate...

Bănuind încotro bate Kolski, Lucia îl întrerupse rîzînd:

— Exact. Nu cumva sîntem de prea mult timp apropiați ? ! Se pare că dumneata ar trebui să fii în secție. E unsprezece fără un sfert.

Kolski însă nu se lăsă.

— Domnișoară Lucia, de ce nu vrei să mă asculți ? De ce întotdeauna atunci cînd vreau să-ți spun ce simt, ce simt de multă vreme, cu ce trăiesc, ce gînduri am... De ce...

Fără să-și ridice privirile de la microscop, Lucia spuse repede :

— Pentru că este inutil.

— Dumneata știi, nu se poate să nu știi că eu te iubesc, spuse exasperat.

— Știu că ți se pare. Scoase repede lamela din microscop. Își notă ceva pe un formular și se ridică.

El îi tăie calea.

— Domnișoară Lucia, n-ai să pleci de aici pînă nu mă asculți. De ce ?... Ce ai să-mi reproșezi ?

— Nu am nimic să-ți reproșez.

— Atunci de ce ?... De ce îmi respingi sentimentele cu atîta dispreț, cu atîta teamă, nici eu nu mai știu cum să-i spun ?

Lucia scutură din cap.

— Nu le resping. Pur și simplu nu le pot accepta, fiindcă nu pot răspunde la fel.

— Am cerut eu așa ceva ? Ți-am cerut eu ceva vreodată ? Vreau doar să-mi dai voie să-ți vorbesc despre mine și despre dragostea mea. Vreau doar să sper că atunci cînd voi merita așa ceva, iar în inima dumitale se va trezi, nu dragostea, ci măcar puțină simpatie, cordialitate, bunăvoință...

Îl privi drept în ochi.

— Domnule Janek. Vreau să mă înțelegi bine. Nutresc pentru dumneata multă simpatie și multă cordialitate, dar știu, am certitudinea că este mult prea puțin față de ceea ce pot și ar trebui să nutresc pentru omul cu care aș vrea să-mi unesc viața. Nu sînt un copil, am douăzeci și șase de ani. Ar trebui să fii convins că știu să privesc lucid viața, oamenii. Te consider cel mai drăguț dintre colegii mei, și dacă după cum bine ai observat, m-am străduit atîta vreme să nu ajungem la această discuție, am făcut-o numai pentru că nu vreau să pierd prietenia dumitale, pe care o prețuiesc atît de mult. Dar dacă m-ai silit, e de datoria mea să-ți spun că nu te iubesc și nu te voi iubi niciodată.

Kolski stătea palid, cu un zîmbet resemnat pe buze. Lucia simți o strîngere de inimă.

— Îmi pare tare rău, domnule Janek, dar recunoaște și dumneata că e mai bine să-ți vorbesc deschis și sincer, decît să te port cu niște promisiuni, pe care nu pot și nu le voi putea onora.

— Prin urmare nu-mi lași nici o speranță ? întrebă încet.

— Nici o umbră. Și te rog să nu mă condamni.

Își luă formularele de pe masă și se îndreptă spre ușă. Cînd era în ușă, Kolski o strigă :

— Domnișoară Lucia, încă o întrebare.

Se opri.

— Iubești pe altul ?

— E atît de important ? întrebă după o pauză.

— Foarte important, spuse apăsat.

— Da, iubesc pe altul.

— Încă un lucru. Îl iubești pe... Wilczur ?

Lucia nu răspunse. Kolski se apropie de ea.

— Asta-i o nebunie, domnişoară Lucia... E un om bătrîn... un om epuizat... La ce te poţi aştepta de la el ?... Dumneata ştii cît îl stimez şi îl admir. Nu ţi-aş spune toate acestea dacă nu mi-aş da seama de stupiditatea monstruoasă a simplei apropieri : el şi dumneata. El, care încheie viaţa şi dumneata, care abia o începi. El, în care atîtea sentimente s-au înfiripat şi au pierit, şi dumneata, care nici nu le-ai cunoscut. E o adevărată nebunie. Îl stimez şi îi datorez mult, dar eu te iubesc şi este de datoria mea să-ţi spun toate acestea. Domnişoară Lucia, gîndeşte şi dumneata, ce îţi poate el oferi ? Ce îţi poate oferi ?...

Pe chipul Luciei apăru un zîmbet.

— Ce-mi poate oferi ?... Oferi ?... Cît de puţin mă cunoşti ?... Îmi poate oferi cel mai mult, totul îmi poate oferi dacă vreau să primesc. Să primesc ce-i pot eu lui oferi...

Se uita la Kolski, dar el simţea că nu-l vede. În privirea ei se putea zări şi tristeţea şi zîmbetul.

Rămase o clipă nemişcată, apoi se întoarse şi ieşi. Cîteva minute Kolski nu se mişcă din loc. Puţin mai înainte totul se revolta în el împotriva înfrîngerii, acum însă îl cuprinse apatia. Se afla în faţa unui lucru pe care nu-l putea înţelege, nu putea să-l aprecieze folosind categoriile gîndirii raţionale, măsura pe care se obişnuise s-o aplice lucrurilor omeneşti, măsura bazată pe legi în care credea. Şi deodată îşi dădu seama că n-o cunoştea deloc pe Lucia, că habar nu are de psihologia ei, de psihologia femeii în general.

Cu toate că împlinise treizeci de ani, avea o experienţă mult prea săracă în acest domeniu. Provenind dintr-o familie modestă, de mic copil a fost lăsat în voia soartei, şi-a dezvoltat instinctul conservării şi înţelegerii lucrurilor care guvernează lupta pentru existenţă. Şi cum nu putea să se dedice numai pe jumătate unui lucru, pătrundea cu totul în realitate, iar realitatea însemna pentru el munca şi acel imbold permanent : înainte, mai mult, mai bine !

Sub acest semn se desfăşura şi viaţa lui. Rareori reuşea să ciupească cîteva ore pentru plăcerile lui personale, pentru distracţii, iar relaţiile cu femeile le considera distracţii. Pînă a cunoscut-o pe Lucia.

În secție totul era în ordine. Noaptea se anunța liniștită. Putea să se culce în camera de gardă, dar nu avea nici un chef să doarmă. Treptat își ordonă gîndurile și din ele se desprindea tot mai clar un proiect : de vreme ce Lucia este atît de irațională, trebuie făcut tot ce ar putea îngreuna, împiedica săvîrșirea unor greșeli, care i-ar influența pentru totdeauna viitorul.

Firește, nici o persuasiune nu putea da rezultate. În privința asta nu-și făcea iluzii. Așa că rămînea doar îndepărtarea ei de Wilczur. Dar cum ? Multă vreme nu a putut găsi nici un răspuns. Dacă ar fi fost în relații mai apropiate și mai strînse cu profesorul, ca să-i poată permite o discuție deschisă și sinceră cu el, ar fi avut anumite șanse de a-și realiza planul. Kolski nu se îndoia că acest om înțelept putea fi ușor convins. Din păcate, chestiunea era prea intimă, prea personală ca să poată fi abordată, și apoi dacă Lucia ar afla de intervenția lui prematură, ar rupe orice relații cu el.

— Nu. Exclus !

Rămînea deschisă o altă problemă. Toți cei din spital își dădeau seama că în curînd, într-un an sau chiar într-o jumătate de an, profesorul va trebui să cedeze presiunii și să părăsească spitalul. Pînă acum Kolski se gîndea cu tristețe la această eventualitate, de data aceasta însă i se părea o modalitate foarte bine-venită. Din cauza Luciei. În ceea ce o privește, era convins că, în pofida conflictului cu profesorul Dobraniecki, va reuși să-i păstreze poziția în spital. Știa că Dobraniecki ține la părerea lui, că ține seama de popularitatea lui printre colegi și că în perioada de început a domniei sale nu se va încumeta să facă schimbări prea radicale, că va evita conflictele și că mai degrabă se va strădui să-și atragă personalul. Pe urmă lucrurile se vor rezolva într-un fel. În definitiv, ca medic, Lucia avea multe calități : hărnicie, disciplină, intuiție. Cu timpul Dobraniecki o va accepta...

Meditațiile acestea l-au condus pe Kolski la concluzia că în interesul lui și în primul rînd al Luciei, nu trebuie să acționeze în direcția menținerii cît mai îndelungate a lui Wilczur în funcție. Dimpotrivă, este indicat să colaboreze cu grupul care acționează pentru grăbirea demi-

sieі lui. Doctorul Kolski luă această hotărîre cu inima grea, dar nu putea lua alta.

Nici Lucia nu putuse dormi în noaptea aceea. O tulburase şi o răscolise discuţia cu Kolski, care o provocase atît de brutal şi atît de inutil. Îi reproşa lipsa de subtilitate. Într-adevăr, se temea că relaţiile lor nu vor mai putea reveni nici la vechea destindere, nici la vechea colegialitate, pe care o preţuia atît de mult. Prin lipsa de tact nu a cîştigat nimic, ba a şi stricat totul. Mergînd spre casă îşi reproşa că l-a tratat prea blînd. Trebuia să-i spună mai limpede ce înseamnă asemenea declaraţii şi cum apreciază ea insistenţa lui deplasată.

Preocupată de aceste gînduri, abia cînd ajunse în cameră şi zări din nou trandafirii, se întrebă :

— Dacă nu sînt de la el, atunci cine i-a trimis ?

Nu avea mulţi cunoscuţi, iar printre ei nici unul care să fie îndreptăţit să facă aşa ceva. Ştia că place cîtorva colegi şi poate tînărului Zarzecki, dar ei aveau certitudinea că nu pot aştepta nimic de la ea.

Atunci cine ?...

Şi deodată tot sîngele îi năvăli în cap. O idee demenţială, absurdă, îndrăzneaţă. Şi totuşi ceva îi spunea, ceva o asigura, o întărea în convingerea că tocmai el, profesorul Wilczur trimisese aceste flori.

Inima îi bătea mai repede şi mai puternic. Privi îndelung buchetul roz parcă aşteptînd confirmarea bănuielii sale. În cele din urmă, parcă ar fi primit confirmarea aşteptată, se lumină zîmbind.

Nu, nu. În acest caz intuiţia nu o putea înşela. Cu cîtă bucurie ar fi strîns aceste flori la pieptul ei...

Se aplecă asupra lor. Nările i se umplură de mireasma uşoară care abia se mai simţea. Petalele răcoroase îi atingeau delicat obrajii înfierbîntaţi şi multe dintre ele se scuturară ca o ploaie deasă pe măsuţă.

Şi totuşi ! Şi totuşi n-a uitat-o, şi totuşi s-a gîndit la ea ! S-a gîndit în această zi de Ajun.

Iar ea a fost atît de credulă ! L-a crezut cînd i-a spus că plecacă ! Firește că e în Vorşovia. Şi-a petrecut sărbătorile aici. Singur. Absolut singur...

Privi în grabă la ceas. Era trecut de douăsprezece. Cu toate acestea s-a hotărît să-i telefoneze. Ştia că profesorul

nu se culcă niciodată mai devreme, că în orice caz va afla ceva de la Józef.

Formă numărul cu o grabă plină de nervozitate. În receptor vreme îndelungată răsună un bîzîit ritmic, în cele din urmă se auzi o voce răguşită şi necunoscută.

— Suflet rătăcitor, de ce ai nevoie ?

— Casa... casa domnului profesor Wilczur ? întrebă nehotărîtă Lucia.

— Într-adevăr. Ai ghicit, fetiţo. Aceasta este locuinţa lui pămîntească. *Und mein Liebchen, was willst du noch mehr ?** .

— Aş putea să-l rog pe domnul profesor ?... întrebă Lucia, surprinsă, după o clipă de ezitare.

— Depinde ce, turturico. Dacă vrei un ceas de aur şi un cub de zahăr, cred că da. Dacă vrei să-ţi extirpezi apendicele, nu te-aş sfătui. Dacă vrei o partidă de golf, nici vorbă. Dacă vrei să-i ceri mîna, ai întîrziat cu cel puţin treizeci de ani. Dacă vrei un păhărel de alcool, nu se poate, fiindcă eu opun veto. Prin urmare, cu toate că Sfînta Scriptură spune „cere şi ţi se va da", observă, domniţă, că nu se spune că ţi se va da ce ceri. Ceri, de pildă, turtă dulce cu migdale şi ţi se dă febră galbenă cu complicaţii. Ceri inspiraţie şi ţi se aduce omletă din patru ouă cu slănină. *Boîte à surprises*** . Un joc de-a v-aţi ascunselea cu destinul. *Surprinse party**** cu Providenţa. Prin urmare ce doriţi, *mia bella ?*

— Aş vrea să vorbesc cu domnul profesor lă telefon, spuse speriată Lucia.

— Irealizabil, răspunse apodictic vocea răguşită. Irealizabil din trei motive. *Prima,* profesorul nu e în Varşovia. *Secundo,* nu mai mult decît acum cîteva ore am reuşit să-l conving, şi mi-a dat dreptate, că e păcat să-ţi pierzi timpul discutînd cu femeile. Şi *terţio,* chiar dacă ar fi acum în Varşovia şi ar vrea să-şi piardă timpul discutînd cu tine cincisprezece minute, tot n-ar putea s-o

---

* Şi ce mai vrei, dragul meu ? (trad. din lb. germ.).
** Cutia cu surprize (trad. din lb. franc.).
*** Joc (trad. din lb. engl.).

facă, fiindcă zace sub una dintre mese, netrădînd nici o intenție de a-și redobîndi cunoștința. Iar eu sînt la sfîrșitul puterilor. *Addio, signora, good-bye. Vale et me ama !* *

Și așează receptorul.

Capitolul VI

Secretarul președintelui Tuchwic în înștiință :

— Domnul profesor Wilczur s-a întors astăzi din concediu și-i gata să vă primească numaidecît. A întrebat dacă vă supără ceva. I-am răspuns că nu știu

Tuchwic înclină capul.

— Bine. Mulțumesc. Spune-i șoferului să vină.

Zece minute mai tîrziu Tuchwic era la spital. Imediat fu introdus în cabinetul profesorului Wilczur, care se ridică în întîmpinarea lui.

— Veniți ca oaspete, ca pacient, ori ca șef ? întrebă zîmbind.

Președintele îi strînse mîna îndelung și cordial.

— Slavă Domnului, de sănătate nu mă plîng. Aș vrea să vorbesc puțin cu dumneavoastră despre afaceri.

— Vă stau la dispoziție, dădu din cap Wilczur poftindu-l pe oaspete să ia loc în fotoliu.

Tuchwic se așeză comod și umplîndu-și pipa spuse :

— V-ați odihnit prea puțin, dragă domnule profesor. Ca să vă fac un compliment evreiesc : arătați așa și așa.

Într-adevăr, concediul nu contribuise la îmbunătățirea stării sănătății lui Wilczur și asta se vedea.

— Elementul meu este munca, spuse grav. Nimic nu e mai plictisitor ca inactivitatea.

— Știu cîte ceva despre asta, recunoscu Tuchwic. Intră în sînge și în oase. Devine un viciu, un viciu primejdios. Cunosc. Se pare că sîntem de aceeași vîrstă și tot nu mă îndur să las munca, deși îmi închipui că și la mine, ca

---

* Adio, doamnă (trad. din lb. ital.), la revedere (trad. din lb. engl.). Rămîi sănătoasă și iubește-mă ! (trad. din lb. lat.).

şi la dumneavoastră, unii mai tineri şi ambiţioşi ar vrea să-şi dea superiorul deoparte ca să-i ia locul.

Profesorul Wilczur îşi încruntă sprîncenele. De fapt încă de la început se aştepta la o discuţie pe această temă.

— Bănuiam eu că intrigile de aici împotriva mea vor ajunge la dumneavoastră sub forma unor bîrfe şi a unor sugestii strecurate cu abilitate.

— Nu, domnule profesor. Au ajuns într-un mod mai direct. Pur şi simplu am primit un memoriu semnat de cîţiva medici din spitalul nostru, memoriu despre care tocmai voiam să discut cu dumneavoastră sincer şi deschis. Vă rog să apreciaţi că am venit fără nici o intenţie concretă. Pur şi simplu vreau să vă prezint această chestiune şi vă las dumneavoastră ultimul cuvînt. Am totală încredere în cinstea şi autoaprecierea dumneavoastră.

— Vă sînt recunoscător, domnule preşedinte. Wilczur înclină capul.

— Nu vreau să fac nici cea mai mică presiune asupra hotărîrii dumneavoastră. Nici cea mai mică, spuse în continuare Tuchwic. Pur şi simplu nu mă pricep la asta. Am primit o explicaţie unilaterală a problemei. Să mai adaug că am impresia, aşa cum aminteam adineaori, că adversarii dumneavoastră sînt călăuziţi mai puţin de porniri obiective şi mai mult de ambiţia lor. Cu toate acestea, cred că acţiunea iniţiată împotriva dumneavoastră de personalul care vă e subordonat nu poate rămîne fără influenţă asupra bunei funcţionări a instituţiei. Pe scurt, ori consideraţi indicat să vă retrageţi dumneavoastră, ori veţi fi nevoit să-i îndepărtaţi pe cei care v-au dezavuat. Starea actuală nu mai poate continua.

Wilczur răspunse posomorît :

— Sînt absolut de acord cu dumneavoastră. Aş vrea acum să aud învinuirile care mi s-au adus.

Preşedintele luă servieta.

— Am la mine o copie a memoriului. Nu am luat originalul fiindcă este semnat. Veţi fi de acord că sînt şi eu obligat la o anumită discreţie.

— Fără îndoială, recunoscu Wilczur.

— Firesţe, în cazul în care dumneavoastră veţi lua hotărîrea numărul doi, vă voi înmîna originalul, pentru

ca să puteți dispune eliberarea autorilor. Deocamdată poftiți copia.

Îi oferi lui Wilczur cîteva file dactilografiate. Profesorul se adînci în lectură. Așa cum prevăzuse, în memoriu nu găsi nici o învinuire nouă sau importantă. Totul se învîrtea în jurul bănuielilor că amnezia lăsase urmări durabile în psihicul lui, că magia îi deformase metodele medicale, că organizarea spitalului lasă de dorit ca urmare a neglijenței, a administrării indolente și favorizării unor anumite persoane. Se citau o serie de intervenții în presă în sprijinul opiniei că renumele spitalului, socotit ani de zile ca cel mai bun spital din capitală, este serios amenințat.

Wilczur adună filele și, zîmbind ironic, le înapoie președintelui Tuchwic.

— Și care este părerea dumneavoastră în această chestiune ? întrebă Tuchwic.

Profesorul Wilczur luă un creion în mînă.

— Vă răspund pe rînd la toate incriminările. În ceea ce privește amnezia, nici un specialist nu scrie nici un cuvînt că i s-ar fi întîmplat vreodată să observe la vreun pacient revenirea ei. Nici unul. Vă puteți închipui că după ce mi-am recăpătat memoria, am studiat tot ce s-a scris vreodată pe această temă.

— E de înțeles, confirmă Tuchwic.

— Prima învinuire cade. A doua, referitoare la magia practicată de mine, este de-a dreptul ridicol. Nu-mi închipui ca vreunul dintre autorii acestui memoriu să dispună de cunoștințe medicale mai bogate decît mine. Și nu-mi închipui așa ceva fie și numai pentru că majoritatea personalului și-a dobîndit cunoștințele de la mine. Și le-a dobîndit și le dobîndește. Într-adevăr, în perioada activității mele de vraci am cunoscut cîteva metode de tratament neștiute sau abandonate de medicina oficială. Aceste metode s-au dovedit în practică bune și eficiente. De ce să nu le aplic ? Medicina nu pretinde că este infailibilă. Domnii care au semnat memoriul se vede că se socotesc infailibili. Mai rămîn două învinuiri. Prima se referă la organizarea deficitară a spitalului, în urma căreia își pierde bunul renume. Domnule președinte, eu am în-

fiinţat acest spital, eu l-am organizat cu mulţi ani în urmă şi cred că am dreptul să afirm că renumele lui este opera mea.

— Fără îndoială, spuse preşedintele.

— E adevărat că în ultimul timp renumele lui a început să sufere. Să analizăm obiectiv, de ce. Nu din alte motive, ci pentru că oamenii care au hotărît să mă înlăture pe mine fac totul ca el să sufere. E o agitaţie ordinară. Nu voi da nici un nume, nu voi enumera faptele. Vă asigur însă că ştiu cine şi în ce fel acţionează împotriva intereselor spitalului. Pînă acum nu am luat nici o măsură. Am avut multă încredere în oameni. Am crezut că-şi vor reveni, că vor medita, că se va trezi conştiinţa în ei. Am crezut că şi colectivitatea va vedea ata albă cu care este cusută această afacere ignobilă. M-am înşelat. În sfîrşit, ultima învinuire. Spun că sînt bătrîn şi obosit, că slăbirea disciplinei în spital este urmarea epuizării energiei şi capacităţii mele de a conduce. Domnule preşedinte, recunosc că în ultimul timp energia mea a fost mult diminuată, că starea nervilor mei lasă mult de dorit, că sănătatea mea a fost grav zdruncinată. Totul e adevărat. Dar starea mea îşi are cauza, exclusiv, în campania brutală de calomniere şi de defăimare purtată de adversarii mei. Sînt de acord că pe dumneavoastră, reprezentant al societăţii căreia îi aparţine spitalul, puţin vă interesează de ce s-a diminuat valoarea conducătorului instituţiei. Pentru dumneavoastră important este rezultatul, faptul obiectiv : s-a diminuat. Tocmai de aceea nu pot uza acum de amabilitatea dumneavoastră pentru a lua hotărîrea pe care aţi binevoit să mi-o încredinţaţi. Şi vă rog să nu mă însărcinaţi pe mine cu rezolvarea acestei chestiuni.

— Şi totuşi, daţi-mi voie să rămîn la părerea mea. Repet că am toată încrederea în obiectivitatea dumneavoastră şi sînt convins că hotărîrea dumneavoastră va fi cea corectă.

Wilczur rămase pe gînduri. După o pauză mai lungă răspunse :

— Bine, domnule preşedinte. Vă rog însă să-mi acordaţi cîteva zile. Am să mă mai gîndesc, şi cum învinuirile

care mi s-au adus au fost formulate în scris, voi răspunde și eu tot în scris. Vă rog să mă credeți că în acest moment nu am nici un plan. Trebuie să analizez toată chestiunea, să cercetez serios toată situația, să văd dacă după înlăturarea celor nemulțumiți voi mai dispune de aparatul necesar pentru a conduce spitalul. Nu mi-ați spus cîți dintre subalternii mei au semnat memoriul, dar cunoscîndu-i pe toți, relativ bine, pot să vă asigur că majoritatea se va ridica în apărarea mea cu aceeași îndîrjire cu care ceilalți s-au ridicat împotriva mea.

Președintele se ridică.

— Și eu sînt convins de asta. Vă las copia memoriului și aștept răspunsul dumneavoastră. Încă o dată vă rog să fiți convins, dragă domnule profesor, de stima mea profundă și de prietenia deosebită.

După plecarea lui Tuchwic, Wilczur rămase multă vreme pe gînduri. Becul roșu de deasupra ușii cabinetului său nu se stingea deloc, iar persoanele care voiau să-l vadă, se uitau în zadar în sala de așteptare.

Wilczur scrise pe două coli de hîrtie numele medicilor care se situau într-o tabără sau alta. În fruntea primei liste figura profesorul Dobraniecki, în fruntea celei de a doua doctorul Kolski. Aceste liste ipotetice indicau că profesorul putea să se bazeze pe loialitatea majorității personalului. Se hotărî să se apuce imediat de treabă și să discute pe rînd cu fiecare. Primul chemat a fost doctorul Kolski.

Profesorul l-a primit în tăcere, i-a arătat locul în care să se așeze și dîndu-i memoriul, îi spuse :

— Cîțiva colegi au depus acest memoriu prin care cer să mă retrag de la conducerea spitalului. Fii amabil și citește asta.

Kolski se îmbujoră ușor și se cufundă în lectură. Cînd sfîrși, își ridică privirile spre profesor.

— Acum am o rugăminte, spuse Wilczur. Este vorba de sinceritatea dumitale, de sinceritate absolută. Spune-mi, te rog, părerea dumitale despre acest memoriu.

— E... e neapărată nevoie, domnule profesor, se bîlbîi Kolski.

Wilczur dădu din cap.

— Pentru mine da, şi te rog încă o dată : sinceritate absolută.

Kolski era uluit şi începu ezitant :

— Se... se înţelege... după părerea mea chiar şi numai depunerea unui asemenea memoriu e un fel de indecenţă... Cred că şi Uniunea medicilor ar putea lua nişte măsuri... ştiu eu, disciplinare. Astă e lipsă de colegialitate. În orice caz, cred că ar fi trebuit să vă înştiinţeze de intenţiile lor. Dacă n-au făcut-o, nimic nu-i poate dezvinovăţi. E o adevărată indecenţă să faci publice treburile interne ale spitalului.

Îşi înghiţi saliva şi tăcu.

— Dar ce crezi despre conţinutul memoriului ? întrebă Wilczur.

— Nici cu conţinutul nu pot fi de acord, spuse Kolski recăpătîndu-şi treptat stăpînirea de sine. Învinuirile care vi se aduc sînt, fără îndoială, exagerate.

— Exagerate, repetă în şoaptă Wilczur.

— Da, domnule profesor. Exagerate. Unele sînt de-a dreptul lipsite de temei. Ar putea fi considerate ca rea voinţă din partea autorilor. De pildă revenirile amneziei sau înclinaţia dumneavoastră spre utilizarea unor metode de tratament în general nefolosite astăzi. Sînt insinuări cu totul neserioase.

Wilczur, care se aşteptase de la asistentul său la o explozie de indignare, asculta cu uimire consideraţiile lui aşezate, la obiect şi severe.

— Şi pe deasupra, continuă Kolski, memoriul este redactat într-un mod evident ostil dumneavoastră. Dacă eu aş fi destinatarul, chiar şi numai acest lucru ar trezi în mine îndoieli şi mi-ar zdruncina încrederea în bunele intenţii ale autorilor, mi-ar sugera faptul că se folosesc de aspectele reale ale situaţiei în scopul unor interese personale şi nu pentru binele spitalului.

Profesorul Wilczur ridică uşor din sprîncene şi fără să privească la Kolski întrebă :

— Şi care sînt aspectele reale ale situaţiei ?

Kolski ezită o clipă.

— Pentru că dumneavoastră mi-aţi cerut atît de insistent să-mi spun sincer părerea...

— Asta şi vreau, sublinie Wilczur.

— Atunci voi fi sincer. Ştiţi, domnule profesor, cîtă veneraţie, pietate şi recunoştinţă nutresc faţă de dumneavoastră. Dar judecînd obiectiv lucrurile, nu se poate să nu li se dea dreptate acestor domni cînd afirmă că în mod cert sînteţi obosit, iar consecinţele acestei oboseli se reflectă extrem de nefavorabil asupra spitalului. Dumneavoastră arareori şi numai sporadic vă interesaţi de ce se întîmplă aici. Iar aici se întîmplă lucruri grave. În rîndul personalului domneşte agitaţia ; intrigile, bîrfele şi mîncătoriile nu mai contenesc. Într-un cuvînt, dezordine. Recunoaşteţi şi dumneavoastră că pentru conducerea unei instituţii atît de mari e nevoie de o mînă forte şi sigură, de nervi tari, şi de o prezenţă permanentă. Eu ştiu că ceea ce spun vă îndurerează, dar dacă am fost întrebat, prefer să pun problema deschis.

Termină şi se aşternu o linişte îndelungată. În cele din urmă profesorul Wilczur se ridică. Întinzîndu-i mîna lui Kolski, vru să zîmbească. Nu reuşi însă şi spuse :

— Mulţumesc, colega.

Kolski ieşi fără nici un cuvînt din cabinet. Cînd uşa se închise în urma lui, Wilczur se lăsă moale în fotoliu.

Iată că dintr-o dată şi dintr-o direcţie surprinzătoare, primi o lovitură, cu atît mai dureroasă, cu cît venea din partea unui om de la care se aştepta la cel mai mare ajutor.

Să-şi fi pierdut chiar într-atît capacitatea de autoapreciere ?... Să nu-şi poată da seama de declinul, pe care atît de limpede îl văd în el şi adversarii şi prietenii ? Să fi devenit cu adevărat un om neputincios, un ramolit dăunător, o piedică pentru alţii ?... El, care simţea încă atîta forţă, încredere, sete de muncă ?...

Privi posomorît spre biroul pe care zăceau cele două file de hîrtie, cele două liste. Le luă încet, le mototoli şi le aruncă la coş. De ce să se mai adreseze şi altora ? Dacă vor avea sinceritatea lui Kolski, toţi îi vor repeta acelaşi lucru. Să-i cheme ca să mai sufere şi alte umilinţe, să asculte cuvintele acelea groaznice, zdrobitoare, nedrepte — credea — dar spuse cu convingerea că sînt drepte...

Lupta era pierdută. Înțelese acest lucru și procedă așa cum îi dicta conștiința.

Scoase liniștit o coală de hîrtie și scrise pe ea :

„Stimate domnule Președinte, după ce am meditat și am cercetat situația din spital, am ajuns la convingerea că retragerea mea reprezintă cea mai corectă rezolvare a problemei. Cum după această hotărîre îmi va fi greu să mai rămîn aici chiar și numai cîteva zile, îmi permit să predau conducerea profesorului Jerzy Dobraniecki, adjunctul meu de pînă acum, care este excelent orientat în problemele instituției. Cu stimă și considerație. Rafał Wilczur".

Împături coala, o puse într-un plic, o adresă președintelui Tuchwic și apăsă pe butonul soneriei.

— Te rog să expediezi asta imediat, spuse portarului, și te mai rog să-i comunici domnului profesor Dobraniecki că vreau să-i vorbesc.

Nu l-a așteptat mult pe Dobraniecki. Reușise totuși să se stăpînească într-atît încît îl primi complet degajat.

— Te rog să iei loc. Am vrut să discut cu dumneata, dacă dispui de timp.

Dobraniecki se uită la ceas.

— Mai am douăzeci de minute pînă la operație.

— O, nu-ți iau atîta timp.

— Despre ce-i vorba ? întrebă Dobraniecki.

— Cu puțin timp în urmă a fost la mine președintele Tuchwic. Președintele Tuchwic mi-a spus că anumiți medici din spitalul nostru au semnat un memoriu prin care se cere retragerea mea. Nu mi-a spus nici un nume. Am citit acest memoriu și am motive să cred că dumneata ești autorul lui. Autorul și inițiatorul.

Dobraniecki își mușcă ușor buzele, dar își înălță capul și îl privi pe Wilczur în ochi.

— Da. Nu am intenția să neg.

— Și nici nu ai motive, adăugă Wilczur.

— Și nici nu am motive, confirmă Dobraniecki. Nu fac parte dintre oamenii care se tem de ceva și care preferă, în mod oportunist, să accepte ceea ce consideră rău, în loc să acționeze prin orice mijloace.

Wilczur zîmbi.

— Foarte bine ai spus : prin orice mijloace. Nu ai neglijat nici unul. Dar nu despre asta voiam să vorbesc cu dumneata. Tuchwic mi-a oferit o alternativă, lăsîndu-mi *plein pouvoir*, în ceea ce privește opțiunea : sau să păstrez conducerea spitalului și să-i înlătur pe cei care acționează prin înșelarea opiniei publice în defavoarea spitalului, sau să mă retrag eu însumi.

Tăcu, așteptînd întrebarea lui Dobraniecki. Acesta însă păli ușor, dar nu scoase nici un cuvînt. Wilczur îl măsură cu o privire plină de dispreț.

— Tuchwic m-a lăsat pe mine să hotărăsc. Și am hotărît. Acum o clipă i-am trimis scrisoarea cu demisia mea.

Pe obrajii lui Dobraniecki apărură pete roșii.

— Îți comunic acest lucru fiindcă în aceeași scrisoare am declarat că îți încredințez dumitale conducerea spitalului. De aceea voiam să te întreb dacă-mi faci acest mic serviciu și primești ?

Dobraniecki își mișcă buzele, dar nu spuse nimic.

— Asta mi-ar ușura mult situația, continuă Wilczur pe un ton liniștit. Încredințînd conducerea altcuiva, ar trebui să pierd mult timp cu explicațiile și cu alte asemenea lucruri, în timp ce dumneata, înlocuindu-mă de atîtea ori, ești foarte bine orientat în toate. Eu abia astăzi m-am întors din concediu și știu mai puțin despre treburile curente decît dumneata. Deci ești de acord ?

— Sînt de acord, răspunse scurt Dobraniecki.

Wilczur se ridică.

— Atunci lucrurile sînt rezolvate. Cu bine.

Dobraniecki se ridică și el și spuse :

— Cu bine, domnule profesor.

Îi întinse mîna lui Wilczur, dar acesta scutură din cap.

— Nu, domnule. Eu nu pot da mîna cu dumneata.

Dobraniecki rămase o clipă încremenit, pe urmă se întoarse și ieși repede din cameră.

Profesorul Wilczur mai avea încă mult de lucru. Prin dulapuri, în cabinet, în birou, în diferite sertare avea o mulțime de cărți ale sale, note, schițe de cursuri etc. Trebuia să le sorteze, să le aranjeze și să dea dispoziție să fie împachetate... Cînd sfîrși, afară era întuneric.

Se îmbrăcă și trecînd prin sala de așteptare o zări pe Lucia. Îl aștepta aici.

— Bună seara, domnișoară Lucia, se bucură el. Credeam că nu ești astăzi la spital. De ce nu ai trecut pe la mine ?

— Am fost, domnule profesor, cel puțin de cîteva zeci de ori, dar deasupra ușii dumneavoastră ardea tot timpul becul roșu.

— Ah, da, da. Am fost foarte ocupat.

— Astăzi v-ați încheiat concediul ?

— Astăzi, confirmă Wilczur.

— Cît de rău sînteți, domnule profesor. În timpul sărbătorilor ați fost în Varșovia și eu nu am știut nimic.

Wilczur rîse.

— Dar cum ai aflat ?

— Am avut două dovezi ale prezenței dumneavoastră.

Wilczur rămase surprins.

— Chiar două ?

— Da. V-am telefonat.

— Józef nu mi-a spus nimic.

— Fiindcă nu a răspuns Józef, ci un om tare ciudat. Mi s-a părut că... Iertați-mă, dar mi s-a părut că e un bolnav mintal.

— Bolnav mintal ?

— Da. Spunea atîtea prostii și mi s-a părut că era complet beat.

Profesorul rîse și dădu din mînă.

— Ah, da. Era Jemioł. Îl cunoști și dumneata. Fostul nostru pacient. Un om extraordinar de simpatic.

— Extraordinar de simpatic ? se miră Lucia ! Parcă am avut un hoț de buzunare la secția fără plată.

— Acela, confirmă Wilczur. Un intelectual decăzut. E imposibil să afli de la el ce a fost. E, într-adevăr, un hoț de buzunare. Nici nu știu cum îl cheamă. L-am cunoscut cîndva, cu ani în urmă și pe atunci, dacă memoria nu mă înșală, îl chema Obiadowski sau Obiedziński, acum își spune Jemioł, peste un an probabil că-și va lua un nume mai convenabil... Da, e un om ciudat. Sigur, e un hoț de buzunare...

— Și un bețiv, adăugă Lucia. Mi-ar fi rușine să vă repet ce mi-a spus... Dumneavoastră chiar ați băut cu el ?...

— Am băut puțin... puțin prea mult, zîmbi Wilczur. Dar de ce ești îmbrăcată ? Pleci ?

— Da. V-am așteptat doar pe dumneavoastră, fiindcă portarul mi-a spus că ieșiți în curînd.

— Excelent. Atunci să mergem.

Afară era un ger ușor. Respirau cu plăcere aerul proaspăt. Trecură pe cealaltă parte a străzii. Profesorul Wilczur se opri și privi îndelung clădirea spitalului. Aproape la toate ferestrele se vedea o lumină blîndă, albă. Fațada înaltă și semeață a clădirii avea în ea ceva maiestuos, liniștit și durabil.

Profesorul stătea nemișcat. Minutele treceau. Mirată de comportarea lui neobișnuită, Lucia își aruncă o privire pe chipul lui și zări două lacrimi alunecîndu-i pe obraji.

— Domnule profesor ! i se adresă în șoaptă. Ce-i cu dumneavoastră ?

Întoarse capul spre ea și zîmbi.

— M-am emoționat puțin. Am lăsat aici multă inimă... multă...

— Ați lăsat ?

— Da, domnișoară Lucia. Am lăsat. Nu mă mai întorc aici niciodată. Aceasta-i despărțirea.

— Ce spuneți, domnule profesor ?!

— Da, domnișoară Lucia. Astăzi am fost aici pentru ultima oară. Mi-am prezentat demisia și am încredințat conducerea domnului profesor Dobraniecki... Sînt bătrîn, domnișoară Lucia.

Lucia nu putea răspunde nimic, simțea un nod în gît și tremura cuprinsă parcă de febră. Wilczur observă starea ei și cu o mișcare blîndă o luă de braț.

— Să mergem. În fond nu s-a întîmplat nimic deosebit. Aceasta e ordinea firească a lucrurilor : bătrînii lasă locul celor mai tineri. Așa a fost de cînd e lumea. Nu te întrista...

— E groaznic... groaznic... repeta ea cu buzele tremurînde.

— Nu-i nimic groaznic. Atîta m-au sfătuit toți că ar trebui să mă odihnesc, încît le-am dat crezare în cele din urmă. Dar să nu mai vorbim despre asta. Cum ți-ai petrecut sărbătorile ?

— Ah, domnule profesor, nu pot să-mi adun gîndurile. Ştirea asta m-a lovit ca un trăsnet din senin.

Wilczur rîse.

— Ei, nu chiar din senin. De mult s-au adunat deasupra mea aceşti nori, lăsînd să se audă nu tunete, ci nişte sîsîieli şi şuierături. Foarte ciudaţi aceşti nori. Mă bucură însă faptul că singurul trăsnet care a căzut din ei, a căzut din voinţa mea... Ei, spune-mi, cum ţi-ai petrecut sărbătorile.

— De ce mă întrebaţi, răspunse după o clipă de tăcere. Doar ştiţi că pentru mine nu au putut fi nişte sărbători vesele.

— De ce nu ? Eşti tînără, capabilă. Ai toată viaţa în faţă. Abia intri în viaţă. Ce necazuri ai avut ?

Singurul ei răspuns a fost strîngerea mîinii sub braţ. Profesorul tăcu şi o vreme merseră în tăcere.

— În timpul sărbătorilor am avut o singură clipă fericită, foarte fericită. Aceea cînd am ghicit că dumneavoastră mi-aţi trimis trandafirii.

Profesorul tuşi surprins. .

— Ştiu că dumneavoastră, spuse. Cu toate că aţi fost atît de rău încît nu mi-aţi scris nici un cuvînt şi nu mi-aţi dat de ştire că sînteţi în Varşovia. Dar şi aşa mi-aţi produs o bucurie nemeritată : faptul că nu m-aţi uitat, că v-aţi gîndit la mine.

— M-am gîndit, egoist bătrîn ce sînt, m-am gîndit la dumneata în ziua de Ajun şi trebuie să recunosc că mi-a trecut prin minte o idee absurdă : să te invit la cină.

Lucia s-a oprit şi l-a privit în ochi. În privirile ei zări atîta căldură şi bucurie încît îi tresări inima. Ca să-şi ascundă emoţia, începu să vorbească :

— Stăteam singur ca un bursuc în vizuina lui, aşa că nu-i de mirare că mi-au trecut prin minte cele mai năstrușnice gînduri. Dar să mergem, să nu stăm aici că încurcăm circulaţia pe stradă. Ajunul, bradul, fînul aşternut sub faţa de masă. Amintirile. Toate acestea te pot descumpăni.

— Şi de ce, de ce nu m-aţi chemat ? întrebă cu un reproş sincer în voce.

— M-am oprit la timp. Ce-i drept eu îţi doream compania în seara aceea, dar dumneata cu siguranţă puteai

găsi una mai plăcută, mai veselă și corespunzătoare vîrstei dumitale...

— Nu, nu, nu sînteți sincer, îl întrerupse Lucia. Doar știți că cel mai mult mi-aș dori să-mi petrec cu dumneavoastră nu numai o seară, ci toate serile, toate serile pînă la sfîrșitul vieții mele.

Vocea îi tremura cînd o repezi :

— Nu mai spune prostii, domnișoară.

— Pînă la sfîrșitul vieții, repetă ea.

Wilczur rîse forțat.

— Ei, dacă e vorba de mine, nici nu ai risca prea mult, pentru că nu mi-au mai rămas multe seri pînă la sfîrșitul vieții. Dar să nu mai spui asemenea lucruri. E ridicol, s-ar putea să ne audă cineva și să se distreze de minune. Fiica mea e aproape de vîrsta dumitale și aș putea să-ți fiu tată. Și încă cum.

— Asta nu are nici o importanță, protestă Lucia violent.

— Are și încă mare.

— Pentru mine are importanță numai faptul că vă iubesc, că vă admir, că nici nu-mi pot închipui cum aș putea trăi departe de dumneavoastră.

De data aceasta Wilczur se opri.

— Domnișoară Lucia, spuse cu gravitate, privind în ochii ei înflăcărați. Dumneata ai încă foarte puți experiență. Crede-mă, te rog, că sentimentele dumitale atît de frumoase și de proaspete, nu sînt decît urmarea unei neînțelegeri. Dumneata mă simpatizezi, îți par demn de admirație, de prietenie, în sfîrșit de compătimit din cauza peripețiilor prin care am trecut în vremea din urmă. Dar asta nu e iubire. Peste o lună, peste un an va trece pentru că trebuie să treacă și atunci te vei convinge că în clipa asta, că astăzi te apropii imprudent de prăpastie. Din fericire la marginea acestei prăpastii există o barieră, care te oprește, această barieră este experiența mea și cunoașterea vieții. Fata mea, cîndva o să-mi fii recunoscătoare. Cîndva o să-ți amintești cuvintele mele.

Lucia zîmbi trist.

— Domnule profesor. Nici nu mă așteptam la alt răspuns. Știu că nu sînt demnă de dumneavoastră. Sub nici un aspect. Știam că așa îmi veți răspunde. Dar cum altfel s-ar

putea răspunde unei femei, cînd dragostea ei nu găseşte nici un ecou în bărbat.

— Greşeşti, domnişoară Lucia. Wilczur îşi încruntă sprîncenele. Ceea ce mi-ai spus dumneata, ce simţi dumneata, este pentru mine un dar mare şi preţios. Un om care a avut parte de atît de puţină afecţiune în viaţă, ştie să o preţuiască. Asta nu înseamnă că poate răspunde cu aceeaşi afecţiune. Viaţa lasă urme, anii lasă şi ei urme. Inima se usucă, sufletul îşi pierde seva hrănitoare, devine searbăd şi aţos, se usucă precum un pergament. Trebuie să înţelegi asta, domnişoară Lucia.

— Nu cred, spuse scuturînd din cap. De trei ani sînt în apropierea dumneavoastră, vă urmăresc, văd zilnic manifestările inimii dumneavoastră sensibile, ale mărinimiei şi vitalităţii sufletului dumneavoastră. Inima dumneavoastră este pură ca inima unui copil. Doar dumneavoastră iubiţi oamenii!

Profesorul porni în tăcere.

— Da, dragă domnişoară, dar asta e altceva. Asta nu e ceva personal, nu pătrunde pînă în adîncuri, nu-mi sfîşie toţi nervii, nu-mi umple zilele şi nopţile. Cum să-ţi spun eu? Între inima unui om tînăr, care iubeşte, şi inima mea există o deosebire ca între un foc care arde şi o biserică tăcută... Vezi dumneata, acestea sînt cele două iubiri, două iubiri diferite...

Acum iar mergeau în tăcere. Cînd şi cînd întîlneau cîte un trecător.

— Şi nu aţi iubit niciodată? întrebă Lucia.

Wilczur îşi înălţă capul, de parcă ar fi privit într-un punct printre stele şi spuse în cele din urmă:

— Am iubit cîndva... O chema Beata.

Se părea că uitase de prezenţa Luciei şi vorbea singur:

— Era tînără şi frumoasă, şi nu m-a iubit niciodată. Era soţia mea.... Nu soţie, ci comoară, regină, copil. Astăzi nici eu nu mai ştiu: era esenţa şi scopul vieţii mele. Fiecare gînd al meu se îndrepta spre ea, fiecare faptă a mea era pentru ea. Iubeam. O, eu ştiu ce înseamnă să iubeşti. Îmi aduc aminte de mine cel din anii aceia, îmi aduc aminte că nu am ştiut să-i cuceresc inima. Se vede că eram prea nesimţitor, o acopeream cu alintări, tremuram la gîndul că cea mai măruntă poftă a ei s-ar putea să nu se îm-

plinească... Ea însă nu avea pofte mărunte. Dorea un singur lucru : să iubească. Iar eu nu am ştiut să fiu acela pe care l-ar fi putut iubi. Mereu, zilnic, vedeam în ochii ei un fel de teamă în faţa mea, o distanţă nemărginită care despărţea gîndurile şi lumea ei de a mea. Era o soţie exemplară. Au fost şi clipe cînd începeam să cred că ne apropiem unul de altul. Iluziile se spulberau însă repede. Şi eu iar mă găseam în faţa acelei fiinţe tăcute şi de neînţeles, probabil tot atît de neînţeles pe cît eram eu de neînţeles pentru ea. Se purta cu mine ca un copil ajuns în cuşca unui elefant. Are încredere în el, dar se teme să facă vreo mişcare, să scoată vreun cuvînt, pentru că nu ştie cum va reacţiona acel animal mare şi greu.

Tăcu. După un timp Lucia îl întrebă :

— Nu mai trăieşte ?

Profesorul confirmă cu o mişcare a capului şi deodată se învioră.

— Să mergem. Treci pe la mine, îţi arăt fotografia ei.

Şi parcă neaşteptîndu-se la nici o împotrivire din partea Luciei, se întoarse imediat şi se îndreptă spre casă. Lucia mergea alături de el profund tulburată. Destăinuirile proprii, apoi destăinuirile profesorului treziseră în ea o învălmăşeală de gînduri şi de sentimente. Ah, de ce nu a trăit ea mai devreme, de ce nu l-a cunoscut înaintea celeilalte, înaintea acelei proaste şi nedemne, care nu a ştiut să-şi preţuiască fericirea.

Lucia ştia că Wilczur mai fusese cîndva căsătorit şi că de mulţi ani e văduv. Cu trei ani în urmă o cunoscuse în treacăt şi pe fiica lui, pe doamna Czyńska, pentru care simţea o reală simpatie.

Prin oraş circulau atîtea poveşti contradictorii despre trecutul romantic al familiei Wilczur, încît era greu să deosebeşti adevărul de născociri. Lucia nu avea acea curiozitate care le făcea pe atîtea femei să răscolească treburile altora. Dacă era vorba de Wilczur, prefera să rămînă pentru ea un personaj misterios, pe jumătate legendar, pe jumătate real. Voia să-l cunoască zi cu zi, aşa cum se cunoaşte filă cu filă povestea peripeţiilor tragice ale unui erou îndrăgit, istoria vieţii lui, labirintul sufletului lui.

Lucia mai fusese de cîteva ori în vila profesorului cu ocazia diferitelor treburi profesionale. Dar întotdeauna o

primea în salon. De data aceasta, pentru întîia oară, a poftit-o în cabinet. Aprinse lumina şi fără să spună nimic, îi arătă un portret mare deasupra căminului.

Din rama lată de argint o privea cu nişte ochi mari, parcă uşor miraţi, o femeie frumoasă cu păr auriu şi cu o faţă ovală de fetiţă. În jurul gurii ei mici se contura parcă o tristeţe, mîna gingaşă cu degete lungi, de rasă, atîrna moale între faldurile de mătase ale rochiei.

Invidia îi strînse Luciei inima. Doamna aceea din portret i se părea de sute de ori mai frumoasă decît ea, incredibil de elegantă şi de distinsă.

— O chema Beata... auzi în spatele ei vocea domoală a lui Wilczur. Într-o bună zi, cînd m-am întors, am găsit casa... goală. Plecase, mă părăsise, mă părăsise pentru altul, pentru iubire.

Lucia simţea că inima-i e gata să-i sară din piept. Se întoarse cu o mişcare bruscă, luă mîna lui Wilczur şi începu să i-o sărute cu febrilitate, în neştire, printre sughiţuri de plîns, de parcă prin acest sărut ar fi vrut să-l răsplătească pentru nedreptatea aceea, pentru nedreptatea criminală pe care i-o făcuse cealaltă...

— Ce-i cu dumneata?!... Ce faci, domnişoară Lucia?! strigă revoltat Wilczur, trezindu-se brusc din meditaţie. Fii cuminte, aşa ceva e de neconceput.

O aşeză pe fotoliu, cutremurată de plîns, se uită prin încăpere căutînd o cană cu apă. Pe măsuţa de lîngă cămin era o sticlă cu coniac. Turnă într-un păhărel şi-l oferi Luciei, spunîndu-i pe un ton hotărît, dar blînd, tonul cu care de obicei îşi obliga pacienţii să-i dea ascultare.

— Bea asta imediat.

Îi îndeplini supusă porunca şi încet se linişti, în timp ce el vorbea:

— Trebuie să-ţi stăpîneşti nervii, dragă domnişoară. Să te controlezi. Ce medic eşti dumneata dacă suferinţele altora te descumpănesc într-atît încît dintr-o dată vezi într-un profesor bătrîn şi onest, un cardinal căruia trebuie să-i săruţi mîinile? Ori poate că în felul acesta voiai să-mi onorezi vîrsta înaintată?... Să-mi răpeşti şi bruma de iluzii?... Ei, şi cum arăţi dumneata acum?... Te rog să-ţi ştergi imediat lacrimile acelea ruşinoase...

Îi oferi batista lui mare, iar Lucia spuse ştergîndu-şi ochii :

— O urăsc... O urăsc...

Încet, încet se liniştea.

— Poate încă puţin coniac ? întrebă Wilczur.

Refuză scuturînd din cap.

— Mulţumesc şi vă rog să mă scuzaţi pentru această izbucnire de isterie. M-am comportat într-adevăr oribil.

— Din curtoazie nu îndrăznesc să te contrazic, spuse Wilczur pe un ton intenţionat morocănos. Nu îndrăznesc să te contrazic. Te comporţi ca o elevă cu fenomene de limfatism pe fond scrofulos.

Voia să o facă să rîdă, dar cuvintele lui nu ajungeau pînă la ea.

— Dar... dar dumneavoastră tot o mai iubiţi ? întrebă şi îşi muşcă buzele ca să nu izbucnească iar în plîns.

Sprîncenele lui Wilczur se încruntară.

— Dragă domnişoară, au trecut atîţia ani, a curs atîta apă, de atîtea ori mormîntul ei s-a acoperit primăvara cu iarbă... Timpul lasă urme... Au mai rămas amintirile, amintiri dureroase şi răscolitoare. O cicatrice. Am iertat-o. Asta-i tot.

Căzu pe gînduri, apoi adăugă :

— Vezi, şi din asta poţi afla ce face timpul. Totul trece. Ceea ce cîndva părea să fie întreg universul, peste cîţiva ani ni se înfăţişează ca un fir de praf şi nu putem înţelege de ce ne-am lăsat furaţi de iluzii.

— O, nu, se împotrivi Lucia, doar ştiţi şi acum că femeia aceea a însemnat pentru dumneavoastră întreg universul. Adevărata iubire, chiar dacă se stinge, rămîne ceva măreţ.

Wilczur dădu din mînă.

— Asta în cazul unor oameni singuratici ca mine. Cine ştie dacă m-aş mai gîndi astăzi la Beata, dacă îndată după plecarea ei aş fi întîlnit o altă femeie... o inimă sensibilă, un sentiment puternic.

Zîmbi şi adăugă :

— Dar n-am întîlnit inimi sensibile. Pe drumurile mele nu umblă femei.

Lucia zîmbi.

— Umblă, dar dumneavoastră nu le vedeţi. Iar dacă sînt atît de insistente, încît se oferă singure, le mătrăşiţi cu predici despre diferenţa de vîrstă.

— Asta nu-i predică, spuse blînd Wilczur. E o persuasiune. Şi nu e vorba numai de vîrstă. Mai trebuie luat în consideraţie că eu sînt un om sfîrşit...

— Ce spuneţi ?! protestă ea.

— Da, da. O vechitură aruncată peste bord, încerca el s-o convingă. Gîndeşte-te ce perspective mai pot eu avea. Aş putea să-mi deschid un cabinet particular acasă, dar asta ar însemna un contact continuu cu nişte oameni, a căror vedere n-o mai suport. Sînt chirurg, dar acasă nu pot face operaţii, ceea ce înseamnă că aş fi nevoit să fac intervenţii pentru a mi se repartiza săli de operaţii. Înţelegi şi dumneata că după demisia mea de astăzi ar fi peste puterile mele să mă expun la nu ştiu ce întrebări, observaţii, comentarii sau priviri. Prin urmare ce mi-a mai rămas ? Să-mi aştept sfîrşitul. *Panis bene merentium**. Şi încă fără unt. Fiindcă trebuie să ştii că sînt complet ruinat. Casa în care sîntem acum nu mai este proprietatea mea. Mi-a fost lăsată din milă cît trăiesc...

Zîmbi cu tristeţe.

— Cît trăiesc, în speranţa că nu va dura mult.

— Nu sînt deloc de acord cu dumnevoastră, protestă energic Lucia. Cîtă vreme nu scăpaţi de iritarea pe care v-o provoacă întîlnirea cu ei, vă rămîne un domeniu uriaş cum este acela al activităţii ştiinţifice. Cursurile la universitate, clinica, publicaţiile.

Wilczur căzu pe gînduri.

— Nu, asta nu e compatibil cu temperamentul meu. Eu pot scrie numai atunci cînd scrisul îmi umple timpul liber rămas în urma muncii active. În ceea ce priveşte cursurile... Mă vor scoate şi de acolo. Nu mi-a mai rămas nimic, nimic. Doar să mă închid în casă şi să aştept moartea. O să vină în curînd. Aşa este în natură. Ceea ce este de prisos dispare singur. Iar eu mă simt de prisos.

— La asta mă refer şi eu, domnule profesor. Dumneavoastră vă simţiţi de prisos. Vreau să vă conving că aceasta este o stare de spirit trecătoare. Vreau să vă conving că vitalitatea dumneavoastră nu a scăzut deloc, că genialita-

* Pîine celor care merită cu prisosinţă (trad. din lb. lat.).

tea şi energia dumneavoastră nu s-au diminuat. Aceasta nu-i decît o stare depresivă trecătoare.

— Nu cred în aşa ceva.

— Am să vă conving.

— În ce fel ?

— Aveţi începută o mare lucrare despre neoplasm...

— Nu numai începută, ci abandonată... De un an nu am mai pus mîna pe ea. Îmi lipsesc o serie de materiale. Ar trebui să le adun, să le caut, să le ordonez şi ca să-fiu sincer nu am nici un chef de aşa ceva.

— Am să vă ajut eu. Am să mă ocup eu de asta.

— Asta ar însemna un sacrificiu din partea dumitale. Ştii foarte bine, domnişoară Lucia, că nu pot accepta acest sacrificiu.

— Nu-i nici un sacrificiu. Îmi cedaţi o parte din drepturile de autor. Sau, să zicem, mă luaţi coautoare. „În colaborare cu dr. Lucia Kańska". Această onoare nu e de lepădat.

După îndelungi insistenţe, Wilczur, deşi fără entuziasm, acceptă în cele din urmă şi a doua zi se puseră pe lucru. Lucia venea de obicei după-amiaza. Aranjau împreună manuscrisul, îşi notau lacunele, scoteau din publicaţiile de specialitate amănunte bibliografice. Seara stăteau de vorbă la o cafea, apoi Lucia îşi lua rămas-bun de la profesor, pentru ca a doua zi să apară cu plicul cu note sau cu cărţi luate de la bibliotecă.

Lucrarea înainta greoi ; în pofida previziunilor Luciei, starea depresivă a lui Wilczur nu trecea. Uneori lăsa condeiul şi rămînea ore în şir dus pe gînduri, după care nu mai era capabil de muncă şi nici măcar de o discuţie cu Lucia.

Într-o zi l-a găsit beat. Lucia era aproape disperată, dar se străduia să pară bine dispusă şi credea neclintit că trebuie să se întîmple ceva care va schimba întreaga situaţie şi starea de spirit a lui Wilczur.

Aşa au trecut două luni. Timpul Luciei se scurgea între colaborarea cu profesorul şi activitatea de spital, pe de o parte, şi căutarea unui alt loc de muncă, pe de altă parte. Ce-i drept din partea profesorului Dobraniecki nu a întîmpinat, aşa cum prevăzuse iniţial, nici o şicană, dar se simţea groaznic. Aparent, în spital totul mergea ca mai

înainte, nu s-a produs nici o schimbare, nici o mutare. Atmosfera era însă cu totul alta. Cei mai sensibili, iar dintre ei făcea parte și Lucia, simțeau acest lucru la fiecare pas. Nimeni nu mai pronunța numele lui Wilczur. În tăcerea aceasta parcă se simțea rușinea că atît de ușor s-au dezis de el, s-au lepădat, l-au uitat.

Cu Kolski se întîlnea ceva mai rar. De la discuția lor decisivă, nu s-a mai străduit să revină la tema aceea, dar nici nu s-a schimbat față de ea. Despre lucruri particulare nu mai discutau deloc. De aceea, nu știa că Lucia colaborează cu profesorul Wilczur. Nu știa nici că își caută alt loc de muncă. O singură dată, după o discuție cu Dobraniecki, a asigurat-o, în treacăt, că poziția ei în spital nu este cîtuși de puțin amenințată, iar ea i-a răspuns scurt :

— Nu mă interesează asta.

În realitate, trebuia s-o intereseze. Numărul mare de medici în Varșovia făcea nespus de grea obținerea unui loc de muncă. Pînă acum vizitase cîteva zeci de instituții — fără rezultat. Îi notau adresa, telefonul și-i promiteau să-i dea de știre dacă ar apărea un post vacant.

Între timp a sosit luna martie și o dată cu ea și primăvara timpurie din acest an. Pe străzi tot mai des se vedeau femei în taioare și bărbați în talie. Copacii slobozeau primii muguri, unii arbuști se și înverzeau ușor.

În acest timp Lucia nu putea să nu observe că profesorul devine tot mai posomorît și că arată tot mai rău. S-a hotărît să-l scoată la plimbare. La început nu voia să audă. S-a învoit cu condiția că pot ieși seara, evitînd cartierele în care ar fi putut întîlni cunoscuți.

— La țară trebuie să fie frumos acum... Ai fost vreodată primăvara la țară ?

— Am o amintire vagă din copilărie.

— Ai pierdut mult. Primăvara la țară... Pămîntul miroase, înțelegi, domnișoară. Pămîntul miroase și aerul miroase... Păsările. Sînt multe păsări. Zboară pline de griji, preocupate, ciripesc, adună fire de iarbă, paie, vălătuci de mușchi... iar ciocîrliile sus pe cer... Vacile ies la păscut... Cerul e atît de albastru... Mi-am petrecut cîteva primăveri în părțile Bielorusiei... Ai fost vreodată acolo ?

— Nu, niciodată.

— Liniştite locuri, frumoase locuri. Pămîntul e vălurit de dealuri, între ele se întind lacuri, păduri dese, împînzite de ienupăr şi de aluniş. Căsuţele sînt acoperite cu paie... Nu toate. Cele mai înstărite — cu şindrilă şi cu draniţa. Dar cei mai mulţi sînt oameni săraci. Necăjiţi, săraci, simpli... Oameni buni. Ah, nu mi-am adus aminte de ei cînd am vorbit cu Jemioł. El afirma că toţi oamenii sînt răi. Vorbea însă de oraş. Ah, de-ar cunoaşte locurile acelea, de-ar cunoaşte oamenii aceia... Poate că avea dreptate. Oraşul e un monstru. A pus între om şi pămînt asfalt şi beton. De unde să-şi ia omul sentimentele? Sentimentele vin din pămînt, ca toate sevele vitale. În oraş seacă, se fărîmă, se prefac în pulbere, rămîne numai creierul înfierbîntat de lupta pentru existenţă, creierul care nu este capabil să gîndească, ci numai că com-bi-ne ! Să plănuiască tot felul de maşinaţiuni. Mai repede, mai mult, mai abil. Omul nu se mai vede pe sine, nu mai vede lumea. Priveşte aceste case. Ele acoperă orizontul. Ne înconjoară din toate părţile... Rămîn numai nişte deschizături mici, ca nişte tuneluri prin care putem ieşi din interiorul acestui monstru. Cîteva şosele, cîteva linii de cale ferată.

Rămase pe gînduri, apoi continuă :

— Există acolo un tîrguşor. Îi zice Radoliszki. Cîteva străduţe, o bisericuţă catolică, una ortodoxă de lemn şi vreo mie, două de locuitori. Prin Radolszki trece o şosea lată, mărginită de mesteceni bătrîni, mesteceni groşi, noduroşi, strîmbi, cu coaja aspră, plesnită de bătrîneţe. Şosea pietruită, dar primăvara şi toamna e plină de băltoace, iar vara se ridică nori de praf. Dincolo de tîrg, şoseaua coteşte spre sud şi după cîteva minute de mers se zăreşte în depărtare o moară, moara bătrînului Prokop Mielnik. Moara se ridică lîngă nişte iazuri. Trei iazuri. E o moară de apă. Un iaz e mare, înconjurat des de sălcii şi de răchită, al doilea e mai mic şi parcă are forma unui rinichi. Malurile sînt line, lunca înclinată alunecă pînă aproape de apă, fundul iazului e nisipos, aici femeile bat rufele pe scîndură, iar pe cealaltă parte umbrită de arini se scaldă... Dar numai după Sînziene. Acolo cred că dacă te scalzi mai devreme nu-i sănătos... În schimb, iazul de jos e rotund, parcă l-ar fi tras cineva cu compasul. Aici

se scaldă caii şi se adapă vitele. Cascada apei învolburate cade vuind, iar de sus se aude huruitul pietrelor de moară. Pe iazuri plutesc gîşte, raţe, cîteodată se lasă pe apă şi cîte o raţă sălbatică, cîte o lebădă călătoare, sau cîte un cufundar. Moara lui Prokop Mielnik... Oameni buni, oameni simpli. De trei ani n-am mai fost pe acolo. Acolo mă ţin minte. Pentru ei nu eram un om de prisos. Pentru ei nu eram o piedică...

Căzu pe gînduri.

— Şi nu vă e dor de ei ? întrebă Lucia.

— Ce spui ? se dezmetici.

— Vă întreb dacă nu vă e dor de ei.

Chipul lui Wilczur se lumină de un zîmbet.

— Aş vrea să-i văd. Multe trebuie să se fi schimbat acolo. Trei ani. Wasyl s-a însurat desigur. Natalka a crescut. Olga şi Zonia şi-au găsit şi ele soţi... Femei de treabă.

Pufni în rîs şi se întoarse spre Lucia.

— Zonia chiar voia să se mărite cu mine... Ce bucurie ar fi dacă m-aş duce acolo...

Lucia îşi spuse că într-adevăr o călătorie pînă la Radoliszki, de care îşi aducea aminte cu atîta căldură, i-ar face foarte bine profesorului. Ar avea o influenţă liniştitoare asupra nervilor lui, i-ar permite să uite întîmplările recente. S-ar întoarce înviorat şi cu noi rezerve de energie.

— Ştiţi ce, domnule profesor, de ce nu i-aţi putea vizita ? întrebă.

— Să-i vizitez ? se miră profesorul.

— Da, desigur. Vorbiţi despre ei cu atîta căldură, vă amintiţi de ei cu atîta simpatie. Ar fi o plăcută destindere pentru dumneavoastră. De atîta vreme nu aţi mai părăsit Varşovia.

Wilczur se uită la ea.

— Ha, vrei să mai scapi de mine, spune.

Lucia rîse.

— Exact. Vreau să scap de dumneavoastră. Vedeţi cît sînt de dezinteresată. Vă propun o excursie, deşi ştiu că lîngă Radoliszki vă aşteaptă Sonia sau Zonia.

Rîdeau amîndoi. Profesorul de mult nu mai fusese atît de bine dispus, iar Lucia îşi dădea seama că buna dispo-

ziţie i-o provocase amintirea acelei mori... Se hotărî să bată fierul cît e cald.

— Serios. Nu văd nici un motiv pentru care v-aţi refuza această plăcere.

— Dar ştii că nu-i o idee rea. Şi cred că s-ar bucura şi ei de vizita mea.

— Iar dumneavoastră v-aţi mai destinde puţin, aţi mai vedea locurile vechi, la care ţineţi atît de mult, aţi respira alt aer. De fapt, nimic nu vă reţine în Varşovia. Iar primăvara e atît de frumoasă.

Din ziua aceea ideea Luciei nu-i dădea pace lui Wilczur. Într-adevăr, perspectiva unei vizite la moara lui Prokop i se părea tot mai ispititoare. Era vioi, îi povestea Luciei mereu alte amănunte despre moară şi despre viaţa lui acolo.

După o săptămînă, mereu îndemnat de Lucia, îi spuse într-o zi :

— M-am hotărît. Plec la Radoliszki. Mai întîi însă trebuie să terminăm adunarea materialului pentru volumul întîi, iar dumneata o să-l ordonezi cît lipsesc eu.

Lucia s-a bucurat mult de hotărîrea lui, şi s-a apucat de lucru cu şi mai multă însufleţire. Cu toată graba, era evident că adunarea materialului se va prelungi cu cel puţin o lună, ceea ce o făcea pe Lucia să se teamă că între timp profesorul ar putea să-şi schimbe hotărîrea.

Şi chiar aşa s-a şi întîmplat, dar într-o direcţie cu totul neprevăzută.

Într-o bună zi, cînd Lucia a venit, ca de obicei, după-amiază, a găsit în cabinetul profesorului o dezordine cumplită. Toate sertarele erau deschise, pe studiou se ridicau maldăre de cărţi, pe pervazurile ferestrelor stăteau deschise trusele chirurgicale.

— Ce s-a întîmplat, întrebă uimită.

Wilczur se ridică de la birou cu o expresie de fericire şi entuziasm pe faţă. Uitase să-i spună bun-venit.

— Domnişoară Lucia, spuse pe un ton solemn, am găsit. Am găsit soluţia şi acum ştiu ce am de făcut, ştiu pentru ce trăiesc. Părăsesc Varşovia pentru totdeauna. Da, domnişoară Lucia. Am fost nebun sau orb că n-am înţeles mai devreme acest lucru. Da, mă întorc la ei. Pentru totdeauna. Aici au încercat să mă convingă că nu mai

sînt bun de nimic, dar acolo, acolo știu că sînt necesar. Acolo îmi voi dovedi mie și altora că nu sînt o vechitură inutilă, că mai pot munci, că mai pot munci mulți ani pentru binele oamenilor. Dar nu al celor de aici, al oamenilor răi dintr-un oraș rău. Acolo am fost atît de fericit. Vezi ce înseamnă orașul ? Te otrăvește și te tîmpește. Printre străzile acestea, în forfota, în graba asta, în mijlocul tuturor pasiunilor, omul uită ce este, își uită plăcerile și aspirațiile. Am intrat în acest vîrtej, fără să pot realiza că nu aici este locul meu, că totul mă atrage acolo, la ceilalți !

Umbla agitat prin încăpere și vorbea :

— Am gîndit totul. Vînd lucrurile, mobila, biblioteca, iar cu banii aceștia voi putea înființa la moară un ambulatoriu, un punct farmaceutic și alte asemenea lucruri. Nici nu-ți poți închipui cît sînt de fericit. Acolo e un singur medic, care trăiește în sărăcie și nu-și poate permite să-i trateze gratuit pe țărani. De fapt el nici nu e chirurg. Își vor aduce toți aminte de vremurile de demult, de vremurile cînd eram vraci, numai că acum va fi cu totul altfel. Voi dispune de mijloace antiseptice și de instrumente excelente. Ha, ha, o să am mult de lucru acolo. Acum mi-am amintit că fata pădurarului din Radoliszki are un chist la ficat, pe partea interioară, înțelegi ? Firește, nu am putut s-o ajut, fiindcă nu aveam instrumente. Dar acum am să încerc. Au trecut trei ani. Poate mai trăiește.

Lucia stătea nemișcată și îl urmărea cu privirile speriate. Wilczur vorbea în continuare, dar ea nu-l mai auzea, copleșită de gîndul că el pleacă, pleacă pentru totdeauna, că nu-l va mai putea vedea zilnic, nu-l va mai putea ajuta, nu va mai putea veghea asupra lui, nu va mai putea avea grijă de el, de treburile lui, de sănătatea lui. Era mîhnită și de faptul că el luase această hotărîre și nici nu se gîndise ce lovitură va fi pentru ea. Nici nu-i trecuse prin minte cît va suferi. Nu s-a gîndit la ea, nu intrase în calculele lui. Și acum părea că nu o vede. Străbătea cu pași repezi camera în diagonală și vorbea :

— Am săvîrșit o greșeală uriașă cînd am plecat de acolo. De ce, de ce dacă acolo mă simțeam bine. Acolo e locul meu, acolo scap de acest oraș, acolo găsesc încredere și atașament. Asta e. În aceasta constă fericirea, iar dacă

nu fericirea, în orice caz sentimentul satisfacției, al utilității. Se pare că pînă la urmă e același lucru.

Vorbea despre ei, vorbea despre el, numai despre ea nu amintea nimic. Lucia însă nu făcea parte dintre acele femei care abandonează pozițiile aparent pierdute. Undeva, în subconștient se înfiripă numaidecît o hotărîre. În clipa următoare gîndul se concretiză în cuvinte :

— Plec cu dumneavoastră, domnule profesor.

La început nu înțelese.

— Ce spui ?

Lucia repetă :

— Spun că plec cu dumneavoastră.

— Excelent, se bucură. Dar aș prefera să mă vizitezi cînd mă aranjez acolo, cînd voi pune totul la punct. O să-ți arăt totul. O să vezi cît e de frumos acolo și cît de...

— Nu, domnule profesor, îl întrerupse Lucia. Eu vreau să plec cu dumneavoastră. Să plec și să rămîn cu dumneavoastră.

O privea și nu-i venea să creadă.

— Ce-s glumele astea ?

— Nu sînt glume. Plec cu dumneavoastră.

— Ce idee absurdă !

— De ce absurdă ? !

— Ce să cauți dumneata la vîrsta asta într-o înfundătură ? Nu, nici nu avem ce discuta.

— Și totuși plec, se încăpățînă.

Wilczur se opri în fața ei.

— Dar aș putea să știu și eu de ce ? Ce să faci acolo?

— Să vă ajut.

— Dar eu nu am nevoie de nici un ajutor.

— Nu vreți să recunoașteți. La orice operație e nevoie de ajutor.

Wilczur se burzului.

— Pentru asta nu-i nevoie de ajutorul unui medic. E de-ajuns ajutorul unui băiat sau al unei femei din sat.

— N-am să cred niciodată că un neinițiat în medicină ar putea fi mai de folos decît un medic cu diplomă. Și apoi chiar dumneavoastră spuneați că o să fie o mare

afluență de bolnavi, că adeseori trebuia să încredințați pansarea unor neinițiați. Știu că vă pot fi de folos. De altfel și dumneavoastră aveți nevoie de o îngrijire de femeie. De ce să nu merg ? Nici pe mine nu mă leagă nimic de Varșovia. Nimic nu mă ține aici.

Wilczur se enervă.

— Asta-i foarte rău, fiindcă ar trebui să te țină. Aici ai un cîmp larg de acțiune, aici o să faci carieră, îți găsești un soț potrivit. Dar de fapt nici nu avem ce discuta, de mine depinde dacă te iau sau nu, iar eu îți spun de pe acum că nu te iau. M-ar mustra conștiința și m-aș socoti cel mai mare ticălos dacă te-aș înmormînta în ținuturile acelea îndepărtate. Eu sînt bătrîn și nu mai vreau nimic pentru mine. Mie îmi ajunge că pot sluji altor oameni. Dar dumneata, fată tînără, ai toată viața înainte, ai dreptul la fericire personală.

Lucia scutură din cap.

— Minunat. Dar nu luați în considerare faptul că fericirea mea personală constă tocmai în ajutorarea dumneavoastră.

— Cai verzi pe pereți. Peste cîteva luni sau peste un an o să-ți iasă astea din cap și abia atunci o să te simți nefericită, plictisită și ursuză. Iar eu va trebui să suport toate acestea conștient de propria-mi vinovăție. Greșesc spunînd că va trebui, fiindcă nu le voi suporta. Și nu le voi suporta pentru că nu te iau cu mine, și gata. Dacă vrei să-mi dovedești afabilitatea dumitale, ajută-mă să lichidez toată șandramaua asta. Mie mi-ar lua prea mult timp, iar eu ard de nerăbdare. Aș vrea să plec cît mai repede

Intransigența profesorului o făcu pe Lucia să nu mai revină la această temă. Polemica cu Wilczur era inoportună. Cu toate acestea nu încerca să-i întîrzie pregătirile de plecare. A depus tot zelul ca să-i găsească cumpărători, s-a tîrguit cu ei. În același timp îl ajuta pe profesor să-și facă cumpărăturile.

În cele din urmă toate se apropiau de sfîrșit. Plecarea a fost stabilită pentru paisprezece aprilie ; cu o seară înainte, Wilczur și-a luat rămas bun de la Lucia. Trenul lui pleca la șapte dimineața și nu voia ca ea să se trezească atît de devreme și să-l conducă la gară.

— Cînd o să mă mai aranjez acolo, spunea Wilczur, am să-ţi scriu şi o să te invit. O să mă bucur mult dacă vei veni pentru cîteva zile, ba chiar să-ţi petreci tot concediul.

S-a despărţit de el cu multă căldură. Wilczur avu plăcuta surpriză să constate că nici nu insistase să-l conducă la gară. Era veselă sau poate că reuşea atît de bine să se prefacă, ca să nu-l supere.

— Ce inimă bună are, îşi spuse Wilczur la despărţire. E o fată de aur.

Şi deodată îi păru rău că îi respinsese atît de categoric propunerea de a-l însoţi. Dar imediat îşi reveni :

— Nu. Asta trebuie să însemne o nouă viaţă, o nouă fază. De-acum nu mai e vorba de mine, ci de alţii.

A doua zi la ora şase era la gară împreună cu Józef şi cu multe geamantane, care trebuiau depuse la bagaje. În timp ce se plimba pe peron, înainte de plecarea trenului, tot trăgea cu ochiul la ceas. Ce-i drept el însuşi o rugase, insistase să nu vină, dar acum se simţea dezamăgit că Lucia nu venise. O clipă fu stăpînit de o profundă tristeţe, vecină cu apatia.

Conductorii anunţară călătorii să urce în tren. Îşi luă rămas bun de la Józef şi intră în compartimentul lui. Prin fereastra deschisă pătrundea snopul de raze ale soarelui. Se sprijini de fereastră şi privi peronul pustiu. Trenul porni punctual. Wilczur stătea la fereastră privind Varşovia care se îndepărta, oraşul acesta care l-a învins, l-a zdrobit şi iată că acum îl azvîrlea ca pe un lucru de prisos, inutil.

— Dumnezeu să-i ierte, Dumnezeu să-i ierte, repetau buzele lui, dar în inimă cuvintele acestea nu găseau nici un ecou. Inima lui era prinsă într-o strîngere dureroasă, suferinţa dogorîse, iar jalea împietrise.

Iar acest groaznic sentiment al singurătăţii...

Ştia că după ce va ajunge acolo, acest sentiment va dispărea, dar acum îi era peste măsură de greu.

Roţile trenului huruiau trecînd peste ultimele macazuri, cele din urmă case ale oraşului se îndepărtau cu o viteză accelerată, ultimele coşuri ale fabricilor monstrului se pierdeau la orizont.

În spate auzi zgomotul uşii de la compartiment.
Se întoarse.
În faţa lui stătea Lucia cu o valiză în mînă.

Capitolul VII

Cînd a venit dimineaţa la spital, doctorul Kolski a găsit pe biroul lui o scrisoare semnată de Lucia. Îi recunoscuse imediat scrisul şi cu cea mai mare curiozitate deschise plicul gros. În el erau cîteva bancnote şi două coli de hîrtie.

Pe prima citi :

„Dragă domnule Jan,

Datorită faptului că plecarea mea a survenit atît de inopinat, nu am avut timp să-mi iau personal rămas bun de la dumneata, şi te rog să nu fii supărat. Împrejurările m-au făcut să plec din Varşovia pentru un timp îndelungat, poate pentru totdeauna. La despărţire vreau să te rog ceva. Şi anume : nu am reuşit nici măcar să-mi prezint demisia conducerii spitalului. O alătur în scris şi împreună cu ea înapoiez şi salariul pe ultima lună, pe care te rog să binevoieşti a-l depune la casierie. Vreau să fiu cu totul în ordine faţă de această instituţie, cu toate că mi se cuvine un concediu. Sînt convinsă că domnul profesor Dobraniecki va primi ştirea demisiei mele cu deplină satisfacţie. Trebuie să adaug că şi mie despărţirea de spital, aşa cum este el astăzi, îmi produce o mare uşurare. Îţi transmit cele mai bune urări. Sînt convinsă că se vor realiza, fiindcă sînt sincere şi pentru că le meriţi. Mă voi gîndi la dumneata. Dacă în viaţa mea se va petrece ceva demn de semnalat, poate am să-ţi scriu. Salutări tuturor. În mod special te rog să-l saluţi din partea mea pe pacientul din camera 116 şi îi urez însănătoşire grabnică. O strîngere cordială de mînă, Lucia."

Kolski citi de trei ori scrisoarea, fără să-i poată înţelege conţinutul. Surpriza era atît de mare, încît întreaga lui conştiinţă se revolta împotriva faptului împlinit, împotriva noii situaţii.

După ce își reveni, telefonă numaidecît la Lucia acasă, dar telefonul ei nu răspundea. Ieși în goană din spital, sări în primul taximetru întîlnit și se duse în strada Polna. Administratorul casei nu știa să-i dea nici o explicație. Domnișoara doctor și-a vîndut mobila și a plecat astăzi dimineața la gară. Cînd a întrebat-o ce adresă să treacă în cartea de evidență, i-a declarat că pleacă într-o călătorie și că nici ea nu știe unde.

— În călătorie ? întrebă Kolski.

— Așa mi-a spus.

— Și la ce gară s-a dus ?

— Asta nu mai știu.

— Mulțumesc, mormăi Kolski, punîndu-i în mînă un bacșiș.

Se întoarse din stradă, îl ajunse pe administrator și îl întrebă :

— La ce oră a plecat domnișoara doctor ? Cît putea să fie ora ?

Administratorul se scărpină în cap și răspunse :

— Cred că nu era încă șase.

— Așa de dimineață, observă Kolski. Dar poți să-mi spui dacă a plecat singură sau a condus-o cineva ?

Administratorul scutură din cap.

— Nu, nimeni.

Din Polna, Kolski se duse direct la gară și constată că între orele șase și șapte plecau trenuri în toate direcțiile și era imposibil de stabilit care era trenul Luciei. Își propuse să cerceteze mai amănunțit mersul trenurilor, dar deocamdată trebuia să se întoarcă la spital. Tot drumul și-a bătut capul cu această întîmplare deprimantă. În primul rînd, încerca să raționeze metodic care sînt motivele, motivele plecării. Faptul că a părăsit spitalul era absolut de înțeles. Nu-l suferea pe Dobraniecki, nu reușea să-i ierte lui și altora cazul lui Wilczur. Dar de ce a plecat din Varșovia ? În orice clipă, datorită relațiilor sale, prin intermediul colegilor și prietenilor, Kolski putea să-i găsească un loc cel puțin la fel de bun ca cel din spital. Atunci de ce nu i-a spus nici un cuvînt ? În plus nu i-a scris adevărul. Dacă a avut timp să-și vîndă mobila și toate lucrurile din casă, putea măcar prin telefon să-și ia rămas bun de la el. Totul părea învăluit în mister.

Kolski se îndoia că ar putea fi vorba de un bărbat. Lucia nu era o femeie care să se lase brusc fermecată, şi apoi era îndrăgostită de Wilczur. Nu putea fi vorba nici de familia ei, nişte rude mai îndepărtate, stabilite undeva pe lîngă Sandomierz sau pe lîngă Sieradz, cu care nu întreţinea nici un fel de relaţii.

Toată ziua Kolski a umblat şi a lucrat posomorît. Spre seară s-a prezentat la Dobraniecki şi, înmînîndu-i demisia Luciei, îi spuse :

— Nu reuşesc să-mi explic plecarea neaşteptată a doctoriţei Kańska. Trebuie să fi intervenit ceva important. Dumneavoastră nu ştiţi nimic ?

Dobraniecki citi atent declaraţia Luciei şi ridică din umeri :

— Nu ştiu nimic şi chiar mă mir că doctoriţa Kańska se desparte în felul acesta de spital. Bineînţeles, fii amabil şi înapoiază-i banii aceia. O nimica toată. Poţi să-i scrii şi că mi-am exprimat uimirea.

— Nu pot să-i scriu, domnule profesor, pentru că nu mi-a lăsat adresa. Sînt foarte neliniştit şi bănuiesc că s-a întîmplat ceva grav. A vîndut totul din casă şi a plecat într-o direcţie necunoscută. Am telefonat la toate cunoştinţele ei şi nu am putut afla nimic.

— Dar profesorul Wilczur nu ţi-a putut furniza nici o informaţie ?

Kolski deschise larg ochii.

— Nu m-am adresat profesorului Wilczur. De unde să ştie el ?

Dobraniecki izbucni în rîs.

— Dumneata eşti încă foarte neexperimentat, dragă colega. Dacă aş fi convins că nu te-aş jigni spunîndu-ţi naiv, atunci exact aşa ţi-aş spune.

— Nu înţeleg nimic, domnule profesor.

— Ah, nu-i chiar atît de complicat, spuse pe un ton detaşat Dobraniecki. De obicei persoana cea mai bine informată cu privire la o femeie este amantul ei.

Lui Kolski i se ridică brusc tot sîngele în cap. În prima clipă ar fi vrut să se ridice şi să-l lovească pe Dobraniecki drept în faţă, pe urmă privirea lui întîlni privirea batjocoritoare a profesorului. Şi deodată parcă toţi muşchii i se atrofiaseră, iar nervii i-au fost atinşi de paralizie.

— Ah, da, îi umbla prin cap. Ticălosul ăsta are dreptate... Cît am fost eu de prost, de naiv.

Jucîndu-se flegmatic cu creionul, Dobraniecki mai adăugă :

— Şi apoi nu cred că pupila noastră a plecat din Varşovia. Faptul că a vîndut totul din casă nu înseamnă că s-a mutat în alt oraş, putea să se mute, să zicem, şi la un prieten. Am impresia că găsirea domnişoarei Kańska nu-ţi va pricinui nici dificultăţi prea mari, dar nici o... plăcere deosebită.

Kolski ieşi pe jumătate năucit din cabinetul lui Dobraniecki. Bănuielile avansate de profesor se amplificau în el, se umflau, îi inundau creierul cu sînge, îi strîngeau pumnii într-o furie neputincioasă, cereau cînd răzbunare şi pedeapsă, cînd îl făceau să plîngă... S-a sculat de cîteva ori noaptea, s-a îmbrăcat şi a vrut să alerge la vila profesorului Wilczur. Îşi formulase în minte acuzaţii zdrobitoare, pe care să i le azvîrle profesorului drept în faţă, cuvinte de dispreţ cu care să o stigmatizeze pe Lucia, pe urmă iar plîngea şi era disperat că de fapt nu are nici un drept nu numai asupra sentimentelor ei, dar nici să-i judece faptele. Nu e nimic pentru ea. Un simplu coleg în faţa căruia nu e obligată să dea explicaţii asupra faptelor sale. Se duce acolo şi ce-i spune ?... M-ai mînţit în scrisoare... M-ai dezamăgit... Cuvinte goale.

Spre dimineaţă a revenit la gînduri mai optimiste. Dobraniecki e un om rău şi de aceea îi judecă pe toţi oamenii la fel. E imposibil ca Lucia să fie amanta cuiva. Ochii ei priveau prea curajos, prea luminos. Nu avea nimic dintr-o uşuratică. Exceptînd adoraţia aceea, adoraţia platonică pentru Wilczur, era un om în adevăratul înţeles al cuvîntului.

S-a dus dimineaţa la spital obosit şi zdrobit. Au urmat vizita prelungită a bolnavilor, asistenţa la cîteva operaţii. Se simţea nespus de obosit. Fără să vrea, trecînd pe coridor, îşi aruncă de cîteva ori privirile în camera internistilor. Ea stătea întotdeauna la biroul acela, frumoasă în halatul ei alb, cu chipul grav şi înţelept, cu părul auriu...

Aşa au trecut trei zile. De o sută de ori a pus mîna pe receptor, ca să-i telefoneze profesorului Wilczur, de o sută de ori s-a pornit şi s-a întors de la mijlocul drumului spre

Aleea cu lilieci. Se temea. Prefera incertitudinea în locul confirmării bănuielilor scabroase ale lui Dobraniecki. În sfîrșit, în a patra zi, complet liniștit, gata de orice, resemnat, se hotărî să afle adevărul. Oricît de neplăcut ar fi fost. Cel puțin o va vedea, va schimba cu ea cîteva cuvinte, îi va auzi vocea.

Apropiindu-se de vila profesorului, mai ezită o clipă, dar ezitarea trecu repede. Era seara. Se aștepta să zărească ferestrele luminate, dar vila era cufundată în întuneric. Se opri lîngă gard și ascultă multă vreme pînă cînd apăsă pe butonul soneriei. În liniștea din jur auzea sunetul soneriei în interiorul vilei. Mai aștepta cîteva minute și sună din nou. Încă o dată și încă o dată. Înăuntru ori dormeau toți, ori nu era nimeni.

În clipa aceea zări pe portiță o tăbliță atîrnată. Aprinse un chibrit și citi :

„Vilă de închiriat imediat."

Chibritul îi fripse degetele. Nici nu simți. Prin minte îl fulgeră un gînd :

— A plecat. Au plecat împreună...

A doua zi s-a dus din nou pe Aleea cu lilieci. În grădina din fața vilei un om săpa straturile. Nu se puteau afla prea multe de la el. Într-adevăr vila era de închiriat, fiindcă profesorul Wilczur se mutase.

— Cînd a plecat profesorul ?

— Păi, în paisprezece.

Data se potrivea cu data plecării Luciei.

— Dimineața ?

— Dimineața devreme.

— Și nu știi încotro ?

— De unde să știu ? Dacă cineva știe, atunci numai Józef. El l-a condus pe domnul profesor la gară.

— Și unde-i acest Józef ?

— Nici asta nu vă pot spune. Aici și-a încheiat slujba și cred că muncește în altă parte. Mie nu mi-a spus unde. Dar stați puțin... Imediat, imediat... Are niște rude în strada Tamka. Țin o spălătorie. Ați putea afla de la ei.

Pe Tamka erau cîteva spălătorii. Trecînd pe la fiecare, a ajuns și la cea căutată. Într-adevăr aparținea mătușii servitorului profesorului Wilczur. O femeie grasă, cu

obrajii foarte roșii și cu niște ochi mici, sfredelitori, îl primi neîncrezătoare pe Kolski.

— Dar dumneata ce treabă ai cu el ?

— Aș vrea să mă văd cu el, o lămuri Kolski.

— Ești de la poliție cumva ?

— Da' de unde !

— Atunci poate în legătură cu slujba ? Dacă-i așa, e prea tîrziu, fiindcă nepotul meu și-a găsit slujbă. E ocupat pînă în septembrie. Dar dacă vrei, lasă adresa și se prezintă el în septembrie.

— Dar la cine lucrează ? Ați putea să-mi dați adresa?

— Asta nu mai știu. Mi-a spus numai că pe un vapor. S-a angajat *steward*.

— Pe un vapor... Hm... Nu știți cumva, ar fi putut să vă spună, unde a plecat profesorul Wilczur ?

Femeia ridică din umeri.

— De ce să-mi spună mie așa ceva. De unde să știu eu?

— Vă rog să mă iertați. Kolski se înclină și plecă.

Aci se pierdea și ultima urmă.

În aceeași seară Dobraniecki dădea o recepție la care era invitat și Kolski. Doamna Nina pleca pe vară în străinătate, pentru a-și reface sănătatea, cum spunea ea. Doamna Nina arăta înfloritoare. Vioaie, veselă, spirituală și fermecătoare, trecea de la un grup la altul.

Cînd îl zări pe Kolski stînd singur lîngă ușa budoarului, îl luă de braț și îl conduse pe terasă. Soțul îi furnizase informații amănunțite despre necazurile lui. Acum i se părea mai interesant și chiar mai atrăgător decît înainte. Farmecul romantismului o îndemna întotdeauna spre cuceriri. Acest medic tînăr, îndrăgostit de colega lui, care l-a părăsit pentru un profesor bătrîn, putea să intereseze ca o poziție greu de cucerit. De altfel îl remarcase de mult.

— Cred că nu sînt prea indiscretă, începu, dacă-ți mărturisesc că bănuiesc de ce ești atît de trist.

Kolski nu răspunse.

— Poate m-am exprimat greșit. Dumneata ai folosi cuvinte mult mai dure, nu-i așa ?... Deprimare, ori poate disperare sau tragedie ?... Te înțeleg... Și eu am avut cîndva o dragoste nefericită. Știu ce simte omul în asemenea

clipe. Ai sentimentul că atîrni deasupra unei prăpăstii, nu-i aşa ?

Vocea ei moale, caldă şi cordialitatea ei făceau impresia unei compasiuni sincere. Văzduhul era plin de mireasma liliecilor care creşteau în tufe dese în jurul vilei. Adierile uşoare mai aduceau din parc şi alte miresme. În strada Frascati primăvara era în toi, iar seara — călduroasă.

— Aşa este, spuse Kolski.

Nina se sprijini de balustradă şi continuă :

— Ţin minte, era tot primăvara. Stăteam aici, pe aceeaşi terasă, cînd am primit scrisoarea. Scrisoare de la el. Cît de îngrozitor de reci sînt aceste scrisori. Le ţii în mînă ca pe o bucată de gheaţă şi parcă te frige răceala lor. Iar în interior cuvinte banale, corecte, rigide, politicoase. Aşezate în rînduri ca nişte servitori în costume de gală, cu chipurile împietrite. Că-i pare foarte rău... că împrejurările... că nu poate personal, fiindcă a apărut o situaţie neaşteptată. Şi din toate acestea rezultă acel ucigător „nu te iubesc". Un nemilos „te las"... Şi de ce să mai faci risipă de atîtea fraze rotunde, de atîtea lozinci lustruite.

Făcu o pauză şi adăugă :

— Nici nu-ţi poţi închipui cît am fost de nefericită...

Kolski o privi în ochi şi spuse :

— Eu pot.

— Ai iubit-o mult ?

— Mult ? Kolski răspunse după o clipă de gîndire : Nu ştiu dacă mult. Nu am nici un termen de comparaţie. O iubesc numai pe ea, şi în afară de ea n-am mai iubit pe nimeni... Şi nici n-o să iubesc.

— Da, confirmă cu o mişcare a capului. Aceasta este adevărata iubire. O recunosc. Pentru că şi eu gîndeam atunci aşa. Tocmai credinţa că nu vei mai iubi niciodată pe nimeni este dovada dimensiunii sentimentelor, a sincerităţii şi profunzimii lor. Şi mă revoltă cei care nu pot înţelege că omul care iubeşte a doua oară a putut iubi cu adevărat şi prima dată.

Kolski ridică privirile spre ea.

— Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi.

In primul rînd că omul trăieşte, că tot ce trăieşte se schimbă. Pentru că însăşi viaţa nu este altceva decît o continuă schimbare, nu-i aşa ?

— Da. Din punct de vedere ştiinţific...

— Nu numai din punct de vedere ştiinţific, îl întrerupse ea. Şi noi ne schimbăm. Şi acum spune-mi dacă iubirea mea de acum cîţiva ani ar fi jignită, diminuată sau anulată fiindcă iubesc pe altcineva ? De o sută de ori nu. Atunci am iubit cu toată simţirea şi gîndul meu, cu toată fiinţa mea, indivizibilă, şi nu exista în mine loc pentru nimic altceva, eram toată înrobită de iubire. Dar nu eram eu, cea de astăzi, pe care o vezi în faţa dumitale. Aceasta este cu totul altă fiinţă. Pînă şi continuitatea dintre mine şi cealaltă a fost tăiată, întreruptă brutal. Natura nu suportă vidul. Există un proverb latinesc...

— *Natura horret vacum,* completă Kolski.

— Exact. Poţi iubi statornic şi devotat toată viaţa numai dacă dragostea este întreţinută, dacă trăieşte în noi. Dacă trăieşte, înseamnă că nu e doar o mumie, o relicvă, ci o parte din sufletul nostru şi împreună cu el străbate toate transformările noastre. În caz contrar se mumifiază treptat, iar noi îi înălţăm undeva, într-o bisericuţă a inimii, un altar trist, în care cultul se practică doar în clipele de amintire. O poate înlocui numai o altă viaţă, dacă sîntem atît de norocoşi încît să o întîlnim.

— Vorbiţi foarte ciudat, interveni Kolski derutat.

— Ciudat ?... Spun adevărul, spun ce am trăit, ce am gîndit, ce văd în mine însămi. Şi îţi spun dumitale, fiindcă ştiu în ce stare de spirit eşti, ştiu că dumneata, cu subtilitatea şi delicateţea sentimentelor dumitale, eşti capabil să mă înţelegi.

Kolski era uşor surprins. Pînă acum avea impresia că doamna Dobraniecka nu-i acordă o atenţie mult mai mare decît altor colaboratori ai soţului ei. Nu putea să nu se simtă măgulit de faptul că această superbă doamnă, renumită prin frumuseţea şi eleganţa ei, îl cunoaşte atît de bine.

— Vă sînt cu adevărat foarte recunoscător pentru această dovadă de... pentru bunăvoinţa... pentru părerea atît de amabilă despre mine.

— Nu-mi mulţumi. Voi fi foarte sinceră cu dumneata. Recunosc că nu e deloc frumos din partea mea că-ţi vorbesc despre ceva care îţi redeschide o rană proaspătă. Şi te rog să-mi ierţi acest act egoist.

— Egoist ?... se miră Kolski.

— Da, domnule Jan. Nu ştiu ce părere ţi-ai făcut despre mine. Probabil că şi dumneata socoteşti ca toţi ceilalţi că nu-mi lipseşte decît laptele de pasăre, că sînt fericită şi nu-mi doresc nimic mai mult. Aşa să fie ?... Ah, firește, Jerzy mă iubeşte, îmi asigură bunăstare, nu-mi refuză nimic. Nimic din ceea ce este preţios pentru majoritatea femeilor. Dar noi femeile, preţuim cel mai mult acea apropiere sufletească pe care ne-o poate oferi bărbatul iubit. Înţelegi ?

— Da, doamnă.

— Soţul meu însă este prea absorbit de ştiinţă şi de muncă, şi apoi are o părere prea rigidă faţă de problemele omeneşti. În aceste chestiuni este intransigent. Crezi că aş putea să-mi permit faţă de el să mă destăinui, să-i împărtăşesc gîndurile mele cu privire la lucruri atît de importante pentru mine ? Nu, eu îţi sînt dumitale îndatorată că vrei să mă asculţi. Poate că e o cruzime din partea mea, dar te rog să mă ierţi. Cu care dintre sutele de cunoscuţi aş putea vorbi în acest fel, de a cărui discreţie aş putea fi atît de sigură ?

Kolski tuşi.

— Din acest punct de vedere vă puteţi bizui pe mine.

Doamna Nina îi atinse uşor mîna cu vîrfurile degetelor.

— Nu m-am îndoit nici o clipă. Şi pentru că astăzi e noaptea sincerităţii, nu vreau să-ţi ascund nimic. În zilele acelea triste, cînd am primit scrisoarea aceea de gheaţă, am fost aproape de sinucidere. Şi nu ştiu cum s-ar fi sfîrşit, eram pe atunci încă foarte tînără şi lipsită de experienţă. Era prima mea mare iubire. Din fericire soarta mi-a scos în cale un om. Era un om bun şi înţelept, care a trecut prin multe în viaţă, care ştia să privească în inimile altora. Era frumos din partea lui. Nu voia nimic de la mine, nu voia nimic pentru el. Pur şi simplu voia să mă ajute să-mi vindec disperarea. Ah, n-am să uit niciodată

convorbirile acelea lungi cu el, destăinuirile acelea, sfaturile bune și prietenoase, priceperea de a privi în cele mai ascunse unghere ale inimii mele. De fapt eu nu mă închideam în fața lui. Dimpotrivă. Spuneam ce simțeam. Iar el era pentru mine un adevărat doctor.

Zîmbi.

— Îi spuneam doctorul inimii mele.

Kolski întrebă :

— Dar era într-adevăr medic ?

Doamna Nina scutură negativ din cap.

— Nu. De fapt nu era nimic. Dar în vremea aceea el era totul pentru mine. Era un mare dar al destinului. De atunci mă simt îndatorată întregului univers. Atîta îmi doresc să pot oferi cuiva un dar asemănător. Bineînțeles, știu că nu pot fi un doctor de inimi tot atît de bun ca omul acela. Îmi lipsește și înțelepciunea și profunzimea privirii și delicatețea mîngîitoare a atingerii lui.

Cum ea tăcu, Kolski crezu de cuviință să se împotrivească.

— Ce spuneți, doamnă ? !

— Crezi că ?...

Kolski nu credea nimic. Se simțea stingherit și avea impresia că doamna Dobraniecka îi spusese lui toate acestea din greșeală, luîndu-l drept altcineva. Totuși i se părea fermecătoare și plină de bunătate. Nu bănuise la această doamnă plină de mîndrie atîtea disponibilități sentimentale.

— Sînteți foarte bună, doamnă, spuse el.

Se așternu tăcerea. Din salon se auziră frînturi de muzică. Doamna Nina rupse tăcerea.

— Am cunoscut-o foarte puțin pe domnișoara Kańska. A fost de cîteva ori la noi și mi-a făcut o impresie pozitivă. Se pare că este una dintre acele femei contemporane care vor și știu să lupte pentru existență. Soțul meu îi prețuiește mult aptitudinile. Am auzit de la el întotdeauna cuvinte de apreciere, și dumneata știi că nu e un om indulgent.

— Ah, da, recunoscu Kolski.

— Nu te va mira faptul că m-a interesat această fată fermecătoare. Și nu am primit indiferentă știrea că vă leagă o simpatie reciprocă.

— Din păcate nu reciprocă, spuse îndurerat Kolski.

— Asta s-a dovedit abia acum şi a fost o surpriză pentru mine. Cine putea să bănuiască ? Ce-i drept, nu o dată auzeam prin spital şi prin alte părţi zvonuri care-i lezau buna reputaţie. Eu le respingeam revoltată. Eram convinsă, nu mai puţin decît dumneata, că relaţia ei cu Wilczur se bazează exclusiv pe admiraţie. Măcar din consideraţie pentru vîrsta lui. E aproape un moşneag. Cine să bănuiască ! Tînără, frumoasă, independentă, aparent neprihănită, dezinteresată... Şi deodată vine această veste, ca trăsnetul din cer senin...

— Nu tot ce străluceşte e aur, spuse sentenţios Kolski. Simţea amărăciune, repulsie şi dispreţ faţă de lumea întreagă.

Doamna Nina îi atinse iar mîna.

— O, nu, domnule Jan, nu ai dreptul s-o condamni. De unde poţi ştii dumneata ce împrejurări morale sau... materiale au determinat-o să devină prietena unui bărbat bătrîn şi neatrăgător. Viaţa, chiar şi viaţa unei fete atît de tinere este plină de enigme şi de taine. Nu poţi privi aceste lucruri superficial, nu le poţi lua *à la lettre* *. O judeci prea aspru. Îţi dau dreptate că pentru un observator din afară, ea nu va fi decît metresa domnului Wilczur. Dar noi care am cunoscut-o nu putem simplifica lucrurile chiar aşa. Trebuie să existe nişte motive care au făcut-o să ţină la el. În definitiv Wilczur nu mai are mult de trăit şi se zice că i-a mai rămas multă avere.

Această mişcare era însă prea forţată. Doamna Nina îşi plasase greşit lovitura, care nu numai că nu şi-a atins ţinta, dar a stîrnit şi o reacţie violentă.

Kolski îşi încruntă sprîncenele şi spuse pe un ton uşor iritat :

— Nu-i adevărat, doamnă. Ştiu cu certitudine că profesorul Wilczur este complet ruinat. Dar chiar dacă ar fi milionar, asta nu ar avea nici cea mai mică importanţă pentru domnişoara Lucia. Vă asigur, fiindcă ştiu că pentru ea aspectele materiale sînt inexistente. Nu, doamnă, ea este prea generoasă, iar altruismul ei mă uimea. Adeseori îi dădeam eu pacienţi înstăriţi, dar ea îi

* Exact (trad. din lb. franc.).

refuza pe motiv că nu avea timp şi ştiţi dumneavoastră cum îşi folosea ea timpul ?... Trata gratuit în diferite orfelinate şi aziluri.

Doamna Nina se retrase pe vechile poziţii.

— Întotdeauna am avut această părere despre ea, spuse apăsat. Întotdeauna. Recunoaşte însă că şi dumneata te pierzi căutînd motivele acestui pas. Numai o dragoste neţărmurită ar explica totul. De acord, există cazuri în care fete tinere îşi pierd capul sau chiar se îndrăgostesc de bărbaţi mai în vîrstă. E posibil ca şi aici să avem de-a face cu un caz asemănător, cu toate că nu cred, chiar şi pentru că doctoriţa Kańska mi-a lăsat întotdeauna impresia unei fiinţe sănătoase atît fizic cît şi psihic, ori nu există nici o îndoială că dragostea pentru un om atît de bătrîn trebuie socotită ca ceva anormal, potrivnic naturii...

Din nou se lăsă tăcerea.

— Am auzit odată că magia constă nu atît în tratarea bolnavilor, cît în sugestionarea lor că se simt mai bine. Se zice că nu de mult a fost demascat un vraci din Małopolska, care utilizînd hipnoza, lua banii ţăranilor naivi, iar soţiilor şi fiicelor lor, ceea ce îi puteau oferi. Lumea e plină de mistere şi niciodată nu m-am încumetat să le dezleg. Ştii ce principiu am adoptat ?

— Nu, doamnă.

Pur şi simplu cînd întîlnesc ceva inexplicabil, ceva care sub veşmîntul misterului poate să ascundă o monstruozitate, trec repede mai departe. Prefer să rămîn cu convingerea că lumea e frumoasă, iar faptele oamenilor nobile şi înţelepte. În felul acesta mă feresc pe mine de orice murdărie. Trec mai departe şi oricît de mult aş vrea să pătrund necunoscutul, renunţ. Te rog să mă crezi că e un principiu sănătos.

— Nu te poţi îndepăta de orice atît de uşor, interveni grav Kolski.

— Cine vorbeşte de lucruri uşoare ? ! Voind să te respecţi pe tine şi să-ţi consolidezi propriile virtuţi, trebuie să abordezi lucrurile grele. Nu-i greu să frîngi un

pai, nu-i greu să renunţi la un aliment care nu-ţi place. După părerea mea un om ca dumneata este menit să învingă în el cele mai mari greutăţi. Dumneata eşti un om curajos. Dacă ai fi trăit în timpul colonizării Americii, cu siguranţă ai fi fost unul dintre pionierii ei.

Pe terasă ieşi profesorul Dobraniecki şi strigă :

— Nina, domnul ministru pleacă şi vrea să-şi ia rămas bun de la tine.

— Vin numaidecît, spuse ridicîndu-se şi întinzîndu-i mîna lui Kolski. Îţi mulţumesc. A fost o discuţie fermecătoare. Atît de rare sînt aceste clipe în viaţa mea. Îmi pare nespus de rău că plec. Din păcate totul e hotărît şi pregătit. Nu pot să-mi amîn plecarea. Dar am să mă străduiesc să-mi reduc şederea în străinătate. Atîtea aş mai avea să-ţi spun, atîtea aş vrea să aud de la dumneata. Îmi dai voie să-ţi scriu ?...

Uluit încă de la început, Kolski se pierdu complet.

— Dar vă rog. Vă voi fi recunoscător.

Se aplecă mult sărutîndu-i mîna. Cînd se îndreptă, ea nu mai era pe terasă.

Se întorcea acasă ameţit. Ca să-şi mai adune gîndurile, trecu pe lîngă casa în care locuia şi porni la plimbare pe Aleile Ujazdowskie. Se lumina de ziuă. Deasupra parcului Łazienki, cerul părea acoperit cu un argint cenuşiu. Se aşeză pe o bancă şi începu să-şi orînduiască impresiile. Nu se socotea un om prost şi nici nu era în realitate. În ceea ce spunea domna Nina simţise imediat ura împotriva Luciei, mascată cu complimente atît de rafinate. Îi lua apărarea, dar în realitate voia să o discrediteze în ochii lui. Cu ce scop însă ? Să fie cumva plecarea Luciei legată de persoana doamnei Dobraniecka ?... Nu, exclus. Mai exista o explicaţie, dar Kolski avea o părere prea modestă despre el însuşi ca să poată bănui că această superbă doamnă se îndrăgostise tocmai de el.

În orice caz, discuţia cu ea trebuia să facă şi a făcut asupra lui o impresie foarte puternică. Doamna Dobraniecka şi-l cîştigase cu destăinuirile ei, îl fascinase prin felul ei de a fi şi prin nivelul de abordare a acestor grele şi complicate probleme, pentru a căror formulare el per-

sonal dispunea de cuvinte atît de simple ca iubire, ură, gelozie.

Adormind, se gîndea :

— Ciudată, neobişnuită femeie...

Capitolul VIII

Lucia rîdea vesel, senin.

— Vedeţi că şi aici vă pot fi de folos, spunea în timp ce deschidea valiza şi scotea din ea sandvişurile învelite în hîrtie cerată. Aţi leşina de foame fără mine.

— Te-ai gîndit şi la asta, se mira Wilczur.

— Nu m-am gîndit deloc. Am telefonat la informaţii şi am aflat că trenul acesta nu are vagon restaurant. De aici nu era greu de tras concluziile ce se impuneau. Cum ştiam că aţi plecat de acasă, fără micul dejun, din prevedere, m-am aprovizionat cu tot ce vedeţi.

— Dar asta-i o adevărată cămară.

— Nu vă fie teamă, domnule profesor. Cea mai apropiată gară înzestrată cu bufet, în care trenul staţionează mai mult, va fi abia la ora unsprezece. Vă asigur că pînă atunci nu va mai rămîne aproape nimic din această cămară.

Previziunile Luciei s-au adeverit întru totul. Pofta de mîncare era favorizată nu numai de dimineaţa timpurie şi de voiaj, ci şi de buna lor dispoziţie. După o scurtă consternare şi o serie de reproşuri, pe care i le-a făcut Luciei, Wilczur a trebuit să se împace cu faptul împlinit, iar împăcarea i-a venit cu atît mai uşor, cu cît, în fond, deşi nu-i venea să recunoască, era bucuros de nesubordonarea ei.

Asculta cu atenţie proiectele Luciei. Nu intenţiona să-şi limiteze munca la ajutorul acordat lui Wilczur. Concepuse un întreg plan de acţiune. Îşi propunea să se ocupe de propagarea igienei în localităţile din împrejurimi, mai ales a igienei locuinţelor. La rîndul lui, Wilczur îi făcea cunoscute condiţiile pe care le vor întîlni acolo. Îi vorbea

despre oameni, despre relațiile și obiceiurile de la moară, din tîrgușor și din împrejurimi.

Erau atît de absorbiți de discuție, încît nici nu auziseră zgomotul făcut de ușa ușor întredeschisă și nu observaseră mîna care se strecurase prin deschizătură. Se strecurase repede și pentru scurt timp, atît cît îi fusese necesar ca printr-o mișcare abilă să se afunde în buzunarul paltonului lui Wilczur, agățat imprudent chiar lîngă ușă.

Posesorul mîinii o retrase fără zgomot împreună cu conținutul buzunarului și tot fără zgomot închise ușa. Apoi, fără să piardă timpul, părăsi repede vagonul, mai străbătu prudent două, trei vagoane și se opri pe coridorul pustiu. Se uită atent împrejur, apoi scoase de la piept un portofel destul de umflat. Fluieră încet și prelung la vederea teancului gros de bancnote, pe care cu o mișcare sigură le ascunse în buzunar. În portofel rămăseseră numai actele, care nu aveau nici o valoare pentru el. Tocmai voia să arunce portofelul pe fereastră, cînd îi sări în ochi o hîrtiuță verde asemănătoare dolarului. O scoase dintre celelalte și citi :

„Am primit de la profesorul Rafał Wilczur..."

Mîna pusă în mișcare încremeni în aer. Scoase un nou fluierat și își vîrî degetele în portofel. Pașaportul, legitimația, cărțile de vizită. Nu exista nici o îndoială cine era proprietarul portofelului.

Duse încet mîna la buzunar, scoase bancnotele proaspăt încasate și le așeză la locul lor, apoi puse portofelul în buzunar și porni mult mai încet înapoi. Găsi cu ușurință compartimentul. Prin ușa ușor întredeschisă se vedea paltonul maro.

De data aceasta deschise ușa fără nici o măsură de precauție și intră în compartiment.

La început nu l-au recunoscut. Era îmbrăcat într-un costum aproape elegant, în carouri cenușii, și o gambetă ușor șifonată. Nu-l mai văzuseră niciodată într-o asemenea îmbrăcăminte.

Profesorul Wilczur îl privi îndelung și strigă cu surprindere :

— Jemioł !

— Ha, ai ghicit, împărate. Ce să fac ? ! Am fost identificat. E tot mai greu să călătoreşti incognito prin Polonia. Respectele mele, doamnă. Ce-i expediţia asta medicală ? Vă duceţi să tăiaţi pe cineva în provincie ? Să nu mai fie carne la Varşovia ?...

Îi privi atent şi întrebă, ridicîndu-şi pălăria deasupra capului :

— Ei, ori poate că aceasta e cea mai potrivită clipă pentru prezentarea felicitărilor ? Per Bacco ! Seamănă cu un voiaj de nuntă.

Wilczur se înroşi. Lucia însă izbucni în rîs.

— Din păcate — nu.

— Nu ?... răsuflă parcă uşurat Jemioł şi aşezîndu-se comod spuse : Atunci pot rămîne cu voi fără a-mi leza demnitatea.

— Dar unde mergeţi ? întrebă Lucia.

— Astăzi e la modă „călătoria în necunoscut". Originalitatea călătoriei mele constă în aceea că factorul moderator este cu adevărat întîmplarea, adică momentul în care controlorul reuşeşte să constate că nu posed bilet. Controlorii au prejudecata că numai posesorii de bilete călătoresc cu trenul. Eu personal încerc, întotdeauna, în timpul vacanţei de vară, să-i conving de contrariul. Din păcate sînt nişte oameni care nu recepţionează noile noţiuni şi de aceea foarte des trebuie să cobor în cele mai surprinzătoare gări. Partea pozitivă a lucrurilor constă în faptul că treptat cunosc scumpa noastră patrie : există însă şi inconveniente. Şi anume, unele raioane îmi rămîn cu totul inaccesibile.

— Vă place atît de mult să călătoriţi ? întrebă Lucia.

— Călătoriile sînt instructive, îi explică el. Eu întotdeauna am fost atras de turism. Sînt un om receptiv. Cum să nu mă las ispitit cînd văd peste tot panouri care te invită cu litere mari : „Vizitaţi Polonia", „Cunoaşteţi-vă ţara" ? !

— Panourile, interveni Lucia, nu recomandă însă călătoriile pe blat.

— Asta nu-i decît o lacună a lor, declară Jemioł. În definitiv, care este diferenţa între o călătorie pe blat şi una cu bilet ? *Quelle différence* ? Oamenii cu un sistem

de gîndire simplist o numesc pe prima vagabondaj, iar pe cea de a doua turism. Oare persoana care călătorește într-un fel sau altul se schimbă cu ceva ? Cîtuși de puțin. Diferența este stabilită de buzunarul lui, de portofelul lui. Pentru a vă demonstra cît de inexactă și de labilă din punct de vedere științific este o asemenea definiție, am să vă arăt ceva...

Nu-și încheie fraza. În compartiment intră controlorul și se adresă pe un ton stereotip :

— Biletele la control, vă rog.

Biletul Luciei și al lui Wilczur au fost perforate. Apoi controlorul se adresă lui Jemioł, privindu-l bănuitor :

— Biletul dumneavoastră ?

— Charon, care exploatează cu perfidie invenția creatoare a lui Stevenson în scopurile josnice ale etatizării capitaliste. Oare nu se trezește în tine revolta spontană împotriva acelor tendințe care te-au implicat în mecanismul financiar ce paralizează liberalismul circulației și penetrația interregională ?

Controlorul surprins își trecu privirile peste chipurile celorlalți și răspunse derutat :

— Mie mi-e totuna. Biletul, fiți amabil.

— Ha, ha, ha, rîse Jemioł. Prin urmare tu chiar cultivi în sufletul tău dulcea iluzie că eu aș putea poseda așa ceva ?

— Eu nu am venit aici să glumesc, se ofensă controlorul, și vă rog să nu mă tutuiți, că nu am păscut împreună. Vă rog biletul, sau vă cobor la prima stație.

— Nu-ți va fi atît de ușor, *carissime,* deoarece instrucțiunile cărora trebuie să te supui ca un rob, prevăd că pasagerul care nu a reușit să-și cumpere bilet, poate s-o facă în vagon cu o majorare nesemnificativă. Eu sînt un asemenea pasager.

Spunînd acest lucru, luă o înfățișare disprețuitoare și scoțînd din buzunar portofelul umflat al lui Wilczur, scoase din teanc o bancnotă și o înmînă controlorului.

Conținutul impresionant al portofelului îl consternă pe controlor. Pentru el era o adevărată surpriză, fiindcă, de cum intrase în compartiment, ochiul lui format îl și categorisise pe pasagerul cu gambetă drept un vagabond

fără o leţcaie în buzunar. Acum îi trecu prin minte că ar putea fi un excentric.

— Dumneavoastră călătoriţi tot la Ludwikowo ? întrebă controlorul.

— La Ludwikowo ? se miră Jemioł. Da, prietene, îţi admir intuiţia. Într-adevăr merg la Ludwikowo. În schimb, Arhimede, ţi-aş rămîne îndatorat dacă mi-ai spune ce dracu caut eu acolo.

Controlorul îi înmînă biletul şi ridică din umeri.

— Dumneavoastră îmi vorbiţi foarte ciudat.

Cînd controlorul se retrase, Jemioł oftă :

— Ei, vezi, generale, fără să ştii mi-ai plătit biletul pînă la acel Ludwikowo parşiv. Primeşte de la mine acest cadou, ca pe o modestă recompensă.

Spunînd asta, îi întinse lui Wilczur portofelul.

— Dar... dar acesta-i portofelul meu, se miră profesorul.

— Da, recunoscu Jemioł, şi acesta-i motivul pentru care nu a devenit al meu. Ah, faraoane, ai trezit slăbiciune în inima mea de leu. Fie. Îţi înapoiez cu mărinimie acest obiect ghiftuit, obţinut cu preţul unei bogate experienţe şi al unei anumite abilităţi a degetelor. Iar pentru viitor, te sfătuiesc, Midas *, să nu-ţi mai agăţi paltonul chiar lîngă uşa compartimentului.

Wilczur se simţea evident jenat de toată această întîmplare, în schimb Lucia se uita la Jemioł cu o neliniştе ce nu putea fi camuflată. Fără să dea atenţie acestor lucruri, Jemioł perora în continuare. La un moment dat întrebă :

— Oare dumneavoastră călătoriţi spre Ludwikowo ?

— Da, confirmă Lucia.

— În acest caz vă rog să mă preveniţi cînd se apropie gara aceea, fiindcă trebuie să poruncesc servitorilor mei să-mi pregătească numeroasele geamantane.

— Mai aveţi destul timp, spuse Lucia. Încă vreo douăsprezece ore.

— Ah, da ? Înseamnă că e undeva prin apropierea polului nord.

---

* Regele legendar al Frigiei, care prefăcea în aur tot ce atingea.

— Nu, prietene, rîse Wilczur. Nu ajungem nici pînă la cercul polar.

— Excelent, pentru că nu mi-am luat cîinii, sania şi alţi eschimoşi. Dar aţi putea să mă informaţi şi pe mine, de ce naiba vă duceţi acolo ? În vacanţă, împărate ?

— Nu, prietene. Ne mutăm, şi parţial tu eşti autorul acestei mutări. M-ai făcut să detest oraşul...

— Recte, te-am făcut să fii conştient că deteşti oraşul. Omul ascunde în el o întreagă junglă de chemări de care nu este conştient, de pofte, de simpatii şi aversiuni înăbuşite. Un pian stă ca o vacă bleagă şi nu ştie nimic despre interiorul lui, despre sutele de strune, capabile să scoată cele mai diverse sunete. Cînd însă un virtuoz se apropie de lada aceea aparent moartă, scoate din ea tot infernul şi tot paradisul muzicii. Aşa mă apropii şi eu de sufletele oamenilor. Morala ?... Rămîi cu mine şi atingi idealul cunoaşterii de sine.

Wilczur zîmbi.

— Nu am nimic împotrivă.

— Împotriva cui ?

— Împotriva rămînerii cu tine. Vino cu noi, prietene, şi rămîi.

— Dar să am iertare, ce dracu să fac eu acolo ?

— Fie şi în rol de virtuoz. Şi apoi tot nu ai familie aşa că nimic nu te obligă să te întorci la Varşovia. O să stai la ţară, printre alţi oameni. A, exact ! Acolo am să te conving cît de mulţi oameni sînt buni. Nu ai vrut să crezi în existenţa lor.

După o scurtă tîrguială, Jemiol căzu de acord. În definitiv îi era indiferent unde-şi petrece timpul, şi cum discuţiile cu Wilczur îi făceau plăcere, spuse :

— Ei, pentru un timp pot accepta propunerea ta, milord.

Profesorul se bucură.

— Ei, vezi, prietene. Echipa noastră se întăreşte. Şi sînt convins că dacă vei cunoaşte ţinutul Radoliszki, nu o să mai vrei să pleci de acolo. Cred că o să ţi se facă leha-mite de trîndăveală şi mă vei ajuta împreună cu colega Kańska.

— Cu cine ? întrebă cu o voce străină.

— Cu doctorița Lucia Kańska, spuse Wilczur arătînd cu mîna vizavi.

Chipul lui Jemioł, cu grăsimea lui de bufon și de cinic deveni dintr-o dată concentrat și grav. Privirea lui rătăci îndelung pe chipul și trupul Luciei.

— Pe dumneavoastră vă cheamă Kańska ?... Nu știam.

— De la naștere, rîse Lucia, surprinsă puțin de tonul lui.

— Dumneavoastră... dumneavoastră sînteți din Sandomiersz ? întrebă fără să-și ia privirile de la ea.

— Nu. Din ținutul Miechów, dar am avut rude la Sandomiersz.

Se lăsă tăcerea.

— Cunoașteți părțile acelea ? întrebă Lucia.

Jemioł nu răspunse un timp. În cele din urmă ridică din umeri.

— Omul umblă peste tot.

Se vede că numele Luciei trezise în el o amintire foarte puternică, fiindcă tăcu și rămase gîrbovit și posomorît.

— Am fost o dată la Sandomiersz, începu Wilczur parcă fără să observe schimbarea dispoziției tovarășului său. În vremea studenției. Frumos oraș. Ziduri vechi. Țin minte primăria, frumoasă primărie. Și străduța aceea din dreapta și o căsuță din cărămidă roșie toată cufundată în verdeață. Acolo m-am oprit cu un coleg... Pe urmă am cumpărat o bărcuță și am mers cu ea pe Vistula în jos pînă la Varșovia. Pentru vremile acelea a fost o adevărată expediție, și eram tare mîndri de ea. A fost una dintre cele mai plăcute vacanțe pe care le țin minte. Eram în anul întîi . Pe urmă au venit ani de muncă grea. Vara plecam la practică în cîte o clinică din străinătate sau pur și simplu să cîștigăm un ban, să avem cu ce ne plăti locuința și întreținerea în timpul anului școlar...

Trenul se opri într-o gară mică.

— Dumneavoastră ați cunoscut-o pe doamna Elżbieta Kańska ? întrebă încet Jemioł.

Lucia înclină capul.

— E mătușa mea...

— Mătuşa, repetă Jemioł. Deci Michał Kański a fost unchiul dumneavoastră ?...

— Da, confirmă Lucia. I-aţi cunoscut ?

— Atît cît poate un om cunoaşte alt om... Michał Kański. Elevii îi spuneau tapirul. La bătrîneţe trebuie să se fi îngrăşat. Acum cred că arată ca un rinocer, îngrăşîndu-se şi tuşind în vatra caldă a cuibului său micburghez.

Lucia scuturâ din cap.

— Nu mai trăieşte de douăzeci de ani. Eram mică cînd a murit. Au murit amîndoi. Acum cîţiva ani a murit şi mătuşa.

Făcu o pauză şi adăugă apăsat :

— Am iubit-o foarte mult şi îi datorez multe. A fost cea mai nobilă femeie din cîte am cunoscut.

Spuse asta cu intenţia de a apăra memoria defunctei de eventualele glume deplasate ale lui Jemioł. El însă pufni într-un rîs scurt, neplăcut.

— Da, şi eu îi datorez multe.

Pe urmă se retrase într-un colţ al compartimentului şi se cufundă într-o tăcere mohorîtă. Wilczur era şi el stăpînit de gînduri sau amintiri. Lucia scoase o carte şi începu să citească. Trenul gonea printre colinele uşor vălurite, acoperite de păduri tinere şi de arbuşti. Rareori se zăreau printre ele lanurile de un verde deschis al grîului abia răsărit şi acoperişurile cenuşii şi pufoase ale caselor.

Soarele trecuse spre partea de asfinţit a cerului, razele lui cădeau în compartiment în mănunchiuri lungi şi joase.

Capitolul IX

La moara lui Prokop Mielnik se dejuna devreme. Locuiau aici oameni muncitori, ori se ştie că pentru a munci ai nevoie de putere, pe care n-o găseşti decît în hrană. Aşa că înainte ca Witalis cel roşcat să se fi dus să ridice stăvilarul, iar bătrînul Prokop să-şi fi trezit flăcăul, fe-

meile, gemînd şi scărpinîndu-şi locurile amorţite, căscînd şi trăgîndu-şi nasul, se şi învîrteau în jurul cuptorului. Zonia sufla în cărbunii adunaţi într-un colţ. În grămada neagră mocnea o fărîmă de jeratic, dar cît ai spune de două ori Tatăl nostru, toată grămada aceea de cărbuni se aprinse şi mutată la mijlocul cuptorului izbucni în flăcări, învăluind mănunchiul de aşchii pline de răşină. Olga aduse din tindă un braţ de lemne de mesteacăn şi îl aruncă bubuind pe duşumea. Lemn bun, uscat, doborît anul trecut, adus iarna acasă, tăiat în butuci, spart, stivuit, se aprindea repede şi uşor, trosnind din cînd în cînd zgomotos şi azvîrlind scîntei.

Bătrîna, nevasta lui Mielnik, era de mult în picioare. Se culca o dată cu găinile şi se scula înaintea lor. Nu avea somn. Pe măsură ce anii treceau şi averea lui Prokop sporea, i se părea că sporeau şi grijile ei. Se temea că şi cea mai neînsemnată neglijenţă poate pricinui pagube incalculabile, că dacă n-are ea grijă de toate se ruinează gospodăria. Aşa că de cum se crăpa de ziuă, în casă şi în ogradă nu se auzea decît vocea ei, răguşită şi arţăgoasă, bodogănindu-i atît pe ai casei cît şi obiectele neînsufleţite, atît pe oameni cît şi animalele. În mintea ei toţi şi toate se înţeleseseră să-i facă ei zile fripte şi să prăpădească gospodăria.

Dacă i-ar fi dat cineva atenţie, bodogăneala ei i-ar fi făcut pe toţi să-şi ia lumea în cap. Zonia şi Olga ştiau şi singure că în zori trebuie să facă focul în cuptor, să pună pe foc oala mare şi burtoasă ca să încălzească varza de ieri, gustoasă, gătită cu afumătură, să pună strachinele pe masă, să aducă pîinea din cămară. Natalka, aşa adormită cum era, nu trebuia îndemnată să alerge în grajd şi să scoată la păşune pe Bălana şi pe Lavoniha *, să dea drumul gîştelor şi raţelor, să toace verdeaţă şi cartofi în albia din faţa cocinii pentru porcii şi purceii ce guiţau. Wasil descuia moara şi o punea în mişcare, iar dacă afară nu aşteptau căruţele cu grîne, ieşea cu o înfăţişare de parcă îmbrăţişa cu privirea de gospodar întreaga ogardă, se învîrtea pe sub o fereastră care se deosebea de departe de celelalte. Şi cum să nu se deosebească. O acope-

* *Lavoniha* (în bielorusă), denumirea unui cîntec şi dans popular.

reau perdeluţe din percal alb şi curat şi o împodobeau panglici roz şi albastre de hîrtie creponată, strînse la mijloc în superbe cocarde.

Era una dintre ferestrele odăii mari, adică a camerei, mai degrabă a unei părţi a ei, căreia i se spunea „de după perete". De trei luni locuia acolo Donka Soleniówna, o rudă îndepărtată, a zecea spiţă, a lui Prokop şi a familiei lui. Depărtată şi totuşi apropiată.

La început n-a fost bine primită la moară. Nu o dată a trebuit bătrînul Prokop să le dojenească pe muieri, iar pe Olga a şi plesnit-o o dată, cînd i-a dat veneticei din oraş, cum îi spunea ea, strachina cu ciorbă de fasole în aşa fel încît jumătate i-a vărsat-o pe genunchi. Avea Prokop motivele lui de a adus în casă o gură în plus. Se zice că mai de mult îşi lăsase fratele cu familia pe drumuri şi cu toate că trecuseră atîţia ani, oamenii de prin părţile locului nu uitaseră, învinuindu-l pe Mielnik de lăcomie, de răceală şi nepăsare faţă de suferinţele şi sărăcia neamurilor. Cum a fost cu adevărat e greu de ştiut, dar anii au trecut, anii trec şi o dată cu ei alte gînduri şi-au făcut loc în capul cărunt al lui Mielnik, alte simţăminte s-au oploşit în inima lui. Aşa că atunci cînd a aflat că departe, la Vilnius, a murit vărul lui, Teofil Soleń, şi i-a rămas fata orfană, după o scurtă meditaţie, Mielnik s-a hotărît s-o ia la el.

Şi-a adunat lucrurile într-o bocceluţă şi a plecat la Vilnius fără să spună nimănui nimic. Cînd a văzut fata, l-a cuprins jalea. Era tînără, nu avea decît optsprezece ani, pirpirie, palidă şi suferea de o boală de piept. Din cauza asta Donka nici nu putea găsi de lucru, cu toate că avea ceva pregătire, absolvise şcoala generală, premiantă, pe urmă făcuse doi ani de gimnaziu. Pînă a nu se îmbolnăvi de plămîni şi înainte de a muri, tatăl ei slujise ca portar la un bogătaş. Aşa era familia asta, slabă de piept. S-a gîndit bătrînul Prokop că fata se hrăneşte la moară, se întremează şi ar putea fi de folos pentru că o poate învăţa pe Natalka una şi alta. Poate că îşi mai făcuse el şi alte planuri, dar nici nu voia să se gîndească la ele.

Şi aşa a venit Donka la moară. Sfioasă, speriată, părea că se teme de toţi, începînd cu cîinele uriaş, Tărcatul, şi

sfîrşind cu bunicuţul, pentru că aşa îi spusese Prokop să-i zică. Săptămînile însă treceau şi fata se întrema văzînd cu ochii. Se îngrăşa, creştea, din ochii ei negri dispărea expresia aceea înceţoşată şi supusă, şi tot mai des ţîşneau scîntei. Obrajii i se îmbujoraseră, iar părul des, castaniu, parcă se făcea şi mai des şi căpăta strălucirea părului unui cal flămînzit pe care îl hrăneşti cinstit, fără să te zgîrceşti la ovăz.

După fumurile şi ocările de la început nimeni nu-i mai refuza Donkăi nimic. Dormea mai mult decît ceilalţi, se scula abia la dejun, nimeni nu o punea la nici o treabă. Cînd avea ea chef cosea cîte ceva Natalkăi, Zoniei sau Olgăi, uneori spăla cîte ceva, frămînta aluatul ori ajuta la măturat. O singură treabă ţinea de ea : să facă lecţiile cu Natalka. Dar nici asta nu era cine ştie ce. Prezenţa ei la moară nu supăra pe nimeni, iar lui Wasil chiar îi era pe plac, deşi nu se lăuda cu asta. Cum era tînăr tînjea şi el după tineri de vîrsta lui dar aşa se făcea că nu-i avea. Fetele mai acătării din tîrg strîmbau din nas şi nu voiau să stea de vorbă cu fiul morarului, chiar dacă era înstărit, fiindcă nu terminase nici o şcoală. Pe fetele din satele învecinate n-avea el ochi să le vadă. Erau prea simple pentru el. În schimb Donka, cu toate că era de la oraş, umblată şi educată, nu numai că nu-l dispreţuia şi nu se purta cu nasul pe sus, ci îl socotea egal cu ea. Îi asculta cu plăcere cîntecele, era bucuroasă să se ducă cu el la pescuit, iar ea îi spunea poezii aşa frumoase încît după unele nu putea să adoarmă multă vreme, gîndindu-se la soarta lui Tadeusz, a Contelui şi a Zosiei. *

La moara lui Prokop Mielnik consumarea darurilor divine nu însemna ca la alţii doar astîmpărarea foamei. Dejunul, prînzul sau cina erau socotite un fel de ritual care începea şi se sfîrşea cu o rugăciune. La masă se aşezau toţi deodată, iar dacă cineva lipsea, oricît de important ar fi fost motivul, bătrînul Prokop nu-şi ascundea nemulţumirea. În ziua aceea s-au aşezat la masă toţi deodată. În mijlocul mesei stătea o strachină mare din care se ridica aroma de afumătură şi de varză, în alta abureau

* Personaje din capodopera lui Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz.*

cartofii şi cu toate că era înainte de seceriş, pe masă era şi o pîine uriaşă. Aici nu lipsea niciodată pîinea. Lingurile de lemn se afundau pe rînd în cele două străchini, fără grabă, ca să nu pară lacomi. Numai trei persoane primeau hrana în farfurii separate : capul familiei, Wasil şi Donka. Favorizarea celei din urmă stîrnise la început protestele mormăite ale Zonici şi Olgăi. Cu tipul însă s-au împăcat cu această favoare. Întîi pentru că ştiau că nimic nu poate schimba hotărîrea lui Prokop, apoi pentru că şi ele o îndrăgiseră şi nu puteau să nu-i recunoască superioritatea.

Dejunul se apropia de sfîrşit. Ştergîndu-şi mustăţile şi barba cu mîneca, Prokop tocmai se pregătea de rugă, cînd uşa se deschise şi în prag se ivi un bărbat înalt, uşor gîrbovit, dar lat în umeri. Cel venit avea haine şi pălărie de orăşean. Stătu o clipă zîmbind, apoi îşi scoase pălăria şi spuse :

— Lăudat fie...

Abia acum îl recunoscură. Nu-l putuseră recunoaşte nici după înfăţişare, nici după îmbrăcăminte. Cînd trăia aici cu ei purta suman ori cojoc, şi barbă, care-i acoperea jumătate din faţă...

— Antoni ! sări prima Zonia, gata să răstoarne laviţa.

Natalka sări şi ea şi cît ai clipi ajunse lîngă el ; Prokop, roşu de emoţie, de parcă îi ieşise tot sîngele în obraji, păşea spre Wilczur cu braţele întinse. Wasil repeta cu încîntare :

— Doamne.. Ce oaspete, ce oaspete...

Bătrîna Mielnikowa, nici ea nu ştia de ce, începuse să strîngă fărîmiturile de pe masă, iar Olga rămăsese cu gura căscată.

Îmbrăţişările nu se mai sfîrşeau. La început mai cu sfială, pe urmă însă l-au luat în braţe toţi, pe rînd, ca pe unul din familie. Doar trăise cu ei atîta amar de vreme, cu ei şi ca ei. Ce le păsa lor că pe urmă s-a dovedit că e bogat, că e profesor renumit. În mintea lor rămăsese aşa cum a fost. Antoni din anexă, prieten bun, apropiat, săritor, gata să ajute pe oricine, iubit de toţi.

Wilczur a fost aşezat la masă. Muierile aduseră în grabă brînză, cîrnaţi, o sticlă de rachiu de scoruş. Se găsi şi pîine albă, se făcu şi ceai.

— Mai degrabă m-aş fi aşteptat să-l văd pe Sfîntul Prokop, patronul meu, decît pe tine, zicea gazda. Nu-i zi să nu ne aducem aminte de tine. Se întîmpla că de fiecare dată cînd mă uitam la anexă, mă gîndeam că ne-ai uitat, că ne-ai scos din inima ta, şi mă apuca jalea.

— Nu v-am uitat. Şi cea mai bună dovadă e că am venit.

— Domnul să te răsplătească pentru vizita asta. Ei, ce o să se mai adune aici oamenii cînd or afla că ai venit să ne vizitezi !

Olga dădu din mîini.

— Oho, o să se adune !

Wilczur îşi trecu privirile peste chipurile lor şi scutură din cap.

— Nu am venit să vă vizitez.

— Cum aşa ? se miră Wasil.

— Am venit ca să rămîn cu voi, să rămîn aici pentru totdeauna...

În încăpere se aşternu liniştea. Fiecare se uita cînd la Wilczur, cînd la ceilalţi şi nu le venea să-şi creadă urechilor. Primul rupse tăcerea Prokop :

— Că n-oi glumi cu noi ?... Ce sîntem noi faţă de tine ?...

Wilczur îl contrazise scuturîndu-şi capul :

— Nu glumesc. Rămîn cu voi, dacă mă primiţi...

— Doamne Dumnezeule, exclamă Zonia.

— Ia te uită ! spuse uimit Witalis scuturîndu-şi chica roşcată.

Numai Natalka nu se mira. Ţipă de bucurie şi sări de gîtul lui Wilczur.

— Rămîi, rămîi.

Prokop se scărpină în cap, îşi mîngîie barba, se uită neîncrezător la Wilczur şi începu :

— Dumnezeu mi-e martor că ţin la tine, că toţi ţinem la tine, dar nu-mi intră mie în cap cum de vrei tu să te întorci la noi. Ce sîntem noi pentru tine ? Nişte oameni sărmani şi fără minte... Tu eşti mare boier. Tu ai case de piatră, palate. Cum te primim noi aci, unde te aşezăm, unde te culcăm, cu ce te hrănim ?... Nu pot să pricep...

— Dacă ţineţi la mine, răspunse Wilczur, n-aveţi de ce vă necăji, fiindcă şi eu mă bucur că sînt iar cu voi.

Nu de case şi de palate am eu nevoie, ci de inimile pe care nu le-am găsit în lumea aceea, de bunătatea de care n-am avut parte acolo. Oamenii din oraş sînt răi... Oameni lacomi, duşmănoşi... Greu mi-a fost printre ei, iar cînd mi-a fost atît de greu încît n-am mai putut răbda, m-am gîndit că voi mă primiţi ca altădată, că aici găsesc un colţişor, că pot fi de folos oamenilor. Acolo, în oraş, sînt mulţi medici, poate pricepuţi, poate mai înţelepţi, dar cu siguranţă mai tineri decît mine. Nu-i nevoie de mine acolo. Atunci m-am gîndit : mă întorc la voi şi m-am întors.

Zonia se puse pe plîns şi smiorcăindu-se îşi ştergea ochii cu dosul mîinii. În schimb Wasil, nepricepîndu-se să-şi ascundă bucuria, strigă :

— Uite ce zi fericită. O să fie mare noutate pentru toţi.

Prokop înţelese că Wilczur vorbea serios şi că într-adevăr se hotărîse să se stabilească la moara lui.

— Atunci rămîi ? îl întrebă.

— Rămîn. Wilczur înclină capul.

— Şi vei lecui oamenii ? îl întrebă Natalka trăgîndu-l de mînecă.

— Voi lecui.

— Atunci trebuie iar curăţată anexa, spuse Witalis.

— Două geamuri sînt sparte, interveni Olga. Să dau o fugă pînă în tîrg după geamgiu ?

— Fugi de-aci cu geamgiul, se burzului Wasil, că doar n-o să locuiască în anexă, ci în odaie.

— Ai dreptate, îl susţinu Olga.

Wilczur rîse.

— Nu, nu vreau. În anexă. M-am obişnuit cu ea. M-am simţit bine acolo. Nu am nevoie de locuinţă mai bună. Am planuri mari. He, he, ce planuri... Mi-au rămas ceva bani şi mă gîndesc să ridic aici în apropiere o căsuţă, un ambulatoriu, să pun două, trei paturi pentru bolnavii care nu pot fi transportaţi imediat după operaţie...

— Asta-i un fel de spital, spuse Natalka.

— Un fel, confirmă Wilczur. Numai că unul mic, pentru nevoile de-aici.

Proiectul acesta îi puse pe gînduri şi-i încîntă pe toţi. Abia după o tăcere îndelungată Prokop spuse :

— Ciudat om mai eşti. Cerul m-a îndemnat să te primesc atunci. Nici nu mai vorbesc, nu mai pun la socoteală binele pe care mi l-ai făcut...

— Ei, ce bine, îl întrerupse Wilczur.

— Nu vorbi aşa, nu vorbi, se împotrivea cu gravitate morarul. N-am să te pot răsplăti pînă la moarte că mi-ai scăpat băiatul de la schilodenie, că l-ai salvat, că, să nu vorbesc într-un ceas rău, pot să-mi iau locul în sicriu, fiindcă ştiu cui las tot ce-am adunat o viaţă întreagă. Pentru mine nu-i important numai binele pe care mi l-ai făcut mie, pentru mine-i important şi binele pe care l-ai făcut altor oameni, fără să tragi vreun folos. Mulţumită ţie nu se mai uită oamenii strîmb la casa mea, iar cine o vede din drum, zice : aici a stat vraciul acela, aici a lecuit oamenii... Şi acum aud că vrei să laşi un oraş mare şi cîştiguri mari ca să stai iar aici. Ciudat om mai eşti, sfînt om. Mulţi ziceau pe aici aşa...

— Nu mai vorbi aşa, Prokop, prietene, îl întrerupse vesel Wilczur. Sînt mulţi oameni aşa ca mine. Uite, de pildă, nu am venit singur. A venit cu mine şi o doctoriţă, care chiar dacă-i tînără şi nu cunoaşte satul, şi nu-i legată aşa ca mine de voi, cum a aflat că vin aici, că vreau să mă stabilesc aici, s-a oferit singură să mă ajute.

— Şi unde-i ? întrebă Wasil şi sări să se uite pe fereastră.

— În Radoliszki, la han deocamdată.

Zonia mişcă uşor din umeri şi spuse cu sfiiciune, dar şi cu o nemulţumire vădită în glas :

— Înainte n-aveai nevoie de nici o doctoriţă... Îţi ajungea ajutorul meu sau al Natalkăi.

Wilczur rîse.

— Ehe, acum o să fie altfel. Nu ca înainte. Acum o să deschidem aici şi o mică farmacie, am şi instrumente, şi aparate pe care nici nu le visam înainte. Altfel o să meargă tratamentul. O să pot salva mulţi dintre cei pe care înainte nu-i puteam ajuta...

Deodată Prokop se dezmetici.

— Ce-i cu voi, muieri, aţi înnebunit ? strigă, trăncăniţi, trăncăniţi şi nu cinstiţi omul cu nimic, vreţi să moară de foame. Da' mişcaţi-vă odată !

Femeile se porniră toate deodată să-i pună farfurii, să-i toarne ceai, să-l roage să mănînce, să bea. Prokop bău în cinstea oaspetelui un păhărel de rachiu de scoruşe şi, în mod excepţional, îi permise şi fiului său să bea.

— Hai, fie, mormăi, dacă avem aşa oaspete, bea şi tu un păhărel, cu toate că astăzi nu-i sărbătoare.

Odaia se umplu iar de vociferări, de întrebări şi răspunsuri.

— Şi acum spuneţi-mi ce se mai aude pe la voi ? întrebă Wilczur, cînd se mai potoli puţin zarva.

— Păi, toate-s vechi, răspunse Prokop şi făcu un semn cu mîna. Trăim, muncim cu ajutorul Domnului.

Wilczur se uită la Olga şi la Zonia.

— Credeam că v-aţi măritat demult.

Zonia se îmbujoră şi îşi mişcă agitată şolduriie late.

— Eu nu mă gîndesc la măritiş, iar Olga în cei trei ani s-a măritat a doua oară şi a rămas iar văduvă.

— A rămas văduvă ? Nu se poate !

— Aşa e, aşa e, confirmă Prokop. S-a măritat cu un feroviar de pe aici. Nici o jumătate de an n-a trăit cu el. N-are noroc de bărbaţi.

Olga îşi dezveli dinţii.

— Acum sigur nu se mai însoară nimeni cu mine.

Wilczur o mîngîie pe cap pe Natalka, aşezată lîngă el.

— În curînd o să ai necazuri cu fata. O să trebuiască s-o măriţi şi pe ea.

— Nu vreau să mă mărit, protestă ea cu hotărîre.

— Auzi, proasta, spuse cu convingere bătrîna Mielnikowa.

Privirea lui Wilczur se opri pe chipul Donkăi, pe urmă trecu la Wasyl şi iar se întoarse la Donka :

— Iar tu, Wasil, văd că ai avut grijă de tine ?

Wasil se îmbujoră şi nici nu putu răspunde. Donka zîmbi şi ea, dar Prokop socoti potrivit să dea explicaţii :

— Ea e o rudă îndepărtată de-a mea, Donka Soleniówna. A rămas orfană în oraş, aşa că am luat-o la noi. Trăieşte cu noi. O învaţă pe Natalka...

Făcu o pauză şi adăugă :

— E fată cu carte.

— Cu carte ? întrebă politicos Wilczur.

— Da' de unde, răspunse dezinvolt fata. Abia am absolvit şcoala generală. Am fost şi doi ani la gimnaziu... Am învăţat cît a trăit tata, pe urmă, înţelegeţi, nu am mai avut cu ce...

— Sigur, interveni sentenţios Witalis. Învăţătura cere bani.

— Dar ce e nou primprejur ? Ce s-a schimbat ?

Acum Prokop începu să înşire sistematic, cine a murit, cine s-a căsătorit, cine a emigrat.

— Dar fata pădurarului mai trăieşte ? întrebă Wilczur.

— Trăieşte, dar ce viaţă e şi asta. Mai bine murea. Numai necaz pe capul părinţilor. Zace şi geme. A rămas numai piele şi os.

— Ei, dar doctorul Pawlicki e tot în Radoliszki ?

— Sigur, numai că acum o duce bine. S-a însurat. Şi-a luat o nevastă cu moşie, două sute de jugăre e ceva. Optzeci de vaci. Pămîntul nu-i cine ştie ce, mai mult nisip, dar luncile, ho, ho. Şi o bucată bună de pădure. Să fie vreo şaizeci de jugăre.

— Pot fi şi optzeci, îl îndreptă Wasil.

— Dacă eu zic şaizeci, atunci şaizeci, se înfurie Prokop. De la Piatra Neagră pînă la Liman ai optzeci ! Te-ai ţicnit, ce-i cu tine ? !... Şi-a reparat casa din Radoliszki, a acoperit-o cu tablă. Trăieşte acum ca un boier. Merge cu caii lui la bolnavi.

— Dar nevasta e pe puţin cu zece ani mai bătrînă ca el, spuse Zonia, umflîndu-şi cu dispreţ buzele.

— Şi ce, dacă-i mai bătrînă ? se burzului Mielnikowa. Fată gospodină, la locul ei, nu o haimana, care bate seratele şi n-are grijă de gospodărie.

— Adică, cine bate seratele ?

— Tu, îi aruncă bătrîna.

— Eu ?... Eu ?... Că mă duc o dată în an la şcoală...

— Nu-i adevărat !...

— Gata, gata ! strigă Prokop sincer revoltat. Şi-au şi găsit timp pentru certurile lor muiereşti. La treabă ! Ce staţi aici ? Ia uitaţi-vă, şi-au dat drumul la meliţă. Ptiu !

Intervenţia lui Prokop acţionă fulgerător. Ca la comandă, femeile se apucară de treburile lor zilnice. Bătrînul Mielnik ştia să păstreze disciplina în casă, iar autoritatea lui nu scăzuse cu trecerea anilor.

În afară de el cu Wilczur mai rămăseseră Wasil şi Donka. Prokop află cu oarecare nemulţumire că Wilczur mai e însoţit de o persoană, şi încă fără nici o meserie. Se împăcă însă şi cu asta, fiindcă nu avea încotro. Au stabilit că Wilczur şi cu Jemiol vor locui în anexă, pînă cînd va fi gata odăiţa de sub acoperiş pentru Jemiol. Ce-i drept iarna odăiţa nu era de locuit, dar vara şi Wasil dormea uneori acolo.

Pe urmă s-au dus toţi să vadă anexa şi au stabilit reparaţiile care trebuiau făcute, iar Wilczur a hotărît că toate cheltuielile le va suporta el. Aşa îi convenea lui, fiindcă nu voia să se simtă stînjenit gîndindu-se la diferitele modificări pe care voia să le facă. Voia, de pildă, să tencuiască interiorul odăii şi al nişei, să vopsească duşumeaua şi să pună duşumea în tindă, să facă o fereastră şi să pună bănci pentru pacienţi, să facă un fel de sală de aşteptare.

Pînă la încheierea lucrărilor, Wilczur avea să rămînă în hanul din Radoliszki. Cu reparaţiile s-a hotărît să se ocupe Prokop personal, fiindcă, zicea el, nimeni nu se va îngriji mai bine ca el, nu va găsi meşteri mai buni şi nu o va face mai repede. Şi nu se putea să nu i se dea dreptate.

În vremea aceasta, în Radoliszki, sosirea profesorului devenise senzaţia zilei. Nu se vorbea despre nimic altceva şi toţi îşi spărgeau capetele întrebîndu-se ce l-a adus aici. Unii afirmau că vrea să răscumpere pentru fiica lui moşia Ludwikowo, pe care tînărul Czyński o vînduse după moartea părinţilor. Alţii susţineau că nu pentru fiică vrea să cumpere moşia, ci pentru el şi că vrea să se căsătorească cu fata cu care a venit. Alţii la rîndul lor dădeau asigurări că profesorul vrea să exhumeze osemintele soţiei sale din cimitirul din Radoliszki şi să le ducă la Varşovia, sau că vrea să-i ridice aici un monument. S-au găsit şi unii care au văzut cu ochii lor monumentul în halta de la Ludwikowo.

Ca urmare a zvonurilor, agitația în orășel crescu, fiindcă cine avea timp nu se putea abține să nu dea o fugă pînă la han și să afle de la proprietar cele cîteva amănunte pe care le știa. Și nu erau multe amănunte. Veniseră noaptea tîrziu și dormeau, cu excepția profesorului, care s-a sculat în zori și s-a dus pe jos pînă la moara lui Prokop Mielnik.

De altfel chiar înainte de amiază, orășelul fu electrizat de întoarcerea lui Wilczur. Toți observaseră că îmbătrînise mult. Mergea încet, zîmbind, privind împrejur și salutînd pe cei cunoscuți, și erau mulți fiindcă îi cunoștea aproape pe toți de pe vremea cînd era vraci. Nimeni însă nu îndrăznise să-l oprească și să stea de vorbă cu el. Profesorul ajunse în piață, se opri în fața prăvăliei doamnei Szkopkowa și intră.

Emoția îi strînse inima, cînd privi pereții, rafturile pline cu fel de fel de mărfuri, pe care erau așezate cu un naiv simț decorativ pachete cu țigarete și cu tutun, creioane, penare, caiete, foi de calc, ornamente pretențioase pentru birouri, suluri spălăcite de hîrtie colorată și toate cîte Marysia le aranjase cîndva și le vindea, pe care le atinseseră mîinile ei... Tejgheaua cam strîmbă, sobița de tablă, balustrada scării ce ducea în pivniță...

În spatele tejghelei stătea o fată tînără, corpolentă, cu fața ciupită de vărsat. Se ridică de îndată ce-l zări pe Wilczur, bănuind cine este.

— Cu ce să vă servesc, domnule profesor ?

Wilczur se uită uimit la fată.

— De unde mă cunoști, domnișoară ?

Fata surîse.

— Îi cunosc pe toți cei de aici, așa că dacă vine cineva nou, imediat se știe cine e.

— Și dumneata știi cine sînt eu ?

— Firește că știu. Toți știu că ați venit. De azi-dimineață. Doamna Szkopkowa zice că ați venit la odihnă la Zielona, dar eu știu că nu-i adevărat.

Asta îl înveseli pe Wilczur.

— De unde știi ? o întrebă zîmbind.

— Păi, ați adus foarte multe lucruri cu dumneavoastră. La odihnă nu-și ia nimeni atîtea lucruri.

— Ar trebui să te faci detectiv. Şi ce mai face doamna Szkopkowa.

— Ei, cum e dînsa. Se mai vaită, se plînge de slăbiciune, de copiii care îşi fac de cap, încolo bine. Să mă duc după ea ?

Nu a trebuit să se ducă. În orăşel, toate ştirile ajungeau de la un capăt la altul cu repeziciunea telegrafului fără fir. Aşa că la vreun minut după intrarea lui Wilczur în prăvălie, doamna Szkopkowa a şi fost alarmată şi fără să mai ţină seama de astm străbătu în fugă piaţa ca să-l întîmpine pe profesor. Era mare onoare că un asemenea om tocmai ei îi face prima vizită în Radoliszki. Un motiv de mîndrie personală şi de invidie a oamenilor pentru cîteva luni bune de-aci încolo. Şi aşa doamna Szkopkowa avea dreptul să se socotească mai apropiată de profesor decît alţii din orăşel. O dată fiindcă fiica lui a fost cîţiva ani în grija ei, în al doilea rînd, fiindcă acum doi ani doamna Szkopkowa a fost la Varşovia şi l-a văzut personal pe profesor.

Aşa că acum l-a primit cu toată căldura şi emoţia, întrebîndu-l în primul rînd de fată.

Profesorul se întristă puţin, dar se stăpîni şi răspunse :

— Ei, ce să facă. E fericită. Sînt în America, el cîştigă bani mulţi. Duc o viaţă veselă. Pentru ei e de-ajuns.

— Dar nu vă gîndiţi să-i vizitaţi ?

— Nu... Drumu-i lung, iar eu sînt bătrîn...

— Cine vorbeşte de bătrîneţe, îl întrerupse din politeţe Szkopkowa.

— În orice caz, continuă profesorul, pe mine nu m-ar interesa ce-i interesează pe ei. Nu aş vrea să-i stînjenesc cumva. Bătrînii nu trebuie să stea pe capul tinerilor. Dar dumneavoastră cum o duceţi ?

Szkopkowa începu să-i povestească pe larg despre ea, despre copiii ei, despre relaţiile din orăşel, despre faptul că a venit alt preot, că cutare e în proces cu cutare şi aşa mai departe.

Cînd a aflat de la Wilczur că intenţionează să se stabilească definitiv la moară, nu-i venea să-şi creadă urechilor şi de atunci mereu se uita la uşă, ca să alerge cît mai repede şi să împărtăşească ştirea unui număr cît mai mare de persoane.

Cînd s-a întors la han, profesorul a găsit-o pe Lucia cam neliniştită. Află că de cum se trezise, Jemioł ceruse o sticlă de votcă, pe care o golise numaidecît, şi ieşise în oraş.

— Mi-e teamă, spunea ea, să nu provoace vreun scandal la beţie.

Profesorul rîse.

— Fii liniştită, domnişoară Lucia. O sticlă nu-i face nici un rău.

— Lui poate că nu, dar altora.

— Exclus. Garantez că e complet treaz.

Lucia rămase pe gînduri şi spuse :

— Nici asta nu mă linişteşte. În general am impresia că am procedat cu prea multă uşurinţă luîndu-l cu noi. Nu afirm că e un om din principiu rău, cred chiar că undeva în adîncuri mai mocnesc în el nişte scîntei de sentimente, dar susţine cu cinism că „proprietatea străină e o proprietate pe care nu am reuşit încă să ne-o însuşim". Dumnezeu ştie ce e în stare să facă. Poate să ne strice opinia.

— Nu împărtăşesc temerile dumitale, răspunse Wilczur după o clipă de gîndire. Jemioł nu-i un om care să fure din plăcere sau din viciu. Pune mîna pe lucruri străine cînd nu-şi poate satisface propriile necesităţi ; ori trebuie să recunoşti că necesităţile lui sînt foarte limitate. Nişte îmbrăcăminte, nişte mîncare. Şi votca, singurul lux... Dar asta poate fi numit lux ?... Mă gîndesc că poate pentru el e o necesitate ca pentru alţii pîinea. Te rog să mă crezi, domnişoară Lucia, că uneori conştiinţa devine cea mai mare tortură. Mai ales atunci cînd omul încetează să mai creadă în el însuşi, cînd începe să se dispreţuiască şi să-i fie silă de el, cînd foloseşte cinismul ca pe un coş de gunoi cu care vrea să acopere ce a mai rămas nobil în el, socotindu-l inutil. Dragă domnişoară Lucia, poate că prin comportarea lui, Jemioł o să ne producă neplăceri, dar te rog să te gîndeşti ce s-ar întîmpla cu el dacă l-am lăsa în voia soartei...

Dădu din cap şi adăugă :

— Suflet sărman şi bolnav. Să-l ajutăm să renască în această atmosferă de bunătate şi simplitate. Un suflet bolnav, iar noi sîntem medici !...

Lucia ridică neîncrezătoare sprîncenele.

— De data aceasta pacientul este un bolnav incurabil.

Wilczur o prinse de mînă.

— Chiar de-ar fi aşa... Ai lăsa dumneata fără îngrijire un bolnav incurabil ?...

Lucia nu răspunse nimic, dar discuţia aceasta îi dezvălui alte ascunzişuri ale sufletului profesorului. Acum înţelegea că acest om nu se dă în lături de la nimic pentru a-şi îndeplini menirea, pe care o înţelege mult mai larg şi mai profund decît îşi putuse ea închipui.

De altfel temerile cu privire la Jemioł, cel puţin la început, s-au dovedit, din fericire, neîntemeiate. E drept că cea mai mare parte a zilei şi-o petrecea în cîrciumă, dar fiind de felul lui un om paşnic, lipsit de instincte de scandalagiu, nu a provocat nici o tevatură. S-au adeverit şi previziunile profesorului în ceea ce priveşte relativa lui cinste. Nimănui nu i-a dispărut nimic, din simplul motiv că lui Jemioł nu i-au lipsit banii pentru modestele lui cheltuieli. Pur şi simplu ducîndu-se la cîrciumă, se adresa direct lui Wilczur :

— Mai avansează-mi, ispravnice, doi zloţi şi jumătate pentru o injecţie. Să nu crezi cumva că uzez de creditul tău nelimitat fără să ţin evidenţa. Înregistrez conştiincios fiecare intrare şi în fiecare vineri fac bilanţul. Dacă pe urmă arunc hîrtia pe fereastră, o fac numai pentru că nu posed cunoştinţe superioare în domeniul contabilităţii. În orice caz poţi să fii sigur că te desemnez singurul meu moştenitor.

Cînd Wilczur izbucni în rîs, Jemioł adăugă :

— Nu rîde, arhipăstorule. Nu uita : *rira bien qui rira par derrière*. Poate că frumosul meu costum şi gambeta nu ţi se par obiecte de preţ în actualele relaţii economice. Eu mai posed însă şi un trup divin, de care poţi să faci uz în diferite feluri. Orice măcelar îţi va da pe el o sumă frumuşică. Închipuie-ţi nişte cîrnaţi îmbibaţi de la bun început cu alcool. Poţi să pui să mă şi îmbălsămeze şi să mă expui într-o galerie ca pe ultima replică a lui Apollo,

sau să te folosești personal de mine, tăindu-mă cu bisturiul în bucățele și căutînd printre ele sufletul sau alte gaze nobile, în a căror existență crezi cu sfințenie, în permanență și prostește.

— Și tu crezi în ele, spuse Wilczur zîmbind îngăduitor. Dacă nu ai crede în gazele nobile, nu ai tînji atît după vaporii ignobili de alcool. Doar e limpede.

— Delirezi, amigo, spuse Jemioł încercînd să-și ascundă iritarea. Nu suporta să-l bănuiască cineva că bea din alte motive decît din atracția pentru alcool. Primo, alcoolul este cel mai nobil gaz.

Și începea să aducă vechile lui argumente. Discutau așa de multe ori în drum spre moară, unde reparațiile se apropiau de sfîrșit. La moară, cum era de așteptat, îl priveau pe Jemioł cu rezervă și suspiciune, iar felul lui de a vorbi îi neliniștea pe toți, începînd cu Prokop și sfîrșind cu Donka.

— Îl ascultă omul pe diavolul ăsta, îl ascultă. Parcă ar vorbi omenește, dar nu înțelegi nimic, chiar de-ai plesni ! Noi pe-aici n-am mai văzut așa oameni.

În felul acesta exprimase Zonia opinia celor de la moară.

În schimb Lucia și-a atras imediat și fără nici o greutate simpatia generală. Tinerețea ei plină de prospețime și simplitatea în relațiile cu oamenii trezeau încredere. Pînă și Zonia, care la început crezuse că e o concurență a ei, s-a liniștit cînd a văzut-o. Diferența de vîrstă i se părea Zoniei o garanție suficientă.

Mulțumită grijii lui Prokop, reparațiile anexei au fost repede încheiate și Wilczur împreună cu Jemioł s-au mutat la moară. Lucia a rămas, deocamdată, în orășel. A închiriat o cameră la doamna Szkopkowa, care singură îi făcuse această propunere. În fiecare dimineață se ducea la moară și se întorcea seara tîrziu.

Știrea despre întoarcerea „vraciului" s-a răspîndit repede în tot județul. În fața morii lui Prokop Mielnik începură să se adune iar căruțele care aduceau bolnavi de prin apropiere, dar și din locuri tot mai îndepărtate. Celebritatea lui Wilczur nu numai că nu scăzuse în anii în care lipsise de aici, ci sporise și mai mult, iar povestea vieții lui devenise un fel de legendă locală, împestrițată

cu cele mai fantastice adăugiri. Nu numai că era socotit un făcător de minuni, ci vedeau în el un trimis misterios al unor forțe nepămîntene. Așa că întoarcerea lui a fost primită cu un fel de entuziasm evlavios. Țăranii, indiferent de credința lor, se descopereau încă din bătătură și nici unul dintre ei nu se încumeta să strige ori să vorbească tare. Primirea bolnavilor începea dimineața devreme și, cu mici întreruperi, dura pînă aproape de asfințitul soarelui. După numai cîteva săptămîni, Wilczur se convinse că rezervele farmaciei lui se epuizează foarte repede și necesită completări. Noile cumpărături au atras după sine cheltuieli importante. În lumina acestei realități, Wilczur înțelese că în nici un chip nu-i mai ajung banii pentru construirea și înzestrarea chiar și a unui spital în miniatură.

— Știi, domnișoară Lucia, îi spuse într-o zi, se pare că nu iese nimic din spitalul nostru, iar dumneata vei fi condamnată să locuiești permanent în Radoliszki, fiindcă aici nu e loc.

— Nu mă plîng de condițiile în care locuiesc la femeia aceea de treabă, răspunse senină Lucia. În ceea ce privește locul de aici... s-ar găsi și pentru mine, dacă locatarii morii ar fi mai ospitalieri.

Profesorul se revoltă.

— Ce spui ? ! Ospitalitatea lor ar putea sluji oricui de model.

Lucia rîse.

— Ah, eu nu la ei mă refer.

Wilczur tot nu înțelegea.

— Nu la ei ? Atunci la cine ?

— Eu nu mă refer la vechii locatari ai morii, ci la cei noi. Îl privi în ochi.

Wilczur înțelese și întoarse capul jenat. Ca să evite cît mai repede această temă primejdioasă, începu să-i spună :

— Vezi dumneata, nu am prevăzut o afluență atît de mare de pacienți și un asemenea consum de medicamente. Unele, din păcate, sînt foarte scumpe... Așa că acum trebuie să-mi iau gîndul de la construirea spitalului...

îi părea sincer rău, fiindcă, într-adevăr, adeseori erau aduşi bolnavi care trebuiau ţinuţi sub observaţie cîteva zile, fie înainte, fie după operaţie. Din fericire era o vară călduroasă şi pacienţii puteau înnopta fie în trăsuri, sub cerul liber, fie în şură.

Într-o zi, ducîndu-se cu Lucia în orăşel, Prokop o întrebă :

— De ce-i profesorul atît de posomorît în ultima vreme ?

— E trist că nu avem destui bani ca să construim spitalul, îi explică ea.

Prokop se miră.

— Aşa ? Şi oamenii ziceau că e bogat.

— A fost bogat, dar bogăţia nu l-a interesat. O parte a dat-o, o parte i-au luat-o şi nu i-a mai rămas prea mult.

Prokop n-a spus nimic şi a căzut pe gînduri. În zilele următoare umblă tăcut, în cele din urmă îi porunci lui Witalis să înhame iapa la brişcă şi plecă fără să spună nimănui nimic. S-a întors abia seara, dar a doua zi s-a întîmplat la fel. La moară toţi erau intrigaţi de comportarea lui Prokop. Apăruseră fel de fel de bănuieli, dar nimeni nu îndrăznea să-l întrebe de-a dreptul, iar el nu se arăta dispus să dea explicaţii.

Cel mai neliniştit de manevrele tatălui era Wasil. Nu se ştie cum s-a trezit în el bănuiala că ar fi vorba de persoana lui, că tatăl face călătoriile acestea misterioase ca să-şi găsească o noră. Din multe motive, Wasil era dinainte încredinţat că alegerea tatălui nu-i va fi pe plac. Educat însă de mic sub mîna lui Prokop, o mînă tare, puternică şi neîndurătoare, nu-şi putea închipui cum s-ar putea împotrivi voinţei tatălui. Aici putea să dea rezultate numai persuasiunea şi încă persuasiunea unuia de părerea căruia tatăl ar fi fost dispus să ţină seama.

Ca urmare a acestor nelinişti, într-o seară, după ce bolnavii au plecat, Wasil a bătut la uşa anexei. Wilczur era ocupat cu aranjarea instrumentelor medicale, Jemioł aşeza în rafturi sticluţele şi borcănelele.

— Ei, ce mai spui, Wasil ? Cum e, ai avut mult de măcinat astăzi ? îl întrebă Wilczur.

— Da' de unde, puțin. Ca înainte de seceriș. Înainte de seceriș — grîu puțin și bolnavi mulți. Boala prinde mai repede la omul flămînd.

Se așternu tăcerea.

— Ia loc. Wasil ! spuse Wilczur. Ai vreo treabă cu mine ?

— Știu eu... Wasil se scărpină după ureche. Am vrut să stăm de vorbă, să vă cer un sfat.

— Sfat ? Wilczur se uită la el. Ce sfat ți-aș putea eu da ?

Wasil aruncă o privire spre Jemiol și, ezitînd, spuse :

— Sînt lucruri mai osebite...

Wilczur zîmbi.

— Bine, bine. Termin numaidecît și mergem spre pădure. Trebuie să văd dacă a înflorit cimbrișorul. Vorbim pe drum.

Jemiol interveni pe un ton aparent indiferent :

— Vă însoțesc cu plăcere. Îmi plac cimbrișorul și lucrurile mai osebite. Aici nu mai am nimic de lucru...

Lăsă o pauză și adăugă :

— E drept că ar trebui să mai fac astăzi tinctură din rădăcini de valeriană, dar un bețiv a băut tot spirtul și nu mai am nici o picătură. Așa că merg cu voi.

Wasil tuși.

— Hîm... Mama mai are pe acolo o jumătate de sticlă de spirt.

— Are ?... se interesă Jemiol. Am ajuns să trăim și vremurile cînd pînă și mamele au spirt în loc de lapte. Dar cum obțin eu, dragul meu, Roch Kowalski *, acest lichid de la stimata ta mamă ? Este o femeie aspră și gata să mă bănuiască de interese personale în privința acelor cartofi în stare lichidă. Tinere, pot avea încredere în abilitatea ta și să-ți încredințez misiunea de transpatriere a acelei sticle ?

Wasil îl privi încurcat.

— Asta nu, dar pot să v-o aduc.

---

* Personaj din romanul *Potopul* de Henryk Sienkiewicz.

— Atunci grăbește-te. Ce mai aștepți ? Nu vezi cum se scurge timpul în clepsidra prezentului ? *Time is money* *.

Cînd Wasil ieși, Jemiol continuă :

— În tăcerea ta, împărate, ghicesc dezaprobarea comportării mele. Ai prefera să adăp cu alcool nenorocitele acelea de rădăcini. Acesta-i umanismul tău ! Pe deoparte *radix valerianae* **, pe de altă parte *homo sapiens, serenissimus rex naturae* ***. Iar tu alegi rădăcinile. Sigur că rădăcinile. Și cu ce scop ? Ca să îndopi cu tinctura aceasta niște rustici, niște peizani, țărani, care și așa au nervii tociți.

— Nu întotdeauna, se împotrivi Wilczur.

— Întotdeauna, maharadjah. Îi observ de mai multă vreme. Sînt niște creaturi cu sensibilitate de amebă. Le amputezi diferite terminații, le coși burțile, le găurești epiderma și ei nici nu crîcnesc.

— Munca grea încă din copilărie i-a obișnuit cu răbdarea și cu rezistența la durere, spuse Wilczur. Ia în considerare, prietene, că la sat nici un copil de cîțiva ani nu stă degeaba. Nu o dată un prichindel dintre aceștia cară greutăți pe care nici tu nu le-ai duce prea departe. Umblă desculți prin mirișie și pe pietre. Se obișnuiesc cu arșița, cu gerul și cu zloata. Asta îi călește.

— Și le tocește, le tocește sensibilitatea, milord. Nu numai pe cea fizică. Te-ai gîndit vreodată, stimate Esculap, la problema capacității de receptare a fenomenelor ?... Aceasta e problema dimensiunilor universului. A dimensiunilor și bogăției lui. Din ce se compune, să zicem, universul pîrului, al acelui pir ordinar care crește sub fereastră ? Dintr-un pămînt mai mult sau mai puțin fertil, care conține mai multe sau mai puține săruri nutritive, și din aer plus lumină. Asta-i tot. S-ar mai putea adăuga la aceasta epilogul : botul vacii și cîteva mișcări ale maxilarului ei inferior. Și ia acum universul tău. Chiar și în amănunte ai *l'embarras de richesse* **** : cu-

---

* Timpul înseamnă bani (trad. din lb. engl.).

** Rădăcină de valeriană (trad. din lb. lat.).

*** Omul dotat cu inteligență, preamăritul domn al naturii (trad. din lb. lat.).

**** greutăți cu bogăția (trad. din lb. fr.).

lori, sunete, subtilitatea gustului, a mirosului, senzația mișcării, a temperaturii, a poziției în raport cu centrul pămîntului și contactul susținut de vedere, prin urmare formele ! Mai departe, conștiința timpului, a spațiului, a transformărilor, fără să mai punem la socoteală elementele pirului : foamea, saţietatea, aerul și lumina. Cu alte cuvinte : pir plus infinitul. Firește, infinit la dimensiunile pirului. Dar toată viața sufletească ? Exterioară și interioară. Aici, chiar și la dimensiunile umane, putem vorbi numai de infinit. Și iată, maestro, că apar diferențierile. Doar nu vrei să susții că receptivitatea fenomenelor este aceeași la tine și la Wasil, sau la mine și la tine. Nu te supăra, darling, dar universul meu este atît de mare în comparație cu al tău, ca o galaxie față de un meteorit, ori, dacă preferi, ca globul pămîntesc față de gămălia unui ac. Cum să apreciezi atunci valoarea universului unui simplu peizan ? Unde să-l situez pe distanța dintre pir și mine ?...

Wilczur scutură din cap.

— Poți să te înșeli, prietene.

— Pot, dar prefer să nu.

— Nu întotdeauna omul este lipsit de ceea ce nu exprimă sau nu știe să exprime. Nu oricine reușește să-și concretizeze în cuvinte gîndurile, sentimentele sau senzațiile...

Jemioł ridică din umeri.

— Bazîndu-ne pe ipoteza ta, putem admite tot atît de bine că pirul, melcul sau varza trăiesc emoții nemaipomenite și le apucă ameţeala de plăcere ascultînd concertul în mi bemol de Chopin. Nu, darling. Iartă-mă, dar nu pot accepta această concepție. Dă-mi voie să rămîn la ceea ce pot constata în mod empiric. Dacă eu îi înfig cuiva acul în cea mai moale parte a trupului, iar acel cineva nu trădează nici prin viu grai, nici prin expresia feței că a observat ceva, am să susțin că nu a sesizat nimic. Dacă eu mă adresez cuiva în cea mai pură engleză : *„Vous êtes, mon cher, le plus représentable crétin au monde“* *, iar el îmi răspunde că nu are chibrituri,

* Dumneata, dragul meu, ești cel mai reprezentativ cretin din lume (trad. din lb. franc.).

rămîn la convingerea că limba italiană îi este străină. Altă soluţie de verificare nu am. Şi de ce dracu să caut alta ? Dacă un rustic dintre aceştia iese dimineaţa din casă şi vede purpura răsăritului de soare, draperiile ceţurilor, grînele uşor vălurite şi în loc să rămînă cu gura căscată de admiraţie, strigă : iar au rîmat porcii toată ceapa !... atunci, iartă-mă, conte, dar nu văd nici o dovadă că el ar fi observat răsăritul soarelui. Un individ din antichitate spunea : cîte limbi cunoşti, de atîtea ori eşti om. Eu l-aş corecta : cu cît este mai mare capacitatea ta de receptare a fenomenelor, cu atît mai mult eşti om. Firește, doar dacă receptarea devine fundamentul gîndirii. Gîndeşte-te la asta, *dottore,* şi ai să-mi dai dreptate...

Consideraţiile lui Jemiol au fost întrerupte de întoarcerea lui Wasil, care i-a adus sticla promisă. Din această clipă toată atenţia lui Jemiol s-a concentrat asupra ei şi chiar a început să-l îndemne pe Wilczur să plece să vadă de cimbrişorul acela.

— Aranjez eu restul, îl asigură.

Cînd Wilczur şi Wasil au ajuns pe cărarea ce mergea de-a lungul iazului, profesorul îl întrebă :

— Ei, şi despre ce-i vorba ?... Ai necazuri cu tata ?

— Ştiu eu dacă sînt necazuri, spuse Wasil după o clipă de gîndire, fiindcă nu ştiu nimic sigur. Dar în vremea din urmă, tata pune ceva la cale, tace şi pleacă undeva.

— Şi ce-i cu asta ?

— Tocmai că nu ştiu, mormăi Wasil nehotărît.

— De ce te neliniştești ? Călătorește şi el după treburile lui şi gata.

Wasil mesteca un fir de iarbă şi tăcea.

— Poate că sînt treburile lui, spuse iar, dar poate că sînt şi ale mele... Încă în postul mare tata zicea că ar fi vremea să mă însor.

Wilczur rise.

— Şi tu nu vrei ?

— De ce să nu vreau ? Se ştie că vine şi vremea cînd fiecare trebuie să se însoare. Dar nu aşa.

— Dar cum ? întrebă Wilczur amuzat de diplomaţia transparentă a lui Wasil.

— Ei, nu așa, să-mi caute tata nevastă. Tata se uită să fie bogată și muncitoare.

— Iar tu ai vrea una săracă și căreia nu-i place să muncească.

— Și de ce să muncească ? Nu-s atîtea muieri în casă ? Dacă mănîncă, să și lucreze. Ce-mi pasă dacă-i bogată ori săracă. Banii se cîștigă.

Profesorul se aplecă pe marginea șanțului, acoperit cu flori purpurii :

— Uite, cum a înflorit... Atîta cimbrișor e pe aici... Ei, și ce pot eu să te sfătuiesc, cum să te ajut ?

— Să stați de vorbă cu tata. S-o lase în pace... Fiindcă dacă se încăpățînează nu mai e nimic de făcut. Dar dacă vorbiți cu el acum, poate că dă din mînă și zice : „N-am să mă amestec, alege-ți singur după placul tău..."

Era atîta cimbrișor, încît Wilczur se lăsase pe vine și rupea cu amîndouă mîinile, punîndu-l în coșulețul lui.

— Ei bine, răspunse după ce se gîndi puțin. Am să stau de vorbă cu Prokop. Știi că-ți vreau binele din toată inima. Și așa e, fiecare trebuie să-și aleagă nevasta după placul lui... Ai dreptate că banii nu-ți dau și fericire... Ai dreptate... Am să vorbesc cu Prokop.

Chiar în seara aceea se și ivi prilejul să-și țină făgăduiala. Așa cum făcea adeseori, Mielnik venise în anexă să mai schimbe o vorbă. Schimbul acesta era mai mult o tăcere, și a lui Wilczur și a lui Prokop, tăcere în care din cînd în cînd mai cădea cîte o vorbă, cîte o știre despre întîmplările din timpul zilei, despre oameni, despre treburile de prin partea locului.

La un moment dat, Wasil îl întrebă :

— Ia spune, Prokop, ce pui tu la cale în ultima vreme ? Tot pleci pe undeva, lipsești de la moară zile întregi. Toată lumea se miră.

Prokop îi aruncă lui Wilczur o privire vicleană și ca să mai cîștige timp începu să-și răsucească tacticos o țigară. Presără încet mahorcă pe o bucată mare de hîrtie, o întinse încet cu degetele lui groase, o răsuci, își plimbă limba pe marginea hîrtiei, o lipi și o aprinse. În cele din urmă spuse :

— Ei, umblu și eu să mai văd ce mai fac oamenii, cum trăiesc. Da' ce, nu-i voie ?

— Sigur că e voie, numai să fii atent să nu creadă oamenii ceva rău despre tine.

— Dar ce-ar putea să creadă rău ?

— Cine poate şti ? Poate se găsesc unii care să spună că umbli după vreo fată.

Wilczur rîse, dar Prokop scuipă, fără să-şi ascundă dezgustul.

— Ptiu, gura oamenilor n-o poţi închide. Ce fată. Pentru mine-i mai aproape groapa. Nu-mi stau mie gîndurile la alde astea.

— Ei, poate că nu umbli pentru tine ? îl întrebă cu viclenie Wilczur.

— Dar pentru cine ? Ce-ţi închipui că am căpiat ?

— Ei, poate pentru Wasil.

Bătrînul ridică din umeri.

— De ce să umblu pentru el ? Să-şi caute singur. El o să trăiască cu ea, nu eu.

— Bine zici, Prokop. Dar acum eu mă mir cu adevărat, ce-s plecările astea, ce tot unelteşti... Hai, recunoaşte.

Mielnik îl privi cu coada ochiului şi zîmbi.

— Prea n-ai astîmpăr, vine vremea cînd o să afli. Asta şi vreau : să rămînă taină pentru tine.

— Pentru mine ? întrebă neîncrezător Wilczur.

— Pentru tine.

Mai mult nu putu scoate de la Prokop. De altfel Wilczur nici nu făcuse eforturi, mulţumit de vestea bună pentru Wasil, pe care i-o şi transmise a doua zi dimineaţa. Nu bănuia că flăcăul o va primi cu atîta bucurie. Cînd a aflat, s-a înroşit şi i-au sticlit ochii.

— A spus tata că nu vrea să se amestece şi să-mi caut singur nevastă ?

— A spus. Zicea : „Nu eu o să trăiesc cu ea, ci el. Să-şi aleagă singur."

Wasil căzu pe gînduri şi clătină din cap.

— Ei... e înţelept tata... N-a trăit în zadar atîţia ani pe lume...

Şi în clipa asta simţea pentru tatăl său nu numai respect, nu numai ataşament, ci se trezise în el un sentiment nou, cald şi profund. Ce-i drept Wasil nu avea încă

nici un plan concret în privința viitorului. Donka îi plăcuse de la prima vedere și cu fiecare zi îi plăcea tot mai mult. Fiind însă de felul lui foarte ambițios, îi era teamă să-și facă planuri atîta vreme cît nu era sigur că în realizarea lor nu se va lovi de împotrivirea hotărîtă a tatălui, ori de ironia Donkăi.

După comportarea ei în nici un chip nu-și putea da seama cum l-ar trata dacă ar începe să se apropie de ea. Fata era veselă, vioaie ca un cățeluș, prietenoasă cu toți, zîmbea la fel cînd un tînăr sau altul îi spunea cîte o glumă sau cînd o măgulea în vreun fel. Nu putea avea nici o siguranță în privința ei. Nu o dată îi stătea lui Wasil pe limbă să o întrebe dacă îi place vreunul dintre tineri, dar de fiecare dată se lăsa păgubaș. Se temea să nu audă un răspuns care nu i-ar fi pe plac, se temea că Donka lăsase în oraș vreun băiat la care se gîndește. De aceea nu se putea hotărî el însuși, nu-și putea spune : nici una nu-mi place ca ea și pe nici una n-o vreau de nevastă, ci numai pe ea. Mai erau și alte motive : cine știe dacă o orășeancă inteligentă, cu carte, o domniță aproape, ar vrea să se mărite cu un flăcău simplu de la țară, care n-a umblat prin orașe și nici să se poarte nu știe. Nu i-a scăpat lui Wasil nici faptul că acum vreo cîteva săptămîni, cînd a trecut pe la moară domnul Latosik, notarul comunal, ea și-a pus băsmăluță de mătase și a vorbit cu el mai altfel și a rîs mai mult, iar Latosik, care, chipurile, era în trecere, a stat pînă la apusul soarelui.

Cînd domnul Latosik stătea cu Donka pe prispa morii lui Wasil îi venea să-i toarne prin trapă un sac cu tărîțe, drept în cap. N-o făcuse, cu toate că mai tîrziu ar fi putut spune că n-a vrut. N-o făcuse fiindcă îl durea inima la gîndul că domnul Latosik s-ar putea să-i placă Donkăi... Atunci nu i-ar fi fost de folos nici zece cai și nici o bîtă zdravănă... Cu toate că-i un funcționar modest, domnul Latosik e om cu școală, știe să vorbească elegant, în zile de sărbătoare ca și în zile de lucru umblă cu guler tare și cu cravată, și miroase a parfum.

După plecarea lui, Wasil a urmărit-o atent de Donka, să vadă dacă după vorbele frumoase spuse de un tînăr așa de fercheș, n-o să-l trateze altfel. Dar Donka nu s-a

schimbat deloc. Doar că nu şi-a mai scos basmăluţa de mătase.

Pentru întîia oară în viaţă, firea femeii i se păru lui Wasil plină de taine şi de capcane.

Dar asta depăşea puterile lui. Pe de altă parte şi Wasil ştia cît preţuieşte. Ştia că multe fete de prin partea locului s-ar mărita bucuroase cu el, nu numai pentru că moştenea o moară, o gospodărie înstărită şi, cum se zicea, mulţi bani agonisiţi, dar şi pentru că era bine văzut de toată lumea. Nu umbla după fuste, nu bătea cîrciumile, era priceput la muncă, se purta curat, era bine făcut, socotit drept un bărbat atrăgător, despre care nimeni nu putea spune că e neajutorat ori prost.

Aşa că în meditaţiile sale Wasil lua în seamă şi atuurile lui, nu numai părţile sale slabe, iar acum, cînd a aflat de la Wilczur că tata nu are nici o intenţie în privinţa viitoarei nurori şi că nu se gîndeşte să i-o aleagă el, se simţi mult mai puternic pe poziţie. Urmarea acestui sentiment a fost conştientizarea convingerii nestrămutate că el nu poate trăi fără fata asta. Cît a ţinut ziua de lucru şi-a făcut planuri, cum să se apropie de Donka, cum să înceapă să-i vorbească, ce să-i spună. Seara, cînd şi-a schimbat hainele, avea totul gîndit şi cînd erau amîndoi în faţa casei, îi propuse Donkăi într-o doară :

— Am pregătit pripoanele pentru peşte. Nu vrei să mergi cu mine cu barca să le punem în iazurile de sus ?

În timpul acesta nu se uită în ochii ei, de parcă s-ar fi temut să nu-i citească în priviri tot neobişnuitul acestei propuneri aparent obişnuite. Se vede însă că Donka nu avea nici o bănuială, fiindcă încuviinţă numaidecît.

— Numai o clipă, spuse, să-mi iau nişte papuci vechi.

— Dar grăbeşte-te, strigă Wasil în urma ei, fiindcă cel mai bine e să le pui la apusul soarelui.

— Bine, bine, îi răspunse din tindă. Aşteaptă o clipă.

— Mă duc la barcă să scot apa, strigă el.

Voia să mai cîştige ceva timp şi se îndreptă spre iaz. Barca luase într-adevăr apă, care trebuia scoasă cu un căuş, pe urmă barca trebuia împinsă de pe mal, iar pripoanele cu momeală puse în aşa fel pe botul bărcii, încît să nu se încurce sforile şi forfaturile... Pînă să termine

el, Donka şi venise. Arăta atît de frumoasă în rochiţa de percal cu flori roşii, încreţită în talie, cu guleraş alb, încheiat pe gît, încît Wasil se ferea să se uite la ea.

— Mi se amestecă totul, se gîndea, şi n-o să pot spune nimic înţelept.

Barca alunecă repede pe nisip şi vîslele se scufundară în apă. Deasupra pădurii atîrna globul mare, roşu şi umflat al soarelui, atingînd uşor cele mai înalte vîrfuri ale copacilor. Pe oglinda uşor unduită a iazului, drumul spre soare era însemnat cu stropi purpurii pe fundalul albastru al cerului reflectat în apă.

— Ar trebui să muşte, spune Wasil după a treia sau a patra cufundare a vîslelor.

— Ce spui ? întrebă Donka trezită din meditaţia ei.

— Spun că peştele o să tragă bine. E vremea. Anul trecut am prins o ştiucă. Una de un metru.

— Dar e multă ştiucă aici ?

— Este. Dacă-i mult peşte e şi multă ştiucă.

Convorbirea se întrerupse. Wasil îşi frămînta mintea să găsească o temă de discuţie.

— Lui Szymon din Koziatki i-a murit astăzi vaca. Bună vacă. Şi a murit.

— De ce ? întrebă Donka destul de indiferentă.

— Cine poate şti. O fi mîncat ceva.

Iar se aşternu tăcerea. De astă dată lui Wasil nu-i mai veni nimic în minte şi începu să fredoneze un cîntec. Aşa ajunseră la celălalt mal. Aici rădăcinile negre ale arinilor se cufundau în apă ca nişte odgoane încîlcite. Malul era abrupt şi nu departe de el începea apa adîncă. Atent şi cu îndemînare, Wasil agăţa cîrligele de sfoară, pe urmă începu să le lase cu băgare de seamă în apă. Legă capătul sforii de o rădăcină puternică şi treaba era terminată. Îşi şterse mîinile, se uită împrejur şi spuse :

— Nu vrei să stăm aici pe mal ? E o vreme aşa de frumoasă şi florile miros...

— Să stăm, răspunse Donka veselă. Poate că o să vedem cum muşcă peştele.

Au legat barca şi au urcat pe mal. Printre arini, iarba creştea deasă şi înaltă. S-au aşezat unul lîngă altul şi Wasil tocmai îşi muncea mintea cum să înceapă, cînd Donka îl întrebă :

— Tatăl tău încă nu s-a întors. Unde se tot duce el ?

Wasil se agăță de ocazia ivită ca omul care se îneacă.

— Asta e, spuse. Nici eu nu știu unde se duce. Nu spune nimănui nimic. Pînă ieri mi-a fost și frică.

Donka se mira :

— Ți-a fost frică ? De ce ?

— Ei, așa... Nu știam unde se duce. Și mi-au trecut prin minte tot felul de gînduri.

— Dar acuma știi ?

— Nu știu, dar știu că nu-i vorba de mine.

— Cum nu-i vorba de tine ? Dar de ce ar fi trebuit să fie vorba de tine ?

Wasil își trecea degetele răsfirate prin iarbă și o privea cu atîta atenție, de parcă ar fi făcut o treabă nespus de importantă și de urgentă.

— Vezi tu, Donka, am și eu o vîrstă. O dată tata a adus vorba că ar fi vremea să mă însor. Așa că acum, cînd a început să umble prin împrejurimi... mi-am zis : poate îmi caută mie nevastă. Se duce într-un loc, în altul, ca să-și aleagă noră.

Donka se porni pe rîs.

— Cum așa ?... Să caute ? Întîlnește una pe drum și se uită la ea să vadă dacă-i bună de nevastă pentru tine sau nu ?... Asta-i bună.

— Nu așa, îi luă Wasil apărarea tatălui. El cunoaște oamenii de pe aici. Știe cine are fete. Trebuie s-o vezi cum e acasă. Dacă-i frumoasă, dacă-i harnică, dacă-i sănătoasă, cum e în jurul ei. Așa că trece, ca din întîmplare, să mai stea de vorbă și se uită. Toți fac așa. Așa-i obiceiul în lume.

Pe Donka o distra această poveste. Ochii îi scînteiau și buzele îi zîmbeau.

— Ei și ? întrebă înclinînd cochet capul. Ți-a găsit ceva ?

— Nu mi-a găsit pentru că nici nu caută. Are niște treburi de-ale lui.

— Și tu, sărăcuțul de tine, ești supărat, rîdea Donka, pe care nu o părăsea buna dispoziție.

— Iar tu, Donka, nu te gîndești decît cum să rîzi de mine.

— Nu rîd deloc de tine, spuse Donka devenind deodată gravă. Așa sînt eu, veselă.

— Atunci de ce spui că trebuie să fiu supărat ? Doar știi că mă bucur.

— Nu știu că te bucuri. De unde să știu ? Stai trist, ți-ai înfipt privirile în iarbă, de unde să știu eu că te bucuri ?

Wasil își drese de cîteva ori glasul și se uită la ea pe sub sprîncene.

— Mă bucur că a trecut primejdia să-mi aleagă tata vreo fată care nu-i pe placul meu. Gîndește-te și tu : dacă, de pildă, ți-ar da cu sila un băiat care nu-ți place.

Donka ridică ușor din umeri.

— Ei, cine m-ar vrea pe mine. Și apoi nu-mi stă mie gîndul la asta.

Wasil iar se întunecă.

— Pentru că ai lăsat acolo în oraș vreunul care îți place ?

— N-am lăsat pe nimeni.

— Pe nimeni ? întrebă neîncrezător. Poate că așa e. Fiindcă prea ți-a plăcut domnul Latosik, notarul comunal... Asta e, poartă cravată verde, miroase a parfum.

Donka pufni ca o pisicuță.

— Și ce-i dacă miroase ? Eu n-am mai văzut parfumuri ?

— Dar ți-ai pus băsmăluța de mătase.

— Da' ce, n-am voie să-mi pun băsmăluță ?

— Sigur că ai. De ce nu ? Mai cu seamă cînd ai pentru cine.

— Oaspetele-i oaspete. Notarul ăla-i însă cam sașiu.

— Sașiu, nesașiu, interveni Wasil, dar toate aleargă după el.

— Eu una, nu. Ce-i cu tine, Wasil, ce ți-a cășunat pe el ? Chiar dacă mi-ar place, pentru tine e totuna.

Wasil scobi cu degetul în pajiște o gaură mare înainte de a răspunde :

— Dacă mi-ar fi totuna, nu aș spune nimic. Se vede că nu mi-e totuna.

— Nu înțeleg ce te privește pe tine, spuse Donka luînd o înfățișare nevinovată.

— Se vede că mă privește.

— De ce ?

Wasil lăsă capul în jos și răspunse posomorît :

— Pentru că tu, Donka, îmi placi tare mult.

— Eu ? întrebă cu cea mai mare uimire de care era în stare.

— Sigur că tu, mormăi Wasil.

— Doamne sfinte, ce poate să-ți placă la mine ?

— Nu știu ce... De unde să știu eu... Toate-mi plac.

— Ei, glumești, spuse rîzînd.

Wasil se înroși.

— Ce glumă-i asta, spuse aproape înfuriat, dacă vreau să mă însor cu tine ? Însurătoarea nu-i glumă.

— Tu cu mine ? întrebă aproape în șoaptă. Nu pot să cred.

Wasil dădu nerăbdător din mînă.

— Ei, înțelege-te cu muierile. Eu îi spun limpede, iar ea nu vrea să înțeleagă. Are dreptate tata. Cu muierea-i cel mai greu. Dacă i-aș spune unui bărbat : vreau să mă însor cu tine, mi-ar răspunde omenește : da ori ba.

Donka izbucni într-un rîs prelung și zgomotos.

— Ah, Wasil, Wasil. Te-ai însura tu cu un bărbat ? ! Ce tot îndrugi !

Se încovoia de rîs. Și-a cuprins genunchii cu brațele, și-a ascuns fața între genunchi și rîdea fără să se poată opri. Nici cînd s-a oprit, nu și-a ridicat capul.

Wasil o întrebă :

— Ei, cum o să fie cu noi ?

Cum ea nu răspundea, întrebă din nou :

— Donka, ce zici ?...

Văzînd-o că tace, inima lui se umplu de amărăciune și începu să vorbească parcă pentru el :

— Știu că nu-ți plac... Eu nu sînt decît un țăran, iar tu o domnișoară cu carte... Și de la oraș... Sigur, e mai plăcut să trăiești la oraș... Cine gustă o dată din oraș, nu-i mai place satul... Cu profesorul e altfel, dar el nu-i orieine... Om înțelept, umblat... Cu tine-i alteeva, tu găsești atîția mai buni ca mine... Dacă nu simți în inimă, nu-i nimic de făcut... Am știut eu, am știut că nu mă vrei...

Vocea îi tremură şi tăcu. Apoi adăugă pe ton de resemnare :

— Dar, mi-am zis, nu-i păcat să întrebi...

Iar se lăsă liniştea. În capul de sus al iazului, unde se vărsa pîrâul, se auziră primele orăcăieli de broaşte. Soarele dispăruse complet, dinspre lunci venea o adiere răcoroasă.

Donka se ridică şi spuse în şoaptă :

— E tîrziu. E vremea să mergem acasă.

După clipa de bucurie care o cuprinsese auzind destăinuirea lui Wasil, asupra ei se abătu tristeţea. Înţelesese că flăcăul acesta care-i plăcea atît de mult, nu va fi niciodată soţul ei. O îngrozea pînă şi gîndul că dacă află bătrînul Prokop o să spună că-i nerecunoscătoare. A luat-o sub acoperişul lui, iar ea aşa l-a răsplătit că i-a sucit capul băiatului. Fiindcă nu putea să nu recunoască măcar faţă de ea că de la bun început a făcut totul ca să-i placă lui Wasil. Iar părinţii lui ar fi gata să creadă că a făcut-o ca să pună mîna pe un bărbat bogat. Poate că-i adevărat ce zice Wasil că tatăl lui nu vrea să se amestece în alegerea nurorii, dar nu va fi niciodată de acord să aibă ca noră o orfană, o rudă săracă, pe care a luat-o din milă.

Cobora încet spre barcă. Chiar pe mal se întoarse şi-l zări aproape pe Wasil. Era palid, iar chipul lui era atît de trist, cum nu-l mai văzuse niciodată.

Într-o clipă de izbucnire, surprinzătoare şi pentru ea, îşi petrecu braţele pe după gîtul lui şi îşi lipi buzele de buzele lui. Simţea cum o cuprinde în braţe şi o strînge tare, tot mai tare, cum o ridică încît abia mai atingea pămîntul cu vîrfurile degetelor.

Deodată clipocitul apei îi readuse la realitate. Cea mai apropiată plută se tot cufunda în apa învolburată de mişcările violente ale peştelui care înghiţise cîrligul.

— Trebuie să fie unul mare, spuse Wasil, dar nici nu se mişcă din loc şi nu slăbi strînsoarea.

— Lasă-mă, spuse în şoaptă Donka.

Ca răspuns o strînse şi mai puternic, zicînd :

— Vezi cum eşti tu... Iar eu am şi crezut că tu nu ţii la mine. Şi aşa de greu mi-a fost la inimă...

— Țin la tine, Wasil, țin foarte mult, dar ce folos ? Wasil rîse.

— Ce folos ? Cum ce folos ? Ne luăm și o să fii nevasta mea, și o să ne fie bine cum n-o să-i fie altuia pe lume.

Donka scutură tristă din cap.

— Nu, Wasil. Eu nu pot fi nevasta ta. Tatăl tău nu s-ar învoi.

— Nu s-ar învoi ? De ce ?... El singur a spus că-i treaba mea. I-a spus profesorului. Acum de ce să nu se învoiască ?

— Pentru că sînt săracă.

— Și ce-i cu asta ? se împotrivi mai puțin Wasil. Ce am, ajunge pentru amîndoi...

— Da, dar părinții tăi vor vrea pentru tine o nevastă cu zestre...

— Dar eu nu vreau asta, strigă înfierbîntat. Ori tu, ori nici una. Am și eu anii mei, nu mai sînt un copil și am dreptul să-mi aleg nevasta pe care o vreau. Asta-i. Iar dacă tatei nu-i place, n-am nevoie de mila lui. Sînt sănătos, puternic, pot să-mi cîștig pîinea. Mică-i lumea asta ?...

— Ce spui, Wasil, oftă Donka, știi și tu că nu poți să faci nimic împotriva voinței tatălui.

Wasil se posomorî. Într-adevăr, relațiile cu tatăl său erau de supunere necondiționată și cu toate că într-o clipă de exaltare putea să-i treacă prin minte să se revolte împotriva lui, știa că nu va fi în stare, că în caz de ceva se va supune voinței lui.

— Oricum, spuse, trebuie întrebat întîi tata. Nu-mi intră în cap să spună o dată profesorului că-i treaba mea și altă dată să se împotrivească alegerii după placul meu.

— Pentru că nici nu-i trece prin minte că tu ai putea alege una săracă așa ca mine. Iar de întrebat, mai bine nu-l întreba.

— De ce să nu-l întreb ?

— Pentru că ce mă fac eu, nefericita ? Tatăl tău o să mă alunge din casă, o să mă socotească o nerecunoscătoare, o să spună că așa i-am răsplătit eu bunătatea. Nu, Wasil, mai bine nu-l întreba.

Se întorceau acasă posomorîți. Wasił vîslea încet și în tăcere. Nici o clipă nu se împăcase cu resemnarea Donkăi. Într-adevăr, știrea despre intenția de a se căsători cu Donka putea să atragă supărarea tatălui, iar supărarea aceasta se putea îndrepta împotriva Donkăi. Wasił nu putea s-o pună în primejdie. Trebuia găsită o asemenea rezolvare a problemei, încît pe Donka să n-o amenințe nimic. Și asta se putea face într-un singur fel : să afle părerea tatălui înainte de a i se spune ceva concret. Firește, Wasił nu se putea bizui pe forțele lui și se hotărî să ceară iar ajutorul profesorului.

Legînd barca de par, îi spuse Donkăi :

— Ai să vezi că totul o să fie bine. Cel mai important lucru e că de-acum știu că ții la mine.

— Ca la nimeni altul, șopti Donka de-abia auzit.

Vru s-o îmbrățișeze din nou, dar pe punte se ivi Witalis roșcatul.

— Donka, după cină, mergi cu mine la Radoliszki ? Astăzi e sîmbătă și dau film.

— Mai bine să nu mergem, spuse după o clipă de ezitare.

El însă insistă pînă cînd Donka se învoi.

Capitolul X

Duminica aceasta nu era ca toate celelalte. Prokop se întorsese mai repede ca de obicei de la slujbă. Din casă scoteau în grabă lavițe, scaune, scăunele și erau puse la umbră sub copaci. Nu trecuse nici o oră și bătătura roia de căruțe și briști. Cei mai mulți dintre veniți erau gospodari de seamă, oameni în vîrstă din împrejurimi, nu lipseau însă nici unii veniți din sate așezate la douăzeci, treizeci de kilometri. Se vede că sfatul nu avea să dureze mult, fiindcă nimeni nu deshămase caii. Femeile rămăseseră în căruțe, numai bărbații s-au așezat la umbra copacilor.

Consfătuirea a fost deschisă de Walenty Szuba, cel mai în vîrstă și de seamă gospodar din Raczkowice, om prețuit de toată lumea.

— Ne-am adunat aici ca să ne sfătuim cu privire la un lucru folositor, gîndit de Prokop Mielnik, spre folosul oamenilor şi spre slava Domnului. Ştiţi toţi despre ce-i vorba şi chiar dacă nu sîntem noi oameni bogaţi şi nu sîntem în stare să ridicăm singuri o asemenea clădire, socotim că dacă noi o începem, mulţi ni se vor alătura, ori cu munca lor, ori cu materiale, ori cu bani. Numai un om fără minte nu pricepe că va fi în folosul nostru al tuturor, al nostru şi al întregului ţinut. Şi apoi se cuvine să-i arătăm şi profesorului mulţumirea noastră, fiindcă-i mare cinste că s-a întors printre noi, cu toate că ar fi putut rămîne mai departe la oraş.

— Aşa e, aşa e, se auziră voci.

Szuba continuă :

— De aceea se cuvine să-i aducem şi lui mulţumire şi nouă folos. Nu putem să ne încumetăm la lucruri mari, dar cred că putem ridica o casă cu patru încăperi, acoperită cu şindrilă. Gazda noastră, Prokop Mielnik, s-a oferit să dea două jugăre de pămînt, comuna Rudziszki a făgăduit lemnul. Iar acuma trebuie să hotărîm cine se angajează să care materialele, cine face lucrările de zidărie la fundament, cine le face pe cele de lemnărie şi altele. De cărămidă pentru sobe şi pentru coşuri, şi de geamuri pentru ferestre nu vă faceţi griji, pentru că astea le luăm asupra noastră, împreună cu cumnatul meu, Zubar.

Szuba încheie şi se lăsă o linişte atît de lungă, încît se putea crede că cei adunaţi nu erau deloc pentru proiectul prezentat. S-ar fi înşelat cel care ar fi crezut aşa. Oamenilor de pe aici nu le place graba, nu le place nici să iasă înaintea altora. Nu-i deloc plăcut să fii socotit lipsit de stăpînire şi înfigăreţ.

Cel dintîi vorbi un bărbos voinic, Iwan Bałabun, starovierieţ * din Nieskupa, nu numai un agricultor bun, dar şi tîmplar preţuit în tot ţinutul. Acesta făgădui în numele lui şi al fraţilor lui să facă toată lemnăria, ceea ce se şi aştepta de la el. Pe urmă Józef Petrunis din satul Bierwinty a făgăduit în numele comunei lui (fiindcă era primar), şindrilă şi munca pentru acoperirea casei. Oamenii din Wickuny, cioplitori neîntrecuţi, au declarat că

* De rit vechi.

ridică pereții. Și așa se anunțau unii pe alții, iar Prokop Mielnik scria totul amănunțit pe o coală mare de hîrtie. Cînd totul a fost stabilit, cei prezenți, unul după altul, și-au pus semnăturile. Nu erau multe. Dintre zecile de persoane numai cîteva știau să scrie. Asta nu scădea cu nimic însemnătatea obligației. O dată pentru că au făcut-o după o îndelungată chibzuială, și a doua, pentru că au făcut-o de bună voie.

Abia acum s-au pornit cu toții grămadă spre anexă, iar Prokop Mielnik intră înăuntru. Cu toate că era duminică, îl găsi pe Wilczur lucrînd, ocupat cu fierberea unor ierburi.

— Ce-i, Prokop ? Wilczur își ridică privirile. Se pare că ai oaspeți mulți.

— Nu-s oaspeți, negă morarul cu o mișcare a capului. Au venit cu treabă și se pare că mai degrabă la tine decît la mine.

— La mine ? se miră Wilczur.

— Da. Ai fost nerăbdător să afli unde mă duc și după ce umblu, acum ieși în bătătură și afli. Te așteaptă acolo toți.

Intrigat, Wilczur habar nu avea despre ce-i vorba.

— Ce mai puneți la cale ? întrebă bănuitor.

— Păi vino și ai să afli.

Țăranii adunați îl primiră pe Wilczur cu plecăciuni adînci. Cel mai meșter la vorbit dintre ei toți, Szuba, făcu un pas înainte și spuse :

— Iată, am venit, domnule profesor, să-ți mulțumim că te-ai întors la noi. Dar că mulțumirea-i mulțumire, asta se știe. Cele mai meșteșugite vorbe zboară o dată cu vîntul și nu rămîne nimic din ele. Așa că noi ne-am sfătuit ca mulțumirea noastră să nu fie numai în vorbe. Bani pentru tămăduirea noastră nu vrei să primești și ne mai dai și leacuri. Iar noi am auzit de la Prokop că te-a purtat gîndul să ridici un spital în ținutul nostru, dar că ți-ai cheltuit banii pe leacuri. Și a venit Prokop la mine și mi-a zis să ridicăm spitalul, noi toți laolaltă, spre ușurarea muncii tale și spre folosul nostru. Ne-am sfătuit ce ne-am sfătuit și iată ce a ieșit din sfatul nostru...

Szuba desfăşură coala de hîrtie, îşi puse ochelarii şi, poticnindu-se, începu să citească cine ce a făgăduit şi ce a oferit. Pe urmă înfăşură hîrtia şi o înmînă cu respect profesorului, zicînd :

— Nu-i mare lucru, dar socotim că şi ţie o să-ţi placă şi pentru ţinutul nostru o să fie mare cinste, fiindcă nici tîrgul nu are spital. Venim fiecare cu ce avem. Cei mai înstăriţi cu bani şi cu materiale, cei mai săraci cu munca sau cu căratul. Primeşte asta din partea noastră, domnule profesor, pentru că dăm din toată inima, fiecare ce avem. N-o să fie o casă mare, dar tu să ne trăieşti şi să ne vindeci pe fiecare.

Wilczur era atît de emoţionat, încît nici invocaţia rimată din final nu reuşi să-i oprească lacrimile ce-i umplură ochii. Îi cunoştea pe aceşti oameni de mult şi bine, nu credea însă că ţin atît de mult la el, că sînt capabili de atîta sacrificiu. Îi îmbrăţişă pe rînd, pe Prokop, pe Szuba, pe Balabun, pe Petrunis şi pe toţi ceilalţi.

— N-am să uit asta niciodată, oameni buni, repeta fără să-şi ascundă înduioşarea.

Îndată au început să se sfătuiască cum trebuie împărţită clădirea spitalului. Pentru o mai bună orientare au pornit toţi spre măgura pe care avea să fie construit. Construcţia avea să o conducă un cioplitor experimentat din Wickuny, Kurkowicz, iar supravegherea generală le-a fost încredinţată lui Szuba şi lui Prokop Mielnik.

După ce au plecat toţi, Wilczur îi spuse lui Mielnik :

— Mare surpriză mi-ai făcut, Prokope. Acum îmi dau seama că ai umblat pe la toţi vecinii ca să lămureşti oamenii, pentru spital. Nu cred că ţi-a fost uşor.

— La început, pînă le-am lămurit ce şi cum, sigur că nu mi-a fost uşor. Dar pe urmă, cînd au aflat că unul şi altul s-au învoit, că unul a făgăduit una, altul alta, s-au găsit mai mulţi. Cînd începem lucrul o să mai vină şi alţii.

— Dar cînd vreţi să începeţi ? întrebă Wilczur.

— N-avem ce să mai amînăm. Mîine încep să care piatra pentru fundaţie, aşa că tot mîine începem şi săpatul.

Prokop vorbea pe un ton obişnuit şi se străduia să nu-şi arate mîndria pe care o simţea din pricina reali-

zării planului său. Într-adevăr, luni dis-de-dimineaţă au început să vină căruţele cu piatră, au venit şi cîţiva oameni din Nieskupa, cîţiva din Radoliszki şi trei lituanieni din Bierwinty cu lopeţi şi cu tîrnăcoape. Domnul Kurkowicz umbla cu un metru galben, care-i ieşea din tureac, şi cu un ghem de sfoară, şi măsura, socotea şi însemna terenul. Ce-i drept dimineaţa începuse să plouă uşor, dar asta nu-i împiedica pe lucrători.

Toţi locatarii morii erau emoţionaţi de începerea lucrărilor. Oamenii care veneau la consultaţie, dacă se simţeau în puteri, dădeau şi ei o mînă de ajutor la construcţie. Măgura pe care se lucra era la cîţiva zeci de pari de moară şi se vedea ca în palmă. Aşa că Lucia, care nu ştia încă nimic, cînd a venit din orăşel, a rămas uimită de ceea ce vedea. Firește, în timpul zilei, în vreme ce primeau pacienţii, făceau operaţii mărunte, pansau, reuşise să afle de la profesor despre ce-i vorba, dar numai în general. Seara însă profesorul a condus-o la locul construcţiei şi i-a explicat totul.

Era agitat din cauza celor întîmplate, înviorat, aproape entuziasmat. Făcea planuri de viitor cu o energie tinerească.

— Acesta-i abia începutul, domnişoară Lucia. Abia începutul. Ai să vezi ! Exemplul nostru va fi urmat de alte ţinuturi. Sute de medici condamnaţi la inactivitate în oraş vor înţelege în cele din urmă menirea lor şi se vor dărui muncii, departe, în provincie, unde populaţia e aproape lipsită de îngrijire medicală, unde mortalitatea infantilă atinge cifre de-a dreptul îngrijorătoare.

Lucia încuviinţa încîntată, iar el vorbea în continuare :

— Priveşte, domnişoară. Fără nici o presiune, oamenii aceştia au dovedit că nu le sînt cîtuşi de puţin indiferente aspectele igienei, că înţeleg ce înseamnă datorie socială, că vor să păşească înainte. Uite, aproape toţi au semnat această hîrtie cu cruciuliţe. Aproape toţi sînt analfabeţi. Trăiesc în întuneric, dar doresc lumină. Doresc progres. Şi fiecare pe măsura posibilităţii lui vrea să contribuie la progres. Nimic nu i-a silit la nici un sacrificiu, nici o dispoziţie a autorităţilor, nici o îndatorire măcar. Şi mai

ia în considerare şi faptul că aici locuiesc în general oameni săraci...

Wilczur adăugă rîzînd :

— Cea mai bună glumă i-au făcut-o însă lui Jemioł. Acum o să mă distrez pe seama lui. Se preface că nu-l impresionează, dar în realitate e zdruncinat de această poveste. Cinismul şi scepticismul lui pierd teren. E de necrezut. Pînă acum nu a fost capabil de nici o ironie. Mormăie doar.

— N-aveţi teamă, spuse Lucia rîzînd. Îşi recapătă el repede elocvenţa. Să se obişnuiască puţin cu noua realitate. Dar recunosc, domnule profesor, că nici eu nu m-am aşteptat de la aceşti oameni la atîtea disponibilităţi pentru un asemenea efort, deşi îi cunosc poate mai bine decît dumneavoastră.

Profesorul se revoltă.

— Mai bine decît mine ? Cred că glumeşti. După numai cîteva luni ?

Lucia îşi dădu seama că făcuse o gafă şi spuse :

— Fireşte că glumesc !

În realitate nu glumea deloc. De cînd venise în părţile acestea, conform planurilor sale iniţiale, nu se limitase numai la ajutorul oferit profesorului, ci vizita adesea aşezările din împrejurimi. Intra, sub diferite pretexte, în case, făcea cunoştinţă şi cu copiii şi cu oamenii mai în vîrstă. Cu acest prilej le împărţea medicamente, trata afecţiuni mărunte, bandaja răni neîngrijite. În principal se ocupa însă cu altceva. Explica femeilor importanţa curăţeniei, le îndemna să spele mai des vasele, să folosească lenjerie de pat, să se îmbăieze, să deschidă ferestrele şi să aerisească încăperile, le lămurea că ţinerea animalelor domestice şi a păsărilor în casă influenţează negativ nu numai sănătatea oamenilor, ci şi a animalelor. Cum era înzestrată cu putere de convingere, satele pe care le vizita mai des începuseră treptat să arate mai bine. Fireşte nu era lipsit de importanţă pentru localnici că ea era asistenta lui Wilczur şi acţiona în raza autorităţii lui. În orice caz îşi cîştigase destul de repede încrederea şi simpatia oamenilor din aşezările apropiate.

Adeseori i se cerea sfatul în diferite probleme care nu aveau nici o legătură cu meseria ei. Şi, într-adevăr, avea

dreptul să spună că-i cunoştea pe localnici mai bine decît profesorul.

Şi tot pe bună dreptate îi spuse şi acum :

— Ştiţi, domnule profesor, nu trebuie să vă puneţi mari speranţe în faptul că iniţiativa acestor oameni va găsi mulţi imitatori. Doar dacă în ţară se vor duce cîteva mii de profesori Wilczur.

— Am spus că medicii cu siguranţă vor porni spre sate.

— Da, dar nu e vorba de orice medic, se împotrivi ea, ci de un om pentru care populaţia va nutri un fel de pietate, aşa cum nutreşte pentru dumneavoastră.

— Te înşeli, domnişoară Lucia. Persoana mea joacă în acest caz un rol secundar. Nu eu am furnizat iniţiativa şi nici nu i-am îndemnat să construiască spitalul. Singuri s-au gîndit la asta, au hotărît şi au organizat. Eu n-am mişcat nici un deget.

— Dar ei s-au apucat de asta numai pentru că dumneavoastră sînteţi aici, pentru că pe dumneavoastră vă socotesc marele lor binefăcător, pentru că au în dumneavoastră o încredere nemărginită, pentru că vor să vă uşureze munca. Nici nu vă puteţi închipui de cîtă încredere vă bucuraţi în rîndul lor.

Wilczur dădu din mînă.

— Exagerezi, domnişoară. Nu trebuie să exagerezi.

— Nu exagerez. Dacă ar fi altfel, n-ar veni la dumneavoastră, ca evreii la rabin, să vă roage să le rezolvaţi disputele, să mediaţi, să-i certaţi pe cei îndărătnici sau să le băgaţi minţile în cap celor apropiaţi care sînt gata să săvîrşească ceva rău. Şi n-ar trebui să vă diminuaţi rolul şi însemnătatea în mijlocul lor. N-ar trebui să le luaţi credinţa că sînteţi un trimis al Providenţei. O asemenea credinţă este stimulatoare şi utilă.

— Dar nejustificată, o întrerupse Wilczur. Cu totul nejustificată.

Lucia privea înainte tăcută, apoi adăugă în şoaptă :

— Cine poate şti, domnule profesor ?... Dumneavoastră puteţi şti ?... Cum să avem certitudinea că nu

sîntem doar niște unelte în mîna unor forțe care ne conduc și acționează prin noi.

Wilczur dădu din mînă.

— Nici nu trebuie să știu, spuse aproape cu asprime.

— Și totuși... începu Lucia.

Wilczur o întrerupse.

— Nu trebuie. Nu trebuie să pătrundem în ceea ce e dincolo de noi. În noi trebuie să căutăm și legi și busolă. Și să ne facem datoria. Să facem ce ne impune conștiința. Să fim împăcați cu noi înșine. Așa am gîndit întotdeauna.

— Da, domnule profesor. Știu asta, răspunse Lucia. Trebuie să ai însă atîta valoare intrinsecă și atîta echilibru spiritual, cît aveți dumneavoastră, pentru a nu căuta în exterior justificări și explicații, pentru a avea sentimentul propriului adevăr. Vedeți dumneavoastră, în dumneavoastră există acea forță care atrage, care impune altora nu numai respect, ci și acea simpatie afectuoasă, profundă, care vă înconjoară.

— Nu mai spune asemenea lucruri, domnișoară Lucia, răspunse Wilczur aproape jenat. Slavă Domnului, sînt cel mai obișnuit om sub soare, Jemiol spune că trebuie să fii nimeni, ca să poți fi fericit. Eu cred însă că exagerează. Trebuie să fii cineva, dar nu cineva mare. Un chirurg bun, un morar bun, un constructor bun, să ai locul tău în univers, să-l prețuiești, în măsura posibilităților să-l perfecționezi și să trăiești simplu, pe urmă să mori simplu și să lași în urmă amintirea datoriei împlinite... Asta-i tot.

Stătea pe o piatră mare și privea tăcut înainte.

Lucia spuse :

— Un singur lucru lipsește din acest program...

— Lipsește ?

— Da. E un program foarte egoist. Trebuie să fii cel puțin atît de bogat și atît de altruist, încît să dărui și altora, să oferi și altora măcar o părticică din sentimentele tale, din trăirile tale...

O privi zîmbind.

— Dacă mai valorează ceva, spuse. Dacă nu sînt decît niște zdrențe, niște rămășițe din ceva care s-a decolorat demult, s-a consumat, a murit...

Nu era chiar sincer. Își exprima doar temerile și aștepta ca Lucia să-l contrazică. Ea însă tăcu vreme îndelungată și abia într-un tîrziu spuse :

— Doar știți cît vă iubesc. Știți.

— Te conduc pînă la Radoliszki, spuse Wilczur ridicîndu-se.

După ce au trecut de moară, începu să vorbească :

— Știu că așa ți se pare. Știu că dumneata crezi în ce spui, dragă domnișoară Lucia. Cum aș putea eu însă, un om la asfințitul vieții, să primesc acest dar, dar al tinereții, al frumuseții, al sentimentelor ?... Trebuie să fiu cinstit. Poate că nu sînt chiar atît de bătrîn încît dorința unei fericiri personale să mi se pară ceva grotesc. Dar vreau să fiu sincer. Nutresc pentru dumneata prea multă simpatie și prețuire ca să am curajul să iau ceea ce dumneata îmi oferi cu atîta nonșalanță.

— Cu nonșalanță ? !

— Da, repetă apăsat. Cu nonșalanță. Dumneata ești încă foarte tînără. Nu mă îndoiesc că nutrești pentru mine sentimente nobile... Înțeleg că asta ți se pare demn de a fi numită iubire. Dar dumneata te înșeli !...

Scutură din cap.

— Nu mă înșel...

— Astăzi poți gîndi așa, dar peste un an sau doi îți vei schimba părerea și atunci vei fi nefericită, fiindcă vei socoti că retragerea, despărțirea, că abandonarea mea ar fi ceva necinstit din partea dumitale... Doar te cunosc...

Lucia îl prinse de mînă și spuse :

— Niciodată n-am să vă abandonez. Și niciodată nu mă voi despărți de dumneavoastră. De ce aveți atît de puțină încredere în faptul că sînt conștientă de sentimentele și aspirațiile mele ? Că nu sînt niște capricii trecătoare și himerice, ci scopul vieții, scopul pe care mi l-am propus demult și care nu se va schimba niciodată. Sînt o femeie matură, sînt un om matur. Mă înțeleg pe mine, dar nu vă pot înțelege pe dumneavoastră. Știu că nu vă sînt dezagreabilă, că nu vă sînt străină. Pe de altă parte nu aștept de la dumneavoastră sentimente pe care nu vreți sau nu puteți să mi le oferiți, doresc pur și simplu să fiu lîngă dumneavoastră, să vă fiu de ajutor... Poate că nu merit fericirea de a fi soția dumneavoastră, poate

că aspir spre valori pentru care nu sînt suficient de matură, dar nu-mi interziceți să-mi doresc acest lucru.

Wilczur îi strînse mîna.

— Domnișoară Lucia, începu, dar ea îl întrerupse :

— Nu, nu mai repetați persuasiunile dumneavoastră. Le știu pe de rost.

Ridică privirile spre el și zîmbi.

— Domnule profesor, sînteți primul om pe care mă străduiesc să-l cuceresc. Aveți milă de lipsa mea de experiență !

Wilczur rîse sincer.

— Dragă domnișoară Lucia. Și eu sînt cucerit pentru întîia oară în viață. În direcția aceasta sînt complet lipsit de experiență.

— Ați uitat-o pe Zonia.

— Ah, pe Zonia. Această femeie de treabă m-a copleșit întotdeauna cu sentimentele ei.

— Nu-i greu de observat. Zonia se uită la mine cu o privire foarte neprietenoasă. Simte în mine o rivală.

Profesorul se revoltă.

— Ce comparație ? !

— În aceste probleme orice comparație e posibilă. Nici eu nu știu care dintre noi are mai multe șanse.

O spuse cu o cochetărie evidentă, iar Wilczur răspunse jenat :

— Glumești, domnișoară.

— Nu glumesc deloc. Așa vă apărați de mine de parcă aș fi o Maegeră.

Wilczur scutură din cap.

— Te apăr de dumneata însăți.

— Și dovediți o consecvență uimitoare.

— Dictată de convingerea că apăr o cauză dreaptă, observă el zîmbind.

— Mai degrabă dictată de o perseverență nemotivată.

— Nici nu-ți închipui cît e de greu să reziști în această perseverență. Te joci cu destinul. Te avertizez !

— Nu mi-e teamă de destin.

— Aceasta-i dovada superficialității.

— Sau a convingerii că acest destin este inevitabil !

— Inevitabil, repetă Wilczur după o clipă de gîndire.

Şi spunea adevărul. Cu cît stătea mai mult împreună cu Lucia, cu atît mai des se surprindea căutînd argumente în favoarea căsătoriei, cu atît mai puţine obiecţii găsea în el, cu atît căuta mai multe temeiuri rezonabile. Din comportarea şi din cuvintele Luciei avea dreptul să conchidă că nu este o dorinţă de moment şi trecătoare, că ea îl iubeşte cu adevărat, că într-adevăr vrea să devină soţia lui. Problema diferenţei de vîrstă nu părea prea alarmantă. În definitiv în lume există multe asemenea perechi. Chiar şi din punct de vedere biologic se putea explica fie şi prin aceea că la animale, de exemplu, femelele preferă evident şi caută masculi mai în vîrstă. Şi apoi nu putea considera că prin căsătoria sa cu Lucia ar lega-o pe viaţă. I-ar reda libertatea oricînd, dacă ar dori aşa ceva.

De fapt hotărîrea se maturizase în el de multă vreme, nu se încumetase însă s-o rostească, de parcă ar fi aşteptat ceva neprevăzut, de parcă ar fi bănuit că va urma ceva care va rezolva problema în afara vrerii lui. De aceea se şi străduia să evite discuţiile cu Lucia, dacă ele se puteau referi la această temă primejdioasă. De astă dată nu a reuşit să le evite şi după părerea lui mersese prea departe. Abia cuvîntul „inevitabil" rostit de ea l-a trezit. Adeseori se gîndea că viaţa lui se consumă în categoriile unor destine inevitabile. Căsătoria cu Beata, cariera ştiinţifică, faima, reputaţia, averea, fuga Beatei, pierderea memoriei, anii lungi de peregrinaj, pe urmă intrigile familiei Dobraniecki, decăderea, Lucia şi întoarcerea la Radoliszki — toate s-au petrecut în afara voinţei lui, toate au fost undeva scrise, stabilite, iar el nu a avut nici o influenţă asupra lor. Înţelegea că în realitate fiecare acţiune, fiecare faptă, fiecare hotărîre au fost parcă dictate, au fost parcă urmarea unor împrejurări care i-au făcut imposibilă alegerea unei alte căi. Întotdeauna i-a rămas o singură cale, impusă, indicată, unică.

— Inevitabil, îşi spunea. Sînt eu din acest punct de vedere o excepţie, sau fiecare om, de la naştere, se află pe o pistă care trebuie să-l ducă negreşit în locurile stabilite de destin ?... Inevitabil... Dar unul ca Jemioł... Acest om nu face nici cel mai mic efort să se gîndească la ziua de mîine... Fur şi simplu s-a lăsat în voia soartei şi-i per-

mite să-l arunce în toate direcțiile. Ca pe o pînză purtată de vînt. Cu ce indiferență perfectă se supune el tuturor schimbărilor și dăruirilor impuse de viață. Nici măcar nu se gîndește la ele.

Acum și-a amintit Wilczur ceea ce învățase încă în copilărie, la școală, ceea ce acceptase mecanic ca pe o dogmă : Omul este făurarul destinului său... Ce absurditate ! Fără îndoială că în anumite chestiuni mai mărunte destinul îi lasă omului libertatea de decizie, dar libertatea aceasta este condiționată de nenumărați factori psihici, depozitați și conturați de viață, adică exact de acea voință străină și impusă...

— Inevitabil...

Cît dramatism și totodată cîtă liniște conține acest cuvînt.

Drumul cotea acum spre stînga și imediat după cotitură începeau primele case ale orășelului.

— La revedere, domnișoară Lucia, spuse Wilczur. Și nu uita ca mîine în drum spre moară să treci pe la poștă să vezi dacă nu a venit pachetul cu bismut.

Îi sărută mîna și se întoarse repede spre casă, de parcă s-ar fi temut că Lucia va relua discuția. Înainte de a ajunge acasă, îl întîlni pe Wasil, care se vede că îl aștepta. Flăcăul era posomorît și îngrijorat.

— Ce-i, Wasil, iar ai necazuri ? îl întrebă Wilczur bucuros că are prilejul să nu se mai gîndească la ale sale.

— Sigur că am, domnule profesor. Cum pot să nu am necazuri cu fata asta ? răspunse Wasil.

Wilczur nu înțelese imediat.

— Cu ce fată ?

— Ei, cu Donka.

— Ce, nu te vrea ?

— Și mă vrea, și nu mă vrea.

— Cum așa ? deveni curios Wilczur.

— Ei, zice că ține la mine, că-i plac, dar că nu se mărită cu mine.

— Că nu se mărită ? Dar de ce ? Poate că i-a promis altuia mîna.

Wasil scutură din cap.

— Nu, nu-i asta. Se teme că tata se supără pe ea și o dă afară din casă.

— Dar de ce să se supere ? se miră Wilczur.

— Nici eu nu cred că se supără. Aşa crede ea. Ei i se pare că dacă tata a luat-o la noi, nu s-ar învoi niciodată să fie nevasta mea, că nici prin cap nu trebuie să-i treacă aşa ceva, fiindcă ea e săracă.

— Atunci îţi dau un sfat. Întreabă-l pe tata. Mie nu mi se pare că Prokop n-ar privi-o cu ochi buni.

Wasil se scărpină în cap.

— Ea nu mă lasă. Nu mă lasă. Zice că tata se supără pe ea fiindcă mi-a sucit mie capul.

— Dar ce, tu eşti un mucos care nu ştie ce vrea ? se burzului Wilczur.

— Sigur că nu, confirmă Wasil. Am şi eu anii mei Şi mai ştiu că fără ea nu vreau să trăiesc.

Wilczur îi puse mîna pe umăr.

— Asta şi zic, nu te lua după ea şi vorbeşte cu tata deschis.

— Aş vorbi eu, spuse Wasil, dar i-am făgăduit că nu scot nici un cuvînt. Toată nădejdea mea e în dumneavoastră, domnule profesor.

— Bine, flăcău, căzu de acord Wilczur. Am să vorbesc eu cu Prokop şi sînt convins că n-o să-ţi facă greutăţi.

— Nici nu mai ştiu cum să vă mulţumesc.

— N-ai de ce să-mi mulţumeşti. E normal ca oamenii să se ajute între ei, dacă pot. Am să vorbesc cu Prokop. Iar pe tine te felicit pentru alegere. Frumoasă şi bună fată. Iar că-i săracă, n-are nici o importanţă.

Wasil plecă fericit şi îmbărbătat.

Nu s-a mai ajuns însă la intervenţia lui Wilczur. Şi asta pentru că evenimentele şi-au urmat calea lor.

După cină şi înainte de a se duce la culcare, Prokop Mielnik şi-a adus aminte că şi-a lăsat bîta lîngă podeţ. Nu era vreo bîtă de preţ. Un băţ obişnuit de stejar, cum puteai găsi cu sutele în pădurea din Wickuny. Folosindu-l însă de ani de zile, Prokop se obişnuise cu el şi nu voia să-l piardă. Se duse pe cărarea dreaptă pînă la podeţ şi-l găsi numaidecît. La întoarcere a luat-o însă pe malul iazului, fiindcă noaptea era caldă şi luminoasă. Dar tocmai pentru că era caldă şi cu lună, pe o bancă sub un

mălin zări două figuri apropiate una de alta şi le putu recunoaşte.

Erau Wasil şi Donka. Prokop ezită o clipă, apoi grăbi pasul.

— Ce faceţi voi aici ? întrebă ameninţător.

Tinerii se îndepărtară unul de celălalt. Atît fuseseră de absorbiţi unul de celălalt, încît nu observaseră apropierea lui Prokop.

Bătrînul morar îi privi o clipă aspru şi supărat, strîngînd bătul în mînă. În cele din urmă strigă :

— Donka ! Marş imediat în casă.

În vreme ce fata se îndepărta încet, cu capul plecat, aruncă în urma ei :

— Proasta !

Wasil rămase complet zăpăcit, smulgînd frunze de mălin. Ştia că nu-i de glumă cu tata şi se aştepta la tot ce-i mai rău. Într-adevăr, Prokop respira greu, iar privirea lui nu prezicea nimic bun.

— Eu... începu în sfîrşit Wasil.

Tatăl strigă la el :

— Taci, neam de împieliţat ! Te-nvăţ eu minte !...

— Tată... încercă să se apere iar Wasil, dar tăcu fiindcă ridică bîta deasupra capului.

— Spune-mi repede dacă ai necinstit-o ? Dar spune adevărul, că te omor !

Wasil, revoltat, se izbi cu pumnul în piept.

— Eu s-o necinstesc ?... Mai bine să mor.

Morarul desluşi sinceritatea din vocea lui, dar nu lăsă încă bîta.

— Jură ! spuse.

— Jur !

Prokop respira şi mai zgomotos şi spuse uşurat :

— Ah, neam de împieliţat !

Îşi şterse fruntea asudată şi se lăsă greu pe bancă.

— Dumneata numaidecît sari cu bîta, nici nu mă laşi să-ţi vorbesc...

— Aici nu începe vorbe ! Cum nu ţi-e ruşine ? ! În casa mea ! Vrei să mă faci de ocară, să mă arate oamenii cu degetul, să spună că am luat o orfană ca să-şi facă fiu-meu mendrele !... Ptiu, neam de împieliţat ! Chiar în casa mea. La bătrîneţe ! Aici am ajuns. Dar ascultă-mă :

dacă-i faci cumva vreun rău, te omor. Te omor ca pe un cîine ! Știi că eu nu arunc vorbe-n vînt.

Wasil se revoltă :

— De ce mă tot amenințI ? ! Să știi că eu nu pot trăi fără ea. Nu pot și nu vreau. Asta-i tot. Asta-i.

Prokop sări în sus și lovind din toate puterile cu bîta în bancă, strigă :

— Și nu știi, neam de împieliţat, cum să te porți creștinește ? Nu poți trăi fără ea ? Atunci însoară-te cu ea. Însoară-te, prostule, și nu-mi face dragoste prin tufe !

Wasil rămase o clipă încremenit. Nu-și putea crede propriilor urechi. Deodată înțelese, sări și-i luă tatălui mîna și începu să i-o sărute. Bătrînul pricepu, își trase mîna și strigă :

— Ce faci ?

— Îți mulțumesc, tată... Eu nu vreau nimic mai mult... Numai că eu, că noi am crezut că dumneata n-o să ne îngădui...

— Ce tot vorbești ? Ce să nu îngădui ?

— Ei, însurătoarea mea cu Donka.

Bătrînul îl privi bănuitor.

— Ei, parcă îmi umbli cu fofîrlica.

— Da de unde ! Ce spui, tată. De mult e ea în inima mea și eu în a.ei. Eu am și vrut să te întreb dacă încuviințezi.

— Și de ce nu m-ai întrebat ? îl întrerupse Prokop.

— Fiindcă Donka...

— Ce-i cu Donka ?

— Donka nu m-a lăsat. Zicea că dumneata o să te superi pe ea rău de tot.

— Alte prostii. De ce să mă supăr ?

— Pentru că ai putea s-o bănuiești că vrea să se mărite pentru avere. Zice că dumneata ai luat-o din milă, iar ea a fost atît de nerecunoscătoare încît mi-a sucit mie capul.

Prokop dădu nerăbdător din mînă.

— E, s-a prostit de tot.

Își drese glasul și se ridică de pe bancă. Dus pe gînduri, aruncă o privire împrejur și porni tăcut spre casă. Cînd s-a îndepărtat la cîțiva zeci de pași de bancă, se întoarse și strigă :

— Ai grijă, Romanîuk să ne dea mîine sacii înapoi. Eu nu capăt saci pe degeaba !

— Bine, răspunse Wasil. Dacă nu-i aduce, nu le dau făină.

Cînd ecoul paşilor lui Prokop se stinse, Wasil se lăsă pe bancă şi căzu pe gînduri. Totul se petrecuse atît de neaşteptat şi atît de neverosimil de fericit. Au trecut însă cîteva minute pînă să-şi vină în fire. Abia după aceea a început să rîdă şi să-şi lovească din toate puterile genunchii.

O jumătate de oră mai tîrziu, cînd se apropia de casă, păşind cu băgare de seamă, în odăi era întuneric. Se vede că tata s-a dus imediat la culcare şi nu a mai vorbit cu Donka. Sărmana fată, cu siguranţă nu poate închide ochii gîndindu-se că a doua zi o aşteaptă cele mai groaznice lucruri.

Wasil şi-a bătut mult capul cum s-o facă să iasă din casă. N-a găsit însă nici o cale. Cel mai uşor ciocănit în fereastră i-ar fi trezit pe toţi.

Într-adevăr, după ce s-a întors acasă, Prokop nu i-a spus nimic Donkăi. Nici Donkăi, nici altcuiva. În schimb, a doua zi, după masa de dimineaţă, cînd toţi erau în odaie, a scos din buzunar un portmoneu umflat, care fusese cîndva din piele maro, a luat din el două bancnote de ctîe o sută de zloţi şi punîndu-le dinaintea Donkăi, i-a zis :

— Ţine două sute de zloţi. Trebuie să-ţi faci rost de nişte ţoale pentru nuntă.

Auzind aceste cuvinte, toţi cei de faţă îngheţară. Bătrîna Agata rămăsese cu gura căscată, Olga se uita la taică-său ca la un nebun, chipul lui Wasil era inundat de zîmbet, iar Donka se făcuse galbenă ca ceara.

— Pentru nuntă ? îngăimă Zonia. Pentru ce nuntă ?

Prokop nu socoti potrivit să răspundă şi se ridică de pe laviţă.

— Pentru nunta mea, răspunse Wasil mîndru. Mă însor cu Donka.

Donka îi apucă mîinile lui Prokop. Pe faţa ei şiroiau lacrimile.

— Ia te uită ! spuse cu mirare Witalis cel roşcat.

Ferindu-se de mulţumirile Donkăi, Prokop ieşi din odaie. Abia acum a început să fiarbă în odaie. Strigătele

și zarva nu mai conteneau. Fiecare voia să afle cît mai repede cum s-a întîmplat. Wasil, plin de mîndrie, le dădea explicații. Natalka o trăgea pe Donka de fustă, strigînd:

— De ce plîngi, Donka ? De ce plîngi, proasto ?

Răspunsul Donkăi se pierdea în suspine.

Capitolul XI

Construirea dispensarului avansa repede. Și nu era de mirare. Brațe de muncă erau destule. Puțini oameni de prin partea locului n-ar fi vrut să ajute cu cîte ceva la ridicarea casei. Știrea inițiativei se răspîndise pînă departe. Au scris și ziarele despre ea, elogiind ampla angajare socială a populației sătești.

Pînă la seceriș construcția ajunsese la acoperiș. Acum îi dădeau zor cu dușumeaua, cu ferestrele, ca să încheie pînă la vremea fierbinte a secerișului. Fiindcă marea parte a celor care lucrau la construcție erau țărani, și în vremea strîngerii recoltei nu se puteau gîndi decît la gospodăria lor.

Între timp, în tîrgușor, mobilierul pentru dispensar era gata, iar Lucia plecase în oraș să cumpere ceva aparatură. În oraș nu găsise toate cele necesare, așa că i-a scris doctorului Kolski, rugîndu-l să le cumpere la Varșovia și să le trimită contra cost prin poștă.

Lui Kolski îi scria destul de des. Îi plăceau scrisorile lui. Și apoi simțea în ele o tristețe sinceră și un dor de ea. Aproape în fiecare scrisoare o ruga să-i permită să vină la Radoliszki măcar pentru o zi. Ea însă îl refuza cu hotărîre. Socotea că nu are nici un sens să trezească în el iar niște speranțe, să-i tulbure iar inima. Nu-i putea oferi nimic în afară de prietenie și simpatie, iar prietenia și simpatia își găseau o expresie destul de clară în scrisori, și nu necesitau un contact personal.

Mai ales acum, în această perioadă, venirea lui Kolski ar fi fost nu numai pentru ea, ci și pentru el extrem de neplăcută. De la un timp relațiile ei cu profesorul s-au schimbat mult. Mai ales din ziua în care Prokop anunțase logodna fiului său cu Donka, ruda lor îndepărtată. Ce-i

drept cununia urma să aibă loc abia după Crăciun, dar tînăra pereche de îndrăgostiți parcă umplea cu dragostea ei atmosfera de la moară, iar toți locatarii ei, respirînd acest aer, fără să vrea, trăiau mai intens. Atmosfera aceasta a făcut că, în sfîrșit, între Lucia și Wilczur s-a ajuns la ceva, pe care ea putea, pe care ea voia să-l considere un acord al lui la căsătorie.

Într-o seară, în drum spre Radoliszki, Lucia a trecut, așa cum făcea deseori, pe la cimitir, pe la mormîntul Beatei. Încă astă-primăvară aranjase mormîntul, sădise flori și niște tufe de floarea-miresei. Nu mai rămăsese decît să smulgă din cînd în cînd pirul și alte buruieni. Îi plăcea să vină aici. În liniștea și în foșnetul copacilor înalți se gîndea la viața acestei femei tragice, la rănile adînci, aproape mortale pe care le pricinuise soțului și ei însăși. La puterea, la puterea fantastică și distrugătoare a iubirii, care este în același timp și cea mai puternică forță a creației. În sfîrșit, la propriile-i sentimente și la ce-i pot ele oferi ei, dar în primul rînd lui.

Ar putea ea recompensa nedreptatea pe care i-a făcut-o cealaltă ?... Ar reuși ea cu căldura și cu sensibilitatea ei să trezească în inima lui puterea de a iubi ? O să audă ea vreodată cuvintele : M-ai făcut fericit... Sînt mai fericit decît cu cealaltă ?

Privind crucea neagră de la căpătîiul mormîntului, Lucia căuta răspunsuri la toate aceste întrebări. Se gîndea mai puțin la ea însăși. La fericirea ei. De multă vreme își concepuse fericirea în scopul slujirii lui. Al slujirii, al ajutorării, al grijii pentru problemele lui, pentru liniștea lui, pentru seninătatea lui spirituală... Simțea în ea un fel de chemare, își asumase misiunea de a îndrepta măcar o parte din suferințele îndurate de acest om cu inimă mare. Asta era tot ce dorea.

În ziua aceea, în vreme ce smulgea buruienile de pe mormîntul Beatei, cufundată în gînduri, auzi pași în urma ei. Se uită și îl zări pe Wilczur.

Stătu o clipă tăcut, apoi spuse :

— Mi-am închipuit eu că dumneata... Că dumneata ai grijă de acest mormînt.

— Nu s-a îngrijit nimeni de el, spuse parcă ar fi vrut să se dezvinovățească.

I se părea că deslușise în vocea ei un reproș și zîmbi cu tristețe :

— Pentru mine acest mormînt este cu adevărat... un mormînt.

Lucia spuse după o clipă de tăcere :

— În morminte sînt închise amintirile noastre.

Scutură din cap.

— Nu și ale mele... Nu vorbesc în mod special de acest mormînt, ci în general. Amintirile mele nu sînt legate aproape niciodată de cimitir. Ce este un cimitir ? O groapă de gunoi, în care sînt aruncate rămășițele, rămășițele uzate și inutile ale unor oameni care au trăit cîndva. Poate că gîndesc așa pentru că sînt medic. Fiindcă avînd de-a face ani de zile cu materia, m-am obișnuit să văd în ea învelișul în care este închis omul... Trupul. Numai trupul. Un mecanism înzestrat cu capacitatea de a se mișca, de a se hrăni și de a elimina. Dar numai un mecanism.

— Și eu sînt medic, interveni Lucia pe un ton ce exprima opoziție.

— Exact, și ar trebui să privești aceste lucruri ca mine. Spune-mi, te rog, dumneata crezi că ar trebui să înconjuri cu pietre, să zicem, un deget sau o mînă pe care ai amputat-o ?

— Asta-i altceva.

— Cum e altceva ?

— Pur și simplu acestea sînt părți ale corpului și în plus bolnave.

— Nu bolnave, ci moarte. Dacă o inimă moartă nu merită respect, atunci spune-mi care parte a trupului ar trebui venerată ?

— Glumiți.

— Să zicem, continuă Wilczur, că o bombă a sfîșiat pe cineva în bucăți. Cărei părți îi închini adorația dumitale ?

Lucia se revoltă :

— Eu nu vorbesc de adorație, ci de legarea amintirilor despre un om, care ne-a fost apropiat, de un anumit loc.

— Tocmai aici ne deosebim, protestă Wilczur. Un mort nu poate fi nimănui apropiat. Mortul în sensul osemintelor. Ne rămîne apropiat omul, omul viu. Atunci de ce să-ți legi amintirile, amintirile despre un om viu, de ceva care este antiteza vieții, de cadavru ?... În imaginația mea amin-

tirea despre cineva se asociază mai degrabă cu casa în care acel cineva a locuit, cu lucrurile, pe care le-a folosit, cu o fotografie, dar nu cu cimitirul.

— Şi totuşi... ezită Lucia, şi totuşi veniţi aici.

— Vin pentru că îmi place locul acesta, pentru că îmi place foşnetul acestor copaci bătrîni, liniştea şi tăcerea, în al doilea rînd, pentru că este legat de viaţa mea. După cum ştii, aici mi-a revenit memoria... Vin destul de des la acest cimitir şi nu întîlnesc niciodată pe nimeni. Uneori trebuie să cauţi depărtarea de oameni. Chiar şi de cei mai apropiaţi şi dragi.

— Atunci îmi pare rău că m-aţi găsit aici, fiindcă v-am tulburat singurătatea. Plec şi vă las singur.

— Dar pentru nimic în lume, se împotrivi Wilczur ţinînd-o de mînă. Vin şi eu cu dumneata.

Dincolo de portiţă se legănau în soare lanurile cu grîu înalt.

— Nici nu-ţi închipui cîtă bucurie îmi produce prezenţa dumitale.

Lucia zîmbi.

— Prin urmare nu mă socotiţi printre cei mai dragi şi cei mai apropiaţi ?

Căzu pe gînduri şi privind-o drept în ochi, îi spuse :

— De fapt... dumneata eşti pentru mine singura fiinţă apropiată şi dragă pe lume...

Luciei i se umplură ochii de lacrimi şi cu o mişcare spontană îşi petrecu braţele în jurul gîtului lui.

Se aplecă spre ea şi cu multă căldură o sărută pe obraz. În clipa următoare însă cu o mişcare hotărîtă se eliberă din îmbrăţişarea ei şi spuse :

— Să mergem... Simţi cum miroase secara ?... Ce seară frumoasă !... Cred că eu îi simt mai profund frumuseţea, pentru că am avut atît de puţine clipe frumoase în viaţă. Firește, m-am bucurat de multe ori, dar de cele mai multe ori de fericirea altora...

Mergeau pe un drum îngust de cîmp, care şerpuia capricios printre lanurile de secară mărginite de un brîu des de albăstriţă şi de neghină. Ici şi colo se zăreau tufe de romaniţă.

— Eu nu sînt filozof, spunea Wilczur, şi nici nu am timp să mă gîndesc prea mult la aceste probleme. Acum

însă mi-am pus următoarea întrebare : ce este fericirea ? Ce se poate numi fericire ? Şi am constatat un lucru uimitor. Ştii, domnişoară Lucia, că eu nu cred că se poate da o definiţie a fericirii, pentru că omul o percepe diferit în funcţie de vîrstă. Ţin minte că atunci cînd eram în liceu socoteam că pot fi fericit numai cînd o să devin călător, corăbier pe îndepărtatele oceane. Mai tîrziu, ca student, identificam fericirea cu celebritatea. Pe urmă, la celebritate am adăugat şi banii, firește pentru a putea depune totul la picioarele fetei iubite... Cîte evoluţii, sau mai bine zis, ce evoluţie necontenită...

Nu răspunse imediat.

— Dar cum vă închipuiţi acum fericirea ? întrebă Lucia.

— Acum... Wilczur surîse. Mi-o închipui exact aşa cum este. Aici, o seară caldă şi senină, şi secara mirositoare, şi inima dumitale bună şi iubitoare, iar acolo — oameni cumsecade, cinstiţi, care au nevoie de ajutorul nostru, o viaţă liniştită, fără furtuni, fără zguduiri, fără surprize. Da. Aşa înţeleg eu astăzi fericirea... Şi cred că aceasta e ultima ei ediţie pentru mine.

Ajunseră în şosea.

— La revedere, domnişoară Lucia, îţi mulţumesc foarte mult, spuse Wilczur şi îi sărută de cîteva ori mîna.

Ar fi vrut să se lipească iar de pieptul lui, dar i se părea ceva artificial. În drum spre Radoliszki îşi spunea :

— Ei, în sfîrşit, în sfîrşit...

Era atît de radioasă, încît atrase atenţia doamnei Szkopkowa, care, oferindu-i Luciei lapte bătut şi cartofi, observă :

— Se vede că aţi avut astăzi o zi bună. Sînteţi atît de veselă.

Lucia izbucni în rîs.

— Aţi ghicit. Într-adevăr, am avut o zi foarte bună.

Doamna Szkopkowa nu ar fi fost femeie, dacă nu i-ar fi trecut prin cap gîndul că trebuie să fie vorba de un bărbat. Cum o simpatiza sincer pe locatara sa, spuse :

— Atîta îmi bat capul, pe cine aţi putut pune ochii prin părţile noastre. Pe aici nu-i nici un bărbat corespunzător.

Lucia izbucni într-un rîs sincer.

— Şi totuşi eu am găsit unul.

Szkopkowa închise un ochi și căzu pe gînduri.

— Doar n-o fi tînărul Czarkowski. E încă un copil.

— Nu, nu...

— Și nici fratele părintelui paroh ? Se înțelege, om de treabă, dar nu-i pentru dumneavoastră. Poate că-i boierul din Kowalewo ?

Lucia negă cu o mișcare a capului, fără să se oprească din rîs.

— Ei, atunci chiar că nu știu cine-i, spuse doamna Szkopkowo cu multă părere de rău în voce. Chiar că nu știu. Nu mai e nimeni potrivit pe aici. Poate că-i vreunul care locuiește mai departe ?

— Nu, unul care locuiește apropae.

— Ei, atunci nu ghicesc, spuse doamna Szkopkowa resemnată. Cînd v-au văzut oamenii cu domnul Czarkowski, au și început să vorbească. Alții ziceau că boierul din Wickuny vrea să se însoare cu dumneavoastră. Asta e însă un celibatar înrăit, așa că nu le-am dat crezare. N-am crezut nici cînd doamna Jankowska povestea că domnișoara doctor se mărită cu profesorul Wilczur. I-am spus : Doamnă Jankowska, spuneți prostii. E un om în vîrstă. E mai aprope de mormînt decît de însurătoare. Așa-i și cu fratele părintelui. Nu se potrivește. N-are școală și apoi ce bărbat e acela care mănîncă pîinea altuia și nu face nimic.

Lucia nu răspunse nimic. Tocmai termină cina și ridicîndu-se dădu de înțeles doamnei Szkopkowa că nu mai are timp să stea de vorbă.

În realitate o duruseră cuvintele acestei femei despre Wilczur. Chiar așa de bătrîn îl socotesc oamenii ?... Pe el, atît de plin de energie, atît de neobosit în muncă, atît de tînăr spiritual. Și chiar viguros la trup...

Vreme de cîteva zile nu s-a putut împăca deloc cu această impresie. A scăpat de ea abia cînd s-a dus la oraș. În definitiv ar fi caraghios să iei în seamă părerea cuiva în această problemă. Și mai ales părerea unor oameni simpli, care gîndesc în cele mai primitive categorii.

La întoarcere o aștepta scrisoarea lui Kolski. O înștiința că îi cumpărase tot ce-l rugase și că le-a trimis prin poștă. Despre el scria puțin: muncește foarte mult, cîștigă din ce în ce mai bine. La spital are relații bune, fiindcă îl sprijină doctorul Rancewicz, adjunctul profesorului Dobraniecki.

Dobraniecki vine acum mai rar şi stă mai puţin la spital. Se plînge că e suferind. Acuză dureri de cap. La sfatul lui Rancewicz a fost convocat şi un consult, care nu a descoperit nimic important şi a apreciat că probabil cauza e ficatul şi surmenajul general. Se pare că Dobraniecki va pleca în aceste zile la tratament la Marienbad. Pe timpul absenţei lui, conducerea va fi preluată de Rancewicz, iar locul lui Rancewicz de Kolski.

„De aceea, scria în continuare, de data aceasta nu te rog să-mi permiţi să vin la Radoliszki. Nu-mi dau drumul de aici nici măcar pentru o zi. Mă chinuie un dor insuportabil. În fosta dumitale locuinţă s-a instalat o pereche tînără. Trec adeseori pe acolo. La ferestre e întotdeauna plin de flori. Cred că sînt fericiţi. Cu cît mă gîndesc mai des la dumneata, cu atît mă întăresc în convingerea că ai dreptate. Fericire înseamnă să poţi oferi fiinţei iubite tot ce posezi. Înainte nu puteam înţelege acest lucru. Se vede că omul trebuie să sufere dacă vrea să înveţe ceva. În ultima dumitale scrisoare nu mi-ai scris nici un cuvînt despre planurile personale. Ştii la ce mă refer. Cît de mult îmi doresc să am fotografia dumitale. Să văd cum arăţi acum. Mi se pare că nu-i o rugăminte pe care nu mi-o poţi îndeplini?..."

În post-scriptum, ca de obicei, erau cîteva salutări rezervate pentru profesorul Wilczur, salutări pe care atunci cînd i le transmitea, Lucia trebuia să le coloreze cu mai multă cordialitate.

De data aceasta Kolski a trebuit să aştepte mai mult decît de obicei răspunsul Luciei. În primul rînd executarea fotografiilor la fotograful din localitate, pe jumătate amator, cerea mult timp, în al doilea rînd, Lucia era mai ocupată decît oricînd cu dotarea dispensarului. Au apărut şi o serie de obligaţii care impuneau rezolvarea diferitelor formalităţi administrative în legătură cu deschiderea instituţiei. A trebuit să se ducă şi la prefectură, la vreo patruzeci de kilometri.

Dispensarul arăta foarte bine pentru condiţiile locale. Din pridvor se intra într-o tindă mare, care trebuia să îndeplinească rolul de sală de aşteptare. În stînga erau două camere mari. Una era utilată ca sală de spitalizare, cu patru paturi, a doua ca ambulatoriu, iar în spatele unui perete despărţitor — sala de operaţii. În dreapta erau trei camere

mai mici. Una, separată, trebuia să servească drept farmacie şi depozit de plante. Aici i se rezervase şi lui Jemiol un loc. În celelalte două aveau să locuiască Wilczur şi Lucia. Firește, profesorul şi Lucia nu discutaseră această problemă. În timpul construcţiei însă, cînd Kurkowicz l-a întrebat pe profesor dacă să pună uşă între cele două camere, Wilczur i-a răspuns :

— Cred că da. Dacă nu va fi nevoie de ea, se poate închide.

În realitate, Wilczur nu prea avea chef să se mute la dispensar. Ar fi rămas bucuros în vechea anexă, cu care se obişnuise. Acolo însă nu putea să rămînă multă vreme, fiindcă după Crăciun trebuia să aibă loc cununia lui Wasil şi se putea bănui că tînăra pereche se va instala tocmai în anexă, cu toate că nimeni nu-i spusese lui Wilczur o vorbă despre aşa ceva.

În prima duminică după încheierea secerişului a avut loc deschiderea dispensarului. S-a adunat o mulţime de oameni de prin satele învecinate, a venit şi medicul judeţului, care voia să-l cunoască pe profesorul Wilczur. În schimb doctorul Pawlicki, care primise şi el invitaţie, în mod demonstrativ se remarca prin absenţă. Sfinţirea a făcut-o parohul din Radoliszki, părintele Grabek, care a ţinut şi o cuvîntare frumoasă, mulţumindu-i lui Wilczur pentru că s-a hotărît să se stabilească în părţile acestea şi să muncească pentru sătenii de aici, subliniind totodată meritele sătenilor, care ridicînd acest dispensar au dat o pildă atît de frumoasă altora. Pe urmă Wilczur a spus cîteva cuvinte calde şi festivitatea a luat sfîrşit. Oamenii însă nu s-au răspîndit imediat, ci s-au uitat la toate cu băgare de seamă, interesîndu-se de amănunte şi lăudînd construcţia solidă a casei.

De fapt dispensarul proaspăt ridicat era foarte asemănător cu dispensarele săteşti, care se găsesc cu sutele în Occident. Se deosebea de ele doar prin aceea că în tindă stătea o ladă în care pacienţii, dacă voiau şi dacă puteau, îşi lăsau onorariul : unt, ouă, slănină sau un săculeţ cu grîu ori cu secară. Aceste rezerve trebuiau să asigure şi hrana bolnavilor la pat, ca şi întreţinerea dispensarului. Lîngă ladă mai era o cutie de tablă pentru darurile băneşti, deşi acestea erau foarte rare.

Chiar a doua zi după inaugurarea dispensarului s-a şi confirmat utilitatea lui. Din Nieskupa a fost adusă fata unui ţăran, care s-a înţepat cu furca şi era aproape pe moarte. Spre seară a fost adus din Wickuny un argat cu piciorul zdrobit : i-l prinsese maşina de treierat. Acest pacient se deosebea de ceilalţi prin aceea că proprietarul moşiei promisese să plătească tratamentul. În principiu, dispensarul trebuia să slujească exclusiv oamenilor săraci, ţăranilor din împrejurimi care contribuiseră cu propriile lor braţe sau cu braţele rudelor la ridicarea lui.

Mutarea profesorului şi a lui Jemioł s-a produs abia joi, iar vineri au fost aduse de la Radoliszki lucrurile Luciei. Cum vestea inaugurării dispensarului se dusese pînă departe, creştea şi afluenţa pacienţilor. De aceea profesorul primi cu satisfacţie propunerea Donkăi de a ajuta la pansarea bolnavilor.

Activitatea în dispensar intrase în ritm normal. Bolnavii începeau să vină dis-de-dimineaţă. Wilczur şi Lucia nu prea aveau timp să discute în timpul zilei. În schimb serile şi le petreceau întotdeauna împreună. Atunci făceau plimbări lungi, uneori îi însoţea şi Jemioł. Jemioł prefera însă cîrciuma din Radoliszki. Rolul său la dispensar îl trata cu nonşalanţa-i caracteristică. Adeseori lipsea tocmai atunci cînd era nevoie de el, sau stînd în pridvor ţinea ţăranilor discursuri împănate cu expresii în limbi străine.

— Ciudat, spunea Lucia. Nu l-am văzut pe acest om niciodată treaz, dar nu l-am văzut nici beat. Se pare că el se menţine conştient într-o anumită stare de excitare alcoolică.

— Da, confirmă Wilczur. Aceasta-i o încercare de a evada din realitate, o intenţie conştientă de deformare a imaginii despre lumea înconjurătoare. Firește, suportul trebuie să fie o dramă, pe care acest om nefericit a trăit-o. Nu-ţi aminteşti nimic din anii în care erai la Sandormierz şi care ne-ar putea pune pe urmele trăirilor lui ?

Lucia scutură din cap.

— Eram pe atunci mică. Mătuşa avea peste treizeci de ani. Nu ţin minte ca în casa ei să se fi pronunţat numele lui Jemioł.

— Numele sigur că nu. De fapt nici nu ştiu cum îl cheamă. Probabil că intenţionat îşi ascunde adevăratul

nume, spunîndu-şi de fiecare dată primul nume care-i vine în minte. Îţi aminteşti de discuţia noastră din tren ?

— Da, confirmă Lucia cu o mişcare a capului.

— Îţi aminteşti ce impresie extraordinară a făcut asupra lui numele dumitale ? Niciodată mai înainte şi nici după aceea, nu l-am văzut atît de zguduit. A încetat să mai surîdă cu cinism. O vreme a renunţat şi la vorbăria lui plină de ironie.

— Ţin minte, spuse Lucia. Vă mărturisesc că şi eu am fost atunci intrigată. Ştiu doar că înainte de căsătorie, mătuşa era socotită una dintre cele mai frumoase fete din Sandomierz şi se bucura de mare succes.

— Era frumoasă ?

— Ah, da. Unchiul meu o iubea foarte mult.

— Dar ea ? întrebă Wilczur.

— Cred că era cea mai bună soţie. Făcea parte dintre acele femei pe care nici nu le puteai bănui că-şi pot înşela soţul. Dacă a existat ceva între ea şi acest om, sînt sigură că nu a fost o aventură amoroasă.

— În aceste probleme nu poţi avea niciodată certitudini, observă Wilczur.

— Firește, recunoscu Lucia.

— Amărăciunea cu care Jemioł îşi amintea de mătuşa dumitale dovedeşte că între ei a trebuit să fie ceva. Şi, după cîte cred, ceva neobişnuit. Am impresia că asta i-a schimbat toată viaţa.

După o clipă de gîndire, Lucia spuse :

— Au rămas de la mătuşa nişte hîrtii în care nu m-am uitat niciodată. Poate că găsesc în ele vreo explicaţie.

Wilczur deveni curios.

— Hîrtii ?... Şi le ai aici ?

Lucia neagă cu o mişcare a capului.

— Nu. La Varşovia, la familia Zarzecki. E un cufăr cu cărţi, cu scrisori şi cu alte mărunţişuri ale mătuşii.

Wilczur spuse :

— Te-aş sfătui, dragă domnişoară Lucia, să mai aştepţi cu aducerea lucrurilor aici. Cine ştie dacă nu ţi se va urî aici mai repede decît îţi închipui, şi dacă nu vei dori să te întorci la Varşovia.

Spunea însă aceste lucruri aproape glumind. În realitate avea convingerea că hotărîrea Luciei era definitivă, că

problema căsătoriei nu-i decît o problemă de timp, fiindcă amîndoi adoptaseră hotăriri pozitive.

Lucia nici măcar nu se mai revoltă.

— Se-nțelege ! Dacă vă hotărîți să vă întoarceți, mă întorc și eu cu dumneavoastră.

Wilczur rîse și îi sărută mîna.

— Nu, atunci mai bine adă-ți lucrurile.

După o săptămînă au și sosit. În afară de cufărul mătușii, a mai sosit un pachet mare cu diferite mărunțișuri din vechea locuință a Luciei. În cîteva zile, camera ei de la dispensar luase cu totul altă înfățișare. Pe pereții goi, de lemn, a agățat tablouri, tapiserii, pe dușumea a întins covoare, au apărut vase cu flori și multe alte asemenea lucruri, datorită cărora cămăruța devenise un colțișor plăcut și aproape confortabil. A trebut mult timp pînă ce Lucia s-a apucat să cerceteze hîrtiile și scrisorile. Mătușa lăsase totul într-o ordine desăvîrșită, proprie persoanelor în vîrstă. Scrisorile erau legate în pachețele, notele datate cu exactitate. Cîteva caiete groase, umplute cu un scris mărunt, aveau numere de ordine. Era jurnalul mătușii încă din timpul școlii.

Lucia s-a apucat cu mult interes de lectura lui. Era scris cu afectarea și naivitatea proprie tinerelor fete. Descria relațiile din școală, problemele mărunte din casă, prieteniile și conflictele cu colegele. Începînd cu clasa a patra apăreau alte motive : primele sentimente.

Pe întinderea multor file era vorba despre un domn Lucian, a cărui persoană umplea întreaga imaginație a fetei. Abia spre sfîrșitul primului caiet se dovedea că acest domn Lucian era elev în clasa a opta, pe care autoarea nici nu-l cunoștea personal. Următorul obiect al admirației ei devine profesorul de geografie, care în curînd trebuie să cedeze locul profesorului de religie. Sentimente profunde trezește însă în autoare abia un anume domn Juliusz. Un tînăr profesor de polonă, care își face apariția în școală o dată cu începutul noului an. Majoritatea elevelor din clasa a șaptea nu-l plac. E insignifiant și după părerea generală — urît. Autoarea jurnalului îi găsește însă asemenea calități, pe care nici nu le visau părintele profesor, absolventul Lucian sau profesorul de geografie. Domnul

Juliusz e poet. O lecție de o oră, o singură oră, e atît de puțin. Cît de frumos vorbește ! Cît de profund simte ideile marilor poeți, cîtor strofe neatractive, pe care altă dată trebuia să le învețe, în silă, pe de rost, el reușește să le dea strălucire și căldură !

Nu e simpatizat în școală. Colegii lui, profesorii, îl tratează cu un fel de dispreț. Elevele fac glume în spatele lui și adeseori îi fac fel de fel de pozne dezagreabile. Dar tocmai de aceea trebuie iubit și mai mult. Trebuie răsplătit cu sentimente, e adevărat, nedeclarate, tăinuite adînc, dar care să echilibreze undeva în afara realității acele nedreptăți care i se fac. Trebuie să învețe cu sîrguință, trebuie să-și facă temele cu cea mai mare grijă, pentru ca răspunsurile la lecție să se ridice la nivelul cerințelor lui.

În perioada clasei a șaptea totul rămîne la acest stadiu. În schimb în clasa a opta are loc prima întîlnire în afara școlii. Descriind această întîlnire, jurnalul capătă o tonalitate exaltată, filele lui roiesc de superlative, de declarații înflăcărate de dragoste, de visuri pentru viitor.

Din discuțiile relatate cu fidelitate se vede că între elevă și profesor s-au închegat cu adevărat sentimente profunde și înălțătoare. Domnul Juliusz se întîlnește cu ea în fiecare zi. Adeseori îi aduce flori, i-a dedicat și un poem frumos, pe care nu-l va publica niciodată, pentru că e scris numai pentru ea. Poemul are titlul *Anemona*. E fantastic de inteligent și-i atît de greu să recunoști că nu înțelegi totul. Cu toată tinerețea sa, fiindcă e doar cu șapte ani mai în vîrstă decît ea, domnul Juliusz este fără îndoială cel mai inteligent om pe care îl poți întîlni în lume. Nu numai cel mai inteligent. În primul rînd cel mai nobil. Abia prin ochii lui a zărit lumea atît de frumoasă, așa cum este ea cu adevărat. Abia prin inima lui a simțit bunătatea nemărginită a divinității, abia datorită lui a reușit să înțeleagă cîtă dragoste față de alții trebuie să ai în sufletul tău.

Lucia închise jurnalul sincer emoționată. Se încheia o dată cu sfîrșitul școlii, o dată cu bacalaureatul. Ultima frază conținea știrea fericită că în vacanță pleacă împreună cu părinții la Szczawnica și că va veni și el acolo.

Printre scrisorile mătușii, cele mai multe erau ale unchiului. Nu erau niște scrisori interesante. Unchiul îi scria des, dar scurt și la obiect. Pînă și scrisorile din perioada

logodnei, semnate sentimental „al tău credincios paj Adam", i se păreau cam seci.

Citind aceste scrisori, Lucia nu putea să nu zîmbească. Doar şi-l amintea pe unchi. Nu făcea impresia unui paj. Avea o chelie zdravănă, o burtă mare şi o barbă sură, lată cît o lopată. Nopţi în şir juca vist şi bea multă bere.

Mai erau acolo scrisori de la rude, de la cunoştinţe, de la prietene, înştiinţări privind moartea unor persoane, invitaţii la cununie, ilustrate colorate cu felicitări de sărbători, de onomastică. În zadar căuta Lucia în vraful acela de hîrtii numele lui Juliusz. L-a găsit pe fundul casetei. Era un pachet voluminos, legat cu sfoară şi sigilat cu grijă. Pe el se vedea scris de mîna mătuşii : „Proprietatea Domnului Juliusz Polański. Dacă nu se va prezenta, ardeţi pachetul după moartea mea."

Lucia s-a gîndit mult ce să facă. Ceva îi spunea că aici va găsi dezlegarea multor taine, nu numai din viaţa mătuşii sale.

Timp de cîteva zile nu a putut lua o hotărîre. De cîteva ori a pus mîna pe foarfecă şi a aşezat-o la loc. Într-o bună zi l-a întrebat însă pe Wilczur :

— Printre hîrtiile mătuşii am găsit un pachet destinat unui bărbat pe care l-a iubit cînd era fată. Pe pachet scrie că dacă un anume Juliusz Polański nu se prezintă să-l ridice, atunci pachetul trebuie ars. Şi acum nu ştiu cum să procedez. Pot bănui că acel Juliusz nu este nimeni altul decît prietenul nostru Jemioł.

— Tot ce-i posibil.

— Mi-e teamă însă, continuă ea, că ar putea fi doar o impresie a mea. Aş putea verifica numai deschizînd pachetul împotriva voinţei răposatei.

— Mai există o modalitate, interveni Wilczur. L-ai putea întreba pe Jemioł dacă acesta e numele lui.

Lucia scutură din cap.

— Vedeţi dumneavoastră, şi în această privinţă am îndoieli. E indicat să trezim în el amintirile, să-i zgîndărim rana, cum se spune banal ?

Wilczur căzu pe gînduri.

— În această privinţă nu pot avea nici o părere şi în general nu poate exista o părere obiectivă. În orice caz consider că nici dumneata şi nici eu nu avem dreptul să dis-

punem de ceva ce nu ne aparţine. Dacă pachetul îi este destinat lui, cred că ar trebui să i-l dai. Va face cu el ce va crede de cuviinţă. Poate că îl aruncă în foc fără să citească scrisorile, poate că va vrea să se întoarcă cu amintirea în anii aceia. Doar ai văzut cît sînt de puternic înrădăcinaţi în memoria lui.

— Am citit jurnalul mătuşii din perioada şcolii. Reiese că timp de doi ani, pînă la terminarea şcolii, a fost îndrăgostită de acel Juliusz. Mi-e greu să cred că omul descris de ea ar putea fi Jemioł. Mătuşa îl caracterizează ca pe o fiinţă peste măsură de nobilă, idealistă, cu o etică creştinească, o fire poetică. Mă îndoiesc că cineva s-ar putea schimba atît de mult.

— Dragă domnişoară Lucia, există momente care fac din criminali îngeri şi din îngeri criminali.

— Fără îndoială, recunoscu ea. În acest caz însă mi se pare prea strident.

A doua zi după această discuţie, Lucia l-a găsit seara pe Jemioł stînd pe bancă în faţa pridvorului dispensarului. S-a aşezat alături şi i-a spus :

— Am primit lucrurile rămase de la mătuşa mea. Printre ele am găsit un pachet care conţine probabil nişte scrisori. Pachetul este sigilat, iar pe el scrie să fie înapoiat unei anumite persoane, dacă acea persoană se prezintă după el. În caz contrar pachetul să fie ars.

Jemioł se schimbă la faţă. Se uită cu o privire severă la Lucia, apoi întrebă în şoaptă :

— Şi ce nume e pe pachetul acela ? Puteţi să-mi spuneţi ?

— Fireşte. Polański, Juliusz Polański.

Se aşternu tăcerea. Lucia ştia de acum că nu era nici o greşeală. Auzind acest nume, Jemioł se adună, se gîrbovi şi parcă rămăsese numai jumătate din el. Degetele lui strînseră convulsiv braţul băncii. Wilczur avea dreptate spunînd că amintirile trebuie să fie foarte puternic înrădăcinate în acest om.

— Nici eu nu ştiu cum să procedez. Pînă acum nu prezentat nimeni după aceste hîrtii...

Jemioł tăcea.

— Au trecut atîția ani, continuă ea. Poate că omul acela nici nu mai trăiește, poate că e undeva departe, în străinătate. Poate că nu se va prezenta niciodată. Îți spun dumitale toate acestea pentru că, dacă nu mă înșel, ai cunoscut-o pe mătușa mea, în vremea tinereții ei. Poate că știi dumneata ceva despre acel Polański... Poate l-ai cunoscut?

Jemioł scutură scurt din cap și spuse :

— Nu l-am cunoscut. Nu... Nu l-am cunoscut...

În vocea lui era o notă de cruzime.

— Atunci cred că-i mai bine să ard hîrtiile acelea.

— Ardeți-le cît mai degrabă. Toate hîrtiile trebuiesc arse... Păstrarea hîrtiilor e o ticăloșie. Adevărul nu poate fi păstrat ! Înțelegeți ? O dată cu scurgerea timpului, adevărul devine minciună. O minciună umilitoare, o invectivă, o calomnie. O batjocură !...

Lucia îl privea cu interes, el însă părea să nu observe.

— Numai proștii și oamenii necinstiți păstrează gîndurile altora, cuvintele altora, sentimentele altora, pentru a se delecta cu ele atunci cînd nu mai au nici un drept, cînd totul devine un furt ordinar, un jaf săvîrșit asupra unei ființe lipsite de apărare. Dumneavoastră trebuie să înțelegeți acest lucru.

— Înțeleg, recunoscu Lucia. Dar tot ceea ce spui dumneata rău despre oamenii care păstrează scrisorile altora nu se poate referi la mătușa mea. Pachetul a fost sigilat demult și mătușa cu siguranță nu s-a mai uitat în el de pe timpul cînd l-a cunoscut pe autorul acelor scrisori. De fapt nu știu dacă acolo sînt numai scrisori. Pachetul poate conține și alte amintiri...

— E același lucru, o întrerupse supărat. Care-i diferența ? Și amintirile sînt rezultatul unor sentimente, al unor gînduri. Din clipa aceea. Din momentul acela. Din starea aceea de spirit.

Prefăcîndu-se că nu observă atitudinea mult prea personală față de această chestiune, Lucia îl întrebă :

— Prin urmare, crezi că ar trebui să le ard ?

— Nu că ar trebui, ci obligatoriu și numaidecît.

— Poate că ai dreptate, spuse pe un ton detașat. Am să-ți urmez sfatul.

După o clipă adăugă :

— Ce-i drept, la început am fost tentată să deschis pachetul şi să văd dacă nu găsesc în el ceva date mai concrete despre destinatar. M-am gîndit însă că ar putea fi o indiscreţie, care ar nedreptăţi pe cineva. Da. Cel mai bine e să-l ard.

Jemiol rîse ironic.

— Dacă oamenii ar fi mai înţelepţi, ar arde asemenea lucruri mult mai devreme : înainte de expedierea lor. Pe urmă e greu să mai recuperezi scrisorile. Iar indiscreţii le găsesc cu timpul şi le dau publicităţii. Tîrăsc pe străzile şi prin pieţele împuţite cele mai intime, cele mai sfinte taine ale omului, ca nişte cîini care au dezgropat scheletul unui mort !... Firește, trebuie să fii celebru ca să ai o asemenea onoare. Trebuie să-ţi dai sufletul cît trăieşti, să fii erou sau mare poet, să-ţi dăruieşti poporului sufletul, gîndirea, sîngele. Abia atunci urmaşii recunoscători te vor slăvi dîndu-ţi în vileag secretele, viaţa particulară, lucrurile sfinte. Dacă cineva nu a devenit celebru în timpul vieţii, trebuie să se mulţumească cu mai puţin. Trebuie să se mulţumească cu speranţa că scrisorile lui vor intra doar pe mîinile cîtorva moştenitori iubiţi.

— Uneori se întîmplă altfel, observă Lucia. Ca de pildă în acest caz. Destinatara, mătuşa mea, nu a vrut deloc ca scrisorile acelui om să ajungă pe mîinile altcuiva.

Jemiol ridică din umeri.

— Atunci de ce nu le-a ars ?

— Cu siguranţă fiindcă a considerat că autorul poate pretinde înapoierea lor. Şi vezi dumneata, au ajuns în mîinile mele, dar nici eu nu m-am uitat în ele. În curînd vor înceta să mai existe, fără să se mai expună curiozităţii omeneşti.

Jemiol se ridică. Chipul lui exprima vechea atitudine, cinică şi indiferentă faţă de lumea înconjurătoare.

— E o plăcere să stea cineva de vorbă cu dumneavoastră, *carissima,* dar nu vă pot sacrifica mai mult timp. Mă cheamă datoria. Trebuie să contribui la bunăstarea patriei turnîndu-mi în stomac o anumită doză de cartofi în stare lichidă.

— Numai să nu fie prea mare doza aceea, spuse Lucia zîmbind.

— N-aveți nici o teamă. Mă limitez la cît îmi revine mie, pe cap de locuitor conform statisticii oficiale de consum al alcoolului. Dacă doza va fi dublă, vă rog să nu mi-o luați în nume de rău. Diferența rezultă din faptul că un cap ca al meu este de două ori mai valoros.

Lucia îl privea cum se îndepărta. Glumele lui nu reușiseră să o inducă în eroare. Știa bine că toate gîndurile lui se concretizează în jurul evenimentelor trăite. Acum i se părea mai apropiat de acel Juliusz din jurnalul mătușii.

În aceeași seară îi spuse lui Wilczur :

— Acum știu cu certitudine că Jemioł este omul acela care a fost prima iubire a mătușii mele.

Wilczur întrebă :

— A cerut să-i înapoiezi pachetul cu scrisori ?

Lucia negă cu o mișcare a capului.

— Nu.

Wilczur zîmbi.

— Mă așteptam.

— Serios ? Mărturisesc că pentru mine a fost o adevărată surpriză.

— Pentru că dumneata îl cunoști prea puțin. Oamenilor de felul lui nu le place să scormonească trecutul pe care ei înșiși l-au șters cîndva, sau l-a șters destinul.

— A șterge nu înseamnă încă a uita, observă Lucia.

— De acord, dar înseamnă a vrea să uiți. Ce-i drept în asemenea cazuri a vrea nu înseamnă niciodată a putea...

În aceeași zi Lucia a ars toate scrisorile și hîrtiile mătușii. Nu i-a spus însă lui Jemioł nici un cuvînt, așteptînd să întrebe el însuși. Dar el abia după o săptămînă, în timpul unei discuții, a aruncat indiferent întrebarea :

— Și ce-ați făcut, senorita, cu reminiscențele respectabilei dumneavoastre rude ?

— Am făcut ce m-ai sfătuit dumneata, răspunse. Am ars totul. Îți mărturisesc însă că mi-e teamă să nu regret. Cine știe dacă persoana care putea să țină la aceste hîrtii nu se va prezenta cîndva și nu va dori să le recupereze.

Jemioł se schimonosi.

— O, *darling*. După cîte cunosc eu oamenii, te asigur că n-o să se întîmple așa ceva.

— Dacă aș fi atît de sigură ca dumneata, nu aș avea mustrări de conștiință că am procedat cu prea multă ușurință.

— Ușurința nu trebuie regretată niciodată. Toată viața am fost un ușuratic și vedeți ce rezultate extraordinare am obținut. Mă scald în bogăție, femeile mă iubesc, am minte și un sat, cum zice Fredro, ce-mi mai lipsește ?... Ușurința este o calitate a adevăraților filozofi. Privește acest lucru în opoziție cu greutatea în gîndire. Gîndesc greu numai oamenii proști și cei posaci.

Lucia surîse.

— Și dumneata ești uneori posac.

Jemiol ridică degetul arătător.

— Dar numai cînd sufăr de indigestie.

— Sau cînd te frămîntă ceva.

Scutură din cap.

— Frămîntările sînt urmarea directă a proastei digestii. Ca medic ar trebui să știți acest lucru.

Lucia izbucni în rîs.

— Ca medic protestez.

— Greșiți. Noi nu știm nimic despre existența organismului nostru, despre existența organelor noastre atîta vreme cît nu se fac simțite prin durere. Atunci omul privește în el, cum spune înțeleptul. Iar privirea în sine înseamnă exact reflecție. Bănuiesc că Buda privindu-și propriul buric suferea de indigestie, ceea ce și indică proporțiile pîntecului său. În general oamenii acordă prea puțină atenție relațiilor dintre problemele spirituale și procesul digestiv. Freud pune totul pe seama sexului. Faceți-i, vă rog, dumneavoastră concurență și atrageți atenția lumii asupra stomacului. S-ar putea dovedi că suferințele tînărului Werther au apărut ca urmare a dispepsiei de care suferea pe atunci Goethe, că *Trist sînt, Doamne,* nu este urmarea nostalgiei, ci a cantității exagerate de macaroane în stomacul domnului Słowacki. Da, *illustrissima,* trebuie să acordați mai multă atenție pîntecelui. Cine știe cum ar arăta acum lumea dacă înaintea bătăliei de la Waterloo

nu i s-ar fi dat lui Napoleon jumări din șase ouă. Cine știe ce s-ar fi întîmplat cu puterea Angliei dacă Filip al Spaniei nu ar fi suferit de hiperaciditate.

— Cine știe, reluă în glumă Lucia, cum ar arăta domnul Cyprian Jemiol dacă stomacul lui nu ar îngurgita asemenea cantități de alcool.

Jemiol ridică din umeri.

— Vă spun numaidecît.

— Ascult.

— Ar arăta ca un obiect foarte rigid, strîns în redingotă, încălțat în pantofi cu talpă de carton, ținîndu-și cuminte mîinile încrucișate pe propriul piept și cu capul pe o perniță umplută cu fîn. Pe scurt, ar fi un cadavru obișnuit, standard, verde și trist între cele patru scînduri ale sicriului. Ați ghicit. Într-adevăr, alcoolul are o mare influență asupra menținerii în viață a individului numit Cyprian Jemiol. Este singurul lichid care cristalizează în așa fel încît prin prismele lui poți cît de cît privi această realitate infectă de fiecare zi, chipurile și mutrele gloatei care populează acest glob și soarele care, fără să gîndească, întreține atîtea creaturi inutile.

Lucia spuse sobru.

— Poate că de aceea ți se pare dumitale realitatea infectă, pentru că o privești prin sticlă.

— Dragă domnișoară, există două feluri de sticle : pline și goale. Iar eu știu să compar. Și vă asigur că printr-o sticlă plină lumea arată cu totul altfel decît prin una goală.

— Și nu ți-a trecut niciodată prin gînd că ai putea privi lumea fără ajutorul vreunei sticle ?

Jemiol zîmbi disprețuitor.

— Ba da. Au fost și asemenea vremi. Am avut în viață o perioadă, pe care aș numi-o perioada de viteluș. Eram pe atunci atît de cumplit de prost, încît astăzi mi-e greu să cred, mi-e greu să cuprind întreaga dimensiune a prostiei mele de atunci.

— Mi-e teamă că dumneata numești idealismul prostie.

— Da de unde, protestă Jemiol. Idealismul nu este prostie, este ultimul grad de idiotenie.

Lucia îl privi neîncrezătoare și dădu din mînă.

— Nu cred. Îți spun că nu cred în cinismul dumitale. Este o mască sub care te ascunzi de dumneata însuți.

— Ați ghicit, madame, răspunse sobru. În realitate eu sînt un heruvim, care își ascunde puful penelor sub vestă. De aceea nici nu fac baie, ca să nu mă demasc.

— Nu mă convingi cu glumele acestea. În asemenea cazuri intuiția nu mă înșeală. În adîncul sufletului dumneata ai rămas același om care ai fost atunci.

— Cînd ? întrebă bănuitor.

Lucia ezită.

— Ei, în timpul tinereții dumitale. În vremea cînd ai fost prost, cum zici dumneata.

Jemiol închise ochii și făcu o grimasă.

— Să lăsăm asta, spuse pe un alt ton. Chiar dacă ar fi așa, de ce-mi mai aduceți aminte...

Se întoarse și se îndepărtă încet, cu un mers greoi.

Capitolul XII

Trenul de Viena sosea la nouă și douăzeci. La nouă, Kolski era la gară. A telefonat la spital că întîrzie o oră. Cumpărase la un chioșc cîțiva trandafiri și acum stătea cu ei pe peron. Îi era rușine cu acești trandafiri în mînă și i se părea că e un puștan care își întîmpină iubita cu flori.

În realitate nu știa de ce venise aici. Nu avea nici un sens. Ar fi trebuit să ignore depeșa doamnei Nina. Ce i-a venit să-i comunice telegrafic ora sosirii sale ?!

În orice caz putea veni la gară oficial, fără niște flori idioate. Pur și simplu, ca s-o întîmpine pe soția șefului său. Ar fi fost bine să fi luat cu el și vreun coleg mai tînăr.

— Ce-și închipuie ea ?! își spunea. Cu siguranță are impresia că sînt îndrăgostit de ea. Trebuie să-i spun deschis că nu-i adevărat.

În această clipă i se părea că o urăște pe doamna Nina. În realitate, sentimentele pe care le nutrea față de ea îi erau neînțelese. Era un amestec de teamă, de curiozitate și o doză destul de însemnată de apetență. Acționa asupra

nervilor lui. Ştia să acţioneze asupra nervilor. Uneori avea impresia că această femeie frumoasă se joacă cu el cum te joci cu un foxterier. În discuţiile cu ea se simţea pur şi simplu sclav. Prin spusele ei aproape că îi dicta răspunsurile. Şi apoi ochii aceia reci, sfredelitori, tot timpul atenţi. Se temea de ei. Abia cînd îi acoperea cu pleoapele (o făcea atît de frumos, încet, lenevos, ridicînd în acelaşi timp pupilele în sus) îşi recăpăta încrederea. În timpul sărutului închidea întotdeauna ochii. Dar chiar şi atunci îl chinuia incertitudinea dacă doamna Nina nu simulează dorinţa. Dacă l-ar dori cu adevărat, de mult ar fi fost amanta lui. La drept vorbind, el nici nu dorea aşa ceva. Nu o dată simţea un fel de teamă în faţa a ceea ce trebuia să se întîmple cîndva. Teamă şi repulsie. Nu avea nici o dovadă, dar ştia că Nina este o femeie rea şi simţea că practică un fel de sport cu el.

Cu toate acestea, niciodată nu a avut atîta curaj ca să i-o spună deschis. Înainte de plecare se întîlnea cu el destul de des : de două, trei ori pe săptămînă. Mergeau împreună la plimbare, în parcul Łazienki sau în Grădina botanică. Cînd era vreme rea, stăteau o oră în cofetărie.

O dată i-a spus :

— Mîine vin la dumneata. Vreau să văd cum locuieşti.

El trebuia să se prefacă fericit. În realitate era disperat. A cumpărat nişte fructe şi o sticlă cu vin, şi-a dereticat grijuliu locuinţa, îndepărtînd toate obiectele care i s-ar fi putut părea urîte. Trebuia să vină la cinci şi nu a venit. A telefonat pe la şase spunîndu-i :

— Jerzy e acasă şi nu pot ieşi. Avem ghinion. Nu te superi pe mine ?

Dacă se supără ?! Era atît de fericit, încît era gata să-i spună că îl blagosloveşte pe profesor că stă acasă ! A răsuflat uşurat şi i-a scris Luciei o lungă scrisoare. Cîteva zile mai tîrziu l-a invitat la ea. Fiindcă ştia că la ora aceea Dobraniecki nu va fi acasă, mergea plin de temeri. Din fericire totul s-a limitat la sărutări.

Nici el nu ştia de ce se teme de această femeie. La drept vorbind, ar fi trebuit să profite de situaţie şi să iniţieze o aventură erotică, dar lui i se părea că o aventură cu Nina ar deveni o detenţie permanentă. Că ar deveni de-

pendent de ea. Şi cu toate că îl atrăgea atît datorită originalităţii, cît şi frumuseţii ei, atît datorită inteligenţei, cît şi prestanţei ei de mare doamnă, prefera să pară în ochii ei un licean timid şi naiv, decît să se comporte ca un bărbat.

Iar acum aceste flori... Lipsite de sens. Cu cîteva minute înainte de sosirea trenului începu să caute un loc unde să le arunce. Din păcate peste tot era plin de oameni. Nu putea să pară caraghios şi să arunce flori proaspăt cumpărate. Poate că cineva l-a văzut cînd le-a cumpărat. Şi apoi chiar dacă nu l-a văzut nimeni, oricine ar bănui imediat motivele acestei comportări. Colac peste pupăză, pe peronul alăturat o zări pe domnişoara Zarzecka. Nu a salutat-o, prefăcîndu-se că nu a văzut-o, dar imediat îi veni în minte gîndul :

— Firește, gîsculiţa asta îi va scrie imediat Luciei că m-a văzut la gară stînd ca un idiot cu florile în mînă. Atîta mai lipsea.

În cele din urmă trenul sosi. Doamna Nina stătea la fereastra vagonului de dormit. I se părea ca întotdeauna, ca de fiecare dată, mult mai frumoasă decît imaginea pe care o purta în memorie. Îl întîmpină cu un zîmbet radios şi cald, cu o strîngere de mînă semnificativă.

Domnişoara Zarzecka, parcă în ciudă, stătea vizavi şi se holba la ei cu o neruşinare enervantă.

În faţa gării aştepta limuzina mare a lui Dobraniecki. Abia în automobil realiză Kolski că nu-i înmînase Ninei florile şi că le mototolea fără să-şi dea seama ce face. Observase şi ea, aşa că întinse mîna după flori şi spuse :

— Ce bun eşti. Şi e culoarea mea preferată. Ştii că în imaginaţia mea fiecare culoare semnifică un anumit sentiment ? Această culoare reprezintă pentru mine dorul. Ţi-a fost dor de mine ?...

— Firește, răspunse cinstit.

— Foarte frumos, spuse Nina privindu-l cu duioşie şi îşi trecu vîrfurile degetelor peste buzele lui.

Kolski îşi drese glasul şi întrebă :

— Cum se simte domnul profesor ?

Chipul Ninei se schimbă dintr-o dată.

— Ah, ştii că sînt foarte neliniştită. Durerile de cap sînt tot mai puternice şi adesea cade în melancolie. Nici

n-am vrut să-l las singur și nu aș fi venit la Varșovia dacă...

Zîmbi cu înțeles și îl strînse de mînă. Kolski îi duse mîna la buze.

— Mă bucur că ați venit.

Nici el nu știa dacă vorbește sincer. Nu putea nega faptul că apropierea acestei femei îl atîța. Acționa asupra lui asemenea curentului electric. Avea ceva de felină în mișcări, o anumită moliciune și o viclenie. Folosea parfumuri tari și avea o piele nespus de netedă.

Înclină capul spre el de parcă ar fi vrut să-i ofere buzele.

— Șoferul, mormăi el în șoaptă.

— Sînt atît de imprudentă, spuse parcă smerită. Din fericire dumneata ții minte totul.

Se simțea măgulit.

— Cel puțin mă străduiesc.

— Știi că uneori îmi vine să-ți reproșez această veșnică prezență de spirit. Dumneata nu reușești niciodată să-ți pierzi capul ?...

Kolski făcu un semn nehotărît cu mîna.

— Firește. Cred că mi s-ar putea întîmpla...

— Dar pînă acum nu ți s-a întîmplat ?

Se gîndi și își aduse aminte. O dată, în laborator, i-a strîns Luciei mîna pînă la durere. Atunci aproape că-și pierduse capul.

— Trebuie să ne stăpînim, răspunse într-o doară.

— Ah, bărbații aceștia. Nu pot să înțeleg de ce vă iubim. Sînteți lucizi, groaznic de lucizi. Ori tot farmecul vieții constă în priceperea de a uita de legi, de îndatoriri, de fapte, de lucruri. Trebuie să știi să trăiești cu tine însuți, cu tine și cu încă cineva.

Automobilul se apropia de Frascati.

— Ei, am ajuns, spuse Kolski. Dumneavoastră cu siguranță vă culcați, ca să vă odihniți după călătorie.

Nina protestă violent :

— Nici gînd. Nu sînt deloc obosită. Am dormit excelent. Nicăieri nu dorm atît de bine ca în vagon. Se vede că sînt făcută pentru a călători. Dumitale îți place să călătorești ?

— Pînă acum am călătorit foarte puțin. Am fost o dată la Veneția și o dată la Berlin. Dar vă mărturisesc că pe mine mă obosește foarte mult călătoria cu trenul.

Nina îi zîmbi.

— O, Doamne. Avem firi atît de diferite. Mă consolează doar faptul că *les extrêmes se touchent* *.

Automobilul se opri în fața vilei. Din interior ieși în fugă servitorul.

Șoferul deschise portbagajul și scoase valizele. Kolski își scoase pălăria.

— Îmi permiteți să-mi iau rămas bun...

— Dar e exclus, ripostă ea cu o revoltă prefăcută. Iei micul dejun cu mine.

— Eu am luat micul dejun.

— Ah, egoistul. Și de aceea vrei să mă condamni la singurătate ?

Îl luă pe brat și se îndreptă spre intrare.

— Atunci vei fi nevoit să asiști la scena dezagreabilă a hrănirii unei ființe flămînde. Oamenii sătui nu detestă nimic mai mult decît să vadă cum se hrănesc cei flămînzi.

— Dacă vă referiți la dumneavoastră, nu poate fi vorba de așa ceva. Dar...

— Ai mai găsit un „dar" ?

— Trebuie să fiu la spital.

— „Calu-i gata și armura, hai, iubito, și-mi dă gura"...** Nu fii atît de hazliu cu pietatea aceasta a dumitale pentru îndatoriri. Se descurcă ei și fără dumneata.

— Din păcate, începu el, dar ea îl întrerupse.

— Din păcate nu reușești să fii bun cu mine. Fii amabil și nu mă refuza. O casă pustie e un adevărat coșmar. Imediat după întoarcere ! O să mă simt groaznic. M-am săturat de atîta curaj și integritate. Acesta-i sectorul sotului meu. Fii cel puțin dumneata înțelegător și drăguț cu mine. Să mergem, să mergem.

În hol Kolski spuse din nou :

— Am promis că mă duc. Sînt așteptat.

---

* Extremele se atrag. (trad. din lb. franc.).

** Fragment din *Rozłaczenie* (Despărțire) de August Bielowski.

— Atunci o să telefonezi de aici că un pacient, că o pacientă te-a reţinut în oraş. Doar se poate întîmpla ca o pacientă să aibă neapărat nevoie de prezenţa dumitale, nu-i aşa ?

Buzele ei înfloriră într-un surîs şi Nina adăugă :

— Iar eu am neapărat nevoie de prezenţa dumitale, domnule doctor.

Nu putu să nu zîmbească şi el.

— Nu am observat acest lucru. Arătaţi înfloritoare.

— Ah, totuşi ai observat asta ?... Atunci meriţi un premiu...

Se uită împrejur. Nu era nici un servitor. Se ridică în vîrful degetelor şi-l sărută pe gură.

— Acesta-i onorariul încasat anticipat. Acum etica de medic nu-ţi mai permite să laşi o pacientă fără îngrijire.

Într-adevăr, trebuia să fie la spital, dar nu ştia cum să o convingă. Nina era într-o dispoziţie capricioasă, veselă şi frivolă. În fond, putea să telefoneze la spital.

— Lasă-ţi pălăria, îl zorea. Să mergem.

În sufragerie, servitorul pusese al doilea tacîm.

— Iar acum trebuie să stai cuminte şi să mă aştepţi, spuse ciupindu-i reverul hainei. În tren era totuşi mult praf. Fac o baie, dar nu-mi ia mai mult de zece minute. O, între timp dumneata poţi să vorbeşti la telefon cu spitalul, să născoceşti vreo minciună catolică şi să te scuzi.

Telefonul era instalat în dormitor. Nina intenţionat nu închisese uşa de la baie. Se vede că baia era pregătită, fiindcă la scurt timp după intrarea ei, Kolski auzi clipocitul apei. A vorbit cu sora şefă, cu doamna Żaczyńska. I-a transmis indicaţii concrete privitoare la toţi pacienţii lui şi i-a spus că ceva important îl reţine în oraş. După cinci minute, cînd a aşezat receptorul, a auzit vocea Ninei:

— Ai terminat ?

— Da, doamnă.

— Ei, vezi ? Cum e cu megalomania dumitale ?! Ţi se părea că se dărîmă spitalul fără dumneata. Şi iată că se descurcă foarte bine şi singuri.

— Se descurcă sau nu, eu ar trebui să fiu acolo. Îmi permiteţi să vă aştept în hol ?

— Bine. Dar mai întîi fii amabil şi dă-mi halatul de baie. Numai te rog să nu te uiţi.

Kolski îşi roti privirile prin cameră.

— Aici nu-i nici un halat.

— Bineînţeles, halatul e aici. Numai că e agăţat departe de mine şi nu ajung pînă la el.

— Atunci cum să vi-l dau ? întrebă cu o voce îngrijorată.

Nina izbucni într-un rîs zgomotos.

— Ah, domnule Janek, domnule Janek ! Simplu, intri în baie, ici halatul din cuier şi mi-l dai. Pentru dumneata, ca medic, o femeie... dezbrăcată e ceva neobişnuit ?

— Sigur că nu, răspunse după o clipă de gîndire. Dar eu nu sînt aici în calitate de medic.

— Dar în altă calitate n-ai văzut niciodată o femeie goală ?

Era de-a dreptul descumpănit şi răspunse abia după un timp.

— În orice caz nu pot spune acest lucru despre femeile pe care... le stimez şi pe care cer să fie respectate.

Se vede că răspunsul o înveselise şi mai mult, fiindcă rîdea în continuare.

— Te asigur că nici o femeie care se poate arăta unui bărbat dezbrăcată nu cere să fie respectată. Hai, dă-mi, te rog, halatul.

Nu avea altă ieşire. Trebuia să-i îndeplinească porunca. Îşi muşcă buzele şi intră în baie. Era o încăpere destul de mare, în faianţă roz. Din fericire, cada se afla în colţul opus, iar halatul chiar lîngă uşă. Se străduia să nu o privească. Nu putea însă să-şi ascundă jena. Nina stătea în cadă, cu braţele încrucişate, acoperindu-şi sînii. Nu putea să nu observe superba înclinare a umerilor ei şi culoarea arămie şi fierbinte a pielii. Arborînd o mină indiferentă şi străduindu-se să-şi stăpînească graba inutilă a mişcărilor, luă halatul şi se apropie de cadă.

— Poftiţi, doamnă, spuse cu o voce răguşită.

— Ai grijă să nu-l arunci în apă. De ce eşti rău şi te uiţi ? Doar te-am rugat...

— Nu mă uit deloc. Kolski îşi încruntă sprîncenele.

— Atunci închide ochii şi dă-mi halatul.

Se supuse poruncii ei. Auzi plescăitul apei, pe urmă simţi că halatul pufos pe care îl ţine în mîini se umple de trupul ei fierbinte.

— Îţi mulţumesc, spuse degajată.

Se înfăşură în halat şi înainte ca el să se poată retrage îşi petrecu braţele în jurul gîtului lui.

— Eşti fermecător cu sfiiciunea asta a ta, îi spuse în şoaptă şi îl sărută pe ureche. Mă voi socoti de acum încolo o fiinţă desfrînată...

— Dar de unde, protestă ezitant.

Ochii ei verzi, scînteietori, curioşi şi sfredelitori erau aproape de tot. Nina îi sărută bărbia.

— Întotdeauna eşti proaspăt bărbierit. Bine, aşteaptă-mă în hol.

În vreme ce el ieşea în grabă din baie, Nina strigă în urma lui :

— Dar nu te superi pe mine dacă vin la micul dejun în capot ? Tare n-am chef să mă îmbrac !

— Dar vă rog !

— Serios, mă rogi ? întrebă insidios. Întotdeauna am avut impresia că-ţi sînt indiferentă...

— Aţi avut o impresie greşită, răspunse fără convingere.

— În cinci minute sînt gata.

Într-adevăr, nu a aşteptat mai mult. A venit într-un capot verde deschis. Kolski observă că în grabă lăsase pe un obraz mai mult fard decît pe celălalt. Cu toate acestea arăta fascinant. A mîncat cu poftă şi a vorbit tot timpul. La un moment dat a aruncat pe neaşteptate o întrebare :

— Şi ce mai e cu doctoriţa dumitale ?

Întrebase pe un ton lejer, dar Kolski se strînse ca un arici.

— Nu ştiu, doamnă. Nu e la Varşovia.

— Şi nu vă scrieţi ?

— Nu, minţi el.

Îşi aşeză mîngîietor mîna pe mîna lui. Kolski ar fi dat mult s-o poată respinge cu brutalitate.

— Vezi, domnule Janek. Ţi-am spus eu că-ţi trece. Timpul rezolvă totul.

— Fără îndoială, mormăi nemulţumit.

Era profund jignit de cuvintele ei și căuta cu febrilitate în gînd un mod de a se răzbuna. Nu se știe de ce i-a venit în minte că s-ar simți jenată dacă o va bănui de relații mai apropiate cu căpitanul de cavalerie Korsak. Îl văzuse în casa Dobraniecki destul de des. Ce-i drept, căpitanul se comporta absolut corect, nu se putea să nu se observe că frumusețea lui cu adevărat neobișnuită și temperamentul lui plăceau femeilor.

— Dar dumneavoastră tot atît de ușor îl uitați pe căpitanul Korsak ? întrebă după o pauză.

Ea îl privi aspru.

— Ce înțelegi prin asta ?

— Eu, nimic.

Nina rîse distrată.

— Știi că m-aș simți lezată de aluzia dumitale, dacă nu ar fi lipsită de orice temei și dacă nu aș fi convinsă că dumneata o știi foarte bine.

Kolski își plecă ochii. Într-adevăr, a o suspecta pe doamna Nina de vreo aventură cu căpitanul, era tot atît de neîntemeiat ca și suspectarea ei de o aventură cu primul trecător întîlnit. Își dădea seama că răutatea lui își greșise ținta și mormăi :

— Nu a fost nici o aluzie.

Nina nu înceta să zîmbească.

— Ba a fost. Și dintr-un anumit punct de vedere mi-a făcut plăcere.

— Plăcere ? se miră Kolski.

— Da, plăcere. Mi-a oferit o dovadă certă că ești gelos.

Kolski vru să dea din umeri, dar se stăpîni și spuse :

— Nici nu poate fi vorba de gelozie.

— Ți-e atît de greu să recunoști ?... E chiar atît de rușinos să fii gelos din cauza mea ?...

Kolski tăcea cu capul plecat. Doamna Nina se ridică, se apropie de el, îi ridică delicat capul cu amîndouă mîinile și aplecîndu-se asupra lui încet, încît Kolski îi simțea respirația, întrebă :

— Sînt chiar atît de neatrăgătoare și atît de urîtă ?...

Kolski se înroși. Din nou îl izbise frumusețea ei și farmecul irezistibil rezultat din contrastul dintre senzualitatea gurii și a nărilor, și răceala ochilor ei mari și verzi.

— Sînteţi superbă, spuse în şoaptă.

Nina îşi trecu de cîteva ori vîrfurile degetelor peste părul şi peste faţa lui, şi şopti :

— Aşa dor mi-a fost de dumneata...

În camera învecinată răsunară paşii servitorului. Se îndreptă şi schimbă tonul.

— E cald aici. Să mergem în bibliotecă. Acolo e locul cel mai răcoros.

În bibliotecă ferestrele erau pînă la jumătate acoperite cu draperii grele de damasc. Aici era semiîntuneric şi domnea o răcoare plăcută. Îi arătă să ia loc pe canapeaua largă şi comodă. Kolski se prefăcu că nu observă gestul ei şi alese un fotoliu adînc de club. Doamna Nina era însă o femeie prea experimentată ca să dea atenţie acestui fapt. Aprinse o ţigară şi plimbîndu-se prin cameră, începu să povestească despre sejurul ei în străinătate, despre oamenii pe care i-a cunoscut acolo şi despre multele impresii cu care s-a întors. Cea mai ciudată era aceea că pentru întîia oară i-a fost dor, un dor adevărat de ţară. Ştia să vorbească interesant. Capotul verde deschis evidenţia delicat superba construcţie a trupului ei, iar ochii şi atenţia lui Kolski, fără voia lui, nu se puteau desprinde de ea. La un moment dat a lăsat ţigara, s-a aşezat pe braţul lat al fotoliului şi sprijinindu-se de umărul lui Kolski vorbea atît de liniştită de parcă această poziţie ar fi fost cea mai naturală din lume.

— Cel mai uimitor sentiment din cîte cunosc e dorul. Omul are impresia că este total absorbit de realitatea înconjurătoare, acomodat cu mediul, preocupat de noile lui probleme. Şi deodată o strălucire orbitoare : chipul cuiva, ochii cuiva, gura şi mîinile cuiva. Le simţi cu un realism zguduitor şi îţi dai seama că tot ce te înconjoară este lipsit de importanţă, indiferent, ba chiar dizgraţios. Dizgraţios tocmai de aceea că ne îndepărtează de acele mîini, de acea gură. Cunoşti dumneata durerea de inimă, durerea aceea fizică ce ne sfîşie pieptul, scurt şi violent?...

Kolski cedă sugestivităţii cuvintelor şi vocii ei. Cît ai clipi din ochi nu numai că îşi aminti toate clipele de dor după Lucia, dar chiar acum trăia o asemenea clipă. Inima ei... privirea ei luminoasă şi plină de căldură... Gura, care

în timpul vorbirii se mișcă de parcă pe buzele ei cuvintele s-ar contura asemenea unor forme palpabile, zămislite dintr-o plastelină nevăzută... Gură pe care nu a sărutat-o și nu o va săruta niciodată... Durerea. O durere în inimă, sfîșietoare, fizică... Ce bine a exprimat ea acest lucru... De unde știa ea toate acestea ? Cum de reușește să le surprindă...

Acum i se părea că ea e într-adevăr singura ființă de pe lume care reușește să-i înțeleagă drama. Încă de la începutul apropierii lor îi vorbea cu atîta insistență de faptul că suferințele sufletești sînt de sute de ori mai ușor de alinat atunci cînd ajutorul prietenesc, privirea înțeleaptă, simțirea încercată și profundă a cuiva iau asupra lor o parte din necazurile noastre. Și cum a putut el să se îndoiască de sinceritatea cuvintelor rostite în noaptea aceea pe terasă, de sentimentele despre care vorbea acum, de înțelepciunea și de cunoașterea sufletului omenesc, pe care le descoperea în ea la fiecare pas ? Nu a fost o nebunie să se apere de ele, în loc să primească toate darurile ei cu recunoștință și cu devotament ?...

Kolski întinse tăcut brațul și o cuprinse cu o mișcare blîndă și duioasă. Ea, de parcă atîta ar fi așteptat, alunecă pe genunchii lui molatic și încrezătoare.

— Atîtea am trăit acolo, departe de tine, spunea șoptit, abia atingîndu-i tîmpla cu obrazul. Am avut atîtea zile de așteptare, pline de nerăbdare, atîtea zile de speranțe lipsite de sens. Închipuie-ți că în asemenea clipe mă teroriza o idee fixă. Eu îi spuneam presimțire. Așteptam să-mi faci o surpriză și să vii. Știam că e o absurditate. Rîdeam de mine însămi, dar nu-mi puteam stăpîni presimțirile. Atunci mă întrebam ce am.

Tăcu și adăugă după o clipă.

— Știu eu ce înseamnă asta ? Dacă reușesc să-i găsesc o denumire ? Cîte cuvinte, cîte formulări există ! Te poți pierde în hățișul lor fără să alegi vreuna. Fără să poți găsi ceva potrivit. Vorbesc despre sentimente de parcă aș vrea să redau în cuvinte o operă muzicală. Imposibil ! Nu-i așa ?

— Da, da, confirmă și o strînse mai puternic.

Sîngele îi zvîcnea în tîmple. Simțea în toți mușchii lui atingerea trupului ei.

Nina își lipi buzele de buzele lui într-un sărut lung, desfătător și chinuitor.

Nu-și dezlipi buzele nici atunci cînd el se ridică și purtînd-o pe brațe, o întinse pe canapea...

Din ziua aceea, din clipele acelea petrecute cu Nina în bibliotecă, atitudinea lui Kolski față de ea s-a schimbat radical. A crezut. A crezut că-l iubește. Dar cum el era departe de a nutri un asemenea sentiment pentru ea, dorea cu orice preț să o recompenseze oferindu-i aparențele unei iubiri.

Din cauza opiniei celor din jur, nu se puteau vedea prea des. Venea la el de două ori, cîteodată și de trei ori pe săptămînă. Din păcate stătea prea mult, împiedicîndu-l în acele zile să-și îndeplinească obligațiile față de pacienții din spital și din afara lui. Firește, nu i-a spus niciodată nimic. Orice aluzie pe această temă ar fi fost imposibilă. O dată cu scurgerea timpului i-a trecut și cheful de a mai reglementa această problemă. Se atașa de Nina tot mai mult. Relația cu ea părea într-adevăr un medicament eficient, iar dacă nu un medicament, atunci cel puțin un narcotic, care înăbușea în el dorul de Lucia. Luciei îi scria tot atît de des ca și mai înainte. Poate că în timpul redactării scrisorilor simțea un fel de culpă, un fel de trădare din partea lui. Toate acestea nu aveau nici un temei, totuși el dorea să exprime în cuvinte pline de duioșie un fel de expiere.

Erau singurele clipe în care dragostea pentru Lucia se manifesta tot atît de puternic ca și înainte. Erau singurele clipe în care trebuia să înăbușe în el convingerea că aventura lui cu Nina este lipsită de orice importanță. Și apoi această aventură intrase în viața lui ca parte firească și indispensabilă a programului său săptămînal. Cînd se întîmpla uneori ca ceva s-o împiedice pe Nina să apară la ora stabilită, se irita și nu reușea să-și găsească locul. Mai mult, se surprinse că este gelos.

Era într-o miercuri. Trebuia să vină la el la șase. În general era punctuală și dacă apărea ceva îl anunța ori printr-o scrisoare, ori telefonic. De data aceasta se făcuse șase și jumătate cînd s-a hotărît să-i telefoneze el. A răspuns camerista. Kolski s-a prezentat și a întrebat dacă poate să vorbească cu doamna. A auzit clar :

— Imediat îi comunic, domnule doctor.

Camerista îl cunoștea, poate chiar bănuia că între ei existau relații mai apropiate. De aceea nici nu-și închipuia că doamna nu vrea să afle el că e acasă. După cîteva minute s-a întors și a declarat :

— Vă rog să mă iertați, domnule doctor, dar doamna nu-i acasă. A plecat la Konstancin. Am să-i comunic că ați telefonat.

A lăsat receptorul, ferm convins că a fost mințit. Camerele în vila familiei Dobraniecki erau astfel dispuse, iar telefonul se afla într-un asemenea loc, încît era imposibil ca fata să nu știe dacă stăpîna ei este acasă sau nu. Trebuia să fi știut sigur că este, de vreme ce i-a spus că o anunță. Se vede că într-adevăr a anunțat-o și a primit de la Nina dispoziția să-i spună că a plecat la Konstancin.

L-a cuprins furia. Minciuna era evidentă, dar cu ce scop ?... Scopul putea fi unul singur : alt bărbat. Ipoteza era pusă la îndoială de un singur lucru : de ce nu a telefonat ea personal să-i spună că pleacă la Konstancin. În acest fel ar fi preîntîmpinat telefonul lui și demascarea. Era doar destul de abilă ca să aranjeze lucrurile cu mai multă dibăcie.

Răspunsul la aceste îndoieli veni însă mai repede decît se aștepta el. A venit o dată cu un comisionar care aducea o scrisoare. Pe o coală de hîrtie, Nina îi scrisese doar cîteva cuvinte :

„Trebuie să-i fac neapărat o vizită Stefei la Konstancin. A avut iar o criză. Sînt disperată că nu te văd astăzi. N."

Duse mîna la buzunar după bacșiș și-l întrebă pe mesager :

— La ce oră ai primit această scrisoare ?

— La cinci, domnule. Dar nu am primit-o eu, ci colegul meu, care nu a putut veni și mi-a dat-o mie. Iar eu n-am crezut că e ceva urgent.

După plecarea comisionarului, Kolski mai citi o dată scrisoarea și o azvîrli cu dispreț. Hîrtia însă flutură în aer și reveni ca un bumerang la picioarele lui. O ridică și o rupse în bucățele.

— Așa, deci !... Bine, doamnă ! O să vedem noi.

Își luă pălăria și coborî repede scările. Nu era nici un taximetru prin apropiere. Cînd găsi unul, își reveni într-atît încît în loc să meargă în Frascati, porunci șoferului să-l ducă la spital. Aici căzu pe neașteptate, și cum nu era nimeni din personalul superior, găsi două surori în cabinetul lui bînd ceai și mîncînd prăjituri împreună cu un străin. Adunase în el atîta furie și dorință de răzbunare, încît spuse brutal :

— Cu ce drept ai intrat dumneata aici ? Și ce-i cu cheful ăsta în cabinetul meu ?

Tînărul, jenat, sări în picioare și se uită speriat la prietenele lui, de parcă ar fi așteptat salvarea din partea lor. Ele însă tăceau ca vrăjite.

— Dumneavoastră, domnișoarelor, nu știți, strigă pe un ton tot mai aspru, că așa ceva este interzis ? ! Că eu nu tolerez așa ceva în spital ? ! Aceasta înseamnă o încălcare a disciplinei, pentru care veți fi trase la răspundere ! Spitalul nu-i loc de orgii. Nu-i cîrciumă. În viața mea n-am văzut așa ceva.

— Vă rugăm să ne iertați, domnule doctor, spuse una dintre ele, stăpînindu-și cu greu tremurul vocii.

— Aici nu mai încap iertările. Vă rog să părăsiți cabinetul meu ! Imediat !

Ieșeau atît de grăbiți încît s-au ciocnit în ușă. Kolski se așeză la birou și apăsă pe butonul soneriei. În prag își făcu apariția un infirmier.

— Ce dracu de ordine e aici ? ! strigă Kolski. Cine e astăzi de gardă ?

— Domnul doctor Przemianowski.

— Te rog să-l chemi la mine pe domnul doctor.

După un minut, Przemianowski apăru speriat în cabinetul lui Kolski. Se vede că știrea despre faptul că doctorul Kolski le surprinsese pe domnișoarele Budzyńska și Kolpikówna împreună cu oaspetele lor se răspîndise repede, fiindcă Przemianowski imediat începu să se scuze :

— Eu nu am știut nimic, domnule director...

De cînd îndeplinea funcția docentului Rancewicz, lui Kolski i se spunea director. În general, îi făcea plăcere, deși oficial, nu avea acest titlu. Acum însă spuse aspru :

— Nu sînt nici un director. Ar trebui să știi și dumneata, colega. Din păcate pe dumneata te interesează prea

puțin ce se petrece în spital. În timp ce dumneata ești de gardă se petrec lucruri scandaloase, în cabinetul meu surorile fac chefuri cu niște indivizi aduși din oraș. Te avertizez că sînt nevoit să-l informez pe domnul profesor Dobraniecki îndată după întoarcerea lui la Varșovia.

— Tocmai eram la etajul al doilea, la o hemoragie, începu tînărul medic.

Kolski îl întrerupse cu o mișcare a mîinii.

— Nu ți-am cerut explicații. Mîine te rog să fii amabil și să treci acest caz în fișele personale ale celor două surori, cu mențiunea că s-a petrecut în timpul gărzii dumitale.

După ieșirea lui Przemianowski, Kolski începu să se plimbe nervos prin încăpere. De fiecare dată cînd trecea pe lîngă birou, automat lua cîte un fursec și nici nu-și dădu seama cînd le mîncă pe toate. Constatînd cît era el însuși de distrat, se mai înseninâ și se mai îmbună. Întîlnind-o la contravizită pe domnișoara Budzyńska, îi spuse:

— Sfătuiește-o pe colega dumitale să nu mai facă asemenea lucruri pe viitor. De data aceasta nu iau nici o măsură.

Cu altă ocazie, i-a dat de înțeles și lui Przemianowski că face uitat tot incidentul. Cu toate acestea Kolski părăsi spitalul abătut și ros de gelozie. Pe drum îi trecu prin minte că atunci cînd a telefonat, Nina era ocupată cu căpitanul Korsak. Ar fi fost gata să jure. Chiar dacă știa foarte bine că domnul căpitan era la manevre pe undeva prin Małopolska de răsărit. Cum ajunse acasă se hotărî să-și verifice presupunerile. Telefonă la căpitan acasă. În telefon se auzeau apeluri prelungi și liniștitoare. Nu ridica nimeni receptorul. Era trecut de douăsprezece și acasă la căpitan nu era nimeni. Tocmai voia să așeze receptorul, cînd auzi o voce somnoroasă și iritată :

— Alo ?

— Aș putea vorbi cu domnul căpitan ? întrebă Kolski schimbîndu-și vocea.

— Eu sînt, fir-ar să fie, dar nu puteați alege o oră mai potrivită ? !

Kolski așeză receptorul fără să mai scoată nici un cuvînt și începu să se gîndească cu febrilitate. Cum să procedeze ? Cum să reacționeze la trădarea evidentă a Ninei ?... Ce-i drept nu deținea dovezi incontestabile, dar îi

era de-ajuns propria convingere. În primul moment a vrut să-i trimită o scrisoare lungă și sarcastică, o scrisoare umilitoare, jignitoare. Îi veneau în minte epitete veninoase, comparații usturătoare și aluzii ironice. O asemenea scrisoare ar fi o excelentă răzbunare.

Dar o femeie ca Nina, o femeie lașă, care își trădează cu viclenie amantul cu care putea întrerupe relațiile în mod cinstit, merita răzbunare ? În privința valorii ei morale nu-și făcea nici cea mai mică iluzie. Totul părea clar. Nina îi oferise rolul de înlocuitor temporar pe perioada cît lipsea căpitanul Korsak.

Da. E suficientă o scrisoare scurtă și rece. Fără nici o lămurire, fără nici o jignire, redactată pe un ton sec, detașat, care să curme totul irevocabil.

Se așeză și scrise :

„Stimată Doamnă, ca urmare a celor întîmplate, consider de datoria mea să vă înștiințez că între noi totul s-a sfîrșit irevocabil. J. K."

Reciti și ajunse la concluzia că nu are nici un rost. Rupse scrisoarea în bucățele și scrise alta :

„Doamnă, întotdeauna am fost convins că legătura dintre noi a fost pentru Dumneavoastră o distracție întîmplătoare. Ieri ați socotit de cuviință să puneți capăt acestei distracții. Mă grăbesc să vă înștiințez că accept întru totul hotărîrea Dumneavoastră. Adio ! J. K."

Da. Așa era mai bine. Acum scrisoarea avea ceva haz, ceva dezinvoltură și-i dădea de înțeles că nu ține cîtuși de puțin la ea.

Într-adevăr, nu ținea. Cu toate acestea s-a chinuit și s-a zvîrcolit toată noaptea. I-a venit în minte că, iată, pentru a doua oară în viață a fost respins. Nu l-a vrut Lucia, pe care intenționase să o ia de soție, căreia îi oferise primele și, era convins, ultimele lui sentimente. Acum Nina l-a părăsit pentru un alt bărbat. După aceste două experiențe nu era greu să-și piardă încrederea în el. Nu era greu să ajungă la convingerea că el, ca bărbat, poate aspira doar la rolul de amant întîmplător.

— Amant, își spunea, pe post de amant, p.p. de amant în perioada de concediu...

Ambiția lui fusese dureros rănită.

— Şi de ce ? se întreba privindu-se în oglindă. Doar sînt tînăr, puternic, bine făcut. Ce-i drept nu mă remarc printr-o frumuseţe neobişnuită, dar întotdeauna am fost considerat un bărbat atrăgător. Nu sînt nici şarlatan. Am o profesiune onorabilă. Cîştig bine. Nimeni nu-mi poate contesta pregătirea şi inteligenţa. Atunci, de ce ?...

Pierderea Ninei nu-i rănise numai orgoliul. Se obişnuise cu ea şi ştia bine că un timp îi va simţi lipsa. Se înţelege, nu aşa cum simte lipsa Luciei, totuşi...

A doua zi a trimis scrisoarea prin băiatul paznicului şi s-a dus la spital. Era o zi deosebit de grea. Fuseseră aduşi cîţiva pacienţi noi, care trebuiau urcaţi imediat pe masă. Amîndouă sălile de operaţii erau ocupate de la opt dimineaţa pînă la două după-amiază. Kolski a făcut el însuşi o parte dintre operaţiile mai mărunte şi l-a asistat pe Rancewicz la patru mai dificile. Cînd în cele din urmă a coborît în cabinetul său, a găsit pe birou un bilet care-l înştiinţa că doamna profesor Dobraniecki a telefonat de trei ori. Mototoli biletelul şi îl aruncă la coş. I s-a adus prînzul. Mîncă cu poftă şi se întinse pe canapea cu ţigara în gură. Ceasul bătu ora trei. Mai avea o jumătate de oră de odihnă.

Cineva bătu la uşă.

— Intră, spuse indispus Kolski.

În cabinet intră Nina.

Kolski sări de pe canapea şi întinse mîna după haina agăţată pe speteaza scaunului. Nina arăta superb. Îl privea drept în ochi. Chipul îi era de o linişte statuară. Deschise încet poşeta, scoase din ea scrisoarea şi întrebă semeaţă aproape :

— Ce înseamnă asta ?

Kolski privi scrisoarea de parcă o vedea pentru întîia oară în viaţă. Între degetele Ninei arăta oribil, dizgraţios, murdar, ca un lucru pe care pui mîna doar ca să-l arunci imediat. Îşi încruntă sprîncenele şi întoarse capul.

— Am întrebat ce înseamnă această scrisoare de neînţeles pentru mine.

Kolski o privi cu ură : înţelegea că această femeie vrea să facă uz de faptul că el nu deţine nici o probă a trădării ei şi spuse sec :

— Cred că nu avem ce discuta, doamnă.

Nina ridică din umeri.

— Eu nu intenționez să discut și nu de aceea am venit aici. Eu cer explicații.

Kolski tăcea.

— Cred că am acest drept. Trebuia să ai anumite motive ca să-mi trimiți o asemenea scrisoare.

— Firește că le aveam.

— Pot să le cunosc și eu ?

Kolski își mușcă buzele.

— Știi mult mai multe decît mine. Nu mai e nevoie de nici un teatru. Hotărîrea mea e definitivă.

Îl măsură cu o privire glacială și întrebă cu o undă de ironie :

— Dar de unde știi că vreau să te determin să-ți schimbi hotărîrea ? De unde ai această certitudine ?

Kolski se simți stînjenit.

— Atunci cu atît mai bine. Mai bine pentru amîndoi, murmură el.

— Se poate, dragul meu. Dar îți dai seama că scrisoarea ta m-a jignit și cer o satisfacție pe care nu poți să mi-o refuzi : explică-te.

— Cu plăcere, răspunse Kolski fără să o privească.

— Îmi permiți să iau loc ?

Îi împinse scaunul și spuse :

— Mă înșeli. M-am convins ieri, fără nici un dubiu.

— Fără nici unul ? Ridică din sprîncene. Ei, poftim !...

— Da, explodă el. Mă înșeli. Cînd ți-am telefonat ca să aflu de ce întîrzii, servitoarea mi-a spus că ești acasă.

— Așa ți-a spus ?

— Mi-a spus ceva ce înseamnă același lucru. Mi-a spus că te cheamă numaidecît la telefon și s-a întors comunicîndu-mi că ai plecat. Dacă într-adevăr ai fi plecat, ea nu putea să nu știe. Ai fost acasă și nu ai fost singură.

— Firește, recunoscu liniștită Nina. Și am mai fost atît de naivă încît nu am prevenit servitorii că dacă telefonezi să-ți ascundă prezența mea acasă.

Kolski rîse ironic.

— O, nu. Nu ai fost deloc naivă. Numai că nu te așteptai să-ți telefonez. Ai fost sigură că primesc scrisoarea la timp. Din păcate, pînă și cele mai ingenioase mașina-

ţiuni dau greş uneori. Un obstacol mărunt, ca de exemplu neglijenţa mesagerului, şi totul iese la iveală.

În trăsăturile chipului ei nu era nici urmă de nelinişte. Întrebă liniştită :

— Şi ce a ieşit la iveală ?

Kolski făcu o grimasă de om indispus :

— De ce să mai intrăm în aceste probleme neplăcute ? Nu vreau să mă amestec în aventurile tale. De acum nu mă mai consider îndreptăţit. Aşa că, de ce ?

— Şi ce a ieşit la iveală ? insistă ea.

Kolski îşi înălţă capul şi fără să o privească spuse pe un ton cît se poate de indiferent :

— Dacă ţii neapărat... A ieşit la iveală că eşti iubita căpitanului Korsak. Fiindcă el a fost ieri la tine.

Spusese asta nu numai cu convingere, dar şi cu o anumită îndîrjire. În modul cel mai surprinzător din lume, Nina izbucni într-un rîs lung şi vesel.

— Ah, Janek, Janek. Ar trebui să mă măgulească gelozia ta. Din nefericire în acest caz e cu totul lipsită de obiect. Îmi închipui că fără prea multă împotrivire Korsak ar accepta rolul pe care i-l rezervi tu, sau măcar să fie la Varşovia în loc să se chinuie la manevre undeva pe lîngă Stanisławów.

Kolski scutură din cap.

— Din păcate rîsul tău nu m-a convins. Şi asta din simplul motiv că domnul Korsak nu se chinuie deloc la manevre, ci stă foarte liniştit la Varşovia. După-amiaza de ieri şi-a petrecut-o la tine, iar seara în propria-i locuinţă, fapt verificat de mine prin telefon.

Pe chipul Ninei se reflectă o adevărată uimire.

— E imposibil. Nu mai departe decît alaltăieri am primit de la el o ilustrată în care scria că se întoarce cel mai devreme peste o lună. Trebuie să fie o neînţelegere.

— Nu poate fi vorba de nici o neînţelegere, se irită Kolski. Nu vreau să fac un secret din asta. Prin urmare, la ora douăsprezece am telefonat la locuinţa lui şi am întrebat dacă pot să vorbesc cu domnul căpitan. Mi s-a răspuns şi încă pe un ton iritat că e la telefon şi se miră că e deranjat la miezul nopţii.

Nina zîmbi.

— Ai întrebat de căpitan ? Dar ai spus numele căpitanului ?

— De ce să-l spun ? Nu cred că într-un apartament ar putea fi un escadron de căpitani.

Nina l-a privit o clipă cu compătimire. În cele din urmă spuse rar :

— Un escadron nu. Dar încă unul putea fi. De exemplu căpitanul Supiński, care în lipsa colegului stă în apartamentul lui.

Kolski se încurcă puţin, dar imediat interveni :

— E foarte simplu de verificat.

— Fireşte, recunoscu Nina. Ai telefonul în faţă. Alături cartea de telefoane. Sună şi întreabă.

Kolski se gîndi şi răspunse :

— Fiindcă îţi închipui că nu am s-o fac, o fac imediat.

Căută numărul lui Korsak şi sună. Auzi o voce de bărbat necunoscută, de om simplu, probabil a ordonanţei.

— Pot vorbi cu domnul căpitan Korsak ?

— Domnul căpitan este la manevre, răspunse ordonanţa.

— Dar cu domnul căpitan Supiński ?

— Domnul căpitan vine abia la ora patru, sună răspunsul.

Mormăi „mulţumesc“ şi aşeză receptorul.

Nina fuma. Acum Kolski era într-o situaţie neplăcută. Avusese două argumente în sprijinul bănuielilor sale şi iată că unul îi scăpase din mînă. Îi mai rămînea al doilea. La drept vorbind şi acesta era suficient de vreme ce era convins de infidelitatea Ninei. Dacă într-adevăr nu întreţinea relaţii mai strînse cu căpitanul Korsak, atunci trebuia să mai existe cineva. Şi exista cu siguranţă. Şi-ar fi dat şi capul.

— Acum puteţi apăsa pe butonul soneriei ? întrebă Nina.

Îi îndeplini în tăcere dorinţa. În uşă îşi făcu apariţia un infirmier.

— Te rog să-l chemi pe şoferul meu, îi spuse scurt Nina.

Cînd şoferul intră în încăpere, îl întrebă :

— Pawłowski, dumneata nu-ţi aminteşti unde mi-am putut lăsa eu ieri blana mea de vulpe ?

— În automobil nu a rămas, doamnă profesor. Cu siguranţă. După ce am garat maşina, am curăţat-o şi aş fi găsit-o. Ieri nu aţi fost decît la coafor şi la Konstancin...

— Exact, îl întrerupse. Mi se pare că am lăsat-o la Konstancin. Te rog să te duci şi s-o iei. Eu mă întorc acasă pe jos.

— Am înţeles, doamnă profesor, răspunse protocolar şoferul şi ieşi.

În încăpere se aşternu liniştea. Nina îşi fuma încet ţigara. O stinse cu băgare de seamă în scrimuieră, se ridică şi surîzînd înclină capul în faţa lui Kolski apoi se îndreptă tăcută spre ieşire.

Se opri şi privi indiferentă spre Kolski.

— Nina ! strigă Kolski.

— Cu ce-ţi pot fi de folos ?

Se simţea vinovat, ruşinat, compromis, umilit. Avea convingerea că l-a înşelat, dar asemenea convingeri, privite raţional, nu sînt decît simple isterii. Umbrele unor piste false, pentru că erau doar nişte umbre, le-a luat drept dovezi ale vinovăţiei ei. Îşi făurise în imaginaţie o concepţie care nu avea nici o bază reală. Pur şi simplu inventase totul. O umilise pe această femeie, care, trebuie să recunoască, s-a coborît oferindu-se lui. S-a coborît fiindcă atît poziţia ei în societate, frumuseţea şi cultura ei îi ofereau posibilităţi nelimitate de a-şi alege amantul. Ar fi trebuit să-l pălmuiască pentru bănuielile lui, ori să le ignore. Ea însă i-a făcut o mare favoare acceptînd să se justifice. Şi a făcut-o atît de demn, atît de elegant şi de dureros încît îl durea mai tare decît o palmă. Iar el s-a comportat ca un necioplit, s-a comportat ca un mucos gelos.

— Nina, începu Kolski. Sînt dator să-ţi cer iertare. Într-adevăr, am procedat pripit şi te-am jignit pe nedrept. Poţi să mă ierţi ?...

Nina zîmbi ironic.

— O, să nu-ţi ceri iertare prea devreme. S-ar putea să regreţi mai tîrziu. Verifică dacă nu te-am minţit. Fă cercetări. Întreabă servitorii. Poate l-am cumpărat pe şofer, şi pe ordonanţa aceea. Angajează un detectiv.

— Nu mă chinui, spuse docil.

Ninei îi scînteiau privirile.

— Da, da, angajează un detectiv. Cu o tîrîtură ca mine trebuie procedat cu metode polițienești. Doar sînt amanta ta nu pentru că te iubesc, ci pentru că tu îmi faci mie o favoare, o onoare. Puteam eu visa cîndva o asemenea fericire ? Ar trebui zilnic să mulțumesc în genunchi destinului. Fiindcă cine altul m-ar fi vrut ? !

Kolski o luă de mînă și spuse umil :

— Nu-ți bate joc de mine, Nina...

— Nu-mi bat joc. Mai degrabă de mine îmi bat joc. Nu-i ridicol să-ți cerșesc eu sentimentele, în timp ce tu le disprețuiești pe ale mele ? Și să știi, Janek, cel mai mult m-a durut faptul că mă consideri o lașă și o meschină. Gîndește-te, omule. Ce m-ar fi împiedicat să vin la tine și să-ți spun deschis : M-am săturat de tine, iubesc pe altul !...

— Da, da, Nina, recunoscu sărutîndu-i mîinile. Iartă-mă. Iartă-mă. Am fost un prost. Ai să mă poți ierta ?

Ochii ei se umplură de tristețe.

— Nu pot să nu te iert, spuse încet. Dar nu știu cînd voi putea să te văd. Înțelegi și tu.

— Înțeleg, recunoscu el.

— Trebuie să mă împac cu mine însămi. Nu mă suna și nu-mi scrie, pînă nu te caut eu...

Îi atinse ușor obrazul cu buzele și ieși.

În prima zi, Kolski nu-și putea lua gîndul de la această afacere neplăcută, al cărui autor fusese el însuși din cauza geloziei prostești și a imaginației exaltate. A doua zi îi reveni buna dispoziție. Era mulțumit că totul se terminase cu bine. A treia zi dimineața, trecînd prin piața Napoleon, chiar în fața poștei, îl întîlni pe căpitanul Korsak.

Se opri în loc, de parcă ar fi primit o lovitură puternică în moalele capului. Se opri și căpitanul. Era în civil. Avea pe el un costum cenușiu de sport și pe cap o șapcă sportivă. Pe braț îi atîrna pardesiul. În mînă ducea o valiză.

Întinse cordial mîna spre Kolski.

— Salut, doctore. Ce se mai aude la Varșovia ? Ce căldură !

— Nu sînteți la manevre, domnule căpitan ? întrebă Kolski stînjenit.

Korsak duse degetul în dreptul muzelor.

— Ssst. E un mare secret ! Am dat o fugă pînă la Varşovia.

Kolski îşi recăpătă stăpînirea de sine şi rîse aproape natural.

— Firește, *cherchez la femme ?* spuse întrebător.

— Sînteţi prea perspicace, doctore. Căpitanul îi făcu cu ochiul. Ei, dar la revedere. În vagon era atîta praf, încît mă simt ca un dulău tăvălit prin nisip. Trebuie să fac o baie.

— Veniţi direct de la gară ? se interesă neîncrezător Kolski.

— Da, confirmă Korsat. Salut.

Duse neglijent mîna la cozorocul şepcii sale sportive şi dispăru în mulţime. După o clipă de gîndire, Kolski se urcă într-un taximetru şi ceru şoferului să-l ducă la gară. Cercetă mersul trenurilor. Într-adevăr, căpitanul s-ar fi putut să spună adevărul. Cu cincisprezece minute în urmă sosise un tren de la Lvov. Acum nu mai înţelegea nimic.

Seara, Kolski simţi nevoia să-i telefoneze Ninei. Sună însă la Korsak să verifice dacă e acasă. Firește, dacă nu e acasă, înseamnă că e la Nina. Cît de mare a fost uimirea lui cînd auzi ordonanţa spunîndu-i :

— Domnul căpitan Korsak nu-i în Varşovia. E la manevre. Se întoarce peste o lună.

Una din două. Sau a tras la hotel, sau ţine în secret prezenţa sa în Varşovia şi a poruncit ordonanţei să spună că nu-i acasă. Oricum, acest lucru trebuia lămurit. Nu mai putea suporta incertitudinea. Se îmbrăcă repede şi ieşi din casă. După cinci minute era în strada Frascati. Sună.

— Doamna profesor e acasă ? întrebă.

Îi deschisese uşa un servitor.

— Nu, nu e, domnule doctor. Dar trebuie să sosească în curînd. Dacă vreţi să aşteptaţi. Mai aşteaptă şi domnul Howe.

— Cine ? se miră Kolski, care nu auzise niciodată acest nume.

— Mister Howe. Englezul acela.

Într-adevăr, în hol stătea un tînăr foarte bine, foarte palid, cu o înfăţişare blazată, cu monoclu la ochiul stîng.

Zărindu-l pe Kolski, se ridică, îşi potrivi încet monoclul, apoi, şi mai încet, îi întinse mîna şi îşi spuse numele. În general era *au ralenti* *.

— Ce maimuţă, îşi spuse Kolski şi constată că tînărul este îmbrăcat în smoching.

— E groaznic de cald astăzi, i se adresă politicos Kolski.

Mister Howe răspunse cu o grimasă a colţului gurii, ceea ce putea semăna şi cu un zîmbet.

— *I do not understand. I'm sorry...* **

Nu ştia deloc polona şi nici franceza. Cum amîndoi cunoşteau foarte puţin limba germană, discuţia pe care au purtat-o timp de o jumătate de oră nu putea fi socotită nici prea vioaie, nici interesantă, mai cu seamă că nu aveau să-şi spună absolut nimic. În orice caz, Kolski află că englezul este de o lună la Varşovia şi că întoarcerea lui în ţară depinde de unele chestiuni pentru care a venit aici. Mai află că mister Howe nu cunoaşte aproape pe nimeni în afară de doamna Dobraniecka, pe care a avut onoarea să o cunoască pe Riviera franceză. Pentru amîndoi soneria care anunţa întoarcerea gazdei a fost o adevărată uşurare.

Nina nu era nici surprinsă, nici mirată de prezenţa lui Kolski. Era atît de bine dispusă, cum nu o mai văzuse Kolski demult. Şi arăta cu cinci ani mai tînără. După un scurt schimb de amabilităţi şi după cîteva fraze în engleză spuse tînărului blazat, Nina i se adresă în treacăt lui Kolski :

— Sper că v-aţi distrat bine în lipsa mea.

— Nu ştiu englezeşte, bombăni Kolski.

— Ah, ce păcat, vă cer scuze. Trebuie să mă schimb.

Încă o frază în engleză, împreună cu un zîmbet amabil adresat lui mister Jimmy, şi dispăru în interiorul casei, iar domnii îşi împărtăşiră cu sobrietate opiniile că doamna este o persoană frumoasă şi fermecătoare.

Un sfert de oră mai tîrziu, Nina îşi făcu apariţia, într-o splendidă toaletă de seară, şi în acelaşi timp se deschise uşa spre sufragerie. Pe masă erau patru tacîmuri.

---

* Încet (trad. din lb. franc.).

** Nu înţeleg. Îmi pare rău (trad. din lb. engl.).

Cînd s-au așezat la masă, Nina spuse într-o doară în polonă :

— Mare minune, bănuielile tale se adeveresc. Poate că ești vreun prooroc. Chiar astăzi a sosit căpitanul Korsak. Mi-a telefonat și l-am invitat la cină. Am sunat și la tine, cu toate că nu credeam că vei accepta să joci rolul unei cucernice. Cum nu te-am găsit, am cerut ajutor lui mister Howe.

Spunînd aceste cuvinte, Nina îi întinse englezului salatiera și începu să vorbească englezește. Kolski nu se putea împotrivi impresiei că această femeie repeta cuvînt cu cuvînt același lucru acestui imbecil palid, folosindu-se în mod ordinar de faptul că ei doi nu se pot înțelege.

Chiar dacă ar fi fost așa, doamna Nina nu s-a putut bucura multă vreme de această distracție, fiindcă sosi Korsak, care vorbea excelent atît engleza cît și polona. Bănuielile lui Kolski în privința hotelului păreau să se confirme, căci Korsak a venit în același costum sport, în care fusese dimineața în piața Napoleon. Își ceru scuze pentru înfățișare și întrecîndu-se cu Nina la glume, mînca cu o poftă de lup. Părea să fie într-o dispoziție excelentă, dar după un timp Kolski îl surprinse pe căpitan privindu-l pe englez cu o evidentă nemulțumire. I se adresa foarte rar, răspundea scurt și sec la întrebări, luînd o înfățișare rezervată. La un moment dat, cînd mister Howe era angajat într-o discuție cu Nina, căpitanul mormăi către Kolski, care ședea alături :

— De unde a mai apărut și stîrpitura asta englezească ?

Kolski ridică ușor din umeri.

— Habar n-am. Îl văd pentru întîia oară.

Doamna Nina, mereu pe față, îi auzi totuși și le explică :

— Mister Howe vizitează Polonia. E un tînăr foarte simpatic, deși poate că trădează un ușor manierism.

Korsak își încruntă sprîncenele.

— Da, e cam mult manierism în nonșalanța cu care se gudură pe lîngă dumneavoastră.

— Ah, ce expresie, căpitane.

Și adăugă în engleză :

— Căpitanul găseşte că e multă nonşalanţă în cochetăria dumitale.

— Este adevărat, recunoscu englezul. Nonşalanţa e masca mea. Dacă aş încerca să împing cochetăria pînă la nivelul admiraţiei pe care o nutresc pentru dumneavoastră, aş deveni ridicol în societate din cauza excesului de zel şi de servilism.

Kolski nu înţelesese nimic. De fapt nici nu-şi închipuia că în cuvintele englezului s-ar ascunde vreo revelaţie, dar felul în care acest tînăr o privea pe Nina putea trezi serioase temeri. Un om are dreptul să privească o femeie în felul acesta numai dacă îi uneşte cele mai strînse legături, lipsite de orice reticenţe.

Cafeaua a fost servită în hol. Aici căpitanul nu-şi mai ascundea antipatia faţă de englez. Chiar şi faţă de Nina devenise glacial şi impertinent de politicos. Discuta numai cu Kolski, discuta foarte prietenos, de parcă în acest fel ar fi vrut să sublinieze diferenţa pe care o face între el şi ceilalţi. Kolski era plăcut surprins şi începuse şi el să-i privească tot mai insistent pe mister Howe.

În jurul orei unsprezece, Korsak se ridică trădînd evident intenţia de a-şi lua rămas bun de la gazdă. Capul ridicat şi întreaga înfăţişare păreau să exprime mîndria lui jignită.

— Mai rămîi, spuse Nina pe un ton neobişnuit de cald şi de moale. Trenul dumitale pleacă abia la ora douăsprezece şi treizeci de minute.

— Vă mulţumesc mult, doamnă, dar aş vrea să mă mai întîlnesc cu cineva. Am unele treburi de rezolvat.

— Rămîi, te rog, repetă cu un asemenea accent şi cu o asemenea privire, încît lui Kolski i se urcă sîngele în obraji, iar englezul, demonstrativ, luă o revistă de pe măsuţa de alături şi începu să o răsfoiască.

După o lungă tăcere, căpitanul spuse :

— Dacă dumneavoastră insistaţi...

Cedă. Se aşeză şi apelînd la un umor artificial, adăugă:

— Dar cer drept recompensă o ceaşcă cu cafea.

— O primeşti numaidecît, spuse şi se ridică pentru a-i umple ceaşca.

În Kolski totul se revolta. Dacă nu s-a ridicat imediat, a făcut-o numai pentru a nu deveni ridicol. Acum însă

avea totul gîndit, tot scenariul ieşirii sale. Prin urmare : se uită întîi la ceas, spune „vă invidiez că obligaţiile nu vă silesc să părăsiţi o societate atît de plăcută, eu din păcate trebuie să fiu la spital. Aceasta e soarta medicului", pe urmă se ridică şi îşi ia rămas bun.

Reuşi să-şi ducă la îndeplinire numai primul punct al programului, fiindcă atunci cînd scoase ceasul, doamna Nina i se adresă cu un zîmbet fermecător :

— Ah, dragă doctore. Am uitat complet. Soţul meu a trimis astăzi nişte hîrtii referitoare la spital şi m-a rugat să ţi le dau dumitale. Se pare că sînt pe birou în cabinet. Într-un plic albastru. Le găseşti ?

Scos din program, Kolski îşi drese glasul şi se ridică.

— Cred că le găsesc.

Cînd dispăru în spatele uşii salonului, dincolo de care era cabinetul, doamna Nina ceru scuze celorlalţi domni în limba engleză :

— Nu sînt sigură că le găseşte. Mi se pare că le-am ascuns în sertar. Mă iertaţi. O clipă.

Străbătu repede salonul. În cabinet îl găsi pe Kolski căutînd zadarnic pe birou plicul albastru.

Nina întinse mîinile spre el într-un gest de implorare şi de oboseală.

— Nu pleca. Nu mă lăsa singură cu ei. Sînt amîndoi îndrăgostiţi de mine şi sînt gata să provoace vreun scandal.

Kolski o privi cu asprime.

— Ei de tine şi tu de ei, deşi la drept vorbind nu-e greu să pricep de cine eşti îndrăgostită.

— Nu ştii de cine ?... întrebă clipind din pleoape.

Înainte de a reuşi să facă un pas înapoi, Nina îl cuprinse cu braţele pe după gît şi îl acoperi cu sărutări.

— Iată de cine... Iată de cine... Iată de cine... repeta în şoapte fierbinţi. Am vrut să te pedepsesc pentru suspiciunile tale monstruoase şi să nu te caut o săptămînă. Mîine... mîine vin la tine, la ora obişnuită... Iar acum, te rog, mergi la ei şi ocupă-te puţin de ei. Doar nu pot accepta ca în casa mea, în casa soţului meu să se ajungă la nu ştiu ce scandal. Asta m-ar compromite. Înţelegi, nu ? Cred că am dreptul să te rog să mă ajuţi. Ţine minte că tu eşti singurul om pe care pot să-l rog să mă ajute. Nu mă refuzi, nu-i aşa ? Du-te, du-te la ei...

Cînd văzu că el ezită, adăugă :

— Trebuie să mă rujez, să-mi aranjez părul după sărutările acestea. Şi să-mi revin. Cred că sînt roşie în obraji.

Trecînd prin salonul întunecos, Kolski îşi spunea :

— Ori e diavolul abilităţii şi al desfrîului, ori este urmărită de un concurs de împrejurări defavorabile.

În pofida aşteptărilor, în hol îi găsi pe cei doi bărbaţi angajaţi într-un schimb liniştit şi domol de opinii. Se vede că politeţea învinsese antipatia reciprocă.

— Dacă ei ar şti, se gîndea Kolski, că obiectul disputei lor îmi aparţine mie...

Nici nu-şi sfîrşi gîndul că Nina se şi întoarse. A început o discuţie destul de vie în limba engleză, la care Kolski, firește, nu participa.

La un moment dat Nina privi ceasul şi spuse :

— Ei, acum nu vă mai reţin. Mister Howe are maşină şi este atît de amabil încît să vă conducă.

— Îmi pare rău dar nu pot profita de această amabilitate, răspunse zîmbind căpitanul. Prefer să merg pe jos. Mai am peste o oră pînă la plecarea trenului, iar noaptea este atît de frumoasă.

Şi-au luat rămas bun de la Nina şi au ieşit împreună. În faţa vilei stătea într-adevăr maşina englezului, care se despărţi de ei în grabă. Korsak şi Kolski au ieşit în strada Wiejska şi trecînd prin Piaţa celor Trei Cruci s-au îndreptat spre Bracka. Mergeau în tăcere. Deodată căpitanul se opri şi apucîndu-l pe Kolski de braţ spuse printre dinţi :

— Dacă n-ar trebui să mă prezint mîine la regiment, dacă nu i-aş fi dat comandantului cuvîntul de onoare că mă prezint, crede-mă că l-aş bate cu cravaşa peste bot pe acest gigolo, pe acest ţînc pervers !...

Lăsă braţul lui Kolski şi mai făcură cîţiva paşi.

— Dumneata... dumneata crezi, căpitane, că mister Howe e... amantul doamnei Dobraniecka ?

Căpitanul pufni în rîs.

— Ei, ştii că ai haz ! Dacă cred ? ! Doar e limpede ! E amanta lui şi se mai şi teme de el !

— Ce te face să crezi că se teme ? întrebă cu vocea frîntă Kolski.

— Cum ce ? Doar e clar de tot. Trebuia să luăm astăzi cina în doi. Între timp a venit stîrpitura asta de imbecil,

iar ea nu a avut curajul să-l expedieze. De ce ? Pentru că se teme de el. Ori se teme să nu-l piardă. Tipii ăştia internaţionali, blazaţi, ştiu fel de fel de lucruri, dragă domnule.

Şi adăugă după o pauză :

— Porcii !

Străzile erau aproape pustii. Fuseseră stinse şi o parte din lămpi. După o zi călduroasă, adierile răcoroase erau foarte plăcute. Kolski însă aproape că nu observase acest lucru.

— Bineînţeles, reluă căpitanul, în ultima clipă a trebuit să te invite şi pe dumneata ca să salveze situaţia faţă de mine.

— Faţă de dumneata ? întrebă Kolski. Asta ar însemna că e şi amanta dumitale.

Căpitanul îl privi ca pe un nebun.

— Ah, dar de unde. Nici vorbă, protestă indispus. O iubesc fără nici o speranţă.

La sfîrşit fornăi într-un fel ciudat şi tăcu.

Se apropiau de Marszatkowska şi căpitanul se opri, îl împunse pe Kolski cu degetul arătător în braţul stîng şi-l întrebă :

— Te-ai gîndit vreodată la această ciudată enigmă psihologică ? Să zicem că ai o legătură amoroasă cu o femeie căsătorită. O legătură şi atît. Un lucru obişnuit. Ştii foarte bine că mai des sau mai rar ea trebuie să-i ofere şi soţului farmecele sale. Îl întîlneşti pe soţul acesta, fir-ar să fie, în fiecare zi şi de fapt îl şi simpatizezi. Cît de diferit arată lucrurile dacă aceeaşi femeie căsătorită are de-a face nu numai cu soţul, ci şi cu un alt individ ! Atunci ţi se întorc maţele pe dos ! L-ai sfîşia în bucăţele pe mascul ! Ce naiba poate să însemne asta ? Care-i deosebirea ?...

Kolski scutură din cap.

— Nu ştiu. Nu mă pricep la asta.

— Exact. Filozofii scriu fel de fel de lucruri despre nişte critici ale raţiunii pure şi despre alte bazaconii, care nu dau nimănui nimic, în loc să se ocupe de aspectele concrete ale vieţii. Ei, da. Nu-ţi fie teamă. Peste patru săptămîni manevrele iau sfîrşit şi nu i-aş dori acestui pui de căţea să-l mai găsesc la Varşovia. Dumneata însă eşti un băiat a-ntîia !

Pe cuvînt ! După ce mă întorc la Varşovia trebuie să ne întîlnim mai des. Joci bridge ?

— Foarte slab.

— O să mai înveţi. Iar acum, la revedere, că pierd trenul. Salut.

Kolski se întoarse şi porni spre casă. Avea senzaţia că se scufundă într-o mocirlă. Dar, mare minune, greutatea acuzaţiilor lui nu se îndreptau împotriva Ninei. Ea i se părea o fiinţă atît de măruntă şi de plată, încît nu i se putea pretinde o răspundere normală, omenească, pentru faptele săvîrşite. Şi nici nu putea fi pedepsită. Pedepsirea ei ar fi fost tot atît de absurdă ca de pildă pedepsirea unui cîine sau a unei pisici pentru că a mîncat o bucată de carne lăsată fără pază.

— Un animal. Un animal isteţ şi abil cu instincte primitive.

Dar în primul rînd simţea o oboseală, cea mai grea dintre toate, o oboseală morală, vecină cu apatia. Şi repulsie faţă de el însuşi. Cum a putut ajunge într-o astfel de situaţie ? ! O credea pe această femeie. Dar e vina lui, fiindcă a vrut să o creadă. E numai vina lui. Ei nu-i reproşa nimic, numai lui. În aceasta consta cea mai dureroasă învăţătură pentru viitor : nu trebuie să ne apropiem niciodată de o femeie, a cărei etică poate fi pusă măcar pentru o clipă sub semnul întrebării.

În aceeaşi noapte îi scrise Lucici :

„Mi se pare că poţi trece prin mocirlă şi să ieşi din ea mai curat şi mai bun decît ai fost înainte. Nu eşti de aceeaşi părere ? Abia acum înţeleg parabola fiului risipitor şi de ce în subconştient admit mai degrabă sfinţenia Mariei Magdalena decît a Teresei. Cită nevoie am de odihnă, şi fizică şi sufletească. Cît îmi lipsesc discuţiile cu dumneata. Le înlocuiesc scriindu-ţi sau citindu-ţi scrisorile, scrisorile dumitale dragi şi bune, cu fotografia dumitale în faţă, din care mă privesc aceiaşi ochi, cunoscuţi, cei mai frumoşi ochi din lume..."

Într-adevăr, redactarea scrisorii acţiona ca un calmant asupra nervilor lui, iar cînd adormi era complet liniştit. Tot ce trăise cu o zi înainte şi în lunile precedente i se părea acum nespus de îndepărtat, o întîmplare puţin interesantă,

povestită de un străin și asta foarte demult. Acum se simțea la o sută de mile depărtare.

Într-atît o șterse din gîndurile sale pe Nina, împreună cu lucrurile legate de ea, încît nici nu i-a trecut prin minte să-i aducă la cunoștință. Așa că la ora cînd a auzit soneria, uitase complet că ar putea fi Nina. Cînd a văzut-o, nu și-a putut ascunde uimirea, pe care ea o luase drept altceva și se prefăcuse că nu observă nimic.

Îi întinse mîna cu o mișcare de om epuizat.

— Ah, îți mulțumesc foarte mult pentru ziua de ieri. Nici nu-ți poți închipui ce calvar a fost pentru mine. Încă nu-mi pot reveni după coșmarul acela.

Intră în cameră și se lăsă moale pe canapea. Îmbrăcată într-o rochiță albă fără mîneci, cu un decolteu discret, arăta ca o fetiță : naivă, capricioasă și proaspătă. Era aproape nemachiată, sau o făcea cu atîta pricepere încît bronzul, umbrele albastre de sub ochi, sprîncenele, genele și buzele păreau să aibă culoare naturală.

Kolski se uita la înfățișarea ei și nu-i venea să creadă. Pur și simplu în imaginația lui nu se asocia cu totalitatea informațiilor pe care le obținuse ieri despre ea.

— Iubitule, poți să-mi oferi o țigară ? îl întrebă sesizînd ceva neobișnuit în comportarea lui. Voia să cîștige timp ca să se orienteze în dispoziția lui Kolski și să adopte cea mai potrivită tactică. El însă îi întinse în tăcere pachetul cu țigări, chibritul și, așezîndu-se în fața ei, nu spuse nici un cuvînt.

— Spune-mi, Janek, cum s-a sfîrșit ieri. Sper că nu s-a ajuns la nici un scandal între cei doi nebuni.

— Nu, nu s-a ajuns.

— Asta numai datorită ție. Nu poți să-ți închipui cît îți sînt de recunoscătoare. Întotdeauna se poate baza omul pe chibzuința și tactul tău. Ești un adevărat bărbat.

Se lăsă din nou tăcerea, apoi Kolski spuse calm :

— Ascultă, Nina. Vreau să discut cu tine serios și sincer.

— S-a întîmplat ceva ? Și luă o înfățișare uimită.

Kolski scutură din cap.

— Nu acum. S-a întîmplat mereu. Numai că eu nu vedeam. Mi-am dat seama așa dintr-o dată.

Pe chipul ei se întipări suferința.

— Ah, Janek. Presimt că vrei să mă necăjeşti, răspunse rugător.

— Mi-am dat seama dintr-o dată, continuă Kolski. Te-am cunoscut. Nu am să te plictisesc cu cazanii, nici cu lecţii moralizatoare. În primul rînd pentru că nu simt nici o vocaţie pentru aşa ceva, iar în al doilea rînd pentru că ar fi zadarnice. Eşti un om matur, înţelegi viaţa, ştii foarte bine ce vrei, procedezi aşa cum îţi place. Ai propriul tău program de viaţă.

Nina se ridică şi se apropie de el de parcă ar fi intenţionat să i se aşeze pe genunchi, dar Kolski spuse apăsat :

— Te rog. Ascultă-mă pînă la sfîrşit.

— Dar... dar nu putem amîna... după ?

Kolski zîmbi discret.

— Nu, Nina. Şi eu sînt un om matur, şi eu am o cale pe care o urmez, am concepţiile mele, felul meu de viaţă. Într-un cuvînt : personalitate. Îţi mărturisesc că nu pot înţelege ce te-a determinat să te ocupi de persoana mea. Posibil că n-o să fiu interesant pentru nici o femeie. Pentru tine însă în nici un caz nu posed acele valori sau lipsa de valori pe care le cauţi la un bărbat.

— Vrei s-o rupi cu mine ? întrebă.

— Nu s-o rup. De ce foloseşti asemenea cuvinte ? Pur şi simplu să ne despărţim. Pentru un timp scurt ne-a unit capriciul destinului sau capriciul tău, pe care eu nu-l înţeleg, dar această legătură a fost de la început o absurditate. Nu-ţi fac reproşuri că în afară de mine ai mai avut şi alţi iubiţi. E treaba conştiinţei tale. Nu am de gînd să te judec, fiindcă şi eu sînt vinovat. Ar fi ridicol dacă furîndu-i pe la spate soţului tău sentimentele şi alintările, pe care i le datorezi lui, te-aş condamna din anvon numai pentru că aş fi vrut să-mi rezerv monopolul asupra acestui furt. Îţi propun cinstit şi raţional : să ne despărţim. Să ne despărţim nu ca o pereche de prieteni buni, ci ca nişte oameni care au săvîrşit o eroare şi, fără resentimente, pornesc în direcţii opuse.

— Nu intenţionez să mă apăr, spuse Nina. Şi nici să mă justific. Vreau doar să-ţi atrag atenţia asupra unui lucru. Asupra unui lucru pe care tu nu-l sesizezi. Ţie ţi se pare că eşti mărinimos, dar nu ţii seama de ce simt eu. Tu spui : să ne despărţim. Fiindcă pe tine nu te costă ni-

mic. Dar nu ţi-a trecut prin minte că pentru mine poate să fie o dramă ?

Kolski îşi ridică mirat sprîncenele.

— O dramă ? Poate o farsă ? O farsă din multe altele.

Nina se prefăcu că nu aude şi continuă :

— Ţi se pare că evitînd lecţiile moralizatoare şi stigmatizările eşti loial faţă de mine. Dar nu vezi că mă jigneşti dureros. Dacă ai nutri pentru mine măcar un dram de iubire, nu ai spune : să ne despărţim pentru că eşti altfel decît doresc eu. Ai spune : fii altfel, schimbă-te, vreau să te ştiu aşa cum te iubesc... Cred că procedezi greşit. Te ajut. Vei găsi în mine sprijin moral. Vei găsi o mînă prietenească.

Kolski scutură din cap.

— Nu, Nina. Acestea sînt cuvinte goale. Eu nu vreau să mă despart de tine pentru că am aflat de alţi iubiţi ai tăi, ci pentru că... mi-am dat seama cît de josnic e rolul de amant al unei femei căsătorite, cît de greu e să stabileşti graniţa între ceea ce tu numeşti iubire, iar soţul tău numi-o mîrşăvie.

Nina rîse ironic.

— Dragul meu, prea uşor vrei să-ţi asiguri asupra mea o superioritate etică.

Pînă acum Kolski se ferise să-i spună ceva ce ar fi putut-o jigni. De data aceasta ripostă :

— Pentru că nici nu necesită mari eforturi.

— Eşti foarte amabil.

Tăcură amîndoi. Nina fuma în tăcere. Kolski se juca cu cheile pe care le ţinea în mînă.

— Nu procedezi ca un bărbat, spuse în cele din urmă Nina.

Kolski ridică din umeri.

— Dar cum ar proceda un bărbat ?

— Mi-ar cere s-o rup cu ceilalţi.

Kolski negă cu o mişcare a capului.

— Nu mă înţelegi deloc.

— Dar vreau să te înţeleg.

— În primul rînd nu cred că ai reuşit să-ţi schimbi modul de viaţă actual. Modul de viaţă nu e un lucru întîmplător. Este consecinţa directă a naturii omului respectiv. Dar nu despre asta e vorba. Chiar dacă aş avea cer-

titudinea că îl părăseşti pe Korsak, pe englezul acela şi pe alţii care nu-i cunosc, nici aşa nu aş mai putea fi cu tine. Nu vreau să te jignesc cîtuşi de puţin. Dimpotrivă, îţi recunosc multe calităţi. Eşti inteligentă, eşti elegantă şi frumoasă Ştiu bine că despărţindu-mă de tine nu-ţi fac nici un rău. Fiindcă nu ţii la mine.

Îl întrerupse :

— Aprecierea aceasta lasă-mi-o mie.

— Poate să fie vorba doar de orgoliul rănit, rănit de faptul că iniţiativa despărţirii a pornit de la mine. De aceea vreau să te liniştesc. Nu-mi arog nici un drept de a fi mulţumit de mine însumi. Nu văd în aceasta nici un avantaj. Dimpotrivă. Consider că în acest joc eu sînt cel care a pierdut, fiindcă tu rămîi aşa cum ai fost, cum eşti, eu însă sînt silit să-mi revizuiesc comportarea. Tu nu ai ce-ţi reproşa, eu în schimb... Dar să nu mai vorbim despre asta.

Nina îşi ridică privirile şi întrebă :

— Vreau să ştiu un singur lucru. Ai întîlnit altă femeie ?

În prima clipă Kolski nu înţelese ce vrea să spună :

— Nici vorbă, Nina ! O, Doamne, cît sîntem de departe unul de altul !

Nina se ridică şi începu să-şi pună încet mănuşile.

— Ei, ce să-i faci, spuse zîmbind. Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să vă spun rămas bun.

Îi întinse mîna, pe care Kolski o sărută în tăcere. Nina se îndrepta spre ieşire. În uşă se întoarse :

— În fond eşti un băiat bun.

Ieşi înainte de a reuşi el să spună ceva.

Din ziua aceea nu a mai văzut-o deloc. Trecuseră trei săptămîni. Într-o seară, tocmai îşi vizita pacienţii de la etajul al doilea, cînd veni în fugă un infirmier.

— Domnule doctor. Doamna profesor Dobraniecka e jos şi doreşte să vorbească cu dumneavoastră.

Îşi închipui imediat că se întîmplase ceva deosebit. Cînd a intrat însă în cabinetul directorului şi o zări pe Nina, s-a speriat. Era palidă, avea ochii adînc încercănaţi, mîinile îi tremurau.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă sincer neliniştit.

Vocea îi tremura :

— Soţul meu.. Cu soţul meu e foarte grav.

— Domnul profesor s-a întors ?...

— Nu. Am primit o scrisoare din Marienbad. Doctorul Hartman scrie că s-a constatat un neoplasm cerebral... Se pare că nu-i decît o problemă de luni sau chiar de săptămîni... E îngrozitor, îngrozitor...

Nu se prefăcea. Disperarea ei era sinceră. Asta era pentru Kolski o surpriză. Nina trebuie să fi ţinut la soţul ei. Poate că l-a şi iubit în felul ei. Avea lacrimi în ochi.

Kolski se aplecă spre ea.

— Nu vă pierdeţi speranţa, spuse cu tonul unui medic care-şi îmbărbătează pacientul. Asemenea diagnoze sînt uneori greşite. Şi apoi neoplasmele de acest tip se extirpează. Mă îndoiesc că la Marienbad ar exista specialişti serioşi în acest domeniu.

Nina îşi şterse lacrimile.

— Să dea Domnul... Jerzy vrea să se întoarcă la Varşovia, dar nici nu poate fi vorba să se întoarcă singur. În timpul călătoriei trebuie să aibă îngrijire corespunzătoare. Dumneata... ai putea merge cu mine ?

— Sigur că da, doamnă.

— Doctorul Hartman sugerează să-l luăm cît mai repede. Doamne, Doamne ! Tocmai această grabă mă îngrozeşte.

— Aveţi la dumneavoastră scrisoarea lui Hartman ?

Negă cu o mişcare a capului.

— Aş vrea să o citesc.

— În scrisoare nu există elemente concrete. Dar ţi-o pot trimite.

Kolski se gîndi o clipă şi spuse :

— Nu văd motivul pentru care am amîna plecarea. Trebuie doar să vorbesc cu Rancewicz. Cînd puteţi fi gata ?

— Ah, eu în orice clipă.

A doua zi dimineaţa, Kolski împreună cu Nina au plecat cu acceleratul la Marienbad.

Capitolul XIII

Nu există anotimp mai frumos decît toamna, decît toamna timpurie pe întinsele pămînturi bieloruse. Vîntul cald şi blînd poartă funigeii argintii pe deasupra cîmpului, a miriştilor şi ţelinilor. Pădurile stau tăcute, ascultînd maturitatea purpurie şi galbenă a frunzelor, în livezi merii şi perii despovăraţi de fructe îşi întind lenevos crengile înainte de a se cufunda în hibernare. În bătături, vrăbiile ţin sfaturi tumultuoase în paiele aurii. Şirurile de cocori trag linii negre pe albastrul palid al cerului. În şuri, îmblăciurile se învîrt în ritm de dans, grăunţele pietroase ţîşnesc din spicele stătute la soare, apoi vînturate şi curate, curg şuvoi în sacii pîntecoşi.

Ochiul gospodarului priveşte bucuros agoniseala. Spinarea lui poartă cu plăcere greutatea recoltei. Gemînd mai mult din obişnuinţă decît de efort, ţăranul urcă sacii în căruţă. Un munte întreg. Căluţul mic şi burtos are însă destulă putere să ducă, încet şi fără grabă, grăunţele la moară. Iar moara, acest monstru nesăţios, mîrîie blînd şi mestecă grăunţele tinere între dinţii săi uriaşi. Apa cade în şuvoaie pe zbaturile roţii şi iese dedesubt bolborosind înspumată. Zi şi noapte secara curge în gura morii, zi şi noapte şuvoiul de făină curge ridicînd nori albi cu miros de pîine.

Greu e înainte de seceriş pe pămînturile sărace. De aceea toamna devreme moara nu ştie ce-i odihna. Oamenii au dus dorul pîinii, al pîinii negre, al pîinii înmiresmate, pe care n-au mai gustat-o de astă-primăvară.

La drept vorbind, moara n-ar trebui oprită nici duminica. Bătrînul Prokop Mielnik avea însă principiile lui şi nu se abătea de la ele niciodată, cu toate că ştia că Gajer din Poddubna şi Szymoniuk din părţile Rakowului lucrează şi duminicile. Concurenţa-i concureţă, iar sărbătoarea — sărbătoare.

Aşa că la moara lui Prokop Mielnik, duminica rîşniţele amuţeau. El, îmbrăcat în bluză vişinie, de sărbătoare, încinsă cu şnur de mătase, se ducea să stea de vorbă cu Wilczur. Se aşezau amîndoi pe prispa dispensarului. Şi ceilalţi locatari ai morii se foloseau de ziua de odihnă. Zonia

şi Olga se duceau la Bierwinty sau în orăşel, Natalka o pornea furiş spre Nieskupa, unde o aştepta Saşa, un adorator de o vîrstă cu ea, Donka cu Wasyl se plimbau cu barca pe iaz. Acasă rămîneau numai bătrîna Agatka şi Witalis care sforăia sub plop. Jemiol, ca de obicei, îşi petrecea după-amiaza în cîrciuma lui Radoliszki. Lucia sacrifica aceste ore treburilor gospodăreşti. Scria scrisori cunoscuţilor, repara garderoba ei şi a lui Wilczur, bineînţeles, fără ştirea lui.

În acest timp cei doi discutau pe prispă. Wilczur se interesa de moară, de preţurile grînelor, de ce se mai aude prin împrejurimi. Iar el îi povestea lui Prokop întîmplările mai interesante de la dispensar. Dispensarul prospera. Ca de obicei, după seceriş, oamenii îşi aduceau aminte că suferă de diferite boli şi că pot scăpa de ele, numai să se ducă la profesor. Din donaţiile lor puteau fi acoperite cheltuielile dispensarului şi cele personale, fără economii prea mari ; dar şi fără sărăcie.

Cînd epuizau aceste teme, Prokop începea să vorbească despre planurile lui. Cel mai mult îl preocupa transcrierea morii şi a pămîntului pe numele lui Wasyl.

— Nu mai sînt tînăr, spunea. Cu toate că, slavă Domnului, de sănătate şi de putere nu mă plîng, moartea poate veni pe neaşteptate. De ce să las eu în urma mea lucrurile neaşezate ? Cît trăiesc toţi mă ascultă, dar dacă aş muri cine ştie dacă între Wasyl şi Olga şi Zonia nu ar intra zîzania. Ferească sfîntul să mai ajungă şi prin tribunale şi să risipească toată agoniseala mea de o viaţă. Atunci m-am gîndit să fac aşa : trec totul pe numele lui Wasyl cît sînt încă în viaţă. Flăcăul e cinstit, n-o să-şi nedreptăţească el sora şi cumnata, şi în felul acesta averea rămîne întreagă, nu se risipeşte.

— Şi cînd te gîndeşti s-o faci ? întrebă Wilczur.

— Păi mă gîndesc ca să facem nunta după Bobotează şi pe urmă mă duc cu el la judeţ şi-i transcriu. Tu mă sfătuieşti s-o fac ori nu ?

— Sigur că trebuie s-o faci, răspunse Wilczur. Dar ia spune-mi tu mie, eşti mulţumit de viitoarea noră ?

— Cum să nu fiu mulţumit ? ! Fata parcă-i de aur, harnică, veselă, şi înainte de toate, acum e sănătoasă. N-o să aducă pe lume nişte sfrijiţi. Ca să-ţi spun drept, eu cu

gîndul ăsta am şi adus-o de la oraş. La început chiar eram necăjit că între ea şi Wasyl nu se vedeá nici o apropiere. Cînd un bărbat şi o femeie trăiesc alături trebuie să se iveascâ şi apropierea. Ei, şi s-a ivit. S-a lăsat tăcerea. Împrejur era linişte, numai dinspre moară se auzea susurul monoton al apei şi trosnetul unei gaiţe care se aşezase într-un mesteacăn de pe marginea drumului.

— E, dar cu tine cum o să fie ? întrebă Prokop.

— Cu mine ? se trezi Wilczur din meditaţie.

— Păi cum. Tu nu te supăra pe mine că te descos, dar mă tot uit şi mă mir.

— Adică cum ? Ce te miră ?

— Păi trăieşti sub acelaşi acoperiş cu fata asta. Toţi văd că vă aveţi bine unul cu celălalt. Dacă ar fi vorba de altcineva, şi nu de tine, oamenii v-ar vorbi de rău. Aşa însă, ferească sfîntul, nimeni nu se gîndeşte la ceva rău. Doar crezi tu că numai o dată m-au întrebat oamenii : cînd se însoară profesorul nostru ?... Eu le răspund : Dumnezeu ştie. De unde să ştiu eu ? Dar ei îmi zic : întreabă-l... eu le răspund : întrebaţi-l voi. Ce, sînteţi muţi ?... Dar se vede că n-au curaj.

Wilczur lăsă capul în jos.

— Nici eu nu ştiu... Nici eu nu ştiu cum să fac.

Şi nici nu ştia. Ce-i drept, acum o săptămînă era hotărît să se însoare cu Lucia, dar tocmai atunci s-a întîmplat ceva care i-a dat mult de gîndit, şi chiar dacă nu i-a anulat planurile de căsătorie, i le-a zdruncinat foarte puternic.

S-a întîmplat aşa :

De mai multă vreme se trata aici un băiat de zece ani, fiul unui olar din Bierwinty, care căzuse dintr-un măr şi suferise serioase contuzii interne. Era cel mai tînăr pacient din dispensar şi răsfăţatul tuturor. Pînă şi Jemiol stătea ore-n şir lîngă patul lui şi-i spunea cele mai năstrunice poveşti. Donka îi aducea felurite bunătăţi, Lucia îi cususe o îmbrăcăminte frumoasă, iar Wilczur îl vizita mult mai des decît o impunea starea sănătăţii lui. Micuţul Piotruś se însănătoşea treptat. Întîi i s-a permis să coboare din pat numai cîteva ore pe zi, pe urmă stătea în pat numai noaptea. Nimeni nu se grăbea să-l trimită acasă. Acasă însă era nevoie de el. Surioara lui mai mică nu se putea descurca cu cîrdul de gîşte şi într-o zi tatăl lui Pio-

truș a venit după el. Știrea aceasta tristă a adus-o Lucia. L-a adus și pe băiat să-și ia rămas bun de la profesor.

— Piotruș, mulțumește-i domnului profesor că te-a vindecat, între timp eu îți împachetez lucrurile, spuse Lucia și ieși în tindă.

Băiețelul ridică mînuțele de parcă ar fi vrut să-l îmbrățișeze pe profesor. Mișcat, Wilczur s-a aplecat și l-a ridicat ca să-l sărute.

— Dar ce greu ești, spuse gîfîind și lăsîndu-l pe dușumea.

O clipă mai tîrziu intră Lucia, iar în urma ei, tatăl lui Piotruș se opri în prag. Țăranul începu să le mulțumească și să-și ceară iertare pentru necazurile pe care cu siguranță le-a făcut fiul lui.

— Nu ne-a făcut nici un necaz, spuse veselă Lucia. E cel mai cuminte băiețel pe care l-am văzut în viața mea.

Și deodată îl ridică pe Piotruș de la pămînt, îl strînse în brațe și porni cu el prin încăpere.

Lucia nici nu-și dădea seama ce impresie face asupra lui Wilczur. Profesorul își mușca buzele și se uita cu tristețe cu cită ușurință dansa ea prin încăpere cu băiețelul în brațe, cu același băiețel pe care el abia reușise să-l ridice de la pămînt. Pînă acum nici o întîmplare nu evidențiase mai grăitor diferența de vîrstă și de putere dintre ei.

Lucia nu sesizase și nici nu bănuise cît de dureros a fost lovit Wilczur în speranțele lui. Nici mai tîrziu nu-și putea explica răceala lui neîntemeiată față de ea și tristețea care începuse să-l roadă. În zadar căuta în memorie vreun cuvînt nechibzuit, vreo faptă care ar fi putut să-l jignească. Se temea să-l întrebe deschis, fiindcă știa că nu-i va răspunde, adîncind în felul acesta răceala care începuse să se strecoare iar între ei.

Wilczur simțea și mai puternic decît Lucia această fisură. Vedea cum aleargă pe scări, cum așterne paturile bolnavilor fără nici un ajutor, cum îi ridica și-i mută dintr-un loc în altul. Vedea că după o zi grea de muncă făcea plimbări lungi și cu toate că apa în iazuri era rece, se scălda în fiecare zi, înotînd repede și cu abilitate, că, într-un cuvînt, era tînără, foarte tînără, într-atît de tînără încît, în comparație cu ea el trebuia să se socotească bă-

trîn. Așa că acum, auzind întrebarea lui Prokop Mielnik, răspunse :

— Nu știu. Nici eu nu știu.

Prokop ridică din umeri.

— Dar ce-i de știut aici ? Ea vrea ?

Wilczur mormăi :

— Vrea, pentru că nu are încă experiență.

— Ei, dacă vrea, însoară-te. Ce treabă-i asta ca bărbatul să trăiască fără femeie ?

— Dar gîndește-te, Prokop, la diferența de vîrstă. Ea e tînără și frumoasă, iar eu sînt aproape un moș. Ea are viitorul înainte. De ce să-i leg eu viața ? !

Prokop se enervă :

— Ei, oi fi tu om înțelept, dar vorbești prostii. Mie nu-mi vine să rîd cînd un nerod spune prostii, dar cînd un om cu minte spune prostii, mă umflă rîsul. Ce moș ești tu ? Dacă tu ești moș, atunci eu ce sînt ? Eu sînt mult mai bătrîn decît tine. Și dacă, ferească Dumnezeu, moare Agata, mă însor iar.

— Vezi, tu Prokope, la voi e altceva. Voi vă luați neveste ca să aveți femeie în casă. Noi însă din dragoste, din iubire.

— Și nu-i bine, răspunse Prokop. Trebuie și pentru una și pentru alta. Tu crezi că puțini oameni în vîrstă se însoară cu femei tinere ? Ei, numai prin părțile noastre ți-aș socoti vreo treizeci. Și încă ceva : ce-ți lipsește ție ? Oricare te-ar vrea. Tu zici că-i legi viața. Una din două : ori o să fii sănătos și o să trăiești mult, și atunci n-o să aibă de ce se plînge, ori rămîne văduvă și o să fie liberă. E limpede, nu ? !

După convorbirea cu Prokop, Wilczur ezită din nou în privința convingerii sale de a renunța la căsătorie. Într-adevăr, nu-i lega Luciei viața. Doar e o femeie matură, știe ce vrea. Nu poți folosi aceeași măsură pentru toți oamenii. Poate că pentru ea ar fi o fericire, o adevărată fericire ce-i poate el oferi. O viață liniștită, așezată, o prietenie senină, o apropiere sinceră, și apoi nici nu era la sfîrșitul carierei sale de bărbat.

După masă, cînd se pregătea să meargă, ca de obicei, cu Lucia la cimitirul din Radoliszki, se hotărî să discute cu

ea deschis şi sincer toate aceste lucruri şi abia pe urmă să ia o hotărîre.

În ziua aceea Lucia era cam abătută. Tocmai îi răspunsese lui Kolski la o scrisoare lungă şi plină de amărăciune. I se părea că doctorul Kolski intrase în nişte afaceri neplăcute, că este deprimat din cauza unor lucruri despre care nu voia sau nu putea scrie. Era convinsă că dacă i-ar fi mărturisit totul sincer, ar fi putut să-i ofere un sfat sau un ajutor. Nu se îndoia nici de faptul că în cazul unui contact nemijlocit, Kolski nu ar avea secrete faţă de ea. Din scrisori însă nu reuşea să fie întru totul sincer. Bănuia că în mijlocul grijilor şi necazurilor lui era o femeie. Era sigură de asta ca şi de faptul că femeia aceea nu merita dragostea lui şi că nu reprezintă decît o aventură în viaţa lui. Cu toate acestea, Lucia simţea ceva, ceea ce nu putea numi gelozie, dar care o afecta totuşi. O oarecare satisfacţie îi producea faptul că în încercarea lui de a o uita, Kolski nu găsise nimic demn, că dimpotrivă, ea, Lucia, cîştigase în confruntarea cu cealaltă.

— Nu eşti în cea mai bună dispoziţie, observă Wilczur în timp ce mergeau pe cărarea ce şerpuia pe malul iazului. Ai avut vreo neplăcere ?

— Ah, nu, negă ea. Mă cam nelinişteşte Kolski. Am primit o scrisoare de la el şi cu toate că nu scrie explicit, îmi dau seama că are nişte necazuri serioase.

— La spital ?

— Nu. Sînt necazuri de natură morală. Am impresia că-i vorba de o aventură sau că s-a logodit cu o persoană care-i dă multă bătaie de cap.

— Kolski nu mi se pare un om care să se lase uşor influenţat de dramele sentimentale. E un om foarte serios şi de caracter.

Şi-a adus aminte de ultima lor discuţie şi adăugă :

— Poate că singurul lui cusur e aprecierea pripită. Dar aci e şi vina tinereţii. Îşi răscumpără însă această vină prin curajul civic. E o mare calitate în vremurile noastre oportuniste. Cînd o să-i mai scrii, te rog să-i transmiţi salutări din partea mea.

Convorbirea lor a fost întreruptă de strigăte de pe iaz. Wasyl şi Donka strigau din barcă spre mal. Abia acum Wilczur şi Lucia îl zăriră pe Jemiol întins comod la umbra

tufişurilor. Lîngă el era o sticlă de votcă goală pe jumătate. Tinerii s-au apropiat şi au intrat în vorbă cu el. Arătînd spre Lucia şi spre Wilczur, care se îndepărtau, Donka întrebă :

— Pe dumneata nu te apucă gelozia, domnule Jemioł ?

— Gelozia ? De ce ?

— Păi, toţi au fetele lor, numai dumneata eşti singur.

— Draga mea broscuţă. Da. Sînt singur. Singur ca un deget în nas. Dar dacă îţi închipui că îi invidiez pe alţii, te înşeli amarnic.

Wasył rîse zgomotos.

— Pentru că dumneata nu eşti niciodată singur, domnule Jemioł. Eşti întotdeauna cu sticla lîngă dumneata.

— Tot norocul că sticla nu-i încă goală, dragul meu autohton, Romeo local. În caz contrar aş fi putut să ţi-o transmit pe calea aerului. Ai grijă să nu aterizeze pe organul tău olfactiv.

— He, he, nu poţi dumneata arunca pînă aici, rîse Wasył şi pentru orice eventualitate dădu de cîteva ori din vîsle spre a se mai îndepărta de mal.

— În ceea ce priveşte invidia, înţelege, microcefalule, că în această sticlă nu am o singură prietenă ci o turmă întreagă. Un harem. Înţelegi ? Un harem.

— Nu înţeleg, recunoscu sincer Wasył.

— Ptiu, dumneata spui numai porcării, se îmbufnă Donka.

— Eu le spun iar voi aveţi poftă să le faceţi. Şi ce sînteţi voi ? Un instrument involuntar al destinului care vă porunceşte să fiţi o funcţie populator-demografică. O întreprindere la domiciliu de sporire a populaţiei. O fabrică concesionată, înfiinţată în scopul producerii cîtorva exemplare de indigeni asemănători vouă. Trageţi unul la altul cu ochi languroşi, şi care-i urmarea ? O grămadă de scutece şi cîteva kilograme de carne, din care zi şi noapte se aud strigăte nearticulate. În zadar v-aş chema să meditaţi asupra acestei probleme. Şi-a pus vreunul dintre voi întrebarea răposatului Hamlet : *To be, or not to be* ?... A reflectat vreunul dintre voi în goana voastră oarbă pentru perpetuarea speciei, că în fond această specie este profund abjectă ? *Specia homo pseudo sapiens*

rusticanus * pricopsită adesea cu debilitate mintală şi cu bube-n cap. Şi vă întreb eu atunci : de ce naiba trebuie să continuaţi acest arbore genealogic al maimuţoilor de rînd, al fiinţelor antropoide ce populează bazinele Dźvinei şi Niemenului ?...

Tinerii rideau, cu toate că nu prea înţelegeau. Pentru ei pălăvrăgeala lui Jemioł era ceva nespus de amuzant. El însă mai trase o înghiţitură din sticlă şi sprijinindu-şi capul cu mîna, se întinse mai comod în iarba înaltă.

— Rîdeţi ca să vă dovediţi apartenenţa la specia umană. E singurul reflex organic de care sînteţi capabili, şi care îl deosebeşte pe om de animal.

Donka protestă :

— Ba nu-i adevărat. Şi animalele rîd. De pildă cîinele.

— Şi calul, adăugă Wasył. La Nieskupa, Parafimczuk are un cal care rîde ca omul.

— Să fie sănătos. N-are decît să rîdă, spuse Jemioł. Dacă aţi cunoaşte filozofia clasică, v-aş spune că excepţiile confirmă regula şi nu o infirmă. De fapt la un nivel superior rîsul încetează să mai fie o manifestare a umanului. Rămîne doar zîmbetul compătimirii şi al indiferenţei indulgente faţă de lumea deasupra căreia ar trebui agăţată inscripţia plasată de Dante deasupra porţii Infernului : *Lasciate ogni speranza !* **, ceea ce în polonă înseamnă : *ferfal di kacikes mit di gante pastroikies* ***. Aşa că nu mă plîngeţi pe mine că umblu prin lume fără povara pe care o reprezintă tovărăşia femelei. Dacă aş avea încredere în cineva, atunci în primul rînd în Weininger, care, după cum bine ştiţi, nu a spus prea multe lucruri plăcute despre femei.

— Atunci domnul acela a fost un om rău, îşi dădu cu părerea Donka.

— Ai ghicit, logodnico.

S-au ciondănit ei aşa vreme îndelungată, cînd dinspre moară se auziră ţipete. Trebuia să se întîmple ceva rău

---

* Prin natura lui omul fals înţelept este rustic (trad. din lb. lat.).

** Lăsaţi orice speranţă. (Trad. din lb. lat.).

*** Ducă-se raţele cu acareturi cu tot. (Amestec de idiş şi rusă.)

acolo, fiindcă ţipetele erau pline de spaimă. Wasyl zări primul cauza lor. Dinspre moară gonea un cîine mare, gonea pe cărarea de pe malurile iazurilor. Nu era greu de înţeles ce însemnau ţipetele acelea. Era un cîine străin, necunoscut prin împrejurimi. Îi curgeau balele din gură şi avea coada între picioare.

— Fugi, domnule Jemioł, strigă Wasyl. Ăsta-i un cîine turbat.

— Fugi ! ţipă înfricoşător Donka.

Era însă mai uşor să-i spună să fugă decît să-i spună încotro. De jur împrejur era cîmp deschis mai ales în direcţia în care gonea cîinele. Jemioł sări în picioare.

— De-aş avea măcar un băţ !

— Ţine ! strigă Wasyl şi aruncă o vîslă spre mal, dar distanţa era prea mare şi el nu ajunse.

Cîinele alerga repede. Lui Jemioł nu-i mai rămăsese prea mult timp de gîndire şi apucînd sticla de pe pajişte, sări în apă. Din păcate nu ştia să înoate şi cum iazul era adînc în locul acela, a trecut o bună bucată de vreme pînă a ieşit la suprafaţă. Între timp Wasyl se apropie cu barca şi cum zări capul lui Jemioł îl prinse de chică, pe urmă de guler şi îl trase în barcă.

— Fir-ar să fie ! blestemă Jemioł fornăind şi scuipînd apa. Ce treabă mai e şi asta ca în plină zi de duminică senină cîinii turbaţi să umble nestingheriţi şi să sileacă cetăţenii care trăiesc în *dolce fa* să se cufunde în lichidul acesta oribil. Pentru Dumnezeu, ai grijă, Wasyl ! Uite-o, uite-o acolo. Să n-o spargi cu vîsla.

Într-adevăr, la botul bărcii apăru sticla. Din fericire era astupată şi conţinutul ei a fost salvat. Dar nu pentru mult timp, fiindcă Jemioł îl turnă numaidecît în stomacul său.

De iaz se apropia alergînd şi suflînd din greu Witalis cu un drug mare în mînă, dar goana lui după cîine era tîrzie. Din povestirea lui Witalis aflară cum se petrecuseră lucrurile. Cîinele venise pe drum dinspre şosea. Nu arăta deloc a turbat. S-a învîrtit o vreme prin ogradă şi deodată a sărit la Zonia, care, din fericire, avea în mînă o găleată goală. A lovit cu ea bestia în cap şi aşa a scăpat. Atunci cîinele a sărit în lături spre Witalis, iar cînd doi cîini din partea locului s-au năpustit la el, i-a muşcat rău de tot.

— N-avem ce face, trebuie să-i omorîm, își încheie povestirea argatul.

— Mare păcat, spuse Donka întristată.

Au tras la mal și s-au dus să vadă cîinii mușcați.

În acest timp Wilczur și cu Lucia ieșiseră din cimitir și, ca de obicei, porniseră pe un drum mai ocolit, îndreptîndu-se spre casă, sau mai degrabă spre șosea, unde trebuiau să se despartă, fiindcă Lucia avea de gînd să treacă pe la o fetiță bolnavă din Radoliszki.

Discuția despre Kolski și despre Varșovia, pe urmă despre micuța pacientă îi încurcase planurile lui Wilczur. Nu s-a ivit nici o ocazie să înceapă să vorbească despre intențiile sale matrimoniale. Ce-i drept, profesorul nu se grăbea și în fond era mulțumit că mai poate amîna această discuție.

Mergeau pe drumul ce șerpuia printre mirişti. Pe marginea drumului creșteau însă tufișuri. La cotitură, sub un pîlc mai mare zăriră un cîine mare, roșcat, care stătea nemișcat și privea spre ei.

— Ce seter superb, spuse Lucia.

— Într-adevăr, recunoscu Wilczur. Trebuie să fi venit de curînd pe aici, fiindcă nu l-am mai văzut pînă acum.

Se abătu din drum și întinzînd mîna, spuse :

— Hai, vino aici, cățeluș, vino.

Nu reuși să-și tragă mîna la timp. Seterul, care părea atît de liniștit, cît ai clipi din ochi își înfipse dinții în mîna lui Wilczur, apoi se întoarse și porni în goană spre cimitir.

— O, Doamne, strigă Lucia. V-a mușcat. Doare rău ?

Wilczur zîmbi ca să-și ascundă durerea.

— Ah, nu. O nimica toată, minți.

În realitate simțea o durere pătrunzătoare în tot brațul. Se vede că dinții cîinelui atinseseră vreun nerv. Din rana aceea mică picurau stropi de sînge. Își scoase batista, își șterse mîna și spuse :

— Ce pretenții să ai de la animale, de vreme ce oamenii procedează la fel și răspund cu dinții la prietenie și la bunăvoință.

Lucia era îngrijorată.

— Să nu fie pe aci un strop de apă. În orice caz, cum ajungeți acasă vă rog să dezinfectați rana. Trebuie să-mi promiteți.

Wilczur rîse.

— Domnişoară Lucia, e o nimica toată. De altfel pot să-ţi promit că am s-o fac.

— Vă rog.

Au ajuns la şosea şi Wilczur o întrebă :

— Stai mult în oraşel ?

— Nu, spuse scuturînd din cap. Cel mult o jumătate de oră. Trebuie să-i schimb micuţei pansamentul. Asta-i tot.

Îşi zîmbiră şi se despărţiră. Wilczur porni spre dispensar, Lucia spre Radoliszki. Nu făcu însă nici cîteva sute de paşi că se şi întîlni cu cei doi poliţişti din Radoliszki. O cunoşteau demult şi o întîmpinară salutînd-o politicos. Le răspunse cu o înclinare a capului, iar unul dintre ei o întrebă :

— Nu aţi văzut pe aici un cîine mare roşcat ?

Lucia se opri.

— Ba da, l-am văzut. A luat-o spre cimitir. E cîinele dumitale ?

— Da de unde, domnişoară. E un cîine străin, turbat. A muşcat un cal în oraşel şi trei cîini. Îl căutăm ca să-l împuşcăm.

Lucia simţi că tot sîngele i se adună în inimă.

— Doamne Dumnezeule ! şopti.

Abia acum observă că poliţiştii aveau carabinele la ei.

— Prin urmare a luat-o spre cimitir ? întrebă al doilea poliţist. Mulţumim, domnişoară, şi respectele noastre.

Lucia îşi reveni. Întîi vru să alerge după Wilczur, să-l ajungă şi să-i comunice ştirea aceea cumplită, dar după o clipă de gîndire se hotărî să alerge cît mai repede la farmacie. Pe drum începu să o chinuie teama că într-o farmacie atît de mică nu o să găsească vaccinul lui Pasteur. Şi nu se înşelase.

— Domnişoară doctor, îi spuse farmacistul, singura soluţie e să-l duceţi pe profesor la oraş. Şi asta cît mai repede. Ştiţi şi dumneavoastră că în asemenea cazuri nu-i timp de pierdut.

Lucia se uită la ceas. Trenul de seară pleca din Ludwikowo peste o oră. Ca să ajungă la dispensar, apoi cu căruţa la gară, nici nu putea fi vorba. Trenul următor

pleca a doua zi la unu după amiază. Tocmai ieşea în stradă, cînd farmacistul o opri.

— Domnişoară, după cîte ştiu eu, domnul doctor Pawlicki şi-a comandat vaccin, fiindcă în ultimul timp au fost cîteva cazuri de turbare. Poate i-a mai rămas.

— Vă mulţumesc. Mulţumesc mult, strigă Lucia şi porni în fugă spre casa lui Pawlicki.

Nu l-a găsit acasă. Soţia lui Pawlicki a primit-o cu ostilitate evidentă. La început nici nu a vrut să-i spună unde e soţul.

— A plecat la un bolnav. Asta e tot ce ştiu.

— Cum aşa ? Şi nu ştiţi încotro ?

Ridică din umeri.

— Nu ştiu. Nu mă preocupă aceste lucruri.

— O, Doamne ! E vorba de viaţa unui om.

Doamna Pawlicka o măsură pe Lucia cu o privire glacială.

— După cîte ştiu, dumneavoastră sînteţi medic. În afară de dumneavoastră mai e acolo şi profesorul Wilczur. De ce mai e nevoie de soţul meu ?

— Soţul dumneavoastră, îi explică Lucia, are vaccin antirabic. Profesorul a fost muşcat de un cîine turbat.

— O ! făcu doamna Pawlika pe un ton care putea să însemne atît îngrijorare, cît şi interes pentru senzaţional.

— Doamnă, i se adresă Lucia. Soţul dumneavoastră are sigur vaccinul în cabinetul său. Sînt medic. Mă pricep la aşa ceva. Daţi-mi voie să caut în cabinetul soţului dumneavoastră.

— Să căutaţi în cabinetul lui ? se revoltă doamna Pawlicka. Se poate, domnişoară ? ! Mă scuzaţi, dar aşa ceva e de neconceput. Eu, cu toate că sînt soţia lui, nu aş îndrăzni să fac aşa ceva. Şi apoi soţul meu ţine totul încuiat.

— Şi atunci ce să fac ? Ce să fac ? Lucia îşi frîngea mîinile.

După o clipă de ezitare, doamna Pawlicka spuse :

— Aşteptaţi puţin, s-o întreb pe servitoare. Poate ştie ea unde s-a dus soţul.

Dispăru în spatele uşii. Fiecare minut de aşteptare i se părea Luciei o oră. Imaginaţia îi aducea în faţa ochilor cele mai cumplite imagini. Vaccinul va fi tardiv, profesorul

moare în cele mai groaznice, în cele mai sălbatice chinuri. În chinuri care fac din om un animal sălbatic. În chinuri, în care nu-i poţi aduce nici o alinare.

În cele din urmă doamna Pawlicka se întoarse.

— Soţul meu, spuse, s-a dus la moşia Kowalewo. La familia Jurkowski.

— La Kowalewo ?

— Da.

— Nu ştiţi cît e pînă acolo ?

— Din păcate, nu ştiu. Cred că puteţi uşor afla de la oamenii din tîrg.

— Mulţumesc, doamnă. Mulţumesc mult de tot.

Lucia ieşi în fugă. În orice caz trebuia să închirieze o trăsură. Cum aproape toţi locuitorii creştini din Radoliszki, se ocupau cu agricultura, credea că nu va fi nici o greutate să închirieze o căruţă care s-o ducă pînă la Kowalewo. Din păcate primul gospodar căruia i se adresă o dezamăgi. Ca de obicei, în zilele de sărbătoare, oamenii duceau caii la păşune destul de departe. A doua surpriză neplăcută era faptul că moşia Kowalewo era situată la aproape şase kilometri de Radoliszki. Drumul era nisipos şi putea fi străbătut cel mult la trap.

— E şi un drum mai scurt, îi explică ţăranul. Dar se poate merge numai pe jos. Şi-i foarte periculos. Nu-s mai mult de trei verste. Două pînă la Muchówka, pe urmă o verstă sau una şi jumătate prin mlaştini. Dacă aţi vrea, pot să-l trimit pe Staś al meu.

— Nu, nu, protestă Lucia.

— Dacă vă grăbiţi, puteţi împrumuta o bicicletă de la Wojdyłło. Ei au două. Ştiţi să mergeţi pe bicicletă ?

— Ştiu.

— Ei, atunci pînă la Muckówka puteţi merge cu bicicleta. Pe urmă trebuie să mergeţi pe jos prin luncă şi prin mlaştini. Nu puteţi merge nici cu bicicleta nici cu calul. Şi trebuie să aveţi grijă, fiindcă în fiecare an se îneacă cineva acolo. Uite, chiar luna trecută abia l-au scos pe Kulmaniuk. Îi rămăsese numai capul deasupra. Trebuie să aveţi grijă. Iarna, cînd e ger, se poate trece şi cu căruţa, dar acuma nu.

— Dar nu ai putea merge dumneata cu mine ? întrebă Lucia în grabă. Îţi plătesc.

Țăranul se scărpină în cap.

— E, nu-i vorba de plată, domnișoară doctor. Dar e zi de sărbătoare. E duminică. Nu se cade.

Îi mulțumi pentru informații și alergă la Wojdyłło. Aici nu întîmpină nici o greutate. Auzind despre ce e vorba, Wojdyłło aduse numaidecît bicicleta nurorii sale. Bătrînul curelar îi datora recunoștință lui Wilczur și era sincer îngrijorat de sănătatea lui.

— Și nu vă faceți griji cu bicicleta, domnișoară doctor. Puteți s-o lăsați la primarul Jagdziński din Muchówka. Se duce mîine noră-mea și-o ia.

Drumul pînă la Muchówka trecea printre niște pîlcuri de mestecăniș, iar după ploile de curînd rămăseseră bălțoace mari de apă tulbure. Nici nu făcuse o jumătate de kilometru și era toată stropită cu noroi. Drumul era greu și pentru că roțile se loveau de rădăcinile ieșite din pămînt iar Lucia nu mai mersese pe bicicletă din liceu. Și se dezobișnuise.

Muchówka, un sat mic, se întindea pe o măgură care o ferea de inundațiile destul de dese prin partea locului. Primăvara, cînd se topeau zăpezile, Liwinia, un pîrîiaș care străbătea mlaștinile, prefăcea lunca și crîngurile în adevărate lacuri. Acum apa ei era atît de mică, încît Lucia trecînd bicicleta prin vad, se udă numai pînă la glezne. Găsi fără nici o greutate casa primarului la care avea să lase bicicleta.

Cînd îi spuse că are de gînd să se ducă la Kowalewo prin mlaștini, primarul își exprimă uimirea :

— Cum așa ? Dumneavoastră vreți să treceți pe acolo ? E primejdios. Mai cu seamă acuma, cînd se întunecă.

— Trebuie, îi răspunse. Un cîine turbat l-a mușcat pe profesorul Wilczur. Doctorul Pawlicki e la Kowalewo și numai el are medicamentul care ne trebuie.

Țăranul își plesni palmele.

— Doamne ! Un cîine l-a mușcat pe profesorul Wilczur ? ! Pe profesorul Wilczur, pe vraciul acela ?

— Da, da.

— Pe cel care stă la Prokop Mielnik ?

— Pe el.

— O, Doamne ! Pe un așa om ! Atunci dumneavoastră sînteți doctorița care lucrează împreună cu el ?

— Eu sînt.

— Mare nenorocire. Sînt mulți ciini turbați acuma pe-aici. Mare nenorocire ! Cum să vă las să plecați pe un asemenea drum. Vă înecați numaidecît. Am trecut și eu pe acolo, dar cînd eram tînăr. Atunci cunoșteam locurile. În fiecare an sînt alte treceri. Înțelegeți, le acoperă apa... Astăzi nu m-aș încumeta.

Căzu pe gînduri, răsucindu-și barba, apoi strigă pe cineva din casă :

— Anuśka ! Aleargă repede după Antoni al lui Szuszkiewicz. Fuga ! Fuga că se întunecă.

Din tindă ieși în fugă o fetiță de vreo cincisprezece ani, sări cu îndemînare gardul și dispăru în tufișurile de lilieci. Așteptară vreo cincisprezece minute bune pînă cînd se întoarse pe același drum. Din uliță veni și Antoni Szuszkiewicz cel așteptat.

Era un flăcăiandru de vreo cincisprezece ani, cu o chică albă ca inul, destul de sfrijit și cam bleg.

Își scoase șapca în fața Luciei, bolborosi „Lăudat fie" și zîmbi privindu-și picioarele desculțe. Cu toate că era sărbătoare, nu avea pe el decît o cămașă zdrențuită și niște pantaloni din zgrebeni.

Primarul îi puse mîna pe umăr.

— Ascultă, Antoni. Tu cunoști trecerea prin mlaștini ?

— Cum să n-o cunosc.

— Treci pînă la Kowalewo ?

— Cum să nu trec ?

— O treci și pe domnișoara ?

— Cum să n-o trec ?

— Treceți pînă nu se înnoptează ?

— Cum să nu trecem ?

Primarul răsuflă ușurat și adresîndu-se Luciei spuse :

— Antoni ăsta e cea mai mare haimana din sat. Nu-i place să învețe, nu-i place să muncească, toată ziua bate mlaștinile după ouă de rață. Așa-i el. În schimb, nimeni nu cunoaște drumul prin mlaștini mai bine ca el. E un drum periculos, dar dacă trebuie să mergeți cu cineva atunci numai cu el. Dar așteptați puțin. Numaidecît vă aduc ceva.

Se duse pînă la șură și se întoarse cu un băț lung de alun.

— El poate și fără băț, îi explică Luciei, dar pentru dumneavoastră e mai bine să-l luați. Dacă se întîmplă să vă scufundați, să puneți bățul culcat, așa vă țineți mai mult la suprafață.

Lucia își exprimă cît mai călduros cu putință recunoștința și-i aminti că dacă se îmbolnăvește cineva din sat, să treacă pe la dispensar și o să primească tot ajutorul. Apoi ieși în urma lui Antoni în ulița satului. De la capătul satului drumul cobora brusc de pe măgură și la cîteva sute de pași începea mlaștina.

— Mai repede, mai repede, îi spunea mereu băiatului, care se vede că nu era obișnuit să se grăbească și abia se tîra.

În fața ochilor Luciei se întindea o adevărată tundră, un pustiu cu smocuri de iarbă deasă și tăioasă, pe alocuri uscată. Ici și colo înverzeau niște mesteceni pitici cu tulpini albe și răsucite, ici și colo lozia mustăcioasă țîșnea în sus cu mănunchiurile ei de ramuri galbene, din loc în loc se zărea verdele închis al desișului de trestie. Capătul mlaștinii nu se vedea. Putea să ți se pară foarte apropiat, ca și foarte îndepărtat, fiindcă era acoperit de aburii ce se ridicau din mlaștină.

Primii pași o speriară pe Lucia. Pămîntul se lăsa sub picioare ca o saltea elastică, lipsindu-te de senzația de echilibru.

Băiatul se opri.

— Mergeți așa cum merg eu, îi spuse flegmatic, scobindu-se în nas. Unde pun eu piciorul, acolo și dumneavoastră. Nu altunde, numai acolo.

— Bine. O să am grijă.

— Și cînd mă opresc eu, vă opriți și dumneavoastră.

Lucia dădu din cap și băiatul porni mai departe.

Dacă pînă atunci Luciei i se păruse că merg prea încet, acum se gîndea cu disperare că înaintează cu pași de broască-țestoasă. De sub iarba deasă mustea apa. Uneori, cînd piciorul neobișnuit cu asemenea mărșuri, aluneca, se cufunda în apa aceea caldă, densă, de culoare negru-ruginie. Pe ciorapi îi rămîneau pete ruginii. Plaurii mișcători, acoperiți cu iarbă, i se păreau Luciei o pădure, o pădure deasă, scufundată, din care rămăseseră la suprafață numai vîrfurile copacilor. Iar ei trebuiau să calce pe acele

vîrfuri mișcătoare. Să calce cu multă băgare de seamă, pentru că orice pas greșit putea să însemne moarte. Lucia fi simți gustul cînd înfigînd bățul între doi plauri constată cu groază că bățul nu întîlnește aproape nici o rezistență și cu toate că era lung de doi metri nu atingea fundul, care poate că nici nu exista.

După cîteva minute o cuprinse frica. O frică paralizantă, fiziologică, de animal, în fața mediului necunoscut. În zadar își spunea că însoțitorul ei cunoaște drumul și o va trece nevătămată. Teama era mai puternică. Își mușca buzele pînă la sînge, ca să-și înăbușe țipetele de frică, să nu-l roage pe băiat să se întoarcă în sat.

— Trebuie să trec ! repeta cu îndîrjire. Trebuie să-l salvez.

Ceața joasă îi învălui răcoroasă. Acum nu se mai vedea nimic împrejur. Cu greu mai zărea mișcările siluetei în alb a lui Antoni și cei mai apropiați plauri. Mergeau ca printr-o mare lăptoasă. Deasupra capetelor, aburii se roșeau ușor de la asfințitul soarelui. Din ceață se desprindeau uneori mesteceni pipernicițí, bolnavi, care păreau niște monștri ciudați, cu forme înfricoșătoare, monștri care atîncau calea celor îndrăzneți. Cu toată răcoarea, asudase de-a binelea, iar inima cînd se oprea de oboseală, cînd bătea de să-i sară din piept la cea mai mică alunecare a piciorului.

Băiatul mergea încet și Lucia putea să jure că se învîrt în loc, că s-au rătăcit. Antoni se oprea din cînd în cînd, se uita după ea, zîmbea prostește, se holba împrejur și, alegînd alt plaur apropiat călca pe el.

Lucia avea impresia că tot ce o înconjoară își pierde contururile reale, că este un vis chinuitor și urît din care nu se poate trezi. Altădată îi trecea prin minte că Antoni e nebun și că pe neașteptate o va lăsa singură, neajutorată și va dispărea în ceață.

De aceea, de cîte ori îl pierdea din ochi, striga disperată :

— Antoni, Antoni ! Unde ești ?

Apoi simțea o nespusă ușurare cînd auzea în ceață vocea lui domoală și nazală :

— Aici sînt. Aici.

Şi se întorcea cu o răbdare netulburată ca să-i arate drumul.

Puţin a lipsit ca teama aceasta să nu provoace un accident. Cînd călăuza îi dispăruse o clipă din vedere, vrînd să-l ajungă, Lucia sări prea repede şi prea neatentă pe un plaur mic. Genunchii tremurînzi nu-i mai dădură ascultare şi alunecă în apă pleoscăind zgomotos. Avea o senzaţie îngrozitoare, oribilă, şi-a reamintit cît ai clipi tot ce ştia despre mlaştini. Era scufundată pînă la brîu în mocirla aceea. Se lipise cu pieptul de plaur înfigîndu-şi degetele în iarbă. Era atît de ameţită, încît nici nu simţea durerea. Firele tăioase de iarbă îi crestaseră în multe locuri pielea de pe mîini.

Din fericire, în cădere, băţul se sprijinise pe doi plauri şi dacă Lucia ar fi fost mai stăpînă pe nervii ei, ar fi înţeles că nu o ameninţă nici o primejdie directă.

Ţipătul ei disperat îl întoarse pe flăcăiandrul flegmatic, care, fără eforturi prea mari, o ajuta pe Lucia să iasă din apă. Tremura toată şi spunea :

— Nu mai pot merge. Trebuie să mă odihnesc. Trebuie să mă odihnesc.

Băiatul însă scutură din cap.

— Aici nu se poate. Dacă stăm mai mult plaurul se scufundă. Aşa-i făcut el. Încă puţin şi ajungem la un loc pe care îl ştiu eu, acolo se poate, pentru că-i pămînt tare.

Lucia se ridică cu greu. Din rochiţă îi şiroia o apă ruginie şi plină de grăsime parcă. I se lipea de picioare, stînjenindu-i mişcările. Din fericire, locul despre care vorbea călăuza se dovedi a nu fi prea departe. Era un loc de vreo cîţiva metri, acoperit cu aceeaşi iarbă, dar mult mai ruginie din cauza soarelui. Lucia se întinse avînd senzaţia unei nespuse uşurări. În primul rînd se putea odihni, în al doilea rînd se convinse că băiatul se orientează într-adevăr bine în teren şi că nu se rătăcise. O clipă o încercă un gînd ademenitor : de aici pot să nu merg mai departe. Pot să înnoptez aici şi să mă întorc mîine pe lumină.

Se mustră în gînd pentru această slăbiciune a spiritului.

— Nu. Trebuie astăzi. Trebuie să ajung cît mai repede la Kowalewo...

Deodată o cuprinse neliniștea.

— Și ce se va întîmpla dacă nu-l mai găsesc acolo pe Pawlicki ?

Speriată de această perspectivă, cu toată oboseala pe care o simțea, se ridică și spuse :

— Mergem. Păcat de timp.

Băiatul nu se mișcă din loc.

— Odihniți-vă mai bine. Acum drumul o să fie și mai greu.

— Cum și mai greu ? întrebă cu o voce abia auzită.

Pur și simplu nu-și putea închipui ca vreun drum să fie mai greu decît cel parcurs pînă aci.

— Păi, plaurii sînt mai rari și trebuie sărit mai departe. Și uitați-vă cum sar eu. Numai că o să vă împiedice fusta. Ridicați-o !

Nu avea altă soluție. La urma urmei prezența acestui flăcăiandru de șaisprezece sau șaptesprezece ani nu o jena deloc. Își ridică poalele rochiei și le prinse în brîu, dezvelindu-și coapsele pînă sus. Așa era într-adevăr mai comod. Băiatul o privea zîmbind.

— Să mergem, spuse Lucia pe un ton mai vioi. Se face tot mai întuneric.

În curînd avu ocazia să se convingă că Antoni nu exagerase vorbind de greutatea drumului ce-i aștepta. Cu siguranță nu-i mare lucru să sari dintr-un loc de mărimea unei străchini în altul de aceleași dimensiuni, la depărtare de un metru, dar nu cînd între ele se negrește mocirla fără fund. Luciei i-a trebuit multă voință pentru a îndepărta de ea dorința absurdă și sinucigașă de a închide ochii în timpul fiecărei sărituri. Începu să se roage în gînd. Pentru nimic altceva decît ca de pe următorul plaur să poată sări pe mal. Pe malul tare. Să simtă pămîntul sub picioare.

— Mai e mult, întreba necontenit cu vocea sugrumată.

— Nu mai e, răspundea călăuza cu o liniște imperturbabilă.

Pe Lucia o apucase furia împotriva omului din Radoliszki, care îi spusese că trebuie să meargă prin mlaștini un kilometru. Frumos kilometru. Era convinsă că străbătuseră cel puțin zece.

Deodată băiatul se opri și ridică un deget.

— Auziți ?

Într-adevăr, în liniștea care plutea peste mlaștini, la urechile ei ajunseră sunetele unei muzici îndepărtate. Apoi deslușit și ritmul. Cineva cînta la armonică o polcă.

— E Kowalewo, îi explică Antoni. La Kowalewo e nuntă. Fata fierarului se mărită cu Mićko cel roșcat, care a fost anul trecut la lucru în Letonia.

Acum plaurii erau tot mai deși. Îi mai aștepta însă drum greu prin trestia înaltă. Pe marginea aceasta creștea o fîșie lată de trestie tare, ascuțită, greu de străbătut. Prin trestie trebuia mers prin apă pînă la genunchi. Picioarele se sprijineau însă cu plăcere pe fundul tare, chiar dacă era denivelat și acoperit cu rădăcini de trestie. Frunzele ascuțite le biciuiau fața, crestîndu-le pielea.

În sfîrșit, ieșiră la mal. Era o luncă ce urca lin pe o măgură destul de ridicată, neagră de desișul copacilor. Deasupra se întindea vernilul închis al cerului scînteind de stele. Lucia se uită în urmă. O mare de ceață albă acoperea mlaștinile acelea înfricoșătoare. Se cutremură. Nu-i venea să creadă că tocmai străbătuse acel infern.

Acum mergeau alături pe o cărare lată, bine bătătorită. Pantofii tari, de sport, ai Luciei se muiaseră de tot și gîlgîia apa în ei. Printre copaci, sus, se zăreau lumini. Sunetele armonicii se auzeau acum mai tare, și se deslușea melodia unui dans vioi. În întunericul tot mai adînc se zăreau două clădiri mari pătrate : construcțiile de pe moșie. Aici, sus, era mult mai cald.

Băiatul se opri.

— Am ajuns și la conac, domnișoară, spuse arătînd cu mîna șirul de ferestre luminate din spatele copacilor.

Lucia scoase din buzunar tot mărunțișul pe care îl avea. Erau vreo zece zloți. Îi puse pe toți în palma băiatului și spuse :

— Nu e mult, dar cînd o să vii la dispensar la moară o să-ți dau mai mult. Îți mulțumesc foarte mult.

— Și eu vă mulțumesc.

— Și, rămîi să dormi la argați ?

— Nu, domnișoară. Mă duc acasă.

— Cum se poate ? Tot prin mlaștini ?

— Sigur că da.

— Nu-ți dau voie. Ar fi o nebunie. E o ceață atît de deasă și-i aproape întuneric.

Băiatul ridică din umeri.

— Eu aș nimeri și cu ochii închiși. Ce, e prima oară ? Cunosc fiece plaur. De ce să înnoptez aici ?

În zadar încerca Lucia să-l convingă. În zadar îi promitea să-l ia cu trăsura pînă la Radoliszki. Antoni Szuszkiewicz era un flăcăiandru încăpățînat și se vede că orgoliul nu-i permitea să renunțe la drumul pe care domnișoara îl socotea primejdios. Poate că voia să o impresioneze, destul că își luă rămas bun și un minut mai tîrziu, dintre trestii ajunse la urechile Luciei clipocitul apei sub tălpile lui.

La conac se ajungea printr-un mic parc. Ciinii erau încă legați, fiindcă deși lătrau amenințător dinspre clădiri, nici unul nu ieși în calea Luciei. Avea mare chef să se așeze pe pajiștea uscată și să se odihnească, dar din nou o cuprinse teama că nu-l mai găsește pe Pawlicki.

Abia acum începea să simtă pe față, pe mîini, pe gît, pe picioare o mîncărime supărătoare. Mii de țînțari lăsaseră în pielea ei picături microscopice din otrava lor care, iritîndu-i țesuturile, provoca acum apariția unui număr imens de umflături. În mlaștini se apărase numai la început de aceste vietăți înfometate. Pe urmă frica și osteneala o făcuseră insensibilă la înțepăturile dureroase.

În fața cerdacului o pereche de cai stăteau înhămați la brișcă. Pe capră moțăia un argat. Lucia răsuflă ușurată. Înțelese că brișca îl aștepta pe Pawlicki. Prin urmare l-a găsit aici.

Ușa nu era închisă. Intră într-o tindă încăpătoare și aici o întîmpină lătratul furios al unui cățeluș mic și pocit. Lătratul lui aduse din celelalte încăperi pe o doamnă mai în vîrstă, care îi aruncă Luciei o privire mirată.

— Sînt doctor Lucia Kańska. Vă rog să-mi iertați înfățișarea, dar am venit din Muchówka prin mlaștini. Mai e aici doctorul Pawlicki ?

Bătrînica își împreună mîinile.

— Doamne Dumnezeule ! Noaptea prin mlaștini ?

— Am avut o călăuză, îi explică Lucia. Aș putea să-l văd pe doctorul Pawlicki ?

— Sigur că da. Luați loc.

Se uită cu o privire îngrijorată la rochia plină de noroi a Lucici și la husele albe și curate de pe mobilă.

— Știu eu ? Poate că îmbrăcați ceva uscat ?

Se întoarse și porni cu pași mărunți spre ușa întredeschisă.

— Wicek, Wicek, strigă.

În tindă intră un bărbat înalt, lat în umeri, cu fața roșie și cu păr scurt și blond.

— Dînsa e doctor Kańska, îi explică bătrînica. Închipuie-ți că a venit aici din Muckówka prin mlaștini. Acum, la vremea asta ! Îmi permiteți să vi-l prezint pe fiul meu...

Bărbatul se apropie de Lucia, înclină capul și întinse mîna.

— Sînt Jurkowski. Ei, vă felicit pentru acest drum. Cunosc aceste locuri din copilărie și, pe toți dracii, nu mă sperie un fricos, dar la așa ceva nu m-aș încumeta, mai ales pe întuneric.

Lucia zîmbi.

— Nu e vorba de nici un eroism, ci de o necesitate. De viața unui om. A trebuit să ajung cît mai repede la doctorul Pawlicki. Iar la Radoliszki n-am putut găsi, cu nici un chip, cai.

— Da. Doctorul Pawlicki e aici. Îl chem numaidecît. Mamă, ar trebui să te ocupi puțin de domnișoara. Dar ce v-au înțepat țînțarii. Ticăloșii ăștia nu au nici un respect pentru sexul slab.

Zîmbi și își duse mîna la mustăți, dar dîndu-și seama că în starea ei, Lucia nu era dispusă să primească complimente, spuse :

— Ar trebui să beți imediat un păhărel de votcă. Un păhărel bun de votcă de ienupăr. Altfel o să faceți febră. Mamă, trebuie să-i găsești domnișoarei niște îmbrăcăminte. Ce-i drept, Jadzia e mai înaltă, dar s-o potrivi ceva și pentru domnișoara.

Bătrînica făcu repede cîțiva pași pe loc.

— Sigur că da, cum să nu.

— Vă mulțumesc foarte mult, răspunse Lucia, dar aș vrea să mă văd întîi cu doctorul Pawlicki.

— Mă duc numaidecît după el, spuse domnul Jurkowski. Stă la căpătîiul surorii mele, Jadwiga. Săraca

de ea, are o criză de pietre la vezica biliară. Vezi, mamă, ce bine e că și domnișoara e doctoriță. O să vă invităm imediat și o să faceți un consult. Mamă, servește-o pe domnișoara cu votcă. Eu mă duc după doctor.

Dispăru în spatele ușii, iar mama lui aduse între timp o carafă și un păhărel. Lucia bău cu multă plăcere tot ce era în păhărel. O senzație plăcută de căldură se răspîndi pe esofag și în stomac. Așa ar fi vrut să se așeze. Picioarele refuzau să-i mai dea ascultare.

— Încă un păhărel nu strică, încerca să o convingă bătrînica. Nu vă ofer nici un aperitiv fiindcă imediat o să servim cina. Pînă atunci dumneavoastră spălați-vă și aranjați-vă. Prin mlaștini ! Doamne Dumnezeule. Și cine v-a trecut ?

— Un copilandru din Muckówka, Antoni Szuszkiewicz îi spune.

— A, puțlamaua aceea. Și unde-i acum ?

— A plecat înapoi. Nu am vrut să-l las, dar s-a încăpățînat. Mă tem să nu i se întîmple ceva.

Bătrînica dădu din mînă.

— Pe omul rău nici naiba nu-l ia, îi spuse confidențial.

Ușa se deschise și intră doctorul Pawlicki. Pînă acum se cunoșteau numai din vedere. Lucia cunoștea ostilitatea lui Pawlicki față de Wilczur și implicit față de ea, și față de prezența lor în zona Radoliszki. Ce-i drept ei nu reprezentau pentru el o concurență primejdioasă, fiindcă tratau numai oameni săraci, și pe gratis, în timp ce el avea pacienți din sfera marilor proprietari, care nu beneficiau de asistența lui Wilczur, din simplul motiv că profesorul consulta numai la dispensar, iar pe la conace nu voia să se ducă. Pînă acum au fost numai două cazuri în care a acceptat să primească pacienți bogați. Era vorba însă de intervenții chirurgicale complicate și pacienții erau trimiși de voie, de nevoie, chiar de doctorul Pawlicki, a cărui specialitate nu era chirurgia. Între Pawlicki și Wilczur erau vechi conflicte, ce-i drept încheiate, dar care în vremea aceea se sfîrșiseră aproape compromițător pentru el. Așa că Lucia nu se aștepta la o primire amabilă.

Și într-adevăr, Pawlicki intră sobru, cu o înfățișare impenetrabilă. Era un bărbat de vreo patruzeci de ani,

bine făcut, cu tendință spre îngrășare. Purta un costum foarte deschis, excelent călcat. Schiță o înclinare a capului și i se adresă Luciei :

— Dumneavoastră mă căutați ?

— Da, domnule doctor. Sînt doctor Lucia Kańska. Colaborez cu profesorul Wilczur.

Pawlicki îi întinse o mînă rigidă.

— Am plăcerea să vă cunosc din vedere și din auzite. Cu ce vă pot fi de folos ?

— Toată speranța mea e în dumneavoastră. În farmacia din Radoliszki nu există vaccin antirabic și mi-e teamă că transportarea în oraș poate fi tardivă.

— Pe cine a mușcat cîinele turbat ? își manifestă curiozitatea.

— Pe profesorul Wilczur.

Pawlicki nu-și putu ascunde surprinderea.

— Ah... Pe profesorul Wilczur ?...

— Da. La farmacie mi s-a spus că dumneavoastră ați adus de curînd acest vaccin...

— La ce oră l-a mușcat ?

— Acum vreo cinci ore.

Pawlicki își umflă buzele.

— Ei, dacă e așa, nu e nici o primejdie. Profesorul Wilczur are timp să ajungă în oraș.

— Sînt însă cazuri, interveni Lucia, în care și o întîrziere minimă este ireparabilă. Iar dacă dumneavoastră ați avea vaccin, v-aș fi nespus de recunoscătoare.

Pawlicki își mușcă buzele și își încruntă sprîncenele. Lucia știa că ezită, că luptă cu el însuși. Că nu se poate hotărî.

În cele din urmă Pawlicki spuse :

— Nu-mi amintesc exact. Mi se pare că mi-a mai rămas ceva. În orice caz nu îl am asupra mea, ci la Radoliszki.

— Am fost la dumneavoastră acasă. Soția mi-a spus că fără dispoziția dumneavoastră nu-mi poate da nimic. Dacă ați fi atît de amabil să-i scrieți un bilet...

Pawlicki scuturâ din cap.

— Nu ajută la nimic. Toate medicamentele specifice le țin închise, iar cheia, din principiu, n-o dau nimănui.

Lucia își frîngea mîinile.

— Şi atunci ce mă fac ?

Domnul Jurkowski tuşi tare.

— Altă soluţie nu-i. Doctoraşul trebuie să meargă personal. Ospitalitatea e ospitalitate, cina e pe masă, dar eu înţeleg că nu am dreptul să-l reţin.

— Sigur că nu. Mare păcat, dar ce să-i faci, recunoscu şi mama lui.

Pawlicki ridică din umeri.

— Doctoriţa Kańska mi se pare că exagerează în temerile sale. O oră întîrziere, sau chiar mai mult, nu-i nici o diferenţă.

— Atunci bine, hotărî Jurkowski. Servim cina în ritm de mazur şi pe urmă plecarea !

Doamna Jurkowska o conduse pe Lucia în camera sa şi acolo o sili de-a dreptul să îmbrace o rochie a fiicei ei şi să se ungă cu o doctorie făcută în casă, care zicea ea că e ideală împotriva înţepăturilor de ţînţari. Cînd au intrat amîndouă în sufragerie, Pawlicki, gazda şi încă un bărbat se şi aşezaseră la masă. Doctorul nu se adresă deloc Luciei. Era tăcut şi morocănos. Cum gazda îi grăbea pe toţi, cina luă sfîrşit în mai puţin de o jumătate de oră, iar cinci minute mai tîrziu se urcau în brişcă. Surpriza cea mare a venit cînd domnul Jurkowski şi-a făcut apariţia în cerdac cu şapca pe cap şi tună la vizitiu.

— Coboară, cap sec, de pe capră. Am să mîn eu.

Sărind pe capră, se întoarse spre Lucia şi Pawlicki.

— S-ar tîri cu voi dracu-l ştie cît. Mie-mi place goana cavalerească.

Izbucni în rîs şi plesni din bici deasupra capetelor cailor. Brişca ţîşni încît pasagerii se lăsară pe spate. Caii porniră la trap.

Era într-adevăr o goană cavalerească. Cum mijlocul drumului şi uneori tot drumul era incredibil de nisipos, încît roţile se afundau pînă la osie, domnul Jurkowski mergea pe marginea drumului iar acolo, unde şanţul nu era adînc, prin şanţ, sau pe mirişte. Lucia se ţinea cu toate puterile ei de rezemătoare, Pawlicki, sărind la fiecare hîrtop, blestema pe sub mustaţă. Caii mergeau la trap. Pawlicki răsuflă uşurat cînd drumul pătrunse între două ridicături cu pereţi abrupţi, pe care trebuia mers la pas. Aici nici temperamentul cavaleresc al vizi-

tiului nu ajuta la nimic. Drumul acesta ţinea vreo doi kilometri. Domnul Jurkowski începu să converseze cu Lucia, întrebînd-o de dispensar, de ce a determinat-o să părăsească Varşovia, dacă nu intenţionează să se întoarcă şi, în sfîrşit, dacă e căsătorită.

— Iertaţi-mă că întreb aşa pe şleau, dar eu nu am nici un fel de maniere. Eu sînt un simplu om de la ţară, ce am în guşă şi-n căpuşă. Vă rog să nu mi-o luaţi în nume de rău.

— Nici vorbă. Nu o iau în nume de rău. Lucia trebui să zîmbească. Tînărul i se părea foarte simpatic. De altfel îi era profund recunoscătoare pentru înţelegerea arătată.

Încerca să intre în vorbă cu Pawlicki. Tremura la gîndul că Pawlicki, chiar dacă are vaccinul, ar putea să nu-şi învingă aversiunea faţă de profesor şi să spună că nu-l are. Trebuia să-i cîştige simpatia. Nu era o sarcină uşoară fiindcă el îi răspundea monosilabic. Şedea indispus şi inaccesibil.

Cum diplomaţia nu dădea rezultate, Lucia se hotărî să atace frontal, fără să evite delicata temă.

— Ştiţi, domnule doctor, i se adresă după o pauză, mi se pare ciudat şi de neînţeles. Mi se pare că aveţi să-i reproşaţi ceva profesorului Wilczur.

— Nu am nimic să-i reproşez, răspunse ridicînd din umeri.

— Şi totuşi... Mărturisesc că nu înţeleg ce anume. Vă rog să mă credeţi că profesorul Wilczur vorbeşte întotdeauna despre dumneavoastră cît se poate de frumos. Dumneavoastră nu ştiţi, dar e un om de o bunătate angelică.

— Nu-l cunosc prea bine, mormăi.

— Dar de ce? Credeţi că v-ar aduce vreun prejudiciu?

— Dimpotrivă. Onoare, spuse înclinînd ironic capul. O onoare pe care nu o merit.

Lucia lăsă să treacă neobservată ironia din vocea lui.

— La dispensar ne vin foarte des pacienţi care s-au tratat şi la dumneavoastră. Şi aproape întotdeauna profesorul le indică să continue tratamentul prescris de dumneavoastră. Profesorul vă consideră un medic foarte

bun. Cînd se construia dispensarul spunea că speră să vă interesați și dumneavoastră cîndva de el.

— Consider că ar fi inutil, răspunse Pawlicki. Prezența domnului profesor și a dumneavoastră cred că e suficientă. De altfel nimeni nu m-a rugat să mă interesez de dispensar, iar eu nu am vrut să fiu agasant. Nu-mi place să fiu socotit un intrus.

— Vă înșelați, îl contrazise imediat. Nu vorbesc numai de mine dar și profesorul ar primi cu recunoștință colaborarea dumneavoastră.

— Îmi permit să mă îndoiesc, ripostă glacial.

— Dar de ce ?

Se întoarse spre ea și o privi drept în ochi.

— Vreți să fiu sincer ?

— Vă rog chiar.

— Într-adevăr, am ce să vă reproșez, și profesorului și dumneavoastră. Ați venit aici, unde eu sînt singurul medic. Se înțelege, nu vreau să mă compar cu profesorul. El este un mare învățat, eu un modest medic de țară. Nu vreau să mă compar nici cu dumneavoastră, fiindcă practicînd în instituții spitalicești din capitală ați avut cu siguranță posibilitatea să cunoașteți cele mai noi metode și mijloace de tratament. Dar m-am simțit profund lezat că dumneavoastră m-ați desconsiderat. Puteați să mă desconsiderați, dar trebuia să aveți atîta amabilitate încît să nu mi-o arătați.

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Cred că e o neînțelegere ! În ce fel v-am arătat desconsiderarea care nici nu ne-a trecut prin minte ?

— Foarte simplu. Nu zic că ar fi trebuit să-mi faceți o vizită, dar ar fi fost suficient dacă profesorul mi-ar fi trimis un bilețel cu invitația de a-l vizita eu. Nu. Ați evitat demonstrativ orice contact cu mine. Ah, domnișoară. Am martori cît am așteptat acest gest. De atîtea ori am vorbit despre asta, cu domnul Jurkowski, nu cu altcineva. Poate depune mărturie.

— Acesta-i purul adevăr, recunoscu domnul Jurkowski.

— Am așteptat. Am avut răbdare, confirmă Pawlicki. Am socotit că atîta timp cît locuiește la moară, profesorul își consideră sejurul aici ca neoficial. Cînd s-a

răspîndit vestea despre construirea dispensarului, i-am spus soției : Ei, acum cu siguranță mă invită să colaborez... Și asta am spus-o tot în prezența dumitale, domnule Wincenty.

— Așa e, așa e.

— Ei și am așteptat, am așteptat săptămîni întregi. În cele din urmă, aud că dispensarul e gata. Că trebuie să fie inaugurat. Și deodată primesc invitația. M-am bucurat sincer, dar mă uit la dată și văd că inaugurarea e fixată, că domnul profesor a binevoit să o fixeze tocmai în ziua în care eu am consfătuire la județ.

Lucia îi luă mîna.

— Vă dau cuvîntul meu că profesorul nu știa nimic...

— Aș vrea să vă cred, spuse cu amărăciune.

— Trebuie să mă credeți.

— Dar toată lumea știa că plec, iar știrea aceasta ar fi trebuit să ajungă și la dumneavoastră. Trebuia pentru că înainte de plecare i-am înștiințat pe toți pacienții mei că voi lipsi din Radoliszki o săptămînă și că în acest timp să se adreseze domnului profesor Wilczur sau dumneavoastră. Și ca să nu se spună că vorbesc în vînt și să vă dovedesc că dumneavoastră trebuia să știți cu mult înainte de fixarea datei inaugurării, îmi permit să vă dau șase cazuri în care pacienții, în lipsa mea, vi s-au adresat dumneavoastră pentru consultații. Prin urmare : Jamiołowski, cel cu cazanul din Wiekuny, soția...

— Într-adevăr, așa a fost, îl întrerupse Lucia. Am crezut însă că dumneavoastră ați plecat intenționat, manifestîndu-vă în felul acesta inamiciția față de noi.

Domnul Jurkowski se întoarse pe capră și izbucni într-un rîs zgomotos.

— Asta-i bună ! Ei, eu întotdeauna am susținut că toate supărările, giumbușlucurile și alte marafeturi se datoresc neînțelegerilor.

Îl lovi pe Pawlicki pe umăr încît acesta se aplecă spre Lucia.

— Nu ți-am spus eu, doctore, de sute de ori : Lasă toate astea, du-te la profesor și spune-i : Ce-a fost a trecut. Să fie înțelegere și gata. Eu așa fac și, la toți dracii, n-am ieșit niciodată în pierdere. Ei, dar acum țineți-vă bine, pentru că putem iar merge ca lumea.

Într-adevăr, drumul nisipos luase sfîrşit şi caii porniră iar la trap pe un drum plin de hîrtoape dar bătătorit. Trecură de o cotitură şi zăriră luminile din Radoliszki.

Acasă la Pawlicki nu dormea nimeni. Doctorul schimbă cu soţia doar cîteva cuvinte, îşi luă din dulap necesarul, lucrurile de care avea nevoie, şi se întoarse la brişcă. Cum pînă la moară se mergea pe o şosea excelentă, după cîteva minute ajunseră la faţa locului. Lucia începu să-i mulţumească domnului Jurkowski, dar acesta se porni pe rîs.

— Nici nu mă gîndesc să-mi iau rămas bun. Nu scăpaţi atît de uşor de mine. În primul rînd, după ce terminaţi, trebuie să-l duc pe doctor în oraşel, iar în al doilea rînd, profit de ocazie ca să vă întorc vizita şi cu această ocazie să-l cunosc pe profesor.

— Cu multă plăcere. Poftiţi, vă rog.

În pofida previziunilor Luciei, Wilczur ştia că acel cîine care l-a muşcat era turbat. Poliţiştii au reuşit să ucidă nefericitul animal chiar pe malul iazului, unde se întorsese de la cimitir. Profesorul l-a văzut şi nu avea nici cea mai mică îndoială că e vorba de turbare. Şi-a dat seama şi că Lucia nu s-a întors, fiindcă a plecat în căutarea vaccinului antirabic.

L-a întîmpinat cordial pe Pawlicki şi aflînd că printr-o întîmplare avea acasă vaccinul, îi mulţumi călduros că a binevoit să se deranjeze personal.

După administrarea vaccinului, de care se ocupă Pawlicki împreună cu Lucia, a fost nevoie să i se schimbe pansamentul. Muşcătura nu era deloc uşoară. Braţul stîng se inflamase pînă la cot, palma era foarte umflată iar două degete inerte. Nu exista nici o îndoială că fusese atins un nerv şi cîteva vase sangvine.

— Oricum, hotărî Pawlicki, trebuie să vă duceţi în oraş. Vedeţi şi dumneavoastră că în afară de tratamentul cu vaccin antirabic poate să fie nevoie de o intervenţie chirurgicală. Colega Kańska e internistă, iar în ceea ce priveşte calităţile mele de chirurg, şi aici se sili să zîmbească, dumneavoastră aveţi o opinie formată.

— Nu trebuie să te superi pe mine, colega. Fiecare dintre noi are specialitatea lui. Văzînd reţetele dumitale trebuie să spun că am o deosebită consideraţie pentru

moderația pe care o dovedești în administrarea medicamentelor radicale.

Pawlicki se înroși ușor.

— E o onoare deosebită pentru mine să aud cuvinte de apreciere din partea dumneavoastră, domnule profesor.

Wilczur rîse.

— Colega dragă, să lăsăm onoarea. Dar în ceea ce privește considerația, cea mai bună dovadă e faptul că mă supun indicației dumitale și mîine plec la oraș.

Lucia se duse să se ocupe de ceai. Samovarul mai era cald. Trebuia doar să mai pună niște cărbuni și să-i aprindă cu ajutorul unui mic burduf. În timpul acestei operații simți o ușoară ameteală. Surprinsă de acest simptom, își luă pulsul. Nouăzeci și șase.

— Am febră, își spuse.

Nu avea însă timp să-și măsoare temperatura.

Îndată după ce serviră ceaiul, Pawlicki și Jurkowski începură să-și ia rămas bun.

— Dacă-mi permiteți, în timpul absenței dumneavoastră am să trec pe aici să o ajut pe colega Kańska.

— Vă voi fi foarte recunoscător. Nu numai în absența mea, întotdeauna sînteți binevenit.

— Poate că în felul acesta, spuse Pawlicki rîzînd, mă mai reabilitez și eu. Sînt socotit un lacom și un spoliator. Vreau să dovedesc că nu e adevărat. Vă rog să mă credeți că am mulți pacienți care nu plătesc. Nici nu se poate altfel într-un ținut în care sînt atîția oameni săraci.

După ce au plecat, iar Wilczur s-a dus și el la culcare, Lucia își măsură temperatura. Avea treizeci și opt cu cîteva linii. Drumul prin mlaștini nu putea să nu lase urme. Nu se neliniști însă prea mult. Înainte de culcare luă o doză mare de aspirină și căzu imediat într-un somn adînc, de piatră.

A doua zi se trezi cu febră. Cu toate acestea se sculă. Nu numai că așteptau pacienții, ca de obicei, dar trebuia să se ocupe de cel mai important lucru, de expedierea lui Wilczur la gară.

La șapte dimineața Wańka cel gras era înhămat la brișcă. Îl ducea Zonia, fiindcă nici unul dintre bărbați nu-și putea lăsa treburile de la moară. Lucia pregăti va-

liza lui Wilczur, care primea bolnavii și cu mîna bandajată. Pe la opt, după micul dejun, profesorul se urcă în brișcă.

— Îmi pare nespus de rău că vă duceți singur, îi spunea Lucia, dar nu-i pot lăsa pe toți acești bolnavi fără îngrijire.

Wilczur o privi atent.

— Dumneata nu ai cumva febră ?

Negă cu hotărîre.

— Nici vorbă. Sînt emoționată.

— Ai grijă cel puțin să nu te îmbolnăvești, spuse sărutîndu-i mîna.

— O să-mi fie dor, șopti Lucia, ca să nu audă Zonia. Și vă implor să-mi scrieți.

— Bine, bine.

Dacă nu primesc scrisoare în fiecare zi, nu am să rezist și vin la oraș. Cred că această amenințare e destul de grăitoare ca să vă determine să-mi scrieți.

Zonia, care se răsucea nerăbdătoare lîngă Wilczur, le întrerupse discuția :

— Dacă trebuie să ne oprim și în Radoliszki la doctorul Pawlicki ar trebui să plecăm.

— La revedere, strigă Wilczur.

Brișca a trebuit să se mai oprească și în fața morii, fiindcă toată familia lui Prokop Mielnik, cu el în frunte, a ieșit să-și ia rămas bun de la profesor.

— Drum bun și să vă întoarceți sănătos.

Într-adevăr, Wilczur voia să treacă pe la Pawlicki, în primul rînd ca să-i mulțumească pentru amabilitatea de ieri și într-un fel să-i întoarcă vizita, în al doilea rînd să-l roage să-și respecte promisiunea și să treacă pe la Lucia, care nu avea nici un ajutor.

Pawlicki și soția lui tocmai luau micul dejun. Abia în timpul discuției de aici a aflat el de drumul prin mlaștini pe care l-a făcut Lucia pînă la Kowalewo.

— Știu de la localnici că trecerea prin mlaștini e aproape imposibilă, spunea Pawlicki. De altfel astăzi avem și dovada acestei afirmații, o dovadă foarte tristă.

Făcu o pauză și adăugă :

— Domnișoara Kańska a fost condusă de un tînăr din Muchówka, un anume Szuszkiewicz, socotit cel mai

bun cunoscător al terenului. A condus-o cu bine. Pe urmă a pornit singur înapoi pe același drum. A pornit, dar pînă acum nu s-a întors. Și nu se va mai întoarce niciodată.

Capitolul XIV

Lucia nu a aflat de moartea lui Antoni Szuszkiewicz nici în ziua aceea, nici în ziua următoare. În timp ce bandaja bolnavii în cabinetul ambulatoriului a simțit din nou amețeală, dar o amețeală mult mai puternică decît cea precedentă. Abia a reușit să acopere rana unui pacient cu tifon și să-i spună Donkăi să-l bandajeze ea. A ajuns în camera sa sprijinindu-se de pereți. Speriată, Donka alergă după Jemioł care, luîndu-i Luciei temperatura, se sperie și el. Mercurul termometrului depășea patruzeci de grade. Se apucă să facă și el ce știa.

În primul rînd îi dădu Luciei să bea o fiertură de plante, pe care profesorul o administra bolnavilor pentru scăderea febrei, pe urmă îi porunci Donkăi să o dezbrace și să o culce în pat. Cunoștințele lui medicale nu mergeau însă mai departe, așa că se așeză lîngă pat și se mulțumi să alunge muștele.

Din fericire, după-amiază devreme, veni doctorul Pawlicki. Jemioł îi ieși în întîmpinare :

— Cinstite esculap, asupra noastră s-au abătut cele șapte plăgi ale Egiptului. Bătrînul meu prieten a fost mușcat de un cîine, la farmacie s-a terminat spirtul, iar domnișoara Lucia zace inconștientă, cu febră mare. I-am administrat un decoct din niște plante contra febrei, dar nu scade sub patruzeci. Vedeți dumneavoastră ce-i cu ea. Sper să nu fie nimic grav, în pofida temperaturii ridicate.

Doctorul Pawlicki consultă bolnava și ajunse la convingerea că febra a apărut pe fondul unei răceli și a epuizării nervoase.

— Domnișoara Kańska are inima sănătoasă, îi explică lui Jemioł, drept urmare, nu cred că vor apărea complicații deosebite. În cîteva zile se va reface. De altfel eu voi trece zilnic pe aici.

Şi îşi respectă promisiunea. Zilnic, după consultaţiile lui obişnuite din Radoliszki, venea la dispensar, unde nu numai că se interesa de starea sănătăţii Luciei, dar se ocupă şi de pacienţii de aici.

După cinci zile, Lucia îşi recăpătă cunoştinţa. A vrut să se ridice, dar era atît de slăbită încît nu reuşi nici să se îmbrace. A făcut-o abia a doua zi. Era într-o zi de duminică şi venise s-o viziteze domnul Jurkowski.

Ştia de la Pawlicki de boala Luciei şi veni cu un buchet uriaş de flori.

— Ah, cred că aţi avut multe necazuri cu florile acestea, îi spuse Lucia mulţumindu-i. E un gest foarte frumos din partea dumneavoastră.

— Ce gest frumos ? ! Boala dumneavoastră, fir-ar să fie, e în parte şi vina mea. Iar dacă nu a mea, atunci a bunicilor şi străbunicilor mei, fiindcă s-au aşezat în Kowalewo. Dumneavoastră nu ştiţi că mlaştinile acelea mizerabile aparţin de Kowalewo. Mi-am bătut de multe ori capul cum să desec acele mlaştini. Am adus şi ingineri. Au umblat, au dat din cap, au măsurat şi a ieşit un mare fis.

Se porni pe un rîs puternic, se lovi cu palmele peste genunchi şi adăugă :

— Au luat cîte cinci sute de zloţi şi s-au dus dracului. În schimb, noroiul cum a fost, aşa a rămas.

Vorbea tare, rîdea cu toată gura. Toată casa se umplu de bubuitul vocii lui baritonale. Cînd se mişca prin cameră se părea că-i gata, gata să răstoarne toate obiectele. Vocea şi persoana lui umpleau dispensarul.

Cum venise direct de la slujba din Radoliszki şi era vremea prînzului, Jemioł se îngriji să nu lipsească votca de la masă. Şi într-adevăr nu a lipsit. Domnul Jurkowski s-a dovedit un bun camarad. Prînzul se terminase de mult, iar ei doi se cinsteau în continuare. Simţindu-se obosită, Lucia îşi luă rămas bun şi se întinse în pat. Îndată ce ieşi, Jurkowski se aplecă spre Jemioł şi-i spuse în şoaptă, de se auzi perfect pe o rază de douăzeci de metri în jurul casei :

— Dom'le, ce femeie extraordinară ! Aşa femei ar trebui să se nască şi din piatră seacă.

Jemioł încuviinţă sobru.

— Nu am nimic împotriva acestui gen de naşteri, cinstite agrarian, deşi cred că ele ar prefera să se nască în condiţii mult mai prielnice.

Domnul Jurkowski îşi încruntă sprîncenele curios :

— În condiţii mult mai prielnice ?

— Si, signore. În sănătatea cavalerilor.

Băură şi domnul Jurkowski întrebă sobru :

— Dumneata eşti cavaler ?

— Da. Dar nu de la Malta.

— Dar ştii dumneata că eu m-am săturat de burlăcie ? Mă apropii de patruzeci, e timpul. E timpul.

— Şi de ce nu te-ai căsătorit pînă acum ?

— Tocmai din cauza timpului. N-am avut timp. E de rîs, dar acesta-i adevărul. Fiindcă, uite, domnule dragă : întîi a fost războiul. Omul nu se gîndeşte la aşa ceva. Pe urmă mă întorc eu la Kowalewo şi găsesc totul ras. Totul ars pînă-n temelii. Iar Temeliile le-au furat ţăranii. Cum se spune, n-aveai de ce te agăţa. Cum să te însori ? E greu să-ţi iei nevastă, s-o aşezi, domle dragă, sub păr şi să-i spui : stai aici, iubito, şi aşteaptă pînă clădesc eu casa şi-ţi scot o bucată de pîine din ţelina asta. Cînd m-am apucat să-mi refac gospodăria, apoi din zori şi pînă-n noapte n-am mai cunoscut odihna. De bine ce am pus puţină ordine a venit criza. Mă gîndesc eu : ce naiba ? Orice s-ar întîmpla, oamenii tot or să mănînce. Pămîntul tot trebuie să dea ceva din el. Cîţiva ani însă nu a dat. Un metru de secară sau un funt de cîlţi — totuna. Ştii şi dumneata.

Jemiol confirmă.

— Ştiu, ştiu. Ce-i drept secară n-am cultivat, în schimb am avut plantaţia de cîlţi.

— Cum aşa ? se miră domnul Jurkowski.

— Foarte simplu. Cîlţi pe cap. După cum vezi Cincinatus, plantaţia nu prea rodeşte. Crescenţa-i slabă.

— Ho, ho, ho ! pricepu domnul Jurkowski. Adică chelești ? Ha, ha, ha ! Dar ştii că ai haz ! Ce ziceam eu ? Aha. N-aveam vreme de însurătoare. Şi ca să-ţi spun drept, pămîntul de pe aici nu-i prea bogat în fete. Cele care au fost s-au măritat. Te duci la un vecin, la altul, toţi sînt însuraţi. Fiecare are în casă femeie, copii...

— Născuţi din piatră seacă, răspunse Jemiol.

— Născuți din piatră seacă, repetă automat domnul Jurkowski, apoi dîndu-și seama de păcăleala camaradului său, izbucni din nou în rîs. Dar știi că ești un varșovian rău de gură. Bată-te să te bată, domle dragă !... Dar dumneata n-ai fost niciodată însurat ?

— Niciodată, scutură Jemioł din cap.

— Și nu te-a tras niciodată să te-nsori ?

— Ba da. Odată m-au tras doi tipi să mă-nsor cu sora lor.

Domnul Jurkowski îi făcu cu ochiul un semn complice.

— Chiar așa te-ai aventurat ?

— Dacă asta se poate numi aventură, carissime.

Au discutat așa pînă s-a lăsat întunericul, cînd oaspetele a început să se pregătească de plecare. Cum el își tot dregea glasul, întîrziind și uitîndu-se împrejur, Jemioł îi sugeră :

— Poate că vrei să-ți iei rămas bun de la domnișoara Lucia ?

— Da, exact. Dacă se simte destul de bine și dacă nu doarme.

Lucia nu dormea, dar și-a luat rămas bun prin ușa întredeschisă, iar după plecarea lui, i-a spus lui Jemioł :

— Ce om drăguț. E atîta prietenie în el și e de o simplitate emoționantă, cum numai o inimă sinceră și bună poate fi.

— Adevărat, confirmă cu vicleșie Jemioł. Și apoi frumusețea, umerii lui Hercule, bicepșii lui Titan, grumazul unui zimbru, fantezia lui Kmicic* ! He, he ! Sărmanul meu prieten !

Lucia se miră.

— De cine vorbești ?

— De prietenul meu. De Wilczur. Nefericitul stă în spital, în oraș, și nici prin minte nu-i trece că Penelopa a uitat să mai destrame noaptea pînza, că, dimpotrivă, noaptea visează, dar nu-l visează pe el, nefericitul de Odiseu !...

Lucia se înroși ușor și rîse.

— Ce prostii vorbești ? !

---

* Personaj din romanul *Potopul* de Henryk Sienkiewicz.

— O, vai ție, vai, Odiseu, se lamenta Jemioł. Adevărat îți zic ție, mai puțin primejduit erai atunci cînd mulțimea de petitori pîndea inima Penelopei tale, decît acum cînd e numai unul ! Unul, dar cine ! Statura lui Zawisza Czarny *, mustața lui Leszek Biały ** fir-ar să fie, ei, și așa mai departe. Se duce acum la Kowalewo acela al lui, șfichiuie caii cu biciușca, fluierînd mulțumit, iar pe urmele lui aleargă gîndurile și suspinele frumoasei Dulcinee din Toboso. Gonește, cavalere, iute, la întrecere cu vîntul ! E o întrecere la capătul căreia nu vei fi gonit.

Distrată, Lucia rîdea cu poftă.

— Slab profet.

— Slab ?... Vreți să spuneți *nemo profeta* *** în dispensarul lui ? De-ar fi mincinoase prorocirile mele !

— Te asigur că nu se pot adeveri, spuse apăsat.

— Iar mie mi se părea că acest agricola v-a cucerit inima de la prima vedere.

— Într-adevăr, mi-a cucerit-o, dar nu în sensul la care te gîndești dumneata.

— Dar știți că în modul cel mai evident el vă trage clopotele. Aceasta e o curte după toate regulile tradiției de la țară.

Lucia dădu din mînă.

— Eu sînt mai convinsă că și de data aceasta te înșeli.

— Pun pariu pe toată averea mea, se încăpățîna Jemioł. Și cine știe dacă nu-și atinge scopul ? ! Cine știe ? ! Cu răbdare și prin muncă... O să vedeți că ne va vizita tot mai des.

Jemioł nu se înșelase. Într-adevăr, aproape că nu era zi fără vizita domnului Jurkowski. Venea sub diferite pretexte. O dată fiindcă îi era în drum spre niște cunoștințe, o dată pentru că avea de rezolvat niște lucruri în tîrgușor, altă dată ca să aducă niște alimente oferite spitalului de mama sa. Pretextele nu erau nici prea ingenioase, nici prea transparente. O puneau însă pe Lucia în imposibi-

---

* Zawisza Czarny (? — 1428) cavaler polonez, simbol al instituțiilor cavalerești.

** Laszek Biały (aprox. 1186—1227) principe polonez.

*** Din latinescul *Nemo propheta in patria sua* (Nimeni nu e profet în țara lui).

litatea de a începe o discuție deschisă cu el. Cînd domnul Jurkowski nu a mai avut idei pentru a inventa pretexte, a spus deschis :

— Nu mai am prea mult de lucru și cum am muncit atîta un an întreg, am și eu dreptul să mai respir. Cînd mă duc la vecini, după cum știți, conversația nu e prea variată. Se tăifăsuiește despre treburile vieții cotidiene, despre secără, despre vaci, despre servitori. Așa că iertați-mă că vă calc, dar îmi face plăcere să stau aici măcar o oră.

Ce-i drept ora se întindea la cîteva ore, dar nu era chip să i se spună că deși vizitele lui îi fac plăcere și Luciei, ele nu pot duce la ceea ce se așteaptă el. În discuțiile cu ea, domnul Jurkowski nici nu pomenea de așa ceva. Se vede că în pofida temperamentului și sinceității sale, nu făcea parte dintre oamenii agresivi și prefera să cerceteze întîi terenul ca să nu se expună la un refuz jenant.

Așa stăteau lucrurile pînă cînd într-o zi spre seară, profesorul Wilczur se întoarse pe neașteptate. Tocmai stăteau la un ceai, cînd au auzit o căruță apropiindu-se. Înainte ca Jemiol să fi reușit să iasă în cerdac, Wilczur intră în tindă. Lucia și domnul Jurkowski îl întîmpinară cu strigăte de bucurie. La lumina lămpii arăta sănătos și așa cum îl știau.

Poate că mai slăbise puțin și era mai palid, dar asta se putea pune pe seama trecerii bronzului de la țară. Abia cînd s-a așezat la masă, Lucia a observat că profesorului îi tremura mîna stîngă, tremura necontenit, iar tremurul se amplifica ori de cîte ori încerca să țină cu ea furculița sau lingurița.

Lucia simți lacrimi în ochi. Ca să și le ascundă, se ridică și se duse în camera sa. Aici nu trebuia să-și înăbușe plînsul. Fără îndoială că atît Jemiol cît și domnul Jurkowski observaseră tremurul mîinii, dar numai ea înțelegea tot tragismul situației : chirurgul Wilczur nu mai exista. Cele mai precise mîini, cărora sute și mii de pacienți le încredințau viața lor, deveniseră un aparat stricat, un aparat inutilizabil. De-acum înainte nu mai putea face singur nici o operație mai dificilă. Ce-i drept, multe dintre ele nu necesitau utilizarea ambelor mîini și pot fi realizate cu asistența altui medic, dar pierderea parțială

a controlului asupra mîinilor trebuia să fie pentru Wilczur o lovitură teribilă.

Lucia nu s-a putut stăpîni multă vreme. Doar era medic şi înţelegea că tremurul mîinii nu putea fi o manifestare trecătoare. În cazuri excepţionale asemenea afecţiuni pot fi înlăturate cu ajutorul razelor şi electroterapiei, adică a unor tratamente pe care nu le puteau face aici, fiindcă nu posedau aparatele necesare. Cu siguranţă că medicii nu i-ar fi dat drumul lui Wilczur dacă ar fi considerat afecţiunea curabilă. El însuşi ar fi rămas acolo chiar şi pentru cel mai îndelungat tratament, numai să nu-şi piardă capacitatea de chirurg. Prin urmare, starea lui era disperată. Se putea bănui că dinţii cîinelui turbat au atins unul dintre cei mai importanţi nervi şi că nu mai era nimic de făcut.

Cînd s-a întors, domnul Jurkowski îşi luă rămas bun. Apoi se duse şi Jemioł la culcare. Au rămas singuri. Wilczur îi zîmbi cu tristeţe.

— Vezi, domnişoară ?...

Şi întinse spre ea mîna tremurîndă. Într-o răbufnire de tandreţe şi de compătimire îi luă mîna şi începu s-o acopere cu sărutări. Se vede că Wilczur era prea zguduit ca să se mai poată apăra.

— Şi închipuieşte-ţi, domnişoară Lucia, vorbea cu o voce şoptită, închipuie-ţi că nu s-a putut constata atingerea nici unui nerv. Nu e nici o întindere musculară... Am încercat acolo totul. Erau specialişti foarte buni. Au apreciat, iar eu înclin spre opinia lor, că nu mai e nimic de făcut. Am observat că în mare măsură depinde de starea psihică. Cu cît sînt mai iritat sau mai nerăbdător, cu atît tremurul este mai puternic. În schimb, noaptea în timpul somnului, dispare complet.

Lucia îi strîngea mîna între palmele ei, de parcă ar fi vrut ca prin strîngerea aceea afectuoasă să-i înăbuşe tremurul.

— Nu-i nimic. Nu-i nimic. Nu vă întristaţi. Nu uitaţi că eu voi fi întotdeauna lîngă dumneavoastră. Nici pînă acum nu aţi făcut singur toate operaţiile. În atîtea cazuri au fost suficiente diagnosticul şi indicaţiile dumneavoastră.

Wilczur îi mîngîie părul.

— Știu, știu, dragă domnișoară Lucia. Există infirmități și mai grave decît aceasta. În cele din urmă cine ar putea fi mai obișnuit decît mine cu infirmitățile... O să ne descurcăm noi.

A doua zi dimineața veni doctorul Pawlicki, care aflase de întoarcerea lui Wilczur. Era și el zguduit de starea mîinii profesorului și spuse parcă în treacăt :

— Ce-i drept, eu nu am avut fericirea să beneficiez de cursurile și de clinica dumneavoastră, dar acum, în marea mea obrăznicie vreau să merg pînă acolo încît să mă folosesc de prezența dumneavoastră aici și să-mi completez săracile mele cunoștințe din domeniul chirurgiei. Cunoscîndu-vă bunătatea, cred că nu veți refuza să-mi dați sfaturi și să-mi permiteți să lucrez sub conducerea dumneavoastră.

Wilczur îl privi cu seriozitate.

— Nu, colega. Chiar îți voi fi recunoscător. De obicei intervențiile mai dificile le facem dimineața. Treci în vremea asta pe aici.

— Mă voi strădui să nu scap nici o ocazie, spuse Pawlicki înclinînd capul.

Într-adevăr, începu să treacă aproape zilnic pe la dispensar și făcea operații sub îndrumarea sau cu participarea lui Wilczur. Cum nu avea prea mulți clienți, își putea permite să lucreze fără plată. Mai ales datorită căsătoriei, avea o situație materială bună și nu era nevoit să alerge după cîștig.

În afara lui, domnul Jurkowski vizita în continuare dispensarul. Wilczur nu putea să nu observe care este obiectivul principal al vizitelor sale. Și chiar dacă știa că Lucia îl privește pe acest tînăr moșier doar cu o simpatie obișnuită, o întrebă odată :

— Cum îți place domnul Jurkowski ?

Lucia s-a uitat la el mirată.

— Întrebarea aceasta are vreun sens ?

Wilczur se zăpăci.

— Ei, nu. Mi s-a părut că vine aici în primul rînd pentru dumneata.

Lucia ridică din umeri.

— Se poate. Dacă sînteți nemulțumit, nimic mai simplu decît să i se dea de înțeles că vine prea des.

— Dar de unde ! se revoltă profesorul. E un om foarte drăguț. Și apoi, dumneata de ce să te plictisești ? La vîrsta dumitale și așa e un mare sacrificiu să stai în pustiul acesta, departe de orice distracții și petreceri. Trebuie să ai și dumneata societatea dumitale.

Îl privi cu un zîmbet afectuos.

— Dumneavoastră știți cel mai bine că nu duc dorul distracțiilor, iar societatea dumneavoastră mă satisface pe deplin.

Nu era ca chiar atît de sinceră în ceea ce spunea, dar poate că nici nu-și dădea seama. În fond erau momente cînd se cam plictisea. Dacă atunci nu veneau nici domnul Pawlicki și nici Jurkowski, se apuca de scrisori, iar scrisorile acestea erau mai lungi ca de obicei. Avea și motive să poarte o corespondență mai întinsă. Kolski îi scria aproape zilnic, iar tonalitatea scrisorilor lui era tot mai tristă. Nu era greu de bănuit, că se lăsase pradă unei melancolii, iar Lucia se considera obligată să-l încurajeze și să-i trezească pofta de viață.

Cu toată simpatia pe care i-o purta domnului Jurkowski, în urma discuției cu Wilczur se hotărî să vorbească cu tînărul moșier și să-i dea clar de înțeles că vizitele lui la dispensar nu pot avea urmările la care el se așteaptă. Întîmplarea însă a făcut că într-o după-amiază Jurkowski a venit împreună cu sora lui. Era o domnișoară cam trecută, cu o înfățișare plăcută, dar bolnăvicioasă. Venise cu o invitație. De ziua numelui ei, la Kowalewo se organiza un bal iar bătrîna doamnă Jurkowska îi invita cu insistență pe Wilczur și pe Lucia. Profesorul cînd a auzit a rîs copios.

— Dragii mei ! Eu și balul ! Eu nu mai țin minte de cînd nu am mai fost la un bal. Și nu am mai dansat de pe vremea studenției. Ce să fac eu acolo ? !

— Nu ne puteți refuza, interveni domnișoara Jurkowska. La bal o să fie multe persoane mai în vîrstă și care nu dansează... Iar mama vă roagă atît de mult... Ar vrea să vă cunoască. Atîtea a auzit despre dumneavoastră. Și de la fratele meu, și de la oameni...

— Dar eu nici frac nu am, se apăra Wilczur.

Se dovedi că nici fracul nu constituia un impediment,

fiindcă aici rareori cineva folosea costume atît de festive la petrecerile din vecini.

Wilczur se uita la Lucia, de parcă ar fi aşteptat de la ea ajutor. Surprinzător însă, Lucia se alătură asediatorilor :

— Dacă într-adevăr costumaţia de bal nu e obligatorie, am putea primi invitaţia.

Îi zîmbi domnişoarei Jurkowska şi adăugă :

— Nici eu nu am mai dansat de foarte mult timp, şi atîta îmi place dansul.

— Atunci ce să ne mai răcim gura, spuse domnul Jurkowski izbindu-se cu palmele peste genunchi. Înseamnă că sîmbătă la şase trimit trăsura după dumneavoastră, şi treaba-i gata.

Wilczur nu se mai opuse. Nu avea dreptul să o lipsească pe Lucia de plăcerea de a dansa, iar fără el ştia că nu s-ar duce. Că pentru ea nu era o plăcere oarecare s-a convins a doua zi, cînd a găsit-o descosînd o rochie. Cu ajutorul Donkăi, Lucia se apucase să-şi transforme rochia de vizită pe care o purtase la Varşovia în ceva ce putea să semene cu o toaletă de bal. Era atît de preocupată, încît abia observase intrarea lui Wilczur.

— Cred că dacă mai luăm de aici vreo trei centimetri, îi spunea absorbită Donkăi, şi dacă o încreţim aici, atunci faldurile o să cadă bine...

Îşi drapa rochia lipind-o de şolduri şi de umeri.

— Cad foarte bine, spuse Wilczur zîmbind înţelegător.

— E într-adevăr bine ? întrebă cu seriozitate.

— Draga mea domnişoară, dacă eu m-aş pricepe măcar o fărîmă...

Donka îngenunche în faţa Luciei şi trăgînd de rochie în jos, spuse :

— Dacă am mai da drumul la tiv vreo doi centimetri o să fie şi lungimea tocmai bună.

Wilczur îşi drese glasul.

— Hîm. Cînd terminaţi, vă rog să-mi daţi de ştire.

— Bine, bine, spuse visătoare Lucia. Terminăm numaidecît.

Wilczur ieşi şi se aşeză în pridvor alături de Jemiol care era ocupat cu răsucirea ţigărilor. Înainte nu se ocupa de aşa ceva. Wilczur îşi răsucea singur ţigările, iar Jemiol

lua din cutia lui atîtea cîte îi trebuiau. După întoarcerea profesorului, tremurul mîinii îl împiedica și în această activitate. Într-o zi Jemiol a observat acest lucru și de atunci a preluat el această funcție.

Înainte, văzîndu-l pe profesor răsucind țigările, spunea :

— Iată un amănunt caracteristic omului. Grija pentru viitor. Fie el și cel mai apropiat, dar tot viitor.

— Vezi ceva rău în asta ? întreba Wilczur.

— *Naturellement, sire.* Poți să te gîndești veșnic la viitor ? Nu vezi consecințele catastrofale ale acestui *standpunkt* ? *

— Mărturisesc, prietene, că nu le văd.

— Pentru că nu știi să privești lucrurile din perspectivă filozofică, *darling.* Ia închipuie-ți : oamenii se gîndesc mereu la ziua de mîine. În fiecare zi. Și numai la ziua de mîine. Din cauza aceasta nu sesizează un amănunt ca ziua de astăzi. Nu sesizează prezentul. Trăiesc mereu cu ziua de mîine, iar cînd acest mîine devine realitate, cînd ceasul măsoară un anumit număr de ore și-i transportă în acel mîine, atunci nu-i mai acordă nici o atenție, fiindcă urmăresc, ca nebunii, următoarea zi de mîine. Se scurg pe lîngă ei evenimentele, îi depășesc problemele, pretutindeni se întîmplă ceva. Ei însă nu pot vedea acest lucru, nu văd, nu reușesc să-și concentreze atenția, fiindcă atenția lor este în întregime canalizată spre viitor. Dacă aș scrie monografia vremurilor noastre, i-aș da titlul : „Oameni fără prezent". În aceste condiții omul își observă prezentul abia pe patul de moarte, cînd aude din gura medicului că pentru el nu mai există nici un mîine. Din păcate acest prezent este puțin atractiv. Și cu acest *happy end* la sfîrșit lungul film al vieții ființelor bipede, lipsite de penaj, dar împovărate de nebunia goanei după ziua de mîine. Nu crezi, maestro, că e vorba de o risipă paradoxală ?... Nu socotești că acest sistem de existență se bazează pe temeliile neclintite ale cretinismului ? Dacă vei afirma că sistemul este un excelent narcotic împotriva conștiinței stenahoriei pestilențiale a zilei de astăzi, îți voi spune că văd în aceasta o morală sănătoasă. Nu în

* Punct de plecare (trad. din lb. germ.).

zadar de ani de zile medicii se împotrivesc utilizării narcoticelor la naşteri. Trebuie să existe o raţiune. De ce născîndu-şi ziua de astăzi, omul trebuie să fie narcotizat cu gîndul febril al zilei de mîine ? Nu poţi fi înţelept fără să cunoşti prezentul, fără să-l vezi şi să te vezi pe tine în el. Acum ştii de ce sînt eu un înţelept.

Găsindu-l pe Jemioł răsucind ţigări, Wilczur observă zîmbind :

— He, he, prietene. Unde a dispărut înţelepciunea ta, dispreţul tău pentru „sistemul zilei de mîine" ?

Fără să-şi întrerupă activitatea, Jemioł răspunse :

— Înţelepciunea mea o găseşti în privirea luminoasă a frumoşilor mei ochi, iar dispreţul în grimasa buzelor gurii mele de aur. Dar dacă îţi închipui că mi-am schimbat opinia, te înşeli amarnic. Pur şi simplu am constatat că în ultimul timp răsuceşti ţigările cu superficialitate, şi cum mie îmi place să fumezi ţigări bine umplute, am procedat la un mic compromis cu adversităţile vieţii şi le-am făcut o concesie măruntă.

Wilczur îşi privi mîna tremurîndă.

— Da... Cu superficialitate. Ai dreptate, prietene. Încetul cu încetul devin un neajutorat.

Jemioł ridică uşor din umeri.

— Şi ce concluzii tragi ?

— Triste.

— Nu-ţi împărtăşesc opinia. Pot afirma cu tot curajul că sînt categoric împotrivă, şi cu toată convingerea.

— Ce sofism îmi mai serveşti ? Wilczur zîmbi palid. N-o să mă convingi că pierderea unei mîini sau a unui picior, a auzului sau a vederii este o fericire pentru om.

Jemioł aşeza cu băgare de seamă ţigările în cutie.

— Fericire e o expresie nepotrivită. Mai nimerit e să-i spui : utilă.

— În ce constă utilitatea ei ?

— În gradualitate. Natura înţeleaptă a inventat o regulă tot atît de bună de a dezobişnui vieţuitoarele să vieţuiască. Cum putea realiza acest lucru mai bine decît limitînd treptat contactele omului cu lumea care îl înconjoară ? De cele mai multe ori moartea survine atunci cînd viaţa nu mai are aproape nici o valoare. Reumatismul i-a deformat mîinile, podagra, ca să mă exprim aşa, i-a scos

picioarele din circuit, stomacul nu mai primește nici o hrană gustoasă și nu digeră decît hrișca aceea oribilă, rinichii nu vor să lase să treacă nici cel mai mic păhărel de votcă superioară, inima nu-i permite alergări în concurs, urechile nu aud cîntecul privighetorilor și murmurul izvoarelor, nasul nu deosebește mirosul unei pipe vechi de mirosul lăcrămioarei, ochii nu văd farmecul celei mai frumoase femei, iar dacă le-ar vedea, organismul și așa nu ar avea nimic de cîștigat fiindcă este de mult ieșit la pensie... Totul e gîndit frumos și logic. Încetul cu încetul omul este izolat de treburile acestei lumi. Funcționează corect numai creierul, care, firește, trebuie să se consoleze cu ceva. De obicei se consolează cu faptul că există și un univers în care poți exista foarte bine fără să te folosești de asemenea instrumente ca membrele, stomacul, organul olfactiv și alte ustensile ușor deteriorabile. Aș spune, natura a fost foarte amabilă creînd o trecere atît de lină de la viață la moarte. Bătrînețea, cu toate deficiențele ei, este o binefacere pentru om.

Wilczur își încruntă sprîncenele.

— Din anumite puncte de vedere îți dau dreptate. Numai că toate infirmitățile și deficiențele despre care ai vorbit tu nu sînt întotdeauna proprii oamenilor în vîrstă. Adeseori se abat și asupra acelora care se află în perioade unanim socotite drept tinerețe sau maturitate.

Jemioł își aprinse o țigară și delectîndu-se cu aroma tutunului scutură din cap.

— Nu am în vedere problema vîrstei. Pentru mine vîrsta nu există.

Wilczur rîse.

— Nu-mi rămîne, prietene, decît să-ți recunosc originalitatea și sub acest aspect. Cred că ești unicul caz din lume care nu are în vedere vîrsta.

— Pot să fiu și unicul. Dar acest lucru infirmă în vreun fel valabilitatea afirmațiilor mele și logica raționamentului ? Vîrsta e o chestiune de timp. Și numai de timp.

— Te înșeli profund. Nu e numai o chestiune de timp, ci și de evoluție a individului în timp. O chestiune a împlinirilor interioare și exterioare. O chestiune a maturizării spirituale și intelectuale. O chestiune a poziției în

societate. Trecînd de la abstract la concret, să luăm un exemplu. Un exemplu apropiat şi pe cît posibil verosimil. De pildă : eu. Nu mă simt cîtuşi de puţin ramolit şi cred că aş putea fi mult mai util dacă nu ar exista această afecţiune a mîinii, această infirmitate. În al doilea rînd, te înşeli considerînd că omul trebuie izolat de viaţă, întrerupîndu-i treptat contactele cu ea. În acest caz, starea psihică are o influenţă mai puternică decît deficienţele fizice. Un insucces relativ mărunt creează uneori o totală inapetenţă pentru viaţă şi indiferenţă faţă de moarte. Trei zile de dureri de stomac în cazul unui om tînăr şi complet sănătos îl pot face să urască într-atît viaţa încît să-l ducă aproape de sinucidere. Dar eu am avut şi asemenea pacienţi care după amputarea ambelor mîini şi picioare nu au încetat nici o clipă să se intereseze de tot ce-i înconjoară.

Jemiol se ridică.

— Iartă-mă, împărate. Îmi rezerv dreptul de a continua această dispută, dar o voi face altă dată. Din păcate acum nu pot să-ţi stau la dispoziţie fiindcă tocmai se apropie timpul procesiunii mele la Rodoliszki. Între timp tu asigură-ţi argumentele la o societate solidă. Nu ai decît de cîştigat, fiindcă vei primi mari despăgubiri. Ţi le voi demola încît nu va rămîne piatră pe piatră.

Îşi ridică pălăria deasupra capului şi se porni să fredoneze cu o voce destul de răguşită :

— Piatră peste piatră, peste piatră piatră, peste piatră altă piatră.

Şi se îndepărtă fredonînd, în timp ce Wilczur privea în urma lui zîmbind : ştia foarte bine că Jemiol şi-a grăbit plecarea la circiumă numai pentru că nu reuşea să găsească contraargumente şi, din principiu, nu-i plăcea să dea cuiva dreptate.

Cînd Wilczur trecu pe la Lucia, o găsi tot cosînd. În general, gradul de interes al Luciei pentru apropiata petrecere era o surpriză pentru Wilczur. Din cîte îşi amintea el, la Varşovia, Lucia se ducea foarte rar la baluri sau la dans, nu se dădea în vînt nici după alte distracţii ca teatrul sau cinematograful. Lui Wilczur i se părea foarte normal fiindcă corespundea preocupărilor lui. O considera o fată serioasă, care nu s-a dedicat în zadar unei activităţi atît de responsabile şi de importante cum e cea de medic.

Acum era surprins de această transformare, fiindcă interesul ei neașteptat pentru dans îl considera o transformare. Cu numai cîteva zile în urmă ar fi rîs dacă cineva i-ar fi spus că Lucia își poate concentra atîtea ore atenția asupra unor mărunțișuri atît de rizibile cum este transformarea unei rochii.

Îl aștepta însă o surpriză și mai mare. Iată că sîmbătă, cu toate că în ambulatoriu mai așteptau șase persoane să fie pansate, Lucia i-a dat Donkăi indicațiile necesare și a plecat la Radoliszki. Cînd s-a întors după două ore și Wilczur a întrebat-o ce s-a întîmplat, a răspuns de parcă ar fi fost vorba de un lucru obișnuit :

— Astăzi e balul acela din Kowalewo și a trebuit să mă duc la coafor.

Abia acum a observat pe capul ei niște cîrlionți și niște zulufi ciudați. Îi stătea chiar bine așa. Nu a putut spune nimic mai mult decît :

— Ei, firește, firește.

În adîncul lui însă nu socotea că ar fi un lucru chiar atît de firesc. La masa de prînz a observat că are și unghiile date cu ojă roz.

— Nu ar trebui să mă mire, își spunea. E tînără iar noi ducem aici o viață atît de cenușie. Balul acesta este un eveniment pentru ea.

Lucia însă nu se gîndise numai la ea. S-a convins cînd și-a căutat costumul negru în dulap și nu l-a găsit. Abia cînd s-a uitat mai bine prin cameră l-a zărit pe speteaza scaunului. Era proaspăt curățat și călcat.

La ora șase a sosit și trăsura.

Așezîndu-se în brișcă alături de Lucia, Wilczur simți miros de parfum. Aceasta l-a deprimat complet și ca să-și ascundă tulburarea începu să relateze pe larg o operație complicată a duodenului, despre care citise într-o revistă mensuală primită de curînd. Această temă îi preocupă pe tot parcursul drumului.

Balurile de la Kowalewo și de la celelalte conace din părțile acelea se deosebesc mult de petrecerile de acest gen din capitală. Se deosebesc în primul rînd prin aceea că invitații nu-și fac o onoare din a veni cît mai tîrziu, ci sosesc la ora stabilită, uneori chiar și cu cîteva ore mai devreme. Așa că atunci cînd Lucia cu Wilczur au coborît

în fața cerdacului din Kowalewo, înăuntru era forfotă și zarvă. În întîmpinarea lor ieși în grabă tînărul gospodar, iar în urma lui veni cu pași mărunți mama boierului.

Dintre cele cîteva zeci de invitați, Wilczur și cu Lucia nu cunoșteau decît cîteva persoane. În afară de Pawlicki și de preot, erau, în general, moșieri mai apropiați sau mai îndepărtați, împreună cu soțiile, cu surorile, cu fiicele sau cu mamele lor. Aici încă nu ajunsese moda de a se întineri, așa că mamele arătau într-adevăr a mame, soțiile a soții, iar fiicele a fiice. Mamele ocupaseră canapelele, soțiile se adunaseră într-un salon alăturat discutînd cu înflăcărare despre treburile gospodărești, domnișoarele stăteau în grupuri șoptind, rîzînd și trăgînd cu ochiul spre sufragerie, unde bărbaților li se servea votcă și aperitive.

Domnii, fără deosebire de vîrstă, se adunaseră în jurul mesei. Discuția era generală. Era perioada vînătorilor și acest lucru îi preocupa pe toți, bătrîni și tineri, vînătorii experimentați și începători.

În acest timp, în salon răzbăteau primele sunete ale instrumentelor pe care muzicanții le acordau. Orchestra adusă din Radoliszki, ce-i drept, nu era numeroasă, fiindcă era alcătuită numai din trei persoane : un pianist, un violonist și un acordeonist, în schimb era încercată și avea căutare în tot ținutul.

Încet, tinerii ieșeau din sufragerie și abia acum domnul Jurkowski începu să-i prezinte Luciei și lui Wilczur. Amîndoi erau de mult cunoscuți din auzite. Nu numai din această cauză, ci și datorită frumuseții Luciei, în curînd în jurul lor se adunaseră numeroși tineri și odată cu sunetele primului vals, Lucia a fost invitată la dans. La rîndul lui, Pawlicki o invită pe domnișoara Jurkowski și salonul se umplu repede de perechi ce se roteau în dans. Aperitivele, sau mai degrabă băuturile influențaseră pozitiv buna dispoziție a bărbaților și cheful lor de a se învîrti în ritmul muzicii. Doamnele și domnișoarele nu mai aveau nevoie de acest impuls, pentru ele dansul era suficient.

Lucia arăta splendid. I-o spunea nu numai oglinda în care își controla înfățișarea după fiecare tur, ci și privirile tuturor bărbaților. Erau aici și femei mai tinere decît

ea şi mai bine îmbrăcate, dar Lucia nu avea a se teme de lipsă de succes.

Neobosită, orchestra aproape că nu făcea pauze, şi cum erau mai mulţi dansatori decît dansatoare, Lucia se aşeza doar pentru cîteva clipe, ca să se mai odihnească, şi iar o invita cineva la dans.

Prin alte încăperi bărbaţii mai în vîrstă se aşezaseră să joace bridge. Wilczur, care nu ştia deloc şi nici nu-i plăcea să joace cărţi, stătea în pragul salonului discutînd cu doamna Jurkowska. Pe cît putea nu-şi lua ochii de la Lucia şi nu putea scăpa de senzaţia ciudată că devenise străină şi îndepărtată. I se părea că strălucirea din ochii ei, îmbujorarea, zîmbetul cuceritor, toate erau artificiale şi indecente. Nu se potriveau cu seriozitatea şi valorile ei interioare, pe care le preţuia atît de mult. Învîrteala aceea într-un spaţiu atît de redus, în înghesuiala aceea a dansatorilor, mlădierea aceea din şolduri, înclinarea aproape cochetă a capului... Aceasta nu era Lucia.

Nu ajuta nici o explicaţie. În zadar încerca să se convingă că totul e în ordine, că aşa trebuie să fie, că Lucia e tînără iar dansul, de veacuri, este privilegiul tinerelor fete, că toate pledează în favoarea ei : ştie să lucreze intens, folositor şi serios, ştie să privească în profunzimea problemelor vieţii şi a obligaţiilor sale şi în acelaşi timp reuşeşte să fie veselă şi naturală, să se distreze aşa cum se distrează alte femei de vîrsta ei. Toate acestea erau adevărate şi convingătoare. Dacă însă creierul lua la cunoştinţă şi accepta acest lucru, undeva în centrii emoţionali împotrivirea era cu atît mai puternică.

Lucia în braţele partenerului său alunecă într-un tango pe lîngă Wilczur şi îi zîmbi cu căldură şi afecţiune. Îi răspunse zîmbind dar întoarse numaidecît capul. Lucia trebuie să fi observat, fiindcă de îndată ce orchestra se opri, se apropie de el.

— Ce plăcut e aici, nu-i aşa ? întrebă.

— O, da răspunse fără convingere.

— Poate că din punct de vedere muzical orchestra nu e cea mai bună, dar pentru dans e suficient numai ritmul. Şi apoi unii dintre aceşti domni dansează excelent.

Wilczur nu răspunse şi Lucia îl privi uimită.

— Mi se pare că sînteţi nemulţumit de ceva ?

— Eu ? Deloc.

— Vă plictisiți ?

— Dar de unde...

— Ah, îmi pare foarte rău. Eu v-am determinat să venim la acest bal. Ce egoistă sînt...

Se întristă și adăugă repede :

— Nu se cuvine să plecăm înainte de a se servi masa, dar după aceea ne întoarcem numaidecît acasă.

Wilczur se simți emoționat de spiritul ei de sacrificiu.

— Pentru nimic în lume, domnișoară Lucia.

— Dacă dumneavoastră tot nu vă distrați !

Wilczur desfăcu brațele zîmbind.

— Ei, asta e de-acum vina mea. Dacă nu dansez, ar trebui să învăț să joc bridge sau să mă pasionez vînătoarea. Nu-ți face atîtea scrupule. Trebuie să te distrezi pentru tot timpul...

Nu încheie fraza, fiindcă orchestra cînta din nou iar în fața Luciei se înclină un alt dansator.

— Îmi acordați acest foxtrot ?

— Cu plăcere, răspunse Lucia și abia acum își dădea seama că Wilczur nu-și încheiase fraza. Nu mai putea însă da înapoi. Îi făcu un semn cu capul și ajunse în brațele unui brunet înalt cu ochi visători. Îl cunoștea numai din vedere, știa că e moșier undeva în nordul județului. Îl chema Nikorowicz și îl întîlnea uneori în Radoliszki.

Și Nikorowicz tot de acolo o ținea minte, fiindcă îi spuse :

— Vă văd pentru a treia oară. Poate că dumneavoastră nu m-ați văzut. Nu toți au norocul lui Wicek Jurkowski...

— Cum se manifestă acest noroc ? îl întrebă ușor distrată.

— Ei, dacă v-aș putea eu spune ? ! Wicek însă e o bestie atît de șireată că nu face decît să tușească și mormăie pe sub mustață. Știu însă că vă vede foarte des. Asta nu-i noroc ?

— Glumiți pe seama mea, rîse Lucia. Într-adevăr, domnul Wincenty trece destul de des pe la noi, pe la dispensar, dar un asemenea „noroc" îl poate avea oricine suferă de indigestie sau s-a rănit la un deget.

Dansatorul oftă.

— Ah, în acest caz astă-seară la cină mă voi strădui să fac indigestie, iar dacă nu reușesc, mîine îmi tai un deget.

— Văd că sînteți capabil de mari sacrificii, rîse Lucia.

— O, da. De orice sacrificiu. Repet însă că Wicek are un noroc ieșit din comun. Niciodată nu am observat să-i lipsească pofta de mîncare sau vreun deget. Și cu toate acestea vă vizitează des. Nu ați putea să-mi spuneți cum aș putea obține și eu un astfel de privilegiu.

— Nu-i nici un privilegiu. Îmi va face mare plăcere dacă ne veți vizita la dispensar.

— Vă mulțumesc, domnișoară. Și cu siguranță am să fac uz de invitație cît de curînd.

O clipă dansară în tăcere, apoi Nikorowicz întrebă aparent pe un ton detașat :

— Cum vă place Kowalewo ?

— E foarte frumos și plăcut aici.

— Iar lipsurile care mai sînt vor fi în curînd completate.

— Despre ce lipsuri vorbiți ? Lucia îl privi curioasă.

Nikorowicz ezită, apoi răspunse :

— De fapt mă refer la o singură lipsă. La una singură : Wicek nu are soție și Kowalewo — stăpînă.

Lucia bănui aluzia lui Nikorowicz și spuse :

— La Kowalewo sînt două stăpîne. Și nici nu am auzit că domnul Jurkowski ar intenționa să se căsătorească. Nu mi-a spus nimic despre așa ceva.

— Ah, da ? se miră Nikorowicz. Prin urmare încă nu v-a cerut mîna ?

Pentru că Lucia își încruntase sprîncenele, se grăbi să adauge :

— Vă rog să mă scuzați că mă amestec în treburile altora. Fiți bună și iertați-mă, dar credeam că e un secret public. În tot județul se vorbește că Wicek intenționează să vă ceară mîna.

— Eroare ! răspunse apăsat. Pot să vă asigur că nu e nimic adevărat.

— Totuși... reluă Nikorowicz.

Lucia îl întrerupse :

— Domnul Jurkowski este cunoştinţa profesorului şi-a mea, şi-mi pare rău că vizitele lui la dispensar pot fi atît de eronat comentate.

Discuţia aceasta o revoltă pe Lucia. Nici nu bănuise că vizitele lui Jurkowski la dispensar interesaseră atîta lume. Abia acum din privirile altora, din unele cuvinte şi din atitudinea faţă de ea, Lucia putea conchide că e considerată aproape logodnica stăpînului. A ezitat multă vreme în legătură cu modul în care trebuia să dezmintă aceste bănuieli eronate. În cele din urmă se hotărî să discute cu Jurkowski limpede şi deschis.

Nu după mult timp se ivi şi ocazia : Jurkowski o invită la dans. Fiindcă puteau să-i audă cei care dansau alături şi să înţeleagă din frînturile de fraze despre ce vorbesc, de îndată ce tangoul se sfîrşi, Lucia îi propuse :

— Aş vrea să vorbesc cu dumneavoastră între patru ochi.

— Cu cea mai mare plăcere, domnişoară Lucia. Mai ales că şi eu voiam să vă rog acelaşi lucru.

O conduse prin antreu şi prin camera în care se juca bridge în cabinetul său. Aici nu era nimeni.

— Domnule Jurkowski, intră ea în subiect, aşezîndu-se în fotoliul pe care i-l oferise, am aflat astăzi că prin împrejurimi circulă nişte zvonuri aberante, precum că dumneavostră aţi nutri faţă de mine sau cu faţă de dumneavoastră intenţii matrimoniale.

Jurkowski o privi cu nelinişte şi întrebă :

— De ce socotiţi aceste zvonuri aberante ?

— Pur şi simplu pentru că se bazează pe nişte simple închipuiri. Pe închipuiri absurde.

— Chiar dacă s-ar baza pe închipuiri, nu văd absurditatea lor.

Lucia voia să-l scutească de un refuz şi de aceea scutură din cap.

— Absurdul constă în aceea că atît dumneavoastră cît şi eu ştim foarte bine că nu sîntem destinaţi unul altuia.

— Eu nu cred deloc aşa ceva, ripostă el încruntîndu-şi sprîncenele.

— Sînt convinsă că aşa credeţi, spuse apăsat. În primul rînd dumneavoastră sînteţi moşier. Aveţi nevoie de o soţie potrivită, care să se ocupe de gospodărie, care să con-

ducă o casă întreagă. Eu sînt medic. După cum știți am venit aici ca să muncesc pentru oameni. Habar nu am de gospodărie. Nu mă pricep la asta și aș considera că îmi irosesc aptitudinile, pregătirea de specialitate dacă aș renunța la munca de medic. Consider această muncă o chemare și nu voi renunța niciodată la ea.

Jurkowski tăcu o clipă, apoi spuse aproape furios :

— Dar cine v-a spus că eu aș pretinde să renunțați la ceva ? Dar cine v-a spus că eu aș îndrăzni să vă impun să vă ocupați de gospodărie la Kowalewo ?... Nu-mi doresc nimic mai mult decît să fiți soția mea și nu intenționez să vă impun nici o restricție. Veți putea face ce vă place. Dacă doriți, vă construiesc aici la Kowalewo un dispensar mai mare decît celălalt. Spuneți că nu sîntem destinați unul altuia. Nu-i adevărat. De cînd v-am cunoscut mi-am dat seama că pînă acum nici una nu mi-a fost destinată, numai dumneavoastră. Bineînțeles, poate că nu merit o soție ca dumneavoastră. Recunosc. În schimb știu că eu pot fi un soț bun, că nu vă veți înșela în privința mea. Fiindcă eu sînt convins de ceea ce spun, iar dacă spun că vă iubesc, atunci nu există nici o fărîmă de minciună în asta. Intenționat nu m-am grăbit cu declarațiile, fiindcă am vrut să mă puteți cunoaște, să vă faceți o părere despre mine. În ceea ce privește gospodăria, slavă Domnului, mama trăiește și se ocupă personal de ea. Sora mea se vede că nu se va mai căsători, fiindcă nici nu prea are chef de asta. Într-un cuvînt, gospodăria nu trebuie să vă preocupe. De aceea, domnișoară Lucia, vă întreb unde-i absurditatea ? Unde-i aberația ? Nu vă fie teamă, nu sînt un adolescent și înainte de a vă spune toate acestea, m-am gîndit și am cîntărit totul.

Lucia neagă cu o mișcare a capului.

— Nu totul. Îmi pare foarte rău că trebuie să v-o spun. Nu ați luat în considerare sentimentele și intențiile mele. Nu sînt de acord cu ceea ce ați spus despre dumneavoastră. Nu cred că aș putea fi o soție potrivită pentru dumneavoastră. Asta-i una. În al doilea rînd nu aș putea fi soția dumneavoastră pentru că nu sînt liberă. Pentru că am anumite obligații...

— Și nu puteți scăpa de ele ?

— Nu vreau să scap.

Jurkowski lăsă capul în jos.

— Asta înseamnă că iubiţi pe cineva.

— Da, răspunse scurt.

Jurkowski tăcu vreme de un minut, apoi spuse încercînd să zîmbească :

— Într-adevăr, m-am aruncat înainte cu ochii închişi... Dar cine-şi putea închipui... Cum puteam eu să bănuiesc... Nu am auzit ca cineva de pe aici să manifeste asemenea intenţii, şi nu aţi fi plecat din Varşovia, dacă acolo... Vă cer scuze. Nu aş fi îndrăznit niciodată... dacă nu aş fi fost convins că sînteţi liberă. Vă rog foarte mult să mă iertaţi.

În expresia feţei lui se vedea o îngrijorare sinceră şi tristeţe. După o tăcere mai îndelungată, ridică spre ea ochii în care străfulgeră îndoiala.

— Domnişoară... începu. Poate că în felul acesta vreţi să mă menajaţi ? Ar fi pentru mine nespus de dureros dacă în schimbul sincerităţii şi sentimentelor mele, dumneavoastră aţi uza de un asemenea subterfugiu. Şi totuşi nu am observat ca cineva să încerce să vă obţină bunăvoinţa. Pe aici nu se poate ţine nimic în secret. Spuneţi-mi mai bine sincer şi simplu : nu-mi placi şi aştept altul mai bun.

Lucia scutură din cap.

— Bănuielile dumneavoastră sînt neîntemeiate. V-am spus adevărul. Într-adevăr, iubesc pe altul şi voi fi soţia lui.

Jurkowski tăcu din nou şi stătea în faţa ei sprijinit de masă, cu privirile înfipte în pămînt.

— Aţi... aţi putea să-mi spuneţi numele lui ?

— Nu cred că ar fi necesar, spuse rece.

— A, dacă e secret... observă cu ironie.

— Nu-i nici un secret. Nu ţin însă să fac din aceasta un lucru public, pentru că este o chestiune a mea personală.

— Dumneavoastră mă consideraţi un bîrfitor ? Întreb pentru mine şi numai pentru mine.

— Ei, bine, pot să vă spun. Vorbeam de profesorul Wilczur.

Jurkowski făcu ochii mari.

— Cum se poate ?

Lucia se ridică.

— Încă o secundă, o opri. Vreți să spuneți că-l iubiți pe profesor și vreți să deveniți soția lui ?

— Da, domnule. Și vă rog să încheiem aici discuția.

Cînd s-au întors în salon, oaspeții tocmai erau invitați la masă. În sufragerie și în camera de alături era zarvă. Ca de obicei prin părțile acestea, cina era opulentă. Știind însă alături de Lucia, gazda aproape că nu mînca nimic, în schimb bea mult și era posomorît, încercînd zadarnic să-și ascundă starea de spirit. Lucrul acesta fusese sesizat de toți, fiindcă, mai ales doamnele, curioase, trăgeau cu ochiul spre el, apoi își treceau privirile asupra Luciei, bănuind vreo neînțelegere între ei. Pentru a salva situația, Lucia se străduia să fie veselă și vioaie, discutînd cu celălalt vecin al său.

După cină îl întrebă din nou pe Wilczur dacă nu ar fi mai bine să plece acasă. Acum voia cu adevărat, dar Wilczur socotind în continuare că e vorba de un sacrificiu, refuză categoric.

— Am cunoscut aici doi domni foarte interesanți și tăifăsuim excelent, o asigură el. Mîine e duminică așa că ne mai putem permite cîteva ore de distracție.

Orchestra cînta din nou, iar Lucia dansa fără o clipă de odihnă. În căutarea celor doi domni interesanți, Wilczur intră în sufragerie, unde servitorii tocmai strîngeau de pe masă. La capătul uneia dintre mese domnul Jurkowski stătea singur și bea votcă. Lui Wilczur i se păru că nu-l recunoscuse, fiindcă îl măsurase cu o privire plină de ură. Trebuie să fi fost bine băut. Altfel, întotdeauna fusese foarte prietenos cu el.

La scurt timp se întîlniră din nou într-unul dintre saloanele mici. Cum în salon, domnul Skirwoń, celebru dansator de mazur, tocmai își etala măiestria, aici era pustiu.

— A, domnul profesor. Ce bine că vă văd, spuse Jurkowski. Tocmai voiam să vă povestesc o întîmplare amuzantă.

Părea lucid, dar unele dificultăți de dicție indicau un consum exagerat de alcool.

Wilczur zîmbi înțelegător.

— O ascult cu plăcere. Deși vă mărturisesc că nu sînt un cunoscător al umorului.

Jurkowski ridică un deget în sus.

— O, stimate domnule profesor, acest umor îl veți aprecia cu ușurință. Să te ții cu mîinile de burtă. Vă spun, dragă domnule profesor, să te ții cu mîinile de burtă.

Wilczur se arătă curios.

— Ascult, ascult.

— Ei, închipuiți-vă că am aici un paznic. Țăran de treabă. Slujește de mult la mine. A slujit și la tata. Să fie vreo patruzeci de ani de cînd e paznic. Și-a crescut copiii, are și nepoți. Acum vreo trei ani a rămas văduv, înțelegeți ? A rămas văduv.

— Înțeleg, confirmă blînd Wilczur.

— Și fiți atent, totul ar fi fost în ordine, dar anul trecut i-a luat dracul mințile. Vine la mine, îmi sărută mîna și-mi zice că vrea să se-nsoare. Fiți atent : vrea să se-nsoare ! Te-ai prostit, îi zic. Ce nevoie ai tu să te însori ?... Stai la fata ta, nu ai nevoie de muiere. Ești un hodorog bătrîn. Și cu cine vrei să te însori ?... Păi, zice, cu Małgośka a lui Lawończuk. Iar Lawończuk ăsta, trebuie să știți, e sărac lipit pămîntului. Are vreo patru, cinci jugăre de pămînt și o droaie de copii. Mor de foame. Małgośka asta nu era însă urîtă. De multe ori o lua mama la lucru în grădină și am observat că nu-i urîtă. Numai că era neîngrijită și flămînzită... Ei, și s-au luat. Le-am dat o vacă și mă gîndesc : ia să vedem ce-o să iasă din asta ?... Și n-am așteptat mult. Mă uit și văd că argații și fetele rîd de se prăpădesc și-l arată cu degetul pe paznic. Pînă la urmă vine el la mine. Mă roagă să-l fac paznic de noapte. Am început să-l întreb de ce ? El îmi cade la picioare. Nu mai pot s-o scot la capăt, zice. Dacă domnia-ta nu mă salvezi, mă prăpădesc. Am început să-l descos. Și ce aflu ? Cum s-a întremat puțin, nevasă-sa a început să-și facă de cap. El pe cîmp iar ea cu argații. Știți ce i-am spus ?

— De unde să știu ? Wilczur ridică din umeri.

— I-am spus așa : Totu-i în ordine, prostule. Dar ce-ai crezut tu că o femeie tînără nu trebuie să trăiască ? O să se uite toată viața la tine, ghiujule, și n-o să mai vadă lumea din jur ? Ai vrut să te însori, trebuia să te însori cu o babă ca tine. Nu cu o fată tînără. Așa-i legea : tînărul la tînăr trage. Dacă ai fost prost, suferi... Așa i-am spus. Ha... ha... ha...

Îl prinse pe profesor de nasture şi apropiindu-şi faţa de faţa lui, întreba insistent :

— Am avut dreptate sau nu ?... Ce ziceţi, domnule profesor ? Am avut dreptate sau nu ?...

Wilczur păli. Înţelesese aluzia de pe la jumătatea povestirii lui Jurkowski. La început s-a simţit dureros afectat, pe urmă s-a simţit ruşinat pentru omul care în propria-i casă îşi permite să-şi jignească atît de ordinar oaspeţii. Acum îşi dădea seama că atît starea de ebrietate, cît şi agresivitatea lui trebuiau să aibă o cauză serioasă. Probabil că Jurkowski i-a cerut Luciei mîna şi fiind refuzat a suferit o deziluzie, care l-a împins spre acest act contrar nu numai ospitalităţii, dar şi simplei bune-cuviinţe.

— Ei, domnule profesor, fac pariu pe o pereche de cai cu brişcă cu tot că şi dumneavoastră i-aţi fi spus acelaşi lucru. Nu-i aşa ? Sînteţi medic şi înţelegeţi ce cere un organism cînd e tînăr şi ce nu poate oferi cînd e bătrîn.

Pentru că Jurkowski îl ţinea strîns de nasture, şi nu se putea lupta cu el, Wilczur îl privi liniştit şi spuse :

— Dumneavoastră simplificaţi prea mult lucrurile, socotind căsătoria exclusiv o problemă a organismului.

— Dar şi a organismului, se încăpăţîna Jurkowski. Spuneţi-mi ce trebuia să facă Malgoška aceea. Veţi spune că e imorală. De acord şi cu asta. Dar dacă ar fi fost mai morală, ce ar fi făcut ? ...Poftim ?... Păi, l-ar fi părăsit. L-ar fi lăsat dracului şi ar fi plecat cu altul. Dar dacă ar fi fost neprihănită ca un crin, atunci ar fi rămas cu el şi ar fi suferit pînă la sfîrşitul vieţii. Aceasta-i legea, profesore. Şi nimeni n-o poate schimba. Asta e !

Wilczur îşi stăpînea cu greu nervii. Aluzia era mai dureroasă decît îşi putea închipui autorul ei. Amintirea Beatei şi fuga ei reînviaseră cu toată violenţa. Şi deodată se simţi nespus de bătrîn, obosit şi sătul de viaţă. Nu-i reproşa nimic lui Jurkowski. Îl înţelegea. Acum visa un singur lucru : să plece cît mai repede de aici. Folosindu-se de afluenţa oaspeţilor în salonaş, scăpă de gazdă şi porni în căutarea Luciei. O găsi în salon. Dansa. Trecu mai bine de o oră pînă reuşi să schimbe cu ea cîteva cuvinte.

— Cum te distrezi ? o întrebă.

Îl privi neliniştită.

— Ce aveţi ?

— Ah, nimic, bagatelizâ el. Mă simt puţin cam obosit. M-am dezobişnuit de marile petreceri, de înghesuială, de zgomot.

— Atunci poate plecăm acasă ? îi propuse ea.

— Dacă nu o să-ţi pară rău...

— Nici vorbă, îl întrerupse. Imediat cer să cheme trăsura.

Doamna Jurkowski a încercat să-i oprească, dar în cele din urmă renunţă. Nici nu au aşteptat prea mult trăsura.

Afară ploua. Şezînd în brişca descoperită, cu glugile pe cap, nu aveau chef de vorbă. Au străbătut aproape tot drumul în tăcere. Fiecare îşi măcina gîndurile lui. Lucia îşi reamintea declaraţiile lui Jurkowski. Ştia că a procedat corect. Îl considera un om drăguţ şi de treabă. În nici un caz însă, chiar dacă nu ar fi fost îndrăgostită de Wilczur, nu ar fi devenit soţia acestui tînăr. Nu numai pentru că nu-i convenea ca tip, ci şi pentru că era convinsă de valabilitatea propriilor argumente. Oamenii ar trebui să se căsătorească în sferele cărora le aparţin. Ar trebui să se căsătorească în aşa fel încît preocuparea unuia să fie şi preocuparea celuilalt. El însă nu putea avea habar de munca ei, iar ea de-a lui. Pur şi simplu nu ar găsi un limbaj comun. Ar fi ca doi străini condamnaţi să convieţuiască împreună. De pildă cu un Kolski, cu toate că nu-l iubea, cu toate că adeseori punctele lor de vedere erau diametral opuse, avea întotdeauna ce discuta, nu numai pentru că era medic, ci şi pentru că a crescut şi a muncit în oraş, pentru că amîndoi dispuneau de noţiuni, de reprezentări, de gusturi, de obiceiuri provenite din acelaşi mediu, din acelaşi gen de cultură. Nu se mai văzuseră de atîtea luni. Îi despărţise o distanţă atît de mare şi chiar un alt mod de viaţă. Cu toate acestea corespondau intens şi în fiecare scrisoare aveau ce să-şi spună.

Dar cu profesorul, de exemplu ? Putea să se plictisească cu el ? Era convinsă că-i înţelege fiecare privire, fiecare mişcare. Şi i se părea că şi el se simte apropiat de ea, că îi cunoaşte toate tainele. Sînt împreună de atîta timp şi fiecare discuţie cu el este o încîntare.

Privind în viitor, într-un viitor alături de acest om, nu întrevedea nici un nor. Nu se îndoia că va fi fericită. Poate că undeva în adîncul conştiinţei sale se auzea pentru o clipă

părerea de rău că acest viitor nu va fi bogat în distracţii de tipul celor de astăzi, dar imediat venea reflecţia lucidă că doar este capabilă de sacrificii atît de mărunte ca renunţarea la dans.

Cînd au ajuns în faţa cerdacului, era întuneric de-a binelea. Wilczur aprinse lampa în tindă şi zări primul o hîrtie împăturită, sprijinită de călimara de pe masă.

— Ce-i asta ? O telegramă ? întrebă luînd hîrtia în mînă.

Într-adevăr, era o telegramă adresată Luciei. Lucia se apropie de lampă şi o deschise. Se uită la semnătură. Telegrama era de la Kolski. În timp ce Wilczur intră în salonul bolnavilor, ea începu să citească :

„Mă adresez dumitale cu o mare rugăminte în numele doamnei profesor Dobraniecka. Soţului ei i s-a depistat un neoplasm cerebral periculos. Situaţia e disperată. Şanse minime la operaţie. Intervenţia e dificilă şi complicată. Dobraniecki nu o acceptă fiind convins că nu poate reuşi. A declarat că acceptă numai dacă o face profesorul Wilczur..."

Lucia îşi şterse fruntea cu mîna. Nu putea să-şi creadă ochilor.

„Doamna Dobraniecka te imploră, iar eu mă alătur acestei rugăminţi, să-l determini pe profesorul Wilczur să nu refuze ajutorarea unui muribund. Ştie că nu are dreptul să-l roage aşa ceva. Că nu merită această bunăvoinţă şi că profesorul Wilczur îi consideră duşmani. De aceea ţi se adresează dumitale prin mine. Avem credinţa că nu ne vei refuza. Aşteptăm răspunsul telegrafic. Kolski."

Lucia mototoli hîrtia în mînă. Ştirea căzuse asupra ei ca un trăsnet. Cîtă bucurie şi cîtă mîndrie îi umpleau gîndurile. Iată că destinul însuşi se răzbuna pe aceşti oameni răi în modul cel mai crud, iată că fatum-ul i-a pus în situaţia de a căuta ajutor şi salvare la omul pe care l-au nedreptăţit atît de cumplit.

— Ah, ticăloşii ! De trei ori ticăloşi ! se gîndea. Îi spuneau în batjocură vraci. Răspîndeau infamii despre el. Susţineau că ar trebui să se lase de chirurgie. Iar acum, cînd îi ameninţă moartea, se gudură ca nişte căţei cerşindu-i ajutorul !

Profesorul intră în tindă. Instinctiv, Lucia îl prinse de mînă. Wilczur o privi mirat. În ochii ei strălucea triumful, obrajii îi erau puternic îmbujorați. Respira repede.

— Ce s-a întîmplat ? o întrebă. Ești atît de tulburată...

— Da ! Da. S-a întîmplat. S-a întîmplat ceva care dovedește că mai există totuși dreptate. Ascultați.

Întinse hîrtia mototolită și începu să citească telegrama cu vocea sugrumată. Wilczur asculta tot mai uimit. Cînd Lucia sfîrși, o vreme tăcură amîndoi. Profesorul privea în pămînt. Pe chipul lui se întipărise o mare tristețe. În cele din urmă ridică privirile și spuse încet :

— Dumnezeu mi-e martor. Nu pot... Cum să... Neoplasm cerebral... Și cu o mînă ca asta...

Întinse mîna stîngă, care se vede că sub influența știrii neașteptate tremura mai rău decît de obicei.

— Ce să fac cu cu mîna asta ?... E imposibil.

— Dar nerușinarea, izbucni Lucia, nerușinarea acelor tîrîtoare ordinare ! După tot ce v-au făcut mai îndrăznesc !... Oameni fără obraz !..

Wilczur nu răspunse nimic. Își încrucișă mîinile la spate pășind greoi dintr-un colț în altul.

— Am să-i scriu lui Kolski că mă mir cum a putut să-și asume această mijlocire. Și să mă roage și pe mine.

Wilczur se opri în fața ei.

— Nu-i poți reproșa așa ceva, domnișoară Lucia. Nu ai dreptul să uiți că el este în primul rînd medic. Și ca medic e obligat să nu omită nici o măsură, dar absolut nici o măsură care ar putea salva pacientul.

— Chiar și atunci cînd pacientul este un criminal ? întrebă iritată.

Wilczur o privi cu gravitate în ochi.

— Chiar și atunci. Chiar și atunci, domnișoară.

Din nou se lăsă liniștea.

— Trimite-i o telegramă, spuse Wilczur. Scrie-i că nu pot. Că nu pot folosi o mînă... Telegrama trebuie trimisă dimineață devreme. Ei așteaptă răspunsul... Și acum noapte bună, Lucia. Îți doresc un somn liniștit.

Lucia îi strînse mîna între palmele sale.

Cînd s-a închis ușa în urma lui, a rămas multă vreme nemișcată. Cît de mult îl admira pe acest om. Doar știa foarte bine că trebuia să nutrească pentru Dobraniecki

dacă nu o dorință de răzbunare, dacă nu ură, în orice caz cea mai profundă repulsie, cel mai îndreptățit dispreț. L-au nedreptățit în modul cel mai josnic, apelînd la cele mai mîrșave mijloace de luptă. I-au întinat bunul renume, l-au jefuit de avere, l-au silit să-și părăsească funcția, să plece din Varșovia. Nu. Ea nu ar avea pentru ei nici un pic de milă. Nu ar reuși să uite nici pentru o clipă nedreptățile îndurate, așa cum știa că și Wilczur le ține minte. Și totuși cînd i-a refuzat, el a trebuit să-l invoce pe Dumnezeu ca martor al sincerității sale.

În această clipă Lucia trebui să-și înăbușe sentimentul de bucurie că acea nefericită întîmplare, care îi producea atîta durere, îl împiedica să-l salveze pe acel netrebnic.

Profesorul spunea că și un criminal trebuie salvat. Da. Da. Există însă crime care exclud mila.

Multă vreme Lucia nu a putut adormi, frămîntată de această întîmplare. Se gîndea la textul telegramei pe care avea să o trimită a doua zi. Voia să o redacteze în cuvinte usturătoare, aspre, dar după ce se mai gîndi ajunse la concluzia că nu ar fi loial față de Wilczur.

A doua zi dimineață se hotărî să ducă telegrama la Radoliszki. Cînd ieșea din dispensar întîlni un călăreț trimis din Kowalewo. Aducea o scrisoare de la tînărul boier. Lucia constată cu uimire că pe plic nu figura numele ei, ci al profesorului. Era întrigată. Ce putea să-i scrie Jurkowski lui Wilczur ?... Îi înmînă scrisoarea fără să întrebe ce conține. Wilczur deschise plicul în tăcere, citi și văzînd-o pe Lucia așteptînd, socoti potrivit să-i explice :

— A, nu-i nimic, domnișoară. O nimica toată. Am discutat ieri despre o chestiune pe care domnul Jurkowski a considerat-o atît de importantă încît mi-a trimis niște informații suplimentare.

În realitate scrisoarea suna astfel :

„Stimate Domnule Profesor. Ieri am cam exagerat cu alcoolul și nu am fost pe deplin lucid. Mi se pare că mi-am permis să vă povestesc niște anecdote indecente. Îmi dau seama că nu am nici o justificare. Totuși, vă rog foarte mult să mă scuzați, îmi exprim profundul regret și vă rog, Domnule Profesor, să nu păstrați resentimente față de mine. Cu cel mai profund respect, Wincenty Jurkowski".

Capitolul XV

Cînd profesorul Dobraniecki a fost adus în spital, tot coridorul „B" de la etajul întîi a fost eliberat de pacienţi, pentru a asigura bolnavului o linişte absolută. Medicul care intra la el, ca şi restul personalului trebuia să încalţe papuci din pîslă şi să vorbească în şoaptă.

În ultima cameră, în care a fost instalat Dobraniecki, perdelele acopereau ferestrele şi înăuntru domnea semiîntunericul. Bolnavul nu suporta lumina şi nici sunetele mai puternice. Şi într-un caz şi în altul avea dureri mari de cap, dureri care nu încetau nici la cele mai puternice doze de pantopon sau de morfină. Medicii vegheau zi şi noapte la căpătîiul lui. În afară de ei, ore în şir stătea aici şi soţia profesorului.

De îndată ce se depărta, bolnavul începea să o cheme înapoi. Starea lui se înrăutăţea brusc, pulsul slăbea, durerile creşteau în intensitate, pe obraji îi curgeau şiroaie de lacrimi, încît trebuiau mereu şterse. Şi deodată pe chipul lui îşi făcea apariţia o expresie de uşurare. Auzul lui neînchipuit de ascuţit îi recunoştea paşii din coridor, pe care, nu-i auzea încă nimeni. Cînd se aşeza lîngă patul lui, Dobraniecki îi lua mîna, închidea ochii şi ori tăcea ore în şir ori îi şoptea cuvinte duioase, spunîndu-i că o iubeşte, că e frumoasă, că pentru ea a trăit, că nu-i va fi deloc greu să se despartă de lume, dar că pe ea nu poate şi nu vrea să o părăsească.

Uneori, şi asta cel mai des se întîmpla noaptea, îşi pierdea cunoştinţa. Atunci avea convulsii, urmate de vărsături şi de dureri cumplite, şi începea să delireze.

Doamna Nina era disperată. Nici una dintre vechile ei cunoştinţe nu o mai recunoştea. Nefardată, pieptănată neglijent, cu cearcăne mari sub ochi, umbla ca o dementă. Pe cît înainte arăta uimitor de tînără, pe atît de brusc îmbătrînise acum.

— Uitaţi-vă cum suferă, spuneau toţi. Asta înseamnă dragoste.

Se înşelau. Doamna Nina suferea din alte motive. Cunoştea urmările implacabile ale morţii soţului ei. De la preluarea conducerii spitalului, după retragerea lui Wilc-

zur, situaţia lor materială se îndreptase simţitor, dar nu reuşiseră să-şi plătească nici măcar o mică parte din datorii. Moartea soţului echivala pentru doamna Nina cu mizeria totală, după care trebuia să vină pierderea poziţiei în societate, a confortului, a garderobei, a însemnătăţii, a frumuseţii şi a succesului. Datorită unor cheltuieli nelimitate şi multor sacrificii îşi menţinea frumuseţea care o făcuse celebră în tinereţe. Acum, cînd se uita în oglindă, o cuprindea disperarea. Înţelegea bine că nu va mai putea începe o nouă viaţă. Că odată cu moartea lui Jerzy, cariera ei s-ar curma parcă tăiată de un cuţit. Putea să se bucure de succes la bărbaţi atîta vreme cît era îngrijită, elegantă şi frecventa înalta societate etalîndu-şi farmecele. Nici un bărbat nu se va uita la o femeie săracă, prost îmbrăcată şi chinuită.

Şi atunci cînd îi spunea soţului pe un ton pasional şi poruncitor : Trebuie să trăieşti !... Ai să trăieşti !... însemna de fapt : Eu vreau să trăiesc, iar moartea ta este şi moartea mea.

Au fost aduşi pe cheltuiala spitalului cei mai renumiţi specialişti din ţară şi din străinătate. Tot la cîteva zile, în jurul patului lui Dobraniecki aveau loc îndelungi consulturi.

Şi nimeni nu-i dădea speranţe. Nu-i putea da. Excrescenţa sub teastă creştea încet, dar continuu, apăsînd asupra creierului. Sfîrşitul era doar o chestiune de timp. Ultimul consult a opinat că din cauza ramificaţiilor neoplasmului, intervenţia chirurgicală este aproape imposibilă. Celebrul medic american Colleman, care şi-a întrerupt concediul pe Riviera grăbindu-se să ajungă la patul colegului bolnav i-a spus lui Dobraniecki, cînd acesta i-a cerut să-i spună adevărul curat.

— Nu m-aş angaja să fac această operaţie pentru că nu-i văd raţiunea.

Dobraniecki şopti :

— Eu sînt de mult de aceeaşi părere... O şansă la o sută.

— Una la o sută de mii, îl corectă Colleman.

Auzind această opinie, în aceeaşi după-amiază doamna Dobraniecka luă hotărîrea : dacă există o şansă la o sută de mii, operaţia trebuie încercată. Atîta l-a rugat pe Colleman pînă cînd acesta a căzut de acord.

— Sînt absolut convins că operaţia nu va reuşi. Am grăbi doar cu o săptămînă sau cu zece zile moartea bolnavului. Dar dacă dumneavoastră doriţi categoric acest lucru, pot să încerc. Mă îndoiesc însă că profesorul Dobraniecki va fi de acord. El cunoaşte excelent situaţia şi este un chirurg prea bun ca să nu înţeleagă că aici bisturiul nu mai are ce face.

Americanul nu se înşela.

Totul era pregătit. Sala de operaţii era gata cînd doamna Nina a început să-şi roage soţul să accepte intervenţia chirurgicală.

Dobraniecki a refuzat imediat şi categoric.

N-au fost de ajutor nici insistenţele, nici rugăminţile ei. Dimpotrivă. În cele din urmă bolnavul s-a enervat şi a întrebat-o cu amărăciune :

— Vrei să-mi iei şi ultimele zile de viaţă ?...

— Jerzy !

— Ai obosit să stai la căpătîiul meu şi vrei să scapi de mine ?

Firește, în felul acesta i-a închis gura. A tăcut. Şedea lîngă patul lui zdrobită şi resemnată. Bolnavul a avut o noapte liniştită. Dimineaţa, cînd Nina a venit din nou, a întrebat-o :

— Profesorul Colleman a plecat ?

Nina se învioră.

— Da, dar se opreşte la Viena. Putem să-l chemăm printr-o telegramă.

— O, nu, nu.

Şi după o pauză adăugă :

— Există un singur om pe lume care poate că ar reuşi să mă salveze... El însă ar prefera mai degrabă să mă ucidă...

— La cine te gîndeşti, Jerzy ? Nina deschise larg ochii.

— La Wilczur, şopti Dobraniecki.

Inima i se strînse. Spusese adevărul. De la Wilczur nu putea aştepta ajutor. Deşi înţelegea foarte bine, deşi era convinsă că nu există pe lume comori cu care i-ar putea cîştiga bunăvoinţa, se agăţă cu amîndouă mîinile de această speranţă.

— Jerzy, ai fi de acord cu operaţia dacă ar face-o el ?

— Da, răspunse după o clipă de ezitare. Dar vorbim în zadar.

Era agitată și plină de încordare.

— Poate că ar merita încercat ? Poate că acceptă ?

— Nu acceptă.

Nina se agățase însă de acest gînd. Nu putea scăpa de el și de îndată ce ieși din cameră îl întrebă pe primul infirmier întîlnit :

— Doctorul Kolski e în spital ?

— E sus, în sala de operații.

— Cum se termină operația, te rog să-l chemi jos. Îl aștept în cabinetul lui.

Kolski ascultă proiectul Ninei cu cea mai mare uimire. Nici el nu credea că Wilczur va fi de acord să-l opereze pe Dobraniecki. Nu credea nici că va veni la Varșovia.

— Și totuși, scrieți-i, insistă ea. Trimiteți-i o telegramă. Eu nu pot. Mă înțelegeți. Nu e vorba de mîndria mea, dar știu că telegrama mea o aruncă fără s-o citească. Doar ținea la dumneavoastră.

Kolski scutură din cap.

Nici rugămintea mea nu ajută la nimic.

— Atunci scrieți-i doctoriței Kańska. El o iubește. Poate că va ceda rugăminților ei. Spuneați că are o inimă atît de bună. Aici e vorba de milă. De milă pentru un muribund. Nu mă puteți refuza !

După o îndelungată ezitare, Kolski acceptă, cu toate că știa că în felul acesta și-o va îndepărta pe Lucia. Au redactat împreună o telegramă lungă.

Acum așteptau răspunsul. Doamna Nina ieșea mereu din camera soțului ca să întrebe dacă doctorul Kolski nu a primit vreo știre. Telegrama a sosit pe la prînz. Kolski a deschis-o și a citit-o cu voce tare :

„Profesorul Wilczur suferă de pareză a mîinii stîngi. Din această cauză nu-și poate asuma operația. Lucia."

Nina căzu neputincioasă în fotoliu.

— Doamne, doamne !...

Deodată sări în picioare.

— Nu-i adevărat ! Nu poate fi adevărat ! Acesta e un subterfugiu. Nu cred.

Luă telegrama și scuturînd-o vorbea cu febrilitate :

— E clar, că e un subterfugiu. El nu are inimă, Doamne ! Ce-i de făcut ? Sfătuiți-mă cum să-l înduplec?!... Cu siguranță e sănătos și se bucură că dușmanul lui e pe moarte. Chestiunea cu mîna e o invenție ocazională.

Kolski scutură din cap.

— Nu cred. Domnișoara Lucia nu ar apela la asemenea soluții. Și nici profesorul nu ar avea motive. Puteau să scrie că nu are timp.

— Atunci ce este ? Spuneți-mi, ce este ?

Kolski ridică din umeri.

— Cred că acesta-i adevărul.

Doamna Nina începu să plîngă. Kolski îi privi părul răvășit, fața înroșită și pleoapele umflate de plîns. Era respingătoare. Respingătoare și inconsecventă. Ani în șir și-a înșelat și și-a mințit soțul, iar acum este disperată de parcă ar fi fost cea mai fidelă soție. De parcă l-ar fi iubit mai mult decît orice pe lume. Poate că de aceea s-a înfiripat în Kolski un sentiment de compătimire. Personal era convins că viața lui Dobraniecki nu poate fi salvată. Împărtășea opinia lui Colleman că aici putea fi vorba de o șansă la o sută de mii. Și totuși... Și totuși a văzut atîția pacienți în situații similare. Bisturiul fermecat al profesorului Wilczur reușea să găsească printre cele o sută de mii de șanse pe cea fericită.

Mai citi o dată telegrama.

— Pareză a mîinii, se gîndi. Pareză, prin urmare nu e paralizie totală... Și apoi la această operație e neapărată nevoie să folosească ambele mîini ?... Trepanația și așa o face asistentul. E un fleac. Importantă e extirparea neoplasmului. În acest caz ajunge o singură mînă. Sînt de-ajuns numai indicațiile lui.

Kolski știa din experiență că Wilczur poseda un instinct uimitor de a se orienta numaidecît în cîmpul de operație. Un instinct infailibil. O excrescență ramificată și nespus de complicată părea pentru el ceva demult cunoscut...

— Doamnă, se adresă Ninei, care încetă numaidecît să plîngă așteptînd parcă o speranță, cred că și în cazul unei pareze a mîinii, profesorul Wilczur ar putea face operația.

— Ar putea ?... O, Doamne ! Sigur ar putea ?

— Sigur. Firește, mai greu. Dar nu imposibil.

— Dar se va lăsa convins ?

Kolski ridică ușor din umeri.

— E chirurg și știe bine că ajutat de asistenți, mai cu seamă de asistenți care îl cunosc demult și au făcut cu el atîtea operații, poate realiza această intervenție.

— Dar cum să-l silim ?

— De silit nici nu poate fi vorba. Nu rămîne decît să fie rugat.

— Atunci să trimitem cît mai repede altă telegramă.

Kolski scutură din cap.

— Mă îndoiesc că va da rezultate.

— Atunci ce-i de făcut ? Ce-i de făcut ?... Își strîngea convulsiv degetele.

Kolski spuse după o lungă meditație :

— Din cîte îl știu pe profesorul Wilczur și din cîte pot bănui, cel mai bine ați face... dacă v-ați duce personal la el. Dacă reușiți să-l impresionați, dacă reușiți să-i obțineți iertarea... poate că va accepta. Firește, nu avem nici o certitudine.

Doamna Nina sări în picioare.

— Dar mai e timp ? Să ajung pînă acolo și să mă întorc cu el ? Nu va fi prea tîrziu ?

Kolski desfăcu brațele.

— Nimeni nu vă poate da asigurări.

— Da, da. Se mișca agitată. Nu putem pierde nici un minut. Nu iau nimic cu mine. Plec așa cum sînt. Mi-e totuna. Aflați cînd am primul tren.

— Cred că ați face mai bine să luați avionul. Mergeți cu avionul pînă la Vilnius iar la Vilnius, luați o mașină, pe care o puteți comanda din Varșovia, și de la aeroport mergeți direct la Radoliszki. Veți ajunge mult mai repede decît cu trenul. Dus-întors veți face mai puțin de o zi și jumătate. Exact, treizeci și opt de ore, inclusiv două ore de stat acolo.

— Cît sînteți de bun, se miră ea. Ați și controlat și calculat totul !

Kolski nu răspunse nimic. Făcuse calculul acesta de multe ori. De atîtea ori, de cîte ori se aștepta ca Lucia să-i permită să-i facă o scurtă vizită.

Doamna Nina nu mai era mirată că el cunoştea şi ora decolării avionului şi a sosirii la Vilnius, că ştia cum să comande un automobil.

— Ce bine e că dumneavoastră ştiţi totul ! Singură nu m-aş fi descurcat. Sînt năucită.

Deodată îl prinse de mînă.

— Domnule Janek ! Domnule Janek, veniţi cu mine !

Kolski păli uşor.

— Asta e imposibil, răspunse. Nu pot pleca acum.

— De ce ?

— Spitalul e plin. Colegii sînt sfîrşiţi. Nu pot.

— Ah, ce mă priveşte pe mine spitalul ! se revoltă doamna Nina. Vorbesc numaidecît cu Rancewicz şi veţi fi liber.

Kolski făcu o grimasă.

— Nu e vorba de doctorul Rancewicz şi de permisiunea lui, ci de faptul că nu se cuvine să-mi obligi colegii la o muncă suplimentară fiindcă eu am chef să fac o plimbare pînă în ţinuturile acelea.

Îl privi cu reproş.

— Dumneavoastră numiţi plimbare o călătorie în scopul salvării şefului dumneavoastră ?

Kolski lăsă capul şi tăcu. În realitate nu voia să o însoţească pe Nina din cu totul alte motive. Ştia cît o detesta Lucia. Credea că pe baza propriilor lui scrisori îl putea bănui de relaţii mai apropiate cu Dobraniecka. Dacă şi-ar face apariţia acolo împreună cu ea, i-ar întări convingerea că bănuielile sînt întemeiate. Mai mult, faţă de Lucia şi faţă de Wilczur ar apărea ca aliat al lui Dobraniecki. Şi nu voia acest lucru. Numai faptul că a semnat telegrama către Lucia a fost un mare sacrificiu din partea lui. S-a convins din telegrama Luciei. Din telegrama aceea seacă, la obiect, impersonală. Lui nu i-a adresat nici un cuvînt. Nici măcar salutări.

— Vă poate însoţi şi secretarul profesorului, spuse el.

Nina scutură din cap.

— Nu, nu. Dumneavoastră trebuie să mergeţi. Nu e vorba numai de însoţire.

— Dar despre ce mai e vorba ?

— Dumneavoastră sînteţi în relaţii bune cu ei. Insistenţele dumneavoastră vor fi mai eficiente decît ale mele.

— Nu sînt deloc convins.

— Dar nu trebuie omis nimic ce ar putea contribui la înduplecarea lui Wilczur ca să accepte. Trebuie să mergeți. Nu-mi sînteți, îndatorat cu nimic și nu de aceea vă rog. Aici nu e vorba de mine, ci de soțul meu.

Ajunse la concluzia că nu se mai putea împotrivi.

— În acest caz, spuse, în jumătate de oră trebuie să fim la aeroport. De acolo trimitem telegrama.

— Vă mulțumesc. Îi întinse mîna și în ochii ei apărură iar lacrimi.

În mai puțin de o oră după această discuție amîndoi erau în avionul care se desprinse ușor de pămînt. Era o zi tipică de toamnă. Deasupra aeroportului atîrnau nori negri. Cernea o ploaie mărunță și deasă. Avionul descrise un cerc mare și ridicîndu-se tot mai sus se cufundă în stratul gros de nori. Înăuntru era semiîntuneric. După cîteva minute însă interiorul se umplu deodată de lumină. Deasupra zăriră soarele pe cerul senin și curat, iar dedesubt o mare încremenită de măguri și movile albe și pufoase, o mare nețărmurită, pe care singura pată întunecată era umbra lor, umbra avionului.

În vremea aceasta, la dispensar nimeni nu se aștepta la oaspeți. Pacienți erau puțini fiindcă de dimineață ploua atît de des încît nici Jemiol nu se încumetase să-și facă drumul obișnuit pînă în orășel. Blestema pe sub mustață și umbla posomorît, dar nimeni nu încerca să-l înveselească, fiindcă Donka trebuia să aibă grijă de bolnavi, Lucia era ocupată cu gîndurile ei, iar Wilczur nu trăda nici el vreo intenție de a discuta. Stătea în camera lui și citea.

Imediat după cină, se culcă invocînd oboseala. Jemiol îi urmă exemplul. Lucia mai trecu o dată pe la bolnavi, făcu ordine în ambulatoriu și se apucă de contabilitate. Ca de obicei închisese ușa din față. La vremea asta nimeni sau foarte rar se întîmpla să mai vină cineva la dispensar.

În curînd însă lăsă totul și căzu pe gînduri. Nu-i putea ieși din minte apatia lui Wilczur. Ce-i drept, astăzi nimeni nu se remarcase prin bună dispoziție, dar profesorul rareori era atît de abătut. Numai la Varșovia îl mai văzuse într-o stare asemănătoare. Probabil că retrăise niște amintiri dureroase. Era îndoielnic însă că ar fi fost împrospătate de telegrama de ieri. Intuiția îi spunea Luciei că mai de-

grabă era vorba de balul din Kowalewo. Pentru ea, în pofida discuției neplăcute cu domnul Jurkowski, balul acesta va rămîne o amintire agreabilă.

Înțelegea însă că Wilczur îl apreciază cu totul altfel. În timp ce dansa simțea clar dezaprobarea lui. Nu era o blamare sau condamnare, ci un fel de nemulțumire. Poate că dansînd procedase greșit. Poate că nici nu trebuia să-l determine să accepte această vizită ?...

Nu-și putea însă reproșa acest lucru. Atît de puține plăceri are aici. A renunțat la atîtea distracții, încît are dreptul să se aștepte de la el la puțină înțelegere, dacă o dată, o singură dată după atîtea luni, a vrut și ea să se distreze.

Gîndurile acestea o deprimau și o întristau. Se ridică. Hotărî să lase contabilitatea pentru a doua zi și începu să-și aranjeze hîrtiile în sertar.

Tocmai atunci în fereastră se proiectă un fascicol strident de lumină electrică. Dinspre moară se apropia un automobil.

— Ce poate fi ? se miră Lucia.

Prin șopotul de ploaie străbătea clar huruitul motorului. Automobilul se opri în fața cerdacului și o clipă mai tîrziu se auzi o bătaie în ușă. Cum în tindă era întuneric, Lucia luă lampa din ambulatoriu și ținînd-o în mînă, deschise ușa.

In prima clipă nu o recunoscu pe Dobraniecka și întrebă :

— Ați adus vreun bolnav ?

— Înseamnă că m-am schimbat foarte mult, se auzi răspunsul. Sînt Dobraniecka.

Lucia făcu un pas înapoi. Sîngele îi zvîcni în obraji. Înainte de a putea spune ceva îl zări în spatele doamnei Dobraniecka pe Kolski. Se stăpîni.

— Poftiți ! Vă rog să intrați.

Așeză lampa pe masă și rămase alături, dreaptă, cu maxilarele încleștate. Apariția acestei femei aici însemna un adevărat cinism și trezise în Lucia un val de ură, tot atît de puternic ca și cel de mai înainte.

Doamna Nina se apropie de ea și îi întinse mîna.

— Nu dați mîna cu mine ? întrebă umilă.

După o clipă de ezitare, Lucia îi întinse vîrfurile degetelor exprimînd atîta dispreț cît putea avea în ea. Aproape tot atît de indiferentă îi întinse mîna lui Kolski. De teamă ca discuția să nu-l trezească pe profesor, îi conduse în ambulatoriu și după ce închise ușa întrebă :

— Nu ați primit telegrama noastră ?

— Am primit-o, dar... începu Dobraniecka.

— Păcat de timpul pierdut. Nu pot decît să vă repet ce scria în telegramă.

— Dar profesorul Wilczur e aici ? Cel mai tîrziu peste două ore trebuie să plecăm ca să prindem avionul.

Lucia ridică din umeri.

— Eu nu vă reținu. Cu atît mai mult cu cît nu-l puteți vedea pe profesorul Wilczur. E tîrziu. Profesorul doarme după o zi grea de muncă și nu-l pot trezi.

Dobraniecka tremura toată.

— Vă implor, domnișoară. Vă implor. E vorba de viața soțului meu.

Ochii Luciei se micșorară.

— Dar atunci cînd nu aveați nevoie de Wilczur, dumneavoastră și soțul dumneavoastră ați găsit măcar o fărîmă de sentiment uman ? Cu ce drept și cu ce obraz veniți aici la omul pe care l-ați nedreptățit, pe care l-ați jefuit de tot ce avea și aproape că l-ați ucis din punct de vedere moral ? ! Da, voi ați făcut-o ! Soțul dumneavoastră și dumneavoastră personal ați fost sursa tuturor ticăloșiilor în care l-ați terfelit pe profesor. Și acum cereți milă ? Da, știu ce să cred despre voi. Știu și eu, știe și profesorul Wilczur. Dacă mă mir de ceva, mă mir că ați fost pedepsiți atît de tîrziu. Înseamnă că nu aveți simțul rușinii, ca după toate cele întîmplate să mai veniți aici, în casa profesorului. Trebuie să fii un animal cinic, nu om, ca să-l rogi să te salveze !

Doamna Dobraniecka își strîngea tîmplele cu amîndouă mîinile și repeta în șoaptă :

— Doamne... Doamne...

Kolski, sprijinindu-se de speteaza scaunului, stătea tăcut și palid, cu privirile ațintite în ochii scînteind de ură ai Luciei. Nu auzea ce spunea. Savura prezența ei, se delecta văzînd-o.

— Nu sînteți demnă de a trece pragul acestei case. Fiecare atingere a dumneavoastră e o profanare și o insultă. Ați venit în zadar fiindcă mă scîrbește și faptul că vă văd umilită. N-o să-l vedeți pe profesor !...

— Cît de cumplit vă răzbunați, șopti Dobraniecka.

— Soarta se răzbună. Soarta, nu eu.

— Atunci de ce nu-mi oferiți posibilitatea să-l văd pe profesor ? Nu cumva răzbunarea vă impune această intransigență ?

— Nu răzbunarea, fiindcă știți ce a spus profesorul ieri ? A spus că nu ar refuza să-l ajute nici pe cel mai mare criminal.

— Atunci de ce ne refuză pe noi ?

— Pentru că nu vă poate ajuta. N-am să-l trezesc pe profesor și nici n-am să-i spun că ați fost aici. Nu vreau să-i tulbur liniștea. Ah, voi, cu lăcomia și cu invidia voastră, nici nu puteți înțelege noblețea înălțimilor, bunătatea nețărmurită, spiritul de sacrificiu care umple sufletul acestui om nedreptățit de voi. Vă recunosc prin faptul că ați venit aici. Pentru că sînt convinsă că nu ați dat crezare cuvintelor mele din telegramă. Ați crezut că nu e decît o născocire. Nu ?... E adevărat ?... Ați crezut că e o-minciună. Că profesorul Wilczur a vrut să dea de înțeles că dacă ar putea nu v-ar refuza ajutorul cu toate nedreptățile suferite. Vă înșelați, doamnă ! În fața dumneavoastră nu sînt obligată să dau nici o explicație, totuși vă spun. Nu demult un cîine turbat l-a mușcat pe profesor de mînă și de atunci, cu tot tratamentul făcut, mîna stîngă îi tremură necontenit. Acum înțelegeți că profesorul într-adevăr nu-și poate asuma răspunderea operației ?

Doamna Dobraniecka a vrut să spună ceva, dar Lucia o întrerupse cu o mișcare a mîinii.

— Nu. Nu spuneți nimic. Nu mai spuneți nimic. Mi-e teamă că o să aud vreo bănuială scabroasă. Pentru că din gura care a dat naștere la cele mai urîte defăimări și calomnii nu mă aștept să aud nimic altceva. Nu mai aveți de ce rămîne aici. Plecați, doamnă. Plecați imediat și lăsați-ne să vă uităm și pe dumneavoastră și pe soțul dumneavoastră !...

Pe neașteptate, Dobraniecka se lăsă în genunchi în fața Luciei.

— Milă... Aveţi milă... gemea şi izbucni în plîns.

Lucia era însă neînduplecată.

— Ridicaţi-vă. E penibil !

Şi adresîndu-se lui Kolski, aproape că-i porunci :

— Ridicaţi-o pe această doamnă.

Kolski o ajută pe Nina să se ridice şi o aşeză pe scaun. Dobraniecka nu se oprea din plîns şi cîteva minute în cameră nu se auzi decît plînsul ei. Plîngînd începu să vorbească :

— Mă judecaţi fără milă... Fără milă... Poate că merit... Suport toate umilinţele... Fiţi însă atît de mărinimoasă... Trebuie să-l văd pe profesor...

— De ce ? întrebă scurt Lucia.

— Fiindcă domnul Kolski spune că pareza de care suferă profesorul nu este un impediment de neînvins. Că, ajutat de asistenţi, profesorul ar putea face operaţia cu o singură mînă...

Lucia ridică din umeri.

— Asta nu dovedeşte decît că domnul Kolski este un prost chirurg.

— Iertaţi-mă, domnişoară Lucia, interveni pentru întîia oară Kolski. Într-adevăr am spus aşa ceva, şi după cîte mă cunoaşteţi, ştiţi că nu vorbesc în vînt. Într-adevăr e posibil aşa ceva.

Lucia dădu negativ din cap.

— Nu vă pot da dreptate fiindcă ieri l-am auzit chiar pe profesor spunînd că nu s-ar încumeta la o asemenea operaţie.

— Nici eu nu m-aş încumeta, răspunse liniştit Kolski. Dar dacă aş fi singurul om care ar putea s-o facă, aş risca. Sînt convins că dacă refuzul nu a avut alte motive, profesorul Wilczur mi-ar da dreptate.

Lucia îl străfulgeră cu privirea. Era profund revoltată de apariţia lui. Înţelesese că s-a folosit de venirea doamnei Dobraniecka ca să se înfiinţeze aici, cu toate că nu avea acordul ei.

— Trebuie să-ţi explic şi dumitale, sublinie Lucia, că profesorul nu a avut nici un fel de „alte motive" ?

În tindă scîrţîi o uşă şi se auzi tîrşîit de papuci. Toţi tăcură. Paşii se îndreptau spre ambulatoriu. Nici nu era

de mirare. Fîşia de lumină arăta că de aici veneau vociferările.

Uşa se deschise şi în prag apăru profesorul Wilczur în halat. Îşi roti privirile prin încăpere şi orbit de lumină întrebă :

— Domnişoară Lucia, ce se întîmplă aici ?

Înainte de a primi vreun răspuns, privirea lui se opri pe chipul lui Kolski, apoi o recunoscu pe Dobraniecka şi instinctiv făcu un pas înapoi.

Dobraniecka întinse mîinile spre el.

— Domnule profesor ! Ajutor ! Am venit să vă implor ajutorul !

Multă vreme Wilczur nu putu scoate nici un cuvînt. Vederea acestei femei îl cutremurase profund. Într-o clipită în memoria lui reînvie amintirea acelor luni în care ea a dus împotriva lui cea mai crîncenă campanie, cînd asmuţea împotriva lui opinia publică şi cînd făcea uz de cele mai josnice calomnii !

— Vă implor, domnule profesor, să-l ajutaţi. Numai dumneavoastră îl puteţi salva. Milă... Aveţi milă...

Wilczur îşi ridică privirile spre Lucia.

— Dumneata nu ai expediat telegrama ?

— Am expediat-o.

— Am primit-o, începu Dobraniecka.

— De vreme ce aţi primit-o, o întrerupse Wilczur, atunci ştiţi că nu vă pot ajuta.

— Puteţi, domnule profesor, puteţi.

Wilczur se mişcă nerăbdător.

— Eu înţeleg că staţi rău cu nervii. Dar liniştiţi-vă şi înţelegeţi că vorbiţi cu un medic. Cu un medic onest. Dacă v-am refuzat ajutorul, se vede că ştiu că nu sînt în stare să vi-l dau. Înţelegeţi ? Pentru mine nu are nici o importanţă cine îmi cere ajutorul. Dacă cineva, încercînd să mă ucidă, s-ar răni el însuşi, l-aş salva ca pe oricare altul. Ştiu că pentru dumneavoastră e greu de crezut, căci concepţiile noastre etice sînt diametral opuse. Dar dacă nu credeţi în cuvintele mele, credeţi măcar propriilor ochi.

Wilczur întinse mîna stîngă, care tremura acum foarte clar.

— Vedeţi, doamnă. Sînt un infirm. Dacă operaţia e atît de grea încît nu s-au angajat nici cei mai de seamă

specialişti, cum îmi cereţi mie acest lucru, în starea în care sînt ? Nu am fost niciodată un făcător de minuni. Chirurg fiind, mă puteam mîndri cu cunoştinţele mele de specialitate şi cu siguranţa mîinii, cu toate că unii mi-au contestat-o. Aş fi un descreierat dacă acum, conştient de acest cusur, m-aş lăsa convins.

Ţinu încă un timp mîna tremurîndă în faţa ochilor ei, apoi se întoarse încet, îndreptîndu-se spre uşă.

Dobraniecka îşi înfipse degetele în braţul lui Kolski, strigînd :

— Nu-l lăsaţi să plece, vorbiţi-i dumneavoastră.

— Domnule profesor, i se adresă Kolski.

Wilczur se opri cu mîna pe clanţă şi privi în urmă.

— Ce mai voiai să-mi spui ? Dumneata eşti chirurg şi poţi înţelege cel mai bine.

— Da, domnule profesor. Vă dau dreptate că nu vă puteţi angaja să faceţi o operaţie chiar mult mai uşoară... Dar... aici nu e vorba de o operaţie făcută de dumneavoastră personal. E vorba de prezenţa dumneavoastră, de un diagnostic exact, de pregătire, de indicaţii în timpul intervenţiei chirurgicale.

Pe buzele lui Wilczur apăru un zîmbet.

— Dumneata crezi că o operaţie *per procura* * poate să reuşească ?

Kolski nu se dădea bătut.

— Am auzit de cazuri în care un mecanic de vas a amputat unui marinar piciorul în largul mării, fără să aibă habar de anatomie, folosindu-se doar de indicaţiile transmise de un chirurg prin radio. Şi operaţia a reuşit...

Doamna Nina repeta întruna printre lacrimi :

— Vă implor, domnule profesor... Vă implor...

Wilczur rămase o vreme cu sprîncenele încruntate.

— Uneori asemenea lucruri pot reuşi, fiindcă sînt cazuri simple. Te întreb însă încă o dată : dumneata crezi că în acest caz poate fi utilizat acelaşi sistem ?

Kolski scutură din cap.

— Nu, domnule profesor. Eu, în general, nu cred că această operaţie poate reuşi. După părerea mea starea bol-

---

* Prin împuternicire. (Trad. din lb. lat.).

navului nu lasă nici o speranță. Profesorul Colleman aprecia că există o șansă la o sută de mii. Dacă însă pacientul declară că în cazul în care îl operați dumneavoastră este convins că această unică șansă poate fi găsită, cred că nu veți refuza. Cred că nu ar trebui să refuzați.

Wilczur îl privi în ochi parcă surprins.

— Și de ce crezi că nu ar trebui ?

Kolski răspunse hotărît :

— Am fost elevul dumneavoastră, domnule profesor.

În încăpere se așternu tăcerea.

Fără îndoială, cuvintele lui Kolski făcuseră o impresie deosebită asupra lui Wilczur. Se apropie de fereastră privind picăturile de ploaie ce se prelingeau pe geamul negru. Într-o parte, în fața pridvorului se zărea lanterna roșie din spatele automobilului, care lumina slab numărul stropit cu noroi.

Fără să se întoarcă, Wilczur spuse :

— Domnișoară Lucia, ești atît de bună să-mi pregătești valiza ?

— Numaidecît, răspunse Lucia în șoaptă.

Înainte de a închide ușa în urma sa, Lucia auzi izbucnirea unui plîns violent. Doamna Nina căzuse în genunchi în fața lui Wilczur.

— Mulțumesc. Vă mulțumesc — spunea, încercînd să-i apuce mîna.

— Liniștiți-vă, doamnă, spuse cu vocea frîntă.

— N-am să vă uit pînă la moarte...

Wilczur zîmbi trist și dădu din mînă.

— Vă rog să vă ridicați și să luați loc.

Și întorcîndu-se spre Kolski, îi arătă raftul din perete :

— Colega, găsești acolo picăturile de valeriană.

Kolski puse alături pălăria pe care o ținuse tot timpul în mînă. Se uită printre flacoane și găsindu-l pe cel potrivit, picură într-un pahar treizeci de picături, și fără să se grăbească adăugă apă din cana ce stătea pe măsuță, apoi oferi paharul doamnei Nina. În tot acest timp Wilczur îl privea cu atenție și parcă se gîndea la ceva. În cele din urmă îi puse mîna pe umăr și-i spuse :

— Într-adevăr, ai fost elevul meu. Și nu mi-e rușine.

Kolski se înroși.

— Vă rog să mă credeți, domnule profesor, că nu am meritat această apreciere atît de elogioasă.

Adîncit în gîndurile sale, Wilczur părea să nu-i fi auzit cuvintele. Gîndurile acestea trebuiau să fie deosebit de importante, fiindcă fruntea profesorului se acoperise cu riduri verticale adînci. Deodată se uită drept în ochii lui Kolski cu o privire în care se zărea o hotărîre :

— M-ai convins. Și mă duc. Dar cu o condiție.

Kolski se neliniști ușor.

— Cred că doamna Dobraniecka primește orice condiție.

— Da, da, confirmă Nina. Primesc dinainte orice condiție.

Wilczur nu-i acordă nici o atenție și i se adresă lui Kolski :

— Condiția este pentru dumneata, nu pentru altcineva.

— Pentru mine ? se miră Kolski.

— Da. Și subliniez că este o condiție *sine qua non*.

— Ascult, domnule profesor.

— Pe timpul șederii mele la Varșovia, dumneata, colega, rămîi aici. Înțelegi și dumneata că nu-mi pot abandona pacienții. Doctorița Kańska nu este chirurg, iar noi avem aici multe accidente în care e nevoie de ajutorul unui chirurg. Rămîi aici pînă mă întorc.

Kolski stătea alb ca varul. Propunerea neașteptată a lui Wilczur căzuse asupra lui ca o fericire atît de mare încît îi depășea imaginația. Să rămînă aici, să fie împreună cu Lucia, să o vadă în fiecare zi. Să lucreze împreună, cum au mai lucrat la Varșovia... Nici cele mai îndrăznețe visuri nu țînteau atît de departe. Era gata să spună că e de acord cu condiția pusă de profesor, cînd se opri întrebîndu-se cum o să primească Lucia rămînerea lui aici ? Dacă nu va socoti că e un subterfugiu, dacă nu-l va considera un intrus... Mai ales după cele auzite din gura ei în discuția cu Dobraniecka. Din cuvintele ei putea deduce că-l socotește printre dușmanii profesorului, pe care Lucia implicît îi socotea dușmanii săi. Bucuria de a fi alături de ea putea deveni o tortură pentru amîndoi.

— Nu știu, începu pe un ton ezitant, nu știu dacă pot să-mi permit, domnule profesor.

— De ce ?

— Am foarte mult de lucru la Varşovia. Spitalul e plin... Apoi mai sînt şi pacienţii particulari.

— Sînt convins că i-ai lăsat în grija cuiva !

— Da... Dar la spital... Doctorul Rancewicz m-a învoit numai pentru două zile.

Wilczur îl privi cu atenţie.

— Colega, consider că în această situaţie nu e un argument care poate fi luat în seamă.

— Fără îndoială, se bîlbîi Kolski. Totuşi...

— Nu vreau să te silesc. Nu credeam că timpul petrecut aici ar fi pentru dumneata atît de dezagreabil. Doctoriţa Kańska mi-a spus că adeseori ţi-ai exprimat intenţia de a ne vizita. În orice caz nu pot reveni asupra condiţiei puse. Te rog să te gîndeşti.

— Nu avem despre ce discuta. Doamna Dobraniecka se ridică de pe scaun. Firește, doctorul Kolski rămîne aici. Cu Rancewicz discut eu. Ar fi de-a dreptul incredibil dacă Rancewicz ar avea ceva de spus în această chestiune. Nu înţeleg de ce vă opuneţi. Mai ales că ştiu cîtă simpatie...

— Sînt de acord, o întrerupse repede Kolski. Rămîn pînă vă întoarceţi.

— Atunci totul e în ordine, spuse Wilczur zîmbind. Nu-i chiar atît neconfortabil aici. Veî locui în camera mea. Şi te rog să te foloseşti de tot ce ai nevoie. Sînt convins că nu ţi-ai luat prea multe lucruri cu dumneata.

Kolski scutură din cap.

— Nu mi-am luat nimic.

— Atunci dă-mi telefonul dumitale din Varşovia şi îndată ce sosesc telefonez să-ţi trimită toate cele necesare.

— Rezolv eu asta, interveni Dobraniecka.

— Nu-ţi strică să faci cunoştinţă cu condiţiile şi cu oamenii de aici. O scurtă vacanţă, deşi timpul nu-i atît de favorabil.

După o clipă de meditaţie, Kolski spuse :

— Domnule profesor, aş vrea să vă rog un singur lucru.

— Ascult.

— Aş vrea să vă rog, ca... să-i comunicaţi dumneavoastră domnişoarei Lucia că iniţiativa rămînerii mele aici a pornit de la dumneavoastră, şi că aceasta a fost condiţia deplasării dumneavoastră la Varşovia.

Wilczur răspunse uşor mirat :

— Sigur că da. Pot să-i spun.

Doamna Dobraniecka se uita nerăbdătoare la ceas.

— Mi-e tare teamă să nu întîrziem la aeroport. Drumurile sînt pline de norei şi pentru orice eventualitate aş prefera să plecăm cît mai repede. Firește, dacă dumneavoastră puteţi.

Wilczur confirmă cu o mişcare a capului.

— Mă îmbrac numaidecît. În zece minute sînt gata de plecare.

Trecu în camera sa, în care Lucia tocmai termina de împachetat. O ajută să închidă valiza.

— Eşti foarte nemulţumită de mine, domnişoară Lucia ? întrebă. Gîndeşte-te cum ai proceda dumneata într-o situaţie similară.

— Nu ştiu, ridică din umeri. Nu ştiu cum aş proceda în locul dumneavoastră. Dar dacă eu ar trebui să-l salvez pe omul acesta, nu aş mişca nici un deget. Un monstru ca el nu merită să trăiască. Cu cît scapă mai repede lumea de el, cu atît mai bine.

Wilczur zîmbi.

— Eşti curajoasă.

— Curajoasă ? se miră Lucia.

— Îţi arogi dreptul divin de a judeca oamenii. Dar dacă tot o faci, trebuie să-ţi arogi şi un alt drept : iertarea. Ei, dar nu putem discuta acum, pentru-că nu avem timp. Trebuie să mă îmbrac.

— Sper că nu rămîneţi prea mult la Varşovia îl întrebă din uşă.

— Ah, nu. Nici o oră mai mult decît e necesar. Aha. Ca să nu te plictiseşti, şi ca să ai un ajutor, doctorul Kolski rămîne aici. Eu l-am rugat. Ba chiar i-am cerut să rămînă pînă la întoarcerea mea. S-a împotrivit cît a putut, dar a trebuit să cedeze fiindcă aceasta a fost condiţia plecării mele la Varşovia.

Lucia îl privea cu ochii larg deschişi.

— S-a împotrivit ?... Dacă s-a împotrivit nu înţeleg de ce l-aţi silit. Mă descurc foarte bine şi singură. Mai cu seamă că doctorul Pawlicki trece pe aici aproape în fiecare zi.

— Ei, nu întotdeauna, nu întotdeauna, o corectă blînd Wilczur.

— Şi apoi nu înţeleg...

Wilczur o întrerupse :

— Vorbim depre asta altădată. Acum trebuie să mă îmbrac.

După ce Lucia ieşi, Wilczur se îmbrăcă repede şi după cinci minute ieşi în tindă în palton şi cu valiza în mînă. În cîteva cuvinte îi dădu Luciei instrucţiunile privind treburile dispensarului, apoi îi sărută afectuos mîna şi ieşi în pridvor, unde îl aştepta doamna Dobraniecka. Drumul pînă la automobil l-au făcut printr-o ploaie deasă. Era o maşină mare, grea, un model cam învechit, dar confortabil şi cu suspensie bună. Cu tot noroiul de pe drum, automobilul mergea uniform. Şoferul, experimentat, ocolea cu abilitate băltoacele şi hîrtoapele mai mari.

Doamna Dobraniecka încerca să intre în vorbă cu Wilczur, dar el nu-i răspundea decît monosilabic. Văzînd că nu renunţă, Wilczur îi spuse în cele din urmă :

— Doamnă, sînt obosit. Aş vrea să aţipesc un pic.

Înţelese şi tăcu.

Deocamdată nu putea fi vorba de aţipit, dar după o oră automobilul intră pe şosea şi profesorul Wilczur, adîncit în pernele fotoliului, închise ochii şi adormi. Au ajuns la aeroport cu o oră şi ceva mai devreme. Wilczur îşi consacră timpul liber redactării unei scrisori adresate Luciei pentru a-i aminti cîteva lucruri de care nu-şi adusese aminte la plecare.

Două ore mai tîrziu erau pe aeroportul din Okęcie iar de acolo au plecat direct la spital. Cînd automobilul s-a oprit în faţa scărilor, Wilczur nu putu coborî imediat. Deodată îl lăsaseră puterile. Revederea clădirii în care şi-a petrecut atîţia ani, a instituţiei pe care el o înfiinţase îi provocase o strîngere de inimă. Intră cu capul aplecat şi din hol se îndreptă instinctiv spre fostul său cabinet. Doamna Dobraniecka, mergînd înainte, reuşise să înştiinţeze pe cineva de venirea lui. Într-un minut se ştia la toate etajele. Ştiau toţi, dar nimănui nu-i venea să creadă. În întîmpinarea lui Wilczur alergară Rancewicz, doctorul Michalowski, Kotkowski şi alţi medici. Se adunau în jurul lui, îi strîngeau mîinile şi tot nu le venea să-şi creadă ochilor.

Era ceva incredibil de tragic faptul că acest om s-a hotărît să facă un gest atît de mărinimos, un efort suprauman.

Ieri, cînd se aflase că doamna Dobraniecka și Kolski au plecat la Radoliszki ca să-l roage pe Wilczur să vină, toți ridicau din umeri. Nimeni, nici o clipă, nu-și închipuia că Wilczur s-ar lăsa înduplecat. Numai Rancewicz, care îl cunoștea cel mai demult și cel mai bine, spusese :

— Oamenii se schimbă. Poate că s-a schimbat și el. Dar dacă nu s-a schimbat, nu trebuie să ne pierdem speranța.

Apoi a adăugat :

— Altă chestiune dacă venirea lui mai poate fi de folos. Dobraniecki poate să nu mai trăiască pînă dimineață, iar operația... Aș compara această operație cu o loterie în care nu există nici un număr cîștigător.

Într-adevăr, în ultimele douăzeci și patru de ore starea lui Dobraniecki se înrăutățise evident. Bolnavul își pierdea mereu cunoștința iar cînd și-o recăpăta pentru scurt timp, horcăia de durere, fiindcă nu mai putea vorbi deloc. S-au petrecut modificări radicale și în manifestările bolii. Apăruseră tulburări ale auzului și ale vederii. Acum se plîngea că e întuneric și cu toate că a sporit iluminația nu recunoștea chipurile persoanelor din imediata lui apropiere. Uneori își pierdea complet auzul și cerea să i se vorbească mai tare.

Înainte de a-l vizita pe bolnav, profesorul Wilczur a avut o lungă discuție cu Rancewicz și cu ceilalți medici care l-au îngrijit pe Dobraniecki. Lui Wilczur i s-a prezentat o amplă și minuțios elaborată descriere a bolii, precum și toate investigațiile și analizele făcute. Trebuia să recunoască cinstit că nimic nu fusese neglijat. Au fost înregistrate toate simptomele, fără să fie omise nici cele aparent lipsite de importanță, nici cele pe care medicul nu și le putea explica. Slujindu-se de un material atît de bogat, Wilczur putu să-și facă o părere cu privire la starea bolnavului și la tipul maladiei. Puse alături, diagnosticele și dezbaterile din consult păreau să indice opinia corectă că în regiunea creierului mic (după Colleman între creierul mic și scoarța cerebrală) s-a dezvoltat o tumoră ca urmare a degenerării substanței reticulare sau a meningelui.

Rancewicz înclina și el spre această ipoteză, adăugînd că însuși Dobraniecki își exprimase părerea că locul de

origine al neoplasmului îl plasează în zona epifizei și aceasta fiindcă primele simptome ale bolii vizau metabolismul. La început el însuși, ca și alți medici care l-au examinat, puneau totul pe seama proastei funcționări a ficatului.

— Da, confirmă Wilczur. Mi se pare că Dobraniecki avea dreptate. Tulburările în funcționarea ficatului sînt manfestări secundare ale insuficienței secreției epifizei. Dacă neoplasmul s-a format într-adevăr acolo, extirparea lui va fi deosebit de dificilă. Se poate spune că și *corpora quadrigemina* sînt supuse presiunii. Tulburările de auz și de vedere indică foarte clar acest lucru. Este atacat și cerebelul. De aici ar rezulta că ramificațiile neoplasmului merg în diferite direcții și sînt complicate.

Wilczur rămase pe gînduri, dar Rancewicz întrebă :

— În această situație operația mai poate avea vreun sens ?

— Nu știu. Să văd, răspunse Wilczur. Acum vreau să-l examinez.

Dobraniecki era conștient, dar nu-l recunoscu pe Wilczur, care observă imediat la bolnav o manifestare importantă și neînregistrată în istoricul maladiei : pupilele mărite. Acest fapt susținea ipoteza că scăzuse și secreția hipofizei, fiindcă pupilele mărite puteau fi numai urmarea secreției excesive a glandelor suprarenale, secreție reglată tocmai de hormonii hipofizari. Aceasta indica la rîndul său faptul că dimensiunile neoplasmului trebuiau să fie într-adevăr impresionante, de vreme ce ajungea să apese asupra hipofizei ceea ce însemna că apeductul lui Silvius este strangulat iar legătura între ventriculele trei și patru întreruptă.

Restul examinării nu a mai adus nimic nou în opinia lui Wilczur. Cum activitatea inimii era destul de intensă și tensiunea nu scădea sub 10, Wilczur a hotărît că operația poate fi făcută.

Știrea se răspîndi numaidecît în toată clădirea. Avînd în vedere faptul că din cauza mîinii sale stîngi, Wilczur nu putea opera personal, intervenția urma să o realizeze doctorul Rancewicz asistat de un specialist în chirurgia craniană, doctorul Henneberg din Poznań, care era de săptămînă la Varșovia.

Operația a fost stabilită pentru ora zece seara. Între timp, Wilczur cu Rancewicz și Henneberg s-au închis în cabinetul de anatomie. Aici, pe un model, Wilczur începu să le explice amănunțit concepția lui asupra poziției și ramificațiilor neoplasmului.

Firește, pînă la deschiderea cutiei craniene, totul se baza numai pe ipotezele lui, dar cei doi se străduiau să nu piardă nici un cuvînt din cele spuse, fiindcă amîndoi erau convinși că ipotezele lui Wilczur sînt rezultatul uimitoarei sale intuiții, o intuiție vecină cu genialitatea.

— După părerea mea, așa se prezintă situația, își încheie Wilczur explicațiile. Recunosc că operația este nespus de dificilă și sînt puține speranțe că va reuși, avînd în vedere faptul că un număr de incizii, mai exact opt sau nouă, trebuiesc executate orbește, pe nevăzute, bazîndu-vă numai pe simțul tactil.

— Frumoasă încurajare, domnule profesor, spuse Rancewicz făcînd o grimasă.

Henneberg se ridică și îndepărtă scaunul.

— Eu votez pentru renunțarea la operație.

— Sînt împotrivă. Wilczur scutură din cap.

— Așa ceva depășește posibilitățile omenești.

— Atunci, spuse sobru Wilczur, trebuie să găsim în noi posibilități supraomenești. După mine, în cazul renunțării la operație pacientul nu va trăi pînă mîine seară. Prin urmare nu există nici un risc. Nu aș fi nici eu pentru operație dacă nu ar exista posibilitatea ca extragerea norocoasă a tumorii să-i salveze cu siguranță viața. Nu numai să-i salveze viața, dar să-i redea și sănătatea. Domnilor, e vorba de extirparea mecanică a unei tumori, ori tocmai aceasta este datoria chirurgiei. Recunosc că în acest caz misiunea este grea. Poate cea mai dificilă din cîte am întîlnit în viața mea. Totuși, socotesc de datoria mea să vă spun că nu aș găsi nici o justificare chirurgului care ar renunța la ea. Mai cu seamă atunci cînd renunțarea echivalează cu moartea sigură a bolnavului.

— Domnul profesor are dreptate, recunoscu Rancewicz, ridicîndu-se și el și privind la ceas. De ce să ascund, încep această operație convins de nereușită, dar trebuie s-o facem.

Îl bătu pe umăr pe Henneberg.

— Hai, colega. Curaj. Nu uita că sîntem în situaţia fericită de a-l avea în rezervă pe profesorul Wilczur. Dacă în timpul intervenţiei vom constata că ceva e altfel decît ne-am închipuit noi, vom primi numaidecît sfatul necesar.

La ora zece fix, Dobraniecki a fost adus în sala de operaţii şi adormit. Începutul operaţiei, adică deschiderea cutiei craniene, l-a făcut docentul Biernacki, ajutat de doctorul Żuk. Cînd trepanaţia se apropia de sfîrşit, în sală a intrat profesorul Wilczur împreună cu Henneberg şi Rancewicz. În jurul lor s-au adunat aproape toţi medicii prezenţi în spital. Profesorul Wilczur s-a apropiat de masă şi s-a aplecat asupra craniului deschis.

Totul părea să confirme corectitudinea diagnozei. În locul oaselor occipitale, creierul prezenta trei convexităţi: două fragmente ale scoarţei cerebrale acoperite de păienjenişul roz şi violet al vaselor sanguine, iar de sub ele ieşea cerebelul cenuşiu şi spongios cu dungi ce duceau clar în interior, spre bulbul rahidian. Convexitatea meningelui indica faptul că un corp neprevăzut de natură în sistemul cerebral împinge lichidul cefalorahidian. Profesorul se îndreptă, îşi potrivi masca şi făcu un semn cu capul spre Rancewicz şi Henneberg, apoi se retrase şi se opri lîngă doctorul Żuk, care ţinea mîna pe pulsul pacientului. De aci putea vedea exact cîmpul operator şi putea urmări mişcările mîinilor lui Rancewicz şi Henneberg.

Se auzi primul zăngănit al instrumentelor nichelate pe tava de sticlă. Operaţia începuse.

În mijlocul unei linişti mormîntale, degetele lui Rancewicz, lungi şi subţiri, se mişcau cu precizie, făcînd nichelul instrumentelor să scînteieze în lumina puternică a reflectoarelor. Asupra acestor degete era concentrată atenţia tuturor celor prezenţi. Minutele tereceau.

În sfîrşit, în spaţiul dintre cele trei convexităţi apăru capătul violet şi pe alocuri galben al tumorii.

Acum mîinile lui Henneberg, acoperite cu mănuşi de cauciuc ţineau marginile inciziei, lărgind-o treptat, pe măsură ce înainta lanţeta lui Rancewicz. Pînă acum ipotezele profesorului Wilczur se confirmau cu exactitate.

Într-adevăr, neoplasmul apăsa asupra cerebelului, dar apăsa printr-o ramificație care se îngroșa pe măsură ce pătrundea în adîncime. Devenise cert că principalul focar al neoplasmului se găsea în spațiul dintre scizura interemisferică, cerebel, epifiză și cele patru perniță cenușii *corpora quadrigemina.* Nu se putea ști încă dacă ramificațiile nu se întind sub emisfera stîngă și cea dreaptă.

Din cînd în cînd, ochii lui Rancewicz se ridicau și întîlneau privirea lui Wilczur. Atunci se auzea vocea înăbușită a profesorului :

— Bine.

Și operația mergea mai departe. Aici nu-și puteau permite nici o grabă, iar fiecare mișcare necesita o atenție incredibilă. În minutul al treizeci și doilea, trupul nemișcat al pacientului tresări brusc. O mișcare neatentă a lui Rancewicz produsese o reacție reflexă a musculaturii. O clipă în ochii tuturor pîlpîi neliniștea, iar Rancewicz, enervat, întrerupse operația. Nu se produsese nici o leziune a creierului și de fapt acest accident minor nu avea nici o însemnătate. Influențase însă în mod fatal siguranța și precizia chirurgului.

Era vizibil pentru toți. Mișcările lanțetei care separa tumora erau tot mai puțin sigure, tot mai încete. Pe sprîncenele și pe pleoapele lui Rancewicz apăruseră mici broboane de sudoare. Tot mai des ezita, tot mai des se oprea.

Și se apropia faza cea mai dificilă a operației. Vizibilitatea cîmpului operator devenea tot mai redus. Toți înțeleseseră că operația nu poate avea decît un deznodămînt fatal.

Doctorul Henneberg îi aruncă lui Wilczur o privire îngrozită. Pe suprafața cenușie și vărgată a cerebelului se lăfăia excrescența neoplasmului, ce semăna cu limba unei reptile. A unei reptile ascunse undeva înăuntru. Trebuia ajuns la ea aproape orbește.

Pe neașteptate, Rancewicz se îndreptă și desfăcîndu-și brațele spuse :

— Nu pot. Nu reușesc...

— Totul decurge perfect, interveni liniştitor Wilczur. Acum desprinde-i partea superioară de emisfera dreaptă şi vei avea acces la scizura interemisferică.

Se vede că tonalitatea vocii lui i-a redat echilibrul nervos lui Rancewicz, care luă din nou lanţeta în mînă. Două minute mai tîrziu însă o nouă tresărire a pacientului, ca urmare a unei mişcări neatente a lui Rancewicz îi spulberă şi bruma de siguranţă pe care o mai avea. Se retrase şi scuturâ tăcut din cap. Era limpede că nu poate duce operaţia pînă la sfîrşit.

— Nu are nici un rost, spuse unul dintre medici.

— Da, confirmă cu o mişcare a capului Henneberg. Craniul trebuie închis.

— Ţine ! se auzi vocea aspră şi poruncitoare a lui Wilczur.

Şi înainte ca cei de faţă să-şi dea seama de intenţiile lui, Wilczur trecu în locul lui Rrancewicz, luă lanţeta şi se aplecă asupra craniului deschis. Toţi erau uluiţi. Cu puţin timp în urmă văzuseră cum îi tremura profesorului mîna. Acum prinse cu siguranţă capătul neoplasmului în timp ce cu cealaltă, apucase lanţeta între degetele acelea mari şi aparent neîndemînatice, executînd mişcări rapide şi exacte.

Se vede că sub influenţa unei mari solicitări a voinţei, tremurul mîinii încetase.

Aproape toţi cei care asistau la operaţie îl cunoşteau pe Wilczur de multă vreme şi nu o dată îl văzuseră la lucru. Acum îl recunoşteau, era aşa cum fusese mai înainte. Mîinile lui mari păreau că acoperă tot cîmpul operator, păreau că se bălăcesc în masa aceea albă şi cenuşie, o îndeasă şi o frămîntă. Era incredibil cum puteau să atingă creierul cu atîta uşurinţă şi grijă încît aproape că nici nu se simţea.

Minutele se scurgeau unul după altul, fiecare lung cît un veac. Privirile celor din jur treceau de la mîinile lui Wilczur la ochii lui pe jumătate închişi şi la sprîncenele lui încruntate de încordare.

Undeva se auziră unsprezece bătăi ale ceasului. O chiuretă mică de metal pătrunse adînc, cercetînd terenul cu mişcări abia vizibile. A durat foarte mult. În cele din

urmă căzu zăngănind pe tava de sticlă și locul ei îl luă un bisturiu mic și îngust, cu lamă scurtă.

Cei prezenți își opriră respirația. Pe neașteptate între circumvoluțiile albe se iviră cîteva picături de lichid transparent, ușor tulbure. Văzînd așa ceva, Henneberg era convins că Wilczur va întrerupe operația. Era evident că undeva se produsese o leziune a meningelui.

Profesorul însă nu a întrerupt-o.

— Să nu fi văzut ? Să nu fi observat ? se întrebară în același timp Henneberg și Rancewicz care stăteau în spatele lui.

Dogoarea reflectoarelor devenea insuportabilă.

Deodată Wilczur introduse două degete între emisfere și încet scoase din interior ceva ce semăna cu o stea de mare de culoare vineție, cu margini gălbui.

Docentul Biernacki îi oferi imediat lupa și Wilczur cercetă atent, milimetru cu milimetru, neoplasmul extirpat. În unele locuri prezenta cîteva leziuni, dar putea fi sigur că fusese scos în întregime, că înăuntru nu rămăsese nimic.

— Puteți închide, spuse Wilczur cu vocea răgușită.

O soră se apropie de el ținînd un borcan cu formalină. Profesorul întinse mîna ca să arunce în el neoplasmul, dar nu nimeri și bucata de carne vineție căzu pe dușumea. Mîna îi tremura din nou.

Biernacki și Żuk se apucară de lucru. Wilczur se îndreptă tăcut spre garderobă și aici se lăsă greoi pe scaun. Era nespus de obosit și de epuizat nervos. Operația durase o oră și cincizeci și opt de minute. În garderobă intrară Henneberg, în urma lui Rancewicz și alții. Nu schimbau nici un cuvînt. Își scoteau în tăcere halatele, mănușile și măștile. Henneberg îl ajută pe Wilczur să se îmbrace.

Abia după ce se mai odihni puțin, Wilczur coborî în fostul lui cabinet. În scurt timp s-au adunat aici toți. Abia acum Biernacki îl întrebă :

— După părerea dumneavoastră, domnule profesor, va trăi ?

— Nu știu, răspunse Wilczur.

— Doar operația a reușit.

— Teoretic, da. Nu pot fi sigur însă că nu s-au produs leziuni ale creierului, în interior. Asta în primul rînd. În al doilea rînd nu știu dacă operația nu a fost tardivă. Vom ști numai după ce va înceta efectul narcozei.

I se adresă lui Rancewicz :

— Cred că ai dat dispoziții să i se administreze injecții de întărire ?

— Se-nțelege, domnule profesor.

Wilczur se ridică.

— Ei, deocamdată aici nu mai am nimic de făcut, spuse. Sînt flămînd. La revedere, domnilor.

Atît Biernacki, cît și Rancewicz, începură să-l roage să accepte ospitalitatea lor, dar Wilczur refuză categoric.

— Mulțumesc foarte mult, dar am alte planuri.

Nu avea nici un plan. Pur și simplu voia să rămînă singur. Intră într-un mic restaurant, mîncă acolo și se duse la cel mai apropiat și mai ieftin hotel, la care își trimisese dinainte valiza. Înainte de a se duce la culcare, află de la portar că trenul de Vilnius pleacă a doua zi la ora zece dimineața. Cel mai comod, pentru că e accelerat. Wilczur însă nu se grăbea nicăieri, și de aceea se hotărî să plece cu personalul de la douăsprezece la amiază.

Nu avea intenția să rămînă mai mult la Varșovia. Nici intenția și nici chef. Trebuia însă să-l viziteze a doua zi pe Dobraniecki și să constate starea lui. Știa bine că dacă Dobraniecki nu va muri în noaptea aceasta, atunci nu va mai exista nici o teamă.

A doua zi, după obiceiul de la țară, s-a sculat foarte devreme, a luat micul dejun pe care i l-a adus o cameristă somnoroasă, și a plecat la spital. Medicul de serviciu îl întîmpină cu o veste îmbucurătoare.

— Domnule profesor, Dobraniecki trăiește. Sincer să fiu nu știu cum să vă felicit. Lucrez aici de cincisprezece ani, dar la o asemenea operație n-am mai asistat. Dumneavoastră, domnule profesor, sînteți un făcător de minuni.

— Lasă, colega. O experiență îndelungată și ceva aptitudini înnăscute. Nici una nici alta nu sînt meritul meu. Mai bine spune-mi care-i starea bolnavului.

Medicul îi făcu o relatare amănunțită, încheind cu știrea că acum Dobraniecki doarme. În timpul acestei dis-

cuţii sosi şi Rancewicz, şi amîndoi, împreună cu Wilczur, au pornit spre etajul întîi.

Dobraniecki într-adevăr dormea. La căpătîiul lui stătea o soră medicală. Dobraniecki respira liniştit, ritmic. Faţa lui slăbită în timpul bolii indica o totală epuizare a organismului. Cînd Wilczur îi atinse pulsul cu degetele, bolnavul ridică pleoapele. Era conştient. Îl recunoscu numaidecît pe Wilczur. Pe obrajii lui verzui apăru o roşeaţă abia simţită.

— Şi totuşi aţi venit, spuse cu o voce abia auzită. Îmi dau seama cîtă bunătate aveţi... Sînt atît de bolnav, mi-e greu să-mi adun gîndurile. Mi se pare că nu mai am nici o salvare... Numai în dumneavoastră cred... Hotărîţi dumneavoastră dacă operaţia e posibilă şi dacă merită făcută.

Rancewicz zîmbi.

— Operaţia s-a făcut.

Pleoapele lui Dobraniecki filfîiră.

— Cum aşa ?... S-a făcut ?...

— Da. Domnul profesor Wilczur v-a operat ieri seară şi, slavă Domnului, operaţia a reuşit.

Bolnavul închise ochii, iar Rancewicz adăugă :

— Veţi trăi.

De sub pleoapele închise, lui Dobraniecki începură să-i curgă lacrimi. Trecu o bucată de vreme pînă cînd deschise ochii şi privi spre Wilczur de parcă ar fi aşteptat confirmarea lui.

— Vei trăi, confirmă cu o mişcare a capului. Autodiagnosticul dumitale a fost corect. Neoplasmul a apărut într-adevăr în zona epifizei, dar ramificaţiile lui se întindeau asupra cerebelului şi sub ambele emisfere. Am reuşit să extirpăm totul. După toate probabilităţile, peste trei săptămîni vei fi complet sănătos.

După o clipă de tăcere, Dobraniecki spuse :

— N-am ştiut... N-am ştiut că omul poate fi capabil de atîta mărinimie.

Buzele lui Wilczur se mişcară. În ochii lui se ivi o licărire, dar se stinse imediat şi Wilczur nu răspunse nimic.

— Nu știu cum să-mi exprim recunoștința pe care o simt, spuse după o pauză Dobraniecki. Nici... Nici de la dumneavoastră nu m-am așteptat la așa ceva.

Wilczur își drese glasul.

— Ei, e timpul să plec. Îți urez o convalescență ușoară și rămas bun.

Înclină capul, se întoarse și ieși din cameră. La intersecția coridoarelor, îl aștepta doamna Nina. Se aruncă asupra lui bolborosindu-și mulțumirile. Îl prinse de mînă și strîngîndu-i-o cu putere cînd plîngea, cînd rîdea și-i povestea haotic desfășurarea operației de parcă din conștiința ei dispăruse faptul că el putea ști cel mai bine ce s-a întîmplat. În cele din urmă se mai liniști și îl întrebă :

— E adevărat, domnule profesor, că Jerzy va trăi ?

— E adevărat. Nu-l mai amenință nimic.

— Ah, domnule profesor... Cînd m-au anunțat astănoapte, am crezut că înnebunesc de fericire. Și abia atunci am înțeles ce suflet mare aveți. Dumneavoastră sînteți un înger.

Wilczur scutură capul.

— Nu. Dar sînt om.

Intenționat, coborî pe scara laterală, ca să evite alte despărțiri, și ieși neobservat din spital. Trecu pe la hotel, plăti și porni pe jos, spre gară. Aici, în sala de așteptare, se așeză pe o bancă. Alături era un chioșc cu ziare. Fără să vrea, privirea i se opri asupra unui titlu scris cu litere mari :

„Senzațională operație pe creier. Profesorul Wilczur la Varșovia. Și-a părăsit sihăstria ca să salveze viața prietenului și colegului său."

Wilczur întoarse capul spunîndu-și :

— Acesta-i orașul. Orașul cu țipătul lui, cu adevărul lui, cu pustiul lui...

Capitolul XVI

De îndată ce zgomotul motorului se risipi în susurul ploii, iar ultimele fascicole de lumină a farurilor se stinseră de pe mestecenii ce mărgineau drumul, Lucia spuse :

— Imediat îți pregătesc camera profesorului.

— Pot să te ajut, întrebă sfios Kolski.

— Nu. Mulțumesc, răspunse ferm și glacial. Mă descurc și singură.

— Dar nu te deranjez dacă stau și eu cu dumneata ?

— Aa, mi-e absolut indiferent.

În timp ce ea închidea ușa, Kolski îi spuse :

— Nu credeam că v-ați aranjat atît de bine. Aici e un dispensar în toată legea. Dar ce e în camera cealaltă ?

— Acolo zac bolnavii, răspunse scurt Lucia.

Schimbarea temei nu contribui la spargerea gheței și Kolski adăugă :

— Mi se pare că ești foarte supărată pe mine. Îmi reproșezi că l-am convins pe profesor să se ducă.

— Te înșeli. Nu-ți reproșez nimic.

— Atunci nu poți să-mi ierți faptul că am rămas aici. Dar te rog să mă crezi că profesorul mi-a cerut acest lucru.

— Știu. Mi-a spus. Mi-a spus și că perspectiva rămînerii aici, te-a speriat într-atît încît te-ai apărat cu mîinile și cu picioarele.

— Știi bine de ce. Îmi era teamă că vei fi nemulțumită. Nu voiam să fiu nepoliticos. Să rămîn aici ca să fiu socotit un intrus...

— Cine ți-a spus dumitale că te socotesc un intrus ?

— Dacă ar fi fost altfel, spuse încet, mi-ai fi permis demult să te vizitez.

— Asta-i altceva, răspunse după o pauză. Dar de vreme ce ești aici... Am și eu ocazia să fac dovada vechii și cunoscutei ospitalități poloneze.

O impresionase jena lui Kolski și, într-o dispoziție mai bună, se apucă să schimbe așternutul patului. Scoase din sertar o pijama de-a lui Wilczur și spuse rîzînd :

— O să arăți în ea ca într-un costum de scafandru. Ți-aș da-o pe a mea, dar nu încapi. Doamne, cîte necazuri am eu cu dumneata. Ei, și acum, noapte bună. Pacienții mei vin devreme și nu sînt întotdeauna prea liniștiți. Nu ți-a rămas prea mult timp pentru odihnă.

I-a întins mîna, pe care Kolski o sărută, și ieși. Cîteva minute o mai auzi umblînd prin camera alăturată. Apoi se lăsă liniștea. Se dezbrăcă și se culcă. Deși în

locul unei saltele moi avea un strajac umplut cu paie, adormi numaidecît.

La şapte dimineaţa, l-au trezit vocile de sub fereastră. S-a sculat şi s-a aşezat pe pat. Afară oamenii vorbeau nespus de tare, obişnuiţi pesemne, să se strige în pădure. Se uita pe fereastră. Ploaia se oprise, dar cerul era în continuare acoperit cu cojocul gros al norilor. Se culcă şi încercă să adoarmă din nou. Alături, în tindă, însă începu, să plîngă un sugar, iar de departe, probabil din ambulatoriul în care fusese astă-noapte, ţipătul înfricoşător al unei femei. Se vede că Lucia bandaja cuiva o rană dureroasă.

Ieri îi spusese Luciei că e entuziasmat de dispensar. Nu-i spusese adevărul. Tinda goală şi posomorîtă, duşumeaua grosolană, ferestrele mici, ţărăneşti, cu geamuri strîmbe, totul făcuse asupra lui o impresie deprimantă. I se rupea inima la gîndul că ea se condamnase de bună voie la această viaţă primitivă, că renunţase la confortul pe care i-l oferă civilizaţia, şi la toate plăcerile de care ar beneficia într-un centru cultural. Că doar în aceste locuri uitate nu puteau fi nici teatru, nici cinematograf, nici biblioteci, nici oameni care să-i fie pe potrivă prin nivelul intelectual şi evantaiul de preocupări.

Acum se uita prin cameră. Obiecte simple, înjghebate din scînduri de pin, pereţii goi, unde şi unde împodobiţi cu cîte un chilim ieftin. Afară o zi cenuşe, mohorîtă şi plescăitul picioarelor de noroi. Alături, plînsul monoton şi iritant al sugarului.

Totul era deprimant, apăsător, înrobind energia. Şi trist. În primul rînd trist.

Începu să se îmbrace încet. Pe spălătorul de tablă găsi instrumentele de bărbierit, alături — două căni cu apă. Apa era verzuie şi lui Kolski i se părea că miroase a peşte sau a plante de apă.

— Sărmana Lucia, îşi repeta în gînd. Sărmana Lucia.

După ce s-a îmbrăcat, a aşternut cum a putut mai bine patul şi a ieşit în tindă. Aici îl izbi în nări o duhoare de mucegai şi de îmbrăcăminte umedă. Pe laviţele de lîngă pereţi şedeau vreo douăzeci de persoane, femei şi bărbaţi. Cîţiva copii murdari se jucau pe duşumea. Ieşi în pridvor. Şi aici ţăranii şedeau pe bănci. În faţa prid-

vorului, în bătătura întinsă erau vreo zece-douăzeci de căruțe sărace, trase de niște căluți mici și burtoși. Ceva mai jos se zăreau acareturile morii. Împrejur, un peisaj trist și monoton se întindea pînă la drumul mărginit de copacii pe jumătate desfrunziți.

Păşind prudent pe pietrele aruncate în noroi, înconjură clădirea. Aici cel puțin era mai uscat. Găsi o cărare bătătorită ce ducea spre iaz. Ajuns acolo, privi îndelung oglinda liniștită a apei pe care alunecau lenevos, abia vizibil, niște fire de iarbă, frunze îngălbenite și crenguțe mărunte.

— Sărmana Lucia, își spunea. Să-ți închizi viața aici... În acest univers fără orizont, în acest cenușiu cotidian...

Se întoarse spre casă cu pasul greoi. Își aduse aminte că ar fi trebuit s-o ajute pe Lucia la primirea pacienților. Bătu în ușa ambulatoriului și intră. Pe scaun ședea o băbuță cu capul dat pe spate. O singură privire îi fu de ajuns lui Kolski să-și dea seama că suferă de conjunctivită granuloasă. Aplecată asupra ei, Lucia îi punea picături în ochi. Fără să se oprească, îi aruncă o privire lui Kolski și întrebă :

— Te-ai sculat ? Te-au trezit, nu-i așa ? Du-te în camera mea, ți-am pregătit acolo micul dejun.

— Mulțumesc. Nu sînt flămînd. Aș vrea să-ți dau o mînă de ajutor. Pentru dejun am timp și mai tîrziu.

— Nu, nu, protestă ea, întîi trebuie să mănînci.

În cameră intră Donka într-un halat alb și Lucia i se adresă ei :

— Donka, condu-l pe domnul doctor în camera mea. Domnișoara Donka e asistenta mea, îi zîmbi Lucia lui Kolski.

Kolski îi întinse mîna și își spuse numele.

Camera Luciei arăta mai frumos decît dormitorul profesorului. Era mai mică, dar se vedea că locuiește în ea o femeie. Pe măsuță, pe dulăpior și pe fereastră erau ulcioare cu crenguțe de pin, pe pereți erau întinse prosoape brodate, pesemne capodopere ale vreunei paciente de-a Luciei, erau și fotografii în rame modeste, negre. Printre ele o găsi și pe a lui, și cu mîhnire constată că era undeva în margine. În mijloc era o fotografie mare a profesorului Wilczur.

— Poate doriți lapte fierbinte ? întrebă Donka.

— Nu, mulțumesc. Prefer rece.

— Atunci, poftă bună. Înclină capul și ieși.

Pe o pînză albă de cînepă era pregătit micul dejun. Pe masă erau puține obiecte : un vas mare de lut, cu lapte, o cană de tablă emailată, o piine neagră, cuțitul și untiera plină cu unt. Într-adevăr, nu era flămînd. Bău doar două căni cu lapte și se întoarse în ambulatoriu. Zărindu-l, Lucia spuse :

— Lîngă ușă e agățat halatul profesorului. Îmbracă-l repede pentru că acest tînăr cetățean are nevoie de ajutorul dumitale.

Și încheie în latină :

— Sînt sigură că e o apendicită acută. Nu știu însă dacă e neapărată nevoie de operație.

Pe o masă lungă și îngustă stătea întins un băiat de vreo cincisprezece-șaisprezece ani care gemea încet.

— O să vedem imediat, mormăi Kolski pe un ton „oficial".

Diagnosticul Luciei era corect. Într-adevăr, era o apendicită acută. Termometrul indica 38,5. Durerile din partea dreaptă și în interiorul pîntecului indicau faptul că nu era timp de pierdut. Bolnavul a fost dus în sala de operații.

— E de-ajuns ajutorul Donkăi ? întrebă Lucia. Donka a asistat de multe ori la operații.

Kolski privi nehotărît spre fată.

— Nu cunosc suficient condițiile de aici, așa că de data aceasta aș prefera...

— Bine. Donka face toate pregătirile, pe urmă vin și eu. Între timp extrag un dinte unui om cumsecade, care se zvîrcolește de durere.

Lucia înclină capul.

Kolski rămase uimit.

— Cum așa ? Dumneata faci și stomatologie ?

— Ah, rîse Lucia. De toate. Cel mai apropiat dentist e la vreo treizeci de kilometri de aici.

Douăzeci de minute mai tîrziu Lucia își făcu din nou apariția și Kolski începu operația, blestemînd în sufletul lui o muscă întîrziată și rea, care îl agasa.

— E îngrozitor, se gîndea, să operezi în aceste condiții. În orice clipă musca se poate așeza pe rana deschisă.

— Ghicindu-i parcă gîndurile, Lucia spuse :

— Muştele sînt cea mai mare plagă la noi. Nici nu-ţi închipui cît ne chinuim să le izgonim din această încăpere. Parcă ar intra prin pereţi.

— Din punctul de vedere al antisepsiei nu e lipsit de primejdie, observă Kolski.

— Da, dar nu avem altă soluţie.

Lui Kolski îi stătea pe limbă să-i spună că există o soluţie : să plece de aici, dar se stăpîni la timp.

— Cu toate acestea, slavă Domnului, pînă acum nu am avut nici un caz de infecţie şi toate operaţiile au reuşit, continuă Lucia.

A reuşit şi această operaţie. Datorită ajutorului lui Kolski, pînă la ora patru, toţi pacienţii au fost consultaţi. Aşa că doctorul Pawlicki, care a venit cu cîteva minute mai tîrziu, nu a mai avut nimic de făcut şi i-a reproşat în glumă lui Kolski că-l lasă fără pîine. Au stat de vorbă îndelung la un ceai. Pawlicki întrebîndu-l pe Kolski despre relaţiile din lumea medicală a Varşoviei, despre noile metode de tratare a unor boli şi, în sfîrşit, despre Dobraniecki şi despre starea lui. Cum nu era la curent cu conflictul dintre Dobraniecki şi Wilczur, Pawlicki primi ştirea despre plecarea profesorului la Varşovia ca pe un lucru cu totul natural. Şi-a exprimat chiar şi o bănuială :

— Cine ştie, dacă acolo, în capitală, nu-l vor convinge pe profesor să se întoarcă definitiv. La drept vorbind nu e în folosul societăţii că un eminent om de ştiinţă ca el şi-a limitat cîmpul de acţiune într-un tîrg de provincie.

Lucia scuturâ din cap.

— Fără îndoială. Dar profesorul a făcut atîta pentru omenire încît are dreptul să se gîndească şi la el. Iar el aici se simte cel mai bine.

După plecarea lui Pawlicki, Kolski reveni la discuţia anterioară :

— Nu mi se pare deloc convingătoare afirmaţia dumitale făcută cu atîta aplomb.

— Că profesorul se simte aici cel mai bine ?

— Exact, confirmă Kolski cu o mişcare a capului. A părăsit Varşovia pentru că era dezgustat. Şi serios, nu m-aş mira dacă l-ar opri acum acolo.

Lucia surîse.

— Îl cunoşti prea puţin, dacă poţi vorbi aşa. Te asigur că imediat după operaţie va pleca din Varşovia. Nu va rămîne nici o zi mai mult decît e necesar.

Kolski rămase pe gînduri şi spuse după o pauză mai lungă.

— Poate că ai dreptate... Poate. Asta s-ar explica şi prin vîrsta profesorului. Dar dumneata... Acum, cînd văd acest mediu, condiţiile de muncă şi viaţa aceasta cotidiană, cenuşie şi tristă, nu înţeleg cum poţi rezista dumneata aici.

— Nu-i chiar atît de rău răspunse Lucia ridicînd din umeri.

— Seamănă, continuă Kolski dus pe gînduri, cu o antecameră a Nirvanei. Cu o intrare în cimitir. Aici totul moare copleşit de linişte, de o linişte lenevoasă, prelungă, monotonă... Nu, să nu crezi că vreau să te sperii, să trezesc în dumneata repulsie faţă de tot ce-i aici. Nicidecum. Mi se pare însă o risipă de neînţeles să-ţi laşi aici cele mai proaspete forţe, cei mai frumoşi ani ai vieţii.

— Dumneata uiţi un lucru, domnule Janek, faptul că există sentimente care pot preface monotonia cenuşie în cel mai colorat basm, care pot preface ceea ce dumneata numeşti tristeţe şi linişte ucigătoare într-o bucurie plină de seninătate.

Kolski ridică din umeri.

— De acord. Înţeleg acest lucru.

— Nu înţelegi. Asta poate înţelege numai cel care e el însuşi capabil de aşa ceva. Cel care e capabil să simtă şi să trăiască asemenea bucurii. Cel pe care ele îl pot satisface. Uite, dumneata ai fi în stare să renunţi la Varşovia, la carieră, la bani, la plăceri, la distracţii pentru fiinţa pe care o iubeşti şi să te stabileşti undeva în provincie, să zicem aici ?

Kolski simţi că tot sîngele i se adună în inimă şi spuse :

— Aş fi în stare.

Lucia scutură din cap.

— Nu cred.

Kolski o privi drept în ochi şi spuse apăsat :

— Încearcă. Spune un singur cuvînt. Un cuvînt. Ajunge un cuvînt al dumitale.

Lucia se simți stinjenită. Nu se aștepta la un asemenea răspuns. Aștepta mai degrabă o explicație lungă, susținută cu argumente rezonabile, lămuriri în stilul propriu al gîndirii lui din vremea cînd ea era la Varșovia. Știa că spune adevărul, că ar fi capabil să rămînă aici pentru ea, că nu și-ar retrage cuvîntul. Firește, nu avea de gînd să facă uz de afirmația lui, dar era emoționată de cele spuse de el și de schimbarea lui. Abia acum zări ridurile din jurul ochilor lui, obrajii supți și multe fire de păr cărunt la tîmple. Grijile pe care le găsea în scrisorile lui, lăsaseră urme și pe chipul lui Kolski. Nu numai pe chip, ci și în suflet. Bietul de el, trebuie să fi trecut prin multe.

Și deodată Lucia ajunse la concluzia că trebuie, că se cuvine să-i recompenseze suferințele, că fusese prea aspră și indiferentă, că pentru marea lui iubire, fiindcă numai o mare iubire este capabilă de sacrificii, l-a răsplătit cu răceală, că intenționat a evitat să se intereseze de trăirile lui interioare. Ori știa că ar fi putut să-i potolească grijile, să-i aline suferințele. Chiar fără să-i ofere nimic mai mult decît un cuvînt cald, o privire prietenoasă, un interes binevoitor.

Îi atinse ușor brațul cu mîna și-i spuse :

— Domnule Janek, dumneata știi că n-am să spun acel cuvînt, că nu-l pot spune. Dar te rog să mă crezi că-ți prețuiesc foarte mult sentimentele și-mi dau seama că nu le-am prețuit îndeajuns.

Kolski îi luă mîna și își lipi buzele de ea.

— De asemeni, vreau să știi, că te consider un om foarte apropiat, că mă interesează cu adevărat problemele, tristețile și bucuriile dumitale, și că întotdeauna poți fi sigur de prietenia mea cu adevărat profundă și afectuoasă.

După această discuție, în relațiile dintre Lucia și Kolski s-au schimbat multe. Au devenit sincere și mai apropiate. Erau aproape toată ziua împreună, fiindcă Jemioł, care înainte stătea adeseori în dispensar purtînd discuții lungi cu Wilczur, acum, în lipsa lui, venea aici numai noaptea. Majoritatea timpului și-l petrecea în tîrg, la cîrciumă, sau la moară, fiindcă în ultima vreme se împrietenise cu Prokop, spre necazul întregii familii. Acum,

la bătrînețe. Prokop a început să tragă cu ochiul la sticlă. Ce-i drept, nu bea atîta cît bea Jemiol, dar nici asta n-o bucura nici pe nevasta lui, nici pe celelalte femei. Știrea o adusese la dispensar Donka, iar Lucia a rîs copios, povestindu-i lui Kolski despre temerile femeilor de la moară. Ea personal nu vedea nici o primejdie. În schimb Kolski glumea :

— Dar nici nu trebuie bagatelizată chestiunea. Să ne aducem aminte de străbunicul Noe, care la o vîrstă foarte înaintată s-a apucat de vin.

Trecuseră trei zile de la plecarea lui Wilczur și Lucia începu să se neliniștească.

— Mă tem să nu i se fi întîmplat ceva, îi spunea Donkăi.

Din delicatețe, în fața lui Kolski nu-și trăda temerile. Se hotărîse că dacă nici mîine profesorul nu va da nici un semn, va trebui să telegrafieze la Varșovia.

Dar a doua zi de dimineață, Wasyl, care se întorsese din Radoliszki, aduse o scrisoare. Scrisoarea era adresată de Wilczur, dar nu era trimisă din Varșovia, ci din Vilnius. Mirată, Lucia deschise plicul. Profesorul scria :

„Dragă domnișoară Lucia. La întoarcere din Varșovia m-am oprit la Vilnius. Va trebui să rămîn aici cîteva zile în legătură cu unele probleme. Poate și mai mult. Cum doctorul Rancewicz nu are nimic împotrivă ca doctorul Kolski să mai zăbovească la mine, îi voi fi recunoscător pentru ajutor și pentru înlocuire. Cred că va considera șederea sa în dispensarul nostru un fel de odihnă. Mi-a făcut plăcere cînd am constatat la Varșovia că se bucură de cele mai frumoase aprecieri. Așa cum l-am apreciat și eu întotdeauna. E un băiat de nădejde. Sînt convins că mă înlocuiește foarte bine. M-am oprit la Vilnius la colegul Rusiewicz, care m-a tratat după accidentul cu cîinele. Mă simt bine aici, așa că te rog să nu te miri că nu mă prea grăbesc să mă întorc. Salutări tuturor și sărutări de mîini dumitale. Rafał Wilczur."

În josul colii era un postscriptum :

„L-am operat personal pe d. Dobraniecki. Din fericire operația mi-a reușit. Pacientul va trăi."

Pentru Lucia scrisoarea lui Wilczur era o adevărată surpriză. A trebuit s-o citească de cîteva ori și tot nu în-

ţelegea ce s-a întîmplat. În primul rînd, a surprins-o ştirea despre intenţia neprevăzută de a se opri la Vilnius. La aşa ceva îl putea determina numai boala. Dar asta nu concorda cu cealaltă ştire şi mai ciudată : profesorul scria clar că l-a operat el însuşi pe Dobraniecki. Asta ar însemna că într-un fel oarecare a reuşit să-şi stăpînească tremurul mîinii stîngi. Toate acesteia i se păreau Luciei foarte enigmatice. De vreme ce a intervenit la Ramcewicz ca să-l poată reţine pe Kolski, înseamnă că ştia încă de la Varşovia că nu se va întoarce imediat şi că va rămîne cîteva zile la Vilnius.

Prin urmare, dacă era sănătos, ce-l putea determina să rămînă în oraş ? Aici putea fi vorba numai de probleme familiale. Să-i fi sosit fiica sau ginerele ?... Dar de ce nu aminteşte nimic despre asta ?...

Lucia se pierdea în ipoteze. În cele din urmă se hotărî să-l întrebe pe Jemioł ce crede el. Se gîndea că poate înainte de plecare, profesorul a vorbit cu el despre planurile lui enigmatice.

Jemioł nu ştia însă nimic. A citit scrisoarea şi a dat din umeri.

— Dacă-i place atît de mult la Vilnius. se vede că a cunoscut vreo fată cînd a fost la tratament.

— Vorbeşti prostii, spuse Lucia cu oroare.

— Fiindcă vezi dumneata, continuă Jemioł cu un calm imperturbabil, dacă-i vorba de mine, ai putea fi sigură că mă împotmolesc undeva pe drum fiindcă am descoperit o cîrciumă nespus de tentantă. El însă nu-i un adept al lui Bacchus. Ori trebuie să ştii că pe lîngă Bacchus numai Venus mai conduce lumea. Ei, să-l mai adăugăm şi pe Mercur. Aşa că gîndeşte şi dumneata căruia dintre cei doi, lui Mercur sau Venerei, îi datorăm frivola escapadă a prietenului nostru.

Firește, Lucia nu luă nici o clipă în serios insinuările lui Jemioł şi se hotărî să stea de vorbă cu Kolski. Problema era cu atît mai simplă cu cît avea prilejul să-i arate scrisoarea profesorului, scrisoare plină de cuvinte de măgulire la adresa lui.

— La drept vorbind, domnule Janek, nu ar trebui să-ţi arăt această scrisoare. Ai putea deveni un încrezut,

glumi ea. Se pomeneşte despre un fel de concediu pentru dumneata, aşa că citeşte-o.

Într-adevăr, Kolski se simţi puţin jenat de superlativele lui Wilczur la adresa lui. Totuşi, îl miră hotărîrea profesorului de a se opri la Vilnius. Cu privire la operaţie spuse :

— Nu văd nimic extraordinar în asta. Asemenea lucruri se pot face cu o singură mînă cînd ai ajutorul calificat al altor două persoane. Iar acolo nu lipseau chirurgii obişnuiţi să lucreze cu profesorul. Fără să mă laud, am fost şi eu de multe ori ajutorul lui, ştiam bine, cu toată exactitatea, ce înseamnă fiecare mişcare a lui, sau ce îmi cere să fac. În ceea ce priveşte oprirea la Vilnius, cred pur şi simplu că a vrut să se mai odihnească. Poate că are şanse să obţină de acolo ceva fonduri pentru dispensar. Şi apoi fiecare om are problemele lui personale, despre care nu vorbeşte nici celor mai apropiate persoane.

— Nu crezi, domnule Janek, că ar trebui să-i scriu la Vilnius ?

Kolski făcu un semn nehotărît cu mîna.

— Cred că nu.

— De ce ?

— Pentru că dacă profesorul ar fi aşteptat vreo scrisoare de la dumneata, ţi-ar fi dat adresa medicului la care s-a oprit. Dumneata cunoşti adresa lui ?

— Nu, negă Lucia. Dar e uşor de aflat. Cred că doctorul Pawlicki are lista medicilor. Şi apoi ştiu în ce spital lucrează doctorul Rusiewicz.

— Eu însă cred că profesorul nu aşteaptă să-i scrii. În caz contrar nu ar fi uitat să-şi dea adresa. Profesorul nu uită niciodată nimic.

— Asta aşa e, recunoscu Lucia şi astfel problema a fost încheiată.

Timpul petrecut de Kolski la dispensar putea să-i pară într-adevăr un concediu. În primul rînd se îndreptase vremea. Ploaia se oprise şi primele geruri uşoare din acest an îngheţaseră drumurile şi cărările noroioase. Acum puteau face plămbări lungi prin împrejurimi. Lucia îl duse în pădure, la cimitirul în care era înmormîntată Beata

Wilczur, în orășel și în alte cîteva locuri pitorești. În timpul plimbărilor purtau discuții îndelungate.

Deprimarea lui Kolski dispăruse fără urmă. Se petrecuseră mari schimbări în înfățișarea lui. Îi revenise vechea energie, capacitatea de a se interesa de mărunțișuri, rîsul vesel la orice glumă.

— E aici chiar atît de cenușiu și de plictisitor cum ți se părea la început ? îl întreba Lucia nu fără o ironie binevoitoare.

Ca răspuns se uita în ochii ei și-i spunea din priviri cît de mult își schimbase părerea.

Într-o zi, Lucia spuse parcă în treacăt :

— Vezi, domnule Janek, orice se poate uita.

— Fără îndoială, recunoscu el. Dar sînt și excepții. Timpul pe care l-am petrecut aici îmi va rămîne pentru totdeauna în memorie.

— Așa ți se pare. Cu timpul și în anumite condiții îți va zbura din minte așa cum ți-au zburat și trăirile care te chinuiau la Varșovia. Fiindcă mi se pare că ți-au zburat complet.

— Slavă Domnului, complet. N-a mai rămas nici urmă din ele.

Lucia riscă o întrebare :

— Dar ea ?

— Ce-i cu ea ?

— Ei, femeia aceea. Și ea te-a uitat la fel de ușor ?

Kolski izbucni într-un rîs sarcastic.

— Incomparabil mai ușor. Sînt convins că la un ceas după despărțirea noastră nu se mai gîndea la mine.

— Asta înseamnă că nu te iubea.

Kolski își încruntă sprîncenele.

— Femeia aceasta nu înțelege deloc ce înseamnă cuvîntul iubire, cu toate că-i apare pe buze mai des decît altele.

— De ce mai des ?

— Din simplul motiv că face parte din... metoda ei. Înțelegi ? Dacă trebuie să-l spui unui singur om... Și dacă trebuie să-l spui altor zece...

— Ah, da, șopti Lucia.

— De altfel, abia acum îmi dau seama că nu aveam dreptul să-i cer nimic, fiindcă nici eu nu-i dădeam

nimic. Vezi dumneata, domnișoară Lucia, a fost din partea mea o eroare ridicolă. Credeam că iau un medicament, dar el nu era nici măcar un narcotic, ci o otravă ordinară.

Mergeau în tăcere, apoi Kolski continuă :

— Din fericire nu a lăsat urme.

Lucia îl întrebă :

— Nu înțeleg însă ce te-a împins spre această aventură penibilă.

— Tocmai goana după un narcotic.

— De acord. Puteai însă face o alegere mai bună.

— În această privință am atît de puțină experiență, încît... Dar de fapt acum totul aparține trecutului, unui trecut de care prefer să nu-mi aduc aminte.

— Totuși, interveni Lucia după o pauză, cunoscîndu-te, nu pot să cred că nu te-a legat de femeia aceea măcar o fărîmă de afecțiune.

Kolski confirmă cu o mișcare a capului.

— Fără îndoială. Afecțiunea aceasta era însă o iluzie. Era rezultatul unei autosugestii. Și a sugestiei. Vezi dumneata, omul care se înecă se agață și de un fir de pai. Din fericire urmările nu au fost primejdioase. M-au învățat să fiu atent în viitor.

Lucia bănuia de mult că era vorba de doamna Dobraniecka. În primul rînd în scrisorile lui Kolski din perioada aceea întîlnea uneori expresii, care în nici un caz nu puteau fi ale lui, ci erau exact în stilul doamnei Dobraniecka. Așa că acum se bucura de repulsia pe care Kolski o nutrea față de fosta sa amantă. Lucia a considerat-o întotdeauna pe Dobraniecka o femeie rea, vicleană, capabilă de cele mai josnice fapte. Cu siguranță că ea a fost inspiratoarea campaniei împotriva lui Wilczur.

În adîncul sufletului însă, Lucia se simțea jignită de faptul că, în același timp, Kolski a putut să fie îndrăgostit de ea și să aibă o aventură cu cealaltă. Nu suferea de megalomanie, dar se considera mult mai frumoasă decît Dobraniecka, și apoi era mai tînără, nemaivorbind de diferența sub aspect etic. Se simțea jignită de așezarea ei alături de cealaltă și cu toate că nu și-ar fi mărturisit-o nici ei însăși, îi repro**ș**a lui Kolski acest lucru.

— Într-un cuvînt, ai devenit antifeminist ? îl întrebă.

— O, nu. Ar fi o exagerare. În orice caz prefer să nu mai umblu după narcotice.

— Și nici nu vei avea nevoie. Suferințele trec.

Kolski scutură din cap.

— Nu, domnișoară Lucia. Nu trec niciodată.

— În cuvintele „niciodată" și „întotdeauna" e mult patos și rareori adevăr.

— Ce să fac dacă acest caz rar mi se întîmplă tocmai mie ?

— Mă mir, adăugă Lucia după o pauză, că dumneata, care știi să privești viața atît de lucid, nu reușești să te debarasezi de un lucru incomod, să scapi de ceva ce-ți provoacă numai necazuri.

— Domnișoară Lucia ! Eu nici nu vreau să scap de aceste necazuri.

— Asta-i lipsit de logică.

— Se poate, recunoscu.

Au mers o vreme în tăcere.

— Spune-mi ceva despre ea, îl interogă pe neașteptate Lucia. Ce te-a atras la ea ? De ce ai ales-o pe ea și nu pe alta ?

Kolski ridică din umeri.

— Nu știu. Și eu m-am întrebat. N-am găsit nici un răspuns. Poate că singura constatare corectă ar fi că nu am ales-o eu pe ea, ci ea pe mine.

— Și dumneata ai cedat fără să încerci să te aperi ?

— Da, domnișoară. Nu aveam ce apăra. Dumneata trebuie să înțelegi că oferind totul și neposedînd nimic, eram și eu mirat că mai pot reprezenta o atracție pentru cineva. Pentru cineva și mai ales pentru ea.

— Mai ales ? De ce mai ales ?

— Ah, de fapt aceste cuvinte sînt nepotrivite. Voiam să spun că femeia aceea se bucura de mult succes, în jurul ei roiau admiratorii, era renumită prin farmec și frumusețe...

— Folosești dinadins timpul trecut ? îl întrebă privindu-l atent.

— Dinadins, răspunse.

— Asta înseamnă că nu mai are nici farmec și nici admiratori ?...

— Da, răspunse scurt.

Acum era cert că a avut o aventură cu doamna Dobraniecka și fără să vrea spuse cu răutate :

— Nu trebuie să-ți pierzi speranțele. Mai poate să-și recîștige farmecul și să te întorci la ea.

Kolski își încruntă sprîncenele. Se simțea profund jignit de cuvintele Luciei. Nu avea nici un drept să aștepte de la ea vreo favoare, dar nici nu merita atîta dispreț.

— De ce vrei să mă nedreptățești ? întrebă cu tristețe în glas.

— Departe de mine acest gînd. Cred însă că dacă tot o cunoști, nu te mai așteaptă din partea ei nici o dezamăgire. Nu riști nimic.

Simțea o ciudată și neînțeleasă plăcere să-l sîcîie.

— Nu glumesc deloc, continuă luînd o înfățișare naivă. Alegînd alta ai risca noi surprize. Și apoi noua aleasă ar putea să nu fie înconjurată de un roi de admiratori și să nu fie renumită prin frumusețe.

Kolski își plecase capul și tăcea. Nu o mai recunoștea pe Lucia. Începea să-i pară rău că i se destăinuise. Lucia își dădea seama ce simte Kolski, dar o anumită îndărătnicie nu-i permitea să se retragă de pe poziția adoptată. Își spunea :

— Așa-i trebuie ! Așa-i trebuie !

La întoarcere, cît a ținut drumul, n-au schimbat nici un cuvînt. În timp ce urcau în cerdac, Kolski spuse :

— Poate că mîine se întoarce profesorul...

— Nu trebuie să te preocupe atîta întoarcerea profesorului. Îți sînt profund recunoscătoare pentru ajutorul oferit, dar dacă ți-e incomod, nu vreau să te reții.

Kolski strînse din dinți și răspunse :

— Da, știu foarte bine că dumneata nu vrei să mă reții. Și te rog să mă crezi că nu aș rămîne nici o oră în plus, dacă nu mi-aș fi asumat această obligație în fața profesorului Wilczur.

— Din anumite puncte de vedere ai o conștiință exagerat de sensibilă, observă rece Lucia.

— Da, domnișoară. Mă bucur că ai găsit totuși ceva sensibil în mine. Fiindcă dumneata consideri că am o piele atît de groasă și de insensibilă, încît poți s-o transformi într-o pernuță pentru ace.

Luciei îi dispăruse complet buna dispoziție. Era foarte nemulțumită de ea însăși. În modul cel mai deplasat îi spusese lui Kolski atîtea lucruri neplăcute, poate că îl și jignise. Și asta ca răspuns la încrederea lui, la destăinuirile lui. Nu-și putea explica propriile-i porniri.

— Ce mi s-a-ntîmplat ? se întreba, ce mi s-a-ntîmplat ?

A fost chiar nepoliticoasă cu el. Ultimele ei cuvinte din pridvor însemnau o invitație de a părăsi casa. E adevărat că el a început. El a adus vorba de întoarcerea profesorului. Și totuși s-a comportat deplorabil. Acum, sărmanul de el, stă și se frămîntă. Cum a putut fi atît de rea cu el ? ! Chiar și numai faptul că a făcut uz de avantajul ei asupra unui om care o iubește i se părea acum odios. Și apoi fără nici un rost. Doar ținea la el foarte mult, era bucuroasă de prezența lui în dispensar, societatea lui era pentru ea o adevărată destindere și ar fi vrut să-l rețină cît mai mult.

A meditat îndelung la această problemă pentru ca a doua zi să-l recompenseze pe Kolski pentru supărările de astăzi. Trebuie să-i arate cît mai multă simpatie. Da. Și să-și ceară scuze. Să-și ceară, simplu, scuze, fiindcă a greșit.

Nu a ajuns să-și ceară scuze. Și nu a ajuns din următoarele motive :

A doua zi dis-de-dimineață a fost adus din Nieskupa un argat, care găsise în pîriu un șrapnel din timpul războiului și s-a apucat să-i deșurubeze focosul ruginit. A fost adus sfîșiat îngrozitor și Kolski, fără să-și termine micul dejun, începuse, cu ajutorul Donkăi, să-l cîrpească pe bietul băiat. Cînd operația s-a terminat și rănitul a fost transportat în pat, Koslki și Donka s-au întors în sala de operații ca să facă ordine. Peretele dintre sala de operații și ambulatoriu era făcut din scînduri subțiri și în ambulatoriu se auzea fiecare cuvînt rostit mai tare în sala de alături. Și mai clar se auzea rîsul. Ori, Kolski și Donka rîdeau în continuu, rîdeau vesel și nestînjenit. În vocea Donkăi se simțea clar o anumită cochetărie. Discutau despre dans. Pe urmă Kolski o lăudă pe Donka pentru zelul depus în dereticarea camerei lui și la un moment dat îi spuse :

— Cînd o să plec la Varşovia, am să te împachetez într-un geamantan şi te iau cu mine.

— Credeţi dumneavoastră că Wasyl va fi de acord ?

— O facem în tăcere şi nici n-o să observe.

Lucia era revoltată. Chicotea acolo cu prostuţa aceea de fată. Se comporta ca un licean. Şi ce fac ei atîta vreme acolo ? Mucoasa aceea îi face ochi dulci iar lui se vede că-i place. Asta-i indecenţă.

Un nou rîs zgomotos o făcu să sară în picioare.

— Am s-o învăţ eu minte, îşi spuse în şoaptă.

La prînz a schimbat doar cîteva fraze convenţionale cu Kolski, apoi a chemat-o pe Donka în farmacie şi pironind-o cu o privire aspră i-a spus :

— Draga mea. Trebuie să-ţi atrag atenţia că te comporţi foarte nepotrivit. Astăzi am auzit discuţia ta cu domnul doctor în sala de operaţii. Dispensarul, categoric, nu-i un loc potrivit de flirtat. De flirtat şi chicotit. Iar domnul doctor nu e cel mai potrivit partener pentru tine. Ar trebui să-ţi fie ruşine să te legi de bărbaţi, cînd eşti logodită. Dacă ar afla domnul profesor s-ar supăra pe tine rău de tot.

Donka la început făcuse nişte ochi mari şi se cam speriase de tonul aspru al Luciei, dar acum se gîndi că oricine putea să se supere, dar profesorul în nici un caz. El de atîtea ori glumise cu ea aşa ca doctorul Kolski. Nu se simţea deloc vinovată.

— Dar, domnişoară, eu nu... începu să se apere.

Lucia o întrerupse.

— Şi te rog să nu se mai repete. Nu înseamnă că dacă eşti frumuşică trebuie să-i faci ochi dulci domnului doctor. Am observat asta şi mai devreme. Da. Iar acum adună plantele acelea. Domnul Jemiol nu pune nimic în ordine. Aici trebuie să ai nervi de oţel...

Spunînd asta, intră în camera sa, îşi aruncă paltonul pe umeri şi plecă la plimbare singură. Trecu intenţionat pe sub ferestrele lui Kolski, ca s-o poată vedea.

Şi nu se înşelase. Kolski o văzuse într-adevăr şi cu toate că nu-i trecuse supărarea de ieri, îşi propuse s-o ajungă ca să-i ceară iertare şi pentru greşelile pe care nu le-a comis. Nu putea să suporte răceala ei.

Cînd ieşi în tindă, o zări pe Donka plîngînd. Stătea sprijinită de pervazul ferestrei şi plîngea de se scutura cămaşa pe ea.

— Ce ai, domnişoară ? o întrebă mirat.

În loc de răspuns, fata se porni pe un plîns cu hohote. A trecut mult timp pînă a reuşit să scoată de la ea primele cuvinte :

— Domnişoara Lucia... m-a certat... că nu ştiu cum.. Ca pe cea mai...

— Pentru ce te-a certat ?

— Pentru dumneavoastră...

— Pentru mine ? Cum pentru mine ?

— Pentru că domnişoara Lucia... zicea... că eu, că eu...

— Că ce ?

— Că eu flirtez cu dumneavoastră, reuşi să spună Donka şi izbucni iar în plîns.

— Hai, linişteşte-te. Ce stupizenie !

— Bhuu... plîngea Donka. Că eu vă fac ochi dulci... Bhuu... Eu nici gînd. Doamne fereşte...

Încetul cu încetul se linişti şi-i repetă lui Kolski, mai mult sau mai puţin exact, toată admonestarea administrată de Lucia. Kolski nu era atît de surprins, cît era de jignit. Nu se aştepta ca Lucia să meargă pînă acolo încît să-l bănuiască de nişte încurcături chiar aici, sub acest acoperiş. Probabil că îşi pusese în gînd să-i facă imposibilă şederea în dispensar. Fiindcă nu putea gîndi serios că el ar flirta cu fata aceasta. Nu putea fi vorba nici măcar de aparenţe. De la bun început Donka i s-a părut drăguţă şi simpatică, aşa că glumea cu ea cum glumea la Varşovia cu surorile la care ţinea. În acest caz cel mai neplăcut era faptul că Donka suferea fără să fi avut vreo vină. O îmbărbătă cum putu şi-i promise că va lămuri el totul cu domnişoara Lucia. Se hotărî să discute cu ea numaidecît.

Bănuia că se îndreptase spre pădure, aşa că porni şi el în aceeaşi direcţie. După mai bine de un sfert de oră o ajunse la cotitura drumului. Auzind paşi în spatele ei, Lucia se opri şi spuse :

— O, văd că şi dumneata eşti amator de plimbări solitare. ,

— Nu solitare. Tocmai te căutam. Dumneata ai plecat singură şi nici nu m-ai întrebat dacă vreau să te însoţesc.

— Nu bănuiam că ţi-ar face plăcere. Asta — în primul rînd. În al doilea rînd, credeam că-ţi găseşti o însoţitoare mai plăcută.

— De cine vorbeşti ? o întrebă.

— Ah, Doamne ! Oare nu-i totuna ? De o femeie. De o femeie oarecare. Văd că ai devenit un afemeiat.

— În ce vezi asta ?

— Ei, fie şi în flirtul cu Donka.

— Cum poţi vorbi aşa ceva ? întrebă cu o voce aproape disperată.

— Fii însă atent, continuă de parcă n-ar fi auzit întrebarea deznădăjduită a lui Kolski. Wasyl e un bărbat voinic. Nu-ţi va fi chiar atît de uşor să-i împachetezi logodnica în geamantan.

Lucia izbucni în rîs.

— Cît romantism. Un tînăr medic varşovian fură logodnica unui fiu de morar şi o duce în capitală la bagaje.

Kolski o privi de-a dreptul neliniştit.

— Domnişoară Lucia ! Ce s-a-ntîmplat cu dumneata ?

Lucia se îmbujoră şi fără să-l privească în ochi spuse puţin prea tare :

— S-a întîmplat că flirtul dumitale cu fata aceasta mi se pare o indecenţă. Poţi să-ţi îndrepţi aspiraţiile de seducător spre altcineva şi altundeva. În orice caz nu aici. Înţeleg că te plictiseşti, dar aş prefera să-ţi găseşti alte distracţii decît să-i sucească capul Donkăi.

Era de-a dreptul uluit de ceea ce auzea.

— Ce s-a-ntîmplat cu dumneata, domnişoară Lucia ? întrebă din nou şi îi trecu prin minte că acestea sînt manifestări clare ale unui început de isterie. Stînd în această văgăună, vorbind numai cu ţăranii şi plictisindu-se, are cu siguranţă nervii zdruncinaţi.

După o pauză mai lungă şi în faţa tăcerii ei, Kolski începu să vorbească, să-i explice întreaga absurditate a bănuielilor ei.

— Cum poţi să-ţi închipui măcar, că iubindu-te pe dumneata şi avînd fericirea să stau cu dumneata sub

acelaşi acoperiş ar putea să mă intereseze, fie şi în cel mai mic grad, altă femeie. Domnişoară Lucia !

Argumentele lui şi mai ales ultimul au convins-o. Nu exista nici o îndoială că prea repede şi dintr-un material prea inconsistent trăsese concluzii false. Îi nedreptăţi pe amîndoi, şi pe sărmana Donka, şi pe Kolski. Lucia se simţi apăsată de un sentiment de ruşine stînjenitoare. Nici ea nu ştia cum să-i explice lui Kolski comportarea absurdă. În cele din urmă ajunse la convingerea că orice tertip ar fi mai prejos de demnitatea relaţiilor dintre ei şi urmîndu-şi firea care-i impunea să procedeze întotdeauna direct şi sincer, întinse amîndouă mîinile spre Kolski.

— Te rog foarte mult să mă ierţi. S-ar putea să fi fost numai o impresie. Nu fi supărat pe mine.

Kolski îi luă mîinile şi i le acoperi cu sărutări.

— Supărat ?... Dar eu nu pot fi supărat pe dumneata ! Eram doar atît de mîhnit, atît de mîhnit... Că dumneata nu mă crezi, că mă învinovăţeşti de ceva, ceea ce şi eu aş numi... sacrilegiu.

Avea lacrimi în ochi. Sentimentul propriei vinovăţii spori şi mai mult emoţia Luciei şi dorinţa ei de a-i da satisfacţie. Nu ştia însă ce formă să dea căinţei sale. În orice caz, voia să fie cît mai bună cu el.

— Domnule Janek, spuse, poate că nu mi-aş fi permis să-ţi fac acest scandal dacă nu te-aş socoti foarte apropiat. Ar trebui să mă ţii mai din scurt. Am cam luat-o razna.

— Să nu mai vorbim de asta acum. Totul s-a terminat cu bine. Iar dacă îţi face plăcere, te rog să ţipi la mine douăsprezece ore pe zi, numai să am pe urmă un sfert de oră ca acesta.

Lucia scuturâ capul cu o tristeţe de ştrengar.

— Văd că nu există nici o salvare şi de azi înainte mă vei considera o eumenidă *.

Restul serii îl petrecură în cea mai bună înţelegere. După cină, au stat încă mult de vorbă, iar Lucia nu-şi drămuia eforturile pentru a-i răsplăti necazurile pricinuite. De fapt, nici nu-i venea greu. Era cu adevărat

* În mitologie una dintre furii, geniu răzbunător.

fericită că ajunseseră la înțelegerea deplină. Furtuna trecătoare adîncise și mai mult simpatia și atașamentul Luciei față de acest băiat atît de drăguț și o făcuse să înțeleagă că în orice caz iubirea lui merită o înaltă prețuire. Dacă nu-i putea răspunde cu sentimente la fel de puternice, nu însemna că sentimentele lui trebuiau nesocotite. Dimpotrivă, chiar și numai conștiința că există pe lume un om capabil de orice sacrificiu pentru ea, un om pe care se poate oricînd bizui, îi oferea un sentiment de siguranță. Pe scurt, sesizase o schimbare neașteptată în ea însăși : dacă înainte considera iubirea lui Kolski un fel de povară, de obstacol în viața ei, acum îi era recunoscătoare.

Chiar înainte de a adormi, Lucia se întoarse cu gîndul la acel incident neplăcut. Și-a amintit ce cuvinte aspre folosise la adresa Donkăi și a lui Kolski. În cameră era întuneric, dar simți că se îmbujorează.

— M-am comportat ca o școlăriță, își spuse în șoaptă.

Deodată o străfulgeră un gînd :

— Ca o școlăriță geloasă...

Această descoperire era atît de neașteptată, încît se așeză pe pat cuprinsă de neliniște. Se-nțelege, nici nu putea fi vorba de gelozie. Ce absurditate ! Dar cine știe dacă doctorul Kolski nu interpretează exact așa. Toate aparențele pledează pentru gelozie. Și încă pentru o gelozie neîntemeiată. Pur și simplu i-a făcut o scenă !

Multă vreme nu a putut adormi, încercînd să-și amintească toate amănuntele comportării lui Kolski, liniștindu-se că în felul lui de a fi nu sesizase nimic ce putea indica faptul că o bănuiește de gelozie. În cele din urmă, obosită, Lucia adormi, hotărîtă să-i facă șederea în dispensar cît mai plăcută. Doar au mai rămas cîteva zile și se vor despărți, poate că se vor despărți pentru totdeauna. Doar dacă doctorul Kolski va vrea să vină în vacanță la Radoliszki. N-ar fi deloc o idee rea.

Capitolul XVII

Profesorul Wilczur nu-și anunțase întoarcerea din două motive : În primul rînd, nu voia să se facă nici un fel de pregătiri pentru primirea lui și în al doilea rînd,

trebuia să se gîndească la bani. Ce-i drept, în ultimul timp primise de la editorul lucrărilor sale ştiinţifice o sumă importantă, dar o folosise pentru achiziţionarea multor medicamente necesare la dispensar. De fapt şi cele trei săptămîni petrecute la Vilnius îl costaseră mult. Îi mai rămăsese atît cît să-şi cumpere biletul de tren şi să închirieze o căruţă la Ludwikowo.

Mai era şi al treilea motiv. Poate cel mai important, dar pe care Wilczur nici nu voia să şi-l mărturisească. Ţinea să apară la dispensar pe neprevăzute, să nu-l aştepte nimeni pentru ca dintr-o privire să se orienteze cum stau lucrurile între Lucia şi Kolski. Într-o asemenea întoarcere, fără prevenire exista şi o senzaţie neplăcută, aceea de surprindere, dar Wilczur prefera să o pună pe seama economisirii banilor pentru telegramă. În ceea ce priveşte însă fondul problemei, Wilczur nu se mînţea deloc. Doar de aceea rămăsese trei săptămîni la Vilnius, ca să înlesnească apropierea dintre Lucia şi Kolski, ca în lipsa lui să le ofere posibilitatea să-şi revizuiască propriile sentimente, dorinţele şi intenţiile.

Raţiunea îi spunea că procedează corect. De la balul din Kowalewo, din seara aceea de neuitat, cînd cuvintele brutale, dar atît de adevărate rostite de Jurkowski zguduiseră conştiinţa lui Wilczur şi-i dărîmaseră toate planurile, îi minaseră toate speranţele, în sufletul profesorului se născuse o nouă hotărîre. Venirea neaşteptată a lui Kolski i-a înlesnit realizarea acestei hotărîri. La început, Wilczur intenţiona să o trimită pe Lucia, sub un pretext oarecare, la Varşovia, pe o perioadă mai îndelungată. Nu se gîndea în mod special la Kolski, dar lua în considerare şi persoana lui. Se gîndea că aflîndu-se în atmosfera marelui oraş, în alte condiţii, în mijlocul altor oameni, avea posibilitatea să-şi confrunte sentimentul pe care ea îl numea iubire, cu starea reală a psihicului său. Se gîndea că putea întîlni un bărbat tînăr de care să se apropie pentru ca în felul acesta să constate că sentimentele pe care le nutreşte pentru Wilczur nu vor putea în nici un chip rezista timpului.

Din fericire, venirea lui Kolski i-a oferit lui Wilczur posibilitatea evitării unor maşinaţiuni. Situaţia se prezenta cît se poate de bine, iar Wilczur nu se îndoia că

încercarea la care o supunea pe Lucia, lăsînd-o mai bine de trei săptămîni singură cu Kolski, va fi eficientă. Fiindcă existau două posibilităţi : ori Lucia nu se va schimba deloc şi atunci Wilczur va avea dovada trăiniciei sentimentelor ei, ori prietenia pe care o nutrea de atîta vreme pentru Kolski va lua o nouă turnură, se va adînci, se va întări, într-un cuvînt, va deveni ceea ce oamenii numesc iubire.

După părerea profesorului Wilczur, pentru cea de a doua eventualitate pledau multe. Principalul ei argument era tinereţea celor doi, comuniunea gusturilor şi preocupărilor precum şi dragostea lui Kolski. Lui Wilczur i se părea imposibil ca aceste argumente să nu precumpănească în situaţia creată, în condiţiile în care amîndoi tinerii erau obligaţi de împrejurări să stea zile întregi împreună.

S-ar înşela cel care ar crede că Wilczur se întorcea cu inima uşoară. Deşi lua în considerare faptul că va trebui să se despartă de Lucia, că va trebui să renunţe la toate speranţele sale, nu se bucura cîtuşi de puţin. Socotea că îşi face datoria, că procedează cinstit, dar ştia tot atît de bine că în felul acesta încheie de fapt ultimul capitol al vieţii sale. Că renunţă conştient şi definitiv la propria-i fericire.

În gară, la Ludwikowo, a găsit căruţa unui evreu din Radoliszki. Mîrţoaga abia îşi tîra picioarele, aşa că ajunse la moară cînd se lăsase uşor întunericul. La răscruce, îi plăti evreului şi luîndu-şi valiza, porni pe jos spre dispensar. Uşa nu era închisă. Apăsă pe clanţă şi intră. În tindă nu era nimeni. În toată casa domnea o linişte deplină, în care paşii lui răsunau zgomotos. Deodată din camera de „spitalizare" se auzi vocea Donkăi :

— Hei, cine-i acolo ?

— Ce mai faci, Donka ?Eu sînt.

— Doamne sfinte ! îi răspunse un strigăt vesel. V-aţi întors, domnule profesor ?

Şi Donka cea bună intră în fugă în tindă, bucuroasă şi emoţionată. După ce-i ură bun venit, îl ajută să-şi scoată paltonul şi pălăvrăgind tot timpul, se apucă în grabă să facă un ceai.

— Dar unde-i domnişoara Lucia ? întrebă Wilczur.

— La plimbare. În fiecare zi se duce la plimbare cu domnul doctor Kolski şi se întorc abia la cină. Se duc tare departe. Cîteodată pînă la Wickuny.

— Ei, dar doctorul Kolski nu se plictiseşte aici ?

Donka izbucni în rîs.

— Cum să se plictisească ! Eu cred că el ar sta aici şi un an de zile.

— E un om foarte drăguţ, interveni Wilczur pe un ton în aparenţă indiferent. Cum îţi place, Donka ?

Fata ridică din umeri.

— Ce să-mi placă sau să nu-mi placă ? E el pentru mine ? Eu îl am pe Wasyl al meu şi nu-mi trebuiesc alţii. Iar dacă unora li se năzare că eu îi fac ochi dulci doctorului, nu-i adevărat.

— Dar cui i se năzare ? întrebă curios Wilczur. Lui Wasyl ?

— Nu lui Wasyl, domnişoarei Lucia.

— Dar de unde ştii tu că i se năzare ?

— Pentru că aşa m-a certat o dată. M-a şi ameninţat că vă spune dumneavoastră. Că eu aş cocheta cu domnul doctor. De el am eu nevoie ? ! Să şi-l ţină. Eu nu sînt pentru el, nici el pentru mine. Dar pentru întîia oară aud că nu-i voie să rîzi. Dumneavoastră de atîtea ori rîdeţi de mine.

Wilczur îşi drese glasul şi spuse gînditor :

— Sigur că e voie.

— Tocmai. Ştiam eu că dumneavoastră nu vă supăraţi pe mine.

— Eu nu mă supăr niciodată pe nimeni, copilă dragă, oftă Wilczur, aşezîndu-se să-şi bea ceaiul. Ei, şi ce mai e nou pe aici. La Prokop toţi sînt sănătoşi ?

— De ce să nu fie sănătoşi ? Buniçul mă întreabă în fiecare zi dacă n-avem vreo ştire de întoarcerea dumneavoastră.

— Trece pe aici în fiecare zi ?

— La început trecea, dar în vremea din urmă se uită cam chiorîş la domnişoara Lucia şi nu mai trece.

Wilczur se miră.

— De ce se uită chiorîş ?

— Fiindcă nu-i place doctorul Kolski. Zice că nu ştie de ce l-aţi lăsat dumneavoastră aici. Nu-i pe gustul lui.

Nici eu nu știu de ce, fiindcă e un om foarte simpatic. Săptămîna trecută, cînd a vrut domnul doctor să închirieze niște cai, nu i-a dat.

— Dar ce nevoie avea de cai ?

— Să călărească. Domnul doctor și domnișoara Lucia merg deseori călare. Acum închiriază caii de la un starovieret din Nieskupa, iar șeile de la curelarul Wojdyllo din tîrg. Uite-le, zac acolo, îi arătă în colțul tindei.

Wilczur se uită și dădu din cap.

— Ai dreptate.

— Acum însă cred că doctorul trebuie să se întoarcă la Varșovia, fiindcă nici loc nu mai e. Doar dacă o dormi aici în tindă sau în sala de operații. Mi se pare mie că din onomastica aia nu iese nimic, încheie Donka nu fără o anumită răutate.

— Ce onomastică ?

— Onomastica doamnei Pawlicka. Trebuiau să se ducă poimîine la moșia ei. Doamna Pawlicka a fost luni personal aici și i-a așteptat. O să fie mare bal. Domnișoara Lucia își face și rochie nouă. Una albastră îmbrăcată în voal. Ah, dacă aș putea eu să-mi fac una așa !

Profesorul își bău ceaiul și stătea tăcut. Donka se învîrtea prin cameră și, uitîndu-se pe fereastră, strigă :

— Se-ntorc. Se-ntorc de vreme astăzi. Uitați-vă ! Trec gardul.

Wilczur se apropie de fereastră. Într-adevăr, Kolski sări gardul ce despărțea curtea de cîmp și întinse brațele, ajutînd-o pe Lucia. Nu se auzea convorbirea lor, dar se vedea că sînt veseli și bine dispuși. Obrajii îmbujorați ai Luciei radiau de veselie. Rîdeau privindu-se în ochi, apoi încet porniră spre casă, ținîndu-se de mînă. Tot la cîțiva pași se opreau și acum rîsul lor se auzea clar.

Wilczur se retrase de la fereastră. Nu avea nici cea mai mică îndoială cu privire la rezultatele pe care le-a dat încercarea pusă la cale de el. Bucuros s-ar fi închis în cameră, ca să nu-i vadă. Era însă imposibil.

Ușa se deschise și intră întîi Lucia, iar în urma ei Kolski. În prima clipă se opriră surprinși la vederea lui Wilczur. Lucia strigă :

— Domnule profesor ! V-ați întors !

Wilczur se sili să zîmbească.

— Cum vă simțiți, dragii mei ? !

Cu toată cordialitatea întîlnirii, în cameră plutea un aer de jenă. Cînd s-au așezat la cină, Wilczur începu să relateze exagerat de amănunțit tot ce făcuse la Vilnius, care sînt relațiile în lumea medicilor, iar cînd a epuizat această temă a trecut la descrierea, tot atît de amplă, a operării lui Dobraniecki.

Îndată după cină, Wilczur spuse :

— Fă-mi plăcerea, dragă colega, și mai rămîi cîteva zile. N-am să te clintesc din loc, eu îmi aștern în sala de operații.

— Ah, nici gînd, domnule profesor, ripostă stînjenit Kolski. Nu știu dacă nu vă deranjez rămînînd aici, dacă-mi permiteți, dar în nici un caz nu pot să vă ocup în continuare camera. Pentru mine sala de operații este suficient de comodă.

Îndată după ce se pregăti locul de culcare pentru Kolski și după mutarea lucrurilor lui, invocînd oboseala de pe urma călătoriei, profesorul le spuse noapte bună și se duse să se odihnească.

După snopul de lumină care s-a zărit pînă noaptea tîrziu prin fereastra ambulatoriului, se putea bănui că Lucia și Kolski nu s-au dus imediat la culcare, ci au stat de vorbă.

Despre ce discută ?... Au ajuns la înțelegere ? Lucia i-a acceptat declarațiile ?... Dacă-i așa, atunci discută cum să se elibereze de obligațiile față de bătrînul și onestul profesor. Cum să-i comunice schimbarea sentimentelor sale ?...

Lui Wilczur așa ceva i se părea imposibil. Deși tot ce găsise aici dovedea apropierea Luciei de Kolski, nu-și putea închipui ca fata aceasta, cu un caracter puternic și hotărît, să bată în retragere, să-și renege obligațiile. Mai degrabă trebuia să se aștepte la ceva opus. Se putea bănui că Lucia chiar iubindu-l pe Kolski nu va recunoaște acest lucru și nu-și va mărturisi nici ei însăși. Va considera că e de datoria ei să-și mențină hotărîrea, să-și respecte obligațiile, să nu-și trădeze prin nimic schimbările care s-au produs. Wilczur era aproape sigur de asta.

Închisese ochii și stînd în întuneric analiza comportarea de astăzi a Luciei. Fără îndoială a fost puțin sur-

prinsă de sosirea lui, dar îl întîmpinase cu cordialitatea de altădată. Pe urmă, seara, nu a fost, ce-i drept, atît de degajată, dar nu-i evita privirile şi întreba totul cu interesul de altădată. Wilczur nu observase nimic deosebit. Poate doar faptul că Lucia nu i s-a adresat niciodată lui Kolski. Iar Kolski se adresa şi el numai profesorului. Păreau că nu se observă reciproc, ceea ce era în contrast strident cu veselia de dinainte, cînd încă nu ştiau de întoarcerea lui, şi trebuia să-i dea de gîndit.

Şi-a adus aminte de şeile din colţul tindei. Se-nţelege, acum călăresc, iarna vor schia sau vor patina, vara vor face excursii în munţi. Sînt tineri, au gusturi asemănătoare şi suficiente forţe fizice pentru realizarea lor.

În ograda lui Prokop Mielnik cîntau cocoşii cînd a adormit Wilczur.

A doua zi dimineaţa, ca de obicei, au luat micul dejun în camera Luciei. Starea de spirit nu s-a îmbunătăţit, doar Jemiol vorbea fără încetare, spre satisfacţia tuturor celorlalţi, care datorită lui puteau să tacă. Revenind la operaţia făcută lui Dobraniecki, perora :

— I-ai scos tumoarea din creier, *darling*. Dar te-ai gîndit vreodată că tot creierul nostru, sau mai exact, toată scoarţa cerebrală, în care sînt localizate autorităţile superioare ale sistemului, adică ale spiritului, este cea mai primejdioasă tumoare cu care divagaţia naturii ne-a umplut cutiile craniene ? Dacă nu mă înşel acolo îşi are locul gîndirea, adică lucrul cel mai inutil şi mai primejdios din lume. Cumpăneşte, stăpîne, cît de frumoasă ar fi viaţa dacă nu am gîndi, îndeplinindu-ne cu smerenie funcţiile de nutriţie şi de reproducere pe care ni le-a rezervat natura. Cu cît am fi mai fericiţi dacă n-am repeta după Descartes : *cogito, ergo sum*, ci după primul imbecil întîlnit : *Coito ergo sum*. Logica naturii a fost deformată de gîndirea noastră, pentru că în natură totul are o finalitate. În clipa în care a apărut însă în ea gîndirea umană, ne-am convins că nu ştim la ce e bună gîndirea. Dacă am fi rămas nişte animale de cavernă, ar fi fost evident că sîntem doar una dintre formele de existenţă ale materiei, că într-un anumit număr de ani destinat vieţii noastre infecte avem ca misiune să consumăm o anumită cantitate de oxigen din aer, de apă din izvor,

de produse vegetale şi animale, pentru a lăsa un anumit cuantum de acid carbonic, de excremente pitoresc împrăştiate în ţărînă şi în cele din urmă stîrvul nostru. Totul e în ordine. Ne îndeplinim rolul în lanţul evoluţiei. Dar ce-i cu gîndirea ? Ce-i cu *Iliada,* cu *Hamlet* ? Ce-i cu binomul lui Newton, cu teoria relativităţii şi cu cuantele lui Planck ? De ce dracu-i nevoie de toate astea ? Încotro ne duc ele ? *Gentlemen and ladies,* dacă-mi veţi spune, că datorită lor se dezvoltă civilizaţia şi că se impune o creştere proporţională a sporului natural al speciei *Homo sapiens,* atunci eu vă întreb dacă în planurile naturii-mumă era prevăzută îngrăşarea excesivă a pămîntului cu amintitele excremente şi hoituri ? Asta poate deregla întreaga ordine a lucrurilor şi poate duce la catastrofe neprevăzute.

Oraţia lui Jemiol a fost întreruptă de sosirea primilor pacienţi şi cei trei medici au trecut la lucru. Abia în jurul orei trei s-a lăsat iar liniştea în dispensar. Folosindu-se de prilejul că Lucia mai făcea pansamente în camera de spitalizare, Wilczur îl invită pe Kolski la el şi servindu-l cu o ţigară, îl întrebă :

— Cum e, colega ? Mă blestemi rău că te-am sechestrat aici atîta vreme ?

— Ah, nu, domnule profesor. Pentru mine a fost o adevărată odihnă.

— Am auzit că la Varşovia ai foarte mult de lucru. Ai tot mai mulţi pacienţi. M-am bucurat sincer. Acum, după întoarcere, te aşteaptă multă muncă. Ia loc, te rog.

— Mulţumesc, mormăi Kolski, aşezîndu-se pe un taburet.

— Şi îţi cresc şi veniturile ?

— Nu mă plîng.

— Un singur lucru nu înţeleg, spuse Wilczur după o clipă de gîndire, de ce ai rămas un adept al celibatului ? Ar trebui să te căsătoreşti. Nu trebuie să întîrzii prea mult... O ştiu din proprie experienţă.

Kolski se înroşi.

— Din păcate, e imposibil.

Wilczur ridică din sprîncene.

— Chiar imposibil ?... Iartă-mă, colega, că mă amestec în treburile dumitale particulare, dar cred că îmi dă

acest drept îndelungata noastră cunoștință și vîrsta mea. Ai putea să-mi spui în ce constă această imposibilitate ?

Kolski nu răspunse imediat.

— Iubesc pe cineva...

— Acesta-i cel mai mic obstacol, zîmbi Wilczur.

— Femeia pe care o iubesc nu e liberă, îi explică el.

— Ah, da ?... Căsătorită ?...

— Nu. E logodită cu altul.

— Asta e într-adevăr neplăcut. Și îl iubește pe acel altcineva ?

— Cel puțin așa spune ea.

— Dar probabil că nu te urăște nici pe dumneata ?

— O, nu, negă repede Kolski.

Wilczur îl privi o clipă zîmbind.

— Ciudat, dragă colega. Nu arăți a fi un molotol, dar te porți ca o domnișoară speriată. Cu femeile trebuie să te porți dur, dragă colega. Hotărît. Bărbătește. Dacă îți este favorabilă, atunci atacă. Ține minte, nu te lăsa speriat de aparențe. Sînt lucruri care uneori par înspăimîntătoare. În fața noastră se înalță o stîncă și ni se pare inaccesibilă, dar ajunge puțină inițiativă și insistență pentru a ajunge în vîrful ei.

Kolski își frămînta nervos degetele. La început i se păruse că profesorul își rîde de el. Pe urmă îi trecu prin minte că vrea să-l descoase. Acum nu mai știa ce să creadă.

— Da, da, spunea Wilczur. La căsătorie, colega, trebuie să te gîndești din timp și să bați fierul cît e cald. Omul nici nu-și dă seama cînd îmbătrînește. Cîți ani ai ?

— Treizeci și cinci, domnule profesor.

— Ei, vezi ? E timpul. Cînd m-am căsătorit eu aveam prea mult. Între mine și soție era o diferență de vîrstă prea mare. Și bineînțeles, o asemenea căsnicie nu putea fi fericită.

Kolski se înroși din nou și făcu ochii mari. Oare profesorul voia să-i dea de înțeles că nu-i trece prin minte să se căsătorească cu Lucia ?

Wilczur continuă :

— Se-nțelege, problema anilor nu are importanță în sine, nu e vorba de aspectul sexual. Știi foarte bine că asta nu e întotdeauna în funcție de vîrstă. E vorba de alt-

ceva. De problema preocupărilor și gusturilor. Acestea trebuie să fie mai mult sau mai puțin aceleași, ca să fii fericit cu o femeie și să o faci fericită. Un bărbat nu poate săvîrși o greșeală mai mare decît căsătorindu-se cu o fată mai tînără cu peste zece ani decît el.

Kolski înghiți în sec și întrebă :

— Serios, sînteți de această părere ?

— Cît se poate de serios. Așa că nu mai întîrzia, să nu ți-o ia altul înainte. Și să nu-ți fie frică de nici un rival. Pentru o femeie trebuie să lupți. Ea nu e un porumbel fript care-ți cade singur în gură. Iar cînd o ai, ține minte, să-i acorzi mai mult timp decît muncii profesionale. E extrem de important. Și asta o știu tot din trista mea experiență. Cîndva, cînd vei mai vrea să mă vizitezi, am să-ți spun toată povestea. Fiindcă nu mă îndoiesc că vara vei mai trece pe aici măcar pentru cîteva zile.

— Cu cea mai mare plăcere, domnule profesor. Kolski se înclină încurcat.

În cameră intră Lucia. Își scoase halatul și rămase într-o rochie din lînă de culoare închisă. Venise cu un lucru de mînă.

— E, e, domnișoară Lucia, i se adresă Wilczur, presimt o petrecere. Pun pariu că-ți faci o rochie nouă.

— De unde știți ? se miră Lucia.

— Am viziuni, răspunse Wilczur ridicînd enigmatic un deget. În zadar mă socotesc pe mine țăranii vrăjitor ? Am viziuni.

Își încruntă sprîncenele și își mijl ochii.

— Stai... stai... Văd... O mulțime de perechi dansînd . Orchestra... Uite-o pe stăpîna casei... pe soțul ei... Înalt, prezentabil... Aș face prinsoare... Sigur că da. E medic... Doamne ! E doctorul Pawlicki !

Lucia și Kolski se priviră uimiți. În cele din urmă Lucia spuse rîzînd.

— Bineînțeles ! L-ați întîlnit pe Pawlicki în Radoliszki și ați aflat de la el de bal.

Wilczur făcu un semn violent cu mîna.

— Nu-mi întrerupe viziunea : nu e în Radoliszki. Văd... văd... E un conac. Un bal la țară... Toasturi... Da... Se închină în sănătatea stăpînei casei... Onomastica... Te văd pe dumneata... Alături pe doctorul Kolski... Dumneata

parcă eşti înconjurată de nişte nori din ceva transparent... Da... E voalul... Un voal albastru... Şi toată rochia e albastră...

— Nu, e incredibil ! De unde puteţi şti că rochia va fi într-adevăr albastră ?! Doar nu după cordonul acesta pe care-l fac. Cordonul e negru. Domnule profesor, nu ne mai chinuiţi atîta !

Wilczur o privi ameninţător.

— Văd că dumneata îndrăzneşti să nu crezi în puterile mele supranaturale !

— Îndrăznesc ! răspunse Lucia înclinînd capul.

— Ei, atunci nu-ţi mai prorocesc nimic.

— Mai prorociţi-ne doar dacă nu vedeţi la bal şi un celebru chirurg, pe profesorul Rafał Wilczur ?

Wilczur negă categoric cu o mişcare a capului.

— Categoric nu-l văd. Formele lui opulente mi se conturează în faţa ochilor sufletului meu întinse comod, în acest pat şi cufundate într-un somn tonifiant.

— În acest caz nici noi nu mergem, hotărî Lucia.

— Nici să nu-ndrăzniţi ! Dacă nu vă duceţi, voi trata acest lucru ca pe o jignire personală. M-aş convinge că prin întoarcerea mea v-am stricat toate planurile plăcute. Cine ştie dacă în acest caz nu mă întorc la Vilnius ? !

După o scurtă controversă, Lucia căzu de acord să meargă la bal la Pawlicki. De fapt dorea foarte mult acest lucru. Ştia că-l va întîlni acolo pe Jurkowski şi voia să i se arate însoţită de Kolski, ca să-i poată dovedi că are şi adoratori tineri şi prezentabili. Dacă însă l-a ales pe Wilczur, a făcut-o pentru că profesorul este cu mult mai valoros decît cei mai prezentabili şi mai tineri.

Cu toate că lucrurile fuseseră hotărîte, în clipa plecării, Lucia avu remuşcări şi era cît pe-aci să renunţe la bal. Nu a procedat astfel poate numai pentru faptul că profesorul părea să nu fie deloc afectat că-şi va petrece seara singur. (Jemioł plecase la cîrciumă şi nu lăsase să se întrevadă că s-ar întoarce repede). În comportarea profesorului se putea vedea mai degrabă mulţumirea că are timp liber pentru el. Glumind vesel, i-a condus pînă la brişcă. Din singurătate s-a ales însă praful. Îndată după plecarea Luciei şi a lui Kolski a venit Prokop. Îl salută pe Wilczur

în tăcere, cum îi erau obiceiul, și intră în casă. Cînd s-au așezat în cameră, îl întrebă :

— Și ce se mai aude în lumea largă ?

— Ca-ntotdeauna, dădu din cap Wilczur. Oamenii se încaieră pentru o bucată de pîine, cum se încaieră cîinii pentru un os. Aleargă înnebuniți de treburi. Nimic nou în lumea largă.

— Ai lipsit cam multă vreme, observă Prokop. Și asta nu-i bine.

— De ce nu-i bine ? Wilczur îl privi atent.

— Păi, vezi tu, după mințea mea-i așa : cînd cineva are un lucru, e mai bine să-l păzească. Lași casa singură și nu încui ușa, te fură. Cei de pe aici, se știe, nu se ating, dar puține haimanale umblă prin țară ? Nici nu-ți dai seama, cînd îți iau tot.

Wilczur scutură din cap.

— Înțelept vorbești, Prokop. Atît de înțelept că mi-e greu să te înțeleg. Uite că m-am întors și nu lipsește nimic. Spune mai limpede, la ce te gîndești.

— Ce să-ți spun, se burzului Mielnik și se apucă să-și răsucească cu băgare de seamă țigara.

— Am găsit toate la locul lor, continuă Wilczur. Toate sînt așa cum trebuie să fie. Nimeni n-a pățit nimic, bolnavii au fost îngrijiți.

— Și nu numai bolnavii.

— Ce înseamnă asta ?

Prokop își încruntă sprîncenele și își trecu de cîteva ori mîna liberă peste barba căruntă.

— Eu îți spun ceva : tu dă-l de-a berbeleacu pe doctorașul ăsta tînăr. Nu-i nevoie de el aici. A stat trei săptămîni sau și mai mult, ajunge. Ducă-se la naiba. S-a zbenguit, s-a-nvîrtit, gata. Călărește pe-aici și alte lucruri din astea. Ducă-se de unde a venit. Bine a fost cînd n-a fost el aici. Tu ia-l de guler și azvîrle-l ! Asta e !

Pe măsură ce vorbea, bătrînul începuse să respire greu de atîta înfierbîntare. Sfîrșise, dar tot mai mormăi vreo cîteva minute.

Wilczur se prefăcu mirat.

— Nu pot să-mi cred urechilor. Îl cunosc de mult pe doctorul Kolski. E un medic foarte serios și un om drăguț.

Nu pot să-i reproşez nimic. A făcut vreun rău cît am lipsit eu ?

Prokop ridică din umeri.

— Rău, nerău. Dar tu făceai mai bine dacă nu-l lăsai aici.

— Oamenii pe care i-a tratat nu s-au plîns de el...

Prokop dădu din mînă.

— Tratarea-i tratare, dar el se uită mai mult la cei sănătoşi decît la bolnavi. Am crezut că tu o să vezi singur şi că o să-i pui capăt. Tu însă îi mai şi trimiţi împreună la petreceri.

Wilczur se sili să rîdă şi-l bătu pe Prokop pe umăr.

— Dar ce să fac, bătrînul meu prieten ? Sînt tineri, amîndoi sînt tineri. lasă-i să danseze. Pentru noi e taifasul, cuptorul cald, pentru ei — distracţia. Şi totu-i în ordine.

Prokop clătină din cap.

— Ciudate lucruri spui. Eu n-aş lăsa-o pe femeia mea şi mai cu seamă dacă ar fi tînără.

— Pe femeia mea ?... Wilczur dădu din mînă. Dar poate fi o femeie a mea, prietene ? A mea poate fi casa, a mea poate fi scurta, vaca, dar femeia ? Doar şi ea gîndeşte, şi ea simte la fel ca mine. Are aceleaşi drepturi ca mine. S-o ţin împotriva voinţei ei ? Asta ar fi o închisoare. Şi ce folos ai avea de pe urma unei femei care stă cu tine împotriva inimii ei şi nu gîndeşte decît cum să scape şi se plînge de soarta ei.

— Aşa-i voia Domnului, spuse aspru Prokop.

— Eh, prietene. Tocmai ca să fie aşa trebuie să te gîndeşti bine înainte de a lega o femeie de tine. Legătura poate fi trainică numai atunci cînd întăreşte ce s-a hotărît în amîndouă inimile.

Prokop căzu pe gînduri şi spuse :

— Eu credeam că la voi e hotărît.

— Slavă Domnului că nu era hotărît, răspunse trist Wilczur şi începu să vorbească despre alte lucruri, dîndu-i lui Prokop de înţeles că tema abordată e dureroasă pentru el.

În vremea aceasta, în casa primitoare a familiei Pawlicki, oaspeţii erau întîmpinaţi cu căldură şi zgomotos. Lucia nu se înşelase. Într-adevăr, domnul Jurkowski părea surprins că nu venise însoţită de Wilczur. Îl cerceta cu

atenție pe Kolski, mai cu seamă atunci cînd Lucia dansa cu el. Domnul Jurkowski nu dansa demonstrativ, în schimb vizita des bufetul, pentru ca întorcîndu-se în salon să sprijine ușorul ușii.

Lucia dansa mai mult cu Kolski. Era un partener excelent și în ziua aceea mai drăguț decît oricînd. Îi dispăruseră complet stările de meditație, era vesel, senin, mulțumit și făcea impresia unui om care cu greu se stăpînește să nu dezvăluie un secret nespus de îmbucurător. Lucia se simțea excelent. Nu o speriase nici părerea unui domn mai în vîrstă care arătîndu-i partenerei sale pe Lucia și pe Kolski, spusese intenționat ca să se audă :

— Uite, ce pereche potrivită.

La scurt timp după ce s-a servit cina, domnul Jurkowski o invită pe Lucia la un tangou. Firește, nu avea motive să-l refuze. S-a dovedit însă că a procedat nechibzuit. Jurkowski trebuie să fi fost bine afumat, fiindcă imediat după primul tur, o întrebă cu o intenție vizibilă :

— Și ce mai face profesorul Wilczur ? L-ați lăsat acasă?

— Profesorul s-a simțit obosit, i-a răspuns ea simplu. Nu-i plac petrecerile zgomotoase.

— Dar și-a găsit pentru petreceri un înlocuitor demn...

Lucia lăsă fără răspuns această observație.

— Iar înlocuitorul nu pare deloc nemulțumit de misiunea sa. Poate că profesorul nu ar fi chiar atît de satisfăcut. Ce părere aveți ?

În vocea lui răsună o notă evident ironică. Lucia ridică ușor din umeri și vrînd să schimbe tema, spuse :

— Doctorul Kolski este un vechi elev și prieten al profesorului. Dar dumneavoastră de ce nu dansați ?

— Ah, eu nu dansez pentru că am o priveliște, cum n-am avut în viața mea. Trebuie să mă uit, pentru ca în viitor să știu...

— Ce să știți ? se miră Lucia.

— Ei, să știu cum arată o femeie îndrăgostită. Dumneavoastră vă uitați la Kolski ăsta ca la o minune. Iar el la dumneavoastră ca la o bucată de slănină. Fir-ar să fie ! Nu-și pot lua ochii unul de la altul ! Și ce-mi vorbiți mie de profesor cînd dumneavoastră sînteți îndrăgostită de doctorașul ăsta !

Lucia simțea că pălește. Cuvintele lui Jurkowski au surprins-o și au neliniștit-o într-atît, încît nici nu se mai gîndea în ce măsură depășise el bunele maniere amestecîndu-se în treburile ei particulare.

— Vă înșelați, răspunse. Eu și doctorul Kolski sîntem colegi și vechi prieteni. Nimic mai mult.

— Cucu, cucu, bau, bau ! Frumoasă colegialitate. Radiați toată spre el. Pînă și un orb ar vedea. Desigur puteți crede că vorbesc din gelozie. Fie și așa. Sînt gelos. Dar gelozia nu mă împiedică să observ că sînteți îndrăgostită de el. Nu înțeleg doar de ce m-ați mințit atunci la Kowalewo, vorbindu-mi de profesor. Ori poate că profesorul e pentru căsătorie, iar tînărul doctor pentru prietenie ?... N-am ce zice, bună glumă !

Lucia se dezmetici.

— Dumneavoastră nu sînteți treaz. Fiți amabil și conduceți-mă înapoi.

— Firește, vă conduc. Vă și așteaptă cu dor... Cum aș putea să vă expun la o despărțire atît de îndelungată de omul iubit !

Se opri în fața lui Kolski și înclinîndu-se cu eleganță Luciei, adăugă :

— Vă înapoiez comoara împrumutată...

Fără să bănuiască ce s-a întîmplat, Kolski răspunse zîmbind :

— Puțini sînt astăzi oamenii care înapoiază atît de conștiincios comorile împrumutate. Atît de conștiincios și de repede...

Jurkowski mai făcu o plecăciune exagerat de galantă.

— Hotărîrea a fost luată chiar de comoară, care nu a mai putut răbda despărțirea de proprietar.

Spunînd aceste cuvinte, Jurkowski se întoarse și părăsi salonul. Abia acum Kolski observă revolta Luciei.

— Ce ai, Lucia ? Ce-i cu dumneata ? întrebă neliniștit.

Lucia scutură din cap.

— Ah, nimic, nimic. E zăpușeală aici, răspunse, și apoi acest domn era beat și spunea prostii.

— Sper că nu te-a jignit ? !

— Nu, nu. Ferească sfîntul. Să ieșim de aici.

Încuviință numaidecît.

Ieșind, îl întîlniră pe Pawlicki, care-i opri.

— V-a obosit dansul ?

— Nu, îi explică Kolski. Domnişoara Lucia nu se simte prea bine. Ar vrea să se odihnească puţin.

— Să se odihnească ? Dar, vă rog, spuse Pawlicki. Vă conduc în camera soţiei. Puteţi, domnişoară, să vă întindeţi puţin pe canapea.

— Nu am nimic, protestă Lucia.

Nu se cuvenea să se împotrivească prea categoric şi Pawlicki îi introduse într-o cameră spaţioasă, care era ceva între un dormitor şi un cabinet de lucru. Pe birou stătea o veioză aprinsă. Nu era nimeni aici.

— Aici o să vă odihniţi şi o să prindeţi puteri pentru restul petrecerii, spuse Pawlicki. Pe mine vă rog să mă iertaţi, dar trebuie să mă întorc la oaspeţi.

— Mulţumim frumos. Kolski înclină capul, apoi cum se închise uşa în urma lui Pawlicki, se adresă Luciei :

— Poate că ar fi bine să te întinzi puţin ?

Lucia scuturâ din cap şi se întoarse. Nu putea privi spre el. Cuvintele brutale rostite de Jurkowski spârseseră ca o lovitură de pumn tot eşafodajul ridicat în ea cu atîta trudă, cu atîta migală şi precizie, în spatele căruia voia să ascundă, să ascundă de ea însăşi sentimentele înfiripate.

— Nu-i adevărat, nu-i adevărat... repeta cu febrilitate în gînd, dar cuvintele nu mai puteau răsturna ceea ce devenise limpede, înspăimîntător de limpede.

Cît de clar vedea acum totul. Totul ! De la început. Aşa. Fusese geloasă pe Dobraniecka, pe urmă şi pe micuţa Donka. O bucura fiecare zi de prelungire a şederii lui Kolski în dispensar şi se temea, da, se teme de clipa în care va trebui să plece. Iar întoarcerea profesorului... e josnic, e nedemn... Întoarcerea profesorului a speriat-o.

Cîte eforturi a făcut ca să se convingă pe ea însăşi că tot pe Wilczur îl iubeşte, că vrea să fie soţia lui. Cu cîtă înverşunare refuza să vadă bătrîneţea lui ! Cît de recunoscătoare i-a fost că nu i-a permis lui Kolski să plece imediat. Ascundea acest lucru în ea, îl ascundea de ea, dar se vede că nu-l putea ascunde de alţii. Totul împietrea în ea la gîndul că şi profesorul a putut să observe. Cît dispreţ simţea faţă de ea însăşi ! Îşi trădase toată micimea sufletului şi slăbiciunea caracterului. Cedase senti-

mentelor, pe care ar fi trebuit să le înăbuşe, pe care ar fi putut să le smulgă din vreme. Cît de josnic şi de nedemn procedase permiţîndu-le să se dezvolte, apărîndu-le sub diferite pretexte, tolerîndu-le exuberanţa în inima ei. În inima pe care o promisese altuia.

— Am promis şi-mi voi ţine promisiunea. Chiar de s-ar scufunda pămîntul ! Chiar de-ar fi să mor !

Cuvintele acestea i se întipăreau cu tot mai multă claritate în minte. Ah, dacă ar fi vorba de altcineva ! De Jurkowski, spre exemplu, şi nu de profesor. N-ar ezita deloc. Dar ea ştia cît de însingurat era Wilczur. A-l părăsi însemna o crimă. Nerespectarea promisiunii ar fi o infamie.

— Trebuie să rămîn cu el şi rămîn... rămîn !...

Iată că în balanţă a căzut ultimul cuvînt, cuvîntul pe care nimic nu-l va mai schimba. Se întoarse şi privi spre Kolski. Inima i se strînse într-un spasm brusc. Îi spuse cu voce tremurătoare :

— Trebuie să pleci cît mai repede, mîine trebuie să te întorci la Varşovia. Neapărat.

— De ce, domnişoară Lucia ? Ce s-a-ntîmplat ? întrebă speriat.

Lucia scutură din cap.

— Nimic. Nimic. Dar dacă nutreşti pentru mine cît de cît un sentiment bun, pleacă imediat.

— Dar de ce ?

Lucia nu mai putea rezista. Ochii i se umplură de lacrimi, plînsul îi cutremură pieptul. Surprins, Kolski o luă în braţe şi o strînse puternic la piept.

— Iubita mea, repeta, linişteşte-te, iubita mea.

Ea însă nu-şi putea stăpîni plînsul. Simţea braţele care o ţineau, dar nu avea putere să se smulgă din strînsoarea lor. Simţea în păr sărutările lui blînde, calde şi atît de dorite. Şi cu atît mai mult se trezea în ea conştiinţa că trebuie să renunţe la ele pentru totdeauna, pînă la sfîrşitul vieţii.

Kolski o aşeză în fotoliu şi lăsîndu-se în genunchi lîngă ea o ruga cu cele mai duioase cuvinte să se liniştească. Treptat îşi recăpătă glasul. Kolski îi ştergea ochii şi obrajii cu batista lui.

— N-am să te las, iubito, spunea. N-am să te dau nimănui.

— Janek... Janek, şopti Lucia petrecîndu-şi braţele în jurul gîtului lui.

Într-o pornire bruscă Kolski o strînse la piept.

— Mă iubeşti ! Ştiu că mă iubeşti !

— Numai pe tine !

— Ei, vezi, ce fericire ! Ce fericire mare, spuse cu vocea plină de emoţie. Ne luăm şi nu ne mai despărţim niciodată. Nimic nu ne va despărţi. Scumpa mea !...

Lucia îşi muşcă buzele, îl îndepărtă de ea şi scuturâ din cap.

— Nu, Janek... Nu... Te iubesc, dar ştii bine că nu sînt liberă, că nu pot dispune de mine. Trebuie să ne împăcăm amîndoi cu gîndul acesta. Nu există altă soluţie...

Kolski o privi cu teamă.

— Ce înseamnă că nu eşti liberă ? Ce vrei să spui ?

— Că am obligaţii pe care nu le pot abandona.

O prinse de încheietura mîinii.

— Lucia, asta înseamnă că tu eşti... că te leagă de el...

Lucia înţelese întrebarea pe care el nu o putea rosti şi negă vehement :

— Ah, nu, ferească sfîntul. Sînt însă obligaţii de o sută de ori mai mari decît...

— Nici o obligaţie, izbucni Kolski, nu poate fi mai mare decît simţirea adevărată.

Lucia negă cu o mişcare a capului.

— Prea simplist. Nu. Nu pot. Nu aş şti cum să încep discuţia cu el. Nu aş putea rosti aceste cuvinte. Ah, e de-ajuns să te gîndeşti ce viaţă tragică a avut acest om, cîte nedreptăţi s-au abătut asupra lui, cîte nefericiri au căzut asupra lui, asupra celui mai bun om, cu cea mai sensibilă inimă, cu cele mai de preţ valori spirituale. Nu, Janek. Din păcate m-am îndrăgostit de dumneata prea tîrziu. Acum nu pot, nu mai pot să dau înapoi. M-aş dispreţui pe mine însămi dacă ar trebui să mă număr şi eu printre oamenii care l-au nedreptăţit. Nu, Janek. Nu aş putea trăi cu conştiinţa că am săvîrşit o mîrşăvie... Mi-e greu, cerul mi-e martor cît îmi este de greu, dar nu am ce face.

— Lucia, începu Kolski, dar ea îl întrerupse :

— Să nu mai vorbim despre asta. De ce să ne distrugem nervii în zadar.

— Dar ascultă-mă. Sînt absolut convins, știu bine, că profesorul nu intenționează să-ți ceară respectarea promisiunii făcute.

— De unde poți ști tu asta ? întrebă mirată.

— El mi-a spus-o.

— Cum așa ?... Ai vorbit tu cu el despre asta ?! E imposibil !

— Nu despre asta. Dar sînt convins că intenționat a vrut să-mi dea de înțeles să nu-mi pierd speranțele.

— Ah, să-ți dea de înțeles ?! spuse cu un zîmbet trist. Kolski își pierdu răbdarea.

— Atunci îți repet discuția noastră. Așa, pe neașteptate, m-a întrebat cîți ani am și de ce nu mă însor. Pe urmă a început să mă îndemne să mă însor și mi-a spus cît se poate de clar că un bărbat nu trebuie să se însoare la o vîrstă înaintată și că nu trebuie să se însoare cu o femeie mult mai tînără decît el. Asta suna limpede ca o declarație : dacă o iubești, ia-o. Din partea mea nu trebuie să te aștepți la nici un obstacol, fiindcă eu nu mă însor cu ea.

O clipă în ochii Luciei străluci bucuria. Nu se putea îndoi de adevărul cuvintelor lui Kolski. Cu siguranță Wilczur i-a spus așa ceva și poate că i-a spus-o cu această intenție. Dar asta nu-i dezlega Luciei mîinile, nu-i dădea cale liberă

Situația trebuia înțeleasă în felul următor : după întoarcerea de la Vilnius, profesorul a ajuns la convingerea că în lipsa lui, în sentimentele Luciei s-a produs o schimbare. La fel ca Jurkowski, ca acel domn în vîrstă care-i socotise o pereche potrivită, Wilczur își dăduse seama de dragostea ei pentru Kolski. Și acest om nobil, a cărui viață a fost un nesfîrșit lanț de renunțări pentru binele altora, s-a hotărît să procedeze și de data aceasta la fel. O nouă renunțare și încă o filă dureroasă în jurnalul vieții lui. Lucia însă nu putea și nu avea dreptul să semneze această filă. Pentru nimic în lume. Firește, el are dreptul să facă un gest mărinimos și poate cel mai sincer cu putință, dar ea ar fi o ființă lipsită de onoare și de conștiință dacă ar primi acest dar din partea unui om care a dat totul și căruia i s-a răpit totul. E alături de el și trebuie să rămînă alături de el.

Acum știa cum trebuie să procedeze. Trebuie să-l trimită cît mai repede pe Kolski la Varșovia, să-și stăpînească nervii, și zi de zi să-i dovedească lui Wilczur, cu fiecare cuvînt, cu fiecare gest, că nu s-a schimbat deloc, că singură ei dorință rămîne de a fi soția lui.

Se ridică și aranjîndu-și părul în oglindă, spuse liniștită :

— Nu, domnule Janek. Asta nu schimbă cu nimic situația.

— Cum n-o schimbă ? se miră Kolski. Doar e limpede că el îți redă libertatea. Lucia, ce spui ?

— Mi-o redă, dar de ce ? Care sînt motivele după care se conduce ?

— Asta-i mai puțin important.

— Deloc. Renunță numai pentru că socotește că eu... te iubesc.

— Dar asta e adevărat !

— Dacă nu ar bănui acest lucru, sînt convins că nu ar renunța la mine.

— Dar dacă și-a dat seama, interveni Kolski, problema a devenit clară pentru el. Ce poți face dumneata ?

— Am să-l conving că se înșală.

Kolski se revoltă.

— E o aberație. O crimă împotriva propriei simțiri !

— Și mai mare crimă ar fi condamnarea lui la singurătate, călcarea în picioare a sentimentelor lui, răpirea ultimelor speranțe. Nu, domnule Janek. Nu-mi poți cere așa ceva. Dacă aș proceda așa, asta mi-ar otrăvi toată viața. Ne-ar umbri fiecare clipă fericită. Nu, domnule Janek. Nu avem dreptul să procedăm așa.

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnișoară Lucia, dar nu-ți dai seama că rămînînd cu el îngropi și fericirea dumitale și fericirea mea ?

Scutură din cap.

— Știu. Dar pînă acum toți au îngropat fericirea profesorului. Soția l-a părăsit pentru un mucos, ani în șir a trăit într-o mizerie cumplită, umilit, azvîrlit în închisori, pentru ca în cele din urmă, cînd și-a redobîndit memoria, să fie ținta celor mai mîrșave calomnii, a celor mai josnice sforării, a celor mai oribile intrigi. L-a uitat pînă și propria lui fiică. Nu, domnule Janek. Nu. Aș prefera să mor

decît să mă număr printre oamenii care l-au răsplătit cu mîrşăvie pentru mărinimia, pentru bunătatea lui nețărmurită şi pentru noblețea lui. Dacă nu înțelegi acest lucru, atunci mă conving că ai o inimă seacă şi că niciodată nu vom găsi un limbaj comun. În vocea ei se simțea amărăciune iar Kolski îşi lăsă capul în jos şi spuse după o pauză:

— Înțeleg. Cum să nu înțeleg. Dar nu reuşesc să mă împac cu acest gînd.

În cameră intră Pawlicki.

— Ei, cum vă simțiți ? Mai bine ? întrebă cordial.

— Ştiți, îmi pare rău că vă fac neplăceri, dar nu prea bine. Se vede că am lucrat prea mult în ultimele zile.

— Ah, e şi vina mea, spuse Pawlicki. În ultimele zile am neglijat dispensarul. Promit solemn să mă îndrept. Păcat că vă simțiți rău, fiindcă urmează cotilionul.

Lucia surîse palid.

— Îmi pare rău că nu pot participa. Dacă sînteți atît de bun, v-aş ruga să porunciți să înhame caii.

După o scurtă discuție, Pawlicki acceptă şi se duse să dea dispoziții.

Un sfert de oră mai tîrziu şedeau în brişcă înveliți în şube călduroase. Era o noapte întunecoasă. Cercurile de fier ale roților se izbeau dur de bulgării de pămînt înghețat. Învîrtind din cînd în cînd biciul, vizitiul zorea în zadar caii, care şi aşa mergeau la trap.

Nu vorbeau deloc. Numai Kolski îşi strecură mîna în mîneca burcii Luciei şi îi strîngea palma.

În dispensar era întuneric, doar flăcărula mică a lămpii cu untdelemn lumina palid fereastra camerei de spitalizare. Străduindu-se să păşească cît mai uşor, intrară în tindă şi aici îşi scoaseră burcile.

— Noapte bună. Lucia îi întinse mîna.

Kolski încercă să o îmbrățişeze şi să o sărute, dar ea îl opri cu o mişcare hotărîtă.

— Nu. Nu trebuie... Şi te rog să pleci mîine.

Şoapta ei părea că răsună cu totul natural, dar în ochi îi apărură lacrimi.

— Lucia, Lucia... Kolski îi strîngea mîna.

— Noapte bună. Ia lampa. Eu nimeresc pe întuneric.

Intrînd în cameră, Kolski se aşeză şi căzu pe gînduri. Prea bine o cunoştea pe Lucia ca să nu priceapă că ea

nu-şi va schimba atît de uşor hotărîrea. Ascultîndu-i de fapt argumentele, îşi dădea seama că nu va putea s-o convingă. Făcuse cu bună ştiinţă o nebunie, se condamnase pe ea şi-l condamnase şi pe el la abandonarea fericirii, la o viaţă cenuşie, incoloră, la o suferinţă veşnică. Dar nu reuşea să găsească cuvinte şi argumente destul de convingătoare, pentru a-i schimba hotărîrea.

Fumînd ţigările una după alta, şi-a petrecut toată noaptea gîndindu-se la această situaţie disperată. Cînd se crăpa de ziuă, se ridică şi începu să-şi împacheteze lucrurile. Trebuia să îndeplinească rugămintea Luciei. Înţelegea şi el că trebuia să plece cît mai repede. După micul dejun se va duce la morar şi-l va ruga să-l ducă cu căruţa pînă la gară. Nu mai putea sta în această cameră, aşa că aruncîndu-şi paltonul pe umeri, ieşi să se plimbe.

Aerul era rece şi totul în jur, copacii, gardurile şi pămîntul, era acoperit cu un strat gros de brumă. Pe partea de răsărit, pe cerul albastru se zăreau primele raze purpurii. Ziua se anunţa senină şi geroasă. Kolski coti spre iazuri. Încă nu îngheţaseră. Abia ici şi colo, la maluri, unde apa era mai mică, se contura sticloasă o pojghiţă de gheaţă. Ajunse pînă la capătul celui de al doilea iaz, iar cînd se întoarse zări fuiorul alb de fum ce se ridica din coşul dispensarului. Pesemne venise Donka şi pregătea micul dejun.

În pridvor îl întîlni pe profesor.

— Bună dimineaţa, colega, îl întîmpină Wilczur. Superb răsărit de soare! Văd că şi dumitale îţi plac plimbările solitare de dimineaţă. Am bătut la uşa dumitale şi m-am uitat înăuntru. Ce înseamnă asta? De ce ţi-ai împachetat lucrurile?

Kolski îi răspunse fără să-l privească :

— Trebuie să plec. Trebuie. Am stat prea mult aici.

— Nici vorbă. Nu te las. Dacă-i vorba de spital, nu te nelinişti. În cele din urmă, domnul profesor Dobraniecki îmi datorează puţină recunoştinţă, iar dacă te mai reţin nu poate fi supărat, mai ales că şi dumitale îţi este îndatorat moral.

— Ştiu asta, dar din păcate, cu toate că e atît de plăcut aici, nu mai pot rămîne.

Wilczur îl luă de braţ.

— Ei, mai vorbim despre asta. Acum spune-mi cum v-ați distrat ieri la Powlicki. Dacă mă gîndesc că v-ați întors atît de devreme, înseamnă că nu a fost prea vesel acolo.

— Ba da, spuse Kolski. S-au adunat mulți oaspeți, masa a fost excelentă, s-a dansat mult...

Wilczur îl privi cu atenție.

— Dar ai o mină colega, de parcă nu te-ai fi întors de la bal, ci de la înmormîntare.

Kolski zîmbi strîmb și răspunse :

— Poate că aveți dreptate, domnule profesor.

Wilczur își drese glasul și amîndoi rămaseră tăcuți. Kolski se gîndea cu înfrigurare dacă n-ar fi bine, în pofida Luciei, să-i spună numaidecît și deschis profesorului tot ce s-a-ntîmplat, să-i repete discuția avută cu ea și să-i ceară ajutorul. L-a costat mult ca să-și impună tăcerea.

Primul rupse tăcerea Wilczur :

— Uite ce superb răsare soarele. Aici și toamna tîrzie e întotdeauna frumoasă. În aerul acesta proaspăt plămînii respiră altfel decît în oraș. Mai cu seamă plămînii bătrîni.

Făcu o pauză și adăugă :

— Deși dumneata ai plămîni tineri, nu-ți dau drumul atît de ușor.

— Dar, domnule profesor... începu Kolski.

— N-avem ce discuta, îl întrerupse Wilczur. Ce înseamnă indisciplina asta ? ! Să mergem. Cred că au și pregătit micul dejun.

Într-adevăr, în camera Luciei îi aștepta micul dejun... Lucia turna lapte în căni. Donka se învîrtea în jurul mesei.

Lucia îl întîmpină pe Kolski degajată, arăta însă cam palidă.

— Cum te-ai distrat, domnișoară Lucia, la Pawlicki ? o întrebă Wilczur sărutîndu-i mîna.

Lucia îi zîmbi veselă.

— Ah, excelent, domnule profesor. Numai lipsa dumneavoastră mi-a stricat distracția. Toți întrebau de ce nu ați venit, iar gazdele erau sincer dezolate. Eram atît de fericită auzind cum se exprimau toți la adresa dumneavoastră. Săptămîna viitoare trebuie să mergem neapărat la ei.

Kolski se uita la Lucia pe sub sprîncene cu o uimire pe care cu greu reușea să și-o ascundă. Era într-o vervă cuceritoare. În timpul micului dejun se adresase numai profesorului, îi zîmbea, îl servea cu pîine și cu unt, vorbea mult și degajat.

Cînd se ridicară de la masă i se adresă lui Kolski pe un ton indiferent :

— Ai fost la Prokop să închiriezi căruța ?

— Încă nu, răspunse Kolski plecîndu-și privirile.

— Dacă vrei să ajungi la tren, trebuie să pleci înainte de nouă.

— Bine. Mă duc imediat.

Wilczur tuși.

— Colegul Kolski nu pleacă astăzi. L-am rugat eu să mai rămînă. Trebuie să mă ajute. Vom avea astăzi două operații serioase și mă îndoiesc că după bal Pawlicki are chef să treacă pe la noi. Cred că e obosit și se lăfăiește în pat.

Nimeni nu mai spuse nimic.

În tindă așteptau pacienții. Nu erau mulți. Trei băbuțe înfășurate în broboade groase, un lituanian din Bierwinty, doi copii din Nieskupa — cu hernie. În afară de ei mai era și Witalis roșcatul, argatul de la moară, care alunecase de dimineață la stăvilar și în cădere își scrîntise piciorul.

Pînă la douăsprezece, Wilczur și Lucia i-au rezolvat pe toți. Numai Kolski mai era ocupat în sala de operații cu o complicată fractură de braț. Pacienta avea inima slabă și intervenția chirurgicală trebuia făcută fără narcoză. Mereu se auzeau țipetele ei.

Profesorul își scoase halatul și spălîndu-se pe mîini spuse :

— Acum te rog să treci pe la mine, domnișoară Lucia. Am să-ți arăt ceva.

— Ah, da, strigă ea. Bănuiesc ce. Ieri trebuia să sosească pachetul cu aparatele pe care le-ați cumpărat.

— A venit într-adevăr, confirmă Wilczur, dar am mai primit ceva. Ceva foarte interesant.

— Sînt foarte curioasă.

— Știi că în timpul ședерii mele la Vilnius am intrat în contact cu doctorul Jóźwiński, profesor la universitatea

de acolo. Un om foarte luminat și simpatic. Știa de dispensarul nostru și se interesa de el. I-am vorbit despre munca de aici, iar acum mi-a trimis o scrisoare. Vreau să ți-o arăt.

Trecură în camera lui Wilczur și profesorul îi întinse o coală de hîrtie împăturită. O despături și citi :

„Stimate Profesore și dragă colega. Ieri am primit ilustrata dumitale și m-am bucurat că-ți pot fi de folos. Eu și pupilele mele. Am și vorbit cu cîțiva. Majoritatea au primit inițiativa dumitale cu entuziasm. Să nu ne ascundem după deget, a lucra sub îndrumarea dumitale e o onoare pentru orice medic, nu numai pentru un începător. Nu sînt în totalitate de acord cu dumneata că ar trebui aleși candidații care posedă oarecari venituri. Deocamdată am trei. Din primul foc ți-l trimit pe cel mai înzestrat dintre ei, pe doctorul Szymon Jasiński. E un tînăr dintr-o familie bună, muncitor, conștiincios și cu perspective de a deveni un medic excelent. Sînt convins că sub mîna dumitale va deveni cu adevărat. Un stagiu de o jumătate de an în dispensarul dumitale îi va prinde foarte bine. După șase luni ți-l voi trimite pe următorul. Am vorbit și cu decanul și, firește, fără nici o obiecție, a fost de acord să le recunoască practica făcută la dumneata. Poți fi sigur, dragă Profesore, că te vom ține minte și nu te vom lăsa nici o zi singur, fără ajutor. Doctorul Jasiński pleacă poimîine. Cele mai cordiale salutări și urări de noi succese în muncă îți transmite al dumitale sincer. F. Jóźwiński".

Lucia sfîrși de citit și ridică ochii spre profesor.

— Cum îți place ? întrebă Wilczur.

— În principiu... începu Lucia, în principiu e o idee foarte frumoasă. Dar...

— Ce dar ?

— Nu înțeleg un lucru : de ce se spune în scrisoare că nu vă lasă singur ? Dacă dumneavoastră le-ați povestit despre dispensarul nostru, cred ați amintit și de mine ?

Vocea Luciei tremura ușor. Presimțea ce o să audă de la Wilczur. Profesorul dădu din cap.

— Ah, nu numai că am amintit. Ți-am ridicat în slava cerului dăruirea, domnișoară Lucia. Nu-mi închipui un

ajutor mai bun decît cel pe care l-am primit de la dumneata.

Lucia își mușcă buzele.

— De ce folosiți timpul trecut ?

Wilczur îi răspunse liniștit :

— De aceea pentru că, din păcate, trebuie să renunț la el.

— Domnule profesor !...

— Domnișoară Lucia, înțelegem amîndoi acest lucru.

Wilczur își încruntă sprîncenele.

— Eu... nu înțeleg, răspunse Lucia cu convingere. Nu înțeleg și nu voi înțelege niciodată. Dacă ați fost mulțumit de mine, și sînt convinsă că da, atunci de ce vreți să scăpați de mine ? Domnule profesor ! Cum puteți, fără să vorbiți cu mine, să ștergeți cu buretele toate planurile noastre comune ? !

Wilczur zîmbi și în ochii lui licări tristețea.

— Nu eu le-am șters. Le-a șters soarta. Destinul. Și le-a șters pentru că nu aveau rațiunea de a exista.

— Nu-i adevărat, protestă ea violent.

— E cel mai adevărat adevăr. Profesorul dădu din cap.

— Am să vă dovedesc că nu e.

— Cum ?

— Foarte simplu. Rămîn cu dumneavoastră. Rămîn pentru totdeauna. Vă jur că nu-mi doresc nimic altceva, că aș fi profund nefericită, dacă m-ați îndepărta, dacă m-ați îndepărta acum. Mi-am gîndit tot viitorul și viitorul meu îl văd alături de dumneavoastră. Nu vreau alt viitor. Nu pot accepta alt viitor. De acord, dacă dumneavoastră doriți să vină aici medici tineri în practică, nu am nimic împotrivă. Dar rămîn și eu. Rămîn ca ajutor al dumneavoastră, ca soție. Altfel nu se poate.

Obrajii Luciei se îmbujorară strident. Mîinile îi tremurau.

— Nu știu ce v-a determinat să reveniți asupra hotărîrilor luate de atîta vreme. Și nici nu vreau să știu. Probabil că ați fost influențat de niște năluciri, dar vă înșelați dacă vă închipuiți că voi renunța atît de ușor la drepturile mele.

Wilczur îi luă cu blîndețe mîna.

— Domnișoară Lucia. Să discutăm liniștit.

Lucia sări în picioare.

— Ah, nu, nu. În chestiunea aceasta nu avem ce discuta. M-aţi rănit dureros.

Lucia vru să iasă, dar Wilczur nu-i lăsa mîna.

— Dragă domnişoară Lucia, ia loc şi ascultă-mă.

O aşează aproape cu forţa pe scaun. Tremura toată şi avea ochii în lacrimi.

— Vezi dumneata, spuse Wilczur cu o voce liniştită. Ai săvîrşit o greşeală. În calculele dumitale nu ai ţinut seama şi de persoana mea. Nu iei deloc în considerare faptul că exist şi eu. Că şi eu gîndesc, că şi eu simt. Dumneata vrei să mă tratezi ca pe un lucru abstract. Dar eu sînt un om viu. Foarte bătrîn, dar viu. De ce nu vrei să ţii seama că aş putea avea şi eu o părere ?

— Nu vă înţeleg.

— Dumneata vrei să rămîi. Vrei să rămîi ca soţie a mea. Şi crezi că eu ar trebui să fiu fericit. Nu-ţi dai seama că eu aş putea fi cu totul de altă părere.

— Cîndva... începu Lucia.

Wilczur o întrerupse :

— Cîndva puteam şi eu gîndi aşa. Dar astăzi sînt de altă părere.

— De ce astăzi ? Lucia îl privi curajoasă.

— Fiindcă astăzi ştiu că iubeşti pe altul.

Lucia strînse din dinţi. Inima îi zvîcni în piept. Se stăpîni însă şi spuse cu toată convingerea :

— Nu vreau să iubesc pe nimeni. Vreau să vă iubesc pe dumneavoastră şi numai pe dumneavoastră.

Wilczur se porni pe rîs.

— Ah, dragă domnişoară Lucia. Acesta-i unul dintre acele domenii în care a vrea nu înseamnă a putea. În care cea mai puternică voinţă nu ajunge. Din păcate nici un om nu este stăpîn pe inima lui. Domnişoară Lucia, chiar şi atunci cînd ţi se părea că nutreşti pentru mine sentimente de dragoste, chiar şi atunci eram convins că îţi apreciezi greşit sentimentele. Ţi-am fost întotdeauna recunoscător şi-ţi voi fi recunoscător pentru prietenia, pentru bunăvoinţa afectuoasă, pentru bunătatea şi căldura pe care le-am simţit din partea dumitale. Dar aceasta nu era iubire. Te-ai convins şi dumneata acum cînd te-ai în-

drăgostit de Kolski. Nu, nu nega. Acest sentiment nu trebuie să-l ascunzi, ba mai mult, nu poți să-l ascunzi.

Lucia scutură din cap.

— Sînt închipuirile dumneavoastră.

— Nu, domnișoară Lucia. Acesta este purul adevăr. Iar acum te rog să înțelegi, să iei în considerare și situația mea. Împotriva inimii vrei să rămîi cu mine. Cum îți închipui dumneata rolul meu ?... Crezi că nu va fi pentru mine cea mai mare povară să văd că am devenit pentru dumneata un obstacol în calea fericirii, că ești cu mine numai pentru că dai o falsă interpretare sentimentului datoriei ?... Nu aș avea nici o zi, nici o noapte liniștită. M-aș simți un ingrat, o piedică. Nu, domnișoară Lucia. Prezența dumitale aici și sacrificiul dumitale nu ar aduce nimic bun, ci mult rău. Și dumitale, și mie, și lui Kolski. Ar fi o nebunie să condamni trei oameni pentru un principiu lipsit de sens.

Lucia își acoperise fața cu palmele și plîngea.

— Nu vă pot lăsa. Nu pot.

— Să-ți mai spun ceva. Un asemenea sacrificiu din partea dumitale pur și simplu m-ar jigni. Ar însemna că mă socotești drept un bătrîn neputincios, care nu se poate descurca. Ar fi un sacrificiu din milă. Și sper să nu crezi că am nevoie de milă.

— Aveți dreptate, interveni Lucia plîngînd. Dar de ce trebuie să vă sacrificați dumneavoastră întotdeauna.

Wilczur ridică din umeri.

— Aici nu poate fi vorba de sacrificiu din partea mea. Eu nu renunț la dumneata, dragă Lucia, în primul rînd pentru că dumneata nu ești, nu ai fost și nu poți fi proprietatea mea. Nu poți, pentru că dumneata nici nu-ți aparții. Inima dumitale este proprietatea altuia. Da, dragă Lucia. N-am să ascund că va fi trist aici fără dumneata, că-mi va fi dor uneori, că-mi voi aduce aminte, dar cel puțin voi avea bucuria că nu am stat în calea fericirii voastre, că nu v-am stricat viitorul.

Lucia nu se putea liniști.

— De ce a venit aici ? De ce a venit ?

— Foarte bine că a venit. Închipuie-ți, Lucia, că ar fi fost mult mai rău dacă el sau altul ar fi apărut peste un an sau peste doi. Pentru că era inevitabil. Mai devreme

sau mai tîrziu trebuia să se întîmple. E mai bine că s-a întîmplat mai devreme. Şi pentru dumneata şi pentru mine.

Lucia plîngea în continuare. Wilczur se ridică şi mîngîindu-i părul spuse :

— Asta-i soarta, dragă Lucia, şi nu trebuie luptat împotriva ei. Cei cîţiva ani, care mi-au mai rămas de trăit, îi voi trăi aici în linişte şi pace, iar dumneata ai în faţă toată viaţa. Soţ, copii, casă. Kolski e un băiat de ispravă. De ispravă şi cinstit. O să vă înţelegeţi bine. Şi cu cît vă veţi înţelege mai bine, cu atît mai mare va fi şi bucuria mea. Pentru că vă iubesc pe amîndoi, iar pentru dumneata, dragă copilă, voi avea întotdeauna cele mai calde sentimente.

Lucia îi luă mîna şi îşi lipi buzele de ea. Wilczur nu se apăra şi spuse :

— Sper că din cînd în cînd vei veni să mă vizitezi. O să fie pentru mine o adevărată sărbătoare... Ei, şi acum trebuie să te liniştești. Totul s-a terminat. Te rog să-ţi ştergi ochii. Îndată o să vină şi Donka fiindcă e vremea prînzului. Nu trebuie să ştie oamenii treburile noastre. Te rog, şterge-ţi ochii.

Wilczur îşi aprinse o ţigară şi tăcu. Încetul cu încetul Lucia îşi recăpăta echilibrul. După o lungă tăcere spuse :

— N-am să mi-o iert niciodată. Niciodată.

— Ce, copilă dragă ? Iubirea aceasta ? Iubirea aceasta norocoasă, care te-a salvat şi pe dumneata şi pe mine de la un pas greşit ?... Ar trebui s-o binecuvîntăm ? Să discutăm acum aspectele practice. Într-adevăr, Kolski ar trebui să se întoarcă la Varşovia. Cel mai înţelept ar fi dacă aţi pleca împreună. Cred că pînă deseară reuşeşti să-ţi împachetezi lucrurile. Şi mîine dimineaţă plecaţi.

Lucia izbucni din nou în plîns.

— De ce... de ce vreţi să scăpaţi atît de repede de mine ? Dumneavoastră mă disprețuiți !...

— Ce prostie ! se revoltă Wilczur. Cum poţi spune asemenea aberaţii, dragă Lucia ?! Pur şi simplu vreau să vă puteţi uni cît mai repede şi cu cît plecaţi mai repede cu atît e mai bine. Pentru că atît dumneata, cît şi Kolski, chiar şi eu trebuie să avem puţin timp pentru a ne

obișnui cu noua situație, pentru a medita asupra ei. Plecați mîine...

— Cred că-mi va plesni inima cînd voi pleca de aici ! spuse Lucia cu disperare.

Stătea în mijlocul camerei, plînsă, distrusă. Wilczur o cuprinse cu brațul și strînse la pieptul lui spunîndu-i :

— Liniștește-te, copilă... Liniștește-te. Nici pentru mine nu va fi ușoară această despărțire. Dar ce să-i faci ! Așa trebuie.

Se auzi o bătaie în ușă. Donka întrebă dacă poate servi prînzul. Wilczur îi spuse să mai aștepte și se duse în ambulatoriu, unde îl găsi pe Kolski. Fără să-l privească în ochi, începu să-i vorbească.

— Te-am rugat, colega, să mai rămîi. Cred că ai bănuit de ce am făcut-o.

— Da, răspunse încet Kolski.

— Domnișoara Lucia pleacă împreună cu dumneata. Știu că vă iubiți și vă urez sincer multă fericire...

Tăcu. Kolski stătea palid ca ceara și nu reușea să scoată nici un cuvînt.

— Ne-am înțeles, continuă Wilczur, după o lungă pauză, că plecați mîine dimineață. Așa va fi cel mai bine. Și acum dă-mi voie, colega, să te felicit. Vei avea o soție deosebită. Domnul...

Și nu putu sfîrși. Ieși din ambulatoriu și se întoarse în camera sa. Lucia nu mai era acolo. Se lăsă greu pe pat și sprijinindu-și capul în palme rămase ore în șir nemișcat.

În ziua aceea nimeni nu a mîncat la prînz. Lucia începuse să-și împacheteze lucrurile cu ajutorul Donkăi. Cina s-a servit în tindă. Wilczur a trebuit s-o aducă pe Lucia aproape cu forța. Domnea o atmosferă posomorîtă. Numai Jemioł își depăna lungile sale monologuri, prefăcîndu-se că nu observă nimic. Spre sfîrșit, Lucia a izbucnit în plîns și a fugit în camera ei. N-a închis ochii toată noaptea. Nu a dormit nici Wilczur. Dimineața, cînd a apărut, arăta de parcă se sculase după o boală grea.

La opt, o căruță cu loitre trase în fața pridvorului. Wasyl cu Wilczur încărcară lucrurile Luciei. Deși vestea plecării ei ajunsese încă de ieri la moară, nimeni în afară de Wasyl, care trebuia s-o ducă la gară, nu venise să-și ia rămas bun.

Cînd totul a fost gata, Wilczur o mai îmbrăţişă o dată pe Lucia şi-i ură fericire. Nici unul nu-şi putu opri lacrimile. Kolski şedea în căruţă şi se uita nerăbdător la ceas. Wasył îi ajută Luciei să urce lîngă el, apoi sări pe capră, învîrti biciul deasupra capetelor cailor şi căruţa porni spre drum.

În pridvor rămăseseră numai Wilczur şi Jemioł. Cînd căruţa dispăru la cotitură, Jemioł spuse :

— Ei, au plecat...

— Au plecat, spuse Wilczur după o clipă de tăcere. Toţi pleacă... Toţi... Şi tu o să pleci.

Jemioł scutură din cap.

— Nu voi pleca. Rămîn. Ce vrei ? Te-am îndrăgit. Te-am îndrăgit pentru că eşti prost, împărate.

Wilczur zîmbi.

— Prost... repetă.

— Da. În vremurile de astăzi, cînd mintea există numai pentru a face rău, ce este prostia dacă nu cel mai de preţ bun ? Şi ce este binele dacă nu înţelepciune ? Viaţa devine un paradox. Atunci poate înţelept e şi faptul că tu, *carissime*, trăieşti pentru a aduce fericire altora.

— Poate că pentru asta am fost făcut, spuse Wilczur dus pe gînduri.

— Tu trăieşti pentru alţii, alţii pentru ei înşişi, numai eu nu ştiu pentru cine şi pentru ce trăiesc... De ani de zile caut răspunsul, îl caut pe fundul fiecărei sticle. Şi nu-l găsesc... Se vede că nu nimeresc sticla potrivită. Dar nu-ţi fie teamă ! Vine şi rîndul ei... Am s-o găsesc şi în ultima înghiţitură voi afla adevărul...

Lector : OLGA JORA
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

★

Coli de tipar : 40
Bun de tipar : 30.V.1988
Comanda nr. 80 161

★

Tiparul realizat la
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 BUCUREȘTI
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Succesul de care se bucură pînă astăzi proza lui Tadeusz Dołęga-Mostowicz (1898–1939) se datorează talentului scriitorului polonez de a fi știut să-și construiască romanele, a căror acțiune curge vioi, este „ruptă din viață", pasionantă, bogat pigmentată cu elemente sentimentale și de moravuri. Odată accentul deplasat spre dinamica acțiunii, personajele se individualizează, iar analiza psihologică lapidară, descrierile succinte sînt subordonate stabilirii unui contact rapid cu cititorul. Vraciul, alias profesorul Wilczur, nu este un ideal, un model abstract, ci sinteza unor valori umane, rezultată dintr-o pătrunzătoare și fină investigație în cele mai diverse sfere ale potențialului uman, un simbol care pledează pentru echilibrul dintre rațiune și sentiment.